VOL. 6

శ్రీరస్తు

శ్రీమదాంధ్ర భారతము

శాంతిపర్వము



చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచేఁ బ్రకటితము

1961

విషయసూచిక

శాంతిపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

ద్వితీయాశ్వాసము

తృతీయాశ్వాసము

చతుర్థాశ్వాసము

పంచమాశ్వాసము

విషయము.		పుట.

షష్ఠాశ్వాసము

విషయము.		పుట.

శ్రీ

శ్రీ గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

శాంతిపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము



సంక్రామణనిపుణవి
లాసకటాక్షా నివృత్తిలంపటచిత్తో
ల్లాసనదక్షా వేద
వ్యాసవచోవిభవలక్ష హరిహరనాథా. 1

మహర్షులు పాండవులం జూడ వచ్చుట

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు సకలబంధుమిత్రజనం
బులకు నుదకకర్మం బాచరించి పాండవులు గంగాతీరంబున నశుచిత్వం బపన
యించుటకయి యొక్కసమస్థలంబునం జటకుటీరసంవిధానంబు సేయించి ధృత
రాష్ట్రవిదురసర్వభరతభార్యాసమేతంబుగా నచ్చట మాసమాత్రంబు నిలిచి రట్టి
యెడం గృష్ణద్వైపాయన నారద దేవల దేవస్థాను కణ్వులు మొదలుగాఁ గల
మునీంద్రు లనేకులు శిష్యవర్గసహితంబుగా ధర్మనందనుసందర్శనంబునకుం జను
దెంచిన నజ్జననాథుండు ప్రత్యుత్థానప్రణామపాద్యాసనాకలనంబులను దత్కా
లోచితార్చనంబులను నమ్మహాత్ములం బ్రీతులం గావించి కృష్ణనిజానుజయుక్తం
బుగా వారల నుపాసించి యుండ వారలు బహువిధంబు లగు ప్రియవచనంబుల
నక్కురువంశసత్తము సంభావింప నారదుం డమ్మహానీయద్విజులం గలయం గనుం
గొని యక్కౌంతేయాగ్రజుతోడం దాను గుశలప్రశ్నంబు లగుమాట లాడం
గలవాఁ డగుట వారి కెఱింగించి యమ్మహీపతియాననం బాలోకించి. 2

శా. గోవిందుం డనిశంబు శోభన మెదం గోరంగఁ బార్థుండు [1]ద
ర్పావేశోజ్జ్వలబాహాసారమహనీయస్ఫూర్తి శోభిల్ల గాం
డీవోల్లాసవిభాసి యై సమరపాండిత్యంబు వాటింప సం
భావింపన్ జగ మెల్ల రాజ్య మిటు లొప్పం [2]గొంటె రాజోత్తమా. 3

చ. భువనభయంకరంబు లగు పోరులఁ దమ్ములతోడఁ గూడ నీ
వు వెడలఁబాటు లెస్స యలవుం జలమున్ వెలయించుచోట ధ

---

1. దర్పావేశంబున బాహు...స్ఫూర్తి సంశోభిగాం. 2. గొంటె.

సేయించు చుండె నట్టియెడ నాశ్రమపరిసరంబున నొక్కచోఁ దనయంతన
లాఘవాభ్యాసంబు సేయు చుండ నొక్కమహాద్విజునిహోమధేనువువత్సం
బడ్డంబు వాఱి బాణగోచరం బై మృతిం బొందిన గని యవ్విప్రుండు గోపంబున
శాపం బిచ్చిన దానం దేరు ధరణిం గ్రుంగె జామదగ్న్యుండు శపించిన
తెఱంగునుం జెప్పెద నవ్వీరుం డతనికి భక్తుం డై పరిశ్రమం బాచరింప నతండు
బ్రహ్మాస్త్రంబు లోనుగా ననేకాస్త్రంబు లొసంగెఁ బదంపడి యొక్కనాఁడు. 20

తే. కర్ణునుత్సంగమున మస్తకంబుఁ జేర్చి, గురుఁడు నిద్రింపవికృతాతిఘోరరూప
మళకమనియెడునొకకీట మద్దినేంద్రతనయుక్రిందొడఁ దొలిచె సత్వరముగాఁగ.

వ. అతండును గురునకు నిద్రాభంగం బగుట కోర్వక ధైర్యంబునం గీటకృతంబున
కోర్చి యచలుం డై యుండె నెత్తు రొండొండ పఱఁగి పరశురాముశరీరంబుఁ
జోఁకిన నమ్మహాత్ముండు మేల్కని రక్తం బెక్కడి దని యడిగినఁ దొడయెత్తి
కీటంబుం జూపి యిది దొలుచు చుండ మీనిదుర సెడుటకుం జాలక కదల
కుండితి ననియె నమ్ముని గనుంగొనిన నక్కీటంబు. 22

క. మృతిఁ బొంది రాక్షసుం డై, ఖతలంబుననుండి పలుకుఁ గరుణాకర నీ
కతమున దారుణశాప, ప్రతిహతి వాటిల్లె నిపుడు ప్రకృతి వడసితిన్. 23

వ. గ్రస్తుం డను పేరం బరఁగునొక్కరక్కసుండ భృగుపత్ని నపహరించి తదీయ
శాపంబున గీటంబ నై యుండి భవదీయవిలోకనామృతసేకంబున సుఖి నైతి నని
చెప్పి నమస్కరించి నిజేచ్ఛం జనియె రాముండును రాధేయుధైర్యంబు మనంబున
నిరూపించి యతనితోడ. 24

క. ఈతాల్మి లేదు బ్రాహ్మణ, జాతికి నీ వెవ్వఁడవు నిజం బనవుడు నే
సూతజుఁడ ననియె వెఱచుచు, నాతం డామునివరేణ్యుఁ డతికుపితుం డై. 25

వ. నీవు బ్రాహ్మణుండ నని కపటంబున మత్పరిగ్రహంబు వడసితి తత్ఫలం బనుభవింపు
మని యస్త్రవిభవంబు [1]వికలంబుగా శపియించెఁ గర్ణుండును జేయునది లేక
వగచుచు వచ్చి దుర్యోధనుం గాంచి. 26

ఆ. అధిప పరశురాము నాశ్రయించితిఁ గృతా, స్త్రుండ నైతి నన్ను భండనమున
మార్కొనంగ లేరు మగ లిజ్జగంబున, ననుడు నతఁడు ప్రముదితాత్ముఁ డయ్యె.

వ. ఇవి మాయన్న వోయినపోకు లిట్లు దుర్యోధనునకు నసుం గై యుండఁ గళింగపతి
యగుచిత్రాంగదుండు శుభాంగి యనుసిజపుత్రికి స్వయంవరమహోత్సవంబు
సేయించువాఁ డై చాటించిన శిశుపాలుండును నీలుండును జరాసంధుండును
రుక్మియు లోనుగా రాజు లనేకులు తదీయరాజధాని యగురాజపురంబునకుం
జనిరి దుర్యోధనుండును దోహలంబున సముచితచతురంగబలసమేతుండును
గల్పితరథారూఢుండును గర్ణసహాయుండును నై యరిగె నట్లు గూడిన భూప
తులకుం దగుసంవిధానంబు లాచరించి. 28

---

1. విఫలంబుగా.

సీ. కాళింగుఁ డాత్మీయకన్యాస్వయంవరకార్యంబు నడప నక్కన్యసఖులు
దాదులు [1]పేర్వేర ధరణీపతులఁ జూపి చెప్పంగఁ జూచుచుఁ జేతఁ బుష్ప
మాలిక యొప్పఁ దన్మధ్యవీథికి నల్ల నడచుచోఁ గురుపతిఁ గడచి పోయె
నతఁ డల్గి యచ్చపలాక్షిఁ బోనీక కాఁగి పట్టి రథంబుపైఁ బెట్టఁ [2]బనిచి

ఆ. యేఁగుచున్న రాజు లెల్ల సంక్షోభించి, కూడుకొని యుదగ్రఘోరభంగిఁ
దాఁకి రవ్విభుండుఁ దలఁకక బలశౌర్య, ములు పొగడ్త కెక్కఁ బోరె నధిప. 29

వ. అట్టియెడ. 30

శా. భల్లంబుల్ పరఁగించి యుగ్రముగ భూపాలోత్తమాంగంబులన్
డొల్లం జేయుచుఁ జిత్రలాఘవము నాటోపంబు దర్పంబు రా
జిల్లం గుంభిఘటారథవ్రజహయశ్రేణీపదాతిప్రతా
నోల్లాసంబుల రూపుమాపుచు నవార్యుం డయ్యెఁ గర్ణుం డనిన్. 31

వ. ఇవ్విధంబున విక్రమించునవ్వీరవర్యునిశౌర్యబాహువీర్యంబులకు భయంబుఁ
గొని హతశేషు లయినభూపతులు పఱచినం బ్రీతుం డగుచు నక్కురుకుమా
రుండు గన్యారత్నంబుఁ గొని కరినగరంబున కరుగుదెంచె నప్పగ మనంబునఁ
బెట్టికొని పదంపడి జరాసంధుం డక్కమలబంధుపుత్త్రు నెక్కటిపోరికిం బిలిచినం
బోయి. 32

సీ. ఎక్కటెక్కటిపోరి యుద్ధదివ్యాస్త్రసంచయవంతుఁ డగుజరాసంధుబాణ
ధనురాదివివిధసాధనములు దనచేతఁ దునియ నస్త్రశస్త్రసంతాన మెల్ల
నాతనిచే మడియంగ రథంబులు డిగ్గి పెంపారెడు నగ్గలికల
నాతండుఁ దాను బాహాసంగరమునకుఁ జొచ్చి పెనంగఁగ నొచ్చి యతని

ఆ. యంగసంధి వికల మగుటయుఁ బోరు సా,లించి యతఁడు గారవించి తనకు
మహితవిభవ మైనమాలినీనగర మీ, నధికతేజ మెసఁగ నరుగుదెంచె. 33

వ. ఈరెం డవదానంబులు నీవును గొంత యెఱుంగు దిట్లు ప్రసిద్ధబలపరాక్రముం
డైనకర్ణునుదీర్ణత్వంబు సెఱుచుటకునై కవచకుండలంబులు భిక్షించి పుచ్చు
కొని నాకలోకపతి నీకు హితం బాచరించె దానంజేసి ధనంజయుం డతనిం
దెగటార్పం జాలె నని చెప్పి వెండియు. 34

చ. వినుము నరేంద్ర విప్రుఁ డలిగెన్ జమదగ్నిసుతుండు శాప మి
చ్చె నమరభర్త వంచనము సేసె వరం బని కోరి కుంతి మా
న్చె నలుక భీష్ముఁ డర్ధరథుఁ జేసి యడంచెఁ గలంచె మద్రరా
జనుచిత మాడి శౌరి విధి యయ్యె నరుం [3]డనిఁ జంపెఁ గర్ణునిన్. 35

వ. అట్లుం గాక. 36

క. •హరసురపతియమవరుణులుఁ, గురుకృపులును దివ్యబాణకోటు లొసఁగుటన్

---

1. పేర్వేఱ. 2. బనిచె, సెలఁగియున్న; బనుచు, బెలఁగి యచటి. 3. డటఁ; డటు.

నరుశక్తి కర్ణుతేజ, స్స్ఫురణము నార్పంగఁ జాలెఁ జువ్వె నృపాలా. 37

వ. అనిన విని శోకవ్యాకులుం డై యన్నరపతి గన్నీ రొలుక నిట్టూర్పు నిగిడించినం దత్సమీపంబున నున్న కుంతి గనుంగొని యడ లుడుపుటకై యతనితో ని ట్లనియె. 38

చ. జననముఁ [1]దెల్పి యేఁ బిలువ సత్యము సుమ్ముర కుంతిభాషణం
బని తనుజత్వజాతకృప నంబుజమిత్త్రుఁడు వల్కె నేమిటఁ
గొనకొన నేరఁ డయ్యె నినుఁ గూడ సుయోధనుఁ బట్టి యట్టిక
ర్ణునకయి నీకు నేటికి మనోవ్యథఁ బొందఁగ నిట్లు పుత్త్రకా. 39

వ. అనుటయు నవ్వచనంబులు దనకు నసహ్యంబు లైనం గటకటంబడి యద్దేవి నాలోకించి భవదీయమంత్త్రకార్యగోపనంబునం గాదె యింత పుట్టె నని పలికి యంత నిలువక. 40

ధర్మరాజు స్త్రీలకు రహస్యరక్షణంబు లేకుండ శపియించుట

తే. అంగనాజనమ్ములకు రహస్యరక్ష, ణంబునందలిశక్తి మనంబులందుఁ
గలుగ కుండెడు మెల్లలోకముల నని శ,పించె నాధర్మదేవతాప్రియసుతుండు.

వ. ఇట్లు మహాతేజోధనుం డగునజ్జననాథుం డట్లు శపియించి కుంతిచేసినకర్ణగోపనంబు ప్రసంగంబుగా నంతరంబు గృతపడినకార్యంబులచెస నిగుడం దన కతంబున మృతిఁ బొందిన యుభయపక్షబంధుమిత్త్రకోటులం దలంచి యుమ్మలించి విశేషించి కర్ణుచావునకుఁ దూర వగచి విహ్వలించి విన్నవచ్చునాననం బాలోకించి యి ట్లనియె. 42

క. మన కేటిరాజ్య మొండొక, జనపదమున కేఁగి భైక్షచర్యావిధి జీ
వనము నడిపికొని యుండుద, మనఘా య ట్లయిన సుఖుల మవుదుము సుమ్మీ.

వ. అని వెండియు. 44

సీ. జ్ఞాతుల నందఱఁ జంపితి మది యాత్మవధము గాదె రాజవర్తనంబుఁ
గాల్పు మహింస నిక్కము దాల్మి మత్సరవర్జన మిది వనవాసజనుల
కాగమవిహితంబు లటె యింత యొప్పునె వనమున వసియింప వలయు వింటె
యసుఖదం బైనరాజ్యామిషంబునకుఁ గుక్కలభంగిఁ దమలోనఁ గాటులాడి

తే. కులము నెల్లను బొలియింపఁ గుత్సితంపు,బ్రదుకువచ్చెనె యనువగపాలువడఁగఁ
బ్రమద మొసఁగదు త్త్రైలోక్యరాజ్యమైన, గాన యేనొల్లమహిమీర కైకొనుండు.

మ. ధృతరాష్ట్రుండు దనూజుకీడు సమబుద్ధిం జూడ కన్నిచుఁ దే
గతిఁ జన్నం జన నిచ్చెఁ గాని మగుడం గాఁ దివ్వఁ డయ్యెన్ [2]నిరా
కృతశీలుం డగునాసుయోధనుఁడు సంక్షీణంబు సేసెం గులం
బతనిం జంపఁగఁ గోప మాఱె మది శోకాక్రాంత మయ్యెం దుదిన్. 46

1. తెల్పి యేఁ బిలువ. 2. నిరాకృతిశీలుం.

వ. ఆదుర్జనుండు గర్జం బెఱుంగక దుర్మానంబు వాటించిన సైరించి తొలంగనైతి రాజ్యపరిగ్రహపరత్వంబు మచ్చిత్తంబునం గలిమిం జేసి కిల్బిషం బత్యంతంబు నాచరింపవలసెఁ బరిగ్రహదోషంబు పరిగ్రహత్యాగంబునం గాని పోదు పరిగ్రహత్యాగశీలుండు జన్మమరణదుఃఖంబులం బొరయం డని శ్రుతులు సెప్పెడు నొకనికి సకలధర్మంబులు ననుష్ఠింప శక్యం బగునే యపరిగ్రహం బొక్కటన శుద్ధుండ నయ్యెద మీరు భూమిపాలనపరిగ్రహతత్పరత్వంబున వర్ణాశ్రమరక్షణంబు సేయుం డేను గాననంబునకుం జని మునిజనసంకాశంబున సుఖినై యుండెద ననిన విని యింద్రాంశసంజనితత్వకలితతేజోధనుం డగునర్జునుండు దన యూష్మలత్వంబున నవ్వాక్యంబులు దుస్సహంబు లైనం బదరి దరస్మితంబునఁ దద్వికారంబుఁ గప్పి యప్పుడమితేని కి ట్లనియె. 47

అర్జునుఁడు ధర్మజున కుచితవచనంబుల మనస్తాపోపశమనంబు సేయుట

క. ఓహో యుక్తివి గలవే, బాహాదర్పమునఁ బరులఁ బరిమార్చి తుదిన్
మాహాత్మ్యం బెడలఁగ భిక్షాహారత నొందఁ దలఁప నగునె నరేంద్రా. 48

సీ. ధర్మపథంబున ధరణి సేకుఱినఁ బాలింపక సత్త్వంబు వెంపు మాలి
విడుచుట యొప్పునే విను మిట్టు లైనము న్నేల భూపాలుర నెల్లఁ జంపి
తడలిరాజ్యము దక్క యడవికిఁ జనిన [1]బే లందురు గాక మే లండ్రె జనులు
కిల్బిషశంక గల్గిన నశ్వమేధాదిపుణ్యకర్మంబులఁ బోదె వంశ

ఆ. ధర్మ మెడలఁ గృపణకర్మంబుఁ గోరి తదర్థంబు సువ్వె సకలధర్మకారి
యొడమి లేనివాఁడ నడపీసుఁ గనునహు, షోక్తి వినమె దాని నూఁదవలదె. 49

క. సరిగా నెన్నుదు రార్యులు, దరిద్రునిం బతితునిం [2]గృతఘ్నుని జడునిన్
దొరకొను ధర్మముఁ గామ్యముఁ, బరమగతియు నర్థమునన పౌరవముఖ్యా. 50

క. కలిమియ చుట్టలఁ జేర్చుం, గలిమియ చెలులను ఘటించుఁ గలిమియ శౌర్యో
జ్జ్వలుఁ డనిపించుం గలిమియ, పలువుర సద్బుద్ధి యనఁగఁ బరఁగం జేయున్. 51

క. ఏవాసిబంధుమిత్త్రులు, జీవధనంబులును దప్పిఁ జెందును గృశునిం
గా వాని నెన్నఁగాఁ దగుఁ, గేవలతనుకార్శ్యయుతుఁడు గృశుఁడె నరేంద్రా.

వ. కావున నర్థోపార్జనంబును బంధుమిత్త్రపరితోషణంబును భూపతులకుం బరమ పురుషార్థం బదియునుం గాక. 53

తే. జ్ఞాతినాశనమునఁ గాదె సకలదేవ, తలు ప్రవర్ధన మొందుట ధనము లడిచి
పొడిచియొప్పనివారి చేఁబుచ్చికొనక, యడఁగియుండంగ జేరునే యండ్రు బుధులు. 54

వ. వేదంబులు నిట్లు సెప్పఁ బృథివి బలువునం గైకొని పార్థివు లర్థంబు లుపార్జించి పర్జన్యాదు లగునాదిత్యుల నధ్వరక్రియాజాతంబునం బ్రీతులం జేసి యుత్తమ లోకంబులు వడయుదు రిత్తెరువుపట్టి దిలీప నృగ నహుషాంబరీష మాంధాతలు

1. బే లండ్రుగాక మే లండ్రు. 2. కృతప్రజ్ఞాలకున్.

ఆ. క్రోధశోకహర్షకోటుల గృహముతో, విడిచి యోగ[1]మూఁది వృక్షమూల
వాసనిరతి నుండు [2]వాఁ డోకసంహరి, త్యాగినృపుల కది సమర్హ మగునె. 75

క. తక్కినమూఁ డాశ్రమములు, నొక్కదెస గృహస్థధర్మ మొకదెసఁ దులయం
దెక్కింప వానితోన, యొక్కటి సరిమాఁగె నందు రుర్వీశ బుధుల్. 76

వ. కావున గృహస్థధర్మంబ యాచరణీయం బట్లుం గాక. 77

క. జతనంబున నర్థము సం,చితముగఁ గావించి క్రతువిశేషంబుల దే
వతలం దృప్తులఁ జేయమి, యతికిల్బిష కారి యందు రాగమవేదుల్. 78

చ. వినుము తమోమయం బయినవిశ్వముఁ దా వెలిఁగించు నీశ్వరుం
డన నొకరుండు వర్ణతతి నాశ్రమకోటిని వాఁడు గాదె చే
సె నిఖిలకర్మయోగసవిశేషత గల్గుటయుం దవియక
ల్పనమ తదాజ్ఞకుం బోలఁగఁ బాడియె శోకము గారణంబుగన్. 79

వ. హింస దోషంబు గలుగు ననుశంకయుం బని లే దవధరింపుము. 80

క. పరుల వధింపక యెవ్వఁడు, ధర యేలెం జెపుము పూర్వధరణీశులలోఁ
బొరయరు పాపము సుగతిక, యరిగిరి వా రిపు నట్లు యగు టొప్పు నృపా. 81

క. రక్ష ప్రజ గోరు నిజయో,గక్షేమార్థముగ జనసుఖస్థితి నడపక
దక్షుఁ డగురాజు నడప ను,పేక్షించినఁ బాప మొందదే కురుముఖ్యా. 82

తే. గోవులను ఘోటకంబులఁ గుంజరముల
దాసులను బ్రీతి నిమ్మెల్లధాన్యములను
గ్రామముల మందిరముల నిష్కముల వేడ్క
నొసఁగు తత్తత్సుపాత్రత్వయుక్తవిధుల. 83

వ. వీని నన్నింటి రిత్తపో విడిచి పోయెద నన్నుట నీయట్టిమహానుభావునకుం
దగునే యని పలికినం దదనంతరంబ సహదేవుం డమ్మహీపతి కిట్లనియె. 84

సీ. [3]వెలివెలి వస్తువుల్ విడిచెఁ బో నరుఁడు గరిష్ఠతం గాదె శరీరయాత్ర
నడపువాఁ డది మోక్షణంబు గా నేరదు శరీరసౌఖ్యసంసక్తి వదలి
బాహ్యపదార్థముల్ పాటించి నిజవంశధర్మముల్ వదలక తగఁ జరింపు
మమత బంధంబు నిర్మమత మోక్షంబును జేయు నింత యెఱింగి చేసి రధిప

తే. రాజ్య మెలమి మన్వాదులరణ్యమునకు, నరిగినీ వందు వలయుద్రవ్యములమీఁదఁ
జేయువలదె మమత్వంబు వేయు నేల, యదియు సంసారవక్రవాహకము గాదె.

తే. నీవ చుట్టంబుఁ బక్కంబు నీవ చెలియు, నీవ తల్లియుఁ దండ్రియు నీవ గురువు
నీవ దైవంబుఁ గావున నావిషాద, భాషణంబులు సైరింపు భరతముఖ్య. 86

క. తథ్యము లైనను దలఁప న,తథ్యము లైనను సభక్తితాత్పర్యము వై
తథ్యంబుఁ బొరయకుండఁగఁ, బథ్యంబుగఁ గొనుము నాదుపలుకులు కరుణన్..

---

1. మొంది. 2. వాఁడోకో. 3. వెడవెడవస్తువుల్ వీటిఁబో...గాక శరీరయాత్ర.

వ. అనియె నిట్లు దమ్ము లందఱును బోధించుపలుకులు విని ధర్మనందనుం డూరక యుండె నతనియెడ సవిశేషబహుమానయు నతనిచేత సంతతోపలాలితయు ధర్మాధర్మనివర్ణనశీలయు నగుపాంచాలిభద్రగజప్రతిమాను లైనయప్పవమాన తనయధనంజయనకులసహదేవులమధ్యంబున యూథపతిపోలె నున్నయన్నరేంద్రు నల్లనచేరి యేనును నా యెఱింగినంత సెప్పెద నని యనుజ్ఞఁ గొని యవ్విభువద నంబున నిజవిశాలలోచనరోచులు పరఁగ వినయం బాననంబున నతిశయిల్ల. 89

ద్రౌపది ధర్మజునకు హితవచనంబుల మనస్తాపోపశమంబు సేయుట

సీ. శోకాగ్ని దనికిన [1]సొగయునీతమ్ముల నుపపన్న వాక్యామృతోపయుక్తిఁ
దేర్పుము గాసలం ద్రిమ్మరునాఁడు వీరాయాసములఁ బడు టవధరించి
సమయకాలము సన్నఁజని సుయోధనుఁజంపి భోగంబులను బహుత్యాగములను
యాగంబులను సద్విహారముల్ సలుపుద మని యూఱడింపవే యరిగణంబుఁ
తే. ద్రుంచిరాజ్యంబు[2]సేకొంటి తొలఁగిపోదుఁ,గాకయని యిప్పుడుడికింపనీకుఁదగునె
ధర్మమును సత్యమును నుచితంబునిన్నుఁ,గడవ నెఱిఁగెడువారలు గలరె యధిప.

వ. అని ముట్ట నాడి మఱియును. 90

క. వేదమున సగుట ధర్మువు, గాదు నరేంద్రునకు జగము గావం బ్రోవం
గాదె నృపు లోకపాలాం,శోదితుఁ గాఁ జేసెఁ బ్రహ్మయోని చతురతన్. 91

క. నరరూపంబునఁ [3]బరఁగెడు, పరదేవతగాక నృపుఁడు బాలుఁ డయిన న
ప్పురుషునెడ నేమి వా ష్మని, తిరిగినదుర్మతులఁ బొందదే కీ డధిపా. 92

ఉ. నేరక చేర నొక్కనిన నీఱుగఁ జేయుఁ గృశానుఁ డిద్ధధా
త్రీరమణాగ్ని గాల్చు నతితీవ్రత వంశము నెల్ల నిట్లుగాఁ
గౌరవకోటి దర్పమునఁ గానక నిన్నుఁ బరాభవించి దు
ర్వారభవత్ప్రకోపశిఖిఁ గ్రాఁగె మదీయ వగ వేల దీనికిన్. 93

సీ. నృపునందు విధి దండనీతి ప్రతిష్ఠించెఁ గావున నపరాధగతి యెఱింగి
దండించునృపతికి రెండులోకంబులుఁ జేకుఱు దోషంబు సేయ నుదుట
నచ్చొత్తి వెడలంగ నడుచు విప్రుని నైక భూవరుం డిది మెచ్చు దేవకోటి
సభ కేకవస్త్ర రజస్వల యనక నన్ దల వట్టి యీడ్చినతప్పుఁ దనదు
తే. తొడలు సూపినతప్పును దుష్టకష్ట, తరవచనములఁ బలికినతప్పు [4]ననుజు
నందు దుర్యోధనునియందు నసుఁగునందుఁ, గాంచి దండించి తిట్టిది కల్మషంబె.

క. గరదుని గృహదాహకు మం,త్రరహస్యవిభేది వధవిధాయిఁ బరసతీ
హరు బంధుఘాతిఁ బరధన, హరణపరునిఁ జంపి పుణ్యుఁ డగు నృపుఁ డనఘా. 95

క. దండార్హు లైనవారల, దండింపక యున్నఁ జొచ్చు ధాత్రీవిభు నా
ఖండలసన్నిభు నైనఁ బ్ర,చండపుఁగిల్బిషము వొందు జగతీనాథా. 96

1. సొగియు. 2. కొని. 3. దిరిగెడు. 4. గర్హ...ననుజునందు.

క. పేదలకును సాధులకును, వేదములకుఁ దాపసులకు వే యేల సమ
స్తాదిత్యులకును దండమ, కాదె బ్రదుకుఁ జేయు రాజు గావింపంగన్. 97

వ. కావున. 98

ఆ. ఉచితదండవృత్తి నుర్వీప్రజాభిరక్షణము నోపి చేఁత గాక రాజ
వంశజునకు ధర్మ వా భూసురార్హంబు, లైనశమదమాదు లాత్మ నిడుట. 99

వ. అని యంత నిలువక చనపు మెఱసి మేలంపుఁజందంబున. 100

ఉ. వైదికధర్మచారి జనవత్సల నీమదిఁ బట్టుకొన్న యు
న్మాదము హీనమానవుమనంబునఁ బుట్టినవెట్టివోలె న
న్యాదులఁ దీర్చు టొప్పదు నిజానుజవర్గముమీఁదఁ గల్గున
త్యాదరసాంద్రసారకరుణామృత మానఁగ నిమ్ము [1]నెమ్మదిన్. 101

వ. అని పలికి యిట్లనియె. 102

క. నాయట్లు వడినయంగన, లేయెడలం గలరె యిట్టియెనును ధర్మా
పాయము నీ కగు ననుపెఱిఁ, బాయన గృహధర్మ[2]వృత్తిఁ బౌరవముఖ్యా. 103

వ. అని వెండియు. 104

క. కౌరవులు దమదురితమునఁ, [3]దా రెరిసిరి కల్మషంబు దానఁ గలదె భూ
భారము వహింపు బహుయు, జ్ఞారంభణ మాచరింపు మఖిలహితముగన్. 105

క. సురగురుఁడును శుక్రుండును, బరిపాటిగ దండనీతిఁ బలికిరి దానం
బరిణతుఁడవు నీ వసుజులు, పరికరముగ నడపు ధర్మభాసుర దానిన్. 106

వ. అనినం బాంచాలితో మఱుమాట లాడక యున్నయన్నరేంద్రునకు నింద్ర
నందనుం డి ట్లనియె. 107

సీ. దక్షుఁడై భూపతి దండనీతి నయింప కున్న సన్న్యాసులు నుత్పథప్ర
వర్తను లగుదురు వావిరి నన్యోన్యధనధాన్యపశుభూమిదారహరణ
మాచరింతురు జను లప్పాప మవ్విభు నొందు దండము హింసయుఁగఁ దలంప
వలదు దుర్వృత్తుల వధియించురుద్రుని గోవిందు వాసవు గుహునిఁ జూడు

తే. మా మహాత్ములు దక్కు సన్మార్గచరుల, దండితులఁజేఁత వినమె యధర్మ మడఁగు
ధర్మ మెసఁగుదండమున నర్థంబు గామ,మును నదూష్యంబు లై సిద్ధిఁబొందు నధిప.

వ. దండంబున సకలజనశ్రీరక్షణంబు సేయం బూనినభూనాథునక యేల యోగ్య
హింసకుం దొలంగ నెట్టివారికి వశంబు గా దవధరింపుము. 109

ఉ. కాయలఁ బండ్ల నీళులను గల్గవె సూక్ష్మపుజంతువుల్ మునుల్
సేయరె హింస [4]వాని నుపజీవితఁ ద్రవ్వరె కందమూలముల్
నీయెడఁ జూడు ప్రాణములు నిల్వఁగ నేర వహింస నేరికిన్
వేయును నేల భక్ష్యముఁగ వేధ విధింపఁడె ప్రాణిఁ బ్రాణికిన్. 110

---

1. బుద్ధికిన్. 2. యుక్తి. 3. దారచెడిరి. 4. వాని కుపజీవితఁ; వారు నుపజీవిగ.

క. విను పశుహింసాకృతయా గనిరాధుని ధర్మపరునిఁ గా వేదంబుల్
గొనియాడెదు సముచితహింసన మరయ నహింస గాన జగతీనాథా. 111

క. అరివీరుల ఘోరం బగు, దరమున వధియించు టేల దోసం బయ్యెన్
ధరణీశ పాండుపాలిత, ధరావలయ మాసపడుట దగదే నీకున్. 112

క. ఇల నీకైకొన్న తెఱఁగు, దలపఁగ ధర్మంబొ కావొ దైవం బెఱుఁగున్
వలవనిచింత యుడిగి ధృతి, దలకొని పాలింపు యజ్ఞదక్షుఁడ వగుచున్. 113

క. అని పలుకుపార్థుపలుకును, విని పలుకక యున్న మనుజవిభుదెసఁ గోపిం
చినతనమది వెడఁ గుడుపుచు, ననిలసుతుం డిట్లు లనియె నాతనితోడన్. 114

ఉ. నీవు సమస్తధర్మపరినిశ్చయవేదివి నీచరిత్ర మే
మే వసుధేశ వంకయని మెచ్చక చక్కఁగఁ జేయువార మే
[1]నీచవచనప్రపంచముల కింకఁ జొరం జొర నంచు నుండియున్
వావిరిఁ జెప్పఁగా వలసె వాలినదుఃఖము దాల్మిఁ గ్రాఁచినన్. 115

వ. అవధరింపుము. 116

క. ఒడఁగూడినసామ్రాజ్యము, నడలున దిగఁ ద్రావి చనిన నిఖిలజనులు నిన్
గడుఁబేదమనసువాఁ డని, చెడ నాడుదు రనిన మము నిసీ యను టరుదే. 117

మ. కపటద్యూతమునం బరాభవము రాఁగా సూనృతం బూఁది భూ
మిప మమ్ముం జులుకంగఁ జేసి నినుఁ బేర్మిం బాపికొంచున్ దురం
తపుదుఃఖంబుల కోర్చి పోయి తది యుద్ధక్రీడ నప్పాపక
ర్మపుజాతిం దెగటార్చఁ జేయఁగఁ బ్రకీర్త్యం బయ్యె లోకంబులన్. 118

వ. దుర్జయు లగువిరోధుల నిర్జించి యుపార్జించినపృథివీప్రముఖపదార్థంబులు నిర
ర్థకంబులు నేసి వనంబునకుం జనుచులుకఁదనం బేమిటం బాపికొనువాఁడ
వట్లుం గాక. 119

సీ. ఆసభలోఁ బడి నట్టిబన్నంబును నడవులఁ దిరిగెడునపుడు దుష్ట
దైత్యులచేత సైంధవునిచే [2]నొఱపులఁ బడ్డవిషాదంబుఁ బరమదైన్య
మునకోర్చి కొలిచి మాత్స్యనిపాల నున్నదుఃఖంబును ద్రోహులఁ గనుపుగొట్టి
వెలువరించెద నని తలఁచి కృష్ణునినిశ్చయం బూఁది ధర్మంబ యగుటఁ దెలిసి

తే. రణ మొనర్చితి నిను ధార్తరాష్ట్రు లొండె, నీవు వారల నొండెను జావఁజూడ
వలయు టప్పు డెఱుంగవే వసుమతీశ, యిప్పు డడలుట నింద్యంబ యింత నిజము.

క. పను లేము సేయఁగా దుర్జనులం జెఱుచుచును సాధుజనుల మనుచుచున్
జననాథ మహాయజ్ఞము, లొనర్చుచును వెలయు కురుకులోత్తంసమ వై. 121

వ. అనిన విని ధర్మతనయుం డిట్లనియె. 122

చ. మదమును రాగమున్ భయము మానుము లో నగుకిల్బిషంబులన్
హృదయముఁ జొన్పి భూజనుల నేలుట మే లని పల్కె దార్తి కా

1. యీచవచనప్రపంచమున కింకఁ. 2. నొరవులఁ.

ప్పద మని రార్యు లామిషము పైతగు లిమ్మహి యెల్ల నేలినం
దుది నరకం జొకండ నృపతుల్ సుఖులే యుపశాంతి యొప్పదే. 123

తే. కామభోగముల్ మేలనఁ గాదు వాని, విడిచి చూడుముపొందెడువిపులసుఖము
కాయ లాకులు నీళ్లును గాలి యనుభ,వించి యున్న మునీంద్రులు వెఱ్ఱివారె.

క. దుర్మతు లామిషగత మగు, కర్మము వాటించి బంధకలితు లగుదు ర
య్యూర్మి గడచి సువిచారులు, నిర్మమతను ముక్తిపడయ నేర్తురు వత్సా. 125

వ. జనకునివచనంబులు వినమే వాని నేసుం జెప్పెద నాకర్ణింపుము. 126

ఆ. ఒకటి దెసను దృష్ణ యొలయదు గావున, నేమియర్థములును లేమి లేదు
కాలఁ జొచ్చె మిథిల గాలదు నాకు నం, దొక్కఁడైన నింత నిక్కువంబు. 127

క. అని పలుకుజనకుఁ దెగడిరె, జను లుల్లము శాంతిఁ బొంది సంసారం బొ
ల్లనివాఁడు నింద కర్హుం, డని పలుకుట నీక యొప్పు నధికవిచారా. 123

తే. వినుము ప్రజ్ఞాధిరూఢుఁ డై వనట దక్కి, సంసృతిక్లేశపరుల భూస్థలిఁ జరించు
వారినచలంబుమైనున్న వాఁడు సూఁచు,నట్లుచూచుట సూవె నేర్పమలహృదయ.

◆ జనకున కతనిసతితో నైనసంవాదం బర్జునుఁడు ధర్మజునికిఁ జెప్పుట ◆

వ. అని పలికి మఱి పలుకకున్న యప్పుడమితేనికిం గవ్వాడి యిట్లనియె. 130

క. జననాథ నీవు సెప్పిన, జనకనృపాలునకు నతివిశదమానస యా
తనిభార్యకు నీక్రియ, నయ్యెసు సంవాదంబు దాని నేర్పడ వినుమా. 131

వ. అమ్మహీపతి పూజ్యరాజ్యంబు [1]విడిచి భిక్షావృత్తికి వెడలఁ జూచినం దదీయ భార్య యతని కిట్లనియె. 132

సీ. పుడమి యేలుట డిగ్గవిడిచి భిక్షార్థి వై పోయిన నతిథిసంపూజనంబు
దేవతర్పణపితృదేవతర్పణములుఁ గలుగునే కాషాయములు ధరించి
ముండుఁ డైనతఁ డన్నమునకు గృహంబుల కరుగక యున్నె గృహస్థుఁ డెల్ల
వారికి నన్నంబు గారుణ్యమునఁ బెట్టు నన్నదానము సేత యధికధర్మ

ఆ. మనుట వినమె పెట్టు నతనిఁ జేయొడ్డెడు, వానిఁ దలఁప నందు వరుఁడు పెట్టు
వాఁడ యగుట నిక్కువం బెంత సూడక, యిట్లు దీనవృత్తి[2] కేఁగఁ దలఁతె. 133

క. త్రైవిద్యు లగుమహాత్ములు, నీవలనన బ్రదుకఁ దలఁప నిష్క్రియత మెయిఁ
నీ విందఱఁ జెఱిచెద విది, దేవా ధర్మంబు గాదు దీని నుడుగవే. 134

తే. అధిప మీ [3]తల్లియుల్లంబు నడలువెల్లి, ముంచి సతి శోకసంతాపమూర్తిఁ జేసి
వంశవిహితధర్మంబుల వదలి వెడలి,పోయి యేగతిఁ బోయెదవో యెఱుంగ. 135

క. చలిపందిరిచందంబున, ఫలభరితం బైనతరువుభంగిఁ బ్రజలడ
ప్పులు దీర్ప నమరి యుండెదు, నలఘుచరిత్రునకు లఘుత యగునే కోరన్. 136

---

1. వొల్లక భిక్షావృత్తి వెడలం. 2. నేఁగఁ దలఁతె. 3. తల్లిదండ్రుల.

వ. ఇది ధర్మవిరోధంబు దీన మోక్షంబు గలుగు ననుట నాకుం జూడ సందియం
బని చెప్పి ననవుడు నయ్యజాతశత్రుండు పురుహూతపుత్త్రున కిట్లనియె. 137

మ. శ్రుతివాక్యంబులు కర్మనిష్ఠ [1]వినుతించున్ నిష్క్రియత్వంబు స
ద్గతిఁ గావించుట యొండె చెప్పు నిటు చిత్తప్రక్రియన్ రెండుఁ [2]జో
దితముల్ వానిని వింటి [3]మన్నకలుచన్ దీపించునే తత్త్వసం
గతబోధంబు సుకర్మతం గలుగు నాకం బాత్తవీరవ్రతా. 138

తే. తత్త్వబోధంబు గలుగునతండు నన్నుఁ, దెగడనేరఁడు నీవు భ్రాతృత్వసౌహృ
దమునఁ గర్మంబువిడుచుట ధర్మమనిన, పలుకు ప్రియము [4]జగన్మాన్యపథముగనుట.

సీ. వడముడియును నీవు వాయువాసవులశక్తులు ధరియించిన దుర్జయులరు
హరికరుణాతిశయమునఁ దత్తేజంబు మీయందుఁ దగ సంక్రమించి యుండు
మీరు సంగరశాస్త్రసారపారగులరు గాక తత్త్వజ్ఞానఘనమతులరె
యనఁటికంబమునట్ల యనిరి నిస్సారత సంసార మనఁగ నిస్సంప్రబుద్ధు

తే. లది ప్రసిద్ధము విను తృష్ణ యడఁచి కర్మవృత్తి విడిచి నిరాలంబచిత్తుఁ డైన
యాతఁడో సుఖి దోషదుఃఖాకరంబు, లగుధనంబులు గోరెడునతఁడో చెపుమ.

ఉ. ఆదటఁ బూర్వశాస్త్రములయర్థము లారఁగఁ గ్రోలి తత్త్వసం
వేదసుధారసంబునచవిం జిరసౌఖ్యముఁ బొంద నేరకి
క్ష్మేదిని నెందునుం దిరిగి మే లని కర్మము చెల్లఁ జెప్పుచుం
గా దని శాంతి యొప్పనిదిగాఁ జెడ నాడుదు రల్పబోధనుల్. 141

క. విమలజ్ఞానులు శమమును, దమమును ద్యాగంబు శాశ్వతప్రచురానం
దమునకు మూలము లంద్రు నిజముగాఁ గైకొందు రవి ప్రసన్నవివేకుల్. 142

వ. అనిన విని దేవస్థానుం డమ్మానవపతి కిట్లనియె. 143

దేవస్థానుం డనుముని ధర్మజునకు హితోపదేశంబు సేయుట

సీ. ధనము లుత్కృష్టంబు లనుధనంజయుమాట పాటిగాఁ గొనుము సోపానభంగి
నున్నది మార్గంబు యోగసమారోహణమునకు దానన నడచి కాక
వడి సుర్కి పడ నీకు వచ్చునే ధనసంగ్రహంబు భోగార్థకృతంబు దుష్ట
మగుటయుఁ గలదు యజ్ఞార్థకృతం బైన నదియ నిచ్చెన బ్రహ్మపదము నొంద

తే. యజ్ఞపరిశిష్టధనభోగ మాత్మకలఁడ, యుడుపు నమ్మెయి శమదమయుక్తిగలుగు
శమము దమమును దత్త్వవిజ్ఞానదములు, గాన దక్షిణాధికయజ్ఞకర్త వగుము.

చ. హరుఁడును సర్వమేధ మనుయాగమునం బ్రచురప్రకాశతం
బొరయఁగ వేడ్కఁ జేసె విధిపూర్వదిగీశముఖామరుల్ మహా
ధ్వరములఁ గాదె పేర్కొనుట ధాత్రి సధర్మత నేలి యజ్ఞత
త్పరత వెలుంగరే నృపులు పార్థివముఖ్య మరుత్తముఖ్యులున్. 145

1. వినిపించున్. 2. బోధితముల్. 3. మన్నఁ గలఁచున్. 4. జగన్మాన్యపదము నగుట.

వ. వినుము దివస్పతి యడుగ బృహస్పతి సన్మార్గనిర్దేశకుండై చెప్పినమార్గంబు. 146

ఉ. కామము క్రోధముం ద్మనసుఁ గాడఁగఁ బాఱుట మాన్చి యింద్రియ
స్తోమవిమార్గవర్తనము ద్రుంచుచు నెవ్వగ లేక రక్షణం
బేమర కెవ్వరిం జెనకి యించుక నొంపక లోక మేలఁగా
నామహితాత్ము సర్వశుభమాతిశయంబును జెందు వాసవా. 147

వ. అనియె మఱియు నాకర్ణింపుము. 148

ఉ. కర్మము మేలు [1]నా విగతకర్మము మే లన రెండు నొప్పునే
కర్మఫలంబు నర్పితముఁ గాఁ దగ నీశ్వరునందుఁ జేత స
ద్ధర్మము గా కనంగ వివిధం బగుధర్మపథంబులోన మేల్
ధార్మికవర్య యేర్పఱుపఁ దా వశమే వగ బుద్ధి గుందఁగన్. 149

ఉ. కావున సిద్ధ్యసిద్ధుల వికారముఁ బొందక ద్రోహ మెయ్యెడ
న్నావిరిఁ జేయ కేలు భువనంబు భవత్కులధర్మ[2]రక్షివై
భూవరు లిట్లు నేసి తుదిఁ బుత్రుల గద్దియలందు నిల్పి కా
దే వనవాసు లైరి దృఢదీప్తనిరంజనబోధసంపదన్. 150

వ. అనిన విని నిర్విణ్ణమానసుం డై యున్నయన్నకు నర్జునుం డిట్లనియె. 151

సీ. క్షత్త్రియధర్మనిష్ఠాపరత్వంబున సమరంబు నేసితి శస్త్రనిహతిఁ
బూతాత్ము లై రిపుల్ వోయిరి సద్గతి కమ్మెయి రాపకర్మమ్మొనర్చు
విప్రునకైనను సుప్రశస్తం బని రౌద్రం బగుట బొలురకును దెల్ల
మైనను నిట్లుండు నార్యోక్తి నృపనీతి దురితంబు సేయునే యొరుఁడు వెట్టఁ

ఆ. గుడువ నృపతిమాత్రకునకును గా దన్నఁ, గౌరవాన్వయాగ్రగణ్యుఁ డైన
నీకుఁ దగునె విడువ శోకంబు వజ్రసన్నిభము గాదె నృపుల నెమ్మనంబు. 152

వ. అట్లుం గాక. 153

ఉ. వైరివధంబు నీకును నవశ్యముఁ జేయక పోవరాని దై
వైరులకుం భవత్సమరవాంఛన సద్గతి కేఁగఁ బాలి దై
చేరె విధాతృసంఘటనఁ జింతకుఁ గారణ మేమి ధర్మవి
స్తారవిదుండ వీ వకట ధైర్యసమగ్రుఁడ వై వెలుంగవే. 154

వ. రాజధర్మోపాత్తం బై భవదాయత్తం బైనపూజ్యసామ్రాజ్యంబుఁ బరిపాలిం
చుచుఁ బుణ్యక్రియానుష్ఠానపరుండ వగు మని పలికిన మఱుమాట వలుక
కున్నయన్నరేంద్రునకు మునీంద్రవర్యుం డగుపారాశర్యుం డిట్లనియె. 155

సీ. అర్జునుపలుకు సత్యంబు సమీచీన మార్యజనంబు గృహస్థధర్మ
ముత్తమం బని చెప్పు నుర్వీశ పశుపక్షు లాదిగా జీవుల కాశ్రయంబు
నృపులకు నది దక్కఁ దపమును దమమును బ్రహ్మచర్యమును ధర్మములు గావు
ధనములఁ దనియుట యని కోహటించుట ప్రజల రక్షింపమి రాజకోటి

1. నాగను నకర్మము. అ. ప్ర. 2. రక్షకై.

ఆ. కరయఁ బాతకంబు లండ్రు నీ వక్కట, వేదచోదనాప్రవీణ మయిన
మనసు నేల యి ట్లమార్గవృత్తికిఁ జొర, నిచ్చె దోపి ధరణి యేలు మనఘ. 156

క. నీ వార్యబోధితుండవు, గావే వర్ణాశ్రమప్రకారములు వినం
గా వలయునె ధర్మంబులు, భూవరునకు దండనీతిఁ బోలం గలవే. 157

వ. సుద్యుమ్నుం డనుధరణీశుండు దండనీతిన కాదె యపవర్గంబు వడసె ననుటయు నజాతశత్రుం డాసుద్యుమ్నువృత్తాంతంబు విన వలతు నాన తి మ్మనిన నమ్మహీపతి కమ్మునిపతి యి ట్లనియె. 158

పారాశర్యుండు సుద్యుమ్నచరితంబు ధర్మజునకుఁ జెప్పుట

క. విను శంఖుండును లిఖితుం, డన నిరువురు విప్రవర్యు లన్నయుఁ దమ్ముం
డును గలరు బాహుదాతీ, రనివాసులు ధర్మతత్పరమనోవృత్తుల్. 159

సీ. వారియాశ్రమముల భూరిపుష్పఫలాభివృద్ధి నొప్పారెడివివిధభూరు
హంబులు గల వొకయపుడు శంఖుండు గృహమ్మున లే కుండ ననుజుఁ డచటి
కరిగి యం దొకమ్రాన నారఁ బండినపండ్లు గని వేడ్క మైఁ గోసికొని తినంగ
నయ్యన్న యేతెంచి యనుజ యీఫలము లెక్కడివియని చెప్ప నాపుడును వార్చి

తే. ప్రణతుఁ డై యిచ్చటివ యని పలికె లిఖితుఁ
డాతఁ డనుమతి లేక కోయంగఁ దగునె
మ్రుచ్చిమియ కాదె యది పాప మచ్చుపడియె
నృపతిచే దండితుండ వై నీఁగికొనుము. 160

వ. రయంబున రాజసన్నిధికిం జని భవత్కార్యం బుపన్యసించి దండించుట వేఁడు మని పలికినం దెలిసి యట్ల కాక యని లిఖితుండు సుద్యుమ్నుఁ గానం బోయి నగరివాకిట నిలిచినం బ్రతిహారు లమ్మహాత్ము నరుగుదెంచుట యమ్మహీపతి కెఱింగించిన నతండు సంభ్రమంబున సామాత్యుం డై యాసంశితవ్రతుం డున్నయెడకుం జని వినయంబు సేసి మీర లిచ్చటికి [1]వేంచేసినప్రయోజనం బేమి యానతిండు మీ చెప్పినట్ల చేసెద నని విన్నవించిన నావిప్రవర్యుం డాతని కి ట్లనియె. 161

ఆ. చెప్పినట్ల యేను జేసెద నని యొడం, బడినవాఁడ వింకఁ బలుకు దిరుగఁ
గామి మఱవ కుండఁ గా నీకు వలయుఁ జూ, మ్మయ్య దండధారకాగ్రగణ్య. 162

వ. అని యూఁది పలికి మద్గురునియనుమతి లేక తదీయతరుఫలంబులు గోసికొని యుపయోగించితి నది మ్రుచ్చిమి మ్రుచ్చుల దండించుతెఱంగున దండించి నన్ను గతకల్మషుం జేయుము రాజదండితునకు యమదండంబు లే దని పెద్దలు సెప్పుదురు నిన్నును దండధారణవైకల్యకిల్బిషంబు వొరయ కుండ వలయు నని

---

1. విజయము చేయుటకుం బ్రయో.

తేటపడనాడిన నమ్మాటలకు మనంబున విషాదంబు నొంది యమ్మేదినీవరుండు భూసురవరుం బ్రార్థించి. 163

ఆ. అనఘచరిత యిట్లు నను నియోగించుట
యుడుగు మని యమాత్యయుతము గాఁగ
భక్తి మెఱసి యెన్నిభంగులఁ జెప్పిన
నియ్యకొనక యున్న నెట్ట కేని. 164

లిఖితుండు సుద్యుమ్నునిచేత నికృత్తకరుం డగుట

వ. నిశ్చయించి సముచితదండనీతివ్రతశీలుం డగునన్నరపాలుం డమ్మహాద్విజునిం గరయుగచ్ఛేదనంబున దండితుం జేసిన నతం డతని దీవించి మగిడి చని శంఖునిం గని నికృత్తంబు లైనహస్తంబులు సూపి సమ్యగనుభూతదండితుండ నైతి ననిన నాతండు ప్రీతుం డై. 165

తే. ధర్మమార్గ ముల్లంఘింపఁ దగదు గాన
వలసె నిష్కృతి కుల మెల్ల వెలసె నీక
తమున సురమునిపితృతర్పణములు సేయు
మరిగి బాహుదాపుణ్యతోయముల ననఘ. 166

వ. వినుము. 167

తే. కల్లు ద్రావుట గురుపత్ని గవయుటయును
విప్రుఁ జంపుట బ్రహ్మస్వవిషయ మైన
మ్రుచ్చిలుటయును నివి గలక్రూరజనులఁ
బ్రీతిఁ బొందుటయును మహాపాతకములు. 168

వ. ఇమ్మహాపాతకంబు లేనింటిలోన నెద్ది సేసిన నేజాతివాఁడును దండనీయుండ విశేషించి తస్కరుండు శారీరదండయోగ్యుండు రాజదండితులు సుకృతవంతుల భంగిఁ బుణ్యలోకప్రాప్తు లగుదురు నీ వమ్మహారాజుచేత దండింపంబడుటం బుణ్యాత్ముండవును వంశోద్ధరణసమర్థుండవు నైతివి సంతోషింపుము పొమ్మనినం బోయి లిఖితుండు. 169

తే. బాహుదానదియం దవగాహనంబు, సేయఁ బ్రభవించె నాతనిచేతు లపుడు
విస్మయం బంది యతఁడు వేవేగ వచ్చె, నన్నపాలికి మగుడఁ బ్రహర్ష మెసఁగ.

వ. వచ్చి యరుణకమలంబులం దెగడుతనకరంబులం జూపిన నతండు దీనికి నచ్చెరువడ నేల యిది మదీయతపోవిభవంబున నైనకృతం బైనవిశేషంబు నీవు శుచి వగుట దైవంబున కెక్కె సుద్యుమ్నుండును నీపుణ్యానుష్ఠానంబున నిజపితృవర్గసహితంబుగా నిర్మలాత్ముం డయ్యె నని యొ న ట్లగుటం జేసి. 171

చ. జనసుత నీవునుం దగఁ బ్రజాపరిరక్షణ మాచరింపు నీ
యనుజునిమాట వేదవచనార్థనిరూఢము రాజనీతి దం

డనమునఁ గాని [1]యొండున నొడంబడ దెన్నఁడు నార్యకోటియం
దును వగ వక్క మేలు మిలఁ దుష్టిగఁ జేయుము మేటిజన్నముల్. 172

వ. అని చెప్పి మఱియు ని ట్లనియె. 173

సీ. అడవుల మీఁ దున్న యప్పుడు నీతమ్ములు వివిధమనోరథావేశకలిత
హృదయు లై యుండుదు రదయత వీరి నుపేక్షింప కిల యేలి యెల్లభోగ
ములకును భాజనంబులఁ గా నొనర్పుము తురగ మేధాదిక్రతుప్రయుక్తిఁ
బరఁగుము వీరలు బహుయజ్ఞములు సేయువా రటమీఁద నిర్ద్వంద్వవృత్తి

తే. వెడలెదవు గాక విను మేము వెట్టివార, మే మహీశ్వర నీమది మేలు గంటి
మతిథి సుర పితృవిషయమునప్పు [2]చిక్కు, గలిగియుండంగ నది నీకుఁ గాదుగాని.

ఆ. న్యాయశాస్త్రవేది నై యింగితాకార, చేష్ట లెఱిఁగి జనుల శిష్టదుష్ట
తావిశేష మరసి దండనీతి యొనర్పు, పతికి నెల్ల మేలుఁ బడయ వచ్చు. 175

క. అరి యాఱవపాలు గొనుచుఁ, గరుణ గలిగి ప్రజలఁ దండ్రిగతి మధ్యస్థా
చరణంబునఁ బాలించుట, పరమపదముఁ జేర్చు విడుచు భయసంశయముల్. 176

ఆ. ఇవ్విధంబు గాక క్రొవ్వి కామక్రోధ, కలితచిత్తవృత్తిఁ దూలఁగ నడచు
పతికి నగుఁ జతుర్థభాగంబు ప్రజసేయు, పాపములఁ గులప్రదీపచరిత. 177

చ. క్రమమున నైన శాత్రవుల [3]గ్రమ్మన నైనను జావఁ జేత ధ
ర్మము విను పాపకర్ము లగురాజులతోఁ దగ సంధి సేఁతఁ దో
షము విభుఁ డుర్వి [4]యమ్ముకొని సంగరముం దొలఁగింపఁ గూడు నే
సమరజితావనీభరణశాలితఁ బోలునె యొండుధర్మముల్. 178

వ. కావున. 179

క. పోరుడుగను సమకూరద, కౌరవపతి యపుడు సంధి గావింపక హిం
సారుచి నై తి ననుట యవి, చారత నృపవంశకలితజని యగునీకున్. 180

శా. భూవిస్తారము నాక్రమించి ప్రజలం బ్రోవంగ దండింపనుం
గావర్ నేర్చి మఖక్రియల్ నడపి సంగ్రామాగ్ని కాజ్యాహుతుల్
గా వైరిక్షతజంబు వ్రేల్చి తనుసంగక్షేపకుం డై హయ
గ్రీవుం డుత్తమసిద్ధిఁ బొందె రణముల్ [5]గీడే నృపశ్రేణికిన్. 181

వ. సంగరంబునం జంపుటయుం జచ్చుటయును బ్రజాపరిపాలనంబును దగిన తెఱంగున దండించుటయును నుత్తమక్షత్త్రధర్మంబులు గావున హింసాశంక విడిచి యాన్వీక్షికీత్రయీవార్తా దండ నీతు లను రాజవిద్యలయందును బ్రవీణు లగు సహాయులతోడం గూడి సర్వవ్యవహారంబులు నిర్వహింపనిర్వాణం బనతిదూరం బగుఁ గలంక దక్కు మని పలికె సకలలోకగ్రాహ్యవచనుం డగునమ్మహాముని యిట్లు సెప్పం దెలివొందక యున్నధర్మనందనుం గనుంగొని పురందరనందనుం

1. ముండీన మొడఁబడ. 2. త్రిక్కు 3. గ్రందున నైనను. 4. యోమికొని. 5. గ్రీడల్.

దుల్లంబునం గోపంబు గదుర మొగంబునం దోఁపనీక యుండెనప్పాండవాగ్రజుం
డత్తపోధనవర్యువదనంబునం జూడ్కి నిలిపి నిభృతంబుగా నిట్లనియె. 182

క. పతులు మృతులైనఁ బొగిలెదు, సతులవిలాపములు శోకసంతాపం బు
ద్ధతముగఁ జేయఁగ నే వసు,మతి [1]యేలినకలుదఁ గలఁక మానునె బుద్ధిన్. 183

వ. అనుటయు నమ్మునివరుం డతని కిట్లనియె. 184

సీ. దుఃఖంబుఁ బొమ్మని త్రోవ సుఖంబు ర మ్మని తెచ్చికొన వశ మయ్య వానిఁ
దొలుబామునందలిదుష్కృతంబును సుకృతంబు హేతువులుగఁ దగిలిచేయుఁ
బురుషునికాలంబు దిరములు గా వవి పొరిఁ బొరి వచ్చుచుఁ బోవుచుండు
నర్థముల్ దుర్బుద్ధికైనను సిద్ధించు నగుకాలమున నార్యు లయ్యుఁ గాని

ఆ. కాల మవి ఘటింపఁ గా నేర రనిలవ,ర్షాతపేందురుచులు నధిపకాల
కల్పితములు మంత్రశిల్పౌషధంబులు, మేలు సేఁత కాలకీలితంబు. 185

క. కమలంబులుఁ దొవలు వికా, సముఁ బొందుట లతలుఁ దరులు సకుసుమఫలభా
వముఁ బొందుట పక్షులును మృ,గములును [2]మదకలములగుట కాలకలితముల్.

వ. మఱియు జననమరణంబులును హానివృద్ధులును లోనుగా సకలంబును గాలా
ధీనంబ కావున నీకు శోకింపం బనిలేదు తొల్లి సేనజిత్తనుమానవపతిశోకార్తుండై
యుండి తనలోనన తెలిసి సజ్జనసన్నిధి నుపన్యసించినవాక్యంబు లాకర్ణింపుము.

పారాశర్యుండు ధర్మజునకు సేనజిత్తువాక్యంబు లుపన్యసించుట

సీ. తారు గొంతఱకు బాధకు లయి నడచుట పరులచే బాధలఁ బడుట గలుగు
నివి కాలభావ్యంబు లెఱుక గల్గిన నొరుఁ బఱిచితి నొరునిచేఁ బడితి ననుచుఁ
బురుషుండు ప్రియశోకమునఁ బొందఁ డర్థదారాపత్యబాంధవహాని కాత్మఁ
గుందంగ నడలుట మందబుద్ధిత్వంబు వగఁ గీడు మానునే వలవ దడల

తే. శోకభయకారణంబులు లోకమున న
నేకములు దానఁ దలసూపు శోకములకు
భయములకు బుద్ధి నెడ యీఁడు పండితుండు
మూఢుఁ డవి త్రోవ నేరండు మునుఁగు వగల. 188

క. వినుఁడీ సుఖమును దుఃఖము, ననిత్యములు గాన వానియాగమకాలం
బున ముదమునుశోకము మొగ,కొనమియ చుమ్ముఱవు శాంతి గోరుజనులకున్.

తే. మూఢతమబుద్ధు లగువారుఁ బ్రౌఢతమవి,వేకులును సుఖు లట్టులుగాక కొంత
ప్రజ్ఞ గలవార లైయపప్రతిభు లైన,జనులు దుఃఖార్తు లగుట నిస్సంశయంబు.

వ. అనియె నాసేనజిత్తుం డుదాత్తవివేకనిరూఢుండతనివచనంబులు విద్వదాదరణీ
యంబు లిందలియర్థంబు నీచిత్తంబున నలవరింపుము వగ యుజ్జగింపు మని వెండియు.

తే. వర్ణముల నాశ్రమంబులవలను మెఱసి, యరసి చక్కని తెరువున నరుగఁ జేసి

1. యేలినఁ గలఁచుకలఁక. 2. మదయుతము లగుట.

ధరణి పాలింపు సముచితదండధరణ, మాచరింపుము నీ కిది యర్హవృత్తి. 192

క. దివికిం జనినను నెవ్వని, వివిధగుణము లఖిలజనులు వినుతింతురు వాఁ
డవనీశ్వర సత్పురుషుం, డవు నని కయికొందురు బుద్ధి నార్యజనంబుల్. 193

వ. కావున సకలజనప్రియహితం బగుపృథ్వీపరిరక్షణంబు నీకుం గులధర్మం బై కర్తవ్యం బగుట యుఱవు గాదె యనినయమ్మునీంద్రునకు నమ్మనుజేంద్రుం డి ట్లనియె.

తే. మఱవ వచ్చునె నా కభిమన్యు ద్రౌప, దేయులను గర్ణు మత్స్యభూనాయకుండు
ద్రుపదనృపతియు ధృష్టకేతుండు మాన,సమునఁబాయుదు రెట్లు శాంతిఁగలుగు.

సీ. తొడలపై నర్మిలి నిడికొని న న్నుపలాలించు చుండు బాల్యమున నట్టి
భీష్మునిఁ జంపితి బీభత్సుభల్లముల్ దనువు సెక్కంగ నాతఁడు శిఖండిఁ
జూచుచు నుండుటఁ జూచితి నది యుల్ల మలమటఁ బెట్టెడి నట్లుఁ గాక
యాభంగి నన్నప్పు డాతఁ డా ద్రుపదజు నేయమి దలఁచిన నెరియు మనసు

తే. పరశురాముని నోర్చినబల్లిదుండు, కాశిరాజకన్యకలకుఁ గాఁగఁ బుడమి
నరపతులనెల్ల గెలిచినబిరుదు [1]గలన,నాఱడియ పడు టూహింప నడలు గదురు.

ఆ. అల్పకాలభోగ్య మైనరాజ్యమునకుఁ, గా ననల్పకీర్తిఘనుని జరఠ
సింహకల్పు వంశశేఖరజన్ముఁ ద్రుం, చితి మనంబు వగలఁ జివుక కున్నె. 197

మ. జనసంపూజ్యపదారవిందుఁ డగునాచార్యుండు శోకించి నం
దనుచో ప్పారయ వేడి పెద్దయు నసుం డా నమ్మి యర్థింపఁ జా
వనివానిం గరిచావు బుద్ధి నిడి యశ్వత్థామ సచ్చెన్ నిజం
బని యే బొంకితి మేదినీభరణ మర్థం బే గురుద్రోహికిన్. 198

ఆ. రాజ్యలాభలోభరతుఁడ నై కడుఁ బాప, మైనబొంకుమాట లాడి గురునిఁ
గూల్ప [2]నేర్చినట్టి క్రూరాత్ముఁ డేగతిఁ, బోవువాఁడు సెప్పుము బుధవరేణ్య. 199

క. భ్రాంత మహాత్ముఁడు గర్ణుం, డాతనిఁ జంపించి యేలునవనీరాజ్యం
బాతురత నేయుఁ గాక సు,ఖాతిశయము మతికి నొసఁగు నయ్య మునీంద్రా. 200

చ. కడిఁదిమగండు కుంభజుఁడు గానఁగ [3]నొడ్డినమంటవోలె నుం
డెడిమొనఁ జూచి చూచి యిది డెప్పర మన్వగ లేక పంచితిం
గొడుకుఁ జొరంగ నత్తెఱఁగు క్రూరత సైఁప సుభద్ర యట్లుఁ గ
వ్వడి క్రియ నేర్తురే యొరులు వల్లభుఁ డే లగు [4]నట్టిఁ డుర్వికిన్. 201

చ. [5]ఆడలడిఁ బొందఁగాఁ దగనియట్టిది ద్రోవది మేరుకల్పులం
గొడుకుల నేవురన్ జముఁడు గొన్న నలందుర మేరుకల్పులం
పుడమి గిరీంద్ర పంచకము [6]పాల్సినఁ బా డఱినట్టు లున్నయ
ప్పుడఁతుక యెట్టు లోర్చు గృహభారము నెమ్మది నిర్వహింపఁగన్. 202

---

1. దుగఁధు, నాఱడియ పోక నూహింప. 2. నోర్చినట్టి. 3. కొట్టినమంట. 4. కట్టిఁడుర్వికిన్.
5. అడజడి. 6. వోయినఁ.

క. [1]ప్రాయోపవేశమున ని, క్కాయంబు దొఱంగుతలఁపు గదిరెడి సంతా
పాయత్తచిత్తు నకటక,టా యని పో నిందు నను దృఢవ్రతయుక్తిన్. 203

వ. అని పలికి బంధుమరణశోకవ్యాకులుం డయి యున్న యన్నరనాథవరేణ్యుతో
నమ్మునినాథవరేణ్యుం డి ట్లనియె. 204

ఆ. ఇట్లనంగఁ దగునె యిమ్మెయి [2]నడల నీ, యట్టిధైర్యఘనున కగునె యనఘ
బుద్ధి సెప్ప వలసెఁ బునరుక్తభాషలఁ,జెవులు మఱియుఁ గూడఁ జేర్చి వినుము.

తే. పొదలుఁదఱుఁగుటకై పొడ[3]వొదవుఁబడుట,కై కడుం జేరుఁ బాయుటకై జనించుఁ
బొలియుటకునై సుఖంబులఁ బొందుదుఃఖ, మొందుటకునై పదార్థము లెందు నధిప.

ఉ. మిత్రుల [4]చెన్నులన్ సుఖము మేకొను నంతయుఁ జెందు దుఃఖముల్
శత్రులచెయ్వు నంతయును సన్మతిఁ బా ధనమూల మంటయున్
గోత్రవరేణ్య భోగములకున్ ధనముల్ గరణంబు లంటయుం
జిత్రచరిత్రుఁ డైనవిధిచేష్ట దొఱంగిన నీటివ్రా లగున్. 207

వ. కావున నెవ్వగ నొందం బనిలేదు. 208

ఆ. ధాత నిన్ను నేమిధర్మంబు నడపుట, కై సృజించె దాని నాచరించి
యుండు నీవు నీక యొడయుండవే ధాతృ, [5]నోదితప్రవర్తనుఁడవు గాక. 209

వ. అని పలికి యప్పారాశర్యుండు వెండియు ని ట్లను విదేహరా జగుజనకుండు
వివేకపరిపాకంబు నొందక ము న్నొకసమయంబున బంధువియోగంబు వా
టిల్ల విషాదంబు నొంది గృహంబు దొఱంగి వెడలువాఁ డయ్యె నట్టియెడ
నతనిపాలికి నశ్మకుం డనువిప్రవర్యుండు వచ్చిన నవ్వసుమతీపతి సముచిత
ప్రకారంబునం బూజితుం జేసి. 210

జనకున కశ్మకుండు సెప్పిననీతి వ్యాసుఁడు ధర్మజునకుఁ జెప్పుట

తే. అర్థములు బంధువులుఁ గల్గినపుడు తద్వి,యోగమైనట్టియెడను మర్త్యునకు నెద్ది
తలఁపుమై నున్నమదవిషాదంబు లడరఁ,గుండుఁ జెప్పవె యదికృపాయుక్తి ననఘ.

వ. అని యడిగిన నాతం డి ట్లనియె. 212

సీ. దుఃఖంబు సుఖమును దోడివ సంసారమునకుఁ దద్వశగతిఁ బోవునరుని
యాత్మ నంబుదము గా డ్పుపహరించినవిధంబున నవి సెలుచు నేపున సుఖైక
భాగియు దుఃఖైకభాగియు లేమి లోకంబునం దెలియంగఁ గనుట మందు
వానికి విను జర రా నీక త్రోపంగఁ జావక యుండ వశంబె జలధి

తే. వలయవేష్టితక్షితి నేలువాని కైన, నధిప యొద్ది వాటిల్లిన ననుభవించు
నపుడు ప్రాప్తవ్య మిది యని యంతరంగ,విభ్రమము లేక యునికి వివేకసరణి. 213

క. నరవరసరసాన్నంబులుఁ, బరిమళసద్వస్తువులును బరమశయనవి
ష్టరములుఁ గాలాధీనత, నరుఁ బొందుం బాయు వాని నమ్మమియ యుఱున్. 214

1. ప్రాయోపవేశనంబునఁ, గాయంబు. 2. నడవ. 3. వెదుగుఁ. 4. చేఁతలన్. 5. చోదితప్రవర్తిజుఁడవు.

చ. వల నధికంబుగాఁ గలుగువైద్యులు శాస్త్రము లభ్యసించి మం
దుల నొడఁగూర్ప నేర్చి తనుదోషము లారయుబుద్ధి గల్గి యా
ర్తులకుఁ జికిత్స సేసెదరు రోగము వాయమి లేదె వారు రో
గు లగుట గాన మెట్లు ప్రతికూలవిధిన్ నరు నేర్పు ద్రోచునే. 215

సీ. సద్వంశజన్మంబు సౌందర్యమును బలంబును సుభగతయును భోగములును
భవితవ్యతానురూపంబులు పేద లై పెంచుట కలయంగఁ బెల్లు పుట్టు
దురు ప్రజ లెంతయు సిరి గలవారు గోరంగఁ బుట్టరు దరిద్రపుజనంబు
లాఁకటం దిని ఱాలు నఱిగించుకొందురు భోజ్యసంపన్నులు భోజనంబుఁ

తే. బూర్ణముగఁ జేయఁ జాలరు భూపవర్య, వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁట యతిని
[1]షేవితములు గాఁదగ దనిచెప్ప వినుచు, వలను గలవార చెడుదురు వానివలన.

వ. అట్టివి దైవకృతంబులు గావున నిష్టానిష్టప్రాప్తులకుం గారణంబులు గనికొన లేవు
బాంధవలాభంబును దద్వియోగంబును వఱదం గాష్ఠంబులు సంగతంబు లై
పదంపడి పాసినచందంబు. 217

తే. మాతృపితృదారపుత్త్రకభ్రాతృశతస, హస్రకంబులు సంసృతి ననుభవింపఁ
బడియె నిందులో నెవ్వరికడలు వాఁడు, నరుఁ డనిత్యత యూహించు టరయ నుఱవు.

క. జననజరామరణగ్రా, హనిబిడకాలాబ్ధిమగ్న మని జగము నెఱిం
గినవాఁడు ధర్మవర్తన, మున నుండుం జింత దక్కి భూపవరేణ్యా. 219

క. తనయొడ లెర వనినను మను, జనకును బంధుతతి సతమె శోకించిన వ
చ్చునె చచ్చినజంతువు నెమ్మన మధికము నొచ్చుఁ గాక మహితవివేకా. 220

ఉ. కావున నెవ్వగల్ విడువు గైకొను మాత్మకులార్హకర్మసం
సేవనతత్పరత్వము విశిష్టజనంబులసంగతిన్ భవ
ద్భావము కల్మషంబు దెగఁ బాచి [2]శుచిత్వముఁ బొందు లోకసం
భావితకీర్తి వయ్యెదు నృపాలక నాపలు కూఁదు [3]పాటిగాన్. 221

వ. అనుటయుం దెలిసి జనకుం డష్టుని నామంత్రితుం జేసి నిజకర్మతంత్రనిర్వాహణం
బునకై గృహంబున నిలిచె నీవు నట్ల యుష్మలికం బుజ్జగింపు ముత్తమపౌత్త్ర
సరణిసాధితం బైనభూవలయంబుఁ బాలింపుము తక్కటితలంపులు దక్కు మని
పలికిన విని పలుక కున్న యగ్రజుం జూచి సవ్యసాచి జనార్దనుతో ని ట్లనియె. 222

క. బహుబంధుమరణశోక, ప్రహతవివేక మయి ధర్మరాజునకు మనో
మహిమ వికల మయ్యెం బర, మహితవచోవృత్తిఁ దేర్పు మహితవిచారా. 223

వ. అనిన నచ్యుతుండు పాండవాగ్రజుఁ జేరం జని యభివందనం బాచరించి యతని
కరంబు వట్టికొని వదనంబు వికసితచందంబు నొంప మధురాక్షరవిన్యాసంబుగా
ని ట్లనియె. 224

1. షిద్ధములుగాన దగ దని. 2. సుఖత్వముఁ. 3. పాడిగాన్.

మ. పురుషవ్యాఘ్ర మనంబు గుంద వగలం బొందంగ నీకేల సం
గరకేళిన్ భవదీయబంధు లతిలోకం బైన [1]పెంపొప్పఁ బో
యిరి నాకంబున కట్లు గాక కల గాదే రాజవృత్తంబు దా
నరయన్ రాజుల యేల యేజనులు [2]నిత్యాయుష్యులే సెప్పుమా. 225

వ. అని పలికి వెండియు. 226

తే. తొల్లి సృంజయుఁ డనుమహీవల్లభుండు, పుత్రశోకాతురత్వంబుఁ బొంది యున్న
నుపశమంబుగఁ బ్రాక్తననృపులఁ జెప్పి, తెలిపె నిమ్మౌని యంతకుబలిమి కలిమి.

వ. అని యొఱంగించి నారదుం జూపి యిమ్మహాత్ముం డట్లు మరుత్తసుహోత్రాదు లగు
రాజులపరమోత్కృష్టకర్మంబులును నట్టివారికిం గాలవశత్వంబునం బొంద కుండ
రామియుం దెలియ నుపన్యసించిన వాక్యంబు లభిమన్యు మరణశోకవ్యాకు
లుండ వగునీకుం దాపోపశమంబుగాఁ గృపాతిశయంబునం బరిపాటి వీరలు సెప్పి
రని పారాశర్యమునీశ్వరు నిర్దేశించి వీరివచనంబుల యేనునుం జెప్పెద నాకర్ణింపు
మని యిట్లనియె. 223

ధర్మరాజునకుఁ గృష్ణుఁడు షోడశరాజులచరిత్రంబులు సెప్పుట

సీ. సంవర్తుఁ డనుమహాసంయమి దేవతాగురుతోడియీసున నసుగుదెంచి
పూని యుపద్రష్ట యై నడపంగ హిమాచలపాదంబునందు శక్ర
వరుణప్రభృతు లైనసురలు మహామునీంద్రులును సహాయు లై మెలఁగుచుండ
శాలాప్రముఖభవ్యసాధనమ్ములు గనకమయంబులుగ వస్త్రకాంచనాజ్య

ఆ. దధిపయఃఫలాదితర్పణద్రవ్యస, మృద్ధి సకలజనులు మెచ్చఁ బెక్కు
లధ్వరములు సేసె నట్టిమరుత్తుండు, నిత్యపదవి నుండ నేర్చెనయ్య. 229

సీ. సన్మార్గమున రాజ్యసంపద నొంది భూసురపూజ లొనరించి సువ్రతముల
బృందారకులఁ బ్రీతిఁ బొందింపఁ దన కర్థిఁ బర్జన్యుఁ డేఁటేఁట బసిఁడివాన
కనకమయము లై నకర్కటఝషనక్రకూర్మచయముతోడఁ గురియుచుండ
నయ్యర్థ మెల్ల ధనార్థుల కిచ్చుచుఁ గురుజాంగలంబునఁ బరమనిష్ఠ

ఆ. నశ్వమేధముఖము లైనరాజార్హయ, జ్ఞములు పెక్కు సేసి సకలజనులు
పొగడునట్టిపాటి నెగడె సుహోత్రుఁ, డవ్విభుఁడు దెగియె ననుట వినమె యధిప.

సీ. కాంచనాలంకారకాంతంబు లై రూఢి కెక్కినగజములు పెక్కువేలు
జవసత్త్వరూపాదిసకలగుణములఁ బెంపెసఁగినహయము లనేకలక్ష
[3]లమలినస్వర్ణమయము లగుకొమ్ములం గొమరారుపశువులు గోటు లూర్జి
తాంగకవిలసదజావికంబులు గణనాతీతములు గన్య లప్రమేయ

ఆ. లఖిలరత్నవిరచితాభరణంబు లనల్పములు మహీసురావళులకు
నిచ్చి చేసెఁ గ్రతువు లెన్నియేనియు నంగుఁ, డతఁడు నన్యలోకగతుఁడు గాఁడె.

1. తెం పొప్ప. 2. నిత్యాయుర్ధనుల్. 3. లమలసువర్ణమయము లగు.

సీ. ఏడుదీవులయందుఁ గ్రీడాగతులఁ దనరథము చరింప నరాతు లనఁగ
వినియు నెఱుంగక విభవ మార్జించుచోఁ బ్రజల నొప్పింపనిపరమపుణ్య
కర్మంబునకు మెచ్చి గారవంబునఁ దన కతఁడు యధనము ఫాలాతుఁ డొసఁగ
నశ్వమేధములు జాహ్నవిపాంత శిష్టజనాకీర్ణములుగఁ బెక్కు-చరించెఁ
ఆ. దారకములు వృష్టిధారలు లెక్కింప, వచ్చుఁగాని యతని యిచ్చుగోవు
లెన్నఁ గోలఁది గాదు సన్నుతిపాత్రమా, శిబికి నుర్వి నునికి సెల్లె నెట్లు. 232

సీ. యౌవనంబునఁ దప మాచరింపఁగఁ దండ్రి పంపున సరిగిన పెంపుకలిమి
సేతువు జలధిఁ బ్రఖ్యాతంబుగా నొనర్చినమర్త్యలోక [1]పావనవిభూతి
త్రైలోక్యకంటకు దశముఖు బంధుయుక్తంబుగాఁ జంపిన కలితనమ్ము
బాలురమరణంబు వాటిల్లకుండంగఁ జేసిన యత్యంతచిత్రమహిమ
ఆ. గలిగి యశ్వమేధములు మున్నుగా ననే, కాధ్వరము లొనర్చి యఖిలజనులఁ
దల్లివోలె నరసి దశరథ రాముండు, గాలవశతనొందెఁ గాదె యధిప. 233

సీ. పూర్వవంశ్యులఁ గావఁ బూని వియద్గంగ నవని భాగీరథి యనఁగఁ బఱపి
శక్రుండు మెచ్చఁ బరాక్రమంబునఁ బేర్చి యప్రతిహతముగ నశ్వమేధ
యాగంబు లొనరించు నప్పుడు వేయువే లరదంబులందుఁ గన్యల నలంకృ
తలఁ జేసి యునిచి రథంబు రథంబున కిభములు నూఱు నూ[2]ఱేసి యేనుఁ
తే. గేనుఁగునకు గుఱ్ఱములు వేయేసిపాటి, హయముహయమునకట్లగోచయ మమర్చి
భూరిభూరియుతంబుగ భూసురులకు, నొసఁగినట్టిభగీరథుం డున్నవాఁడె. 234

సీ. అర్థి విశ్వావసుం డాదిగాఁ గలుగుగంధర్వులు హృద్యవాదన మొనర్ప
నప్సరోనికురుంబ మాటలుఁ బాటలు నై వినోదింపగ నమరగణము
బహువిధాలంకారభంగుల [3]శిల్పిన్నాణువులు సూప దివ్యమునులు నుతింప
మనుజలోకం బెల్లఁ గనకాన్నవస్త్రభూషణదానములఁ దృప్తి సనఁగ నశ్వ
ఆ. మేధసమితిఁ జేసి మెప్పించె నింద్రుని, శతతమాధ్వరమున నతఁడు హయము
నాసపడిన నిచ్చె నాదిలీపునిఁ జూపు, మా ధరిత్రి నిపుడు మనుజనాథ. 235

సీ. జనన మాదిగఁ బాకశాసనుకరమునఁ బ్రభవించు నేయును బాలుఁ ద్రావి
ద్వాదశిదినము లాతఁడు గారవింపంగ వర్ధిల్లి పండ్రెండువత్సరముల
ప్రాయ మై రాజ్యసంప్రాప్తికి నేతెంచి యర్కునియుదయంబు నస్తమయము
నగుపట్లు పొలిమేర లైనమహాక్షేత్ర మంతయు నొక్కండ యనుభవించె
ఆ. నన్నపర్వతముల నాజ్యనదుల విప్ర, భోజనము లొనర్చి రాజసూయ
ములును నశ్వమేధములుఁ జేసి మాంధాతృఁడింద నిలిచెనే నరేంద్రముఖ్య.

సీ. అనిమిషాసురయుద్ధమున నసురావలి సమయించివర్ణాశ్రమముల నేర్ప
రించి భూమి యలంకరించి యగ్నిష్టోమహాయ మేధవాజపేయాతిరాత్ర

1. పాలన. 2. ఱేర్చి...ఱేయేసి వాపి. 3. విన్నాణములు.

పౌండరీకము లనఁ బరఁగినయధ్వరంబు లనేకములు సేసి భూసురులకు
సకలభూములఁ గల యర్థంబు లెల్లను దన కని యేమియు నునుప కిచ్చె
ఆ. శుక్రునల్లుఁ డనఁగ శోభిల్లి తనయందు, ధర్మతత్త్వ మూర్జితముగ నియమ
నిష్ఠుఁడై యయాతి నెగడె శాశ్వతుఁ డయ్యె,నే నృపాల యమ్మహీశ్వరుండు.
సీ. ఓర్వక పెక్కండ్రు దుర్వీశు లొక్కటఁ బై నెత్తి వచ్చిన భండనమున
వారిహేతిచ్ఛత్త్రవాహనధ్వజములు నఱకిన నడునడ నడిఁకి వార
లభయంబు వేఁడిన నంటఱఁ గృపఁ గాచి యేచి యీపెన్నేల యెల్లఁ దాన
కొని యధ్వరములు [1]పెక్కొనరించి వేడుకఁ బాయసంబులు సపూపములు మోద
ఆ. కములు లోనుగాఁగఁ గలవంటకముల నుర్వీసురావళులకుఁ బ్రీతిఁ జేసి
దక్షిణలుగ మణివితానంబు లిచ్చిన, యంబరీషుఁ డేమి యయ్యెఁ జెపుమ. 238
సీ. లక్షభార్యల నుపలాలించి యొక్కొక్క వెలఁదికి వేవురు వేవు రాత్మ
జులు గాఁగఁ బదికోటులలసుమూర్తులఁ గాంచె వారునుదోర్బలోజ్జ్వలులు నార్య
చరితులు నై పేర్చి తురగమేధంబు లందఱు బహుదక్షిణోదాత్తభంగిఁ
జేయుచుఁ దనపంపు సేసి వర్తింపఁగఁ దానును విశ్రుతాధ్వరము లొప్పఁ
తే. బెంపుసొంపును సువ్రతసంపదయును
నిర్మలశ్రద్ధయును గర్మనిపుణతయును
నెఱయ శశిబిందుఁ డొనరించి నెగడె నతఁడు
వడయఁ జాలెనె యెన్నఁడుఁ జెడనియొడలు. 239

సీ. అధికతపంబున నగ్ని నారాధించి ప్రత్యక్ష మగుటయు బ్రహ్మచర్య
వృత్తంబు దమమును వేదవిత్త్వము నహింసయుఁ బాత్రదానంబుశమము వరము
గాఁ గోరికొని వేదికాస్థలి మణికనకాత్మక యై ముప్పదాఱుయోజ
నములదైర్ఘ్యము నంత కమరువిస్తారంబుఁ గలుగంగ నొనరించి క్రతువు సేసి
తే. విప్రవితతికి [2]దాని నతిప్రియమున
నిచ్చెఁ దనపేర గయ నుతి కెక్కవటము
పొగడు వడయంగఁ బుణ్యుఁ డై నెగడె గయుఁడు
భూవరోత్తమ యతఁ డెందుఁ బోయెఁ జెపుమ 240
సీ. ఇరువదివేవురు పరిణతపాచకు లభ్యాగతులకును నతిథులకును
బాటించి క్రొత్తగాఁ బవలును రేయును వలయునన్నము లిడ వెలసె పశువు
లర్థి నుత్తమగతి కై తార చనుదేర [3]విశసించు చమరులు వేడ్కతోడఁ
బోడసూపి కడుపారఁ గుడుప హవిర్భాగములు వెట్టు చివ్విధంబున మహోద్భ
తే. తముగ నొనరించె సత్త్రయాగముతదుత్సవంబు గొనియాడ వచ్చినవార లెల్లఁ
బ్రచురపుణ్యాత్ముఁడననొప్పె రంతిదేవుఁ, డవ్విభునకును వలసె లోకాంతరంబు.

---

1. పెక్కు లొనర్చి. 2. దాన మతిప్రియమున. 3. విశశించు నమ...వెట్టు నివ్విధం.

సీ. శరభసింహాద్యుగ్రసత్త్వచయంబుల నేడిక లెట్లట్ల యెక్కి యాడి
కట్టుచు విడుచుచుఁ గణ్వాశ్రమంబున దమియింపఁగా సర్వదమననామ
మిడిరి యమ్ముని పదంపడి మహారాజ్యపదస్థుఁ డై కాళిందితటమునందు
భాగీరథీతీరభాగంబునను సరస్వతిసమీపమునను వాజిమేధ

తే. రాజసూయాదివివిధాధ్వరము లొనర్చి, కనకనిర్మితకరితురంగమరథంబు
లసదృశప్రీతి విప్రుల కొసఁగె భరతుఁ, డన్నరేంద్రచంద్రుండును జన్నవాఁడ.

సీ. మిట్టుఁ బల్లంబు నై మెలఁగంగఁ దనరథప్రముఖవాహనములఁ బఱప ననువు
గా కున్న మేదినిఁ గని సమస్థలియుగ వెరవున నొనరించి విశ్రుతముగఁ
దనపేరఁ బృథివి నాఁ జనఁ జేసి గోరూప మైనయివ్వసుమతి నమరనగముఁ
బనిచి యోషధులును బహురత్నములుఁ బిదికించి [1]జనంబుఁ బోషించెఁ బృథుఁడు

తే. చేసె నానాధ్వరము లవి సెప్ప నేల, సకలధాత్రి బ్రాహ్మణులకు సాత్కరించె
నమ్మహానుభావునకు నతులయశము, కాక సుస్థిర మయ్యె నే కాయ మనఘ. 243

సీ. బ్రహ్మవిద్వేషంబుఁ బరికించి కోపించి యవిజేయుఁడై నసహస్రబాహుఁ
బరిమార్చి నృపతులఁ దర మిడి తునుమాడె నిరువదియొక్క [2]మాఱెల్లచోట
నందఱయే లేదునన్నిభూములుఁ జాన యేలె ధర్మోజ్జ్వలపాలనమున
రాజ్యయోగ్యములు ధరామరార్హంబులు నగునధ్వరములు పెక్కాచరించెఁ

ఆ. గశ్యపునకు నిచ్చి కాశ్యపి యనుపేరఁ, జనఁగఁ జేసె నుర్వి జామదగ్న్య
[3]పినమె యామహాత్ముఁడును ససంతోషవి, భ్రాంతి గలిగెనేని బ్రదుక లేఁడు.

వ. అని చెప్పినయప్పుండరీకాక్షునితోఁ బాండవాగ్రజుండు సృంజయసుతుం డైన సువర్ణష్ఠీవిజన్మంబును వాఁడు మృతుం డయినవిధంబును వినినది యయినను సువ్యక్తంబుగా విన వలతుం జెప్పవే యనిన నతం డతని కిట్లను నీకు నాఁడు కృష్ణద్వైపాయనుం డక్కుమారువృత్తాంతంబు నారదునధీనం బగుటం జేసి తద్వ్యాపారంబు సెప్పఁ బర్వతునిం జెప్పండు గాని పర్వతుండును సహకారి యత్తెఱం గాకర్ణింపుము. 245

శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మజునకుఁ బర్వతనారదులవృత్తాంతంబు సెప్పుట

సీ. అధిప నారదుచెలియలికొడు కప్పర్వతుం డిద్దఱును మహీమండలమునఁ
ద్రిమ్మరువేడుక దివినుండి యొక్కటఁ జనుదెంచి తమలోన సమయ మధిక
నిష్ఠమైఁ జేసిరి నిజచిత్తవృత్తు లొండొరులకు డాఁపక యుండువార
మటు కాక డాఁప శాపార్హత వాటిల్లఁ గలయది యని యిట్లు గలయఁ బలికి

తే. యుచితవర్తనమునునుండియొక్కనాఁడు,సృంజయునిఁగాంచియతఁడువిశిష్టభక్తి
నర్చనము సేసినను భవదాలయమున, ననఘ వసియింతు మే కొన్ని దినము లనిరి.246

వ. అని పలికిన నాపృథ్వీపతి ప్రియం బంది సుకుమారి యను పేరం బరఁగిననిజ

---

1. జగమ్ము. 2. మాటెల్ల. 3. వినవె యామహాత్ముఁడును బరితోషవి, భ్రాంతి.

నందన రావించి యిక్కన్నియ మీకుం బరిచర్యసేయ సమాధానంబున నుండుం
డని యన్నెలంతతో నీవు దేవోపచారంబుల వీరి నారాధింపు మని నియో
గించి వలయువస్తువులు సమగ్రంబులుగా సమకట్టినం బ్రీతు లై యమ్మునులు
సుఖం బున్నసమయంబున. 247

సీ. అల్లదనంబునయనువు మైకొనఁ జూచు నడపు కాంతికి వింతతోడవు గాఁగ
వెడవెడ [1]నూఁగారి వింతయై యేర్పడు దేరనివళులలో నారు నిగుడ
నిట్టలు ద్రోచుచు నెలవులకల మేర లెల్లను [2]బిగి యెక్కి యేర్పడంగఁ
దెలుపును గప్పును వెలయంగ మెఱుఁగెక్కు తారకంబులఁ గల్కితనము వోడరఁ

ఆ. జరణములును నడుముఁ జన్నులుఁ గన్నులు, జవ్వనంబుచెన్ను నివ్వటిల్లు
చునికిఁ దెలుప సృంజయునిపుత్త్రి మెలఁగువి,ధంబునారదునకుఁ దగు లొనర్చె.

క. నారదుఁడు మదనబాణా,సారము దనుఁ బొదువ ధైర్యసార మెడలి దు
ర్వారమనోవ్యథ నంతం, గూరి క్రమంబునఁ గృశాంగకుం డయ్యె నృపా. 249

వ. అట్లు కాముబారిం బడి నలంగియుఁ దనతో నుగ్గడింప సిగ్గువడి. 250

చ. వెనుఁబడుచిత్తవృత్తియును వెల్వెలఁబాఱెడునాననంబు నై
యనిశముఁ గుందుమామఁ గని యల్లుఁ డితం డిటు లేల వంతఁ బొం
దెనో యనుచింత నొంది తనదివ్యమతిం బరికించి కాంచి కూ
తునె సమయంబు దప్పఁగఁ గడుం గుటిలాత్ముఁడ వైతి నాయెడన్. 251

ఆ. రాచకూతుమీఁద రాగంబు పుట్టుట, నాకుఁ జెప్పవైతి నీకు శాప
మిత్తు నమ్మృగాక్షి నీవు వరింపక, నిలువలేవు మరుఁడు బలియుఁ డగుట. 252

వ. పాణిగ్రహణానంతరంబ వానరవదనుండ వగు మనవుడు నారదుండు నీకు నాక
లోకంబునకుం జనుట లే కుండెడు మని ప్రతిశాపం బిచ్చినం బర్వతుం
డచ్చోటు వాసిపోయి భూజనంబులు పూజింపఁ బ్రవర్తిల్లుచుండె. 253

శా. శాపప్రాప్తికి నోర్చి తా నడిగి యాచంద్రాస్య నన్నారదుం
డాపృథ్వీపతి యీఁ బ్రియంబున వివాహం బయ్యె నమ్మాత్రలో
భూపా యమ్ముని వానరాననతమైఁ బొల్పెద నక్కాంత త
ద్రూపప్రాప్తి విరక్త గాక తగఁ బ్రీతుం జేయు చుండెం బతిన్. 254

వ. ఇట్లు పతివ్రత యై సుకుమారి నారదు నారాధించుచుండెఁ బదంపడి యొక్కనాఁ
డేమేనియుం బనికి వనంబునకు నారదుండు వోయినయెడం బర్వతుండు డబ్బాటు
గాంచి నమస్కరించి నా కిచ్చినశాపంబు మరల్పవే యనుటయు నారదుండు
నీవుగావె మున్ను శపియించినవాఁడవు ముందర మరల్పం దగు నని పలికిన నతం
డట్లు గాక యనియె నివ్విధంబున నొడంబడి యిరువురు నొండొరువులశాపంబులు
మరల్చి రయ్యల్లుండును మామతోడన వచ్చి మందిరప్రవేశంబు సేయుసమయం

1. నూఁగారు...యేర్పడు టారనివళులతో; యేర్పడఁ దారనివళులతో. 2. బిగి. 3. నంతరంబున.

బున నారాజనందన నిజపురుషుం జూచి పరపురుషుండ కాఁ దలంచి మఱి
చూడక మాఱుమొగంబు వెట్టికొని పోవుటయు. 255

ఆ. నగుచుఁ బర్వతుండ నాతి నీపతి యగు, విశ్వసింపు మని సవిస్తరముగ
శాపములును మోక్షసంవిధానములును, జెప్పి తేర్చె దానిచిత్తవృత్తి. 256

వ. ఇట్లు నారదుండును బర్వతుండును బరస్పరప్రియకారు లైరి కౌరవోత్తమా
నీయడిగినసువర్ణష్ఠీవివృత్తాంతంబు నిమ్మునివరుండు దేటపడం జెప్పెడు నని
సృంజయపుత్త్రచరిత్రకథనంబు నారదుకృత్యంబుఁగాఁ బలుకుచు నతనిం జూపిన
నాతం డిప్పుడు శౌరి చెప్పినంతయు నిట్టిద యక్కుమారుతెఱంగుఁ జెప్పెద
నాకర్ణింపు మని యప్పాండవాగ్రజున కభిముఖుం డై యి ట్లనియె. 257

సీ. అవ్విధంబున నేను నల్లుండు సంప్రీతి సృంజయుపాల వసింపఁ గొన్ని
సంవత్సరంబులు సనినఁ దదాశ్రితబ్రాహ్మణోత్తములసంప్రార్థనంబు
గలుగంగ మాకును గమనేచ్ఛ పుట్టంగ నారాజునకు నుపకార మొకటి
సేయఁ దలంచి యే మాయనసన్నిధి కరిగి కోరుము వర మంటి మనిన

ఆ. నతఁడు మీరు ప్రీతు [1]లయినకంటెను నొండు, గలవె వరము లనిన గారవించి
యనిమిషులను మిగులుతనయునిఁ బడయంగ,వలచి యుండు దట్టివానిఁ గనుము.

వ. అంటి మట్టియెడ నింద్రతేజోరక్షణాయత్తచిత్తుం డగునప్పర్వతుం డప్పుడమి
జేనితో విను మక్కుమారుండు దీర్ఘాయురుపేతుండు గాకుండు ననియె దానికి
నమ్మానవపతి యుమ్మలించి యమ్మహాత్మునాననంబునం జూడ్కి నిలిపి యిట్లేల యుష్మ
దనుగ్రహం బనూనంబు గావలవదే యని ప్రార్థించిన నమ్మాట కమ్ముని మఱుమాట
వలుక కున్న నే నన్నరనాథుపైఁ గలుగుకరుణావిశేషంబున. 259

తే. వలదు శంకింప నింద్రునివలనఁ బుట్టు,నెడరు వొందక యుండంగఁ గొడుకు నోపి
నంత గావుము గావంగ నైనచావు, నపుడు నన్నుఁ దలంపు మే నది మరల్తు.

వ. అక్కుమారుండు నిజనిష్ఠీవనాదులు సువర్ణమయంబు లగుటం జేసి సువర్ణష్ఠీవి
యనం బరఁగుఁ బ్రమోదంబునం బొందుము. 261

క. అని యూఱడిల్లఁ బలికిన, విని యాతఁడు సంతసంబు వెల్లిం దేలెం
జని యే మీప్సితవర్తన, మున నుండితి మవ్విభుండు పుత్త్రునిఁ గాంచెన్. 262

వ. వాఁడును మలమూత్రలాలాశ్రుస్వేదంబులు గనకమయంబు లయి తోఁచుఁగం
చెరుఁగు చుండె నాసమయంబున [2]వేచి వెంగలు లగుమ్రుచ్చు లబ్బాలుంబట్టి
నోరం జీర దుఱిగి యడవికిం గొనిపోయి యొడలు జల్లించి పసిండి గానక
పీనుంగు వైచి పోయిరి సృంజయుండును దనకొడుకు నింద్రుం డపహరించె నను
తలంపున శోకార్తి నొంది పలవించుచు నన్నుం దలంచినం బోయి నీకుం
బుండరీకాక్షుం డిప్పుడు సెప్పినయాదిరాజవిషయంబు లగుశోకోపశమనవచ

1. లయినంత కంటెను గలవె. 2. చెడరు వేచి.

నంబులు సెప్పి యంకిలి దేర్చి యవిచారు లగుతస్కరు లాశిశువుం జంపుట యెఱింగించి. 263

క. మ్రుచ్చులమూఢత్వమునం, జచ్చి నరకవాసమునకుఁ జనినతనయు నేఁ
దెచ్చి మగుడంగ వే నీ, కిచ్చెద వగ పుడుగు మింక నేనియు నధిపా. 264

వ. అని చెప్పి యేనును.' 265

మ్రుచ్చులచేఁ జచ్చినసువర్ణష్ఠీవి నారదువలనఁ బునర్జీవితుఁ డగుట

క. భావమున నమ్మెయిఁ దగు, దీవన యిచ్చుటయు నరుగుదెంచె సువర్ణ
ష్ఠీవి గడు నద్భుతమ్ముగ, నావిభుఁడుఁ బ్రమోదసంభృతాత్ముం డయ్యెన్. 266

తే. ఆతని వీడ్కొని సంప్రీతి నరుగుచుండి, యింద్రుచేత గాదిది వినుమిక్కుమారుఁ
జంప నింద్రుండు వేచు రక్షణము మఱవ, వలదు నీ వని చెప్పితి వసుమతీశ.

వ. ఏనుబోయినకొండొకకాలంబునకు నాఖండలుం డక్కుమారుండు దన్ను మిగులు నని శంకించి చంపింపం దలంచి వజ్రం బర్వతునిం దలంచి పుయిలోడి బృహస్పతితో విచారించిన నతం డతనిభయం బుడిపె నతండును దివ్యం బగుట సబుద్ధికం బైనవజ్రంబు నాలోకించి నీవు శార్దూలరూపంబున సృంజయసుతుం డగుసువర్ణష్ఠీవిం జంపు మనుటయు నప్పని వూని యది సమసమయంబున. 268

సీ. సృంజయుం డుజ్జ్వలశ్రీసముల్లాసప్రహర్ష మొప్పంగఁ బ్రియాంగనలును
దానుఁ గుమారయుక్తముగ భాగీరథీతీరకాంతారప్రదేశనిత్య
వసనేచ్ఛ మెయి నుండి కుసుమాపచయముఖబహువిధకేళితత్పరత నొంది
యొండువలంపు లేకుండ నద్దంభోళి వంచన నయ్యెడఁ బొంచి నిలిచి

తే. తెఱపిగాంచి శార్దూలమై యుఱికివార,ణేంద్రసమయానునష్టానవేంద్రతనయు
వ్రచ్చియంతర్హితంబయ్యెఁజచ్చెవాఁడు, దావి[1]యాక్రోశమునయార్తనాద మెసఁగ.

క. విని సృంజయుండును బ్రియా, జనములు వే పాఱుదెంచి చచ్చినబాలుం
గని బహులశోకపూర్ణం,బున మునిఁగిరి విప్రలాపములు పెల్లెసఁగన్. 270

ఆ. అట్టియవసరమున నమ్మహీపతి నన్నుఁ, దలఁచె నప్డు దేవ బలవిరోధి
మదివిరోధ ముడిపి మసలక వచ్చి య,బ్బాలుప్రాణ మెత్తి ప్రమద మెసఁగ. 271

వ. ఉచితసల్లాపంబుల నించుకసేపు నిలిచి యన్నరపతి యనుమతి సేయ నరిగితి సువర్ణష్ఠీవియుం దండ్రికి సంతసం బెసంగు తెఱంగునం బ్రవర్తిల్లి యతనిపిమ్మటం బృథ్వీభారంబు పూని శిష్టానుగ్రహదుష్టనిగ్రహంబులు నడపుచు జన్నంబులు సేయుచు శతాధికసహస్రవర్షంబులు రాజ్యంబు సేసె నని చెప్పి నారదుండు వెండియు. 272

చ. హరియుఁ బరాశరాత్మజుఁడు నాదరణాతిశయంబునన్ సవి
స్తరత నుపన్యసించినవచఃప్రకరంబు మహార్థగాధ మి
ప్పరమహితోపదేశములు పాటిగఁ బట్టి [2]వసుంధరాధురా

1. యాక్రోశనార్తనాదంబు సెలఁగ. 2. మహావసుంధరా.

ధరణ మొనర్పు మయ్యెడు నుదాత్తయశంబును ధర్మవృద్ధియున్. 273

వ. అనిన నజాతశత్త్రుం డూరకున్నఁ బరాశరపుత్త్రుండు పరమకరుణావిధేయచిత్తుం
డై యతని నుద్దేశించి. 274

సీ. క్షత్త్రియులకుఁ బ్రజాసంరక్షఁ గడచిన ధర్మంబు గలుగునే దానివలన
వేదసంచోదితవిప్రకర్మంబులు లెస్స లయ్యెడు నవి లేక యున్నఁ
జెడియెడు లెస్సైనఁ జెడినను రాజున కగుఁ బుణ్యపాపంబు లగ్గలముల
గాన [1]జనాభిరక్షణ మొనరింపుము నావుడు నన్నరనాథుఁ డిట్లు

తే. మీరు సెప్పంగ నురియాటమేలె రాజ్య,కాంక్షమిగిలి యేఁ జంపంగఁ గానియట్టి
వారిఁ బలువురఁ జంపినక్రూరతావి, శేష మాత్మ దహించుటఁ జేసి కాక. 275

వ. అనిన విని యమ్మునిపతి యమ్మహీపతి కిట్లనియె. 276

చ. మనుజులు సేయ నెవ్వరు సమస్తము నీశ్వరునాజ్ఞఁ జెల్లెడు
న్వినుము కుఠారపాణి ధరణీరుహముల్ నఱకంగఁ బాప మొం
దునొకో కుఠారముల్ జనులు దోసముఁ బొందరు కర్త యీశ్వరుం
డనియెడినిశ్చయంబు దృఢమై మది నిల్చినఁ జాలు భూవరా. 277

వ. కర్మఫలం బీశ్వరునియందియ తదర్పణబుద్ధిసహితంబుగాఁ బ్రబుద్ధులు వేదచోదిత
కర్మంబు లనుష్ఠింతురు. 278

తే. ఒప్పకున్నను నాత్మకులోక్తకర్మ, మూర్ధ్వగతిఁ జేర్చుఁ బరకర్మ మొప్పెనేని
నార్యజనములు గిల్బిష మండ్రు దాని, గాన నడపుము నిజవంశకర్మ మధిప. 279

క. అరివధము పాప మని మది, మెరమెర గలిగినను దగినమెయిఁ జేయుము భూ
వర ప్రాయశ్చిత్తము గృహ,[2]ధుర యుడుగుట మేలె కీడుతోఁ జన నగునే. 280

వ. అనుటయుఁ గౌంతేయాగ్రజుండు సాత్యవతేయునాననం బాలోకించి పుత్త్ర
లుం బౌత్త్రులు నన్నలుం దమ్ములు జనకులుం దాతలు మామలు గురువులు
సంబంధులు సఖులు నల్లురు బావలు మఱందులు మఱియుఁ బవిత్త్రు లగుధాత్త్రీ
పతులు నాచేత మడిసిరి తదీయస్త్రీజనంబులు పతి సుత సోదర పితృమరణశోక
సంతాపాతిశయంబునం బలవించి పలవించి ప్రాణంబులు విడుతురు గావున దాని
సూక్ష్మంబుగా విచారించిన వనితావధపాతకంబునుం బాటిల్లు నెయ్యది కడగా
నిష్కల్మషుండ నగుదు నను[3]వెగడున మునింగినమనంబు మహీభరణంబున
కెట్లు సొచ్చు నుగ్రం బైనతపంబునం దనువు దొఱంగుట దక్క నొండువిధంబు
నాకుం జూడ లేకున్న యది యనిన విని యమ్మునీశ్వరుండు నిజబుద్ధి నిపుణంబుగా
నిరూపించి యన్నరపతి కిట్లనియె. 281

సీ. విడువు ముమ్మలికంబు వినుము నీచెప్పిన యందఱు భూముల కాసపడియుఁ
బెంపును దేజంబుఁ బేరును గోరియు నీసున సమరంబు సేసి చచ్చి

1. ప్రజాభిరక్షణ. 2. ధుర ముడుగుట ... జా నగునే. 3. వెడంగున.

రాపని కిల్బిషం బగునె నీ కట్లును గాక వారల నెట్టి కర్మగతులు
మృతులఁ గావించెనో మతి నెఱుంగుదె వాని నెఱుఁగుఁగాలుఁడు చావనేరి కెద్ది
తే. తఱి యతం డప్డు దెగటార్చు దాని నీవు, సేసినాఁడవుగా మదిఁ జింత సొనిపి
యుడుకు టొకవెట్టి దీనిపై నొల్లగృహము,విడుతుఁగాకను టిది పెద్దవెట్టి యధిప.
క. నేర్పరి పెక్కువిధంబుల, నార్పఁగ బొమ్మలు గడంగి యాడెడుచందం
బేర్పడఁ గాన్పుము కాలస,మర్పితకార్యకరు లైనమానవులదెసన్. 283
వ. నీకుం బాపంబునకుం బని లేదు పని గా కుండుంగాక. 284
క. [1]ఇచ్చుకృపకల్మి యొప్పదె, చచ్చిననరపతుల యేలు జనపదములు నీ
విచ్చెదవు గాక మనమునఁ, బొచ్చెము లేక తగ వారిపుత్రుల కధిపా. 285
ఆ. కొడుకు లేనిచోటఁ గూఁతుఁ బ్రతిష్ఠింపు, దానఁ జేసి వారితల్లు లధిక
హర్ష మొందుదురు ప్రియంబును నీ కగుఁ, బుణ్యమును యశంబుఁ బొందు నిన్ను.
మ. అనుమానింపకు తోడఁబుట్టువులు గారా తున్మి తూఁటాడె నెం
దును గ్రొన్నెత్తురు లేఱు లై పఱవ నింద్రుం డుగ్రతన్ దైత్యులన్
మును లవ్వీరు భజింపరే క్రతువు లామోదంబుతో నమ్మహా
త్మునిఁ జేయింపరె యూర్ధ్వలోక మది గాదో యేలఁడో నాకమున్. 287
శా. నీవున్ ధర్మవిరోధు లైనజనతానింద్యాత్ములం బుణ్యమా
ర్గావష్టంభము దేజరిల్ల నృపవంశాచార మొప్పారఁ దో
డై వీరానుజు లుల్లసిల్లఁగ మహోగ్రాజిం దెగం జూచి తా
దేవాధీశుఁడపోలె శిష్టపరిషత్సేవ్యుండ వై తాపనిన్. 288
ఆ. వలయు నేని యధిప వాసవుచాడ్పునఁ గ్రతుపరుండ వగుము రాజధర్మ
కలిత మైనపుడమిఁ గైకొమ్ము తొలిదొలి, యశ్వమేధయాగ మాచరింపు. 289
వ. అనిన విని యంకిలి దేఱినడెందంబుతో ధర్మనందనుం డెట్టికర్మంబులు పాపంబు లేపాపంబున కెద్ది ప్రాయశ్చిత్తంబు మునీంద్రా యెఱింగింపవే యనుటయు నతనికి నమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె. 290

కృష్ణద్వైపాయనుఁడు ధర్మజునకు ధర్మాధర్మంబు లెఱింగించుట

ఆ. ఆగమోక్తకర్మ మాచరింపమియును నిషిద్ధ మైనదానిఁ జేయుటయును
బ్రాజ్ఞజనులు ధరణిపాలవరేణ్య చెప్పుదురు పాపములుగ బోధ్యతతికి. 291
వ. ఇది కల్మషసామాన్యనిర్దేశంబు విశేషంబు వినుము. 292
సీ. ఆదిత్యునుదయాస్త[2]మయకాలములనిద్రఁ బొందుటయును బాత్రభూతుఁ డింటి
కరుగుదెంచినఁ బూజ యాచరింపమియును బరదారగమనంబు గురుల కెదురు
సేతయు గ్రామంబు సెఱుచుటయును వేదవిక్రయంబును రసవిక్రయంబు
భృత్యుఁ బ్రోవమియును నసత్యోపచారంబు గహనదాహము నన్యకర్మకృతియుఁ

1. ఇచ్చుఁ గృపకల్మి. 2. మగుకాలముల.

తే. దనదుకర్మంబు విడుచుటయును వృథాప
శుప్రహరణంబు మేదినీసురులకలిమిఁ
గొనుటయును శరణార్థిఁ జేకొనమి విప్ర
వధయుఁ బాపంబు లందురు బుధజనములు. 293

వ. పాపంబులుంబోలె నుండియు దూష్యంబులు గానివానిం జెప్పెద నాకర్ణింపుము.

క. దురమునఁ గైదువుఁ గొని తనుఁ, బొరిగొన నేతెంచునట్టిపురుషుని వేదాం
తరహస్యవేది యయినను, బొరిగొనినను [1]కిల్బిషంబు వొందదు వత్సా. 295

క. ధరణీసురవిత్తము నప, హరింపఁగాఁ గని వధించు నతఁడు దురితముం
బొరయఁ డొకయించుకయు నని, నరేంద్ర చెప్పుదురు ధర్మనానార్థవిదుల్. 296

క. జీవితసంశయవేళను, భూవర యొం డన్నపానములు దొరకమిఁ గల్
ద్రావినఁ గల్లగు లెఱుఁగక, త్రావిన నద్దురిత మధికధర్మమునఁ జెడున్. 297

క. గురుసంరక్షణమునకును, బరమాపద యైనయెడను బ్రాహ్మణధనముల్
విరహితములు గాఁ బెఱచికొఁ, జొరఁగా నగు మ్రుచ్చిమికి వసుమతీనాథా. 298

తే. ప్రాణహాని దప్పించుచోఁ బరిణయంబునందు గురుజనకార్యార్థమయ్యు నంగ
నాజనముతోడిసంభాషణమున సర్వధనముఁ జెడియెడు నెడ బొంకఁజను నృపాల.

క. కలలోనఁ జరమధాతు, స్ఖలనము గలిగినను బ్రహ్మచర్యము సెడ దు
జ్జ్వలవహ్ని నేయి వేల్చినఁ, దొలఁగుం గిల్బిషము దురితదూరచరిత్రా. 300

ఆ. అన్న పతితుఁ డైన నటుగాక సన్న్యాసి, యయ్యెనేని తమ్ముఁ డాతఁ డుండ
దారసంగ్రహంబుఁ దాఁ జేసి పాపంబుఁ, బొరయఁ డండ్రు బుధులు కురువరేణ్య.

తే. అడవి గోవులకై కాల్చు టధ్వరమునఁ, బశువుఁ [2]జంపుట దాన మపాత్రభూతుఁ
డగు లెఱుంగక యిచ్చుట దగనిబంటుఁ, బ్రోవకుండుట గీడులు గావు వత్స.

వ. తపంబుల దానంబుల మఱియునుం దగినపుణ్యకర్మంబులనుం బాపంబులు పరిక్షీ
ణంబు లగుననునివిసామాన్యవచనంబులు ప్రాయశ్చిత్తవిశేషంబు లెఱింగించెద.

వ్యాసుఁడు ధర్మజునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తవిశేషంబు లెఱింగించుట

సీ. వినుము కర్మము దెల్పుచును గపాలంబున నెత్తినభైక్షాన్న మేకకాల
మశనంబు గొనుచు ఖట్వాంగచిహ్నము బ్రహ్మచర్యంబు నై యధశ్శయన మాచ
రించుచు నిట్లు పండ్రెండువర్షంబులు వ్రతవృత్తి నడపంగ బ్రహ్మహత్య
కిల్బిషంబు దొలఁగుఁ గృచ్ఛ్రములు నడపిననాఱువత్సరముల నడఁగు మూఁడు

తే. హాయనంబులు నడపఁ జాంద్రాయణములఁ, బోవు నిష్ఠానిరతి మాసభోజి యైన
నబ్దమునఁ బాయు నటుగాక యశ్వమేధ,యాజి యగునేని వలదు భిక్షాదు లధిప.

క. అవనీశ యశ్వమేధము, నవభృథమున నీరఁ గ్రుంకి యన్యుఁడు శుద్ధుం
డవుఁ బాపుఁ డైనఁ దత్క్రతు, విశేషము లోకపూజితం బగు టరుదే. 305

1. పాతకంబు; 2. జంపుటయును దానపాత్ర.

తే. పుష్టగోలక్ష యొండెఁ గాంభోజవాజి,శతక మొండెను భూసురతతికి నొసఁగఁ
బాయు [1]బ్రాహ్మణార్థాహవప్రాణహాని, నైన నొండెను జెడు బ్రహ్మహత్యకీడు.

సీ. కల్లుద్రావినపాతకం బది యగ్నివర్ణము గాఁగఁ గాఁచి పానంబుసేయఁ
గను మూసి యుఱుకంగ ననలంబుఁ జొర మహాప్రస్థాన మాచరింపంగఁబాయు
నట్లును గాక బృహస్పతిసవన మన్క్రతు వొనరించిన నతివిశిష్ట
భూమిదానమునను బోవు [2]నక్కి గురుతల్పగుం డనలప్రతప్త మైన

ఆ. యాయసాంగనాంగ మాలింగనము సేసి, యైనఁ గోసి కరమునందు మేహ
నము ధరించి యంబరముఁ జూచు చరిగియే,నియును జచ్చి యఘము నిస్తరించు.

క. గురుతల్పగుండు రణమున, గురునకు నై చచ్చియేని కురువర ధరణీ
సురులకు సర్వధనము భ,క్తి రతి నొసఁగి యేని పాతకిత్వముఁ దొఱఁగున్. 308

క. ధరణీసురుస్వర్ణము నప,హరించినతఁ డంతకనక మట్టిన వినయో
త్తరుఁ డై మగుడఁగ నిచ్చినఁ, బరిహృత మగుఁ గల్మషంబు పౌరవముఖ్యా. 309

క. అనృతోపచారకలనం, బునఁ బుట్టినపాతకంబు వోవుం దా నె
వ్వని నపచరించెఁ దగ నా,తనిఁ బ్రీతుం జేయధర్మతత్త్వప్రవణా. 310

క. గురువునకు మాఱు వల్కుటఁ, బొరసినకల్మషము వాసిపోవు నతనికిం
బరితోషముగా వినయపు, వెరవున సుపహార మిచ్చి వినతుం డయినన్. 311

క. పరదారగమనదోషము, పరిహృత మగు నొక్కయేఁడు పరమనియతుఁడై
చరియించినఁ గృచ్ఛ్రంబులు, గురుకులజలనిధిశశాంక గుణమణినికరా. 312

ఆ. వావి గానియట్టివనితఁ బొందినపాప, మాఱునెలలఁ బాయు నార్ద్రవస్త్ర
ధరణభస్మశయనపరతఁ బాటించుచు, నియతి నుండె నేని నృపవరేణ్య. 313

క. పరపురుషసంగమంబునఁ, బరిహృత యై యున్నయట్టిభామిని శుద్ధిం
బొరయు రజస్వల యై కం, చరయఁగ భస్మమున శుద్ధ మైనవిధమునన్. 314

ఆ. నఱకఁ దగనిమ్రాను నఱికినఁ దిర్యగ్వ, ధంబుఁ జేసినను నఘంబుఁ బాచి
కొనునదుండు మూఁడుదినములు దనచేఁత, పలుకుచును సమీరభక్షుఁ డయిన.

వ. అని చెప్పి వెండియు. 316

క. మితభోజి యై వివిక్త, క్షితి సావిత్రీజపంబు సేయునది యహ
స్థితియు నిశాసీనత్వము, మతి నేమఱ కట్టు లైన మాను నఘంబుల్. 317

తే. పుణ్యకర్మముల్ సేయుచు భూసురులకు,వివిధధనములు ప్రీతితో వినయ మొప్ప
నొసఁగు చుండెడువారు పూర్వోపచితము, లైనకిల్బిషములఁ బాతు రవనినాథ.

క. విను మాస్తికతాశ్రద్ధా, వినయంబులు గలుగువారు వీనికి నెల్లన్
జననాథ యర్హు లవి లే,నినరులు పాపములఁ దొలఁగ నేర్తురె యెట్లున్. 319

వ. ఆస్తికతాశ్రద్ధావినయంబులు నీకు సహజంబులుగావే కావునఁ బ్రాయశ్చిత్తంబు

1. బ్రాహ్మణార్థము నిజప్రాణ. 2. బాపము గురు.

లల్పంబు లైననుం బాపంబులం బాపనోపుఁ బాపంబో యని శంకించుకర్మం
బును భారతయోధవధంబ కాదె యది యాత్మరక్షణంబునకై చేయుటం జేసియు
నుత్తమక్షత్త్రధర్మం బగుట నిరూపింపం [1]బాపత్వంబుం బొరయకున్న యది
యట్లుంగాక భవదంతఃకరణంబున జనియించినకరుణయుం బశ్చాత్తాపంబును
నిన్నుం బరిశుద్ధునిం జేసె నీవు ప్రాణబాధకంబు లగుతపశ్చరణంబులకుం జొరం
జూడకుము కురుకులచూడామణిత్వంబునకు మూలం బయినమహీపాలనం
బాచరింపు మనిన నబ్బాదరాయణుతో నమ్మేదినీరమణుం డపేయంబులు
నభోజ్యంబులు నెయ్యవి యపాత్రభూతపురుషు లెట్టివారుమహాపురుషా యెఱిం
గింపవే యని యడిగిన నతం డి ట్లనియె. 320

క. తురగియు నుష్ట్రియు ఖరియును, గురిసినదుగ్ధములు నింద్యకోటిగణితముల్
ధరణీసురాదిజను లప్పానమునఁ బోయిన నఘంబుఁ బొందుదు రధిపా. 321

సీ. మానుషీక్షీరంబు నీనినపదినాళ్లలోని ధేనువులపాలును నపేయ
ములు ప్రేతవిషయాన్నమును సూతకాన్నంబుఁ దలవరియన్నంబుఁ గులటయన్న
మును వనితోపజీవనశీలునన్నంబు నాడెమువాడెమునట్టివాని
యన్నంబు జూదరియన్నంబు సూనరియన్నంబు బహివెట్టినతనియన్న

ఆ. మును నిజాగ్రజునకు మును పెండ్లియాడిన, పురుషునన్నమును నభోజ్య మంత్రు
వందియన్న మధికనిందాస్పదంబు పర్యుషితశుష్కములను నుడుగ వలయు. 322

క. విను సురతోఁ గూడఁగఁ దెచ్చినయట్టిది యెద్దియును భుజింప రభోజ్య
త్వనిరూపణనిపుణత గల, మనుజోత్తము లఖిలలోకమాన్యచరిత్రా. 323

క. పులగముఁ బాయస మట్టులుఁ, బలలము నర్చనకుఁ గాక పక్వము లయినం
గలుగు నభోజ్యత్వము విచ్చలవిడి వంటకము సేసి చనదు భుజింపన్. 324

వ. అని వెండియు. 325

తే. అతిథిపితృదేవతాపూజ లాచరించి, కాని గృహమేధులకు భోజ్యమైనఁ గుడువఁ
దగదు యజ్ఞశిష్టం బమృతంబు గాఁగ, నార్యజనములు సెప్పుదు రధిపవర్య. 326

క. ఆలును బిడ్డలు బంధులు, నైలీలఁ జరించుచును గృహస్థుఁడు దత్త
ల్లోలత్వరహితచిత్తత, మేలుగ నలవఱుప వలయు మీఁ దెఱిఁగి నృపా. 327

కృష్ణద్వైపాయనుఁడు ధర్మజునకు నపాత్రపురుషుల నెఱిఁగించుట

వ. అని యిట్లు చెప్పి యపాత్రభూతపురుషుల నాకర్ణింపు మని పలికె. 328

సీ. పాడియు నాడియు బ్రదుకువారలఁ బరిహాసకు దుర్జను నంగహీను
మత్తుని ముచ్చు నున్మత్తు నపుంసకుఁ జెనఁటిమాటలఁ దేల్చుమనుజుఁ గులము
చాలమి వేదంబు చదువమి నిజవృత్తి హాని దుర్వృత్తి గలట్టివాని
దానపాత్రంబులు గా నియ్యకొనరు పెద్దలు దీనుఁడును విపద్బాధితుండు

1. బాపంబు బొరయ.

తే. నీగి కష్టాలు దయవేర్మి నిచ్చుచోట, [1]నైన నవగుణ మెక్కుడై కానఁబడిన
నిందితాత్ముల కిచ్చుట నిష్ఫలంబు, పాత్రనిశ్చయ మిట్టిది పౌరవేంద్ర. 329

క. శిల చేవఱ్ఱాను దెప్పగ, జలనిధిఁ గడవ ద్రోఁకొనినచా డ్వగుఁ బాత్రం
బులు గానియెడల దానం, బులఁ బాపము నిస్తరింప బుద్ధిఁ దలఁచినన్. 330

ఆ. పుసుకఁ గుక్కతిత్తిఁ బోసినపాలు నీ, ళ్లధికనింపఁ బోరయు నట్లు దుష్ట
మై యపాత్రవిషయ మగునీగివృథవోవు, నిచ్చుచోటఁ బాత్ర మెఱుఁగవలయు.

తే. షండునకు బిడ్డ నిచ్చినచంద మొందు, బూదిలో నేయి[2]వేల్చుటఁ బోలు నోటి
కడవనీళ్లులు వెట్టినకరణి యగు నపాత్రజనులకుఁ బెట్టుట పౌరవేంద్ర. 332

క. దానవిధి యరయ నసమీ, చీనం బగునేని కీడు నేయుం గుపథా
త్రీనాథ మఱియుఁ బాత్రం, బైనను గొన్నతని కిచ్చునతనికి నెట్లున్. 333

క. కావున విను పాత్రము మే, లై విహితాచరణసౌమ్య మగుదానము ధా
త్రీవర దాతృప్రదాతలఁ, దా వెలయించు భువనద్వితయరంజకతన్. 334

వ. అని చెప్పి యేను నీకు బుద్ధులు సెప్పం జొచ్చి సంక్షేపరూపంబునం గీడు మేలెఱిం
గించితి నిప్పలుకులు పాటిగాఁ గొని విహితానుష్ఠానపరుండ వగు మనుటయు
నమ్మనుజపతి యమ్మునిపతితో మహాత్మా భవదనుగృహీతంబు లైనయివ్వాక్యం
బులు హర్షంబు నావహించె నెప్పాట ధర్మం బగుమార్గం బవలంబించి రాజ్య
తంత్రంబు నడపి యశుభంబునం దొడరక జయింతు నట్టితెఱంగు గలుగం
గృపసేసి రాజధర్మంబులుం దక్కనుం గలుగువర్ణాశ్రమధర్మంబులు నాపద్ధర్మంబు
లును లోనుగా నెఱుంగం దగుధర్మంబు లెల్ల నెఱింగింపవే నాకుం జూడ రాజ్యం
బును ధర్మచర్యయును బరస్పరవిరుద్ధంబు లయిన ట్లున్నవి గావున నివ్విధంబున
విన్నవింప వలసె నని చెప్పుటయు నత్తాపసోత్తముండు ప్రీతిచిత్తుం డై యతండు
విన నారదుతోడ నీభూపతి భీష్ముపాలికిం బోవలయు నయ్యార్యవర్యుచేత
సకలధర్మంబులు వినువాఁ డగుట యర్హప్రకారం బనవుడు నారదుం డిది లెస్స
యని పలికిన నప్పరాశరపుత్త్రుం డయ్యజాతశత్రున కి ట్లనియె. 335

ఆ. కురుపితామహుండు గురుబుద్ధి నింద్రాదు, లకును మాననీయుఁ డకుటిలాత్మ
కుండు పరశురాముకోదండవిద్యాది, సుగుణములకు నెల్లఁ జొచ్చినిల్లు. 336

క. సురతటినీపుణ్యతమో, దరమున జన్మించినాఁ డుదాత్తవ్రతత
త్పరుఁ డతని కెల్లధర్మముఁ, గరస్థలామలకసన్నికాశం బధిపా. 337

క. చ్యవనుఁడు మార్కండేయుండు వసిష్ఠుఁడు లోనుగాఁ బటుప్రాజ్ఞులు గా
రవమున వినిపింపఁగఁ దెలియ వినియె ధర్మప్రపంచ మతఁ డఖిలంబున్. 338

తే. శాంతమానసుఁ డైనయాశాంతనవుఁడు, విస్మయావహచరితుండు వినుము వలసి
నపుడువిడుచుటకై ప్రాణమూఁగినాఁడు, గాదెయొరులంతవారెందుఁగలరె నరులు.

1. గాక యవగుణ. 2. వేల్చిన పోల్కి.

చ. అతనికి నీపయిం గరుణ యగ్గల మట్లగుటం గురుకుమా
పతివర పొమ్ము నీ వతనిపాలికి నాతఁడు నిన్ను సంప్రబో
[1]ధితుఁడుగఁ జేయు ధర్మములు దేటపడంగ నుపన్యసించు మా
మత మిది దీనఁ గీర్తియు సమంచితధర్మముఁ బెంపు నొందెడున్. 340

వ. అయ్యుత్తమోత్తమునకు నూర్ధ్వలోకగమనంబునకు సమయం బాసన్నం బగుచు వచ్చెం దడయ కట్లు సేయు మనిన విని యవ్వసుమతీపతి మునీంద్రా బహుబంధువధపాతకం బాచరించి యమ్మాననీయాత్మునెదిరి కెట్లు వోదు నట్లుం గాక యకృత్రిమసమరశీలి యగునగ్గుణశాలిం గృత్రిమసమరంబునం గూల్చి క్రమ్మఱ నమ్మహాత్ము మొగంబు సూచి నాకు ధర్మంబు లుపదేశింపవే యని యడుగనేర్తునే యనుటయు నజ్జననాథునకు జనార్దనుం డి ట్లనియె. 341

తే. ఇంతనిర్బంధ మేటికి నిమ్మునీంద్రు, పసువు సేయుదుగాక యిప్పాట నెల్ల
పెనుపులకుఁ బాత్రమయ్యెడు వనటతోడ, నెద్దియును నేల పుణ్యమున కేఁగుమిపుడు.

వ. మరల గాంగేయుకడకు వత్తు వది మేలు లె మ్మని పలికి వెండియు. 343

తే. తమ్ములును విప్రవరులును ధరణిఁ గల్గు, బహువిధంబుల ప్రజలును బార్థివేంద్ర
చాతకప్రకరములు పర్జన్యుఁ గోరు, నట్లు నినుఁ [2]గోరు టతికృప నాదరించి. 344

వ. ఈసర్వజనంబులమనోరథంబును సఫలంబులు సేయు మని ప్రార్థించె నవ్విధంబునం గృష్ణ కృష్ణద్వైపాయన నారదదేవలదేవస్థానువిష్ణులు లోనుగాఁ బెక్కండ్రు పెక్కు తెఱంగులఁ జెప్పినవాక్యంబులఁ జిత్తంబు కలంక దేఱి కౌంతేయాగ్రజుండు రాజ్యభారనిర్వహణోత్సాహం బంకురింప శిశిరాపగమసమయకమలంబు నసుకరించునాననంబుతో నప్పరాశర్యప్రముఖమునివరులకుం బ్రదక్షిణంబును బ్రణామంబును నాచరించి వారలవలన వసుమతీపహానానుజ్ఞయు వివిధాశీర్వాదంబులుం బడసి వెలింగె వారును నిజస్థానంబులకుం జనిరి తదనంతరంబ. 345

సీ. దేవభూదేవపూజావిశేషము లాచరించి యక్కురుకులశ్రేష్ఠుఁ డుర్వి
నెడనెడ బ్రుంగుడుపడి యున్నరాజులు సను దెంచి కనునవసరము వేచి
యునికి కృష్ణునిచేత విని పూని తోడి కట్టి కొలువిచ్చి మణిహేమకుంజరాశ్వ
కాంతాదు లగుతగుకానికల్ గైకొని యానృపాలురకుఁ బ్రియం బొనర్చి

తే. యమ్ముకుందుండు వారును దమ్ముగమియుఁ
దక్కుఁ గలబంధుమిత్త్రులు ధౌమ్యముఖ్య
సూరిజనములు [3]బలయంగఁ దారకముల
మధ్యమునఁ బొల్చుచంద్రునిమాడ్కిఁ బొలిచె. 346

వ. మఱునాఁడు [4]కల్యంబునం గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి ధవళానులేపనమాల్యవస్త్రాభరణంబుల నలంకృతుం డై. 347

1. ధితునిఁగఁ. 2. గోరుదురుకృపనాదరించి. 3. ఔరయంగఁ. 4. కాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి ధవళా.

క. నవ మణిరథమున షోడశ, ధవళహయములఁ బూన్పఁ బనిచి ధరణీపుఁడు విధుం
డవిరళసుధారథం బెక్కు విధము దోఁపంగ నెక్కెఁ గురువంశనిధీ. 348

శా. సారథ్యంబు వహింప భీముఁడు సితచ్ఛత్త్రంబు గాండీవి సె
ల్వారం బట్టఁగఁ జామరల్ గవ లిడన్ హారిప్రభం బయ్యె న
త్తేరం దేవుఁడు నగ్నిపంచకము వేదిం బోల్చున ట్లొప్పి రం
భోరాశిధ్వనివోలెఁ దూర్యనికరంబుల్ మ్రోసె నొక్కుమ్మడిన్. 349

ధర్మరాజు సపరివారంబుగాఁ గరినగరంబు ప్రవేశించుట

వ. ఇట్లు నితాంతకాంతప్రకారుం డై పాండవాగ్రజుండు పాండురాజాగ్రజు నతని దేవిం బ్రభూతాందోళికారూఢులం జేసి పురస్కరించుకొని శైబ్యసుగ్రీవమేఘపుష్పవలాహకంబు లనువాహనంబులు పూనినరథంబున సాత్యకిసహితుం డయి వెలుంగువెన్నునిం బిఱుందిదెసం బెట్టికొని యతనికెలన మనోజవంబు లగు హయంబులం బూన్చినయవదాతస్యందనంబున యుయుత్సుం డరుగుదేర నుచితవాహనారూఢుం డై విదురుండు కుంతీప్రముఖకురుస్త్రీజనంబుల నందలంబుల నిడికొని వెనుక నడవ నరేంద్రులు నానాముఖంబులం దమతమసేనలతోడం గూడఁ గొలిచి చనుదెంచుచుండం జనునప్పుడు. 350

క. ద్విరదంబుల నరవంబులఁ, దురగంబులఁ గాల్బలములఁ దూర్యంబుల [1]సీ
గిరులన్ గొడుగులఁ బడగల, బరిస్ఫురిత మయ్యె నతనిపయనంబు గడున్. 351

వ. మఱియును. 352

క. వందిజనులుఁ [2]బాఠకులుం, గ్రందుకొనం బొగడఁ జదువఁగా మాగధు లా
నందముగఁ బాడ నుచితపు, మందత్వము గమనమునకు మహిమ యొనర్పన్.

వ. అన్నరనాథుండు నడచి నాగనగరంబు ప్రవేశించె నంతకు మున్న యందలిజనంబులు [3]గలువడఁగలను దోరణంబులను క్రముక కదళీస్తంభ పూర్ణకుంభస్థాపనంబులను గస్తూరికలయంపులను గర్పూరపుమ్ముగ్గులను బుష్పోపహారంబులను బ్రాలంబమాలికలను నొప్పుమిగుల నప్పురం బలంకరించి యాబాలవృద్ధంబుగాఁ బరమాంబరానులేపనమాల్యభూషణంబులం బొలిచి బహుళప్రమదంబున సమదంబు లగుసంచారంబులం జారుత్వవిశేషంబుల వహించి రక్కురురాజోత్తముండు రాజమార్గంబు దఱిసి చనుసమయంబున. 354

తే. హర్మ్యములనుండి పణ్యపుణ్యాంగనాని, కరము లక్షతయుతమహాత్తికములసేస
[4]లలుకఁ గల్పలతానిచయములు పుష్పవృష్టి వెల్లుగఁ గురిసినవిధము దోఁచె. 355

వ. అట్టియెడఁ జూడం బరతెంచినపౌరజానపదజనంబులు. 356

సీ. దిగ్విజయంబునం దేజస్వి యయ్యె న జాతశత్రుం డనఁ జను నితండె
రాజసూయమహాధ్వరము సేసి విప్రులఁ గనకరత్నాదులఁ దనిపె నితఁడె

1. సీదిరులం. 2. బరాకులు. 3. కలువడములను. 4. లాలుకఁగల్పలతాచయంబులు సుపుష్ప.

నిత్యవ్రతంబుగా సత్యంబు పాలించు నిష్ఠ యస్ఖలితగా నెఱపె నితఁడె
ధర్మైకనిరతుఁ డీతం డొక్కరుఁడచువ్వె యని పల్కుటకుఁ బాత్రమయ్యె నితఁడె

తే. బలము దగవును ధర్మంబు వెలయఁ బగఱ, ననవశేషంబుగాఁ దెగటార్చె నితఁడె
యనఁగ మఱియును వివిధకీర్తనలహర్ష, వచనముల నుల్లసిల్లురవంబు మిగిలె. 357

క. లావులు వెరవులుఁ దాల్ములుఁ, జేవలు నస్ఖలితములుగఁ జెల్లుపనులు నా
నావిధములఁ బేర్కొనుచుం, బావని నరుఁ గవలఁ బొగడుపటురవ మెసఁగెన్.

క. వ్రతచర్యయు భాగ్యంబును, ధృతియు మతియు నరయ ద్రౌపదికి నెనయగుభూ
పతివల్లభా[1]జనము లీ, క్షితిఁ గలరే యనురవంబు సెలఁగెం గలయన్. 359

వ. ఇట్లు పెల్లయిన మ్రోఁతను దరంగితంబులైన నెనవుల పెంపునఁ బురంబు చంద్రోదయఘూర్ణమానం బైనమహార్ణవంబు ననుకరించె నాధర్మరాజు రాజమందిరద్వారంబు సేరంజనియె నప్పుడు బహువిధంబు లగుశోభనద్రవ్యంబులు గరంబులం గొని భవ్యభూసురులును బుణ్యాంగనలును నెదుర్కొన వాని నెల్లం గైకొనుచుం బ్రవేశించి యతం డేనుంగు మొగసాల నవదంబు డిగ్గి ధౌమ్యధృతరాష్ట్రపురస్సరంబుగా నభ్యంతరనివాసంబు సొచ్చి గృహదేవతలం బూజించి మగుడ బహిరంగణభూమికి వచ్చి [2]నగరదేవతాపూజలు సేయింపం దగువారలం బనిచి బ్రాహ్మణసంఘంబులం గానిపించుకొని కనకంబులును గోవులు మొదలైనవివిధవస్తువులు నొసంగె నప్పు డాశీర్వాదనాదంబులను శంఖభేరీప్రముఖమంగళతూర్యరవంబులను రోదసి పిక్కటిల్లెఁ దదనంతరంబ నిశ్శబ్దం బై యున్నసకలజనంబులును నజ్జనపాలునాననం బాలోకించుచుండి రట్టియెడ దుర్యోధనసఖుం డైనచార్వాకుం డనునొక్కరక్కసుండు విప్రాకారంబు గైకొని త్రిదండివేషం బలవడ నయ్యవనీదేవతాకోటిలో నిల్చి యన్నరనాథున కిట్లనియె. 360

చార్వాకుం డనురాక్షసుఁడు బ్రాహ్మణనిగ్రహంబునఁ జచ్చుట

చ. వినుము నరేంద్ర సర్వ మగువిప్రజనంబును గూడి నన్నుఁ బం
చినవిధ మీతఁ డేటిపతి సేసినపాపము పెద్ద చంపుచో
జనకుఁడు భ్రాత పుత్త్రుఁ డనుశంక యొకించుక లేదు సద్గురుం
డనియెడికొంకు బుద్ధి నిసుమంతయుఁ బుట్టదు వీనిఁ గాల్పనే. 361

వ. అను మని రని పలికి వెండియు. 362

ఆ. నట్లు శిష్టజనము లేవగింపఁగఁ జేయు, రాజ్య మేల బంధురాజి నెల్లఁ
బొలియఁ జేసి [3]యెట్టి భోగంబు లనుభవించెదవు కల్మషంబు చిక్కె నీకు. 363

వ. అనిన విని యవ్విప్రు లత్యంతవ్యథితాంతఃకరణు లగుచు నొండొరుల మొగంబులు సూచి యిట్లు పుట్టం బని యేమి యనువచనంబులతోఁ దిరుగుడువడిరి

1. జనక లీ, క్షితిఁ గలదే. 2. నగరంబున దేవతాపూజనంబులు సేయింపం. 3. తెట్టి.

ధర్మనందనుండు లజ్జావనతవదనుం డై యూర కుండి వారలవలను గనుంగొని
కేలు మొగిచి ఫాలభాగంబునఁ గదియించి యి ట్లనియె. 364

తే. మ్రొక్కి వేఁడెద నను మీరు ధిక్కరింప, కావరింపుఁడు మునిసమూహానుమతుఁడ
నై వినిశ్చయపరికలితాంతరంగ, న ర్తనముతోడ నిచటికి వచ్చినాఁడ. 365

వ. అనవుడు భయసంభ్రమభరితు లగుచు నాభూసురులు దేవా యీవాక్యంబులు
మావలనం బుట్టినవి గా విది యేమియో కాని నీ వుత్తమక్షత్త్రధర్మంబున
సముపార్జించిన[1]సముజ్జ్వలశ్రీ సుస్థిరతం బొందెదు మని యతనికి నాశ్వాసం
బొనర్చి యమ్మాయాభిక్షువు నాలోకించి పరమబోధంబున నప్పురుషాధము నెఱింగి
యమ్మహీపతితో వీఁడు దుర్యోధనసఖుం డగురాక్షసుండు సన్న్యాసివేషంబున
నేతెంచి యతనికి హితం బాచరించువాఁ డై యీదుర్వచనంబు లాడె నీకుక్క
మొఱఁగినయంతన పాలమున్నీరుం బోనినీకుం గలంగ నేల ధర్మాత్ములగు తమ్ములు
పనుపు సేయం బూజ్యం బగుసామ్రాజ్యంబు వహింపు మని యాదరించి. 366

క. ఆరాక్షసుఁ గనుఁగొని కోపారంజితనేత్రు లగుచు నివ్విప్రులు హుం
కారముఖరు లగుటయు నతి, ఘోరాకృతితోడ వాఁడు గూలెం బుడమిన్. 367

తే. బ్రహ్మతేజోనిహతి నిట్లు పడి మహాశ
నిప్రహతిపాతితోర్వీజనిభత నొంది
యున్నయద్దానవుని జూచి యన్నరేంద్రుఁ
డెలమి సొంపు వహించెఁ దమ్ములును దాను. 368

వ. ఇట్లు ప్రీతుం డై యజాతశత్రుం డవ్విప్రసమూహంబునకు సవిశేషార్చనం
బొనర్చి వీడుకొలిపె నప్పు డచ్యుతుండు బ్రాహ్మణస్తుతి సేసి యజ్ఞపతితో నిట్లనుఁ
గృతయుగంబునం జార్వాకుం డనుదైత్యుండు తపం బొనరించి పద్మభవుండు
ప్రత్యక్షం బయిన నఖిలభూతంబులవలనను నభయంబు వేఁడిన నద్దేవుండు భూ
దేవతల [2]కనిష్టంబు లైనపనులు సేయకుండువాఁడవు చేసితేని యదియ నీకుఁ
దుది యనిపలికి యవ్వరం బొసంగె నట్లులబ్ధవరుం డై వాఁడు గర్వించి గీర్వాణుల
బాధింపం దొడంగిన వారు విరించిం గాంచి యారక్కసుండు సేయుబాధలు
సెప్పిన నమ్మహాత్ముం డేను మున్న యెఱింగి యొనర్చినవాఁడ దుర్యోధనుం డను
రాజునకు నెచ్చెలి యై యచ్చపలుండు తత్కార్యం బాచరింపం జొచ్చి మహీ
సురులకు మనోవ్యథాకరం బగుకర్మంబు సేయు నప్పని కారణంబుగా వారల
కోపంబునం [3]గూలం గలవాఁ డని పలికె నద్దానవుండు నేఁ డిట వచ్చి తనదుర్విన
యంబున బ్రహ్మదండనిహతుం డై పడి యున్నవాఁ డని చెప్పి యప్పీనుంగు వెడల
వైపించి యాభూపాలు నుద్దేశించి యెండియు. 369

ఆ. మాఱుకొన్నవారి నీఱు సేయుము ప్రజ, నరసి మనుపు ధరణిసురులఁ బ్రోవు.

1. సముజ్జ్వలశ్రీసుస్థిరతంబొందెదవనియతనికినాశీర్వాదంబులొసర్చి. 2. కరిష్టంబులైన. 3. గూలుదని

మఖిలబంధుజనుల నాశ్రితులను సుఖ, వృత్తి నునుపు పెంపు వెలయ నధిప.

వ. రాజ్యాభిషేకశోభనం బనుభవింపు మని పలికి [1]యాభిషేచనికద్రవ్యానయనం బునకుం దగువారిం బనిచి బయలి పెద్దకూటంబున నమ్మహీపతికి మహోన్నత హేమమయసింహాసనంబు వెట్టించి వలయువారల కెల్ల సముచితసమంచిత పీఠంబులు పచరింపఁ గవ్వడి నియోగించిన నప్పాండవాగ్రజుం డుల్లంబుకలంక యెల్ల డిగ్గఁద్రావి యిచ్చం దెలివొంది చెలువొందునిజపీఠంబునం బూర్వాభి ముఖుం డై కూర్చుండె నతనికట్టెదురం గనత్కాంచనాసనంబున సాత్యకిసమే తంబుగా శౌరియు వలపటను దాపటను [2]మణిపీఠంబుల వడముడియుఁ గవ్వడి యును వెనుకం గనకాయతకుబ్జాసనంబులం గవల నిరుపక్కంబుల నునిచికొని కుంతీమహాదేవియు దామోదరువత్తిఁణదిక్కున [3]నర్చిస్సముజ్జ్వలం బగునాసనం బున ధృతరాష్ట్రుండును దదీయప్రాక్ప్రదేశంబునం బ్రస్ఫురితపీఠంబుల విదురుం డును ధౌమ్యుండును ధృతరాష్ట్రునిపిఱుంద నర్హపీఠంబుల గాంధారియుఁయుత్స సంజయులునుం గూర్చుండి రాసమయంబున నంబుజాక్షుండు గృపావిశేషం బునఁ గృపాచార్యుం దగుతెఱంగున నయ్యజాతశత్రుం గానిపించి యోగ్యాస నంబు ధౌమ్యుసమీపంబున నతని నునిచె నంత నప్పుడమిఱేఁడు సితకుసు మాక్షత కాంచన రజత రత్నగర్భాభ్యర్చనం బాచరించెఁ దదనంతరంబ. 371

సీ. విద్వత్సమూహంబు వివిధదేశాధీశసంఘంబుఁ గార్యవిచారపరులు
నర్థార్జనాదికృత్యంబులవారలు బహుపరిచర్యలఁ బరఁగుజనులు
వైశ్యప్రముఖపౌరవర్గంబులును ముఖ్యహాలికాదిజానపదావలులును
వైణికగాయక వాంశికాదివినోదకరులును వారసుందరులు లోను

ఆ. గాఁగఁ దగినవారు గాంచి యవ్విభునిసత్కారములఁ బ్రమోదితంబు లగుచు భావములు దలిర్ప సేవించియుండ నక్కొలువు సాల నొప్పెఁ గురువరేణ్య. 372

ధర్మరాజు పట్టాభిషేకమహోత్సవము

వ. అంతనాభిషేచనికద్రవ్యసంచయంబు సన్నిహితంబగుటయు మాధవానుమతుం డై ధౌమ్యుండు ప్రాగుదక్ప్లవనం బైనవేదికాతలం బలంకరించి యందు జాత రూపనవరత్నఖచితంబును దృఢపాదంబు నగుభద్రపీఠంబు ప్రతిష్ఠించి శార్దూల చర్మాస్తరణశోభితంబు నేసి యర్చించి కాంచనదామజుష్టం బగుసుత్కృష్టఘన శంఖంబు సమంచితస్థండిలంబున నిలిపి పూజించి దానును దానిచుట్టునుం బార్థి వంబులు హైమంబులు రాజతంబులు రత్నమయంబులు నగుకుంభంబు లొనర్చి వానను గాంగంబు లగుజలంబులు నిలిచి యన్నింటికి రత్నమంగళతరుత్వక్పల్లవ కుసుమంబులను బంచగవ్యంబులను సమంత్రకముగా సంస్కారంబు నిర్వర్తించి.

---

1. యభిషేచనాదికద్రవ్యాయతసంభారంబు సమకట్టింపం దగువారిం. 2. మణిమయాసనం బులు. 3. నమర్చనసముజ్జ్వల సమున్నతాసనంబున.

సీ. వీర్యవంతము లగువివిధమంత్రంబులతోఁ గూడ సద్ద్విజస్తోమపరివృ
తునిఁ జేసికొని రాజుఁ దోడ్కొని యేఁగి యావినుతపీఠంబున నునిచి శోభ
నాలంకరణమున నభిరాము నైనపాంచాలిఁ దద్వామపార్శ్వమున [1]సహాస
మాసీనఁ గావించి యగ్నిముఖము సేసికొని హోమతంత్రవర్తన మొనర్చి
తే. నంత నూర్జితశుభవేళ యగుడు శంఖ, చక్రధరుఁ డాసమర్పిత శంఖ మెత్తి
పృథివి కధిపతి వగు మని ప్రీతి నావృ, థాసుతుని నభిషిక్తునిఁ జేసె నధిప. 374

వ. అప్పుడు చిత్తం బుత్తమప్రకారంబై యాంబికేయుండు ప్రసన్నవదనుం డగుచుం
బ్రతిష్ఠితంబు లయినకలశంబులలో నుజ్జ్వలం బగునొక్కటి ధౌమ్యుం డంది
యీ నెత్తి యాభూపోత్తము నభిషేకించె మఱియుం బ్రభూతాత్ము లగురాజు
లును బ్రకృతులలోనం దగువారును దదభిషేకశోభనం బాచరించిరి; శంఖానక
దుందుభిప్రభృతిమంగళతూర్యంబులు గంభీరనాదంబులం జెలంగె నివ్విధం
బున సుహృజ్జనహృదయంబు లానందింప ధర్మనందనుండు సామ్రాజ్యపదస్థుం
డై భూసురదీనానాథప్రముఖపాత్రంబులకు వివిధబహుధనంబు లొసంగె నట్టి
యెడ విద్యావిశిష్టబ్రాహ్మణాదిపురుషసత్తము లక్కురుసత్తమున కభిముఖు లై
దేవా దైవమానుషంబులకలిమి నతిమానుషం బగు నీవిజయంబునువసుధాధిపత్య
సంప్రాప్తియు నింత యొప్పునే యనిన విని వారలతో నవ్వసుంధరావల్లభుండు.

సీ. కలిగె లేకుండె [2]నిట్టలఘుగుణంబులు వాక్రుచ్చి మీయంతవార లిట్లు
గొనియాడఁ బాండునందనులు ధన్యాత్ముల యని పల్కి యంబికాతనయుఁ జూపి
తండ్రియు గురువును దైవంబు నీతఁడ మాకు మీరెల్ల నీమనుజవిభుని
పనుపు సేయుటయు నీతనికిఁ బ్రియంబు గావించుటయును మమ్ము వేనవేల
తే. విధులఁ బ్రీతులఁ జేత యుర్విజనములుఁ, బౌరులును మీరలును దొంటిభంగిఁ దప్ప
కిమ్మహారాజునెడ వినయమ్ముతోడ, నడచుచుంటయ యెంతయు నాకుఁ బ్రియము.

క. జ్ఞాతివధ వట్లు సేసియు, నీతనిఁ గొల్చుటకుఁ గాఁగ నీగృహధర్మో
పేతత్వముఁ బూనితి [3]భూ, భూతికి మనకు విభుఁ డీప్రభువ మఱవకుఁడీ. 377

వ. అని చెప్పి నిజేచ్ఛ వర్తించి సుఖం బుండువారుగా వినయంబుతో ధృతరాష్ట్ర
గాంధారుల నగరిలోని కనిచి పౌరులను జానపదులను బోవం బనిచి సగౌర
వంబుగాఁ గృపాచార్యు నిజనివాసంబున కరుగ వీడ్కొలిపి యువరాజపదం
బున భీమసేను నిలిపి కర్తవ్యవిచారంబునకు దదీయనిశ్చయంబునకును సంధి
విగ్రహాదిషాడ్గుణ్యచింతనంబునకును విదురునిం బ్రియవచనపూర్వకంబుగా
నియోగించి వలయుపనులు వెనుక ముందరరసి యెఱింగించుటకును నాయ
వ్యయంబు లెక్కించుటకును సంజయుం జొనిపి సేనలకొలందులను గనుంగొనుటకు
భృత్యులకు జీవితంబులు వెట్టుటకుఁ గర్మకలాపంబులు సేయించుటకును నకులు నాజ్ఞా

1. సహాసుఖాసీనఁ. 2. నిట్టలపుగుణం. 3. నీ, భూతికి.

పించి దర్పితుల మర్దించుటకుఁ బరచక్రంబు లాక్రమించుటకు నర్జును నిర్దేశించి బ్రాహ్మణకార్యంబులకు శ్రౌతస్మార్తకృత్యసమనుష్ఠానంబునకు ధౌమ్యుం జాలించి సహదేవుం జూచి నీవు మదీయగోపనపరుండవై సర్వావస్థలయందును మత్సమీపంబున నిల్చునది యని పలికి మఱియుం గరణీయంబు లగునధికారంబుల నెల్లను [1]గల్పించి వారలమీఁదన పెట్టి యుయుత్సుం గనుంగొని విదుర సంజయుల నాలోకించి మీర లనుదినంబును నవధానంబు గలిగి రాచవారియోగక్షేమంబు లేనెట్లట్ల నిర్వహింపవలయుఁ బురజనంబులభూజనంబులకర్జంబులు రాచవారి కెఱింగించి పంచినట్లు నడపం గలవార లని యప్పగించి యభ్యంతరమందిరంబునకు విజయంచేయు మని కుంతీదేవిని బాంచాలీసహితంబుగాఁ బుచ్చి. 378

తే. ప్రేమసంప్రీతివినయమిశ్రితవిలోక,నంబు గృష్ణునిముఖకమల,బునందు
మాసరం బగువికసనమధువునకు మ,ధువ్రతం బయి నిగుడ నాసువ్రతుండు. 379

వ. అమ్మహాత్ముని సాత్యకిసహితంబుగా వీడుపట్టున కనుప ననుజన్ముల ననిచి యుచితవర్తనంబున నుండి పదంపడి భండనంబునం జచ్చినవారిం జిత్తంబున నిరూపించి తొడంగి. 380

తే. బ్రాహ్మణానుజ్ఞతోఁ గూడ బంధుజనుల, కందఱకు వేఱువేఱ మహావిభూతి
వెలయ నంచితశ్రాద్ధక్రియలుసభక్తి,కముగ రత్నహేమాదిదానములు మెఱయ.

వ. అనుష్ఠించి ద్రోణాచార్య ద్రుపదతద్బంధువిరాటతదీయజ్ఞాతులకును బ్రత్యేకంబ కర్ణాభిమన్యుప్రభృతుల కెట్లట్ల సర్వదక్షిణాసామగ్రి వెలయం బరలోకక్రియలు నిర్వర్తింపం జేసి దుర్యోధనాదులకు నంతకంటె విభవం బెసంగ ధృతరాష్ట్రుండౌర్ధ్వదైహికవిధు లాచరించునట్లుగా నొనర్చి తా నెఱింగినవారల కెల్ల లగ్గుసేయుటకుఁ దగుబంధులు లేనివసుంధరాధిపుల నెల్ల నుద్దేశించి యుంచితదానంబులతోఁ జేయ ధౌమ్యుం బనిచె మఱియును. 382

క. [2]చలివందిరులును సత్త్రం,బులుఁ బెట్టించెను దటాకములు దేవగృహ
ములుఁ గల్పించెను బంధుజ,నులకు సుగతి యగుటకై వినుతభంగి నృపా. 383

క. లోకమునఁ గలుగుభూసుర, లోకమునకు నెల్లగోవులుం బసిఁడియు నా
నాకల్పంబులు బంధుల,కై కోటివిధముల నిచ్చె నతులితభక్తిన్. 384

వ. ఇట్లు సకలబాంధవసుహృజ్జనంబులకుం బారలౌకికక్రియలు సేసి యనృణత్వంబున వెలింగి జగంబులచేతం బొగడు వడసి కృతకృత్యతం బొందె నివ్విధంబున బ్రాప్తసామ్రాజ్యుం డయిన పాండవాగ్రజుం డొక్కసముచితావసరంబున గోవిందున కభిముఖుం డయి వినయంబునం గేలు మొగిచి. 385

---

1. గలాపించి వీరలు వీరలని వారివారిమీఁదన (వారలమీఁదన) పెట్టియుండక యుయుత్సునిం గనుంగొని నీవునే నిర్వహింపు మని పనిచి. 2. చలివిందిళులు; చలిపందిరులును.

ధర్మజుఁడు శ్రీకృష్ణు నుచితవచనంబుల స్తుతియించుట

తే. అమల భవదీయసుప్రసాదమునఁ జేసి, పితృపితామహక్రమయోగ్యపీఠ మైన
పినుతసామ్రాజ్యమున కేను విభుఁడ నైతి, కృతార్థతానందపూర్ణుండ నైతిఁ గృష్ణ. 386

వ. అని మఱియును. 387

క. బావలు మఱఁదులు ననుచును, నీవు కృపాతిశయ మెసఁగ నెవ్వది మమ్ముం
గావను బ్రోవను దలఁచి ర,మావర కలిపికొని తిరిగి [1]మన్నించుటలన్. 388

వ. తేఁకువ లేక మెలంగితిమి గాక భవదీయమహానుభావం బన్నరూ వెఱుంగను
దగం గొనియాడను నే నెంతటివార మని పలికి వెండియు. 389

క. ఆదిమపురుషుఁడ వగుటను, వేదంబులు నెవ్వ నవియు వెఱచుఁ బలుకఁ [2]గా
నీదృక్ప్రకారుఁ డని దా,మోదర నీపెం పెఱుంగ నోరుల కలవియే. 390

క. దురితములఁ జెఱుప శుభములఁ, బెరిఁగింపం జాలునట్టి పేళ్లులు నీకుం
బురుషోత్తమ కడుఁ బెక్కవి, పరమార్థద్యోతకములు భావింపంగన్. 391

తే. ప్రయతు లగుసద్ద్విజులు వానిఁ బరమభక్తి
యుక్తి నెప్పుడుఁ బఠించుచు భుక్తిముక్తి
దాయి వగునిన్ను సతతంబుఁ దలఁచుచును న
మస్కృతులు సేసి యవ్యయమహిమఁ గంద్రు. 392

వ. అని విష్ణు విశ్వాత్మ జిష్ణు శర్వ హంస దామోదర శంభు ప్రముఖంబులగు ప్రభూత
నామంబులం బ్రస్తుతించినఁ బ్రీతుం డై పుష్కరాక్షుండు పుష్కలం బైన
వాగ్విశేషంబుల నాధర్మనందను నభినందించెఁ దదనంతరంబ కొల్చి యున్న జనం
బులనిజనివాసంబులకుం బోవం బనిచి యక్కురుసత్తముండు దమ్ముల నాలోకించి.

మ. అటవీదేశములందు బాధబహులాయాసంబులం గంటి దు
ర్ఘటమత్స్యేశ్వరుసేవఁ గుంది బహుసంగ్రామంబులన్ విద్విష
త్పటునానాస్త్రమహోగ్రశస్త్రచయనిర్భగ్నాంగతం బొంది యు
త్కటదుఃఖంబుల మీర లొందితి రభేద్యస్థైర్యు లై నాకుఁగాన్. 394

వ. నన్నుం గృతకృత్యుసిం జేసితిరి కృష్ణప్రసాదలబ్ధం బయినయీజయశోభనంబు
నిజేచ్ఛాకలితసుఖావాప్తి లీల ననుభవించుచు నాత్మప్రియప్రకారంబుల వర్తిం
చుచు నవధానంబుతో రాజ్యాంగసప్తకం బరయుం డని చెప్పి యాంబికేయు
ననుజ్ఞతోడ. 395

సీ. బహురత్నమయఘనప్రాసాదమండపదాసదాసీజనోద్భాసితంబుఁ
దత్తుల్యవైభవతదధికధనధాన్యముఖవస్తుసంచయసుఖకరంబుఁ
గిన్నరవల్లభగృహసమానత్వమహావిభూతిస్ఫురణాంచితంబు
సర్వసంపత్సాప్తిచారువామాక్షీప్రచారసంశోభితస్థలచయంబు

1. మరగించుటలన్. 2. నేకాదృక్ప్రకారుఁ డని.

తే. నైనవాని నారాజు నిల్లనిలజునకు, పుణ్యసేనుమందిరము ఫాల్గునకు వరుస
 తోడ దుర్మర్షణునియును దుర్ముఖునియు, నిండ్లు గవలకు సంప్రీతి నిచ్చె నృపతి.

వ. మఱియు విదురయుయుత్సుసంజయధౌమ్యులవదనంబు లాలోకించి మీమీనికేతనంబులు మీరలు గైకొనుం డని నియోగించి పెద్దనగరిలోన ధృతరాష్ట్రుండు మున్నుపన్నుగా వసియించుహర్మ్యంబున నజ్జనపతి సునిచె నివ్విధంబున గృహంబులు విభజించి యిచ్చి కృష్ణసాత్యకుల సవ్యసాచిసదనంబున నిల్చునట్లుగా నిర్దేశించి యంతఃపురం బోవం బనిచి యభ్యంతరమందిరంబున కరిగె నాభీమసేనాదు లమ్మహనీయవాసంబులు సేకొని యందుఁ బ్రభూతాన్నపానాద్యనుభవంబుల సుఖించియుండ నవ్విభుండు నిజేచ్ఛ విహరించె నని యిట్లు ధర్మపుత్రుచరిత్రంబు సెప్పిన విని యబ్భంగిఁ బ్రాప్తసామ్రాజ్యుం డై పాండవాగ్రజుండు పదంపడి యెత్తెఱంగున వర్తించె సకలజగద్గురుం డగుకృష్ణుండు మఱి యెట్లుండె నెఱింగింపు మనుటయు. 397

శా. భక్తాంభోరుహబాలసూర్య దనుజప్రధ్వంసనాచార్య సు
 వ్యక్తావ్యక్తనిజప్రకార సనయవ్యాపార చాంతిక్షమా
 సక్తస్వీకృత నిత్యవేదపరిషత్సంస్తుత్య మాయావిని
 ర్ముక్తద్యోతన తార్క్ష్యశాక్వరమహామూర్తిస్ఫురత్కేతనా. 398

క. భవదుఃఖభరనిరాస, [1]ప్రవీణనానాభిధాన పారాశర్య
 స్తవనీయగుణనిధాన [2]స, మవబోధనిరంతరావిదాత్మాధీనా. 399

మాలిని. ప్రకృతిపురుషయోగీ భక్తతాత్పర్యరాగీ
 సకృపహృదయపద్మా శాంతిచిత్తైకసద్మా
 వికృతిరహితమూర్తీ విశ్వభూతప్రవర్తీ
 సుకృతఫలమయాత్మా సుస్థిరానందవర్త్మా. 400

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.



1. ప్రవణప్రగుణాభిధాన. 2. సమవబోధ నిరంశతావిధాత్మాధీనా (నిరంతరాచ్యుతాత్మాధీనా).

శ్రీ

శ్రీ గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

శాంతిపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము



శుచితా[1]ధృతికరణక
లాశౌండకటాక్షలీల లౌల్య రహితలో
లా శక్తిత్రయసమయు
క్త్యాశోభితరూపహేల హరిహరనాథా. 1

ధర్మనందనుని ప్రవర్తనము

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నిట్లు సమధిగతసామ్రాజ్యుం డై ధర్మనందనుండు తేజోవిశేషంబున మహోజ్జ్వలత్వంబు నొంది మహీసురుల నాశ్రితజనంబుల నర్థులం గృతార్థులం గావించి ధృతరాష్ట్రగాంధారీవిదురులకు రాజ్యంబు సమర్పించి మీర లెంతటికి నొడయుల రేను మీపనిచిన పని సేసి పెట్టినయట్లు గుడిచి యుండంగలవాఁడ ననిపలికి నిత్యంబును వారల యనుమతిఁ గొని భవ్యమార్గంబునం బ్రజలం బాలించుచు వారికిం బూర్వప్రకారంబుకంటె నతిశయిల్లు నెల్లవర్తనంబులు సంప్రీతిం జెల్లించుచు విపతులైన సతుల నుమ్మలికంబు వొరయ కుండం గరుణ నరయుచుఁ గృప యుయుత్సు సంజయులకుం గౌరవామాత్యులకు మన్ననలు సలుపుచుఁ గుంతీదేవికి శుశ్రూష యాచరించుచుఁ బాంచాలికి సౌమనస్యం బాపాదించుచు ధౌమ్యునకు సగౌరవంబుగా సకలసంపదలు నొసంగి తన్ముఖంబున దేవపితృపూజనంబులు నతిథితర్పణంబులు వైదేశికవిప్రార్చనంబులు దీనానాథపోషణంబులుం బరమ సంతోషంబుతో నడపుచుం గృష్ణు నారాధించుచు సమస్తపౌరజనపదకోటుల మనంబుల బ్రమోదంబుం బరిపూర్ణం బగునట్లుగా నిర్వ్యథంబునఁ బ్రవర్తిల్లుచుండి యొక్కనాఁడు రేపకడ కృష్ణునియున్న మందిరంబునకుం బోయి. 2

ధ్యానాసక్తుం డైన శ్రీకృష్ణునిం గని ధర్మజుఁడు సంభాషించుట

సీ. మణిహేమపర్యంకమహితోపవేశ[2]ను సుచిరాభరణవిస్ఫురితగాత్రుఁ
గౌస్తుభరత్నవికాసివక్షస్స్థలుఁ బీతకౌశేయ[3]సంవీతమూర్తి

1.ధృతి...శాంతకటాక్షలీల...యుక్త్యాశోభితరూపహేల. 2.సంసురుచిరాభరణ. 3.సంవిహిత.

మేరుతటీగత మేఘసంకాశు నక్షత్రగణావృతగగనసదృశు
నూతనోదితరవిద్యోతితోదయగిరినిభు రుక్మబద్ధేంద్రనీలతుల్యు

ఆ. నమ్మురారిఁ గని కృతాంజలి యై భక్తిఁ, జిత్తవృత్తి గరము జొత్తిలంగ
నంత కంత కానసాంబుజ మలరంగ, నిట్టు లనియెఁ దియ్య మెసక మెసఁగ. 3

తే. గడపితే రాత్రి సులభసౌఖ్యంబుగా మ,నంబు గాఢప్రసన్నమే యంబుజాక్ష
దైవి యగునీదుబుద్ధికతమునఁ గాదె, ధర్మగతిఁ బ్రాభవంబుఁ బొందంగఁగంటి. 4

వ. త్రిభువనవ్యాప్తవిక్రముండ వగునీకటాక్షంబునకలిమిం గాదే జగత్త్రయసంభావనీయుండ నై వెలింగితి ననుచుం జేరంబోయి. 5

క. తనయుచితాలాపములను, మనుజేశ్వర మాధవుండు మఱుమాట యొకం
డును బలుకక భవ్యధ్యా,ననిరూఢత నున్న యపుడు నరపతి యతనిన్. 6

వ. నిరూపించి యి ట్లనియె. 7

సీ. పంచాత్మకం బైనపవనంబు నిగృహీత మైనవి భవదింద్రియములు మనము
నం దాఁగఁబడ్డవి యవియును నదియును బుద్ధియం దొదిఁగించి శుద్ధ మైన
నాలవ తెరువున లోలతారహితముల్ గాఁగ నిన్నియును సంకలితములుగ
నంచితక్షేత్రజ్ఞునందుఁ గూర్చినవాఁడ వీపరమధ్యాన మేమికతన

తే. నొలసెనొకొ లోకములకు నొం డొక్కవింత, లేక నెమ్మదియున్న ది[1]యేకరంబు
విస్మయముఁ బొందె నామది వినఁగ నర్హ, మేని వినిపింపవే నాకు నిత్తెఱంగు. 8

వ. అని యిట్లు ధర్మనందనుండు నివాతనిశ్చలదీపప్రకారంబున నున్న యప్పరమపురుషుం బ్రార్థించి మఱియును. 9

తే. క్షరము నక్షరమును నీవ కర్తయును వి,కర్తయును నీవ యాద్యంతగతులు నీవ
యొక్కఁడ వై వెలిఁగెదు పురుషోత్తమాభి,ధానవాచ్య వినమ్రవాత్సల్యకల్య. 10

వ. ప్రసన్నుండ వగుము నాడెందంబు సందియంబు వాయం జేయవే యని విన్నవించినం బాంచజన్యధరుండు బుద్ధియు మనంబు నింద్రియంబులును గోచరత్వసంప్రాప్తంబులు గావించి కొంచెపునగవున నెమ్మొగం బొప్ప నప్పుడమిఱేని నాలోకించి యి ట్లనియె. 11

సీ. గంగ యెవ్వనిఁ దనగర్భంబునం [2]దతిశ్లాఘాసమేత యై సంభరించె
భార్గవుం డెవ్వనిఁ బరమశిష్యుఁడు గాఁగఁ బడసి గురుత్వ మెక్కుడుగ నెగడె
నారాముఁ డెవ్వనితోఁ రాసి యిరువది మూఁడుదినములకు వాఁడి దఱిఁగెఁ
గాశీశుకన్యలు గారణంబుగఁ బోరి యెవ్వని కోడి రనేకనృపులు

తే. వేదములు నాలుగును ధనుర్వేదమును మ
హాస్త్రములుఁ జెంది యెవ్వనియందు వెలిఁగె
నట్టిభీష్ముండు న న్నిప్పు డాత్మఁ దలఁచు
చునికిఁ దద్గత మయ్యె నామనము నధిప. 12

---

1. ఏకతంబు, 2. దిడి శ్లాఘా...శిష్యునిఁ గాఁగ... దేవనితోఁ బోరాడి యిరువది.

క. అనలము శమించుచాడ్పున, [1]ననఘ యతం డుపరమోన్ముఖాత్ముం డై తా
నను దలఁచె నింద్రియంబులు, మనమునఁ దగ నిగ్రహించి మహితసమాధిన్. 13

క. శరతల్పగతుం డతఁ డే, శరణంబుగ నాశ్రయించి సద్భావవ్యా
ప్తిరతుం డగుటను విను తత్పరత నతనియందు నాదుభావం బెలసెన్. 14

వ. ఇది మదీయధ్యానంబు తెలిసి యమ్మహాత్ముండు వసిష్ఠశిష్యుండు భూతభవిష్యద్వర్తమానవేది సర్వవిద్యాధారభూతుం డాతం డస్తమించిన ధాత్రి యస్తమితసుధాగభస్తి యగురాత్రియుంబోలె నగు సకలజ్ఞానంబులు ననాశ్రయంబులై పోనుంగుపడుం గావున నీ వతనిపాలికిం బోయి నీయడుగం దలంచినయఖిల ధర్మంబులు నడిగి చెప్పించుకొని నిశ్శేషనిరస్తసంశయుండవు గావలయు నని యానతిచ్చిన నమ్మానవపతి గద్గదకంఠుం డగుచు నావైకుంఠున కిట్లనియె. 15

ఉ. శంతనుసూనుగౌరవము సర్వము మున్నును వింటి విప్రుల
త్యంతము వేడ్కఁ జెప్ప నతఁ డట్టిఁడ యాతని నీవు మున్నుగా
నెంతయు భక్తిఁ గాంచుటకు నేమదిఁ గోరెద నమ్మహాత్ముఁడున్
సంతస మందు నీ దయినసన్నిధిఁ గాంచిన భక్తవత్సలా. 16

వ. ఉత్తరాయణంబు వేచికొనియున్న యన్నరోత్తముండు బ్రహ్మమయనిధి యయిన నీసందర్శనంబు గోరు నామీఁదియనుగ్రహంబునను నతనిగూడం గలుగుపరిగ్రహంబునను దేవా నీ విట్లు సేయవలయు ననుటయు నద్దేవకీనందనుండు సమీపగతుం డగుసాత్యకిం గనుంగొని రథంబు సమకట్టు మని దారుకునకుం జెప్పుము భీమార్జున నకుల సహదేవులను గృప యుయుత్సు సంజయులను రావింపు మనిన నతం డట్లు చేసె దారుకుండునుం దేరాయితంబు గావించె. 17

క. అది రత్నరుచుల పెల్లున, నుదితార్కునిఁ బోలి వెలుఁగుచుండెను జవసం
పదుదీర్ణసత్త్వసారా, స్పదసుగ్రీవాదిరథ్య సంశోభిత మై. 18

వ. ఆసమయంబున నక్కడం బారాశర్య నారద దేవల దేవస్థాను వాత్స్య దేవరాత ప్రభృతిపరమమునీంద్రపరివేష్టనంబు గలిగి గాంగేయుండు గ్రహగణపరివృతుం డైనచంద్రుండునుంబోలెఁ దల్పీభూతశాతశరశతంబులచేత శోభిల్లి సందర్శనీయగభస్తివితానుం డగునస్తమయసమయభానుం గ్రేణిసేయుచుఁ గృష్ణుం జిత్తంబున నిరతిశయనిష్ఠ నిలిపికొని యుండి చేతులు మొగిడ్చి సుస్పష్టస్వరంబున నిట్లని స్తుతియించె. 19

భీష్ముఁడు శ్రీకృష్ణుని భక్తియుక్తుం డై స్తుతించుట

సీ. శుచియును హంసుండు శుచిషత్తుఁ బరముండుఁ
బరమేష్ఠియును నగుభవ్యుఁ గొలుతు

---

1. ననఘా యాతఁడు పరోన్ముఖాత్ముం డై.

మునులును సురలు నెవ్వనియున్న రూపెఱుం
గరు సర్వవిదుని నప్పురుషుఁ గొలుతు
శ్రుతులు సెప్పఁగ మహామతులు దుగఖౌషధం
బుగ నెఱింగెడుపుణ్యమూర్తిఁ గొలుతు
లోపంబు లెల్లఁ గల్గుట నిల్చు[1]టొదుఁగుట
తనయంద యగుమహోత్తరునిఁ గొలుతుఁ

తే. బక్షి రత్నచయంబుఁ బుష్పవ్రజంబుఁ, బంజరముత్రాడు నార యుపాశ్రయముగ
నుండుచాడ్పున విశ్వంబు నుండుటకు సు,ఖాస్పదంబగుపుండరీకాక్షుఁ గొలుతు.

ఆ. హరి సహస్రశీర్షుఁ బరము సహస్రాక్షు, వేదమయు సహస్రపాదు నలఁతు
లైనవారికంటె నలఁతి పెద్దలకును, జాలఁ బెద్ద యగునయాళుఁ గొలుతు. 21

క. అమృతమయు బుగ్యజుస్సా,మములయుపనిషద్వచస్సమాజములకు వా
చ్య మయినపురుషోత్తము ని,క్కము రూపగువాని భక్తిగమ్యుఁ దలంతున్.

ఆ. అరణి నగ్ని వొడముకరణి దేవకియందు, విప్రకర్మయజ్ఞ వేదగుప్తి
కై జనించె నెవ్వఁడవ్వసుదేవనం, దను భజింతు నేకతానిరూఢి. 23

తే. ఒకఁడు పండ్రెండుమూర్తు లై యుండునట్లు,గా హిరణ్యవర్ణం బగుగర్భ మదితి
దాల్చి యెవ్వానిఁగనియె దైత్యఘ్ను నట్టి, దేవుసూర్యాత్మకునిఁ బ్రణుతింతువిష్ణు.

క. సురపితృకోట్లం బూర్వా, పరపక్షదినముల నమృతపానప్రీతిం
బొరయం జేయుచు వెలిఁగెడు, హరి సోమాత్మకునిఁ గొల్తు నాత్మేశ్వరునిన్. 25

తే. విశ్వసృజు లనుమునులచే వితత మగుస,హస్రవత్సరకలితమహాధ్వరమునః
గశ్యపబ్రహ్మ యెవ్వానిఁగనియెఁ గనక,పక్షుఁ దార్క్ష్యాత్ముఁ దలఁతునప్పద్మనాభు.26

క. సువ్యక్తక్షేత్రంబున, నవ్యక్తాకృతినిరూఢి నాసీనుం డై
భవ్యత [2]నుండెడు క్షేత్రా,త్మ వ్యపదిష్టుఁ బ్రణుతింతు దామోదరునిన్. 27

క. ప్రకృతివికృతు లనుషోడశ,వికారముల బెరసి ప్రకృతివికృతిత్వము లొం
దక యుండఁ గాంతు రెవ్వని, సకలమునులుఁ దలఁతు నట్టిసాంఖ్యాత్ము హరిన్.28

క. అంతశ్చరమారుతములు, శాంతములుగఁ జేసి యనలసత్వము శమముక్
దాంతియుఁ గలజనములు గను,నంతర్జ్యోతిఁ గొలుతు జలశయను యోగాత్మున్.

క. [3]ఉపరమముం బ్రాపించిన, యపుణ్యపుణ్యములు గలుగునతిశాంతులు భ
వ్యపుగతిఁ బొందెడునానం,దపురూపుని విష్ణుఁ దలఁచెదను మోక్షాత్మున్. 30

తే. చరణనాభిశీర్షంబులు ధరయు నంత,రిక్షమును దివమును జగచ్చక్షురగ్ని
దిశలు దృఙ్ముఖశ్రోత్రముల్ దీప్తు లెమ్మ,హాంగునకు నట్టిహరిని లోకాత్ముఁదలఁతు.

క. భూతముల మ్రింగి లోక, వ్రాతము జలమయముఁ జేసి పశ్చాత్మత ని

1. టడఁగుట. 2. నొందెడు. 3. ఆపరభవముఁ బ్రాపించిన, నపుణ్యపుణ్యములు దలఁగు నతిశాంతులు.

ద్రాతిశయంబున బాలుం, డై తేజెపుహానిఁ దలఁతు హరి మాయాత్మున్. 32

తే. అంబుదంబులు గేశంబులందు నదులు, సర్వతనుసంధులందును జలధు లుదర
దేశమునయందు నున్నట్టిదేవదేవుఁ,గొలుతుఁ దోయాత్ము దేవకీకొడుకుఁ గృష్ణు.

తే. వదనబాహూరుపదములెవ్వానిఁ డు విప్ర,రాజవైశ్యశూద్రులకు సంప్రభవదేశ
ములుగ వెలుఁగొందు నమ్మహామూర్తి విభవ,దీప్తవర్ణాత్మకునిఁ బ్రణుతింతు విష్ణు. 34

క. మాసర్త్వయనాబ్దమయో,ద్భాసితరూపుఁ డయి సృష్టిఁ బ్రళయంబుఁ దగం
జేసి పాలు పొరుశౌరి ను, పాసింతును యోగిభోగ్యబలుఁ గాలాత్మున్. 35

క. మునిదివిజాదికలోకము, లనంతుఁ డన జగతి కెల్ల నాధారం బై
పెను పొందెడు శేషాత్ముని, వినుతింతుఁ విష్ణుభక్తివిభవవిధాయిన్. 36

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు, ద్రాదిదివిజగణము లెల్ల నవయవరూపో
త్పాదకలితు లెవ్వానికి, నాదేవుని సంస్తుతింతు హరి దేవాత్మున్. 37

క. సర్వమునందును దానుఁ, సర్వముఁ దనయందు నుండు సంచారంబుఁ
సర్వమునకుఁ దనవలనన, సర్వాత్మకు నట్టివృష్ణిసత్తముఁ దలఁతున్. 38

క మీనయి తానతలగతం, బైననిగమచయముఁ దెచ్చి యజునకు నొసఁగం
గా నేర్చినసుమనస్స, [1]మ్మానితవిగ్రహు భజింతు మత్స్యాత్ము హరిన్. 39

క. అమృతమథనమున మంథన,గము లీలోద్ధరణకేళిఁ గైకొని సురసం
ఘమునకు బ్రియమొనరించిన,యమేయుఁ గూర్మాత్ము నంబుజాక్షుం గొలుతున్. 40

క. వారాహరూపమునఁ బెం, పారినతనదంష్ట్ర నొకట నవని సగిరికాం
తారంబుగ నెత్తినయా, శౌరిం గ్రోడాత్ముఁ దలఁతు సమ్యగ్భక్తిన్. 41

ఆ. నారసింహవపురుదారభావమునొంది, ఘను హిరణ్యకశిపు [2]ఖరనఖముల
వ్రచ్చి దీప్తమూర్తి వఱలునృసింహాత్ము, నాత్మభవుని భక్తి నాశ్రయింతు. 42

క. వామనరూపంబున ను,ద్దామబలుఁ బలి నడంచి త్రైలోక్యాతి
క్రామితఁ బేర్చినయద్భుత,ధాముం గ్రాంతాత్ముఁ దలఁతు దామోదరునిన్. 43

ఆ. పరశురాముఁ డనఁగ భవ్యుఁడు జమదగ్ని, కుద్భవించి యిరువదొక్కమాఱు
మనుజపతుల నెల్ల దునిమినక్రోధాత్ము, నధికభక్తి శార్ఙ్గి నాశ్రయింతు. 44

క. క్షత్రాత్ముఁ గొలుతు దశరథ,పుత్రుఁ శ్రీరాముఁ డనఁగఁ బొలిచినదేవుఁ
శత్రుభయదు రావణు నొక, మాత్రం దునుమాడినట్టిమధుసూదనునిన్. 45

క. హలముసలధరునిఁ గరుణా,నిలయహృదయు రాము రౌహిణేయు సితాంగుఁ
జలదనిభాంబరు[3]ని శుచిం, దలఁతును గోవిందు శౌర్యధను భోగాత్మున్. 46

మ. యదువంశంబున వాసుదేవుఁ డనఁ గ్రీడార్థంబు జన్మించి దు
ర్మదదైత్యావలిఁ గూల్చి పార్థునకు సారథ్యంబు త్రైలోక్యస
మ్మద మారంగ నొనర్చి దేవముని[4]సమ్మానోద్ధృతిఁ భూభరం

1. మ్మాననతత్పరు. 2. గరనఖముల. 3. నీశుం. 4. సమ్మానోద్ధతిఁ.

బు దోలంగించినచక్రి నంబుజనాభుం గొల్తుఁ గృష్ణాత్మునిన్. 47

క. కలకాలచలితధర్మము, నిలుపం గలయట్టివిష్ణునిం గల్క్యాకృత్యుం
దలఁతుఁ దురగవాహాసు మ్లేచ్ఛుల నెల్లం గీటడంచు శుభచారిత్రున్. 48

ఆ. క్షరము లైనభూతసంఘుంబులం దెల్ల, నక్షరస్వరూపుఁ డై వెలుంగు
సకలబుద్ధివృత్తి సాక్షి సాక్ష్యాత్ము నస్పందబోధఘను ముకుందుఁ దలఁతు. 49

సీ. పరమేశ పుణ్య సుబ్రహ్మణ్య భక్తవత్సల మహాదేవ [1]విశ్వప్రకాశ
కరణ హృషీకేశ వరద నారాయణ రాజీవనయన హిరణ్యనాభ
యఖిలలోకనమస్కృతాంఘ్రిసరోరుహ యజ్ఞాంగ యచ్యుత యమృతరూప
నీకు మ్రొక్కెదఁ గరుణింపవే యతసీకుసుమవర్ణ పీతాంబరము ధరించి

ఆ. యున్న నిన్ను నెవ్వ రుల్లంబునందుఁ దలంతు రట్టివారలకు భయంబు
గలుగ దెందు నేమికార్యంబులం దెప్డు, వినుతమంగళాయతనమ వగుట. 50

క. మంగళము విష్ణుదేవుఁడు, మంగళ మెమ్మెఁ దలంప మధురిపుఁ డుద్య
న్మంగళ మంభోజాక్షుఁడు, మంగళ మఖిలము విహంగమధ్వజుఁ డరయన్. 51

క. నారాయణపరములు నిజ, మారయ బ్రహ్మంబుఁ బరము నంచితసత్యో
దారతపంబులుఁ గావున, నారాయణపరత వీని నాల్గిటి నిచ్చున్. 52

తే. విష్ణుమయమగ్ని హవియును విష్ణుమయము, విష్ణుమయము సర్వంబును విశదబుద్ధి
ని ట్లగుటఁ గందుఁ గావున నించుకేనిఁ, గల్మషము నాకు లేకున్కి గానవచ్చు.

క. శరణాగతుండ భక్తుఁడఁ, బరమపదవి గోరెదను శుభంబుగ నన్నుం
బరికించి యేది మే ల,య్యరవు దొరకొనంగఁ దలఁపవే కమలాక్షా. 54

తే. తపమునకు విద్యకును జన్మస్థాన మైన, జననరహితుని యజ్ఞాత్ము శౌరి వాజ్య
యాధ్వరార్చితుఁ జేసితి నాజనార్దనుండు మద్భజనమునఁ బ్రీతుండు గాత. 55

క. అని యిట్లతులస్తోత్రం, బున హరిఁ బూజించి గంగపుత్త్రుఁడు మదిలో
న నమఃకృష్ణాయ యనుచు, [2]వినతశిరస్కుఁ డయి మ్రొక్కె విశ్రుతభక్తిన్. 56

వ. అని పలికె నని చెప్పి వైశంపాయనుం డి ట్లనియె. 57

క. స్తవరాజ మనఁగ ముని, స్తవనీయం బైనయీవృషాకపిభవ్య
స్తవనామృతార్ణవము సం, స్తవనంబున నిచ్చు సుగతి జగతీనాథా. 58

క. విను జనమేజయభూవర, యనుత్తమం బయినయిమ్మహాస్తవము పఠిం
చిన వినినను వ్రాసిన శ్రీ,యును నాయువుఁ బెంపుఁ జేసు నొసఁగు జనులకున్.

వ. అని చెప్పి వైశంపాయనుండు వెండియు ని ట్లనియె. 60

తే. అట్లు హరిఁ బ్రస్తుతించి శాంతాత్మవృత్తి,నూర కున్న శాంతనవుని భూరితేజు
నమ్మకుందునిఁ గీర్తించి రచట నున్న, పరమమునులు గద్గదికతోఁ గురువరేణ్య.

వ. అంత నిక్కడ. 62

1. విశ్వప్రకార, శరణ. 2. వినుతించుచు నలరి మ్రొక్కె.

ఉ. ఆదివిజాపగాతనయు నంచితభక్తిఁ బ్రీతిఁ బొంది చా
మోదరుఁ డప్పు డన్నరవరోత్తముచిత్తమునందు సర్వలో
కాదృతదివ్యబోధమహిమాతిశయం బుదయింపఁ జేయుచుం
డా దయతోడ సెజ్జ డిగి ధర్మజుమోమునఁ జూడ్కి పర్వఁగన్. 63

వ. భీష్ముపాలికిం బోదము రమ్మని పలికి కృతపరికరబద్ధుం డై వెడలి రథం బెక్కి సాత్యకిం దనపిఱుందివలనం బెట్టికొనియె ధర్మనందనధనంజయు లొక్క తేరును మారుతినకులసహదేవు లొక్కయరదంబును గృపయుయుత్సుసంజయు లొక్క స్యందనంబును నెక్కి తదీయంబు లగునేమినినాదంబులు దిక్కులం బిక్కటిల్ల నుచితపరివారపరివృతు లై నడచి రట్లరిగి యస్థికేశబహుళంబును బహుద్విప[1]కుంభ ఖండనరకపాలపాళి నిబిడంబును నై ప్రేతపత్యనుభూతోజ్ఝితం బైన యాపానభూభాగంబు ననుకరించు కురుక్షేత్రంబు దఱియు సమయంబున నయ్యంబుజాక్షుండు పాండవాగ్రజుతోడ. 64

తే. దూరమున నైదుమడుఁగులుదోఁచుచున్న,యవి నరేశ్వర మును వీనియందుఁగా దె
పరశురాముండు నేసెఁ దర్పణమునృపుల, రక్తమున భూరితరపితృభక్తి వెలయ.

మ. క్షితి నెందుం జరియించి భూపతుల నిశ్శేషంబుగా నేకవిం
శతివారంబులు ద్రుంచి యాతఁడు దుదిం శాంతత్వముం బొందె సు
వ్రతుఁ డై నావుడు నమ్మహీశుఁ డతఁ డీక్రౌర్యంబు సేయంగ నే
ల తొడంగెన్ నృపు లెట్లు గల్గి రిలయెల్లం గైకొనం గ్రమ్మఱన్. 66

వ. అనుటయు నచ్యుతుండు నప్పరశురాముజన్మప్రపంచంబును దదీయక్రోధకారణంబును నృపలోకమారణంబును భూపాలవంశపునస్సంభవప్రకారంబును మునులవలన వినినచొప్పునం జెప్పెద నని యజ్ఞపతి కిట్లనియె. 67

శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మజునకు బరశురామునిచరిత్రంబు సెప్పుట

సీ. కలఁడు జహ్నుం డనఁగాఁ దొల్లియొకమహీపతియజహ్నుసుతత్సుతుఁడు వాని
కుదయించెఁ బల్లవుం డుర్వీశ యాతనికొడుకు తపోనిష్ఠఁ గుశికుఁ డింద్రు
మెచ్చించి జగములమేటి నాఁ దగుపుత్త్రు వేఁడిన దాన నివ్విభున కుద్భ
వమ్మయి కౌశికుఁ డిమ్మహి గాధినామమ్మునఁ బరఁగె నమ్మనుజవిభుఁడు

తే. సత్యవతి యనుతనకన్య సంప్రమోద,మున ఋచీకున కిచ్చె నమ్ముని సుకర్మ
నిరతి సంతానవాంఛమైఁ జరుయుగంబుఁ, దనకు మామకు నై కల్పితముగఁ జేసె.

వ. ఆభృగునందనుం డచ్చరువులు నిజభార్యముందట నిడి క్షత్త్రియాజేయుండును క్షత్త్రియసూదనుండును నగుక్షత్త్రియోత్తముం డిచ్చరువున జన్మించు దీని మీతల్లికి నిమ్ము తపోధృతిశమంబుల నుత్కృష్టుం డగుద్విజశ్రేష్ఠుండు దీని వలనం బుట్టు నిది నీ వుపయోగింపు మని వాని నేర్పరించి భవజ్జననీజనకు లిప్పుడు

1. కుంభతురగాంగరథావయవనవరత్నకనకమయభూషణగణఖండ.

వచ్చెద రని చెప్పి నదీస్నానార్థి యయి యరిగెం దదనంతరంబ తదాశ్రమం
బునకుం దీర్థయాత్రాపరుం డయి గాధి గృహిణీసహితంబుగాఁ జనుదెంచిన సత్య
వతియు నిజభర్త గావించినచరుద్వయంబు మాతకుం జూపి తత్ప్రభావభేదం
బుపన్యసించినం బ్రీతయై యద్దేవి పరమపావనస్నానంబాచరించి చరువుపయో
గించునప్పు డజ్ఞానంబునం దనచరువు కూఁతున కిచ్చి కూఁతుచరువు దా నుపయో
గించె నయ్యువతియుం దలంపులేమి నాలేమ యిచ్చినభంగిన కుడిచె నంత భార్గవుండు
వచ్చి పత్నిం జూచి దివ్యబోధనంబు నెఱింగి క్షత్త్రియాంతకరం బగుగర్భంబు
ధరియించినదాన వనవుడు నత్తరుణియుఁ దత్పాదంబులకుం బ్రణత యై మీ
రిట్లాన తీఁ దగునె యని వడవడ వడఁకుచుఁ గేలుమొగిచి నిలిచిన నత్తపోధనుం
డత్తెఱవతో నత్తెఱంగు నాతలంపున వచ్చినది గాదు భవన్మాతృబుద్ధిహానిం జేసి
చరువ్యత్యాసంబున నయ్యె నీకుఁ గ్రూరకర్ముండును మహాబలుండును నగు
పుత్త్రుం డుద్భవించు నాయమకు బ్రహ్మభూతుండు దపోధనుండును నగువాఁ
డుదయించు నేను దపంబున విశ్వబ్రహ్మంబు నచ్చరువున నావహించినవాఁడ నని
పలుకుటయు. 69

క. అమ్ముగ్ధ యతని కిట్లను, నిమ్మూఁడుజగములు మీర లితరంబులుగాఁ
[1]గ్రమ్మనఁ జేయఁగఁ జాలుదు, రెమ్మెయి నైనఁ గృపసేయరే నామీఁదన్. 70

వ. క్రూరుం డగుకొడుకుం గనుట కోర్వ ననుటయు ననుగ్రహాతిశయంబున నమ్మహా
ముని యవ్విశేషంబు నాపుత్త్రునకు లేకుండెడుఁ బౌత్త్రునియం దావహిల్లెడు
నీ కెట్లు ప్రియం బట్లుకాఁ గలయది యనియె నట్లయ్యత్తన్వి తపోనిరతుండును
దాంతుండును శాంతుండును నైనజమదగ్నిం గనియె బ్రహ్మర్షిసదృశుం డగు
విశ్వామిత్త్రుని గాధిపత్ని గాంచె. 71

క. జమదగ్ని సర్వవిద్యా,సమేతుఁడు నుదారగుణుఁడుఁ జాపాగమవే
దిమతియు నగురామునిఁ గాం,చె మహీపతిహననశీలు శిఖినిభమూర్తిన్. 72

వ. అక్కాలంబునందు హైహయవంశవరుండు. 73

ఉ. దుర్జయవిక్రమోజ్జ్వలుఁడు దోషవిసర్జితబుద్ధి కార్తవీ
ర్యార్జునుఁ డేడుదీవులు నయాన్వితశూరత నేలుచుండు ధ
ర్మార్జనలోలబుద్ధియు మహాస్త్రబలంబు సహస్రబాహుతా
స్ఫూర్జనముల్ వెలుంగఁగ నృపుల్ దనయాజ్ఞఁ దలల్ వహింపఁగన్. 74

క. ఆరాజు నగ్నిదేవుఁడు, గారవమున నడుగ నతఁడు గడుఁ బెంపున నా
హారముగ నిచ్చె గిరినగ, రారణ్యగ్రామఖర్వటాదు లతనికిన్. 75

వ. ఇచ్చిన నగ్నిదేవుం డాహారంబుగాఁ [2]గొనుతరువాత మిత్త్రావరుణనందనునాశ్రమ
కాననం బతండు లేనిసమయంబున [3]సమసిన నమ్మహాత్ముం డెఱింగి వచ్చి

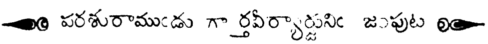
1. గ్రమ్మఁ. 2. గొనుతఱి మిత్త్రా. 3. సమయించిన.

యాసర్వభక్షకునకు రక్షణం బాచరించుచు వర్తించు కార్తవీర్యునిం గని కనలి నీవు మదీయతపోవనంబు పరిహరింపక గహనసామాన్యబుద్ధిం గాల్చితి నీ బాహులు రాముండు నఱకు వాఁ డని శాపం బిచ్చె సహస్రబాహుండును దానికి విషాదంబునొంది యధికతాత్పర్యంబుతో ధర్మకార్యంబుల నడపు చుండె. 76

క. శాపము గారణముగ నా,భూపతి కవినీతు లైనపుత్త్రులు సబలా
టోపాత్ములు పలువురు సిం,హోపములు జనించి ధాత్రి నుద్భటవృత్తిన్. 77

వ. ఎందునుం జరియించువా రొక్కనాఁడు జమదగ్ని యాశ్రమంబునకుం బోయి యతండునుం జామదగ్న్యుండును నయ్యెడ లే కుండ హోమధేనువును వత్సంబునుం దమమందిరంబునకుం గొని వచ్చి రిట్లు దెచ్చుట సహస్రబాహుం డెఱుంగఁడు. 78

క. అట రాముఁ డెఱిఁగి పరమో,ద్భట మగుకోపమునఁ జాపపరశుముఖమహో
త్కటశస్త్రాస్త్రంబులతోఁ, బటుగతి వచ్చెను సహస్రబాహునిమీఁదన్. 79


పరశురాముఁడు గార్తవీర్యార్జునిఁ జంపుట

ఆ. వచ్చి ముట్టి కయ్య మిచ్చిన నవ్విభు, నొంచి బాహువనముఁ జంచదుగ్ర
పరశుఘోరధారపాల్ సేసి పోయి ని,జేచ్ఛ నుండె మేదినీశవర్య. 80

చ. అతఁడు సమిత్కుశాభిహరణార్థము గానకు నేఁగి యుండఁగా
నతికుపితాత్ము లై కడఁగి యర్జునసూనులు వోయి ముట్టి త
త్పితృశిరముఁ వెసం దునిమి ప్రీతిమెయిం జనుదెంచి రమ్మహో
ద్ధతుఁ డట వచ్చి వారిచరితం బెఱిఁగెం దమతల్లి సెప్పఁగన్. 81

వ. అ ట్లెఱింగి. 82

శా. రాముం డుద్ధతరోషపావకశిఖాప్రస్ఫీతుఁ డై తుస్సుదన్
భూమీశాలిఁ గుఠారధార నసివిస్ఫూర్జద్గతిన్ హైహయ
స్తోమం బాదిగఁ జొచ్చి రాజకులముం దున్మాడి చేసెన్ సము
ద్దామక్రీడను రౌద్ర మొప్ప నిల రక్తస్యందసంసిక్తఁ గన్. 83

వ. ఇట్లు సేసి పరమకృపావిష్టహృదయుం డై తపోవనంబునకుం జనియెఁ బదంపడి బహువత్సరంబులు సనిన విశ్వామిత్రపౌత్త్రుం డైనపరావసు వసురాజు దుర్వినీతుం డై గర్వోద్రేకంబునం బరశురాము నధిక్షేపించి రాజులకు వెఱచి డాఁగి యున్నవాఁడ వని విశిష్టజనసన్నిధిం బలికి బాలవృద్ధభావంబున నుపేక్షితు లై యతనిచేత మున్ను చావక యున్న ప్రతర్దనాదుల నుగ్గడించి. 84

ఆ. నృపులు గారె వారు నీవు మిథ్యాప్రతి,జ్ఞాభిమాని వనుడు నతఁడు మగుడ
రోష మెత్తి కడఁగి క్రూరత నాబాల,వృద్ధముగ నరేంద్రవితతి నఱకె. 85

వ. గర్భంబుల నున్నయర్భకులను మఱియు వివిధప్రకారంబులఁ బోరఁ దప్పి పోయి పుడమి యేలురాజులం గాలాంతరంబుల వెదకి వెదకి వధియించె ని ట్లిరువది

యొక్కమాఱు నేల నిఃక్షత్త్రంబుఁ గావించి యశ్వమేధయాగంబు సేసి దక్షి
ణాగా నక్షితి యంతయుం గశ్యపున కిచ్చెఁ బదంపడి యమ్ముని యాజామదగ్న్యుతో
ని ట్లనియె. 86

తే. అశ్వమేధయాగంబున నవనియెల్ల, నాకు దక్షిణగా నిచ్చినాఁడ వింక
నాధిపత్యంబు నీకు లే దరుగు దక్షి,ణాబ్ధిపారదేశమునకు ననఘచరిత. 87

వ. అని పలికి యెందేని నేమేనియుం దెఱంగున శేషించిన[1] రాజపింఛంబునకు నిశ్శేష
త్వంబు వాటిల్లకుండం బరిహరించుబుద్ధిం బలికిన నప్పురుషసింహుండు నట్లకాక
యని పోవ నతనివలని వెఱపున నవ్వలనిసముద్రుండు శూర్పాకారప్రదేశంబు
బెరయం గొంతదేశం బతనికి విహారస్థానంబు గావించె నివ్విధంబునం గశ్యపము
నీంద్రుండు పరిగ్రహించి భూమి భూసురప్రకరంబుల కిచ్చి తపోవనంబున కరిగెఁ
భూమియు నతనిపేరం గాశ్యపి యన నెగడెఁ గొండొకకాలంబునకు వైశ్యశూద్ర
ప్రముఖులు దర్పితులై వివిధప్రకారంబుల విప్రదారధనధాన్యాదు లపహరింపం
దొడంగిరి. 88

సీ. పదపడి విప్రులు పథము దప్పి వధంబు మద్యపానంబు సన్మార్గవర్తు
లైనసాధులధన మపహరించుటయును మొదలు గాఁగ నకృత్యములకుఁ జొచ్చి
రధ్వరాదికసత్క్రియల్ ప్రవర్తింపక తెక్కలి బంది యేదిక్కులందుఁ
దఱు చయ్యె నిమ్మెయి ధర్మంబు సెడి యధర్మంబు వర్తించి యరాజకత్వ
ఆ. దోషజాతమైన దురితబాహుళ్యంబు, గుతిలపెట్ట భూమి యతలమునకుఁ
బోవ నెఱిఁగి కశ్యపుఁడు నిజోరువు నెఱ్ఱ, గ్రుచ్చి డాపు గాఁగ నిచ్చి యెత్తె.

వ. అది కారణంబుగా ధరణి యుర్వి యనం బ్రసిద్ధి వహించె నయ్యుద్ధరణసమ
యంబునం గాశ్యపి గశ్యపుని వేఁడుకొని యుత్తమక్షత్త్రియులు దండనీతిప్రయో
గంబునం జేసి ధర్మంబు రక్షించి తన్ను సురక్షితం జేయువారుగా వరంబు వడ
యుటకై యమ్మహామునితో ని ట్లనియె. 90

భూదేవి గశ్యపునితోఁ బరశురామునిచేఁ జావనిరాజుల జెప్పుట

క. నాయందు దచట నచట రా,మాయతబాహావిభూతి కగపడనిఘనుల్
ధీయుక్తులు గల రన్నర,నాయకులను వినుము పనుపు నను రక్షింపన్. 91

వ. అని పలికి యద్దేవి దనసురక్షితత్వంబున హైహయులు గొందఱు చావునకుం
దప్పుటయుఁ బౌరవాన్వయప్రభవుం డగువిదూరథసుతుండు ఋక్షవత్పర్వతంబున
ఋక్షంబులచేత రక్షితుం డగుటయు సౌదాసవంశజనితుం డొక్కరుండు పరా
శరసంయమివరునధ్వరకాలంబునం జేరినఁ గారుణ్యాతిశయంబున నమ్మహాత్ముండు
వానిశూద్రప్రవర్తనంబున సర్వకర్మంబులుఁ జేయించుకొని రక్షింప సర్వకర్ముం
డనం బరఁగుటయు శిబిమనుమఁడు గోపతి యనువాఁడు వనంబున గోవులు రక్షిం
చిన బ్రతికియునికియుం బ్రతర్దనపుత్త్రుండు వత్సాభిధానుండు వత్సంబులుగోష్ఠం

1. రాచపీఁచంబునకు; రాజవంశంబునకు.

బున రక్షణం బాచరింప సంచరించుటయు దివిరథతనయుం డగుదధివాహను
కొడుకు కంగుం డనువాఁడు గంగాకూలంబున గౌతమమునీంద్రు నిరతుంజేసి నిర్భ
యుండై వర్తిల్లుటయు [1]బృహద్రథకులజాతుండు భూరినామధేయుండు గృధ్ర
కూటశైలంబున గోలాంగూలంబులు రక్షించుటవలనఁ గలిగి యుండుటయు
మరుత్తసంతానసంభవులు చతుర్వర్షవయస్కు లగువారు ముగ్వురు సముద్రుండు
రక్షకుండై పెనుపం దత్తీరంబునం బెరుఁగుటయుం జెప్పె వా రుత్తమక్షత్త్రి
యులు వారలు సమ్యక్పరిపాలనంబున నన్నరయువారుగా ననుగ్రహించిన
నచలితనై యుండెద. 92

క. వారలపెద్దలు నాకై, పోరఁ బరశురాముచేతఁ బొలిసిరి నాకుఁ
వారి నధిపతులఁ జేయుట, గోరం దగుఁ గాన యిట్లు గోరితి ననఘా. 93

తే. అనిన విని వారి రావించి యమ్మునీంద్రుఁ, డందఱను జూచి యాధిపత్యమున కిమ్మ
హాభుజులు దగువా రని యవనిఁ దగిన, యట్లు విభజించి యభిషేక మాచరించె.

క. ఆనృపులవంశముల నా,నానృపతులు పుట్టి రిట్లు నరవర నృపసం
తానములు పెక్కుగలిగి మ,హీనాథత్వమున వ్రాలె నెందును గలయన్. 95

క. అప్పరుసునఁ బెరిఁగిననృపు, లిప్పుడు భారతరణోపహృతులై పలువుర్
గుప్పలు గొనఁ బడి రనికిం, దప్పినవాఁ డొకఁ డొకండ ధర నంతంతన్. 96

వ. నీ వడిగినపూర్వవృత్తాంతంబు చిత్తాయత్తంబుగా నెఱింగించితి ననవుఁడు ధర్మ
నందనుండు గోవిందుతోడఁ బరశురాముఁ డింతటివాఁ డగునే కోపంబును
విక్రమాటోపంబును జిత్రంబుగా ధాత్రి నిఃక్షత్త్రంబు సేసె నని పలికె వెండియు.

తే. ధరణియును ఋక్షములుఁ బరాశరుఁడు గోస
మూహములు వత్సములు గౌతముండుఁ గపులుఁ
దోయధియు నింతపుణ్యంబు సేయునే జ
నంబుభాగ్యంబు నభివర్ణనమున కెక్క. 98

వ. అని యిట్లు సల్లాపంబు సేయుచు మాధవధర్మజు లరిగి యోఘవతీతీరంబున
శరతల్పగతుండై గాంగేయుం డున్నెడ కనతిదూరంబున రథావతరణంబు సేసిన
భీమసేనప్రముఖులుం గృపాదులు నరదంబులు డిగ్గి రిట్లందఱు నంతరంగంబు
లేకాగ్రంబులు సేసికొని చేరంజని సాత్యవతేయప్రభృతిమునీంద్రులకుం బ్రణ
మిల్లి మఱి భీష్ముం గాంచి రట్లు సముచితప్రకారంబునం గని యతనిం బరివేష్టించి
యాసీనులై రప్పు డచ్యుతుం డమ్మహాత్ము నాలోకించి యుమ్మలించుచు నతనితోడ.

సీ. నీకు మున్నోవలె నవ్యాకులమై యున్నయదియె చిత్తంబు దేహంబుపీడ
ఘనము మనఃపీడకంటె నందురు బుధు లొకముల్కి యొడలిలో నున్న నలఁత
సేయు నెమ్మెయి బహుసాయకకీలితమైనయంగంబునా వ్వాడుగ నేల
యిట్టు లుండియు నించు కేనియు దుఃఖంబుఁ బొరయమి పితృవరస్ఫూర్తిఁ గాదె

1. బృహద్రథనామధేయుండు భూరిభూతిపరిష్కృతుండై.

ఆ. దేవతలకు నైన నీ వుపదేశింతు, కలిమిలేములకు వికార మొంద
కుండ [1]బోధవృద్ధు లొరులు నిన్ దేర్పంగ, వలవ కునికి నిజ మవార్యతేజ. 100

క. భూతంబులసంసరణము, భూతభవద్భావికార్యములు గర్మసము
ద్యోతనభంగియు నీయఱి, చేతివి కావె కురువంశశేఖరజన్మా. 101

వ. అని వెండియు. 102

ఉ. రాజలు రాగహీనుఁ డని రాజితసుందరమూర్తి యట్టి వి
భ్రాజితసంపదున్నతివిభాసితవర్తనుఁ డట్టి కామినీ
రాజిమనోజ్ఞభంగి చతురత్వధనుం డని బ్రహ్మచర్యదీ
క్షాజితమన్మథుండు నని జన్మము లిట్టివి యొందుఁ గల్గునే. 103

క. సురలును నసురులు యక్షులు, నురగులు గంధర్వులును మహోద్ధతిఁ బైపై
సురవడి వచ్చిన నొకఁడవ, పరాజితులఁ జేయు దుగ్రబాహాస్ఫురణన్. 104

చ. దమమును సత్యముం దపము దానము వేదములందుఁ జూపవే
దమునను గల్గునైపుణియు ధర్మవిధిజ్ఞతయున్ విరోధిభూ
దమణవిమర్దనక్రమవిరాజితశౌర్యము నీకుఁబోలె నై
జము లగువాఁడు వేఱొకఁడు శంతనునందన పుట్టఁ డెన్నఁడున్. 105

క. వేయేల సంభవించునె, సాయకతల్పముననుండి చావఁగ నొల్లన్
నాయిచ్చఁ గాక యనునరుఁ, డేయుగమునఁ జూడ వినఁగ నెచ్చట నైనన్. 106

తే. వసువులందును బెద్దవు వాసవాది, సురల మిగులుదు గుణముల ధరణిసురులు
సెప్ప విందు నీమహిమ నాచిత్తమునను, గందు నసుపమతేజ గంగాతనూజ. 107

వ. అని పలికి పాండవాగ్రజుం జూపి. 108

కృష్ణుఁడు ధర్మజునకు ధర్మము లుపదేశింప భీష్ము నియమించుట

ఉ. నీవు తపోవిశేషమహనీయతఁ జేసి జగంబు లన్నియున్
భావమునం గనుంగొని నృపాలమహోత్తర చాలు దీతఁ డ
త్యావిలచిత్తుఁ డయ్యె సుహృదాప్తమృతిన్ [2]దురటిల్లు నెవ్వగం
బోవఁగఁ ద్రోవు నీ దయిన పుణ్యతమస్ఫుటవాక్యపద్ధతిన్. 109

వ. నాలుగువర్ణంబులకును నాలుగాశ్రమంబులకు నిట్టివి యర్హంబు లని నాలుగు వేదంబులం జెప్పినధర్మంబులు నీకు విదితంబులు ప్రవృత్తినివృత్తులును సాంఖ్యయోగంబులును బురాణేతిహాసంబులు ధర్మశాస్త్రంబులు నవగతంబులు సర్వసంశయచ్ఛేదనదక్షుండ వీ వీక్షితిపతి నాదరింపుము శోకమోహగ్రస్తం బగు జనంబు నిస్తరింపం జేయుటగదా మిముబోఁటులబుద్ధివిస్తారంబునకు ఫలం బనిన విని మొగం బించుకయెత్తి కృతాంజలియై గాంగేయుండు గోవిందున కిట్లనియె.

---

1. బోధవృత్తు. నిన్నేర్పంగ. 2. దురపిల్లు.

క. కర్తయును భర్తయును సం,హర్తయు జగములకు నీవ యాశ్రితజనఘో
రార్తినిరాసనిపుణ సం,కీర్తన యోగీశ్వరేశ కృష్ణ వరేణ్యా. 111

వ. అని మఱియు ననేకప్రకారములం బ్రశంసించి నాకు మే లెయ్యది దానిని నీదివ్య
చిత్తంబునం దలంపు మనవుడు నద్దేవుం డిట్లనియె. 112

తే. అచలభక్తి నిత్యంబు నాయందు నీకుఁ, గలిమిఁ జేసి నీయంతరంగమున నాదు
దివ్యరూపంబు [1]నొలయించితిం బ్రమోద, భాజనం బైతి భీష్మతపస్స్వరూప. 113

వ. మేలు వేఱ తలంప నేల యని వెండియు. 114

క. భక్తియు నార్జవమును సం,యుక్తము లై యున్నయట్టి యుల్లంబున నా
సక్తి నిలుతు నిం దొకఁడు వి,యుక్తంబై నను వసింప నుర్వీనాథా. 115

తే. అనఘ యినుఁ డింక నేఁబదియాఱుదివస
ములకుఁ దా నుత్తరాయణమునఁ జరింపఁ
దొడఁగు నీ వప్డు దేహంబు విడిచి యేఁగు
దపునరావృత్తిపదమున [2]కభినుతముగ. 116

వ. వీరె వసువులు విమానంబులతో నంతరిక్షంబున నంతర్హితు లై నీరాక ప్రతీ
క్షించి యున్నవా రది యట్లుండె నీవు సన్న నీలోకంబున నెఱుక పోనుంగుపకుం
గావున వీరెల్ల సకలధర్మవివేకలబ్ధికి నయి యరుగుదెంచి పరివేష్టించి యున్నవా
రని తత్కాలసమాగతయోగ్యజనంబులం జూపి ధర్మపుత్త్రు నుపలక్షించి శోకోప
హతబహుశ్రుతుం డగునితండు దెలివొందునట్లుగా ధర్మార్థసమాధియుక్తంబు
లగునుక్తివిశేషంబుల ననుగ్రహింప వలయు ననుటయు నద్దేవకీనందనునకు దేవ
వ్రతుం డిట్లనియె. 117

క. శివ నారాయణ యచ్యుత, భవదీయము లైనమధురభాషణములు నా
చెవు లానిన నమృతరస, ప్లవనంబునఁ బోలెఁ బ్రమదభరితుఁడ నైతిన్. 118

తే. వాగ్విభుఁడ వైననీవచోవైభవంబు,లో సమస్తంబు నుండుట లోకనాథ
నీదుసన్నిధిఁ బలుకంగ నేర రాదు, పద్మభవునకు నే నెట్లు పలుకువాఁడ. 119

వ. విషానలసదృశంబు లగుశరంబులు సేయు వేదనం జేసి యంగంబులు నంతరంగంబు
నవశంబు లై యున్నయది ప్రతిసంభాషణక్షమ లేదు దౌర్బల్యంబునం నెలుం
గును నాలుకయుం బ్రస్ఫుటవర్తనంబులు గావే నెవ్విధంబున భాషింప నుత్స
హింతుఁ బ్రతిభాషాశక్తిలేమి సహించి నాదెసం బ్రసన్నుండ వగుము ధర్మపు
త్త్రున కెయ్యది హితం బది నీవ చెప్పుము నీ వుండ నేను జెప్పుట గురుం డుండ
శిష్యుండు సెప్పినవిధంబు గాదె యనిన విని భక్తార్తిహరుం డైనహరి యతనితో
ని ట్లనియె. 120

క. కురువంశధురంధరుఁ డగు, [3]పరమార్థజ్ఞునకు వినయఫణితిం దగు ని
ర్భరశరవేదన సెప్పితి, వరము లు మూఁ డిత్తుఁ గొనుము వసుధాధీశా. 121

1. సెలయించితిం. 2. కభిమతముగ; కక్షీముఖముగ. 3. పరమార్థజ్ఞనవినయఫణితిం దగ ని.

క. శరములవలనను మూర్ఛం, బొరయక యొక్కింతదప్పిఁ బొరయక నొప్పిం
బొరయక యవిద్ధగాత్రుని, కరణి సుఖాత్ముఁడవు గమ్ము కౌరవనాథా. 122

ఆ. అనఘ నీరువట్టు నాఁకలియును నెప్డుఁ
బొరయ కుండునట్టి భూరిశక్తి
నీకుఁ గలుగ నేను నెమ్మనంబునఁ దలఁ
చితిఁ దదీయపీడఁ జెంద కుండు. 123

క. విను సకలభూతములవ, ర్తనములు గనునపుడు బుద్ధి దవులఁ బడక యెం
దును బరఁగి దివ్యబోధం,బున నలవడునట్టి పెంపుఁ బొందు మనింద్యా. 124

వ. మత్ప్రసాదంబున నీవ్వశప్రభావనిరూఢుండ వయి నెగడు మని పల్కుటయుం
బారాశర్యాదిపరమార్యు లప్పద్మనాభుం బ్రశంసించిరి దివంబున దేవదుందుభులు
మొరసె మురారిభీష్మధర్మజులమీఁదం గుసుమవర్షంబు గురిసె నప్సరోగణ
గానంబు వీతెంచె నచ్చటియందఱు నాశ్చర్యప్రమోదభరితహృదయు లైరి
తదనంతరంబ యంబుజాప్తుం డపరగిరిశిఖరం బలంకరించె నప్పు డమ్మును లచ్యుత
గాంగేయకౌంతేయాగ్రజుల నామంత్రితులం జేసి గమనోన్ముఖు లగుటయు
నమ్మాధవయుధిష్ఠిరులును సాత్యకియు భీమార్జునయమళులును గృపయుయుత్సు
సంజయులును వారలకుం బ్రణమిల్లిరి వారలును రేపు వచ్చెద మని నిజ
స్థానంబులకుం జనిరి కృష్ణాదులును దేవవ్రతున కభిముఖు లగుచు నట్ల పలికి
వలగొని యరిగియరదంబు లెక్కిరి వారిపెఱుంగ మున్ను వచ్చినవారణరథతురగ
పదాతులు బలసి కొల్చి పోవం బురంబునకు వారు వోవుసమయంబున. 125

చ. దినమున నెల్ల నుష్ణకరదీప్తులు పర్విన సంబుఁ బీల్వ వం
దినసకలౌషధిప్రవితతిం దెలివొందఁగఁ జేయునేర్పు గ
ల్గినతనరశ్మిజాలమున లీలఁ జకోరముల న్మదింపఁ జే
య నుదయ మై వెలింగె నమృతాంశుఁడు సేవకుఁ దన్ను సేయుచున్. 126

వ. ఇట్లుదయించిన సుధామరీచి లోచనప్రీతి యాచరింపం బెంపు సుభగంబుగా
శౌరిప్రముఖులు పురప్రవేశంబు సేసి నిజనివాసంబుల నుచితవర్తనంబుల నా
రాత్రి గడిపిరి ప్రభాతం బగుటయు. 127

తే. మంజుపాఠకరవమును మధురమాగధస్వనంబును వినుచు మాధవుఁడు మేలు
కాంచి తత్కాలసముచితకర్మజాత, మాచరించి భూసురులకు నర్చ లిచ్చి. 128

వ. మంగళప్రకారంబున నలంకరించి నిజాకృతి యాదర్శంబునందు దర్శించి యప్పుడు
సన్నిహితుం డైనసాత్యకివదనం బవలోకించి భీష్మపాలికిం బోవుటకుం బాండ
వాగ్రజుం డాయితం బగుట యెఱింగి మన వెలువడు చునికి యెఱింగింపు మని
• పనిచె నంతకు మున్న యక్కురుపుంగవుండుఁ బుణ్యసంకీర్తనాశీర్వాదంబులను
భద్రగాననాదంబులను వీనులు వికసిల్ల మేలుకాంచి సమయకృత్యంబు లను

ష్ఠించియుండ నాకృష్ణానుజుం డతనిం గని గాంగేయుకడ కరుగుట్కై రథంబు సన్నద్ధంబు సేయించి నీకజనాభుఁడు నీరాక వార్చి యున్నవాఁ డని చెప్పుటయు నమ్మనుజపతి పార్శ్వగతుం డగుపార్థుం గనుంగొని మనయరదంబు సంఘటింపుము నేఁడు మొదలుగా నయ్యెడకు సైనికుల రానీకు మంతగపరివారంబు వచ్చు టుడుపుము శాంతనవుండు సంపడింబడ నప్పాండుగాఁడు విశేషించి పరమ గుహ్యార్థంబు లగువాక్యంబులు మనకు ననుగ్రహింపం గలవాఁడు గావున నిస్సమ్మర్దంబుగా నుపాసింప వలయు నని పలికి యొక్కింత విచారించి తగురాజులం గొందఱం జేకుకొని ధృతరాష్ట్రవిభుండును వారును వచ్చువారు వారిం బిలువం బంపు మనవుడుం బిలిపించి యతండు. 129

ధర్మరాజు కృష్ణాదులతోడ భీష్ముపాలికిం బోవుట

క. అరదము వన్నిన నాభూవరుఁ డతఁడును దాను నెక్కి వడముడి వేటో
క్కరథమునఁ బిన్నతమ్ముల, నిరువురఁ గలపికొని యొలమి నేతేరంగన్. 130

క. వినుము మహాభూతము లేనును సమధికరూపమున వినుతభంగిఁ దగం
జనుదెంచుగు దోఁప నేలమిం, జనియెను వసుదేవసుతుని సదనంబునకున్. 131

వ. రథగమనరవంబునం గృపయుయుత్సుసంజయులుం గూడుకొని రంత. 132

క. దారుకుఁడు వన్ని తెచ్చిన, తేరను వెలువడియె వాసుదేవుండును న
త్తేరులు నాలుగు నేమిక, లారవ మెసఁగంగ బెరసి యరిగె నరేంద్రా. 133

క. జనమేజయనృప యంతకు, మును నారదముఖ్యులైనమునువర్యులు శాం
తనవునిపాలికి వచ్చిరి, వనజభవునికడకు సురలు వచ్చువిధమునన్. 134

వ. అట్లు సంయమివరపరిషత్పరివృతుం డై యున్నయద్దేవవ్రతునికడ నేర నరిగి శౌరిప్రముఖులు రథంబులు డిగ్గి. 135

ఆ. తత్సమీపమునకు ధర్మనందనపుర,స్సరత నరిగి తొలుత సకలమునులఁ
బ్రణతిఁ దెలచి కదిసి బలసి యుపాసించి, రన్నదీతనూజు నధికభక్తి. 136

వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 137

మ. శరతల్పంబునఁ బొల్చుభీష్ముకడకుఁ సంప్రీతి నక్కౌరవే
శ్వరుఁడుం దమ్ములుఁ గృష్ణుఁడుం జని మునివ్రాతంబుతోఁ గూడ న
ప్పరమోదాత్తునిచుట్టు నున్నయెడ నెబ్భంగిం బ్రవర్తించె వి
స్తరమాధుర్యమనోజ్ఞసత్కథలు విస్పష్టంబుగాఁ జెప్పవే. 138

వ. అని యడిగిన నమ్మహీవిభునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియె మున్ను ధర్మపుత్రుండు రావించిన ధృతరాష్ట్రుండును రాజులు నతనిపజ్జ నరిగి వారును గాంగేయు నుచితప్రకారంబునం గాంచి కొల్చి యుండి రట్టియెడ నారదుండు ధర్మపుత్రాదుల నమ్మేదినీపతులం గలయం గనుంగొని. 139

క. శంతనునందనుఁ డపరది,గంతప్రాప్తగవియట్టిఁ డయ్యె నితఁడు లో

కాంతరగతుఁ డగుటకు ము, న్నంతగకరణముల సంశయము వాయంగన్. 140

వ. సకలధర్మప్రకారంబు నడిగి తెలిసికొం డనినఁ బ్రశ్నపాటవంబులేమి నందఱు నొండొరువుల మొగంబులు సూచు చుండఁ బాండవాగ్రజుండు పుండరీకాక్షున కి ట్లనియె. 141

తే. నీవు దక్కంగ మందాకినీతనూజు, తోడిసల్లాపములకు [1]నుక్తులు ముకుంద
కలరె యెందును ధర్మవేదులకు నెల్లఁ, గురుఁడ వీవ సంభాషణపటుఁడ వగుము.

వ. అనుటయు నచ్యుతుండు భీష్మున కత్యాసన్నుం డై శారీరమానసకుశలప్రశ్నంబుఁ జేసిన నతండు. 143

ఉ. దేవ భవత్ప్రసాదమునఁ దీఱె శరీరమునొప్పి డప్పి మ
చ్ఛాభమ నింద్రియంబులును బాటవసంపద నొందె వేదవి
ద్యావిభవంబు నాకుఁ బరతత్త్వపరిస్ఫుటబోధయుక్త మై
భావిత మయ్యె నాత్మఁ బరిపక్వదయాకరచిత్త మాధవా. 144

వ. దేవర దివ్యచిత్తంబున నన్నుం దలంచినదానం జేసి బృంహితుండ నయ్యును గొండుకప్రాయంబువాఁడునుం బోలె నయితిఁ జెప్పవలయువాని నెల్లం జెప్పెదఁ బాండవశుభకరం బైనదాని నీ వేల చెప్పవు నీతలం పేమి సెప్పవే యనినఁ గృష్ణుండు గాంగేయున కి ట్లనియె. 145

తే. అనఘ శ్రేయస్సునకు యశంబునకు నేను, మూలకందంబ విను చంద్రముండు శీత
కిరణుఁ డనుమాట విస్మయకరమె చెప్పు, నుయశముపార్జింపఁ గ్రొత్తపెంపగునె నాకు. 146

క. పరమ మగుయశము నీకును, ధరణిం గలిగింపఁ బూని తాత్పర్యమునం
బురుషవర నాదుబుద్ధి, స్ఫురణము నీమనమునందుఁ జొనిపితి నెనయన్. 147

తే. ధరణి యెందాఁక నుండునుస్థిరత నీదు, కీర్తి యందాఁక నక్షయస్ఫూర్తిఁ దాల్చు
నడవఁగలయది నీవుసెప్పెడిసువాక్య, ములును వేదతుల్యంబు లై వెలయుచుండు.

క. ధర్మజునకు నీచెప్పెడు, ధర్మస్థితివాక్యసమితి తాత్పర్యముతో
నిర్మలు లై కొనియాడెదు, ధార్మికులకు నుభయజగదు[2]దాత్తత కలుగున్. 149

వ. కావున నిట్లు సేసితి భవదీయధర్మవేదిత్వంబును సవిశేషప్రకారంబుగా నీమనుమలు ధర్మజభీమార్జుననకులసహదేవులు భద్రభాజనంబులుగా నీయున్నమహీపతులు విని కృతార్థజన్ములు గా నఖిలధర్మప్రకారబోధకంబు లగు వాక్యంబులు సెప్పు మనుటయు శాంతనవుం డట్ల చేసెద నని పలికి యాదరభరితుం డయి యి ట్లనియె. 150

సీ. ఎవ్వాఁడు పుట్టిన నెల్లమునీంద్రులు నత్యంత సంప్రమోదాత్ము లైరి
పరమధార్మికు లైనభరతులయందును నెవ్వరు నెవ్వని నెనయ లేరు
సత్యంబు దాంతియు శౌచంబు శాంతియు నలవడి యెవ్వనియందు వెలయుఁ
బాత్రదానాధ్వరబంధురయాగాదిధర్మంబు లెవ్వనికిఁ బ్రియంబు లెపుడుఁ

1. శక్తులు. 2. దాత్తగతు లగున్.

తే. గామమున నైన విపులార్థకారణమున, నైన భయమున నైనను నపథవర్త
నంబునకుఁ జొరఁ డెవ్వాఁడు నన్ను నేమి, యడుగఁ దలఁచెనొ ధర్మజుం డడుగుఁ గాక.

వ. అనుటయు నతనితో నచ్యుతుం డను. 152

చ. గురులను బంధుమిత్త్రులను గ్రూరశరంబులఁ గూల్చె నుగ్రతన్
నరుల ననేకకోటుల రణంబునఁ దాఁ దెగటార్చెఁ గాన యి
క్కురుపతి నీసమక్షమునకుం గదియం బులిలోఁడెడుం గృపా
విరహితకార్యకర్ముఁడు వీఁ డని యాఁడుదొ యర్థ తలంపునన్. 153

వ. అనిన విని వాసుదేవునకు దేవవ్రతుం డిట్లనియె. 154

సీ. విప్రుల కధ్యయనప్రదానాధ్వరాద్యము లగుకర్మము లట్ల రాజు
లకు సంగరము తంద్రులను బుత్త్రపౌత్త్రుల గురుల నైనను బాపపరులఁ బోరఁ
జంపుట ధర్మంబు సమయంబు విడిచి లోభంబున నన్యాయపథమునందు
వర్తించువారి నెవ్వారి నాహవంబునఁ బొరివుచ్చఁ గలిగినఁ బుణ్యకృతియ

ఆ. యట్లుఁ గాక శోణితాంబుపూరముఁ గేశ, శైవలంబుఁ గాఁగ సమరభూమి
నక్కజపునదీచయం బొనర్చినరాజు, ధర్మవిదుఁ డనంగఁ దగు ముకుంద. 155

భీష్ముఁడు ధర్మరాజును సప్రేమంబుగా గారవించుట

చ. అన విని ధర్మసూనుఁడు కృతాంజలి యై తగ భీష్ముఁ డాయ న
ల్లన చని కేలఁ బాదకమలంబు లమర్చి శిరంబు సోఁక వం
దన మొనరించినం బిలిచి తా నభినందితుఁ జేసి మస్తకం
బునఁ గడు నర్మిలిం దనదుమోమిడి మూర్కొని సాదరంబుగన్. 156

వ. భీష్ముం డాభీమాగ్రజుం గూర్చుండం బనిచి శంకింపక నన్నేమియైన నడుగు మనిన నమ్మహీపతి మాధవునకుం బ్రణమిల్లి పారాశర్యప్రభృతిమునివరులకు నభివాదనం బాచరించి సర్వకౌరవులయనుమతి వడసి యప్పితామహున కభిముఖుం డై నమస్కరించి యి ట్లనియె. 157

చ. అరయఁగ రాజధర్మము సమాశ్రయ మై నడపుం ద్రివర్గముం
గురుతరమోక్షధర్మమునకుం దలఁపం దనప్రాప యూఁత భూ
వర విను ఘోటకంబునకు వాగెయు దంతికి నంకుశంబు నే
కరణి నివారకంబులు జగంబుల కట్టుల తాను నెమ్మెయిన్. 158

క. వ్యాకులతఁ బొంది రూపఱు, లోకస్థితి తొంటిరాజలోకముచే నం
గీకృత మగుధర్మ మనం,గీకృత మగు నేని వీతకిల్బిషచరితా. 159

క. తరణి వొడిచి తమము నెఱుచు, కరణిని లోకమునఁ గలుగుకల్మష మెల్లన్
ధరణిపతి ధర్మ [1]మాత్మ,స్ఫురణంబునఁ జెఱుచు విమలబోధనచరితా. 160

1. మార్గ స్ఫురణంబునఁ...బోధచరిత్రా.

ఆ. అనఘ నీదుబుద్ధి యతిలోక [1]మగుటయు, దెలిసికొనఁగ నాకు వలయునట్టి
ధర్మకోటి నీవ తగఁజెప్ప వినవల,యుటయుఁ జెప్పె నంబుజోదరుండు. 161

ఆ. ధర్మవిదులు రాజు ధర్మస్వరూపుఁగాఁ, జెప్ప విందుఁ దద్విశేషవృత్తి
భరముగాఁ దలంతు నరవర చెప్పవే, మున్ను రాజధర్మముల తెఱంగు. 162

చ. అనుటయు నాపగేయుఁడు మహత్త్వసమంచిత మైనధర్మము
న్వినుతవిధాతృభావమహ[2]నీయుఁడు గృష్ణుని వేదమూర్తి నాఁ
జనుధరణీసురావలిఁ బ్రసక్తిఁ దలంచి నమస్కరించి య
జ్జనపతివక్త్ర మాదరరసప్లుతదృష్టిని జూచి యిట్లనున్. 163

క. నృపధర్మము లన్నియు నీ, కుపదేశించెద విసంశయోక్తుల మఱియుఁ
విపులఫలవంత మగుధ,ర్మపథంబును [3]నడిగినెడఁ గరము వివరింతున్. 164

వ. అవహితమతి వై యాకర్ణింపుము. 165

ఆ. మేలు దనకుఁ గోరు మేదినీశుఁడు మున్ను, దేవతలకు భూమిదేవతలకుఁ
బూజ యాచరించునోజ యత్నముఁ జేయ,వలయు రెండుఁ గార్యఫలకరములు.

మ. విను ముద్యోగము రెంటియందుఁ బర ముర్వీనాథ యుద్యోగవం
తునకుఁ దైవము దోడ్పడంగ ఫలసిద్ధుల్ సేకుఱుఁ మానుషం
బున కొక్కొక్కెడ సిద్ధి దప్పిన వగల్ వొందంగ రా దీక య
ప్పుని దైవోపహతంబుగాఁ గనుట భూపాలాగ్రవృత్తం బగున్. 167

క. దాంతియు [4]విజితాత్మత్వము, శాంతియు శీలంబుఁ గలుగు జగతీశుఁడ శ్రీ
మంతుండు యశస్వియు నై, యెంతయు సౌఖ్యంబు నొందు నిభపురనాథా. 168

తే. ప్రకృతు లేడింటి నెఱి నడపంగ వలయు, దాని కార్జవసత్యముల్ దావలములు
దండనీతివిధాన మంతటికి రక్ష, యర్థ మగు మెల్పుతోఁ జేయ నది వెలుంగు. 169

వ. అదియును బుద్ధిమంతులు బ్రాహ్మణులవలనం బ్రయోగింప రయ్యర్థంబునకు
మనువాక్యంబులు గల వాకర్ణింపుము. 170

ఆ. ఇనుము ఱాతి నీర ననలంబు విప్రులవలన రాజు లుద్భవంబుఁ బొందు
టెవి నిజంబు తత్సమిద్ధతేజము లెందుఁ, జెల్లుఁ బుట్టినెడలఁ జేటు నొందు. 171

క. శిలఁ ద్రెంపఁబోయి యినుమును, జలములు గొని కాల్పఁ గడఁగి చని యనలంబుం
బొలియును రాజును విప్రుల, కలిగి చెఱుపఁ బోయి తాన యనయంబుఁ జెడున్.

శా. ఈవాక్యంబులు రెండుఁ జిత్తమున నీ వెల్లప్పుడుఁ నిల్పి భూ
దేవశ్రేణియెడం గృపాన్వితుఁడ వై దీప్తార్థదండంబు స
ద్భావం బొప్పఁగ నొండెడఁ నడపు శాంతక్ష్మాసురోదారజి
హ్వావిశ్రాంతము బ్రహ్మ మట్లగుట దైవం బండ్రు విప్రుల్ బుధుల్. 173

వ. విప్రుని దండించునెడలునుం గలవు శుక్రుండును జెప్పినవాఁడు వినుము. 174

---

1. యగుటయుఁ. 2. నీయునిఁ గృష్ణుని. 3. నడుగునెడఁ. 4. ప్రియవాదిత్వము.

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు విప్రులలో దండార్హుల నిరూపించుట

క. శాంతుఁడు గా కని నాయుధ,వంతుం డై కవియువిప్రు వసుధేశుఁడు వే
దాంతి నయిన హింసించుట, యెంతయు ధర్మంబు శ్రుతులు నిట్లని చెప్పున్.

క. గురుతల్పగు [1]భ్రూణహనున్, నరేంద్రవిద్వేషి బ్రాహ్మణఘ్నునిఁ బెలుచన్
ధరణి వెడల నడువవలయు, శరీరనిగ్రహము సేయఁ జన దెయ్యెడలన్. 176

వ. దుర్గంబు లనేకవిధంబులు గలవు వానియందు నరదుర్గంబు వరిష్ఠంబు గావున వర్ణంబులు నాలిగింటిమీఁదను మేదినీశ్వరుండు దయ గలుగ వలయుఁ గేవల క్షమావంతుం డగుటకు సాదు సేనుంగుచందం బై యుండు నివ్విషయంబున బృహస్పతివచనంబులు గలవు తదీయార్థంబులు వివరించెద. 177

సీ. మేదినీపతి యతిమృదు వైన మావంతుఁ డేనుంగు నెట్లట్ల యెక్కి యాడఁ
జూచుఁ దేకువ సెడి నీచవుఁ బ్రజ క్రూరుఁ డగునేని లోకంబు బెగడు గుడుచుఁ
గాన వసంతంబుభానునిచాడ్పునఁ దగియెడుపాటితో ధరణిప్రజల
నుచితవర్తనముల నొందించునది యిది రాజధర్మములకు రాజు సుమ్ము

ఆ. కౌరవేంద్ర యదియుఁ గాక దండము పరీ, క్షావిశుద్ధిపూర్వకముగ వలయుఁ
దనతలంపువెంటఁ దమకించి ప్రజకు నొ, వ్వగఁ జరించుటయును దగదు పతికి.

క. విను గర్భిణి ప్రజ బ్రదుకున, కనురూపము లైనయట్టి యాహారంబుల్
గొనుగతిఁ బతి ధరణిప్రజ, మనికికిఁ దగ నడచునది తమకి గా కెపుడున్. 179

మ. పరిహాసంబునఁ దేలి భృత్యులయెడం బ్రహ్లాదముం బొందుభూ
వరునాజ్ఞం జన రీగి మెచ్చరు పనిన్ వంచింతు రెగ్గాడఁ జొ
త్తురు కౌతూహలవేషభాషణములం దుల్యత్వముం బొంది [2]యే
తురు వా రెల్లపదంబు వేఁడుదురు సింతుర్ భూమి మాటొడ్డులన్. 180

వ. కావున భృత్యులయెడ నత్యంతహర్షంబునం దేలి తేఁకువ సెడఁ జరింపవలదు సప్తాంగంబులయెడ విరోధం బాచరించువాని నెవ్వని నైనను విడువవలయు నని చెప్పి వెండియు. 181

క. అవలేపంబునఁ గర్త,వ్యవివేకము లేక వలసినట్టుల యెవ్వాం
డవినీతి సేయు ధరణీ,ధవుఁడు విడువవలయుఁ దన కతఁడు గురుఁ డైనన్. 182

వ. అని మరుత్తుం డనుమహారాజునకు బృహస్పతి యొడంబడం బలికె నట్లగుట గురుండు మిత్త్రుండు పుత్త్రుం డని మన్నింప వలవదు తప్పు గలిగిన ధరణీపతులకు దండింపవలయు సగరుండు దనకొడుకు నసమంజసునిం బౌరబాలబాధకుండుగాఁ దెలిసియు నుద్దాలకముని నిజతనయు శ్వేతకేతుని విప్రులయెడ మిథ్యోపచారకుం డని యెఱింగియుఁ బరిత్యజించి రన వినమె యిట్టిచరితంబుల రాజు [3]ప్రజారంజకుండుఁ గావలయు నిక్కంబును జక్కటియునుం గలిగి జనులచిత్తంబులు

---

1. భ్రూణహనిన్. 2. హెత్తురు...గొందుర్ భూమి మాటొడ్డుటన్. 3. ప్రజారక్షకుండు

నొప్పింపక పెట్టవలయు నట్టివి దఱితోన పెట్టుచు నైరణ గలిగి వర్తిల్లు భూవ
ల్లభుం డభివృద్ధి నొంది యతిశయిల్లు. 183

క. తనకీడు వైదికపువ, ర్తనములఁ గొని యడఁప వలయు దానిం గడవఁ
జనపతికి మేలు గలదే, వినుము చతుర్వర్గపరత విహిత [1]మతనికిన్. 184

ఆ. సకలవర్ణధర్మసంకరరక్షయు, సంధివిగ్రహాదిషడ్గుణములు
వలయ కరయుటయును నర్థసమ్యగుపార్జనమును నృపతి యెపుడు నడపవలయు.

క. పొనరిచి యాఁడెసమాటలఁ, గొనఁ దలఁపక దుర్వినీతకోటిధనంబుల్
దన కెక్కినట్టితప్పులఁ, గొని సుజనుల కీగి నృపతి గుణ మండ్రు బుధుల్. 186

క. కడు నమ్మి యునికియును నెక్కుడునమ్మమియును సుశీల కుశలత గాదె
య్యెడ నైనను బుద్ధి సొనిపి, తడవి కనికొనంగ వలయుఁ దగవుఁ దగమియున్.

క. ధన మపహరించుటయ తన, కనిశముఁ బని గాఁగ బ్రదుకు నతిలుబ్ధునకుఁ
విను శత్రులచే నొటకు, మును దనప్రజచేన చేటు మూఁడు నరేంద్రా. 188

ఆ. ధర్మరతులు నర్థనిర్మాణచతురులు, శౌల్యరహితులును నలంఘితాజ్ఞు
లును సునీతినిపుణులును గులజులు నగు, పరిజనములఁ జేను పతికి హితము.

చ. కపటము లేక వైభవము గప్పక యొండొరుమీఁద రాజుపై
నపరిమితప్రియం బెసఁగ నల్గక యుండు ముదంబుఁ బొంది యే
నృపువిషయంబునం బ్రజ వినిర్మలవృత్తతఁ బుత్రభంగి నా
నృపు నృపుఁ డండ్రు గా కితరునిం దగువా రెవ నియ్యకొందురే. 190

క. ధనదారాదికముల నెవ్వనికిని రక్షించికొనఁగ వసమే రక్షా
ఘనుఁ డగుపతి గల్గినఁ గా, కనఁడే శుక్రుండు సుమతు లభినందింపన్. 191

క. [2]అనధీయానుం డితఁ డనఁ, జనుబుత్విజునట్ల చూవె సంరక్షాక
ల్పనహీనుఁ డైననృపుఁ డని, మనువు పలికెఁ గాదె బుద్ధిమంతులు మెచ్చన్.

వ. మఱియు బృహస్పతి మహేంద్ర భరద్వాజప్రముఖు లగు రాజధర్మానుశాసకులు
రాజత్వమూలకారణంబు ప్రజాసంరక్షయ యనిరి గావున నెత్తెఱంగున నైనను
లోకరక్షణంబు రాజున కవశ్యకర్తవ్యంబు. 193

తే. సంతతోత్సాహవంతుఁ డై శత్రుకోటి, నార్జవంబున నైన ననార్జవమున
నైనఁ జెఱుపన వలయు నత్యల్పుఁ డైనఁ, బగతుఁ డగ్నివిషంబులపగిది నొంచు.

క. విను నృప రాజ్యామిషముం, గొనఁ [3]బలువురచేతఁ బ్రాణగొడ్డం బై యు
న్నను ధీరుఁ డేమఱమి నవి, దనకును దక్కించుకొను బుధస్తుత్యముగన్. 195

వ. అని చెప్పి భీష్ముం డేను రాజధర్మప్రకారంబు సంక్షేపరూపంబున నెఱింగించితి
నీకు సందేహంబు గలయట్టిది యెయ్యది యడుగు మనిన ధర్మనందనుం డమ్మ

1. యతనికిఁ. 2. అనధీతాధ్యయనుం డనఁ. 3. బలువురు వేచ; బలువురు వేచి.

హాత్మునితో నరుణగభస్తి యస్తగిరి సేరెడు నేఁటికిం బనివినిఁగొమ్మ రేఁపువచ్చి యడి
గెద ననుచుం దత్పాదంబులకుం బ్రణతుం డై వీడ్కొనియెఁ బద్మనాభప్రము
ఖులును వీడ్కొనిరి వార లందఱును మునులకు నభివాదనంబు లాచరించిరి
మునులు నిజస్థానంబుల కరుగం దానును దృషద్వతి యను మహానదిం గృతసంధ్యా
వందను డై చని కరిపురప్రవేశంబు సేసి సుఖవృత్తి నారాత్రి గడపి కల్యంబునం
గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి భీష్ముపాలికిం బోయి యంతకు మున్న వచ్చి
యున్న మునిలోకంబునకు నమస్కరించి సవినయంబును సకుశలప్రశ్నంబునుం గా
న్గాంగేయునిం గదిసి బలసి కూర్చుండి యాసమయంబునఁ బాండవాగ్రజుండు
ప్రాంజలి యై యతని కి ట్లనియె. 196

సీ. రాజనామమునకు భాజనం బై మహాద్భుతచరిత్రుం డగుపురుషుఁ డొకఁడు
గలిమికి మూలంబు ఘనవిశేషము గల్గ నోపుఁ గౌరవకులదీపజనన
యది యెఱింగింపవే యవయవంబులుఁ బ్రాణమానసంబులు జన్మమరణములు శ
రీరయాత్రలు నెల్లవారికి నె ట్లట్ల కాని [1]విభేదంబు గాన మిట్టి
ఆ. రాజొకండు [2]శూరతేజస్వి బుద్ధిమ
జ్జనుల నెట్లు దనవశంబు సేయ
నిలుపఁ జెఱుప నెల్లయిలయును నేల డై
వనిభుఁ డగుచు మ్రొక్కఁగొనఁగఁ జాలె. 197

భీష్ముండు ధర్మజునకు దండనీతిజన్మప్రకారం జెఱింగించుట

వ. అదియును వినవలతు నని యడిగిన నమ్మనుజపతి కమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె. 198
క. విను తొల్లి కృతయుగంబున, మనుజులయెడ దండనీతిమంతుం డై రా
జన నొకఁడు గలిగి యుండయుట, మనుజేశ్వర లేదు ధర్మమత మంద్రు తగన్. 199
క. ఒండొరులకు రక్షకు లై, యుండుచు ర ట్లుండి దైన్య మొదవిన లోభం
బొండొండ పెరిఁగి ధర్మము, ఖండిత మై మొదలుకొని రకార్యంబులకున్. 200
క. క్రమమునఁ గామము రాగము, దమమనముల నొదవఁగా మదం బెక్కిన వి
భ్రమ మొందుచు విచ్చలవిడి, విమార్గచరితముల వేదవిధ్వంసకు లై. 201
క. మనుజులు ధర్మముఁ బోడవడఁచిన వేదముఁ గర్మములును జెడుటకు భయ మం
దినయింద్రాదులు గమలా, సనుఁ గానఁగ మునులుఁ దామ జనిరి నరేంద్రా. 202
వ. చని యద్దేవునిం గని మనుజలోకంబున వేదంబులు ధర్మంబులుం బోడ వడంగిన
నధ్వరరాహిత్యంబున నేమును దుర్బలుల మై భయం బంది వచ్చితిమి రక్షింపు
మని యవ్విబుధులు విన్నవించిన విరించి దానికిం బ్రతివిధానంబు సేసెద మీరు
వెఱవ వల దని పలికి స్వామ్యమాత్యరాష్ట్రదుర్గకోశసుహృద్బలంబులు నాన్వీ
క్షకీత్రయీవార్తాదండనీతులును నరిమిత్రోదాసీనాదిక ద్వాదశరాజమండలం

1. విశేషంబు. 2. భూరితేజస్వి.

బును సంధి విగ్రహ యానాసన ద్వైధీభావ సమాశ్రయంబులును మొదలుగా
వలయువానికిం బ్రబోధకంబు లగునానావయవంబులుం గలిగి ధర్మార్థకామ
మోక్షంబులకు సాధకంబు లయి యుండునట్లుగా నూఱువే లధ్యాయంబుల
నఖిలలోకహితం బగు నీతిశాస్త్రంబు రచియించి యిది లోకచరిత్రనిర్మలీకర
ణంబునకుం గారణం బగు నని యనుగ్రహించె నాలోకపితామహులలాటంబున
ననాదినిధనుండును విశ్వజగత్కర్తయు సర్వభూతాత్ముండును సనాతనుండును
నగువిరూపాక్షుండు విశాలాక్షుం డనునామంబున నావిర్భవించి యాగ్రంథం
[1]బధిగమించి దాని నభ్యసించుటకు మర్త్యుల కాయుర్బుద్ధులు సాల వని యుమ్మ
లించి యమ్మహానీయతంత్రంబు సంక్షేపరూపంబునం బదివే లధ్యాయంబుల
వైశాలాక్షం బన నిర్మించె. 203

ఆ. హరునివలనఁ బడసి యాశాస్త్ర మమరేంద్రుఁ
డయిదువేలు సేసె నమరగురుఁడు
దేటపడ నొనర్చెఁ ద్రిసహస్రకాధ్యాయ
రూపసమ్మితముగ భూపవర్య. 204

వ. దాని శుక్రుండు సహస్రాధ్యాయపరిమితంబుఁ గావించె మఱియు మనుష్యులశక్తి
యెఱింగి మునులు క్రమంబున సంక్షిప్తరూపంబులుగా గ్రంథంబులు గావించి
రిది నీతిశాస్త్రప్రవర్తనప్రకారం బట్లు సుర లమ్మేలు పడసి విశ్వలోకేశ్వరుం
డగు విష్ణుపాలికిం జని తగం గని కార్యంబు విన్నవించి నీతిశాస్త్రసముద్భవం
బెఱింగించి దీని నధిగమింపను దదీయాచారంబు నడపను శక్తుం డగువాని నొక్క
రుని నిర్దేశింప వలయు నని యభ్యర్థించిన నద్దేవుండు నిజతేజోమయుండు గా
నొక్కమానసపుత్త్రు నిర్మించి విరజుం డనుపే రిడియె నతండు భూమికిం బ్రభు
వుగా నొల్లకుండెఁ దత్సుతుండు కర్దముండు ననపేక్షితరాజ్యుం డై తపంబున
కరిగెఁ దదీయపుత్త్రుం డనంగుండు దండనీతి నయించి భూప్రజలం బాలించె
నతనికొడుకు నీతి యనువాఁ డమ్మహారాజ్యంబున కభిషిక్తుం డై యింద్రియ
వశత్వంబు నొంది మృత్యుపుత్త్రి సునీథ యనుకామినిం గమనీయాకార నతి
మనోహరగుణవిభాసినిం బరిణయం [2]బై న దానియందు వేనుండు గలిగి మాతా
మహదోషంబునంజేసి రాగద్వేషంబులం బ్రజకు విరుద్ధుం డయ్యె న ట్లగు
టయు మహామునులు గూడి యేతెంచి మంత్రపూతంబు లగుకుశసంచయంబుల
నతనిం బ్రశమితుం జేసి తద్దక్షిణోరుతలంబు మథించిన. 205

క. విను కాలినకొఱవిరెఱం, గున నల్లనిదనంబు [3]మిగులుకుఱుచయొడలు నె
త్తురికన్నులు నై యశుచి,త్వనిరూఢుం డొకఁడు పుట్టె ధర్మతనూజా. 206

1. బధికరించి. 2. బై దానియం దాసక్తుం డయ్యె నయ్యత్యాసక్తిం జేసి రాగ. 3. కుఱుచ.

హాత్మునితో నరుణగభస్తి యస్తగిరి సేరెడు నేటికిం బనివినియెద రేపువచ్చి యడి
గెద ననుచుం దత్పాదంబులకుం బ్రణతుం డై వీడ్కొనియెం బద్మనాభప్రము
ఖులును వీడ్కొనిరి వార లందఱును మునులకు నభివాదనంబు లాచరించిరి
మునులు నిజస్థానంబుల కరుగం దారును దృషద్వతి యనుమహానదిం గృతసంధ్యా
వందను లై చని కరిపురప్రవేశంబు సేసి సుఖవృత్తి నారాత్రి గడపి కల్యంబునం
గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి భీష్ముపాలికిం బోయి యంతకు మున్న వచ్చి
యున్నమునిలోకంబునకు నమస్కరించి సవినయంబును సకుశలప్రశ్నంబునుం గా
న్గాంగేయునిం గదిసి బలసి కూర్చుండి యాసమయంబునం బాండవాగ్రజుండు
ప్రాంజలి యై యతని కి ట్లనియె. 196

సీ. రాజనామమునకు భాజనం బై మహాద్భుతచరిత్రుం డగుపురుషుం డొకండు
గలిమికి మూలంబు ఘనవిశేషము గల్గ నోపుం గౌరవకులదీపజనన
యది యెఱింగింపవే యవయవంబులుం బ్రాణమానసంబులు జన్మమరణములు శ
రీరయాత్రలు నెల్లవారికి నె ట్లట్ల కాని [1]విభేదంబు గాన మిట్టి

ఆ. రాజొకండు [2]శూరతేజస్వి బుద్ధిమ
జ్జనుల నెట్లు దనవశంబు సేయ
నిలుపం జెఱుప నెల్లయిలయును నేల దై
వనిభుం డగుచు మ్రొక్కుగొనంగం జాలె. 197

భీష్ముండు ధర్మజునకు దండనీతిజన్మప్రకారం బెఱింగించుట

వ. అదియును వినవలతు నని యడిగిన నమ్మనుజపతి కమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె. 198

క. విను తొల్లి కృతయుగంబున, మనుజులయెడ దండనీతిమంతుం డై రా
జన నొకండు గలిగి యుండుట, మనుజేశ్వర లేదు ధర్మమత మంద్రు తగన్. 199

క. ఒండొరులకు రక్షకు లై, యుండుదు ర ట్లుండ దైన్య మొదవిన లోభం
బొండొండ పెరిగి ధర్మము, ఖండిత మై మొదలుకొని రకార్యంబులకున్. 200

క. క్రమమునం గామము రాగము, దగుమనముల నొదవంగా మదం బెక్కిన వి
భ్రమ మొందుచు విచ్చలవిడి, విమార్గచరితముల వేదవిధ్వంసకు లై. 201

క. మనుజులు ధర్మముం బొడవడంగిన వేదముం గర్మములును జెడుటకు భయ మం
దినయింద్రాదులు గమలా, సనుం గానంగ మునులుం దారుం జనిరి నరేంద్రా. 202

వ. చని యద్దేవునిం గని మనుజలోకంబున వేదంబులు ధర్మంబులుం బొడ వడంగిన
నధ్వరరాహిత్యంబున నేము దుర్బలుల మై భయం బంది వచ్చితిమి రక్షింపు
మని యవ్విబుధులు విన్నవించిన విరించి దానికిం బ్రతివిధానంబు సేసెద మీరు
వెఱవ వల దని పలికి స్వామ్యమాత్యరాష్ట్రదుర్గకోశసుహృద్బలంబులు నాన్వీ
క్షకీత్రయీవార్తాదండనీతులును నరిమిత్రోదాసీనాదిక ద్వాదశరాజమండలం

1. విశేషంబు. 2. భూరితేజస్వి.

బును సంధి విగ్రహ యా నాసన ద్వైధీభావ సమాశ్రయంబులును మొదలుగా వలయువానికిం బ్రబోధకంబు లగునానావయవంబులుం గలిగి ధర్మార్థకామ మోక్షంబులకు సాధకంబు లయి యుండునట్లుగా నూఱువే లధ్యాయంబుల నఖిలలోకహితం బగు నీతిశాస్త్రంబు రచియించి యిది లోకచరిత్రనిర్మలీకర ణంబునకుం గారణం బగు నని యనుగ్రహించె నాలోకపితామహునిలలాటంబున ననాదినిధనుండును విశ్వజగత్కర్తయు సర్వభూతాత్మండును సనాతనుండును నగువిరూపాక్షుండు విశాలాక్షుం డనునామంబున నావిర్భవించి యాగ్రంథం [1]బధిగమించి దాని నభ్యసించుటకు మనుష్యుల కాయుర్బుద్ధులు సాల వని యుమ్మ లించి యమ్మహనీయతంత్రంబు సంక్షేపరూపంబునం బదివే లధ్యాయంబుల వైశాలాక్షం బన నిర్మించె. 203

ఆ. హరునివలనఁ బడసి యాశాస్త్ర మమరేంద్రుఁ
డయిదువేలు సేసె నమరగురుఁడు
దేటపడ నొనర్చెఁ ద్రిసహస్రకాధ్యాయ
రూపసమ్మితముగ భూపవర్య. 204

వ. దాని శుక్రుండు సహస్రాధ్యాయపరిమితంబుఁ గావించె మఱియు మనుష్యులశక్తి యెఱింగి మునులు క్రమంబున సంక్షిప్తరూపంబులుగా గ్రంథంబులు గావించి రిది నీతిశాస్త్రప్రవర్తనప్రకారం బట్లు సుర లమ్మేలు వడసి విశ్వలోకేశ్వరుం డగు విష్ణుపాలికిం జని తగం గని కార్యంబు విన్నవించి నీతిశాస్త్రసముద్భవం బెఱింగించి దీని నధిగమింపను దదీయాచారంబు నడపను శక్తుం డగువాని నొక్క రుని నిర్దేశింప వలయు నని యభ్యర్థించిన నద్దేవుండు నిజతేజోమయుండు గా నొక్కమానసపుత్త్రు నిర్మించి విరజుం డనువే రిడియె నతండు భూమికిం బ్రభు వుగా నొల్లకుండెఁ దత్సుతుండు కర్దముండు ననపేక్షితరాజ్యుం డై తపంబున కరిగెఁ దదీయపుత్త్రుం డనంగుండు దండనీతి నయించి భూప్రజలం బాలించె నతనికొడుకు నీతి యనువాఁ డమ్మహారాజ్యంబున కభిషిక్తుం డై యింద్రియ వశత్వంబు నొంది మృత్యుపుత్రి సునీథ యనుకామినిం గమనీయాకార నతి మనోహరగుణవిభాసినిం బరిణయం [2]బై న దానియందు వేనుం డను గలిగి మాతా మహదోషంబునం జేసి రాగద్వేషంబులం బ్రజకు విరుద్ధుం డయ్యె న ట్లగు టయు మహామునులు గూడి యేతెంచి మంత్రపూతంబు లగుకుశసంచయంబుల నతనిం బ్రశమితుం జేసి తద్దక్షిణోరుతలంబు మథించిన. 205

క. విను కాలినకొఱవితెఱఁగున నల్లఁదనంబు [3]మిగులుకుఱుచయొడలు నె
ఱ్ఱనికన్నులు నై యశుచిత్వనిరూఢుం డొకఁడు పుట్టె ధర్మతనూజా. 206

---

1. బధికరించి. 2. బై దానియం దాసక్తుఁ డయ్యె నయ్యత్యాసక్తిం జేసి రాగ. 3. మిగులఁ గుఱుచ.

వైన్యుం డనురాజుచరిత్రంబు భీష్ముఁడు ధర్మజునకుం జెప్పుట

వ. వానిం జూచి యాఋషులు నిషీద యని పలికి వర్జించుటం జేసి తత్సంతాన
జాతులు నిషాదు లనం బరఁగి వింధ్యాదిగిరివనప్రదేశంబులఁ గ్రూరత్వంబున
వర్తిల్లి రమ్మునులు మఱియు నారాజుదక్షిణబాహువు మథించిన నుజ్జ్వలత్కవచ
శరశరాసనభాసమానాంగుండును వేదవేదాంగధనుర్వేదపారగుండును నగుపర
మాకారవంతుం డుదయించె సకలదండనీతియు నప్పురుషు నాశ్రయించె నతం
డమ్మహాత్ముల కభిముఖుండును బ్రాంజలియు నై వినయంబున. 207

తే. వినుఁడు ధర్మార్థతత్త్వప్రవీణ యగుచు, సూక్ష్మదర్శిని యైనది సుకృతులార
నాదుబుద్ధి మీ కెప్పని నడపవలయు, [1]దీనఁ గొని నన్నుఁ బనుపరే దాని కనిన.

వ. వారునుం దత్సమయసమాగతు లయినవిబుధులును నవ్వైన్యాభిధాను నభి
నందించి. 209

సీ. మానలోభములఁ గామక్రోధములఁ [2]బాసి సర్వజంతువులకు సముఁడ వగుచు
నియతధర్మము నీవు నిశ్శంక నడపుము ప్రియము నప్రియము నుపేక్షఁ జూప్ప
దండనీత్యాశ్రయధర్మంబు నాపని దీనిఁ జేయుదు సావధానవృత్తి
రక్షింతు శ్రుతుల వర్ణముల సంకరములు సొర నీ నదండ్యులు ధరణిదివిజు

తే. లరయువాఁడ నే భూప్రజ నని ప్రతిజ్ఞ
యనుమహోన్నతపద మెక్కు మనుడు నాతఁ
డవనిసురులు సహాయత్వ మాచరించి
రేని న ట్లగుఁ గా కనియెం గుమార. 210

వ. అనిన విని వారలు ప్రీతచిత్తులై యతనికి మహీసురులు సహాయత్వం బాచరించు
వారుగా ననుమతి సేసి రయ్యవసరంబున వాత్సల్యంబున సకలదివ్యపరివృతులై
వచ్చి విష్ణువిధాతలు నమ్మునీశ్వరులును నక్కుమారు నఖిలధరణీసామ్రాజ్యా
భిషేకంబు నిర్వర్తించి రవ్విభునకు శుక్రుండు పురోహితుండును వాలఖిల్యుల
యందు సారస్వత్యగణం బమాత్యులును గర్గుండు సాంవత్సరికుండు నై నడచిరి
మున్ను మహి విషమ యగుటయు నమ్మనుజపతి సమమూర్తి గావించుటయు
విందుము కరచరణాద్యవయవంబులతో నవనియు సాగరంబులును మహాగిరులును
నగ్గురుప్రభావుని భజియించె. 211

క. సురపతి విభవము మేరువు, హిరణ్యమును గిన్నరేశుఁ డీడితసంప
ద్గురుతయు నొసఁగిరి రథకరి, తురగభటావళులు దలఁపుతో నొడఁగూడెన్. 212

వ. ఇట్లు మహనీయప్రభుత్వపదస్థుం డై యమ్మహాత్ముండు శాస్త్రోక్తమార్గంబున
దండనీతిపరిపాలనంబు ధర్మతాత్పర్యసమీచీనంబుగా నాచరించె. 213

క. ఉరగాదులవలనిభయముఁ, బొరయక యొండొరులతోడఁ బొసఁగి రుజలుఁ జి

---

1. దీనిఁ గొని నన్నుఁ బనుపుఁ డెద్దానికైన. వ. అనిన వారును...2. బాచి.

త్తరుజలు లేక యతనితఁజేి, ధరణీప్రజ సస్యసంపదయుఁ గల్గి మనున్. 214

తే. బ్రాహ్మణక్షతత్రాణతత్పరతఁ జేసి, క్షత్త్రియాభిధానంబు రంజనము నెల్ల
ప్రజకుఁ జేయుటకతమున రాజనామ,మును బ్రవర్తిల్లె నానృపాలునకు నధిప.

వ. తత్సంతతిజాతు లెల్లను దత్కుల్యులై రాజత్వంబు వహించి దండనీతి పాలించిరి రా జని యొకండు గలిగినతెఱంగును రాజ్యస్థాపనంబును రాజు మిగిలి వర్తింపం దక్కినజనంబులకు రాకుండుటయు విష్ణువిహితంబులు విష్ణుండు రాజుల నిజతేజోంశంబులం బ్రవేశించి యుండు నట్లగుటం జేసి దైవనిభుం డగుచు రా జెల్లవారిచేతను మ్రొక్కుం గొనం జాలుఁ దప్రక్షణంబును నాచరించు నొక్కని వశంబున లోకం బంతయు వర్తిల్లుటకు దేవసంబంధకలితం బయినగుణంబు వెలిగా నొండు కారణంబు గలదే యాకర్ణింపుము. 216

మ. హరిఫాలంబునఁ బుట్టి ధర్మమున కాలై యర్థ మన్పుత్రకుఁ
సిరి గాంచెఁ దగ వారు మువ్వురును సుస్థేమోన్నతిఁ సంశ్రయిం
తురు భూపాలకు నాతఁ డన్యజనతాతులోద్భవుం డెట్లు ని
ర్జరలోకార్హసమగ్రపుణ్యవితతిప్రాప్తుండు గా కారయన్. 217

వ. దివంబుననుండి దండనీతి నయించుటకు వచ్చి వాసుదేవమహత్త్వభావితుం డైన మహానుభావుండు గావున వర్ణంబులు నాశ్రమంబులుం దదాచారప్రవర్తనంబు లైనవేదపురాణేతిహాసంబులును రాజున కధీనంబులు తదీయమాహాత్మ్యంబున నతనియందు సౌందర్యశౌర్యచాతుర్యాదిగుణంబులు గలుగ జనంబులు దలంతురు తదాజ్ఞకు లోనై వర్తింతు రిది రాజులు దేవసము లైనతెఱంగు మఱియు నడుగవలయువాని నడుగు మనిన నయ్యాపగానందనునకుం బ్రణమిల్లి యప్పాండునందనుం డి ట్లనియె. 218

తే. అనఘ నాలుగువర్ణము లాశ్రమములు, నెన్ని గల వెవ్విధంబుల నన్నిటికిని
వర్తనమ్ములు వేర్వేఱ వానిఁ దెలుపు, విశ్వరాజధర్మములను విస్తరింపు. 219

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు వర్ణాశ్రమధర్మంబు లెఱింగించుట

వ. అని యడిగిన నాదేవవ్రతుం డన్నరదేవోత్తమున కి ట్లనియె. 220

క. కోపంబు లేమి సత్యా, లాపము నిజదారపరవిలాసము శుచితా
గోపన మద్రోహం బవనీపాలక సర్వవర్ణనియతగుణంబుల్. 221

ఆ. బ్రాహ్మణునకు దమము పరమధర్మం బవశ్యంబుఁ గృత్య మధ్యయనము దాన
సర్వకర్మములును శాసితంబులు వాని, నడప వలయు నిష్ఠ యెడప కతఁడు. 222

ఉ. కానిపథంబునం జనక కారుణికత్వము గల్గి శాంతిమైఁ
దా [1]నడవంగ విప్రునికుదాత్తధనం బొడఁగూడె నేని సం
తానముఁ [2]గూర్ప నర్హులకు ధర్మనిరూఢతఁ బంచి పెట్ట దు

1. నడకుంగ. 2. గూర్ప కర్హు...బంచి పెట్టి.

ర్మానవిదూరుఁ డై పరఁగఁ బ్రాప్తుఁడు కౌరవవంశదీపకా. 223

చ. యజనము దానకర్మమును నధ్యయనంబును దస్యుహింసయుం
బ్రజ కనురాగ మొందఁ బరిపాలన సేతయు సంగరంబున
న్విజితవిభీతిమై నురవణించుటయున్ నృపధర్మముల్ గురు
ప్రజతిలకాయమాన సమరంబు సుధర్మువు వీనిలోపలన్. 224

తే. అధ్యయనదానయజ్ఞంబు లధిప వైశ్యు,నకునుగృత్యముల్ శుద్ధార్జనమున ధనము
సంచితవ్యంబు పసుల రక్షించువాఁ డ,తండు వానికి నిది మహాధర్మ మనఘ. 225

క. ఈమూఁడువర్ణములకును, దా మంచిగఁ బనులు సేత ధర్మువు కుసుధా
త్రీమహిళేశ్వర శూద్రున, కామెయి జీవనము వాని కజుఁడు విధించెన్. 226

క. ధనధాన్యంబులు గూర్చుట, జనపతి యనుమతము లేక చన దతనికి దా
ననిరూఢి శ్రద్ధ గలిగినఁ, జను నది సుపవిత్ర యగుట జగతీనాథా. 227

తే. అధిప త్రైవర్ణికులకును యజ్ఞవిధుల, శ్రద్ధ గలిమికి మిగులు ధర్మంబు లేదు
యజ్ఞమునకంటె నధికమైనదియుఁ గలదె, యజ్ఞకర్తయ చూవె సర్వాధికుండు.

వ. ఆశ్రమధర్మంబు లాకర్ణింపుము. 229

మ. గురుశుశ్రూషయు నాగమాధ్యయనమున్ గోష్ఠీనిరాసంబు ద
త్పరతన్ [1]మేన్ దొడయంగఁ దాఁ జొరమియున్ భైక్షాశనత్వంబు ప
ద్వర కర్మంబులయందు రాగభరగాఢద్వేషముల్ లేక యె
వ్వరితోడం బగ గాక యున్కియును భవ్యబ్రహ్మచర్యోక్తముల్. 230

మ. నిజదారైకపరత్వముం గరుణయున్ నిక్కంబునుం దాల్మియున్
సుజనాసంగము దేవపిత్రతిథిసంశుద్ధార్చనల్ హవ్యభు
గ్భజనంబున్ సకలాశ్రమస్థులను శక్యప్రక్రియం బ్రోపుఁ బం
కజగర్భుండు గృహస్థధర్మములు గాఁ గల్పించె నుర్వీశ్వరా. 231

శా. తానున్ భార్యయు నేఁగుఁ జేరడవికిం దా నొక్కఁ డై నం జనున్
మానాహంకృతు లూడ్చు నింద్రియములన్ మర్దించు నచ్చో జడల్
పూనుం దాపసశాస్త్రముల్ సదువుఁ జల్పున్ గోష్ఠి తజ్జ్ఞాలితో
వానప్రస్థవిధాప్రవిష్టుఁడు ప్రజావాత్సల్య[2]నిష్ణాత్మతన్. 232

శా. ఎచ్చోనైనను నిల్చు నాఁకటికి నేమేసిం గోనున్ రాత్రియై
నచ్చో నెమ్మి శయించు నగ్నిపరిచర్యం బాపి వర్తించుఁ దా
నిచ్చం గోరఁ డొకండు నింద్రియజయం బేపారుభోగంబులన్
మెచ్చున్ [3]మ్రొక్కను నొల్లఁ డుండు యతి పేర్మిన్ నిర్మముం డై నృపా. 233

క. ఈనాలు గాశ్రమములకుఁ, బూని చొరం దగినవాఁడు భూదేవుఁడు రా

1. [illegible] 2. నిష్ఠత శా. 3. సుఖుఁడను లేక యుండు.

జైనను వీనను వైశ్యం, డేనియు వర్తించు శుద్ధహృదయతకల్మిన్. 234

తే. సుమతిఁ ద్రైవర్ణికులకు శుశ్రూషసేసి, యాప్తసంతానుఁ డయ్యు నిలాధినాథు
ననుమతంబున శూద్రున కాశ్రమాంత,రంబుదగుఁగాదుయతిగాఁగ రాజముఖ్య.

క. నిజధర్మవర్తి యగు సద్ద్విజుఁ డగుఁ [1]బాత్రంబు దానవిధిమఖముల క
ట్లు జనేశ్వర నృపముఖులకు, నిజవిత్తము లీయ మాననీయత గలుగున్. 236

తే. వర్ణములు నాశ్రమంబులు వసుమతీశుఁ,డు క్షపథమున నడపించి యుభయలోక
సిద్ధి గనుఁ దప్పఁ ద్రొక్క-నిశిష్టజనులు, గలనరేంద్రున కింద్రుండుఁ దలఁప సరియె.

వ. అదియునుం గాక. 238

సీ. ఏనుంగు[2]హజ్జలో నెల్లసత్త్వంబులహజ్జలు నడఁగినయట్లుపోలె
రాజితక్షత్త్రధర్మమునకు లోనయి సర్వధర్మంబులుఁ జను మఖములు
వేదంబులును శుభవృత్తంబులును దండనీతి మానినఁ జెడు భూతలంబు
సంస్కారరహిత మై చాల హీనతఁ బొందు నట్లైనఁ బ్రజనుఁ జే టావహిల్లు

తే. రాజు లరసిన నెమ్మది బ్రదుకుఁ గాన, రాజు సర్వోత్తముఁడు ధర్మరాజియందు
రాజధర్మంబ యెక్కుడు రా జనంగ, ధర్మదేవత యన వేతె ధర్మతనయ. 239

వ. ఆకర్ణింపుము. 240

తే. తొల్లి మాంధాతృఁడనుమహీవల్లభుండు, విష్ణుసందర్శనము సేయ వేడి యొకమ
హాధ్వరమునిష్ఠమైఁ జేయ నమరవిభుఁడు, సన్నిహితుఁడయ్యెఁ బ్రీతినజ్జనవిభునకు.

వ. అట్లింద్రుండు ప్రత్యక్షుం బగుటయు. 242

క. అన్నరపాలుఁడు దానుఁ, జన్మమునకు వచ్చినట్టిజగతీశులు భ
క్తిన్నమ్రులైరి దేహము, లు న్నేలయు ముదము మనములుం గలయంగన్.

వ. అట్లు దండప్రణామంబులు సేసి లేచి చేతులు మొగిచి నిలిచిన సురేంద్రుఁ
డన్నరేంద్రునితో ని ట్లనియె. 244

ఆ. విష్ణుఁ జూడ నీవు వేడుక పడితి నా, కైన నజున కైన నరిది విష్ణు
దర్శనంబు నీదు తలఁ పెద్ది యొఁకఁగింపు, మది యొనర్చెదను మహానుభావ. 245

క. అనవుడు సాంసారికవ, ర్తన ముడుపుము భైక్షచరణతత్పరత మనం
బున దృఢముగ నొందింపుము,ననుఁ [3]జరితార్థునిగఁ జేయు నావుడు నగుచున్.

మ. ధరణీశా నృపధర్మ ముత్తమము సద్ధర్మంబులం దెల్ల నే
తెరువుల్ రా జరయంగఁ గాదె తగ సిద్ధిం బొందఁ గామంబుఁ గ్రో
ధరయంబుల్ మగిడించి దండము సమత్వవ్యాప్తిఁ జెల్లించుచుల్
ధరఁ బాలించినరాజు పొందుగతిఁ బొందల్ శక్యమే యేరికిన్. 247

వ. అని పలికి పురందరుం డందఱు రాజులం గలయం గనుంగొని. 248

1. ప్రాప్తుండు; బాత్రుండు. 2. నంజలో...యంజలు నడఁగిన. 3. జరితార్థుఁడుగ.

తే. లోకపాలాత్ములరు మీరు మీకు భైక్ష్య,చరణ మర్హమే ప్రజం బ్రోవుసమరయుక్త
దేహు లగుటయు నమ్మేలు దెచ్చుసంశ,యంబు వలవదు మీపద మధికతరము.

వ. అని చెప్పి దేవేంద్రుండు దివంబునకుం జనియె. 250

చ. అది యొకం డేల వేదములయందుం బురాణములం బ్రసిద్ధకో
విదులు బహుప్రదేశముల వేమఱుం గాంచి మనుష్యు లెల్ల భూ
మిదయితుకంటెం దక్కువ యమేయసుధర్మము లేదు గావు ని
ర్మదకృతదండనీతి కనగా మన మెల్ల వినంగ నెప్పుడున్. 251

ఉ. కావునం గామరోషములం గ్రాంచుచు నాశ్రమకోటిం గాచుచుం
భూవలయప్రజం సమతం బ్రోచుచు రాజ్యము సేత మేలు భి
క్షావిధిలోను గాం గలుగు సారపుధర్మములం ఘటించు మేల్
వారిరి నప్రయత్నమున వానికి వచ్చు నృపాల యెమ్మెయిన్. 252

చ. అతిథుల దీనకోటుల ధనార్థిత లేనియతివ్రజంబు స
మ్మతిం బరికింపు హర్షమదమానవిషాదములం జొరంగ నీ
క తొలంగం ద్రోవు నాయొడలు గావక భూప్రజం గాతు నన్విని
శ్చితదృఢబుద్ధి గల్గు మిది సేయు సమస్తసుధర్మసిద్ధులన్. 253

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు మహాపురుషా వర్ణాశ్రమవిధంబులుం దద్రక్షణంబు చొప్పును దాన వచ్చు పెంపును నెఱింగించితి రాష్ట్రజనంబు లెయ్యది యాచరించి సుఖు లగుదు రెఱింగింపవే యని యడిగిన నమ్మహీకాంతునకు శాంతనవుం డిట్లనియె. 254

రాష్ట్రజనుల కర్తవ్యధర్మంబులు భీష్ముండు ధర్మజునకుం దెలుపుట

సీ. రాజు నుత్తమగుణభ్రాజిష్ణు నభిషిక్తుం గావించుకొని యెల్లకార్యములును
దన్ముఖంబునం జెల్లం దద్దయు సుఖ ముండం బడయుదు రొకండు భూపాలనంబు
సేత లేకున్న దుశ్చేష్టితు లై జను లన్యోన్యదారధనాపహరణ
మాచరింతురు మీలయట్టుల బలవంతు లల్పులం దమకు నాహారములుగం

తే. గొందఱు భూపతి లేకున్న మంద్రె జనము, లధిపకృషి సేయుటయును బేహారమాడు
టయును గోరక్షగావించుటయును మొదలు,గాంగ బ్రదికెడు తెరువులు గాసిగావె.

వ. వినుము. 256

సీ. జనులొక్కటఁతఁదొల్లి సమయంబుదమలోనం జేసిక్రూరతయు బ్రుచ్చిమియు ఆందు
నైనపక యట్టిదుర్జను నందఱును గూడి శాసించువారుగాం జాలి తమకు
నధిపతియుం గ నొరు నాసపడక యుండి నడవడి బహుకారణములం జిక్కు
వడిన విష్ణును లై బ్రహ్మ గానంగం బోయి మాకు రక్షకుండుగ మహింపుం డొకండు

తే. వలయుర హపింప మాతనిం గొలిచి బ్రదుకు,వార మనుటయు నజుండును వారివలని

కరుణమనువు నిరూపించె నరు లసత్య, [1]చరితు లనిపాలనమునకుఁ జొరఁ డయతఁడు.

వ. చోర కున్న నజ్జనంబు లమ్మహాత్మునితో నీకుం బుయిలోఁడ నేల ప్రజలచేతఁ బశువులయందును బసిండిని నేఁబది యగు నంశంబును ధాన్యంబున దశమభాగంబును భండారంబుగాఁ బుచ్చికొని శస్త్రోపజీవుల నెల్ల నీవారిం జేసికొని బలవంతుండ వై దుష్టనిగ్రహశిష్టప్రతిపాలనం బాచరింపు మే మందఱము ననుసరించి నీపనుపు సేయం గలవార మధర్మవర్తనులు నీచేతం జెడువారు ధర్మవర్తనులు సేసినధర్మంబున నాలవపాలు నిన్నుం జేరం గలయదిగా నొడంబడితి మింద్రుండు దేవతల రక్షించుమాడ్కి మమ్ము రక్షించుకొని సుఖంబుండు మనుటయు. 258

క. అతఁ డొడఁబడి యత్తెఱఁగున, నతిబలవంతుఁ డయి నీతి నంచిత మగును
ద్ధతవిక్రమమునఁ దగ నీ, క్షితిఁ బాలించె సుఖు లై రశేషజనములున్. 259

ఉ. కావున మేలు సేయదె జగజ్జనకోటికి రాజునాజ్ఞమైఁ
బోవుట యాతనిం దగినపూజలఁ దృప్తునిఁ జేత దేవసం
భావనఁ [2]గొల్వతం డొకటఁ బాడి దొఱంగిన సైఁచు టిట్లు సం
భావితుఁ జేయఁగా నతనిపం పొనరింతురు మ్రొక్కి శత్రులున్. 260

క. తనవారు పెద్ద సేయని, మనుజేశు నరాతిజనులు మదిని సరకుగాఁ
గొన రది భూప్రజ కొప్పదు, విను కావునఁ బతికిఁ బ్రజలు వెఱచుట యొప్పున్.

తే. వాహనాసనశయ్యానివాసములును, భోజ్యగంధమాల్యాంబరభూషణములు
గుప్తియును నరపతికి నెక్కుడుగవలయు, నను [3]తలంపుతో మనుట భూజనులగుణము.

చ. అతఁడును మందహాససహితాలపనంబును సత్యభాషణ
వ్రతమును సంవిభాగనిరవద్యతయుఁ సమభావముం గృత
జ్ఞతయు జితేంద్రియత్వముఁ బ్రసాద[4]ఫలంబును గల్గి భూమికిం
బితృసముఁ డై విరోధిజనభీషణసారత నొప్పఁ బెం పగున్. 263

వ. అనుటయుం గౌంతేయాగ్రజుండు మనుష్యుల కెల్ల రాజధిపతియును దైవంబునుం గా విప్రులు సెప్పి రట్లగుట యేమిటనో యని యుండుదు నది మీ వలనం బ్రస్ఫుటంబుగా వింటి నని పలికిన గాంగేయుం డింకనుం జెప్పెదఁ దొల్లి వసుమనుం డనుమానవేంద్రుఁడు నీవపోలె వితర్కించి బృహస్పతి నడిగిన నతం డతనికిఁ జెప్పినభంగి యాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 264

బృహస్పతి వసుమనుం డనురాజునకుం జెప్పిన రాజధర్మప్రకారము

తే. లోకములు లోకధర్మంబులును నృపాల, రాజమూలముల్ రాజవిరహిత మైన
పుడమి జనులకు నింకినమడువులోని, జలచరంబులు పడుపాటు సంభవిల్లు. 265

క. తరణిశశాంకుల తేజ, స్స్ఫురణము లే కున్నయట్లు భూజనములు ని

1. నిరతులని...జొరఁ డతఁడు. 2. గొల్వ నాతఁ డొకపాడి 3. తలంపునఁ బ్రజలకు మనుట గుణము. 4. గుణంబును.

ర్భరదురితతఁ జేడ్పడుదురు, నరపాలకవిహితపాలనము లేకున్నన్. 266

క. తనధన మిది యని యూఱడి, మనఁ బరిణయ మాది గ్గైనమహితోత్సవముల్
గొనియాడ నెవ్వరికి వచ్చునె జనపాలుండు లేనిచో నిర్భయతన్. 267

తే. విభుఁడు లేకున్న జనములు సభయహృదయు,లగుచు హాహానినాదంబులడరఁదల్ల
డిల్లుదురు రాజులేమియ యెల్లవారు, లేమి కల్మియ కల్మి దుర్గ్లేపరహిత. 268

క. యాగములును భోగములును, త్యాగములును బహువిధములధర్మములు మహా
భాగా నరపతికతనఁ, యోగంబునఁ జెల్లుఁ బ్రజకు సుల్లాసముగన్. 269

క. ఒకరునికి నలిగి యాతని, సకలహిరణ్యంబు రత్నసంచయమును బు
చ్చుకొనుం దనవలచినవా,నికి నిచ్చు ధనేశుఁ డింద్రు నృపు నట్టితఱిన్. 270

తే. చారచక్షుఁ డై కను నెల్లజగము నపుడు
సూర్యుఁ డింద్రు నరేంద్రు నకార్యకరులఁ
దునుము నయ్యెడ జముఁడు నాఁ జను నతండు
దేవతాత్మకుఁ డగుట సందియమె యధిప. 271

క. విను నృప సమ్రాట్టు విరా, ట్టనియెడుశబ్దములఁ బొగడు నాగమములు నె
ట్టన భూపాలకు ననిన న,తనిఁ దగ నర్చింప కుండఁ దగునె యొరులకున్. 272

క. నియతిమెయి నెవ్వఁ డింద్రియ, జయమును భక్తియును జిత్తసారము దృఢసం
[1]శ్రయతయుఁ గలిగికొలుచునృపు, నయసంపన్నుఁడుగఁ జేయు నధిపతి యతనిన్.

క. రాజునకుఁ బ్రజ శరీరము, రాజు ప్రజకు నాత్మ గాన రాజుం బ్రజయుఁ గ్
రాజోత్తమ యన్యోన్యవి,రాజితులై యుండవలయు రక్షార్థలన్. 274

వ. అని యిట్లు బృహస్పతి యుపదేశించినం గౌసల్యపతి యగునవ్వసుమనుండు ప్రయత్నంబునం బ్రజాపాలనం బాచరించె నని చెప్పుటయు ధర్మనందనుండు రాజు జనపదపరిపాలనంబును శత్రువధంబును మొదలైన కృత్యంబులు నడపు తెఱం గెఱింగింపవే యనుటయు భీష్ముం డిట్లనియె. 275

క. తనుఁ దాన తొలుత గెలువన్, మనుజపతికి వలయుఁ బిదప మాత్తుర గెలువన్
మనమునఁ దలంచునదియును, దను గెలువనిపతికి గెలువఁ దరమే పగఱన్. 276

ఆ. వినుము తన్ను గెలుచుటన వేఱొకండె పం,చేంద్రియములఁ [2]దూలనీక కొలఁది
నాఁగుటయ జితేంద్రియత్వంబు గలరాజు, రిపులఁ జెఱుపఁజాలు నృపవరేణ్య.

క. ఆరామాదికనిజసం,చారస్థలములకు దేశసంధులకుఁ బురి
ద్వారములకు నగరికిని ధ,రారమణుఁ డొనర్ప వలయు రక్షలు నియతిన్. 278

తే. అరులకడ నిజభూమియం దనుజతనుజ, బాంధవామాత్యమిత్త్రులపాల వేష
ధరుల వేగులఁగాఁ బెట్ట ధరణిపునకు, వలయు నొండొరు నెఱుఁగనివారిఁ గాఁగ.

క. తను హీనుం డని యెఱుఁగక, మును ప్రబలునితోడ శీఘ్రమున సంధానం

---

1. [illegible] కొలుచు [illegible] నయసంపన్నుఁడుగ. 2. బాలనీక.

బొనరింప వలయు నతనికి, ధనం బొసఁగి యైనఁ బతికిఁ దగు నిలఁ గాఁకన్. 280

క. మత్తుఁ బ్రమత్తుని విషయా, యత్తుని దుర్బలునిఁ జూచి యట్టిపగతుపై
నెత్తునది శిఖివిషాదుల, నుత్తలపెట్టునది యతనియుర్విఁ గడంకన్. 281

ఆ. కయ్యమునకు వలదు కాల్ద్రివ్వ నధిప సామమున భేదమునను మాత్రమనము
మెత్తఁ జేసి [1]చెఱుచుమొఱవడిఁ దప్పించు,కొను తెఱం గెఱింగికొనుట మేలు.

చ. జనకుఁడుఁబోలె నర్మిలిఁ బ్రజం బరికించుచు షష్ఠభాగముం
గొనునది వారిచేత నరిఁ గోటివిధంబుల నాప్తరక్షులం
గని వనగోకులాకరనగప్రముఖార్థకనంబు లారయం
బనుచుచు నన్నిటన్ ధరణిపాలుఁడు గన్నిడి యున్నఁ బెంపగున్. 283

సీ. కోట యేమఱక కెప్డుఁ బాటించి గడ్డియు ధాన్యంబుఁ గొల్చుచు గట్టియలును
నేయు నూనియయును నాయుధమ్ములు నౌషధములు నాభీలయంత్రములుఁగూప
ములు లోనుగా నందు వలయువాని సమగ్రములుగ సంపాదించి భూరిధైర్య
శౌర్యాదిగుణముల సడిసన్నయాప్తయోధులఁ బెట్టిమర్చుట యలఘునీతి

ఆ. పగతుఁ డలిగి నడచుపథమునఁ దృణకాష్ఠ, ములును ధాన్యతోయములును లేక
యుండఁ జేసి మిత్రమండలేశుల నెత్తి, యరుగుదేరఁ బనుచునది విభుండు. 284

వ. మఱియు రాజునకు రక్షింపవలయునది స్వామ్యమాత్యజనపదకోశసైన్యమిత్ర దుర్గంబు లనురాజ్యాంగసప్తకంబు గన్నిడి యరయవలయునది సంధివిగ్రహయానాసనద్వైధీభావసమాశ్రయంబు లనుషాడ్గుణ్యంబు నడపవలయునది ధర్మార్థకామంబు లనువర్గత్రితయంబు పాటింపవలయునది మంత్రప్రభుత్వోత్సాహంబు లనుశక్తిత్రయంబు నిజవశవర్తిం జేయవలయునది సత్త్వరజస్తమంబు లనుగుణత్రికంబు విశేషించి ధర్మసేవ సంతతంబు నాచరింపవలయునది ప్రమాదంబున నర్థకామంబులు హీనంబులైనను ధర్మనిష్ఠం జేసి ధరణీపరిపాలనంబు సుస్థిరంబై చెల్లు నాంగిరసభార్గవాదు లగుపెద్ద లిట్లని చెప్పిరి త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబు లనుబుద్ధీంద్రియంబులును వాక్పాణిపాదపాయూపస్థంబు లనుకర్మేంద్రియంబులును మనంబునుం గూడ నేకాదశసంఖ్యం బైన యింద్రియజాతంబు జయించి కామజంబు లగునక్షమృగయాస్త్రీపానార్థదూషణంబులునుం గ్రోధజంబు లగువాక్పారుష్యదండపారుష్యంబులును నైన సప్తవ్యసనంబులం దగులక యజ్ఞాధ్యయనదానతత్పరుం డగుచు దుర్మంత్రులకుటిలవాక్యంబులకు లోను గాక నయవిక్రమక్రమజ్ఞులైన యమాత్యులతో దైవమానుషచింతనంబు సేయుచు దేవబ్రాహ్మణప్రణామతర్పణరక్షణంబులం జేసి యశుభనిరాసనంబును శుభాధానంబును నొనర్చుచుఁ బ్రజలం బాలించుభూపతి యుభయలోకసిద్ధులం బొందు. 285

---

1. చెఱిచి.

తే. అనిన విని ప్రీతి ధర్మనందనుఁడు రాజు, దండనీతియు ననఁగ నుదాత్తయుక్త
వస్తువులు రెండు నార్యప్రశస్తకార్య, సిద్ధి గావించు [1]తరములు సెప్పు మనఘ.

వ. అని యడిగిన నప్పుడమిఱేనికి సరిత్సూనుం డి ట్లనియె. 287

క. భూరమణుఁడు గాలమునకుఁ, గారణ మె ట్లన్న ధర్మగతి పూర్ణత నొ
ప్పారంగ దండనీతిస,మారంభము నడపుఁ గృతయు[2]గాగతి నధిపా. 288

వ. అందు. 289

క. ధర్మంబు వెరుఁగు వైదిక, కర్మఫలము లెసఁగు ఋతునికాయము ప్రజకుఁ
శర్మం బొనర్చు నాయువు, పేర్మిఁ బొరయు [3]దునక పెద్ద పృథివి ఫలించున్. 290

తే. రాజు మూఁడుభాగముల ధర్మంబు నడపుఁ, ద్రేత నమ్మెయినది ప్రజాప్రీతిసలుపు
ద్వాపరంబున నర్థంబ యోపి చెల్లఁ, జేయు నక్కాల మమ్మాత్రఁ జెందు మేలు.

క. నరపతి ధర్మోపేతుఁ, పరుఁ డగుఁ గలియుగమునందుఁ బాయును ధర్మ
స్ఫురణ మధర్మం బెందును, బరఁగును వర్ణాశ్రమములపథములు దప్పున్. 292

వ. కాలప్రభావం బిట్టిద యైనను. 293

ఆ. విభునిసకలధర్మవృత్తి నత్తఱి కృత,యుగముఁ బోలు ధర్మయుక్తిమాత్ర
లరయ విభుల కెట్టు లయ్యె [4]నయ్యైతఱు,లవులయుగములట్ల యగు నృపాల.

వ. అనుటయు నెట్టివాఁ డైన విభునిశుభంబులు వొందు ననుటయు ధర్మనంద
నునకు మందాకినీనందనుం డి ట్లనియె. 295

మ. అరయుం దప్పు కృతం బెఱుంగు మదలోభావేశముల్ లే పము
ష్కరుఁ డాత్మస్తుతి లేదు సేయునియతిం గార్యంబు లీగుల్ ఘన
స్థిరముల్ శూరుఁడు గర్వి గాఁ డశఠుఁ డస్త్రీలోలుఁ డక్రోధనుం
డరి [5]నొవ్వం గొనఁ డన్వగర్తఁ గనురా జత్యంతదీప్తుం డగున్. 296

వ. అని చెప్పి వెండియు. 297

ఆ. సాంగవేదవేది యగుపురోహితుఁ డెప్డు,నగర మెఱఁగవలయుఁ దగవుఁ గృపయుఁ
జక్కటియును గలుగు సచివునప్పనములు,నరులు నరయఁ బనుచునది విభుండు. 298

క. పరుసఁదనము మెయి నరిగొనఁ,జొరఁదగ దది పొదుఁగుగోయుచొప్పగు విను పా
ల్గురియించుకొనఁ దలంచిన, నరయ వలదె గోవుఁ బ్రజయు నట్టిద యధిపా. 299

ఆ. కోరి తోఁటవాఁడు కుసుమఫలంబులు, గోయునట్లు రాజు గొనఁగవలయు
[6]నప్పనములు నఱికి యంగారములు సేయు, భంగి యైన భూమి పాడు గాదె.

క. దయఁ బ్రజ రక్షించుటకు నె,నయె తపములు నధ్వరములు నరవర దానన్
జయమును లక్ష్మియునుం గీ,ర్తియు సుగతియుఁ గలుగు వసుమతీనాథునకున్. 301

1. తెఱఁగులు. 2. గాకృతి. 3. దున్నకయును బృథివి. 4. నట్టితెఱంగు. 5. నొవ్వంగొ
నం డనం బరఁగుదా. 6. ననఁబంబు నఱికి.

వాయుదేవుఁడు పురూరవునకుఁ జెప్పినరాజధర్మప్రకారము

వ. విశేషించి పురోహితుం బాటింప వలయు వినుము తొల్లి యైలుం డగుపురూరవుండు వసుధ విప్రక్షత్త్రియులం దెవ్వానిధనం బై యుండు నని వాయుదేవు నడిగిన నమ్మహాత్ముండు చతుర్ముఖునిముఖబాహూరుపాదంబులు బ్రాహ్మణక్షత్త్రియవైశ్యశూద్రులకుఁ బ్రభవస్థానంబు లగుట సెప్పి యిట్లుత్కృష్టప్రభవుండై సర్వవర్ణంబులకు నీశ్వరుం డగుబ్రాహ్మణుం డీపృథివీధనధాన్యాదిసమస్తవస్తువులునుం దా ననుభవింపను నొరులకు నొసంగను [1]నుక్తుం డగుట దండనీతిధారణంబునకు క్షత్త్రియుం జొనిపె బ్రాహ్మణశాంతిపరత్వంబున క్షత్త్రియాధిపత్యప్రాప్తి పతిలేమి నంగనదేవరునిం బ్రతిగ్రహించిన ట్లున్నది యిది భూమి తెలంగి ట్లగుటం జేసి నిజధర్మతత్పరుండును విద్వాంసుండును శాంతుండును నగుపురోహితునకు సర్వసంపదలును సమర్పించి జనపతి శుశ్రూషాపరుండును నహంకారరహితుండును నై దండనీతి నయించి యుభయలోకంబులనుం బెంపు వహించు.

క. రసగంధాద్యనుభవములు, పొసఁగవు భీత మగుచిత్తమున భయముం బాప సమర్థుఁడు గావున నృపుఁ, డసమానప్రభుతఁ బొందె నవనీనాథా. 303

క. అని వాయుదేవుఁ డిట్లు జ్జనపతి బోధించె ననుడు శాంతనవున కమ్మనుజపతి యిట్టు లను నేపనులఁ బురోహితుఁడు మాన్యభావము నొందున్.

వ. అనిన నాధర్మతనయుతో నద్దేవవ్రతుండు పురోహితవిషయంబులుగా శుక్రుండు సెప్పినవాక్యంబులు గల వుపన్యసించెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 305

తే. అమరగరుడగంధర్వవిద్యాధరాది, దివ్యులకు నధ్వరంబులఁ దృప్తి సేసి పరమశుభములఁ బొందుభూవరుఁడుదాని, కెల్లమూలంబుదగుపురోతునిబుద్ధి. 306

క. రక్షఃపిశాచ[2]గుహ్యక, యక్షాదులు బాధ వెట్టు నవనీనాథుం దక్షపురోహితమంత్రసు, రక్షాసంస్కారవిధివిరహితుం డైనన్. 307

క. వివిధోత్పాతంబులకుం, నవశులలోఁ దోఁచుకీడునకుఁ దోడ్తో శాంతివిధానంబున నిరసన, మవును బురోహితునిచేత ననవద్యముగన్. 308

వ. ఈవాక్యంబులం దాత్పర్యంబు గలుగుము బృహస్పతియును శాంతికంబును బౌష్టికంబును శత్రునాశంబును మంత్రాఢ్యపురోహితసాధ్యంబు లనియెం గావున నీవును సంభావితపురోహితుండ వగుము. 309

క. పరిశుద్ధి లేనికుత్సిత, పురోహితులు నీచదశలఁ బొందుదురు మహీవర యల్పమె శుద్ధుం డై, పురోహితత్వంబు సేత భూపతినగరన్. 310

క. ఆరోగ్యము గలయుత్తముఁ, పౌరోహిత్యంబు నడపఁ బనుచునది ధరిత్రీరమణుఁ డతఁడు దాను సమారంభము లెల్ల నేకమతి గను టొప్పున్. 311

క. బ్రహ్మక్షత్త్రము లొంది యజిహ్మము లై కృత్యములు విశిష్టత నడపం

1. యుక్తుఁడు దండ. 2. జృంభక.

బ్రహ్మాదులు హర్షింతురు, బ్రాహ్మణముఖవర్ణసమితి ప్రమదముఁ బొందున్. 312

వ. ఈయర్థంబునం దైలకశ్యపసంవాదం బనునితిహాసంబు గలదు విను మైలుండు గశ్యపుని బ్రహ్మక్షత్త్రప్రకారం బడిగిన నమ్మనుజపతికి నమ్మునీంద్రుం డిట్లనియె.

ఆ. క్షత్త్రమునకుఁ బుట్టఁ గాఁ బట్టు బ్రహ్మంబు, బ్రాహ్మణునకు యోని రాజు గాన
యుభయవర్ధనంబు నొండొంటి విడువమి, వెలుఁగు రెండు మాయు విడిచెనేని.

క. తమలోనఁ బొందు గలవి,ప్రమహీశులఁ బ్రజయుఁ బొదువుఁ బ్రజచే మాన్య
త్వము వడయఁగ నేరదు భేదము గలిగిన నలఁతు రొలసి దస్యులు ప్రజలన్.

తే. అట్టిదశఁ బుట్టు రుద్రునియలుక దాన, సకలమునకు వినాశంబు సంభవిల్లుఁ
గాన యెల్లవిధంబులఁ గలసి యుండ, వలయు నృపుఁడుఁ బురోధయు వసుమతీశ.

క. వినుము విశేషించి జనన, జనితోన్నతి విప్రుఁ డతని జనపతి వినయం
బున నడప వలయు దానను,మనుగడ యిరువురకుఁ బ్రజకు మహనీయ మగున్.

కుబేరునకు ముచుకుందునకుఁ గలిగినసంవాదము

వ. అని చెప్పి [1]పురోహితునివిశేషంబు ముచుకుందుం డనురాజునకు వైశ్రవణునకుం
గలిగినసంవాదంబున బ్రకటం బయ్యె నత్తెఱం గెఱింగించెద. 318

మ. విను మారాజు సమస్తదిగ్విజయముల్ విస్ఫూర్తిమైఁ జేసి తాఁ
దనలావారయుబుద్ధి వైశ్రవణుమీఁదం బోవ నాతండు దై
త్యనికాయంబులఁ బంచినం దెరువునం దత్సైన్యముల్ రాజుమూఁ
క నతిక్షుభ్యము గాఁగఁ జేయుటయు స్రుక్కం బడ్డచిత్తంబుతోన్. 319

క. నృపతి పురోహితు దూఱినఁ, దపముల మంత్రముల దేవతాపూజల వీ
ర్యపటుత్వ మతనిసేనకు, నపరిమితము సేసె నమ్మహాత్ముం డధిపా. 320

ఆ. బ్రహ్మశక్తిఁ బేర్చి రాజుసైన్యము దైత్య, సేన బడలువడఁగఁ జేయ నాతఁ
డతిరయమున ముట్టె నలకఁ గుబేరుండు, ననికి వెడలె నిజబలాన్వితముగ. 321

వ. వెడలి సమరంబు సేయుసమయంబునం గిన్నరేశ్వరుం డన్నరేశ్వరు నాలోకించి.

శా. దక్షుం డై తిటు బ్రహ్మశక్తిన భవద్బాహావిలాసం బమి
త్రక్షోభం బొనరించెనే యనుడు నాతం డిట్లు నీ వంటి బ్ర
హ్మక్షత్త్రంబుల కేకయోనిజననం బవ్వేధ [2]గల్పించె యో
గక్షేమాకలనంబు సంగతము లై కావింపఁ బంపం డొకో. 323

వ. అనుటయు ధనదుండు సాంత్వనస్వరంబున. 324

ఉ. నాకును నీకు నేటికి రణం బొనరింపఁగ నేను బంప నీ
వేకముఖంబుగా ధరణి యేలుము నావుడు నవ్వి యవ్విభుం
డీకుపలిత్వ మొల్ల నొరుసీగి మహత్త్వకరంబె విద్విష
ద్భీకరమద్భుజార్జితమ పెం పొనరంగ భుజింతు దిక్పతీ. 325

1. పురోహిత విషయంబు. 2. గల్పించి.

వ. అనిన విని పౌలస్త్యుండు నీ వధికుండ వట్లు సేయు మని గారవించిన ముచుకుం
దుండు ముదితుం డై చని సకలోర్వియు నిర్వక్రవిక్రమంబున నేలె నని చెప్పిన
విని యజాతశత్రుండు రాజధర్మంబులయం దైశ్వర్యప్రీతిపుణ్యలోకంబులు నిరతి
శయంబుగాఁ జేయం జాలునది యెయ్యది యని యడిగిన. 326

ఆ. అతని కిట్టు లనియె నమరతరంగిణీ, సూనుఁ డధికభీతు లైనసజ్జ
నులకు నభయ మొసఁగి యలఘుసౌఖ్యాత్ములఁ, జేత యెంతయును విశిష్టమధిప. 327

వ. అని వెండియు. 328

క. విను పర్జన్యుఁడు భూతము,లను బండినప్రూను పక్షులను బ్రోచువిధం
బున నీవు బంధువుల స,జ్జనయుతముగఁ బ్రోవు మది ప్రశస్తం బనఘా. 329

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు విప్రప్రభృతులకు నిజధర్మవర్తనంబుల జీవనంబులు
నడవక తక్కిన నెట్లని యడిగినఁ బితామహుం డతనితో నాపద [1]దనికిన నితర
జాతివృత్తంబు గర్హితంబు గా దట్లయినను నాయుధోపజీవనాదిక్షత్త్రధర్మం
బులం జేసి బ్రాహ్మణ్యంబు [2]వట్రపడి బ్రాహ్మణులు క్షత్త్రసము లగుదురు వాణిజ్య
ప్రముఖవైశ్యక్రియ లాచరించి వైశ్యసము లగుదురు నిత్యానుష్ఠానంబులు
లోనుగాఁ గలయవి డిగవిడిచి ధనలోభతాత్పర్యంబున [3]శూద్రప్రాయు లై
చరించి శూద్రసము లగుదురు దక్కినజాతులవా రందఱుఁ దమతమతార
తమ్యంబులతో నిట్లు నిజజాతివిహీను లగుదు రట్టివారు జాత్యుత్తమకృత్యంబునకుఁ
బాత్రంబులుగారు భూకాంతుం డింతయు నెఱింగి యర్హప్రకారంబులం బ్రజ
నడపి రక్షించినం బ్రజాకృతం బగుధర్మంబునందుఁ జతుర్థాంశంబునకు నుక్తుం
డగుఁ బ్రజలఁ బాతకంబులం బొరయకుండ నడపంజాలక [4]దండ్యదండనర
హితుం డైనమహీవిభుని వారలచేసినపాతకంబుల నాలవపాలు వొందుఁ గొం
దఱు బుధు లంతయుం బొందు నని చెప్పుదు రనుటయు నమ్మనుజనాథుండు. 330

ఆ. వినుము వివిధసుఖము లనుభవింపఁగ రాజ్య, విభవయుక్తిఁ దిరుగ వేడ్క లేదు
నాకు ధర్మరక్షణముమీఁదిభరము ద,ల్లోపభయము మనములోనఁ బెద్ద. 331

వ. కావున. 332

చ. అనఘ యనేకదోష మగునట్టిమహీవహనంబు నొల్ల దం
డనపరుషత్వ మేటికి దృఢప్రశమంబున నేను గానకుం
జనియెద నన్న భీష్ముఁ డిది జాడ్యము గాక నృపాలధర్మ మే
మనుజవరేణ్య నీమనముమార్దవ మగ్గల మిట్టు లొప్పునే 333

వ. నిన్నొత్తి చెప్పుటకుఁ బాండువిచిత్రవీర్యశంతను లున్నవారే నాబుద్ధి వినుము.

ఆ. ఈఁగ కాలియంతయేనియు వీసర,పోవకుండ ధర్మమునన నడచి

1. గలిగిన. 2. పట్టువడి; వల్లపడి. 3. సేవావృత్తి నడచిన శూద్ర. 4. దండ్యులయెడ దండనీతిరహితుం డైనమహీవిభుని.

రయ్య తొంటిరాజు [1]లక్రోధకామప్ర,యుక్తదండధరణ మొప్పఁ గాక. 335

క. దానాధ్యయనయజనముల, తో నుర్వీజనులఁ గావఁ దొడఁగుట పతికిం
దా నజకల్పితధర్మము, దీనివిడుపు నరకమునకుఁ దెరు వగు నధిపా. 336

క. కావున వర్ణాశ్రమముల, నేవిధమున నైన నడపు లెడలక యుండం
గావంగ నోపునృపతికి, లే వలజ ల్లుభయలోకలీలల యందున్. 337

వ. ఇట్లగుటం దెలుపునది యొక్కయితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము. 338

కేకయరాజరాక్షససంవాదప్రకారము

క. పరమనియతిమైఁ గేకయ, నరపతి యధ్యయనవిధి యొనర్పఁగ నటవీ
పరిసరమునకేఁగినయెడ, ధరణీశ్వర పట్టె నొక్కదానవుఁ డతనిన్. 339

వ. పట్టినఁ బ్రబలుం డగునద్దనుజునిం ద్రోచిపోవం జాలక యమ్మహీపాలుండు వాని కి ట్లనియె. 340

సీ. మ్రుచ్చిమియును ఱంకు నెచ్చోట నైన నా భూమిలోపల లేదు భూమిసురులు
వేదాధ్యయనయజ్ఞ విధిదానతత్పరుల్ రాజులు బ్రాహ్మణారాధనంబు
జన్నముల్ సేఁతయు సమరానివర్తనవ్రతములు గలరు గోరక్షణాది
వార్తావినీతు లై వైశ్యులు నడపుదు రమ్మూఁడుజాతుల కధికభక్తి

తే. తోడ శుశ్రూష సేసి శూద్రులు చరింతు, రేమిరంధ్రంబు గాంచి నీ విట్లు వెరవు
మాలి పట్టి తత్క్షుద్బాధ లీల నన్నుఁ, దలఁప నిది నీకుఁ బథ్యమే దానవేంద్ర. 341

చ. అనుటయు నమ్మహాదనుజుఁ డాతని కి ట్లను నట్టివానిఁ గా
నినఁ గని రక్షణము నిర్మలచిత్తతఁ జేయురాజు కీ
డునఁ బడ కున్కి దెల్పఁగఁ గడుం బ్రియ మైచను దెంచితిక్ మహీ
జనపరిరక్ష యస్ఖలితసౌమ్యత నిట్ల యొనర్పు భూవరా. 342

వ. అని పలికి సఖ్యంబు సేసి చనియె నని చెప్పినం గౌంతేయాగ్రజుండు సంతోషించి జీవనాభావం బైనచో క్షత్త్రియకర్మానుష్ఠానంబునకు నశక్తుం డగువిప్రుం డెట్లు బ్రదుకువాఁ డని యడిగిన భీష్ముం డి ట్లనియె. 343

చ. మనఁ జను నుప్పు నువ్వులును మాంసము గోవు వృషంబుఁ గూడఁ గ
ల్లును ఘృతతైలమాక్షికములుం ధృతకేసర మైనజంతువుం
ధన మధికంబుగాఁ బడయుదానికినేనియు విక్రయింపఁ గా
దనుమతి యూఁది వైశ్యకృతి నైనను విప్రుని కాపదాగతిన్. 344

వ. అనిన విని ధర్మతనయుండు యజ్ఞంబు లెట్లయిన సమీచీనంబు లగు నని యడిగిన ననిమిషనదీనందనుం డతని కి ట్లనియె. 345

ఆ. శ్రద్ధ వలయు మిథ్య చనదు వేదంబులఁ, బరిభవింపఁ దగదు భవ్యయజ్ఞ
కర్త కెపుడు నదియుఁ గాక దక్షిణలు మం,త్రార్థపోషకంబు లందు రధిప. 346

1. లక్రోధకామత్వ, యుక్త... మొప్పెఁ.

క. ఈగతి రెుఱింగి చేసిన, యాగము సోమాప్తుఁ జేయు నప్పురుషునిఁ ద
ద్యోగ మొనర్చు మహాసుఖ, యోగము సోమాధిరాజ్యయుక్తము శ్రుతులన్.
ఆ. అధ్వరంబుకంటె నధికంబు దపము దపం బనంగ మేలి ప్రసన్నఁదనము
నిపుఁ జేత గాదహింసయు సత్యవాక్యంబు దమము దయయుఁగాని యరయ.
వ. అనిన. 349
చ. ప్రియమున ధర్మనందనుఁడు భీష్మునితో నృపుఁ డెట్టిభంగివా
నియెడఁ గరంబు నమ్మఁ దగు నిక్కపుమిత్త్రుఁడు లేనిభర్తకున్
నయగతి సెల్ల నేర దనినన్ విని యిట్లను నాతఁ డేక బు
ద్ధియుతుఁడ వై వినన్ వలయుఁ దెల్లముగా నెఱిఁగింతు భూవరా. 350
క. నమ్మమి మృత్యువు పెద్దయు, నమ్ముట యపమృత్యు వగుట నరపతి [1]నమ్మీ
నమ్మక పని గొనునది నిత్యమ్మును సూక్ష్మమతిఁ దాను నరయఁగ వలయున్. 351
తే. తనకు మేలొనరించు నాతండమిత్త్రుఁ, డతఁడునడపంగ నెల్ల కార్యములుశుభము
నొందు నేమిట నేమఱకునికితోడ,నృపుఁడు మిత్త్రుపైఁ గార్యముల్ నిలుపవలయు.
ఉ. మన్ననకున్ మదింప కవమానము వచ్చిన నుక్కు శొక్కభం
గి న్నెఱిఁ గార్యముల్ విగతకిల్బిషుఁ డై తగఁ జేయునట్టిమి
త్త్రు న్నరనాయకుండు దనరూపు[2]గ నగ్గల మైనశ్రీయు న
త్యున్నతియున్ ఘటించు మహిమోజ్జ్వలుఁ జేత సుఖావహం బగున్. 353
క. విను మట్టి మంత్రి గామం,బునఁ గ్రోధంబునను లోభమున భయమునఁ గా
ర్యనిరూపణంబు వదలక, వినీతుఁ డై నడచు టధికవిభవముఁ జేయున్. 354
వ. అని చెప్పి వెండియు. 355
క. అన్నలుఁ దమ్ములుఁ గలుగుట, యున్నతుఁ [3]జేయు నృపు నెంతయుఁ దలిపి ళ్లయిునన్
మన్ననయు నీగియును సం,పన్నంబులు గాఁగ వారిఁ బ్రోచించు టురున్. 356
వ. అది యెట్లంటేని. 357
క. బలఁగము గలభూపాలుఁడు, గెలనిమహీశ్వరులబుద్ధికిని ప్రేఁ గగుచున్
బలియుఁ డగు లేనివానిం, జులుకంగా జూతు రెట్టివారుం డైనన్. 358
క. ఎక్కువతక్కువమాటలు, నుక్కివములు బంచి గీడు లొందించుటలుం
జెక్కు దనయన్నదమ్ముల, దిక్కున నన్నియును నైనఁ దేజము సేయున్. 359
క. లోపల [4]రాఁజుచుఁ బొగయుచుఁ, బాపంబులు దలఁతు రోపి బలిమియు వెఱపుం
జూపక తక్కరు కెలనికి, నేపాటను వారి నడపు లెంతయు నొప్పున్. 360
తే. చాలుదురు వారు నృపతికి మేలు సేయఁ,గీడొనర్పంగఁ గావునఁ గిల్బిషములఁ
బొరయకుండంగ వారల నరసికొనుచుఁ, బొదివి నడపుట కార్యంబు భూవిభునకు.

---

1. 'మిత్రున్, నమ్మి పనులు గొనునది' అని పెక్కుప్రతులు. 2. న కగ్గల మైన. 3. గాఁజేయు నెంతయును నృపతిలిదా... బాటించు టగున్. 4. రాయుచుఁ... బొగులుచుఁ... వెరవుం.

వ. అనుటయు ధర్మజుండు ధనార్జనం బేమిటం బ్రస్ఫుటం బై నడచు నని యడిగిన నతనికి భీష్ముం డి ట్లనియె. 362

కాలకవృక్షీయక్షేమదర్శిసంవాదప్రకారము

క. ఆయతికోడు వలయు నన, నాయకునకు వాని కెల్లనరులుం జేటుం
జేయఁ దలంతురు దా నన, థాయకుఁ డై కావ వలయు ధరణిపుఁ డతనిన్. 363

వ. ఈయర్థంబున నితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము కాలకవృక్షీయనామధేయుం డగు నొక్కముని క్షేమదర్శి యనియెడు కోసలభూవిభునిభూమికిం బంజరస్థంబుఁ జేసి కొని యొక్క కాకంబుఁ దెచ్చి యిప్పక్షి త్రైకాల్యవేది యని యెల్లజనంబులకుం జెప్పుచుం దిరిగి క్రమంబున రాజుం గని యతని కక్కాకంబుఁ జూపి నీయం దర్థార్జనాదినృపకార్యంబులవలన నేమఱుట గలదు దానం బుట్టిన నేగియెల్లనిప్పు లుఁగు సెప్పి నీకుం దప్పిన మ్రుచ్చులం బట్టింపఁ జాలు ననుపలుకు పలికి యమ్మ హీవరునాదరంబు వడసి వీడుఁబట్టున కరిగిన. 364

క. ఆరాత్రి యవ్విభునియధి, కారులు సంపి రొకభంగిఁ గాకము మఱునాఁ
డారాజున కవ్విప్రుఁడు, గోరి రహస్యంబుఁ జేసికొని యెఱిఁగించెన్. 365

వ. అట్లు నియోగులకపటోపాయంబునం గాకి మృతం బగుట సాభిజ్ఞానంబుగా నెఱింగించి తనపేరు సెప్పి యేను మీతండ్రిసఖుండ నతనిపిమ్మట నిచ్చట నిలువ నొల్లక వనంబున కరిగి తపంబు సేయుచుండి నీమీఁదియధికస్నేహంబునం జేసి నీ కగు యోగక్షేమంబు లరయ వేఁడివచ్చి యీరాష్ట్రంబునం బురంబునను వర్తించుచు భవదీయరాజ్యలక్ష్మి మధురభంగి యయ్యును నధము లగునానియుక్తుల వలనం జోరజనసంవృతం బైన కావేరియుంబోలె నుపయోగ్య గా కునికి యెఱింగి నీ కెఱింగించుట కై మిథ్యాభివర్ణితం బైనకాకంబునెపం బిడి చొచ్చితి దుర్మతు లైనద్రోహులు దానిం జంపుటకతంబున లోనం గీడు గలుగుట నీకుం గొంత గాన నయ్యెఁ గను గలిగి యరసిన నింకనుం దేటపడియెడు నాయాప్తియును గార్యవివేకంబుకలిమియు నమ్మి మదీయోపదేశంబు నాదరింపు మిప్పుడు నన్నాదరింపక విడిచినవాఁడ వగుము వంచకు లైనయధికారపురుషులకు నేర్పుమైఁ గ్రమంబునఁ బరస్పరవిరోధంబుఁ గలిగించి సంప్రీతి సెఱిచి నీవలసిన ట్లొక నొకని దండింపు మని వారలం బేసు గ్రుచ్చి యుపదేశించిన. 366

క. ఆరాజు నట్ల చేసి మహారాజ్యస్థితికి నెల్ల నవ్విప్రు మహో
దారగుణు మంత్రిఁ గాఁ గొని, సాధనప్రీతిసుఖయశంబులు వడసెన్. 367

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు మంత్రి యెట్టివాఁడు గావలయు నెఱింగింపు మనుటయు గాంగేయుం డతని కి ట్లనియె. 368

సీ. జ్ఞానపరుఁడుఁ బౌరజానపదాప్తుండుఁ గార్యజ్ఞుఁడును ధైర్యశౌర్యఘనుఁడు
నక్రూరుఁడును విశుద్ధాత్ముండుఁ బతియెడ భక్త్యనురాగసంభ్రమమ్ము లెసఁగ

సమసుఖదుఃఖుఁడై చెమరు నెత్తురుగాఁగఁ దలఁచుచు[1]నరయక తప్పుమీఁదఁ
బెట్టిన నలుకమైఁ దిట్టినఁ గలఁక జానొందక తేర్చుచోఁ బొందు సెడక
తే. మెలఁగువాఁడును నిజరంధ్రములకు మాటు
సేయఁ బరరంధ్రములు గని చిక్కువఱుపఁ
జాలునిపుణుఁడు నై [2]నవిశాలబుద్ధి
గావలయు మంత్రిముఖ్యుండు గౌరవేంద్ర. **369**

వ. అని చెప్పి. **370**

క. మృదుమధురవాక్యముల నిం, పొదవెడుచిఱునవ్వుతోడ నుర్వీశుఁడు స
మ్మదము సచివులకుఁ బ్రజలకు, నొదవింపఁగ వలయు నది మహోన్నతిఁ జేయున్.
తే. ఈగియును బ్రియవచనసంయోగమునన, కాని జనులకు సంతోషకారి గాదు
పుచ్చికొనునప్డు పల్కులపొందుకలిమి, యెవిరిమదిఁ గంపనీ దింత యెఱుఁగు మధిప.
వ. అనుటయు ధర్మతనయుండు జనంబులవివాదం బుడుపునప్పుడు పుడమితేఁడు
దూఱునుం బాపంబును బొరయకుండు తెఱంగు దెలుపవే యనిన దేవవ్రతుం
డి ట్లనియె. **373**

సీ. వ్యవహారశుద్ధి సర్వప్రజాప్రియకారి యదియ భూపతికి ధర్మాతిశయముఁ
గీర్తియుఁ జేయు నక్షీణసత్యులు ధర్మపరులును నైనభూసురులు నీవుఁ
ద్రాసులుం బోనిచిత్తంబులతోడుతఁ బ్రజవివాదము లెడఁ బక్షముడిగి
విని ధనవాంఛమై ధనికులదెస ప్రాలి తీర్పక ధర్మంబు తెరువు దప్ప
ఆ. కుండఁ బాడిఁ దీర్చి దండింపఁ దగునెడ, ననుగుణంపుదండ మాచరింపు
మెఱుఁగఁ బలికితేని నుండదు ప్రజ డేగఁ, గనినపులుఁగుపిండుకరణిఁ జెదరు. **374**

వ. దండించుట దానును. **375**

క. నఱుకుట యర్థముఁ గొనుటయుఁ, జెఱ నునుచుట కట్టి యడిచి చేడ్పాటొందం
బఱచుట మొదలుగఁ గలపలు, దెఱఁగులఁ దగవు మెయి నడచు ధీరవిచారా.

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు వెండియు ని ట్లనియె. **377**

క. తనకడకు వచ్చి మొగమో, డనివాఁ డగుదూత పల్కుటకుఁ గోపింపం
జనదు జననాథునకు దూ, తునిఁ జంపిన నరక మగుట ధ్రువ మని రార్యుల్. **378**

తే. కులము శీలంబు హితవాక్యములును నేర్పు, గార్యవాదిత్వసద్వచోగౌరవంబుఁ
దలఁపుగలుగుట దక్షతయలఘుగుణము, లంద్రు దూతకు నియ్యేడు నార్యజనులు.

క. మొన [3]దీర్చువెరవు యంత్రము, లనేకము లొనర్చు నేర్పు నాయుధములవి
న్ననువును [4]బోటులకర్జం, బును సేనాపతికి నైజములు గావలయున్. **380**

క. తనయుల నైనను నమ్మిన, జనపతి సిరి గోలుపోవుఁ జతురతమై న
మ్మినవాఁడపోలె నమ్మక, యునికి సకలజనులయెడల నుర వై యుండున్. **381**

---

1. నలయక. 2. సువిశాలబుద్ధి. 3. లేర్చు. 4. బోటును గర్జంబును.

తే. అనినవిని పాండవాగ్రజుం డనఘ పురము,భంగి యెట్లిన మేలు సెప్పంగ వలయు
ననుడు నమ్మహీవిభునకు ననిమిషాప,గాతనూభవుఁ డిట్లనుఁ బ్రీతితోడ. 382

సీ. పరపు లోఁతును గలపరిఖతోఁ బొడవును ఘనమును నగుకోట గలిగి తగిన
వాకిళ్లు బలువుఁగావలి నొప్ప రమ్యగృహ వ్రాతములు గోమరాజవీథు
లందంబు లగు మేటియంగళ్ల నెల్లవస్తువులును శోభిల్ల సుజనబహుళ
మై ధాన్యములును ఘృతాదిరసద్రవ్యములును నానాయంత్రములును బహువి

ఆ. ధాయుధములు బిరుదు లగుయోధులును బంది
తులు విలాసినులును దూతముఖ్య
పరిజనము నెఱయఁ బరమోత్సవంబులు
మెఱయఁ బురము చెలువు మిగుల వలయు. 383

ఆ. అట్టిపురవరంబునందు రత్న స్వర్ణ,ముఖము లగుపదార్థములకు బంధు
తతికిఁ బతి సురక్షితస్థితి [1]సేయునాఁ, డధిప వినుము భూమి యరయు తెఱఁగు.

వ. అని పలికి మఱియు. 385

క. స్థలముఖ్యము లయ్యేడుపే, ర్కలయూళ్లల నెల్ల వెరపు గలిగిన విశ్వా
సులఁ బ్రభుత యిచ్చి భూపతి, నిలుపవలయు వర్ణరక్షణీయత వెలయన్. 386

క. చోరులచేఁ జెడకుండం, గ్రూరులచేఁ జావ కుండఁ గువలయజనులన్
జారులచేఁ బడకుండ ధ,రారమణుఁడు నేర్పు గలిగి రక్షింపఁ దగున్. 387

క. అవు బేహారముఁ గృషియు, న్నవరణలును బసులపొంపునన య ట్లగుటన్
భువిఁ బసులు గలుగుకాఁపుల, నవనీశుఁడు గన్న ప్రజలయ ట్లరయఁ దగున్. 388

క. అరి మిగులఁ గొనుట గ్రేపులఁ, బోరిమాలం బిదికినట్ల భూవర కడుపున్
వెరవునఁ బెనిచినయ ట్లగు, నరపతి ప్రజచేత నప్పనము దగఁ గొనినన్. 389

బండారంబు వృద్ధిసేయు తెఱంగు భీష్ముఁడు ధర్మజునకుం జెప్పుట

వ. అనిన విని పాండవాగ్రజుండు బండారంబు గలిగించువెర వెట్టిది తెలుపు మని
యడిగిన నాపగాతనయుం డతని కి ట్లనియె. 390

క. విను కర్షకులును వణిజులు, ననఘా గోరక్షకులు ధరాధీశునకున్
ధన మొదఁగూడెడుచోటుల, ననేకవిధములకు నెల్ల నావ్యవస్థలముల్. 391

తే. ధనములకు ధాన్యములకు నుత్పత్తితలము
లయినవాని కించుకయును హాని గాక
యుండఁ దనకును బండార మొదవఁ దగు సు
పార్జనము సేయ వలయు భూపాలకుండు. 392

క. పులి గూనల దినుచందము, గలిగిన నంతటన నిలుచుఁ గాక ధనంబుల్

1. సేయువాఁ.

గలుగునె మీఁదం గావున, జలగ దిగిచినట్లు గొనఁగ జను నిల సొమ్ముల్. 393

క. అరయుటఁ బ్రజ వర్ధింపఁగ, నరి [1]యేటఁ గ్రమప్రవృద్ధ మానట్టులుగా
నరపతికిఁ గొనఁగ వచ్చు, న్వారవులఁ బెంపంగఁ జాల నెఱయు ధనంబుల్. 394

క. దమియింపఁ దగినవారల, సమయమున దమించి వారిసంపదలు మహీ
రమణుండు దనదు బండా, రముగా సమకూర్చు జనము రాఁగిల్లంగన్. 395

క. ఆపనికిఁ గీడు రోయుచు, భూపాలుఁడు ధనము గలుగుపురుషులసిరిఁ దాఁ
జూపోపక కొనఁదగదు ద,యాపరుఁడై పెంప వలయు నఖిలజనములన్. 396

క. ప్రభువుల నుపచారంబుల, విభుఁ డనురాఁగిల్లఁ జేసి [2]వెదగొనుఁ గాఁపుల్
సభయులు గా కుండ ధనం, బుభయజగత్సిద్ధి [3]పొందు సుర్వీనాథా. 397

క. ఆయతి కిమ్మెయిఁ గలుగును, పాయంబులు ధర్మమార్గఫలితంబులు గాఁ
జేయుటయు మేలు నృపతికి, మాయాకృతినిపుణుఁ డగుట మతి గాదు సుమీ.

క. ధనము సవరించినఁ బ్రయో, జన మేమి యపాత్రములకుఁ జల్లి చెలుచునే
ని నరేంద్రముఖ్య వ్యయములు, విను రక్షయ సిరికిఁ బాత్రవిషయములైనన్.

వ. ఈభంగి నైనం గోశమిత్రరాష్ట్రబలంబులు వృద్ధిఁ బొందు నీ విట్టితెఱంగువాఁడ
వై ప్రజల రక్షింపుము రణంబుల కలయక విరోధుల వధియింపుము మఖంబు
లొనరింపుము దరిద్రులైనధరణీసురాదిసాధుల నరసి కుటుంబరక్షణంబు
సేయుము మాంధాతృనకు నాంగిరసుం డగుతుతథ్యుండు సెప్పినహితవాక్యంబు
లుపన్యసించెద నాకర్ణింపుము. 400

మాంధాతృన కుతథ్యుఁడు సెప్పినహితవాక్యముల ప్రకారము

తే. భూతవృద్ధులు ధనలాభములును గలుగు,ధర్మమునను రాజనువాఁడు ధర్మరక్ష
కై జనించెను గావున నతఁ డశేష,కాముఁడై ధర్మనిరతుండు గాఁగ వలయు.

క. వినుధర్మమునకు బ్రాహ్మణ, జనము జననదేశ మగుట జనపతి భక్తిం
గొనియాడి యసూయావ, ర్జనుఁడై తగు విప్రకోటి సంభావింపన్. 402

చ. అనిమిషులున్ విభీతు లగునట్టిపదంబునఁ బేర్చి మున్ విరో
చనతనయుండు భూమిసురజాతిసువృత్తి కసూయ చేసి నె
ట్టన సిరిఁ బాయఁడే బలి దృఢం బగుభక్తివిశేష మూఁదఁ గా
ననఘు యతండు దాఁ బిదప నవ్యయసౌఖ్యవిభూతి నొందఁడే. 403

ఆ. ధర్మమునకు సిరికిఁ దగ జనించినయది, దర్ప మనిమిషులు సుదాత్తమునులు
నైన నద్గుణమున నూనినఁ జెడుదురు, దాని గెలువ వలయు ధరణిపునకు. 404

మ. పరనారీగమనాదిదోషములు భూపాలుండు సేయంగఁ ద
ద్ధరకున్ వర్షము లేక యుండుఁ బ్రజకున్ దైన్యంబు వాటిల్లుఁ బె
క్కురుజల్ పైకొను నెందునుం గలయ నుక్కుం దేజముం దక్కును

1. యేఁటేఁటం బ్రవృద్ధ. 2. వెదగొనుఁ; వెదకుం. 3. బొందు.

ద్ధరసైన్యంబుల శత్రులోత్తుదురు బంధుశ్రేణికిం జేటగున్. 405

క. కానిచెయిదములు సేయక, నూనపుధర్మమున నడుచునుర్వీశుఁడు సం
తానము బంధులుఁ బ్రజయును, దానును సేనలును శుభము దలకొనఁ బేర్చున్.

వ. అని యిట్లుసెప్పినవాక్యంబులం దెలివొందిధర్మతత్పరుండై మాంధాతృండుమహా
విభూతిం బొంది నెగడె నీవును నట్లు నెగడు మనిన ధర్మతనయుఁడు ధర్మంబున
నెగడ దొరకొనుట యెట్టిభంగిం గలుగు నని యడుగుటయు నతనితో నక్కురు
పితామహుండు దొల్లి కౌసల్యుం డగువసుమనుం డనురాజు వామదేవమహాముని
నిట్లడిగిన నతం డతనికి నుపదేశించినతెఱం గెఱింగించెద విను మని యిట్లనియె.

వసుమనుం డనురాజునకు వామదేవుండు సెప్పినధర్మప్రకారము

ఆ. అర్థసిద్ధికంటె నరయ నెక్కుడు ధర్మ, సిద్ధి దాన సకలసిద్ధులును బ్ర
శస్తభంగిఁ జేరు శాశ్వతకీర్తియు, సంభవించుఁ గలుగు సద్గతియును. 408

క. ధనమునకై ధర్మము దెస, ననాదరము సేసెనేని నానృపతికి న
ద్ధనమును జెడు దుర్యశముం, బనుగొనుఁ దుది దుర్గతియును బాటిలు ననఘా.

క. లాభంబు ధర్మముఖ్యము, గా భరపడి మార్గశుద్ధి గనుఁ గొని కైకో
ల్దా భూవరునకు నిహపర, శోభనములు సేత చెప్ప శ్రుతివాక్యంబుల్. 410

క. ధర్మప్రవృత్తి యయ్యును, ధర్మము నా కింతకంటెఁ దత్త్వవిధులం
జేర్మిం బొరయవలయు నను, ధార్మికతాతృష్ణ నత్యుదాత్తుఁడు వొందున్. 411

వ. అని తనవచనంబులం దెలివొందినవసుమనుం డనురాజుతో వామదేవుండు రాజ్య
తంత్రంబునకెల్ల నాధారభూతంబు లగుసామభేదదానదండంబులం బ్రయోగించు
తెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 412

క. మూలబలము సంతుష్టం, బై లాలిత మగుచు నున్న యప్పు [1]డసదుఁజో
టాలోకించి నడవ భూ, పాలకునకు దండ మతిశుభం బొనరించున్. 413

చ. సమరము సాహసం బధికసంపద లమ్మెయిఁ దెచ్చికోలు ప
థ్యమె రిపు లేల కల్గుదు రహంకృతిపెంపును నుత్కటంపుఁగో
పము మగిడింపఁ జాలునరపాలున కట్లగుటన్ హితంబు సా
మము దనయంతవాఁ డయినమానవనాథు నెడన్ మహీశ్వరా. 414

క. తనభటులు గలఁగినప్పుడు, ధన మిచ్చి విరోధి నల్పతరు నైనను శాం
తునిఁ జేయవలయు దానము, నన యధికునిఁ దేర్చు టురవు నరపతి కెపుడున్.

తే. ఆయుపాయముల్ మూఁటికి ననువు గాని, యట్టిపగతునినెడ భేద మాచరింప
వలయు రంధ్రముల్ దగ వేచు [2]వలనుగలిగి, తత్పరతఁ జేయఁ జాలుసాధకులఁ బనిచి.

వ. శుక్రమతంబునం బంచమోపాయం బైనయుపేక్ష వర్తిల్లు దానిం బ్రయోగించు
భంగియుం జెప్పెద. 417

1. దసుదుఁజో. 2. వె. స.

మ. కలహంబుల్ దమలోనఁ జేసిన నుపేక్షానైపుణం బొప్ప శ
త్రులఁ జూడం దగు భూతదానవులపోరుం జూచిన ట్లిమ్మెయి
స్ములు ముంటం దగఁ బుచ్చుభంగి గలుగు న్భూనాథ కీ దైనమం
త్రులయేపుల్ విభుఁ డిట్లు మాపునది నేర్పుం బెంపుఁ బొల్పారఁగన్. 418

వ. అని యత్తెఱంగున వామదేవుండు సెప్పినహితవచనంబులు వాటించి కోసల పతి భాసమానుం డయ్యె నీవును నట్ల వర్తిల్లి వెలయు మనినఁ బాండవాగ్రజుండు సమరంబున శత్రుల జయించునప్పటిపాడి యె ట్లుండు ననుటయు భీష్ముం డతని కి ట్లనియె. 419

ధర్మజునకు భీష్ముండు సమరంబునపాడి చెప్పుట

సీ. పగవాఁడు బలములఁ బన్ని త్రోచినఁ దాను సబలుఁడై యొంటిమై సంగరంబు
గోరిన నమ్మెయి గొనకొని మాయ లొనర్చిన మాయలఁ బేర్చి గెలుపు
గొనునది వెన్నిచ్చినను బ్రమాదంబునం బడినను గైదువు భగ్నమైన
శర ణన్న మ్రొక్కినఁ దురగాలి యెడలిన నొరుతోడఁ బోరుచు నున్న నెట్టి

ఆ. పగతు నైనఁ జంపఁ దగ దధర్మంబునఁ, జంపుకంటెధర్మసమర కేలిఁ
జావు మేలు రాజు శయ్యఁ జచ్చుట గొఱ, గాదు గాన యోడఁ గాదు పోర.

క. విను చిల్ల యిడినయాయుధ, మును విషలిప్త మగుశస్త్రమును నెట్టియమి
త్రునిపై నైనఁ బ్రయోగిం, చిననరపతి నరకమున వసించు నృపాలా. 421

క. తనకుం దోడ్పడి యని నొ, చ్చినవానిం గాంచి కడఁగి చేష్టింపక యు
న్ననరేంద్రుఁ బొందుపాపం, బునకుఁ గొలఁది గలదె భరతపుంగవ తలఁపన్. 422

వ. అని చెప్పి వెండియు. 423

చ. అరిపయిఁ బోయి వానిపుర మగ్గలికం జెఱుపంగఁ దద్ధరం
బరఁగుప్రజం జలంబుమెయి బాధలఁ బెట్టుటధర్మ మట్టిని
ష్ఠురత యొనర్చు టప్పటికిఁ జూడఁగ మానఁగ రాదయేని భూ
సురగృహ దేవగేహములచూఱ నవశ్యము మాన్చు టొప్పగున్. 424

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు రాజధర్మంబుకంటెం బాపకర్మంబు లేదు పా ప్మని పలికి యిట్లేని రాజున కెట్లును నధోగతి వాటిల్లుఁ గదే యనుటయు నాపగా తనయుం డి ట్లనియె. 425

క. శరణాగతుఁ గాచియు నని, సరిపోటులఁ బడ్డఁ దెచ్చి యరసియు ధరణీ
సురులం బ్రోచియు నానా, ధ్వరములు సేసియును రాజు దలఁగు దురితముల్.

క. అన విని యమ్మనుజేశ్వరుఁ, డని ననివర్తు లయి శౌర్య మభినుతి కెక్కం
దనువుఁ దొఱంగినవారికి, ననఘా యెబ్భంగిలోక మగు నని యడిగెన్. 427

వ. అడుగుటయు నమ్మహీకాంతునితో శాంతనవుండు శక్రాంబరీషసంవాదంబు చెప్పెద దీన నీయడిగినయది దేటపడు నని యి ట్లనియె. 428

ఇంద్రాంబరీషసంవాదప్రకారము

సీ. అంబరీషుండు నానాధ్వరంబులు సేసి కడచని వాసవుకడకు నేఁగి
యచట నుజ్జ్వలవిమానారూఢుఁడును మనోహారిపుక్రీడనోద్యానచరితుఁ
డును నై వెలింగెడుతనకుఁబుట్టు సుదేవుఁ డనువానిఁ జూచి యయ్యనిమిషేంద్రు
తోడ మదీయభృత్యుఁడు వీఁడు క్రతుముఖ్యకర్మముల్ సేయఁ డెక్కారణమున
తే. ననఘ నాకంబుఁ గడుఁ బేర్చియునికి గలిగె,ననుడు నాజిష్ణుఁ డిమ్మహాత్మునితెఱంగు
సెప్పఁ జెట్టలు వినఁగ వాంఛించితేని, వినుము చెప్పెద నని యిట్టు లనియెఁ బ్రీతి.
వ. శతశృంగుం డనియెడుదానవునితనూజులు సనముండును వినముండును దముం
డును ననఁగుడువారలు. 430

శా. బాహాగర్వము సూపఁ గోరి పటుదర్పం బొప్ప నుగ్రాహవో
త్సాహం బూర్జితభంగిగా భయదఘోషస్ఫీతనానావిధ
వ్యూహంబుల్ ధరణీప్రకంపనము లై యుద్దామసర్వాంగస
న్నాహత్వంబునఁ బేర్చి తోడ నడచె న్సంరంభశుంభద్గతిన్. 431

ఉ. మంచిమగండ వైన నిను మార్కొనువా రయి దాడివెట్టి యొ
క్కించుకశంక లేక ప్రజ యెల్లను బిగ్గల ముట్టి యర్థముల్
గొంచు ధరిత్రి నైకొనుటకుం గన లగ్గల మొంది యీతనిం
బంచితి సైన్యయుక్తముగఁ బార్థివ యిట్లని పల్కె తత్తఱిన్. 432

మ. పసగన్ వేచని దోర్బలంబున రణప్రావీణ్యముం జూపి నీ
వసురానీకముఁ ద్రుంచి భూప్రజలకున్ హర్షంబు గావించి రా
క సుమీ రాక జయంబు లేక ప్రజదుఃఖం బొందఁగా రాక నీ
యసువర్గంబులపోక గా నెఱుఁగు పెక్కాడంగ నిం కేటికిన్. 433

మహాస్రగ్ధర. అనిన౯ సంగ్రామకేళీవ్యసనరసికుఁడై యట్ల కాకంచు నిన్ వీ
డ్కొని యీతం డేఁగి తా నప్డు దనుజతతియాటోపమున్ గూఢచారుం
డనుదృష్టిం జూచి తా నిట్లను మనమున సైన్యంబుచే నేల శత్రుం
గొన నీ నేలా పురారిం గొలుతు నతనికిం గోసి యిత్తున్ శిరంబున్. 434

మ. అని నిశ్చయుఁడై రణాం బుడిగి సైన్యంబాతయుం గ్రమ్మఱం
జనఁగాఁ జేసి పరేతభూమికి దృఢోత్సాహంబునం బోయి శం
భునిఁ జిత్తంబున నిల్పి వాలును గళంబుం గూర్చిన౯ సత్కృపా
ఘనుఁ డద్దేవుఁడు ముంగటన్ నిలిచి ఖడ్గంబుఁ దొలంగించుచున్. 435

మ. చను నే సాహస మిట్లు సేయ నిది గర్జంబే కతం బేమి యి
ప్పని కన్నం గని చక్కఁ జాఁగి ధరయున్ ఫాలంబునుం బొంద వం
దనముం జేసి యితండు నీపలుకులన్ దైతేయులం దాఁక నొ
ల్లనివాఁ డైన తెఱంగుఁ జెప్పె శివునుల్లం బార్ద్రితం బొందఁగన్. 436

ఉ. ఆపరమేశ్వరుం డితని కప్పుడు దివ్యరథోత్తమంబునుం
జాపము నస్త్రకోటియుఁ బ్రసన్నత నిచ్చి రణంబునందు నీ
యేపున కోర్వ దేవతలకేనియు దైత్యులకేని రాదు షా
ష్మేషగతేని గెల్వుము మహిం జరణం బిడ కుండు మాజిలోన్. 437

మ. అని వీడ్కొల్పిన నీతఁ డుబ్బు మదిఁ బొం గారంగఁ దేరెక్కి వే
చని దైత్యధ్వజినీప్రతాపమహిమోత్సాహంబులం జీరికిం
గొన కుగ్రోద్ధతిఁ దాఁకి పీనుఁగులపెంగుప్పల్ గొనం జేసె న
[1]య్యనిఁ బైఁ ద్రోచిన నిద్దఱం దునిమె దైత్యాధీశులన్ వ్రేల్మిడిన్. 438

వ. ఇవ్విధంబున సదముండును దముండునునుం బడినం గని కోపోద్దీపితుం డై. 439

స్రగ్ధర. వీరోదారోగ్రలీలన్ వినముఁడు సమరోర్విన్ బలోల్లాస మొప్పం
జేరెన్ బాహాసముల్లాసితఘనరుచిరాసిప్రభాభాసురుం డై
యారక్షోనాథుపైఁ బేరలుక మఱపుఁ జేయంగ నీతండు డిగ్గెం
దే రుద్యత్ఖడ్గదీప్తుల్ దెసల నిగుడ దైతేయవీరుల్ చలింపన్. 440

వ. ఇట్లు విధాతృవశంబునఁ బాదచారి యై. 441

మ. దనుజుం దాఁకి కృపాణఖేలనము చిత్రంబై వెలుం గొందఁ ద
త్తనుసంఛేదనకేలి సల్ప నతఁడుం దన్నుం బటుప్రస్ఫుర
ద్ఘనకౌక్షేయకధారఁ జీరఁ బడియెం దా నాతనిం గూల్చెఁ ద
క్కినదైత్యావలి విచ్చె నల్గడఁ బరిక్షీణోద్యమత్వంబునన్. 442

వ. ఇట్లు నిశ్శేషంబుగాఁ బరవీరులం బరిమార్చిన నీరాజ్యంబు పూజ్యం బై వెలసె భూప్రజయుం బ్రమోదంబు నొందె నిత్తెఱంగున నీవు దేవుండు సుకృతవంతుం డై యింతటిపదంబున కర్హుం డయ్యె నేయజ్ఞంబులును సంగ్రామయజ్ఞంబునకు సదృశంబులు గావు వినుము వీరమస్తకరాశి వేదికగాఁ గృపాణబాణాదిసాధనంబులు సముత్స్రుక్స్రువంబులుగా శోణితం బాజ్యంబుగా మాంసంబు పురోడాశంబుగా వీరవ్రతదీక్షితుండు సమరాధ్వరంబు సలిపి రుధిరజలపూరయు మస్తిష్కకర్దమయుఁ గేశశైవాలయు [2]నాంత్రఫేనయు భేరీమండూకయు హేతిమీనయు గజకళేబరపులినయు నగు నమరపుణ్యనది నవభృథస్నానంబు సేసి మదీయలోకంబున సుశ్లోకుం డై నిత్యస్థితి నత్యుదాత్తపదవిం బ్రవర్తిల్లుఁ బుణ్యాత్ముం డగుటకుం దనువు దొఱంగ వలయు నని లేదు తెగువతోడి యనివర్తనగతియ చాలు నిట్టిది రణాచరణప్రభావం బేనును బ్రబలదైతేయవ్రాత[3]శాతనసుకృతంబునం గాదె యీదేవేంద్రత్వంబు నొందితి నని పలికిన నంబరీషుండు సమరశూరులసమధికపుణ్యాత్వంబు దెలిసి సంభావించె నని చెప్పి దేవవ్రతుండు వెండియు. 443

1. య్యనిఁ బైఁ బోఁచిన యిద్దఱం. 2. నాళపత్రఫేనయు. 3. శాసనసుకృతంబునం.

సమరానివర్తనంబువలనిఫలము

క. జనకుఁడు ప్రతర్దనునకుం, దనకును రణమైనయపుడు తనయోధులకుఁ
వినునాకంబును నరకముఁ, గనుఁగొనుఁ డని చూపి చెప్పెఁ గౌరవముఖ్యా.

తే. పుణ్యతమము భోగాస్పదంబును మనోహ
రాంగనాజనబహుళలంబు నైనయది ర
ణంబు బిరుదులై చేసిన నరులనెలవు
[1]దూరఁ బందలచోటిది దుగఖమయము. 445

వ. అని తనమాహాత్మ్యంబునం జూప నోపినయుభయస్థలంబులుం జూపం జూచి యేచి యవ్వీరులు దెంపు వొంపిరివోవం దఱియ నుఱికి వైరుల జయించిరి సమరంబు తెగువ దీప్తలక్ష్మిం గరం బొనర్పఁ బుణ్యతమలోకంబు లిచ్చుం గావున శూరుం డధికపుణ్యోదారుం డని యిట్లు దేవవ్రతుండు ధర్మశూరునకు సమరానివర్తనజనవిశేషం బెఱింగించె నని చెప్పిన విని యటమీఁద వారలసంప్రశ్నోత్తరంబులు ప్రవర్తిల్లినవిధంబులు వినుపింపు మనుటయు. 446

మ. పరమాయుగపరమార్థసిద్ధిపరమప్రావీణ్యసంపాదనా
దరసంభావితభక్తలోక నిగమాంతస్ఫీతహార్మ్యాగ్రసం
చరణప్రౌఢమయూర చిత్రమహిమా సర్వాత్మవిజ్ఞానసం
పరిపాకప్రకటాకృతీ శమదమోద్భావాహతస్వీకృతీ. 417

క. యమనియమాద్యష్టాంగ, క్రమాభ్యసననిర్మథితవికారసుచేతగ
కమలామోదమయాత్మా, [2]సమతారాహిత్యశస్య సర్వనమస్యా. 418

మాలిని. సమధికనిరవద్యస్వైరనిత్యప్రభుత్వా
విమలమహిమహేలావిర్భవత్సర్వసత్త్వా
నమదమలినచిత్తోన్నత్యదివ్యన్మహత్త్వా
దమమహితతపస్సద్భావసంవేద్యతత్త్వా. 449

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

---

1. దురముకుందల. 2. సమనరాహిత్య...సమాస్యా;...సమస్యా.

శ్రీ

శ్రీ గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

శాంతిపర్వము - తృతీయాశ్వాసము



ధుర్యకరణ సమ్య
గ్బోధాత్మవిహరణ దివిజపూజ్యచరణ యా
రాధకభరణ నిరాధి
వ్యాధికరణ సౌమ్యకిరణ హరిహరనాథా. 1

కాలనిరూపణాదు లగు రణోపాయంబుల ప్రకారము

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నిట్లు శూరులు పుణ్యతమ పురుషు లని విని కుంతీనందనాగ్రజుండు గంగానందనునితోఁ గాలనిరూపణాదు లగు రణోపాయంబు లెఱింగింపు మనుటయు నతండు భరితాదరుండై. 2

సీ. వానయు సీతును వర్జించి మందువేసవి గాక మున్న సస్యములపంట
లొదవెడుతఱి నెత్తునది శత్రుపయిఁ బూరి గట్టియల్ నీళ్లుఁ గలుగు తెరువు
గాఁ జూచి నడచుట గర్జంబు సిడములుఁ గంకటంబులును బల్కులును విండ్లు
మొదలగునాయుధంబులు రథగజహయంబులసవరణలు నపూర్వభంగి

తే. నొప్పి యరిభీకరంబులై యుండవలయు, శంఖకాహళపటహనిస్సాణముఖము
లైనతూర్యముల్ మంచివి యైన లెస్స, యధిప విడిదల సమతల మగుట మేలు.

క. చరులఁ బనిచి యరుల తెఱం, గరయుచు వా రెదురు నడచునట్టి దయిన దె
ప్పరపుం దెరువున డప్పిం, బొరసినయెడ విడియుచోటఁ బొడుచు టురవగున్. 4

ఆ. నిదుర పోవుచోట నీరు దవ్వై వడఁ, బడినయెడను [1]గూడు దడసి సొలసి
నపుడుఁ జెదరి యున్న యవసరమునఁ బగ, వారిఁ బొడిచి చెఱుపవలయు నధిప.

సీ. చెట్టును ఱాయును మిట్టయుఁ బల్లంబుఁ గలిగినచోటు గాల్బలమునేల
పినుము నీళ్లును రొంపియును లేక సమవిశాలము నైనచోటు గుఱ్ఱములనేల
కమ్మి గ్రుంగక [2]గదుగదుప రొంపులు గలుగమి నొప్పుచోటు రథములనేల
యొడనెడ మ్రాఁకులు మడువులుఁ గలచోటు కురునాథ యెఱుఁగుము కరులనేల

ఆ. యేబలంబు దనకు నెక్కుడు గలిగె న,బ్బలమునేల పోరుగలను గాఁగ

1. జాల...సొలసి. 2. గదగదప; కదకదప.

నినుఁడు సీతు గాలి వెనుకగా మొన నడపించి పోడువ సంభవించుజయము. 6

చ. పలకలవార లగ్రమునఁ బన్నఁగ విండులవారిఘోటకం
బులఁ గరుల్ రథంబులను భూవర వెన్వెనుకం గ్రమంబునన్
నిలిపినఁ గూడి నిల్చినయనీకమునం గడుమంచియోధులం
గలయఁగ నెందు నయ్యయిప్రకారమువారల నిల్ప బల్పగున్. 7

ఆ. బంటు లుత్సహించి పగఱ పోయిరి పోయి, రంచుఁ గడఁగి బొబ్బలార్పు లెసఁగ
నతిరయమున నడరునట్లుగ దొర సము, న్నతి యొనర్పవలయుఁ దాఁకుదలల. 8

వ. అనుటయుఁ గౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితో బంట్లెట్టివారు గావలయు
నని యడిగిన నతం డిట్లనియె. 9

తే. ఏనుఁ గేసుంగుఁ బేర్చిన ట్లెసక మెసఁగు, నంగములఁ సొంపుఁ బులికిని సింగమునకు
బుట్టినట్టియుగ్రతయును గట్టిమెఱయ, వలనుఁ గలయోధవీరులు వలయు ననికి.

వ. దేశవిశేషంబు లాకర్ణింపుము గాంధారసింధుసౌవీరులు కఠారంబులసబళంబులం
బరిశ్రమంబు గలిగి బలశౌర్యసమగ్రులై సర్వసమరంబులకుఁ జాలి యుండుదు
రౌశీనరు లెల్లకైదువులకు నేర్చి సత్త్వవంతులై యుండుదురు ప్రాచ్యులేనిక
కయ్యంబునకు నేర్తురు కపటయోధులై యుండుదురు యవనులుఁ గాంభోజు
లును మథురచుట్లదేశంబులవారును గుఱ్ఱపుబవరంబులకు నలవడి యుండుదురు
ఘూర్జరులు బద్ధపరుల నడిదంబులం బరిణతులై యుండుదురు మాళవులు
రథంబులు మొదలైనచతురంగబలంబులసంగరంబులం జతురులై యొక్కఁడొ
క్కండ పెక్కండ్రకైన నోర్చియుండుదురు గొందఱఁగొందఱ నిర్దేశించితి మఱియు
ననేకదేశంబులవారు వివిధప్రకారంబుల నుండుదు రయ్యై లెఱుంగు లెఱింగి
పెనంగించి జయంబు గొనునది యనిన ధర్మనందనుండు జయించుసైన్యంబులం
దోఁచులక్షణంబులు వినవలతు ననవుఁడు భీష్ముఁ డతని కిట్లనియె. 11

ధర్మజునకు భీష్ముఁడు శకునాపశకునములు దెలుపుట

క. సైనికులమనము లుత్సా, హానూనము లగుచు నుండు హయఘోషణముల్
వీనులకును సొగయించు గ, జానీకము లుబ్బు విజయ మగుసైన్యమునన్. 12

క. మృగములుఁ బక్షులు ననులో, మగతిం జరియించు వెనుక మందానిలుఁ డిం
పుగ వచ్చి మెల్లఁగుఁ గడు మే, లగుమాటలు వాడము గెలుచునట్టిబలమునన్.

క. [1]వెలడునెడఁ దెలివితో న, గ్నులు వలపల సుడియు శిఖలఁ గొమరగుఁదూర్యం
బులు గంభీరధ్వనులం, జెలఁగును జయము గొనునట్టిసేనఁ గుమారా. 14

క. అని చెప్పి మఱియు నతఁ డి, ట్లను ముట్టినపగఱసొంపు నడఁచుట యొప్పున్
విను కయ్యమునకుఁ గాల్ద్రి, వ్వినఁ బాటిలు దురిత మెట్టివిభునకు నైనన్. 15

క. చెలువునడు మవిసినను బెను, వెఱ మొకములు సెదరినను వివేకనిధీ యు

1. వెలులునెడ...శిఖలు గొమరుగ.

క్కఱి బహుళసైన్య మఱిమిఱిఁ, బఱచిన నాఁగంగ రాదు బలియుర కైనన్. 16

క. విను కొండ తైనఁ గడుఁదెం, పున మార్కొని కడిమి మీఱి పొంగి యదరినన్
మొన యెంతఘనమైన విఱుగుం, జను నే కయ్యంబు [1]వాఁడువ శక్తులకైనన్. 17

క. క్షమ మేలగు నైన నతి, క్షమ హైన్యముఁ దెచ్చు నెదురు గర్వించిన క
య్యము వాడిచి గెలిచి యరిశేషమునెడ సదయక్షమావిశదుఁ డగు టొప్పున్.

రాజు పగఱయెడ నుండవలయువిధము

వ. అనిన నప్పాండవోత్తముండు పుడమిఱేఁడు పగఱయెడ నెట్టివాఁడు గావలయు ననవుడు నాభూపతితో భీష్ముండు బృహస్పతి దివస్పతి కెఱింగించిన తెఱం గుప దేశించెద నని యి ట్లనియె. 19

చ. విను మరిఁ జంపనుం జెఱుప వేచుట లెస్స ప్రతాపభాషణం
బున వెడ నుల్లికుట్టులను బొంకుల వానిఁ గలంగఁ జేసి రేఁ
చినఁ దనపూఁపు దప్పు నఱ నేమనిచందము నమ్మి యున్నచా
డ్పును మెఱయంగఁ బల్కుచుఁ గడున్ మది నమ్మక యుండఁగాఁ దగున్. 20

చ. అరిపయి వీఁక నెత్తి చనునప్పుడుఁ దేఱియ లుట్టునట్లుగా
నరపతి వానివారలు వినం బ్రియమాడుట మేలు పక్షిఁ దాఁ
దిరముగఁ [2]జేయఁగా మృగము తేఁకున వాపను వేఁటకాఁడు త
త్స్వరములు సూపి కాదె తుదిఁ జంపఁ దెగుం దనబారిఁ బాఱినన్. 21

ఉ. వేమఱు శత్రునిం బరిభవించుట రిత్తకు రిత్తవైరముం
దా మదిఁ బెట్టికోలు సుఖతంత్రము గాదు సుసంధికాలమున్
సీమ దగంగ [3]రూ పడఁగఁ జేయుటయున్ వల దగ్గ మైన వాఁ
డేమెయి నైన వధ్యుఁ డను నిట్టి వినిశ్చయ మాత్మఁ గల్గుటన్. 22

క. కాలవిపర్యయమున నర, పాలుఁడు దా మ్రొక్కినైనఁ బగతుఁ గలసి త
చ్ఛీలమెఱిఁగి తఱి గ్గొనం, గాలునిపురి కనుచునది సుకరముగ వానిన్. 23

క. అనదతనంబును బెడిదపుఁ, దనమును లేకుండఁ బరఁగి దరి యొత్తెడునే
ఱునుబోలె నొత్త వలయును, మనుజేంద్రుఁడు మార్తురం గ్రమంబున నధిపా.

క. పెక్కండ్ర తోడ నీరస, మొక్కటఱిన కొనక తఱిఁగియున్న పగతుతో
[4]నుక్కాడి బంధుభావముఁ, దక్కటిపగఱయెడ వలయుఁ దా నెఱపంగన్. 25

కాలకవృక్షీయమహాముని క్షేమదర్శికిఁ జెప్పినహితవాక్యములు

వ. అనిన శంతనుపుత్రుతో నజాతశత్రుండు నిజపరివారదోషంబున నైనను బరుల చేత నేనియు సంపద సెడుట నాపదం బొరసినధరణీశుండు నెవ్వగ నెవ్విధంబునం బాపికొను నెఱింగింపు మనుటయుఁ దొల్లి కోసలపతి యైన క్షేమదర్శి విదేహపతి

---

1. వాఁడు పశక్తులకైనన్. 2. జేరఁగా. 3. రూపడక... నేనవధ్యుఁడగు; నైన వంధ్యుఁడగు... మాత్మఁ గల్గినన్. 4. నుక్కారి.

తే. యీజగంబునదివమునంబూజవడయు,మాతృభక్తుండు పితృభక్తిమానసుండు
నట్ల యవ్యయానందసంప్రాపణంబు, గురుపదాబ్జసమారాధకుండుఁ గాంచు. 43

వ. అనవుడు నజాతశత్రుండు గంగాపుత్రునితో సత్యానృతంబులు జగంబులం బరఁగి యుండుఁ బురుషుండు వానియెడ నెట్టంగివాఁడై ధర్మపరుం డగు నని యడిగిన నమ్మహీపతి కమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె. 44

సీ. సత్యంబు వలుకుట సర్వధర్మములకు మిక్కిలి యనృతంబు మేటిపాత
కము తద్విశేషంబు గలదు చెప్పెద నొరు నర్థంబుఁ బ్రాణంబు నపహరింపఁ
జూచుపాతకులతో సూనృతం బాడుట పాపంబు బొంకులు వలికి యట్లు
వారి హింసించుట వరధర్మ మిది యొక్కఁ డేల భూతములకు హితము సేయు

తే. బొంకు లెల్లను ధర్మముల్ భూతబాధ
కంబు లగునిక్కములు పాతకములు వినుము
భూతములదుష్టశిష్టత్వములు వివేక
సూక్ష్మతావేద్యములు వానిఁ జూడవలయు. 45

పాపనిస్తరణప్రకారము

వ. అనినం గౌంతేయాగ్రజుం డెట్టివారు దురితంబులు నిస్తరింప నేర్తు రని యడిగిన సురనదీసూనుం డి ట్లనియె. 46

సీ. వర్ణాశ్రమాచారవంతులు నవిషయాసక్తులుఁ బ్రతికారశక్తు లయ్యుఁ
[1]దిట్టాడు వడి నైచు ధీరు లుదారులు నతిథిపూజకులు నధ్యయనరతులు
నగ్నిహోత్రపరులు నాజిఁ బిఱిందికి నడుగు వెట్టక తెగి నడచువారు
సత్యవాదులు సాధుజనపోషకులు సర్వదేవతాసములు నై భావ మెందు

తే. నిలిచె నమ్మూర్తి భక్తిమైఁ గొలుచువారు,దురిత[2]దుర్గముల్ నిస్తరింతురు పురాణ
పురుషుఁ డవిచింత్యుఁ డచలుండు పుండరీక,లోచనుండు సద్భక్తులఁ గాచు నధిప.

క. విను మగ్గోవిందుఁడు సఖుఁ, డును బంధుఁడుఁ గార్యకర్తుఁడు నై నిన్నుం
గొనియాడు చుండ దురితం, బను పేరును గలదె నీకు నసఘచరిత్రా. 48

ఆ. ఇంద్రుఁ డజుఁడు విష్ణుఁ డెవ్వాని వైదిక, స్తోత్రములఁ బ్రసాదితునిఁగఁ జేసి
యెలమిఁగొలుతు రమ్మహేశ్వరుఁగొలుచువా, [3]రెందు నెపుడుఁ గీడునొంరధిప.

క. విను మివ్వాక్యము లెవ్వఁడు, గొనియాడుఁ బఠించు విప్రకోటికిఁ జెప్పుఁ
జననాథ వాఁడు దురితం, బనుదుర్గము నిస్తరించు నక్లేశమునన్. 50

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు. 51

వ్యాఘ్రగోమాయుసంవాదము

క. సౌమ్యు లసౌమ్యులభంగి న,సౌమ్యులు సౌమ్యులవిధమున జనవర చిత్తా
గమ్యతఁ దోఁతురు వారిని, సమ్యఙ్నిశ్చయతఁ గాంచుచందము సెపుమా. 52

1. దిట్టులువడి, దిట్టాటవడి. 2. వర్గముల్. 3. రెందు నిందు.

వ. అనుటయు నాపగాతనయుం డేతత్ప్రయోజనం బైనవ్యాఘ్రగోమాయు సంవాదం బనునితిహాసంబు గల దాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె. 53

ఆ. పురిక యనఁగఁ బరఁగుపురిఁ బౌరికుం డను, నృపతి క్రూరకర్మనిష్ఠఁ బరఁగు నవ్విభుండు సచ్చి యధిప గోమాయు వై, పుట్టెఁ బు ట్టెఱుంగు బుద్ధితోడ. 54

వ. ఇబ్భంగిం బుట్టినయానక్క మహితవ్రతశీలం బయి మాంసంబు దినక హింస సేయక వనంబునం బతితఫలంబులుఁ బత్త్రంబులు నాహారంబులుగా వర్తించు చుండఁ దోడినక్క లిది యేటివ్రతంబు మాంసం బేము దెచ్చి యిచ్చెద ముప యోగించి సుఖ వై యుండు మని ప్రార్థించిన నమ్మెయికిం జొరక దృఢనిశ్చయం బై యుండె నంత నొక్కనాఁడు మృగంబుల కెల్ల ముఖ్యం బైనశార్దూలం బత్తెఱం గెఱింగి వచ్చి యగ్గోమాయువుతో ని ట్లనియె. 55

క. నిను సౌమ్యుఁడ వని యెఱిఁగితి, ననఘా ననుఁ జెంది నిలిచి యతులసుఖము లం దిన మేలు నన్నుఁ గ్రూరుం, డను[1]లోకం బిదియు నుడుప నగు నీశిక్షన్. 56

వ. నాతోడిబాంధవంబు సేయు మనిన నగ్గోమాయువు వి ట్లనియె. 57

క. నీ వాశ్రయణీయుండవు, గావే విను భోగపరము గా కున్నది మ ద్భావం బటు గావున నా, కీవచనము లింపు సేయ విద్ధగుణాఢ్యా. 58

వ. అది య ట్లుండె భోగంబులు గా కున్న నేమి నీకుం గార్యాకార్యంబులు నా యెఱింగినతెఱంగున నుపదేశించుచు మైత్రి పాటించి యునికి గర్హణీయంబై భవ దీయమూలభృత్యు లసూయ సేసి భేదింతురు దాన నొప్పమి వచ్చు నీవు వారలు గలంచినఁ గలంగ కుండుటకును నాబుద్ధి పాటించుటకును సమయంబు సేసి నన్ను మన్నించికొని యుండు మట్లైన నీకడ వర్తించి యుండెద ననుటయు నావ్యాఘ్రం బాభంగి నడపం గలయది యై. 59

ఆ. సంతసంబుతోడ సమయంబు సేసిన, నెలమిఁ బొంది నక్క పులికి బుద్ధి సెప్పికొనుచుఁ దగ వసించెఁ దదీయని,కేతనమునఁ బులియుఁ బ్రీతి సలిపె. 60

వ. కొండొకకాలంబునకు నమ్మృగరాజు మన్నించువిధంబును నగ్గోమాయువు దదీయ హితాహితంబు లరసి బుద్ధిసాచివ్యంబు సేయుతెఱంగును జూచి చూపోపక యప్పులిమూలభృత్యులు దమలోనం గూడికొని యొక్కనాఁడు. 61

క. పులి నమలెడు మాంసము వెర, వలవడఁ దా మపహరించి యానక్కకు ని మ్ములు నిల్వం గావించిన, నిలయంబున గొంచిఁ బెట్టి నేర్పారంగన్. 62

వ. ఉన్నంత [2]భక్ష్యపదార్థపరిరక్షణంబును దాన చేయునది గావున నగ్గోమాయు వప్పనికిం జొచ్చి మాంసంబు గానక యెవ్వ రేని మ్రుచ్చిలి కొనుటగా నెఱింగి నది యై శార్దూలంబున కెఱింగించిన నామ్రుచ్చిమి యప్పులి యరయం దొడం గిన నెప్పటికపటభృత్యులు గపటోపాయంబు వన్ని. 63

1. లోకమునింద యుడుప. 2. భక్షణపదార్థ.

క. నెఱకుపరివార మస్మాంసము గనుఁ దెఱఁగును ఘటింప శార్దూలముచి-
త్తము నక్కవలన విరసత్వము నొందిన నెఱిఁగి భృత్యతతి యిట్లనియెన్. 64

ఆ. నక్క కేటివ్రతము స్రుక్కక యిమ్మాంస, మపహరించినపుడ యబ్బెనేని
నేమి గైనఁ జేయు నిది పాపశీలంబు, గపటధర్మకంచుకంబు సువ్వె. 65

క. తా నటు మాంసముఁ దిన దటె, యీనక్కయు బేలువెట్టి నిన్నాళ్లును నీ
యాన పలుమాట వలుకం, గా నోడితి మిదియు నడపఁ గార్యములయెడన్. 66

క. అనుటయు మృగపతి మనమునఁ, [1]గన లడరిన నక్కఁ బట్టఁ గాఁ బంచి వధిం
పను బుచ్చె దాని నంతయు, విని యప్పులితల్లి గరము వెసఁ జనుదెంచెన్. 67

వ. చనుదెంచి యావ్యాఘ్రవరునితో ని ట్లనియె. 68

క. [2]ఇట్టివి కృత్రిమములు గల, వట్టిదె యానక్క బేలవైతివి భృత్యుల్
పుట్టినకోలెను గుటిలత, లెట్టిట్టివి సేయ రకట యెఱుక గలఁగెనే. 69

తే. బుద్ధిమంతునివలన దుర్బుద్ధు లధికు,వలన హీనులు రూపసివలనఁ [3]గొనటి
వా రసూయలు సేయుదు రీరసమున,నింత యెఱుఁగంగవలవదె యీవు గొడుక.

క. ధర్మ మధర్మముభంగి న,ధర్మము ధర్మంబుమాడ్కిఁ దనయా తోఁచున్
నిర్మలమతి నరయ వలయు, ధార్మికతన కోరువాఁడు దన కేర్పడఁగన్. 71

క. విను మీగోమాయువు వచ్చినయంతటనుండి మనకుఁ జేసినహితముల్
గనికొన వలవదె యీతర,మున వాఁ డిటు సేయఁ డనుసమూహయు వలదే. 72

క. హితుఁ డగుమంత్రిం గుటిలుల, యతికపటోపాయములకు నగపడి చెఱుపన్
మతిఁ దలఁతురె పతి సుపరీ,క్షితంబు గావింప కొకటి సేయం దగునే. 73

చ. అనవుడు నక్క రాఁ బనిచి యప్పులి గౌఁగిటఁ జేర్చి బాష్పము
ల్గనుఁగవఁ [4]గ్రమ్మనుం బలుకులం దగఁ బెద్దయు గారవించిన
న్వినుము మృగేంద్ర మున్నటుల నీవు సభన్ నను వీఁడు మంచివాఁ
డని కొనియాడి యిప్డు దెగటార్చితి పెంపును నాదుమానమున్. 74

వ. అని పలికి యగ్గోమాయువు వెండియు. 75

క. నను నీవు పదస్థునిఁగా, ననఘా చేయంగఁ దలఁచినప్పుడ నీభృ
త్యనికాయముకఱపులఁ బడ, కునికియు నాబుద్ధి వినుటయును మఱవమికిన్. 76

వ. బాస సేయవే యట్లుంగాక. 77

ఆ. ఎఱిఁగి గైన నెఱుఁగ కేనియు నొక్కని, భంగపెట్టి పిదప సంగతుఁడుగఁ
జేసికొనుట మేలె సిరి గలవారికి, నట్టినిలుపు వాని కగునె హితము. 78

క. అని పాసి యరణ్యమునకుఁ, జని యనశనదీక్ష నొంది సద్భావఖ్యా
తి నెఱయఁ బరమస్థానం,బున కగ్గోమాయు వరిగెఁ బురుషవరేణ్యా. 79

వ. ఈకథ పూర్వాపరవాక్యంబులయందలితాత్పర్యంబు నిరూపించి. 80

---

1. గనలు గదిరి. 2. ఇట్టి యకృత్యంబులు. 3. జెనఁటి. 4. గ్రమ్మఁ బల్కులఁ దగం గడుఁ బెద్దయు.

క. వారిరిమాటలఁ దేలక, భావంబునఁ గీడు మేలుఁ బరికించి యస
ద్భావుని సద్భావుని నవ,నీవర [1]యేర్పఱుప నెఱుఁగ నేరఁగ వలయున్. 81

భీష్ముండు ధర్మజునకు సహాయసంపన్నత్వం బావశ్యకం బగుట సెప్పుట

వ. అనిన విని సంతోషించి కౌంతేయాగ్రజుం డేమిభంగివర్తనంబున భూపాలుండు
సుఖియై యుండు ననుటయు నన్నరపతికిం గురుపితామహుం డి ట్లనియె. 82

సీ. ఆలస్యమును నసహాయత్వమును నొప్ప వవి లేనిపతి సుఖి యై చరించు
విను తొల్లి యొకయుష్ట్ర మనితరసాధ్యతపంబు సేయఁగ మెచ్చి బ్రహ్మ వచ్చి
యర్థించినది యేమి యనిన నాలొ ట్టెనుఁ గొప్ప నా మెడ శతయోజనప్ర
మాణం బగుట కోర్కి వాణీశ నావుడు నట్లగుం గాకని యతఁడు సనియె

తే. నదియు వరగర్వమున సహాయంబు నొల్ల
[2]కలసభావంబుతో నుండి వలచి యొక్క
నాఁడు దనయఱ్ఱు సాఁచి కాననములోన
దీనుకొని మేయఁగాఁ బెను వాన వచ్చె. 83

క. వచ్చినఁ దన మెడ సాఁగిన, యచ్చటిగుహలోన నుత్తమాంగం బిడి తా
నిచ్చమెయి నిదురపోవఁగ, విచ్చలవిడి నొక్కనక్క వెలఁదియుఁ దానున్. 84

వ. ఆగుహ సొచ్చెం జొచ్చి యాఁకటిపెల్లున నాలుం దానును నొక్కట నాలొట్టె
నుఁగుకుత్తుక కబళించి నెత్తురుం గండలు నొండొండ మ్రింగం దొడంగిన నది
మేలుకని మెడ [3]పొరల్చునంతకు నానక్కలు నరంబులు ద్రెవ్వంగఱచిన నెఱి
దప్పి యయ్యుష్ట్రంబు నిర్గతప్రాణం బయ్యె నట్టిచందంబు గాక నీ వనాలస్యుం
డవును సహాయసంపన్నుండవును నై నెగడు మనిన నజ్జగతీశుం డతనితో
శత్రుం డధికుం డైన నల్పబలుం డగు రాజే యోజ నాపద నిస్తరించు ననవుడు
నతండు సముద్రసరిత్సంవాదం బాకర్ణింపుము దాన నీయడగిన యర్థంబు దేట
పడియెడు నని పలికి యి ట్లనియె. 85

సముద్రసరిత్సంవాదము

తే. ఉదధి సుఖగోష్ఠి నున్నప్డు నదులతోడ, మీతటంబులతరువులు మీఱు వ్రాంగి
తఱిఁబడఁబాఱినఁ గూలు వేతసము లేల, పెఱికిపోవవి మీకేమి ప్రియ మొనర్చె. 86

వ. వాని నున్మూలింప మీకు శక్యంబు గామిం జేసియో వానికిం జేటు వాటిల్ల దిది
యేమి యనవుడు గంగ యి ట్లనియె. 87

క. బిగు వెడలక నిలిచి పఱుఁగ, నగములు వేతసచయంబు నమ్రం బై పె
ల్లగుమీవేగము గడపెయె, [4]సఁగుఁ బూర్వస్థితిన బ్రదుకు సముకూరంగన్. 88

వ. అనియె నా[5]ప్రబ్బలిచెట్ల తెఱంగు కనికొని. 89

---

1. నీవేర్పరింప. 2. దలస...నుండు నొలసి...వంగికొని. 3. మరలె. 4. సగొనుఁ బురాస్థితిన.
5. పలివెచెట్ల; పలిదచెట్ల.

ఆ. అరినృపాలు పెంపు నాత్మీయశక్తియు, నెఱిఁగి మూర్ఖవృత్తి నెదురుపడక
యుచితవృత్తి నతసి యుద్ధతి మేవడి, గడపి హీనబలుఁడు సెడక నిలుచు. 91

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండుదగుపదంబులకుఁ గులవంతు లగుపరిజనులు దొరకొనకు
న్న నరనాథుండేమి సేయంగలవాఁ డని యడిగిన నప్పుడమితేనికి భీష్ముం డిట్లనియె.

కుర్కురసత్త్వముం దెలుపునట్టియితిహాసము

సీ. విను మొక్కయితిహాస మనుపమంబగుతపంబునఁ బేర్చువాఁ డొక్కమునివరేణ్యు
నాశ్రమంబునఁ దద్దయావిశేషంబున నఖిలజంతువులును నచట నచట
వసియించి సుఖముండు వానిలో నొక్కకుక్కుర మెప్డు భక్తిమైఁ గొలిచి తిరుగు
నమ్ముని మెలఁగిన యచట నెల్లను దాను వర్తింప నొకద్వీపి వైర మెత్తి

తే. కఱవ వచ్చిన నమ్మునికడకుఁ బాఱు, దెంచె నాకుక్క నాతఁడు దీప్తరూప
మైన ద్వీపిఁగాఁ జేసిన నది గడంగి, కవియ భయమంది పాఱె మున్కవియుద్వీపి.

సీ. అట్లు బెబ్బులి వచ్చి యడరిన బెబ్బులిఁ గాఁ జేసి గెలిపించెఁ గరుణ మెఱయ
నొకమత్తకరిఁ జూచి యోటమై నొదిఁగిన నుద్ధతకరిఁ జేసి యొసఁగె జయము
సింహంబు దెసఁ భీతిఁ జెంది పార్తెంచిన ఘనసింహముఁగఁ జేసి గర్వ మిచ్చె
శరభంబుధాటికిఁ జకిత మైన నుదగ్రశరభంబుఁ జేసి యుత్సాహిఁ జేసె

తే. నిట్లు దివసక్రమంబున నెక్కుడైన, సత్త్వముఁగఁ జేయఁగాఁ గుక్క శరభభావ
మండితం బయి తిరుగుచు నుండి పూర్వ, వాసనానీచ మగుమనోవర్తనమున. 93

వ. ఇట్లని విచారించె. 94

చ. ననుఁ గని యొండుసత్త్వము మనంబున బెగ్గిలి పాఱునప్పుడి
మ్మునివరుఁ డిట్లపోలెఁ గృప మొక్కల మై శరభంబు గాఁగఁ జే
యునొ తగ దాని నట్లయిన నుద్ధతి నాకుఁ జరింప లేదు గా
వున నితనిఁ వధింతు వెరవుఁ బలముఁ సరి నుల్లసిల్లఁగన్. 95

తే. అనువిచారంబు దివ్యబోధాఢ్యుఁ డైన
యమ్మునీశ్వరుఁ డెఱిఁగి యీయధమజాతి
యున్నతస్థితి యెఱుఁగునే మున్నపోలెఁ
గుక్క యయి యుండుఁ గా కన్నఁ గుక్క యయ్యె. 96

వ. కావునం గులహీనులు మాననీయులు గారట్లుం గాక విశేషం బాకర్ణింపుము. 97

చ. కుల మని పట్టి చిత్తమునఁ గూరినకీడరయంగ లేక య
గ్గలపువిభూతి దుష్టునకుఁ గల్గఁగఁ జేయుట గర్జ మెట్లు భృ
త్యులమది యున్నరూపరసి యుత్తమమధ్యమహీనరూపమా
త్రలకుఁ దగంగ నయ్యయిపదంబుల నిల్పుట నీతి భర్తకున్. 93

క. శౌర్యము సత్యంబును స,త్కార్యజ్ఞానమును భక్తి తాత్పర్యము గాం
భీర్యముఁ గలిగినఁ గురుకుల,వర్య కులం బేల సిరికి వాఁ డుక్తుఁ డగున్. 99

క. ఇది సిద్ధాంతం బన రా, దుదితయశా యెట్టు లైన నున్నతవంశ్యుం
డిదితగుణుం డగుపురుషు, న్నెదకి నిలుపవలయు మాననీయపదమునన్. 100

వ. అది యె ట్లంటేని. 101

ఉ. ఒక్కటి యేను జెప్పెద మహోగ్రపుఁగేసరి కైనఁ దోడంగా
నుక్కును లావునుం గలుగు నుజ్జ్వలసత్త్వనయంబుఁ గొన్నఁ గా
కెక్కుడుకృత్యముల్ నడప నె ట్లగు నిట్టివి చాలు నంచుఁ దాఁ
గుక్కలఁ గూర్చి చేయఁ దనకుం దలఁపుల్ దలకూడ నేర్చునే. 102

చ. వలనుఁ గులంబు లేనిపరివారము గోటియు నేల నేర్చు న
గ్గలికయు [1]భక్తిపెంపు మదిఁ గల్గి సుహృజ్జనమిశ్ర మౌబలం
బిలువడి గల్గెనేని నిల యెల్లను నేలఁగఁజాలు [2]వేయుర
జ్జులు వినురాజు నేర్పరియు శూరుఁడుఁ గావలయుంజుమీ నృపా. 103

వ. అని చెప్పి వెండియు. 104

సీ. వినుము మయూరంబువిధమున బహుచిత్రభంగులఁ బ్రజయంతరంగ మాత్మ
వశముసేయుచు మృదువాక్యముల్ వలుకుచు మంత్రంబునెడఁ దనమాటవెడల
కునికి శరత్సమయోచితక్రియచాడ్పు గాఁగ ధర్మంబు శిఖాప్రకార
మొంది తసర్ప సముల్లాసిపక్షుమై యానంబు గైకొంచు నధికతరస
తే మున్న తత్త్వంబు సంశ్రయయోగ్యమగుటఁ, గాంచుచును దణివచ్చినఁ గారుకాల
మేచుతెఱఁగున నేచుచు నీచకుటిల, గతులఁ దునుముచు నెగడుట పతికి నీతి.

క. కిరణములభంగిఁ జతుకపుఁ, బరిజనముల నెందుఁ జొనిపి పరకృత్యంబుల్
నిరతంబును గనుఁగొనుచును, దరణికరణి వెలుఁగు టొప్పు ధరణీశునకున్. 106

తే. అలుక గూరిమి ఫలదంబు లగుచు నుండఁ
గృత్యములఁ దా నెఱుంగుచు నిత్యవిధుల
నాయములును వ్యయంబులు నరసి కోశ
సంపదలు గాంచి యునికి రాజున్యగుణము. 107

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు రాజులకుదండంబు [3]సర్వసాధారణంబు తదీయస్వరూ
పంబు విని వలతుం జెప్పు మనిన నన్నరదేవునకు దేవవ్రతుం డి ట్లనియె. 108

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు దండనీతిప్రభావం బెఱింగించుట

సీ. అసితోత్పలచ్ఛాయమై దంష్ట్రికాచతుష్టయమును భుజచతుష్టయము జిహ్వ
కలురెండుఁ బాదాష్టకంబును శంకుకర్ణములును బహునయనములుఁ గల్గి
యూర్ధ్వరోమంబులు నుగ్రారుణాస్యంబుఁ గపిలజటాజాలకంబు నొప్ప
నసి గదా శక్తి శరాసన ముసల చక్ర ప్రాస శర తోమర త్రిశూల
తే. పరశుముఖసాధనంబులఁ బాపజనులఁ, దరతరంబ సంభేదనతాడనాదు

1. నొప్ప భక్తి. 2. వేయు రాజులు; వేయు నాజులు. 3. సర్వసాధనంబు.

లైనవివిధప్రహతుల నేపడఁచుచును జరించుదండంబు సుజనులప్రియము నొంద.

సీ. పరుఁ డసంగుఁడు ధర్మపాలుండు ధర్ముండు విజయుండు శాస్త్రంబు విశసనుండు
గ్రహ మక్షరుఁడు ప్రజాగరము దురాసదుఁ డసి సత్యగుండు నిత్యగుఁడు శాస్త
ప్రాగ్వచనుండు శస్త్రంబు బ్రహ్మము తీక్ష్ణవర్ముండు మనువు శివంకరుండు
కౌమారిసుతుఁడు శ్రీగర్భుండు వ్యవహారతంత్రంబు సంగుప్తమంత్ర మనఁగఁ

తే. బరఁగుపేళుల నొప్పి యధ్వరమయాత్ముఁ డైనవిష్ణుండ దండ మై యావహిల్లు
శ్రీసరస్వతి యనునివి శిష్టదండ, నీతినామాంతరంబులు నృపవరేణ్య. 110

వ. ధర్మాధర్మంబులు సుఖదుఃఖంబులు నయానయంబులు నర్థానర్థంబులు బలాబలంబులుఁ బ్రమాదాప్రమాదంబులు మొదలైనసకలావస్థలును దండంబున సమ్యగసమ్యక్ప్రకారంబులం గలుగుం గావున సమ్యక్ప్రకారంబుచేత దండంబున రక్షింపంబడినప్రజ రాజు నభివృద్ధి నొందించు నట్లగుట దండంబు రాజునకుం బరాయణంబు. 111

క. సత్యప్రకారధర్మము, నిత్యానుష్ఠేయ మది సునీత మగుచు నా
దిత్యపతిఁ బ్రీతుఁ జేయఁగ, నత్యున్నతి నెసఁగు నాతఁ డన్నప్రదుఁడై. 112

వ. దానం జేసి దండంబు ప్రసన్నం బై వెలుంగుఁ దదీయాభిధానంబులు మఱియునుం గల వాకర్ణింపుము. 113

ఆ. పురుషుఁ డీశ్వరుండు భూతాత్మకుండు జీవుండు ప్రాణుఁ డక్షయుండు సత్త్వ
మనఁగ నేడుపేరు లష్టమంబు ప్రజాపతి యనఁ బరఁగు దండదేవు పేరు. 114

వసుహోముఁడు మాంధాతృనకుఁ జెప్పినదండోత్పత్తిప్రకారము

వ. దండంబు సాక్షాద్దేవుం డట్లగుటఁ దెలిపెడునది యొక్కయితిహాసంబు గల దంగదేశాధీశుండు వసుహోముం డనురాజు హేమశైలంబున ముంజపృష్ఠం బనం బ్రసిద్ధం బగుశృంగంబునకు దేవీసహితంబుగాఁ జని యందు వసియించి మునిగణపూజితం బగువృత్తంబున సుదాత్తుం డయి యుండ నమ్మహీపతికడకు మాంధాతృండు సనుదెంచి సవినయంబుగాఁ బ్రణమిల్లిన నబ్భూవల్లభునకు నతం డర్ఘ్యపాద్యాదు లగునుపచారంబు లాచరించి వచ్చినపని యేమి యని యడిగిన నప్పుడమితేఁడు సవిస్తరంబుగా దండప్రకారంబు వినుటకై నిన్నాశ్రయింప వచ్చితి ననవుడు నమ్మహాత్ముం డతని కిట్లనియె. 115

సీ. అజుఁ డధ్వరంబు సేయంగఁ దలంచి ఋత్విజు నాత్మసదృశుని వెదకి యెందుఁ
గానక తా నొక్కగర్భంబు ధరియించి వేయేండ్లకును దుమ్మి వెలువరించె
క్షుతసంభవతఁ జేసి క్షుతుఁ డనుపేరిటఁ బరఁగెడునా ప్రజాపతియు ఋత్వి
జుండుగఁ గ్రతు వొనర్చుచునుండ నంతర్హితంబయ్యె వలచుచందమున నడచు

ఆ. నట్టిదగుట దండ మధిప కార్యాకార్య, తంత్రభేద మెడలెఁ దానఁ జేసి
మహి గలంగెఁ గడునమర్యాద వర్తించెఁ, గమలజుండు విష్ణుకడకుఁ జనియె.

క. చని సంప్రార్థించి యతనిఁ, గొని రుద్రునిఁ గాంచి నీసఖుం డీతఁడు వ
చ్చినకార్యము గృపతోడను, వినుమని దండంబు దెలుఁగు వినిపించెఁ దగన్.

వ. అట్లు లోకరక్షకుం డగుపుండరీకాక్షు దండగొని దండాభావంబున జగంబు గలంగు టెఱింగించిన నవ్విరించిపలుకులు మనస్కరించి మహాదేవుండు నిజ ప్రభావంబు దండంబుగాఁ గల్పించి దండనీతి కాశ్రయుం డై పరఁగుచుండె.

సీ. వినుము ఋగ్వేదాది వేదముల్ నాలుగుఁ గల్పాదు లైనయంగంబు లాఱు
బెరసి విద్యలు పది పేర్చుపురాణంబు లనియును నొకవిద్య యధిప ధర్మ
విదులు సెప్పెడుశాస్త్రవితతి యంతయు నొకవిద్య సర్వన్యాయవిస్తరంబు
నొకటి మీమాంస దా నొక్కటి యిట్టులు వివరింపఁ బదునాల్గు విద్య లయ్యె

తే. వైద్యకోదండగాంధర్వవిద్య లర్థ,శాస్త్ర మగునీతివిద్య తత్సహితవృత్తి
వెలయఁగాఁ బదునెనిమిది విద్య లభవుఁ, డేర్పరించె జగత్త్రయహితముపొంటె.

వ. ఇట్లు సమకట్టి దండంబును దండనీతిప్రపంచంబు లయిన యవ్విద్యలను విష్ణువశగతంబులు సేసె నాసర్వేశ్వరుం డత్తమ్మిచూలికిఁ దమ్ము ఘటించి యీభంగిం బ్రజాపతి ప్రసవంబు గావించె దండనీతి సమగ్రరూప య్యై చెల్లె నెల్లజగంబులుం బ్రియం బందె నరవిందభవునియాగంబును సుప్రయోగం బై నడచె విష్ణుండు దండనీతిశాస్త్రంబు సకలంబు నాంగిరసున కిచ్చె నాంగిరసుం డింద్రమరీచులకు మరీచి భృగునకు భృగుం డనేకమునులకు నిచ్చె నీక్రమంబున నది జగంబులం బరఁగె దండంబుజాగరణంబున లోకంబు మర్యాదామహితం బై వర్తిల్లెఁ గపర్ది శంకరుండు రుద్రుండు భవుండు స్థాణుం డుమాపతి యనుపేళ్లం బరఁగునద్దండదేవుని నతులధర్మంబున నయించుభూపాలుం డై హికాముష్మికసిద్ధులం బొందు. 120

క. అని వసుహోముఁడు సెప్పిన, విని మాంధాతృండు దండవిభవజ్ఞుం డై
యనఘ మహీపరిపాలన, మొనరించెను నీతి దండయుక్తి వెలయఁగన్. 121

క. ఈయాఖ్యానము విని భూ,నాయకుఁ డెవ్వం డిలాజనంబుల నతుల
న్యాయంబునఁ బాలించుఁ జి,రాయుస్స్థిరపుణ్యభాగి యగు నతఁడు నృపా. 122

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు ధర్మార్థకామంబుల తెఱం గెఱింగించుట

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు ధర్మార్థకామంబులనడవడి యె ట్లయిన మేలై చెల్లు నని యడిగిన భీష్ముం డి ట్లనుఁ దొల్లి యాంగరిష్ఠుం డనునరవరుండు కామందకనామముం డైనముని ని ట్లని యడుగ నతం డతనికిఁ జెప్పినభంగిం జెప్పెద నాకర్ణింపుము.

చ. అనయముఁ జేర్చుకామమున నర్థము ధర్మముఁ గ్రాఁగుఁ గామతం
త్రనిరతుఁ డైనవాఁడు సుపథప్రతిపన్నుఁడు గాఁడు దుష్టదం
డన మొనరింపఁ డట్టిపతి డాయరు సాధులు నార్యులుఁ సుహృ
జ్జనులును దానఁ జేటు నగుఁ జావును బాటిలు నెల్లభంగులన్. 124

ఉ. కావున ధర్మసిద్ధికి ముఖం బగునర్థమునందు నిష్ఠ మై

నేవిధి నైనధర్మరతి యెక్కుడుగా మదిఁ జొన్పు టొప్పుఁగా
మావిలబుద్ధిగాక యుచితాగతసౌఖ్యము లాచరించుచున్
భూవిభుఁ డెప్డు భూమిసతిఁ బొంది రమింప మహోన్నతుం డగున్. 125

క. అన విని ధర్మతనూజుఁడు, జనమ్ము శీలమ్ము నధికసంస్తుత్యముగాఁ
గొనియాడుఁ దత్స్వరూపం, బనఘా వివరింపవే దయారతి నాకున్. 126

వ. అనుటయు నాపగాతనయుండు విను మని యతని కి ట్లనియె. 127

క. మున్నింద్రప్రస్థంబున, నున్నతిమెయి ననుజతనుజయుక్తంబుగ నీ
వున్న తెఱఁగు దుర్యోధను, కన్నులు గసరింప నతఁడు గడు వగ నొందెన్. 128

వ. భవదీయసభయొప్పునకును రాజసూయంబు చెల్లినయుల్లాసంబునకును నట్లసహ్యపడి ధృతరాష్ట్రునితో భవద్గృహంబున నిచ్చలుం బదివేవురు భూసురులు పసిండిపళ్లెరంబులం బాయసాహారంబులు గొనుట మొదలు గాఁగ లక్ష్మిపెం పుగ్గడించి తనవగపుదోఁపం బలికిన నతం డతని కి ట్లను మధురాన్నపానమణిభూషణవరవాహనాదులం జేసి యుజ్జ్వలం బై యున్నది గాక నీయైశ్వర్యం బసదే పాండవాగ్రజుం డెక్కుడు మెఱసి యునికిం గలదు వినుము చెప్పెద. 129

ఆ. శీలవంతు లైన సిరిఁ బొందుదురు ధర్మ,తనయునింటసిరికి నెన యనంగ
నెక్కు డనఁగ లక్ష్మి యొసకం బెసఁగ నీవు, శీల మలవరింపు చిత్తమునను. 130

వ. మాంధాతృండు నాభాగుండు మొద లయినమేదినీపతులు శీలంబునం గాదె యీలోకంబునం బెంపు వడసి రివ్విషయంబునకు నొక్కయితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము. 131

క. దనుజవిభుఁడు ప్రహ్లాదుం, డనిమిషపతి రాజ్యలక్ష్మి యతులితశీలం
బునఁ గొని త్రైలోక్యంబును, దనకు వశగతంబు సేసె ధర్మం బలరన్. 132

క. దానికి రోసి బృహస్పతి,తో నమరేంద్రుండు మేలు దొరకొనువిధ మె
ట్లో నాపుడు భార్గవునిం, గానఁగఁ జను మతఁడు సెప్పుఁ గరుణాన్వితుఁ డై. 133

క. అని గురుఁడు వంప నింద్రుఁడు, సని భార్గవుఁ గాంచి మేలు సమకూరుతెఱం
గనఘా యుపదేశింపవె, యనినం బ్రహ్లాదుఁ జెందు మతఁ డెఱిఁగించున్. 134

ఆ. అతని నాశ్రయించి యవ్విధ విప్పించి,కొనిన మేలువొందు ననియె భార్గ
వుండు వజ్రి బ్రాహ్మణుం డయి ప్రహ్లాదుఁ, జేరి శిష్యవిధులు సేయుచుండె. 135

వ. అంత నద్దానవేంద్రుండు ప్రసన్నుం డై భూసురాకృతి యయినసురపతితో సంభాషించిన నతఁడు నీకుఁ ద్రైలోక్యరాజ్యంబు సంప్రాప్తం బైనకారణం బేమి యెఱింగింపవే యనుటయు. 136

ఆ. దనుజనాథుఁ డిట్టు లను రాజ ననుగర్వ,మున ధరామరులకు మనసు గందఁ
జేయ నెపుడు నే నసూయాదు లమ్మహా,త్ములకు ధనము లిత్తు నెలమితోడ. 137

వ. వారలు మెచ్చునట్టిశీలంబునం బ్రవర్తిల్లు దానం జేసి మహోన్నతుండ నైతి. 138

క. అనవుడు నీశీలము నా, కనఘా దయ నొసఁగవే మహాత్ములఁ దగఁ జెం
దినవారు బ్రదుక వలదే, యని దీనత దోఁప ననిమిషాధిపుఁ డరిగెన్. 139

క. విని ప్రహ్లాదుఁడు కృప దన, మనమునఁ గదురంగ విప్రమాత్రుఁడు గాఁ డీ
తనిభంగిఁ జూడ ననుచెఱుపును బుట్టఁగ నిచ్చె శీలముం బ్రేమ పెసఁగన్. 140

తే. పడసి యింద్రుండు శీలసంపన్నుఁ డగుచుఁ
జనియెఁ దదనంతరంబ యద్దనుజవరుని
తనువునం దుండి తేజిష్ఠతనువిలాసుఁ
డైనపురుషుండు వెడలిన నతఁడు సూచి. 141

వ. నీ వెవ్వండ వన నప్పురుషుం డేను శీలంబ నీ విచ్చిన యవ్విప్రునిపాల వసియింపం జనియెద నని చెప్పి పోయెం దదనంతరంబ క్రమంబునం దేజోమయరూపంబులు నిజదేహంబుననుండి నిర్గమింప నద్దానవేశ్వరుం డడుగుచు. 142

క. ఉత్తమధర్మము సత్యము, వృత్తంబు బలంబు నగుట వినఁబడె బడిఁ ద
చ్చిత్తము విషాద మంద మహాత్తరమూర్తి యొకవారిజానన వెడలెన్. 143

క. వెడలిన నీ వెవ్వత వని, యడిగిన నాతనికి నిట్టు లను దీనత న
ప్పడఁతి సిరి నేను బల మెక్కడకు నరుగు నందుఁ బోవఁ గడఁగి వెడలితిన్. 144

చ. అనిన భయంబు నొంది యతఁ డాసతితోఁ బరమేశ్వరీ మహా
వినయమతిం దనుం గొలిచె విప్రవరుం డతఁ డెవ్వఁ డన్న న
వ్వనిత సురాధినాథుఁడు భవద్ఘనరాజ్యవిభూతి యంతయుం
గొనుటకు నిన్నుఁ జెందె నిటు గోల్పడి తీవును నీదుశీలమున్. 145

వ. వినుము చెప్పెద శీలంబున ధర్మంబు వెలయు ధర్మంబున సత్యంబు దొరకొను సత్యంబున వృత్తంబు సొప్పడు వృత్తంబున బలంబు వాటిల్లు బలంబున నేను గలుగుదుం గావున సమస్తంబునకు మూలంబు శీలం బని చెప్పి సిరి పురందరు పాలికి ధర్మాదులతోడఁ గూడం జనియె ననుటయు దుర్యోధనుండు శీలం బెట్టి దనిన ధృతరాష్ట్రుం డతని కిట్లనియె. 146

క. ఒలసి మనోవాక్కాయంబుల ద్రోహభావ మఖిలభూతములయెడం
గలిమి విను శీల మది మే, లొలయించును దాన నుల్ల మూన్పుము పుత్రా. 147

క. పరహితము సిగ్గుపాటుం, బొరయక యుండంగ నెదిరి బోధించుటయుం
నరసముదయంబు వొగడెడు, చరితము శీలమున కంగసంపద వత్సా. 148

క. అనియె నని చెప్పి భీష్ముం, డను ధర్మజుతోడ నీకు నది నైజమ యే
నును బోధించితి శీలము, మనమ్మునం దిరము సేయు మనుజాధీశా. 149

వ. అనిన విని యజ్ఞనపతి భీష్మునితో నాశ యనునది యనంత యై యుండు నది నిరర్థక యైన నయ్యెడు దుఃఖం బధికం బది దుర్యోధనుం బేర్చి కలసియుండం జూచితి నమ్మహాత్ముండు దేఱక మదీయాశఁ గుంఠితంబుఁ జేసి నన్ను దుర్బుద్ధిం

గావించె నది విషాదంబు సేయు నాశ నడంచుట యరిది గదే యనుటయు
నాశాదోషనిరాసకం బైనయొక్కయితిహాసంబు గలదు విను మవి యక్కురు
సత్తముం డి ట్లనియె. 150

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సుమిత్రుఁ డనురాజుచరిత్రంబు సెప్పుట

సీ. హైహయుండు సుమిత్రుఁ డనురాజు వేఁటవోయినచోటఁ దనచేత నేటువడిన
మృగ మమ్ముతోఁ బాఱఁదగిలె వెన్వెంటన యదియును నొకమఱి యగ్గమయ్యు
నొకమఱి దవ్వయ్యు నొకమఱి దృష్టి కగోచరం బయ్యును ఖురపదంబు
లరసి పాఱిన నింతనంతఁ దోఁచియు నాశఁ బెనుచుచుఁ జని మహావనము సొచ్చె
నవ్విభుండు డస్సి యచ్చట నొకముని, పల్లె కేఁగి మునులు ఫలజలములఁ
దృప్తుఁ జేయ డప్పి దేఱి యున్నెడ ఋషభాఖ్యుఁ డైనతపసి యతనితోడ. 151

క. వనమున నెక్కటి నీ వే, పని కై చనుదెంచి తేల పరమవిషాదం
బునఁ బొందె దనిన నాతఁ, డను నొకమృగ మమ్ముతోడ నరుగఁగ వెనుకన్. 152

క. ఆసాసల వచ్చితి నను, గాసిం బెట్టి యది యడవిఁ గలసెను మృగయా
వ్యాసక్తుఁడు వగచుం దన, యేసినమృగ మనఘ తప్పి యేఁగుటకుఁ గడున్. 153

వ. ఆశ యింత [1]దుర్నివార యగు నే యనిన నమ్మునిపతి యమ్మనుజపతి కి ట్లనియె. 154

క. విను తీర్థయాత్ర సని యే, నను త్తమం బైనబదరికాశ్రమమున నొ
క్కనిఁ గాంచితిఁ గృశగాత్రునిఁ, దనుఁ డనుపేరింటివానిఁ దాపసవర్యున్. 155

క. కని భక్తిం బ్రణమిల్లుడు, ముని యాతిథ్యం బొనర్ప మోదంబున నా
తనిపాల ధర్మఫణితులు, వినుచుండఁగ నొక్కధరణివిభుఁ డేతెంచెన్. 156

వ. విషాదవివర్ణుం డగుచు [2]సపరివారంబును సదారంబునుగాఁ జనుదెంచి యజ్జన
పతి మునిపతిం గాంచిన నతం డతిథిపూజాసత్కారంబులు సేసి యాగమన
కారణం బడిగిన నన్నరనాథుండు. 157

చ. తనయుఁ డొకండు వాఁడు గుణధాముఁడు క్రీడనవాంఛ సాంద్రకా
ననమున కేఁగి కాడుపడినం దడవం జనుదెంచి యెందుఁ గా
నన మదియాశ ద్రిప్పికొనినన్ వెగ డందుచు వచ్చినాఁడ న
న్న నతఁడు వల్కకుండె వదనం బొకయించుక వాంచి చింతతోన్. 158

క. చింతించునతనితో భూ, కాంతుం డి ట్లనియె మఱియు గాఢతరాశా
క్రాంతత దుర్లభ ఫల యగు, టింత యసహ్య మగునయ్య యెడఁద మునీంద్రా.

వ. అనుటయు నత్తాపసోత్తముం డమ్మహీపతియాననం బాలోకించి. 160

క. ఏనరుఁడు మానసము ధృతి, నూన నుచితవృత్తి నుండు నుడిలగొనక యెం
దైనను నెయ్యదియేనియు, వానికి దుర్లభము లేదు వసుధాధీశా. 161

క. అర్థాదు లగుఫలంబులు, ప్రార్థించినచోట సిగ్గు వఱుపక తగ న

1. దుర్నివారం బగు నే. 2. సపరివారంబుగాఁ జనుదెంచి.

యర్థి సులభార్థుఁ జేయుకృతార్థుఁడు దుర్లభుఁడు దలఁప నఖిలజగములన్. 162

వ. అని పలికి పూర్వాచారస్మారకత్వంబున ని ట్లనియె. 163

క. వినుము గుణవంతుఁ డొకరుఁడు, ధనవంతుం డైనయొక్కధరణీనాథుం
దనకూడుసీరకై కాంచన మడిగి తదీయ బాలిశత్వముచేర్మిన్. 164

క. విహతాశుం డై లజ్జామహితం బగునాశ దొఱఁగుమదితో సకల
స్పృహయును నెవ్వనియందును, వహింప నని యతులమైనవ్రతముం బూనెన్.

వ. అని చెప్పి యప్పార్థివుం డొల్లి తాను ధన మర్థించి యఫలితప్రయత్నుం డై
తత్కాలజనితవైరాగ్యంబునం దపస్వి యగుట దేటపఱచి వెండియు. 166

చ. ఒడఁబడి యీనిహానియెడ నుల్లమునందుఁ గృతఘ్నుతం గడుం
జెడు గగుదుర్వినీతునెడఁ జిత్తము కోర్కికిఁ బట్టు సేసి లే
వడి యగునీచకాంతయెడ వారక యాసలు సాగు నిట్లు పె
క్కుడలను బాఱునాసగమి యొల్లఁ దొఱంగుము సౌఖ్యమొందెడున్. 167

వ. అని యాసపజ్జం బోవమి సుఖకరం బగుటం దెలిపి యవ్విరదుద్యమ్నునకుం గరు
ణించి యతనికొడుకు భూరిద్యుమ్నుం దనతపోమహిమ నాకర్షించి వీడుకొలిపె
నని చెప్పి ఋషభుండు సుమిత్రునిచిత్తంబు మృగయాశాయత్తంబు గాకుండు
నట్లుగా బోధించెఁ బాండవాగ్రజా నీవును నివ్వాక్యంబు లాదరించి సుస్థి
రుండ వై నిరాశత్వంబుల సంతాపంబు దక్కి సుఖివి గ మ్మని పలికిన భీష్మునితో
నబ్భూపతి భవదీయవచనామృతాస్వాదనంబున మనంబు దృప్తి సన దింకను
ధర్మప్రకారంబులు వివరింపు మనిన నతం డతని కి ట్లనియె. 168

క. తనభూమిఁ బరులభూమిని, ధనము లుపార్జింప వలయు ధరణీశునకుఁ
ధనములు మూలము రాజ్యంబునకును మూల మగుధర్మమునకు నరేంద్రా. 169

క. అది బెట్టిదంపువెరవున, మృదుభూతోపాయమునను మెయికొనద ప్రజం
బొదువ వలయు నాజ్ఞాసంపద [1]గలసాకతముతోడఁ బతి యవహితుఁ డై. 170

క. విను బండారము పెరుఁగని, జనపతికి బలంబు మిత్రసంపదయును గ
ల్గును బలమిత్రవిహీనున, కొనరునె రాజ్యంబు విభవ మున్నత మగునే. 171

ఉ. కావున నర్థసంపదలు గల్మియ యింతకు మూల మైన ను
ర్వీపరుఁ డాత్మశక్తికతఁ రిక్తము లైనసముద్యమంబులం
దా వలియం దలంచి సముదగ్రతఁ గైకొను టొప్ప దవ్విధం
బావిభుతొంటికల్మికిని హాని యొనర్చు హరించుఁ బ్రాణముల్. 172

క. తనకొలఁది నుపాయంబులు, వొనరిచి ధనవంతుఁ డగుట భూపగుణము ని
ర్ధనుని నిజప్రజయును గైకొనదు విరోధులును సరకు గొనరు కుమారా. 173

క. తెరువాటున ముచ్చిమి నుద్ధురు లగుక్రూరులకు మూఁక దొరం బగున

1. గలస్వాగతముతోడఁ.

వైరవరిదొరల బలంబుగ, ధరణీశుఁడు గూర్చుకొనుట దైన్యము దెచ్చున్.

క. అన్యాయంబునఁ బొదలిన, సైన్యముచే సమరజయము సమకూర దనూ
నన్యాయపరులు గాంతురు, మాన్యత్వము దస్యులైన మనుజాధీశా. 175

వ. ఇట్లగుటకు నుదాహరణం బగు నొక్క యితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము. 176

— భీష్ముండు ధర్మజునకుఁ గాపవ్యోపాఖ్యానము సెప్పుట —

సీ. అవనీశ పారియాత్రాచలంబున నుండు నొకబోయ ధర్మసంయుక్తబుద్ధి
వింట నేర్పరి మృగవితతిప్రకారజ్ఞుఁ డారణ్యదేశసంచారశాలి
తల్లికిఁ దండ్రికిఁ దద్దయు భక్తుఁడై ఫలమూలమధుమాంసములును మేలి
కూడుగూరలు [1]దొరకొల్పి వారికిఁ దృప్తి యావహించుచు శయనాసనాదు

తే. లగుపదార్థముల్ హృద్యంబులుగ నొనర్చు
వలయునాహారములు మునివరుల కిచ్చుఁ
బగఱఁ దోఁచినఁ బరిమార్చు భండనమున
నొకఁడ వేవుర నైన మహోగ్రగతుల. 177

క. కాపవ్యుం డను పేరను, దీపించిన యతనిభూరితేజము గని ర
క్షాపరుఁడు వలయు మన కని, యాపాలమునఁ గల్గు దస్యులందఱుఁ దమలోన్.

ఆ. అతనిఁ దమకు నెల్ల నాధిపత్యము సేయు, వానిఁగా వరించువారు గాఁగ
నిశ్చయించి కూడి నెమ్మిమైఁ జనుదెంచి, కాంచి యిట్టు లనిరి గారవమున. 179

క. బలవిక్రమసంపన్నుఁడ, వలఘుచరిత్రుఁడవు మమ్ము నందఱఁ బ్రభువై
తలకొని రక్షింపుము నీ, వలచినపని గొనుము పుత్త్రవర్గముఁ బోలెన్. 180

వ. అనిన విని యతండు వారల కిట్లనియె. 181

సీ. శిశుజనమునిజనస్త్రీజనంబులఁ జంపఁ గా దెట్టివారైనఁ గడఁగి మీఁదఁ
గవియక పాఱుచుట కల్మషం బగనఁ జెఱపట్టఁ దగదు విశేష మొకఁడు
వినుఁ [2]డెల్లసత్త్వంబులను బెంటిఁ జంపుట పాపంబు గోవుల బ్రాహ్మణులను
సంకటపెట్టంగఁ జనదు తదీయహితము గోరి పూని యుద్ధంబు సేఁత

తే. యధికపుణ్యంబు సస్యక్రియావిఘాత
మాచరించుట గడుదోష మవనిప్రజకు
బాధ గావించి కుడిచి శవంబు దొలుచు
పుర్వుగతి నది వాలియంగఁ బొలియు నతఁడు. 182

వ. అని చెప్పి మీర లీధర్మాధర్మంబు లెఱింగి నాపంచిన తెఱంగున బ్రదికెదరేని మీకు ముఖ్యుండ నయి సఖ్యంబు సౌఖ్యంబుఁ బెనుప మీ యోగక్షేమంబు లరసెద ననియె దానికి వార లందఱుఁ బ్రీతిం బొంది యాతని[3]వశంబున వర్తించి వర్ధిల్లి రిట్లు కాపవ్యుండు సాధులకు హితం బగునట్లుగా దస్యులం బాపంబులకుం

1. సమకొల్పి. 2. డెట్టిసత్త్వజాతిని బెంటిఁ. 3. వచనంబున.

బాపి తాను వారును నిహపరసిద్ధులం బ్రశస్తి వహించె. 183

క. కాపవ్యోపాఖ్యానము, పాపహరము దీని శ్రవణపఠనము లటవీ
వ్యాపారక్షేమంకర, రూపము లగు దస్యుమృగవిరోధము లడఁచున్. 184

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు దీర్ఘదర్శి మొద లగుమత్స్యములకతలఁ దెలిపి బోధించుట.

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు మెండియు నిట్లను దీర్ఘదర్శియుఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుండును దీర్ఘసూత్రుండును నను మత్స్యంబులు మూఁడు జలచరబహుళం బగు నొక్కయేటి మడువునఁ దమలోనం బొందు గలిగి యుండునవి వేసవి సొచ్చిన దీర్ఘదర్శి దక్కటి రెంటినిం గూడం బిలిచి. 185

క. మడు వింకఁగఁ బాతెడు నీ, రెడ తెవ్విన నొండుసోటి కేఁగఁగ రా దె
ప్పుడు నింకనినీళ్లు గల, మడువునకుం బోవ వలదె మన కిట్టియెడన్. 186

తే. అనినఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుఁ డిట్లనియె నేది, ప్రాప్తమయ్యె నక్కార్యంబుభంగి నెఱిఁగి
యప్పటికిఁ దగునట్లు సేయంగవలయు, మానితోపాయవృత్తి నేమఱుట లేక. 187

వ. అనిన నయ్యిరుదెఱంగులపలుకులు విని దీర్ఘసూత్రుం డిట్లనియె. 188

క. జడనిధిచందంబున ని, మ్మడు వొప్పఁగ నిప్పు డేమి [1]మాఁడెనె యిమ్మై
నడిచిపడ రిత్తనెవ్వగ, లుడుగుఁడు మఱి చూచికొంద మొయ్యన తఱితోన్. 189

క. అనుటయు నిది కర్జము గా, దని పల్కుచు దీర్ఘదర్శి యంబుస్రోతో
జనితాభయ మగుపథమునఁ, జని చొచ్చెం బెద్దమడువు సమ్మదలీలన్. 190

వ. తక్కిన రెండును నంద నిక్కెచె నిట్లు నిలిచిన యమ్మత్స్యద్వయంబునకు భయంబు జనియింపం గతిపయదివసంబులకు. 191

క. పాతెడునీ రెడ తెవ్వఁగఁ, దాఱ బెపిద మైనయెండ దనుకఁగ నివ్వరం
బాతె మడు వంత వేడుక, కాఱులు జాలరులు సొచ్చి క్రందుకొనంగన్. 192

క. వెరవున నూఁతల నెత్తెలఁ, గరిముల మత్స్యములఁ బట్టి కడుసంతసముం
బొరయుచుఁ ద్రాళ్లం గ్రువ్వఁగ, గర మూహించి మదిఁ బ్రాప్త[2]కాలజ్ఞుండున్.

క. ఇం దొకత్రాడు గఱచి యే, నొందం గాఁ గ్రుచ్చినట్ల యుండెద వీ రీ
క్రందుకొనుట మానంగ నమందత నది యెడల విడిచి మడువు దఱిసెదన్. 194

క. అని యొక గుదిమీలనడుమ, నెనయంగాఁ దూఱి కఱచి యిరుదొడలఁ ద్రా
డొనరంగఁ బట్టుకొని క్రుచ్చినచందము దోఁప మూర్ఛఁ జెందినభంగిన్. 195

వ. ఉన్నంత వేఁట దీఱె యగ్గుది గలయతండు. 196

క. తెలినీట రొంపి వోవం,[3]దొలుచునెడం ద్రాడు విడిచి దురితంబునకుం
దొలఁగి పారదప్పి యం దొక, జలచర మున్నయెడ కేఁగె సంభ్రాంతగతిన్. 197

క. ముట్టఁబడి దీర్ఘసూత్రుం, డిట్ట ట్టరుగఁగ నుపాయ మేది యొకనిచేఁ

---

1. మాడినవిమ్మై, నడిచిపడియెదరు నెవ్వగ; మాతెను నిమ్మై, నడిచిపడ రిత్త నెవ్వగ.
2. కాలజ్ఞుఁ డనున్. 3. దొలఁచునెడం.

బట్టువడెఁ దనదుడెందము, పట్టు [1]వదలి చకితవికలభావేంద్రియుఁ డై. 198

క. విను దొదవ్వులఁ గార్యము, గనికొని వలయుపని మున్న కావింపఁగ నే
రనిజడుఁడు దీర్ఘసూత్రుం, డనునమ్మత్స్యంబుభంగి నాపద నొందున్. 199

తే. అప్పటికిఁ దోఁచినట్టులు దప్పకుండ, ననువుతో ధృతి గల్గి కార్యంబు నడపు
నతఁడు ప్రాప్తకాలజ్ఞాఖ్యునట్లపోలెఁ, బరమసంశయ మయ్యెడు బ్రదుకు గాంచు.

క. ధుర్యత ననాగతము లగు, కార్యము లూహించి పని తగం జేయునయా
చార్యుఁడు సౌఖ్యముఁ బొరయును, నార్యస్థితి దీర్ఘదర్శి యనుమీను క్రియన్.

పలితరోమశు లనుమూషికమార్జాలంబుల సంవాదప్రకారము

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు పెక్కండ్రు పగఱకు నగ్గమై హీనబలుం డైన నరపతి
యొప్పరుసున నాపద నిస్తరించువాఁ డని యడిగిన నప్పుడమితేనితో భీష్ముండు
మార్జాలమూషికసంవాదం బనునితిహాసంబు గల దది నీవడుగుప్రశ్నంబునకు సదు
త్తరం బగు విను మని యి ట్లనియె. 202

సీ. అడవిలో నొకమఱ్ఱియడుగున లాఁగలఁ బలితుండు నా నొక్కయెలుక యుండు
నమ్మహీజము మీఁద ననిశంబు రోమశుం డనుపిల్లి వసియించు నాసమీప
మున సంజకడ నిత్యమును మృగంబుల కురు లొడ్డి వేఁకువ వచ్చి యొక్కమాఱఁ
డగపడ్డవానిఁ గొం చరుగ నొకప్పు డాహారంబునకుఁ బిల్లి యచటఁ దిరుగఁ

తే. బోయి యురిఁ బడి యుండంగఁ బొంచి చూచి
భయము దక్కి యచ్చోటన పలితుఁ డెరకుఁ
గ్రుమ్మరఁగఁ జంద్రకుం డను గూబపులుఁగు
[2]హరికుఁ డను ముంగియు నింత నచటఁ దోఁచె. 203

వ. ఎరలకై వచ్చి యిట్లు దోఁచిన నయ్యెలుక యారెంటిబారికిం దప్పిపోవ రామి
దలంచి బెగ్గలించియు ధైర్యంబుకలిమిం గార్యం బూహించి యప్పిల్లిం గొండొక
నేరం జనుచు దానితో ని ట్లనియె. 204

క. ఉరి ద్రెవ్వఁ గొఱికి యిప్పుడ, వెర వారఁగ నీకు నేను విడుగర సేయం
దొరకొనుట నీదుభాగ్యం, బరిత్వము దొఱంగి మైత్రి యలవఱుపు మదిన్. 205

క. ముంగికి గూబకు నగపడి, యంగంబులు వడఁకుచున్నయవి నా కిమ్మై
సంగతి గలిగిన నీయు,త్సంగంబుననుండి భయము దక్కుదు నేనున్. 206

చ. అనవుడుఁ బిల్లి యిట్టు లను నాత్తశరణ్యుఁడ వయ్యె దిట్టినీ
కనఘ హితంబు సేయ వల దయ్య జగత్పతి సాక్షి గాఁగ ని
ప్పని దగఁ బూనితిఁ వెఱపుఁ బాచి ననుం గదియంగ రమ్ము వ
చ్చిన నకులంబు గూబయును జేరఁగ నేరవు నాకు నోడుటన్. 207

ఆ. అనిన నట్ల యగుట నాత్మ నెఱింగియు, కాదె సంధి యైన నాదుబ్రదుకు

1. గదల జనితవికల. 2. హరితుఁ డనియెడు ముంగియు నంత.

నీదువిడుగరయును నిజ మగు టూహించి, నిన్నుఁ జెందెదె బుద్ధినిశ్చయంబు. 208

క. అని పలికి పిల్లి పొదిగిట, ననయము నిశ్శంకవృత్తి నయ్యెలుక వసిం
చినఁ జూచి యయ్యులూకం,బును నకులము నచటు వాసిపోయె నిజేచ్ఛన్. 209

క. నకులము నులూకమును బోఁ,కకు సంతస మంది యుండి గ్రక్కున నమ్మూ
షిక మయ్యురిచేరులు గొఱుకక యలసత నల్ల నల్లఁ గతిచుచు నుండెన్. 210

వ. అమ్మెయిఁ బలితుండు గొనకొని యయ్యురిం గొఱుకకుండుట యెఱింగి రోమశుం
డి ట్లనియె. 211

క. తగునే యిట్లు కృతార్థుఁడ, వగునీ కురి గొఱుక కిట్టు లాలస్యము నేఁ
త గటా కృతఘ్నుతకు నెల, వగు టొప్పునె కొఱుకు కడఁక నద్రోహుండ వై.

చ. అనుటయు నెల్క యిట్టు లను నాశ్రితరక్షణశీలు నిన్నుఁ గీ
డునఁ [1]బొరయింతునే యిది కడుం జెఱుగుందన మేను భీతి నూ
నినమదితోడ నమ్మమిన నెట్టన యియ్యురిఁ ద్రెంప [2]నయ్యెదర్
మనమున నెగ్గుగాఁ గొనకు మాలనిఁ గాంచినయప్డ త్రెంచెదన్. 213

క. ఉరిఁ బాసి యేమి దలఁతో, యరిత్వమున వినుము ప్రబలుఁ డైనయతనితో
వెరవున సంధి యొనర్చియుఁ, గరంబు నమ్మమియ నీతిగాఁ గొంద్రు బుధుల్. 214

ఉ. మాలనిరాక చూచి భయమర్దిత మైనమనంబుతోడ న
క్కాలమునందు నీకుఁ జనఁగా నలయుర్ వెస ప్రూనిపైకి నా
యాలయముం జొరన్ సమయ మప్పుడ నాకును గాన యత్తఱి
న్మే లొనరింతు నమ్ము మిది నిక్కము గర్జము నీ వెఱుంగవే. 215

క. అనవుడు నక్షోల తలఁపు, వినుము భవత్ప్రాణరక్ష వెసఁ జేసితి నే
ననఘా నీవును నమ్మెయి, నను నాపదఁ బాప వలదె నమ్మి రయమునన్. 216

ఆ. అనినఁ బిల్లి కిట్టు లను నెల్క వేగిర,పడకు ముచితకాలభావ్య మైన
యత్నవిధిగదా సమగ్ర ఫలత్వంబు, నొందు నొందు దలఁప కూర కుండు. 217

వ. అని యిట్లు పలితుండును రోమశుండును నొండొరులతో మాటలాడుచుండ
వేకువ యయ్యె నట్టియెడ. 218

క. తనతోఁ గొందఱు కుక్కలఁ, గొని యేతేరంగఁ గేలఁ గ్రూరకృపాణం
బును భీకరభంగిగ వెసఁ, జనుదెంచెన్ మాలఁ డధికసంరంభమునన్. 219

ఆ. పరిఘనామకుఁ డైన పాపాత్ముఁ గని భయ, మడరఁ బిల్లి యిట్టు లనియె నింక
నేమి సేయువాఁడ నిదె వచ్చె జముదూత, వోలె సత్వరముగ మాలవాఁడు.

క. అనిన విని యొడ కొడకు, మనుచుం దెగఁ గొఱికె వేగ మయ్యురిఁ బలితుం
డనయముఁ జకితాత్ముం డై, చనియెన్ రోమశుఁడు నవనిజముపైకి వెసన్. 221

చ. ఎలుకయు [3]బొక్కలోపలికి నేఁగి ముదంబునఁ బొంచి చూడ సం

1. బొరయుంగ నిత్తునె కడుం. 2. నియ్యెదన్. 3. బ్రొక్క.

కులముగ నేఁగుదెంచి పరిసుం డురి నుగ్గగు టెల్లఁ జూచి ని
ష్ఫలతకుఁ జిత్త మెంతయు విషాదము నొందఁగఁ బోయెఁ బిల్లి య
య్యెలుకకు ని ట్లనుం జెవికి నింపగురీతి సుధాత్తభంగిగన్. 222

ఆ. మేలు నేసి తగినమిత్త్రునిఁ బడసి త, త్సుచరితముల వచ్చు సుఖము లనుభ
వింపఁ జూచు టుడిగి వేర్పడి యుండుట యరయ నీతివిదులతెరువు గాదు. 223

చ. అనఘ భయంబు నొందు టిది యారయ [1]జేలతనంబు నెమ్మిమె
మును నను నమ్మి చెంది భయమోక్షణముం గని నాకుఁ జాల మే
లొనరఁగఁ జేసి తీవు దుది నుల్లమునం దగ విశ్వసింప కి
ట్లునికి సుఖంబె నాదుసిరి [2]కుత్తుఁడ వయ్యెదు రమ్ముప్రీతితోన్. 224

క. బలవంతు లైనచుట్టం,బులు నేసును నీకు మేలు నొనరింపఁగ ని
మ్ముల మసుట యొప్పదె నను,గలసిమెలఁగు విడువుశంకఁ గను మభిమతముల్.

వ. అనిన విని యప్పలితుండు రోమశునితో నీపలుకు లుచితంబులు నామాటలు
విను మని యి ట్లనియె. 226

చ. అరులను మిత్త్రులం దెలియ నారయు టెంతయు సూక్ష్మకృత్య మ
ప్పొర వతిదుర్లభం బరులు వీరన నుండియు మిత్త్రభావముం
బొరయుటయుఁ సుహృజ్జనులపోలికి గల్గియు శత్త్రుతాగుణ
స్ఫురణ మొకప్డు నూపుటయుఁ జూతుము గాదె ధరిత్రి నెల్లెడన్. 227

వ. కావున నిన్నుఁ బెద్ద గదియుట గర్జంబు గాదు నీవును మద్వశగతిం బొందుటఁ
జూచితేనియు నేమఱం జన దె ట్లంటేని. 228

క. బలవద్రిపులు ప్రయోజన,ముల కై లోఁబడుట గల్గుఁ బోలముల నేనుం
గులు దీమంబులపజ్జఁ ద,గిలి నెట్టన పట్టువడిన క్రియఁ జతురమతీ. 229

చ. అరియెడ మిత్త్రభావ మొకయప్పుడు కార్యముపొంటెఁ గల్గిన
న్వైరపునఁ బాముఁ బట్టునెడ నిక్కము నమ్మక దానివాతికిం
గరము దొలంగఁ జేయునగుకర్జము వట్టి చరించు టొప్పదే
పొరుగున నుండి నీకు హితముం దగఁ జేసెద నెప్డు పంచినన్. 230

మ. విను నీ కామిష మేను నీయెడఁ గడుఁ విశ్వాసముం బూని చే
రిన నీచిత్త మొకప్డు నుద్గతవికారీభూత మై దుర్వినో
దనహింసా[3]రుచి నొందు నీసుతసుహృద్బంధువ్రజం బేని మఱి
ననుఁ గన్నఁ గ సహింప దాత్మఁ గరుణ న్మన్నింపు మి ట్లుండెదన్. 231

వ. అని యంత నిలువక. 232

క. [4]బలుపుటురిఁ జిక్కి పేర్వఁ,గలితో రే యెల్ల నున్నకతమున నీకుం
జలిది వలసి పిలిచెద విటు, వలయునె నీపలుకు నమ్మి వత్తునె చేరన్. 233

1. జేలుఁదనంబు. 2. కుత్తుఁడ. 3. రతి. 4. బలితపుటురిఁ బడి పేర్వఁ.

ఆ. అనుడు నిట్లు దలఁప నగునె మత్ప్రాణర, క్షకుఁడ వైననిన్ను శత్రుఁ గాఁగ
దలఁతునే కృతజ్ఞతయుఁ బౌరుషంబును, గలుగ నేను వెఱవ వలవ దనఘ. 234

వ. అనిన రోమశునకుఁ బలితుం డి ట్లనియె. 235

క. నీవలన నేను బ్రదికితి, నీవును నాకతన మాలనికి నగపడ వై
తీవిధమునఁ గల్గుసుహృ,ద్భావమ చాలు నినుఁ జేరఁ దగ దిటమీఁదన్. 236

వ. ఇవ్విధంబునకు శుక్రువాక్యంబులుం గల వాకర్ణింపుము. 237

క. బలవంతుఁ డైనశత్రుని, వలనఁ బ్రయోజనము గలిగి వలను కలిమిఁ దాఁ
గలసియు నది గడచనఁగాఁ, దొలఁగ వలయు నమ్మెనేనిఁ దుదిఁ గీ డొలయున్.

ఆ. నమ్మఁ దగనివారి నమ్మకయున్నది, తగినవారి నైనఁ దద్ద నమ్మి
యుండఁ దగదు తన్ను నొరులు నమ్మెడునట్లు, యుండి యొరుల నమ్మకునికి నీతి.

వ. ఇట్టిద బ్రదుకుఁదెరు వగుటం జేసి. 240

క. నినుబోంట్లను నమ్మక యే,నును బ్రతికెద ననఘ నీవునుం గని చండా
లునియట్టివారిమాయలు, నినుఁ బొందక యుండ బ్రదుకు నెఱిఁ బొ మ్మింకన్.

క. అనిన విని సిగ్గువడి తన, చనుచోటికిఁ జనియెఁ బిల్లి సమ్మతిఁ బలితుం
డును వేఱొకతగులాఁగకుఁ, జని సముచితవర్తనమున సౌఖ్యముఁ బొందెన్. 242

క. బలుపగఱవలనియాపద, దలఁగుటకును రిపునిహీనతను [1]నైనఁ దనుం
గలపికొని బ్రదుకుటకు ని,య్యెలుకయుఁ బిల్లియును వెరపు లెఱిఁగించెఁ దగన్.

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితో నెవ్వరియెడ విశ్వసింప కున్నం
జిత్తంబునకు విశ్రామంబు గల్గదు విశ్వసించిన దురితంబులు వొడము నట్లగుటం జేసి
విశ్వసించుటయు విశ్వసింపక యుండుటయు నను రెంటిలోనను బరమకర్తవ్యం
బెయ్యదియో నిశ్చయింప నేర నసుటయు నమ్మహీపతి కమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె
నీయర్థంబు దేటపఱుచునట్టియితిహాసంబు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. 244

బ్రహ్మదత్తునితోఁ బూజని యనుశకుని కైనసంవాదప్రకారము

సీ. బ్రహ్మదత్తుం డనఁ బరఁగిననరపతి నగరఁ బూజని యనునామ మొప్పఁ
జతురభాషిణి యొక్క [2]శారిక వర్తించు నది పిల్లఁ బెట్టి యుంపాపుపండ్లు
దెచ్చి యర్మిలి దాని కిచ్చుచో మే లేటి యధిపుపుత్త్రున కిచ్చు నందుఁ గొన్ని
వాఁడును మచ్చిక వచ్చి యప్పిల్లతోఁ జక్లాట మాడుచు సంచరించు

ఆ. నొక్కనాఁడు దాది యొద్ద లే కుండ నద్దారకుండు పిల్లతల [3]నొగిల్చి
చంపె దానితల్లి సనుదెంచి కని మది, నిట్టు లనియె శోక మెసక మెసఁగ. 245

తే. అకట కూడి మెలంగి యేమొకటియైన, నర్థి నిదియును దానును ననుభవించుఁ
బట్టి యాడుచు నుండు నిప్పాపజాతి, పడుచు పంపునె యిటు దీని మిడుకమిడుక.

1. సెనయ్యు. 2. శకుని వర్తిలుచుండు. 3. నగల్చి.

ఆ. రాచకొడుకు గాఁడె రాచవారికి నేఁటి
పరిచయంబు వేగ కరుణ విడుచు
హితవు మఱచు రాజు లెందు నమ్మికకుఁ బా
త్రములె సమదమతులు క్రౌర్యరతులు. 247

వ. అని నిందించి. 248

క. ఈపగ దీర్చెద నంచుఁ, గోపంబున రాజుకొడుకు గ్రుడ్డులు రెండుం
జోపడునట్లుగ గోళ్లఁ, వే పెఱికి రయమున గగనవీథికి నెగసెన్. 219

వ. ఎగసి యచ్చోట నిలిచి బ్రహ్మదత్తుండు విన నిట్లనియె. 250

క. చేసె నఘము దత్ఫలముం, జేసేతం గుడిచెఁ గాని శిశువునెడఁ నా
చేసిన క్రౌర్యము లే దేఁ, జేసితి మాఱొండు గీడు సెందదు నన్నున్. 251

చ. అనవుడు బ్రహ్మదత్తుఁ డది యొట్టిద నీదెసఁ గీడు లేదు నీ
చనుటకు నామనం బతివిషాదముఁ బొందెడుఁ దొంటియట్ల [1]నె
మ్మిన నిలు మన్నఁ బూజని శమించునె యొండొరుచేతఁ బడ్డయీ
పెనుఁబగ నొంచి మాటపస బేల్పడి క్రమ్మఱఁ జేరు టొప్పునే. 252

వ. అనిన విని యతండు. 253

క. చేసినదానికి మాఱుగఁ, జేసినఁ బగ యంతతోడఁ జెడుఁ గాక గుణుల్
[2]డాసిన నమ్మేలు విడిచి, దోసముఁ బట్టుదురె యొట్టితుచ్ఛులుఁ జతురా. 254

వ. అనిన నతనికి [3]శారిక యి ట్లనియె. 255

క. నెయ్యము సెడినను మాటల, తియ్యఁదనము నట్టి పగ మదిఁ మఱచినఁ జా
వయ్యెం జే టయ్యెఁ గలఁక, యగ్యు నొకటి మూఁడుఁ గాక యది మే లగునే.

ఆ. వినుము నేల [4]దోఁచికొనినను దాయాదు, లైన మాటమాట కేని నాఁడు
వారియెడను గీడు వారక చేసినఁ, బగ జనించు నిట్లు భంగు లైదు. 257

ఆ. పగయుఁ గల్గెనేని పాయునె గూఢ మై, ప్రాన నగ్ని యున్నమాడ్కి నుండుఁ
గాన నమ్మి [5]బేల కాలాంతరంబున, నైనఁ జెడును సందియంబు వలదు. 258

క. జననీజనకసహోదర, తనూభవుల సఖుల నమ్మఁ దగ దనినను నె
మ్మనమునఁ బగ గలవారలఁ, జను నే నమ్మంగ విడువు చతురవచనముల్. 259

వ. అనుటయు బ్రహ్మదత్తుం డి ట్లనియె. 260

క. కాలవశంబునఁ గీడు, న్మేలును జనులకును మూఁడు నీకును నాకుఁ
వాలి యవి సేయ వచ్చునె, బేలనె యే నంత యేల పెడఁబాయంగన్. 261

వ. అనిన విని శారిక యతని మొగంబు దేఱకొనం జూచి. 262

క. విను చల్లనిమాటలలో, మునిఁగి యలుక [6]గుబ్బతిలు సముద్రజలములో

---

1. నమ్మి నిలువు మన్నఁ. 2. డాసిన యమ్మేలు. 3. శకుని. 4. ద్రోఁచికొనినను. 5. 'బేలు' అని పెక్కుప్రతులు. 6. గుబ్బటిలు.

నన యుండి యూఱ కెప్పుడు, గనగన మనుబాడబాగ్నికరణి నరేంద్రా. 263

క. అని పలికి యవిశ్వాసము, మనమున నెలకొల్పి రాజుమాటలకుం దే
లనివెరవుతోడ నాప్తు, జని దన కిమ్మైనయెడకుఁ జనియెఁ గుమారా. 264

వ. అదియునుం గాక. 265

క. జననాథునకు నవిశ్వాసనిరూఢతవలయు నెల్లజనములయందుం
దనుఁ దనసిరిఁ గాచుటకై, యని నీతులు సెప్పుదురు బృహస్పతిముఖ్యుల్. 266

కణికుఁడు శత్రుంజయున కుపదేశించినహితవచనముల ప్రకారము

వ. అవ్వాక్యంబు లాదరింప వలయు నని పల్కి వెండియు భీష్ముండు పాండవాగ్రజు
తో సౌవీరపతి యగుశత్రుంజయునకు భారద్వాజవంశవర్యుం డైనకణికుం డుపదే
శించినహితవచనంబులు గలవు వానిం జెప్పెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 267

క. వికచముఖుఁ డగుచు శాత్రవులకు హితు లగునట్టివారలం గని భూపా
లకుఁ డెడ్డ కత్తెరయు నాలుక బెల్లము నై [1]మనంబులుం గనవలయున్. 268

ఉ. జ్ఞాతుల నమ్మి తోడుకొని శత్రుల నోర్చి యహీనరాజ్యముం
బ్రీతి యెలర్పఁ జేకొనినపిమ్మట సౌఖ్యసమృద్ధితోషిత
జ్ఞాతినికాయుఁ డై మది నజస్రము నమ్మక సర్పసంయుతం
బై తనరారురమ్యనిలయంబున నున్నటు లుండఁగాఁ దగున్. 269

వ. అని మఱియును. 270

క. వినుము తఱి వేచి రిపు మూఁపున మోవఁగ వలయు సమయము గనిగొని గ్ర
క్కునఁ గడవ శిలాస్థలి వైచినచాడ్పున నేర్పు [2]మెఱయఁజెఱుచుట యొప్పున్.

క. పానము జూదము వేటయు, మానినియును భూపతులకు మధురవినోద
స్థానము లగు నైనను దగ, నైనవిధము దక్కఁ దగుల మాపద దెచ్చున్. 272

క. విని విననివాఁడపోలెం, గని కాననివాఁడపోలెఁ గావలయు విభుం
డొనరింపఁ దలంచినపని, కను వగునంతకు నభేద్యుఁ డై జనులయెడన్. 273

క. ఒల్లనికార్యం బాసల, నల్లన కాలగతిఁ గడపునది కాలముచేఁ
బెల్లొదవు విఘ్నములు భూవల్లభునకు [3]నెపము వెట్టవచ్చుం బిదపన్. 274

తే. బహుళ మగుగర్వమునఁ గార్యభంగియును న
కార్యసరణియు నెఱుఁగ కనార్యవృత్తిఁ
గానితెరువున నడచు చున్నని గురుని
నైన శాసింపఁగాఁ దగు నండ్రు బుధులు. 275

క. తెగఁ దీర్పక [4]తగ నార్పక, లెగటార్పక కడమకొంత డ్రిక్కఁగ నున్న
జగతీశ యప్పు నగ్నియుఁ, బగయును గడుఁ బెరుఁగుఁ గీడు వాటిల్లుఁ దుదిన్.

ఆ. మార్దవమున మృదువు మర్దింపఁగా వచ్చు, మార్దవమున ఖరవిమర్దనంబుఁ

---

1. మనంబులుం గొనవలయున్; కలయఁ బలుకఁగా వలయున్. 2. వెలయఁ. 3. దప్పు. 4. తెగ.

జెల్లు మార్దవమునఁ జెల్లనియది లేదు, గాన మృదువ తలఁప ఖరము సువ్వె. 277

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు ధర్మంబు నడవక యవగ్రహాదిదురితంబులు దుస్తరంబు లయిన నాహారంబులు దొరకొననియట్టిచో ద్విజాతు లేమిభంగిం బ్రాణంబులు రక్షించుకొనువా రనుటయు నాపగానందనుండు విశ్వామిత్రచండాలసంవాదం బనునితిహాసంబు భవత్ప్రశ్నంబునకు నుత్తరం బైయుండు నాకర్ణింపుమని యి ట్లనియె. 278

విశ్వామిత్రచండాలసంవాదము

క. ఏపారి తొల్లి త్రేతా, ద్వాపరములసంధి నొక్కవఱపు ధరిత్రీ
తాపంబుఁ జేసె జనముల, పాపంబున వత్సరములు పండ్రెం డధిపా. 279

సీ. ఏఱులుఁ జెఱువులు నివురఁ గర్షనము లెందును జెడఁ దరులతాదులును గమర
భూమియుఁ బస [1]మాల గోమహిషాదిజీవధనంబు వ్రాలియ భూవరులు మేర
దప్పి లోకములోనిధాన్యముల్ గొన నధర్మం బంతకంతకుఁ [2]బ్రబ్బ నధికు
లనదలఁ జెఱుపంగ యాగముల్ దేవతాపూజలు నెడలంగ భూసురప్ర

ఆ. ముఖము లైనవర్ణములఁ దొప్పు దప్ప నా,హారరహితజనము లచట నచటఁ
బడఁగఁ జూడ ఘోరభంగిగాఁ దఱి చయ్యె, డొక్కలున్నవారి కెక్కభయము.

వ. అట్టిసమయంబున. 281

క. మునిపతి విశ్వామిత్రుఁడు, దనయాఁకలి కెందు మెలఁగి ధైర్య మెడలి యో
దనమాంసమూలఫలములు, జనుల నడిగి యెందుఁ బడయఁ జాలక డప్పిన్. 282

వ. తూఁగాడుచుం జనువాఁడు. 283

చ. పసరపుఱెంపప్రోవులును బందులడొక్కలుఁ గుక్క [3]గుట్టలుం
ముసుఁగు పడంగ భూమితలముం దఱి చారఁగఁ గప్పుచుం మదిం
బస యొకయింత లేక పెఱప్రాణులనుం బొరిగొంచు నెప్డు దు
ర్వ్యసనతఁ గూరియున్న వెలివాండ్రురపల్లియఁ జేరి యయ్యెడన్. 284

వ. ఆర్తినొంచి యిట యట పోవంజాలక నేలం బడి యుండి ప్రాణంబులు పోవుట యుపేక్షింపం దగదు ప్రాణరక్షణంబ పరమధర్మం బని వితర్కించి తగునుపాయంబు చింతించు నాఁ డప్పుడ చంపి [4]తిత్తొలిచి గాలిగొన వైచిన కుక్కకడిమంబుఁ గనుంగొని. 285

క. ఇది దప్ప నిప్పు డియ్యెడ, నొదవదు ప్రాణంబు గావ నొం డొకఁ డిదియుం
మది నూహింపఁగ మ్రుచ్చిమి, [5]నొదవించికొనంగ వలసి యున్నది నాకున్. 286

తే. ప్రాణములు పోవ కుండంగఁ బరిహరింప
నొం డుపాయ మెయ్యదియు లే కుండెనేని
మ్రుచ్చిమియు ధర్మమగు నధమునిధనంబు

1. దూల. 2. బ్రబల. 3. పుట్టెలుం. 4. తో లొలిచి. 5. నొదలించి.

గొనుట యెందును ముఖ్యమై చనుట గలదు. 287

వ. కావునఁ జండాలధనం బగుసారమేయమాంసం బపహరించి ప్రాణహాని పరిహ
రించికొందు నని నిశ్చయించియుండ నర్ధరాత్రం బగుటయుఁ జండాలు రెల్ల
నిద్రింప నల్లన లేచి చని యమ్మాంసంబు వట్టి తిగిచిన నచ్చేరువ నిద్రించుచండా
లుండు విధివశంబున మేలుకని నీ వెవ్వండవు మాంసంబు మ్రుచ్చిలించెదవు
నిద్రవోవం జుమ్ము నిన్నుఁ బొరిగొనియెద ననుటయు భయంపడి గ్రక్కున నమ్ముని
పతి యేను విశ్వామిత్రుండ నని పలికిన వాఁడు వినయంబున శయ్య డిగ్గి కరుణం
గన్నీ రొలుకం బ్రణమిల్లి కేలు మొగిడ్చి మహాత్మా నీతలం పేమి యని యడిగిన
నతండు సాంత్వనవచనంబుల ని ట్లనియె. 288

చ. దరికొనునాఁకలిం దనువిదాహము పుట్టినఁ బ్రాణహానికిం
బరిహరణంబు సేత కిది పాపమ య్యైనను గుక్కనంజు డే
భరపడి మ్రుచ్చిలించెద విభావసుఁ డెంతశుచిత్వసంపదం
బొరసియు సర్వభక్షకతఁ బొందును నన్నును జూడు మ ట్లగున్. 289

వ. అనిన విని చండాలుండు. 290

తే. కుక్క మృగములలో నెల్లఁ గుత్సితంబు
దీనిఁ దిని ధర్మమున కేల హాని సేయ
నొం డుపాయంబు వెదకికొ మ్ముజ్జ్వలాత్మ
యనుడు వానికి ముని యిట్టు లనియె నధిప. 291

క. విను బ్రహ్మవహ్ని నాకుం, బెనుఁ బ్రాపై యుండ నేను వెఱతునె యి ట్లై
ననుఁ బోవ నీక ప్రాణము, దనువున నిల్పుటయ చూవె ధర్మం బరయన్. 292

ఆ. బ్రదికి యున్న నేఁ దపంబున విద్యను, బాచికొనఁగ నేర్తుఁ బాతకంబు
నట్టు లగుట జీవితాధార మైనయీ, నంజు డిప్పు డెట్లు నమల కుడుగ. 293

చ. అనుటయు నంత్యజుండు నగి యట్టివిధం బధమంబు గాక నె
ట్టన యది ధర్మ మే కటకటా మిముబోంట్లకు నిట్లు సేయఁగాఁ
జనునొకొ యన్న నమ్ముని ప్రశస్తుఁ డగస్త్యుఁడు దైత్యమాంసముం
దినఁడె నశించెనే యతనితేజముఁ బెంపును నంతనుండియున్. 294

వ. అనవుడు వాఁ డి ట్లనియె. 295

క. పరహితము సేయఁ బూనిన, పురుషుఁడు పాపంబు సేసి పొందఁడు గీడుం
బరమముని యగునగస్త్యుఁడు, పరోపకారార్థకృతి నభవ్యుం డగునే. 296

క. నావుడు మదాత్మ బ్రాహ్మణ,తావిద్వత్తాస్పదంబు దానికిఁ గా నే
నీవిధి యొనరించుట పా,పావేశము లేదు దీని కడ్డపడకువే. 297

క. అని ముని పల్కిన నంత్యజుఁ, డను మాంసము విడువ నోప కనుటగఁ దలఁడం
జనునె భవదీయతేజో, ధనహానికిఁ గరుణ పుట్టదా యెవ్వరికిన్. 298

వ. అనవుడు గాధినందనుండు. 299

తే. కరుణ గలవేనిఁ బ్రాణంబు గాచికొనఁగఁ
దలఁచునాకు నిమ్మాంస మి మ్మలఘుచరిత
యట్టు లైన న్రుచ్చిమియు లే దనృత మెడలి
పడయువస్తువు నేయదు పాతకంబు. 300

వ. అనిన విని చండాలుం డి ట్లనియె. 301

క. అతిశయితపుణ్యదీప్తులు, ప్రతిగ్రహము నీచనరునిపాలం జేయక్
మతిఁ దలఁపఁ గూడునే వి, శ్రుతగుణ యే వెఱతు నింకఁ జాఱచుఱఁ బల్కన్.

వ. నీ వలచినయట్లు సేయు మని సారమేయమాంసం బిచ్చినఁ బుచ్చికొని దానం బ్రాణంబులు రక్షించుకొని విశ్వామిత్రుండు సనియె నింద్రుండు తదనంతరంబ లోకఁబులవడ దేఱ వర్షించె నంత హర్షించి యత్తపస్వివర్యుండు దపోవిశేషంబున దోషంబు నీఁగికొని మనీషిజనస్తుత్యంబగునిత్యవ్రతంబున విలసిల్లె నాపత్సమయసమాచారం బిట్టిద యని చెప్పిన భీష్మునితో భూవల్లభుండు ధర్మసూక్ష్మప్రకారం బింతదురవగాహం బగునే యీయితిహాసం బాకర్ణించుట నాడెందంబు విషాదంబు నొందె ననవుడు నతండు ధర్మంబు బహుశాఖాసమన్వితం బై యుండు రాజులకు నెల్ల తెఱంగులు నెఱుంగవలయు విషాదం బేల యనవుడు నజ్జనవిభుండు.

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు శరణాగతరక్షణసుకృతం బెఱింగించుట

క. శరణాగతసంరక్షణ, పరులకు సమకూరు నెట్టిపాటిఫలము ని
ర్భరకరుణాకర పరమా, దరమున నెఱిఁగింపు నాకు దాని తెఱంగున్. 304

ఆ. అనిన భీష్ముఁ డిట్టు లను ముచుకుందుండు, నాఁగఁ బరఁగుధరణినాయకుండు
దనుజమంత్రి చేత వినినది యొకకథ, యఖిలపాపహరణ మాచరించు. 305

వ. అయ్యితిహాసంబు సెప్పెద దాన నీయడిగినయర్థంబు దెలియు నవహితుండ వై యాకర్ణింపుము. 306

సీ. పాపాత్ముఁ డొకబోయ పక్షుల వధియించి తినియును బెక్కమ్మికొనియు నదియ
బ్రదుకుగా దానికి బహుసాధనంబులు సవరించుకొని మహాటవిఁ జరింప
నొకనాఁడు పెనువానయును గాలియును ముట్టి సకలజీవులకు నాశంబు వుట్టు
నట్టిది గా కాన యంతయు జలమయం బైన బెగ్గిలి యన్నరాధముండు

తే. [1]వేగ వట్ట్రోడి యిల్లను వెడలి మిఱుత, నొకవనస్పతి జొంపమై యున్నదానిఁ
జెంది రాతిరి యగుటయు శిలయ సెజ్జ, గాఁగ శీతార్తుఁడై యుండెఁ గౌరవేంద్ర.

క. ఆలుబ్ధకుఁ డత్తరువర, మాలోకించి కడు భక్తి ననియె నిచటిభూ
తాలిం గొలిచెదఁ గరుణా, శీలత నను గాచుటకు విశిష్టవినీతిన్. 308

వ. అని యి ట్లపక్షిధ్వంసకుండు శయనంబుప్రాపించియుండ నమ్మహీరుహంబుకోట

1. వెరవుతో నల్లనల్లన వెడలి మిఱుత; పెల్లు వట్ట్రోడిఁ బడియంత నుస్లి మిఱుత.

రంబున వసియించి యుండునది యొక్క కపోతంబు దనవల్లభ యెటవోయెని మేఁతకుం
బోయి రాక తడసిన శోకించి. 309

సీ. ఎచటనున్నదియొకో యింత ప్రొద్దోకచోట నుండునే ననుఁ బాసి యుజ్జ్వలాంగి
యమ్మేను లేకున్న నిమ్మేనికలిమి నిరర్థకం బధికానురాగయుక్త
యగుసతిగుణముల నైహికాముష్మిక సుఖసాధనంబులు సువ్వె పతికి
నేకారణంబున నే మయ్యెనో వానయేపునఁ దెగియెఁ గా నోపు నకట
తే. నేమి సేయుదు మందిరం బిపుడు పాడు, వాలుచున్నది యనఁగ నప్పలుకు లెల్ల
బోయవలలోన నున్నకపోతి విని మనంబు సంతోషపూరమగ్నంబు గాఁగ. 310

క. పతిమదికి నింత యెక్కిన, యతివ గదా పుణ్యవతి ప్రియాలాపము లీ
గతి వినఁ గాంచితి జన్మము, కృతకృత్యం బయ్యె నాకు గెలిచితి జమునిన్. 311

వ. అని యుల్లంబునన యుగ్గడించి పతికిం దనతెఱం గెఱింగించి విధికృతంబునకు
వగవం బని లే దని మఱియు నిట్లనియె. 312

చ. శరణము సొచ్చినం దగఁ బ్రసన్నతఁ గైకొని రక్షణంబు సా
దరముగఁ జేయు టత్యధిక ధర్మముగా బుధకోటి సెప్పు నీ
వరసి మహాత్ము వీని శరణాగతు నోపినభంగి నాపదం
బొరయక యుండఁ జేయుము ప్రభూతపుసీతునఁ గొంకు వోయెడున్. 313

క. అని యేర్పడ భాషించిన, విని శోకము డిగ్గవిడిచి విహగము కరుణం
దనజాతి సెప్పి తగ ని, ట్లనియె మనుజభాషణముల నాలుబ్ధకుతోన్. 314

క. ఓయన్న డస్సినాఁడవు, మాయింటికి నతిథి వైతి మసలక నీకుం
జేయవలయు నాతిథ్యం, బేయది భవదీప్సితార్థ [1]మెఱిఁగింపవనా 315

చ. అనవుడు నుల్ల మెంతయుఁ బ్రియంబు వహింపఁగఁ బక్షివైరి సీ
తున సకలాంగకంబులుఁ [2]బ్రతున్నము లయ్యెడు దీనిఁ బాపవే
యనిన విహంగమంబు రయ మారఁగ నచ్చటిపుల్ల లెల్ల ము
క్కునఁ గొని తెచ్చి ప్రోవిడి యకుంఠిత మైనదయాగుణంబునన్. 316

వ. ఆపాంతపల్లియకు రయంబునం జని పుల్లతల సంగతం బైనయింగలంబు. 317

క. కొనివచ్చి పుల్లప్రోవునఁ, దనుకంగాఁ జేసి నెమ్మి దళుకొత్తఁగ ని
ట్లను బోయతోడ మే నీ, యనలంబునఁ గాఁచికొను టకై లెమ్మనఘా. 318

చ. అనవుడు వాఁడు గువ్వహృదయం బలరం దనయంగకంబుల
య్యనలశిఖాకలాపమున నల్లన యల్లన కాఁచి శీతబా
ధనముడుగంగఁ జేయఁగఁ బదంపడి యాఁకలి సాలఁ దోఁచెఁ దోఁ
చిన నెఱిఁగించె గువ్వ కది సేయ నుపాయము లేక యాత్మలోన్. 319

వ. వగచి వెలువెలంబాఱి తలంచికొని వాని కి ట్లనియె. 320

1. మెఱిఁగింపు తగన్. 2. ప్రదూనము.

తే. ఖగములకు జీవనం బనఁ గలదె సంగ్ర, హించినట్టిది యాఁకలి కేమి యైన
మాకు దొరకొన్నఁ దిండుము గాక యైన, నీవు డస్సితి వాతిథ్య [1]నియతివలయు.

— కపోతంబు దనశరీరమును బోయ కాహారంబుగా నిచ్చుట —

వ. నాశరీరం బాహారంబుగా నిచ్చెదఁ గొనుము. 322

క. అని పలికి యగ్ని వలగొని, తనదేహము దానిలోనఁ దడయక యిడినం
గని బోయ విస్మయంబున, ఘన మూఁగఁ గొంతసేపు ప్రాన్పడి యుండెన్. 323

వ. పదంపడి. 324

మ. కలదే యిమ్మెయి పౌరుషంబు జగతిం గారుణ్య మేపార ని
ప్పులఁ గి ట్లిచ్చునె మేను నాదుచరితంబుల్ నిందకుం బట్టులై
తలఁపన్ వచ్చిన నింతకీ డగునె యేతత్పక్షి తా ఘోరచే
ష్టలు మానం గలవాఁడ బక్షిగురు వై సంధించె సద్బోధమున్. 325

వ. అని యంతరంగంబున వైరాగ్యంబు నిరంతరం బగుటయు నంత నిలువక. 326

మ. ఇది యిట్లాలిని బంధులం బొలిఁగి తా నీయగ్నిలోఁ గూలెనో
ప్పిదమై యుండఁగ నిట్టి[2]తెంప యొలయం బెంపారు వైరాగ్యసం
పద పాపంబుల నెల్ల ద్రుంపఁగ మహాప్రస్థానపుణ్యాత్త్వ మొం
చెద నే నిప్పుడ యంచు మానసము శాంతిం బొంద నిర్మోహుఁడై. 327

క. వలలోన నున్నపులుఁగుల, వెలువడఁగా విడిచి వలయు వెండియుఁ దనకుం
గలపక్షినిహతిసాధనములు నచటనె యుడఁ బోయె బోయ నియతుఁడై. 328

ఆ. అక్కపోతి నాథుఁ డగ్నిలోఁ బడుటకు, శోకవహ్నిఁ జిత్త మాకులముగ
నెలుఁగు రాలుపడఁగ నిట్లని పలవించె, నశ్రుజలతరంగితాస్య యగుచు. 329

క. నాయాఁకలి కోర్వ వెపుడు, వే ద్దైనను నేఁ గొనంగ వెండి యనుభవిం
తాయాస పడుటఁ గనుఁగొని, నోయుమ ననుఁబాసి యిట్లు సనుట దగవగునే.

వ. అని వెండియు. 331

సీ. ఇరుగుజొంపంబుల నింపారువిరులను బలు పైనపొదలక్రేవలకుఁ దార్చి
సెలయేటులందలి తెలినీటఁ దనుపుసొం పెలసినగిరుల [3]తెప్పలకుఁ జేర్చి
మావిమ్రోకల నెలదీవలఁ జెన్నొందు తోఁటలకడ [4]నలితోడఁ జెంది
యలరునెత్తమ్ములకలిమిఁ జెల్వగుడిగ్గియలతీరభూముల నల్లఁ బొంది

తే. నన్ను మనమునఁ దేల్చి యానంద మొందఁ, గేలి సలిపెడునీ దగులీల మఱవ
నావశంబె ప్రాణేశ ప్రాణంబు లిపుడ, నిన్నకూర్చి యేశెంతు నీసన్నకడకు. 332

వ. అట్లుం గాక. 333

క. తేనియనుమరణమునఁ దన, మేను విడిచినట్టికాంత మేలిపదవికిం
దాను నతండును నరిగి య,నూనస్థిరసుఖము లందు చుండుట విందున్. 334

---

1. నీతి. 2. తెంపు వెలయం. 3. తెంపలకుఁ. 4. నర్థితోడఁ.

క. అని పలికి యపుడ యనలము, ఘనముగ దరికొల్పి మది వికాసముఁ బొందం
దనవల్లభుఁ దలఁచుచు వల, గొని లీలం జొచ్చి యతనిఁ గూడం జనియెన్. 335

క. స్ఫురితవిమానముమీఁద న,మరతతి వేష్టింప రత్నమయభూషణుసుం
దరదివ్యమూర్తి వెలిఁగెడు, వరునిఁ గలసి పరమసౌఖ్యవైభవ మెసఁగన్. 336

తే. లీల మీఱిఁబో నప్పుడ లేమపిండు, బలసి యభినందనము సేయఁ బొలిచె నిట్లు
సనినపక్షియుగ్మంబువర్తనము దోఁచెఁ,బుణ్యవర్తనుఁ డగుట నాబోయ కపుడు.

వ. తోఁచిన నతండు. 338

క. ఏనును నిట్లగుదు ననుచు, నూనినకౌతూహలమున నుల్లము వొదలన్
మేనెల్ల ముంప్లు సింపఁగఁ, గానఁ బడెసి గళితరక్తకలితాకృతి నై. 339

తే. అరుగుచుండువాఁ డొకచో దవానలంబు, గట్టిదిరి కాననం బెల్ల ముట్టిమండ
సంప్రమోదితచిత్తుఁడై చక్కఁ జొచ్చి,యొడలు వొలిఁగి దేవత్వంబు వడసి యొప్పె. 340

ఉ. ఈయితిహాస మర్థిమెయి నెజ్జనముల్ వినినం బఠించినం
బాయు నుదాత్తగోహననపాతక మైనను భూరిసౌఖ్యముల్
వేయివిధంబులం బొరయు విస్మితగన్ శరణార్థిఁ దోషితుం
జేయని[1]నాఁడు కల్మషముఁ జెందు నొకప్పుడుఁ బాయ దేమిటన్. 341

వ. అని యిట్లు శరణాగతరక్షణఫలవిశేషప్రకటనం బగులుబ్ధకకపోతాఖ్యానంబు సెప్పిన విని యప్పితామహునిమీఁదం బ్రీతివినయవిస్తారవిలోకనం బెలయ న ప్పాండవాగ్రజుండు. 342

క. పాపంబు బుద్ధిపూర్వ, వ్యాపారము గాక తొడరినప్పుడు మనుజుం
డేపాట దానినంతయుఁ, బాపికొనం జాలు సుజనబాంధవ చెపుమా. 343

వ. అని యడిగిన నయ్యార్యవర్యుం డాధరణీభరణధుర్యునకు నిట్లనియెం దొల్లి పరీక్షిత్తనయుం డగుజనమేజయుం డనుమహారాజు దన కబుద్ధిపూర్వక బ్రహ్మహత్య వాటిల్లినం దత్కిల్బిషంబు వాపికొనియె నది పురాణకథ యై మునులవలన వినం బడు నత్తెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపుము. 344

క. పాపంబు వొడరుటయు నా, భూపాలకుఁ బ్రజయు విడిచె భూసురులును నిం
దాపాత్రంబుగఁ జేసిరి, తాపము మదిఁ గదిరి యతఁడు తల్లడ మందెన్. 345

తే. అట్లు జనమేజయుఁడు వగ నావఁ గూరి
పురము వెడలి యొక్కరుఁడును బోయి కాన
నాంతరము సొచ్చి శౌనకుం డనుమునీంద్రు
నాశ్రమము రోసికొని చని యమ్మహాత్ము. 346

వ. కాంచి దండప్రణామం బాచరించి సవినయంబుగఁ గరంబులు మొగిచి నిల్చినం
జూచి యతండు. 347

1. వాఁడు...బాయఁ దేమిటన్.

చ. పెనుఁబోల వల్చుచున్నయది పీనుఁగుఁ జూచినయట్టు లయ్యెడన్
నినుఁ గనుఁగొన్న నీయెడకు నీవిది యేటికి వచ్చెఁ దెక్కడే:
జనుము శిరంబు క్రిందుగ నజస్రము వ్రేలఁ గలాఁడ వీభవం
బునతుదిఁ గ్రూరకాకచయముల్ పొలువన్ నరకాధివాసి వై. 348

చ. అనుటయు గర్హ కర్హుఁ డగునట్టిదురాత్ముని బూజితవ్రతుల్
గని యిటు లంటయుక్త మటు గాన కదా భవదీయపాదవం
దన మొనరించి మీవలన దారుణపాపము వాచికొందు నే
ననుమది వచ్చినాఁడ సదయం బగుచూడ్కిఁ బరిగ్రహింపవే. 349

వ. అనిన విని కరుణాయత్తచిత్తుం డగునత్తపోధనసత్తముం డిట్లనియె. 350

క. విను కొంద ఱల్పబుద్ధులు, నను నెంతయు ధిక్కరింప నవ్వఁగ వారిం
గొనక బుధు లైనవిప్రులు, ననిమిషులును మెచ్చుచుండ ననియెద నీతోన్. 351

క. హీనప్రజ్ఞుఁ డకార్యము, లైనవి సేసి తుది వగచు నతులప్రజ్ఞా
సామమదారూఢుఁడు వగ, నూనఁడు [1]దురిత మనువిరతి కోడక యునికిన్. 352

వ. ప్రజ్ఞాకార్యంబు లై యనుష్ఠింప వలయువానిం జెప్పెద నీకుం బాపంబునెడ
నను తాపంబు గలిగి ధర్మప్రవణుండ వైతే యనుటయు నమ్మనుజనాథుండు. 353

క. తాపసవర తీవ్రం బగు, పాపాగ్నిజ్వాలచయము పాలుపడి పరి
తాపము నొందుచు ధర్మ,వ్యాపారజలాభిలాషి నై యున్నాఁడన్. 354

వ. భవదీయకృప నాశ్రయింప వచ్చితి నన్నురక్షింపవే యనవుడు నమ్మునీంద్రుండు.

క. భీతి [2]యొకటి గోరుటయును, నీతలఁపులలోన దీని కిది గత మనఁగా
నేతెరువును గలుగదు మ, చ్చేతోగతి ధర్మవృత్తిఁ జిక్కుట దక్కన్. 356

క. ఆతురత నీవు నాకడ, కేతెంచినదానఁ జేసి యెలసినధర్మ
ద్యోతనకౌతూహలమున, నీతోఁ బడవలసె వినుము నిశ్చలమతి వై. 357

క. భూవిబుధుల కెయ్యది హిత, మావిధమున నడచువాఁడ వగునది ద్రోహ
భావంబు ప్రతిజ్ఞాతం, బై వెలయఁగ వలయు నీకు నాజాతియెడన్. 358

చ. అనవుడు ధర్మవృత్తము మదాత్మకు నైజము దోషవృత్తికిన్
మునివర యేను భీతుఁడ సముజ్జ్వలవిప్రకులంబు నాకు మ
న్ననలకుఁ బాత్ర మెవ్విధమునం దెగి ద్రోహము వానియందు నా
మనము దలంప దింతకును మాన్యభవచ్చరణంబు లంటెదన్. 359

వ. అనుచుఁ దదీయపాదస్పర్శనంబు సేసి యవ్విధంబునం గృతశపథుం డగుటయుఁ
గరుణాగోచరం బగుచిత్తంబుతో నత్తపోధనవర్యుం డాదరమేదురావలోకనం

---

1. దురితములవిరతి కోపకయుండున్. 2. నొకటి గోరుటయును, నీతలఁపునఁ దోఁడ దీని కేది
గతము నా, నేతెరువునఁ గలుగదు.

బాభూపాలునిమీఁద నొలయ నిట్లను నక్లేసిం జెప్పెద నవహితుండ వయి
యాకర్ణింపుము. 360

సీ. శ్రీమంతుఁడును బలశ్రేష్ఠుండు నగురాజు భోగంబు దర్పంబుఁ బోవ విడిచి
ధర్మంబు గైకొని తపమును దానంబు నధ్యయనంబును యాగవిధులు
నాచరింపఁగఁ జూచి యచ్చెరువడి యనుగ్రహము సేయదే భూతరాజి యతని
కధిప యయాతివాక్యము నర్థ మెఱిఁగింతు వినుమ సరస్వతియును దృషద్వ
తే. తియును నను పుణ్యనదులందుఁ దిరిగి తీర్థ, సేవ సేయుచు నధ్యయనావధాన
దాననిర్ధూతరాగత్వదయలు గలిగి, పరఁగఁ బాపకళంకలేపంబు వాయు. 361

వ. అదియునుం గాక యొక్కపరమస్మృతి సెప్పెద వినుము. 362

చ. దురితము సేసి తాపమునఁ దూలిన నిం కిటు సేయ నన్మతిం
బొరసిన ధర్మసంరక్షణ బుద్ధియ మే లని యూఁదినం గ్రియా
పరుఁ డయి మేలు సేసినను బాదము పాదముగాఁ గ్రమంబునన్
విరియు సమస్తముం దదభివిష్టకళంకము నిశ్చయంబుగన్. 363

చ. నరవర వాసవుం డడిగినన్ గురుఁ డిట్లని చెప్పె బుద్ధితోఁ
బొరయనిపాతకంబులు నబుద్ధికపుణ్యములన్ నశించు నం
బరమునఁ బట్టినట్టిమలపంకము గారములోన నద్దఁగా
విరసినయట్లు నమ్ము మిది వేదము సెప్పిన నేనుఁ జెప్పితిన్. 364

వ. అని యిట్లు బహుప్రకారంబులం గారుణికోత్తముం డగునత్తాపసోత్తముం డా
భూవరు బోధించి తీర్థసేవాదిపునశ్చరణంబులం బరిపూతాత్ముం గావించి యశ్వ
మేధంబు సేయించిన నుజ్జ్వలుం డయి యజ్జనమేజయుండు నిజరాజ్యంబు
పరిపాలనంబు సేసె నని చెప్పి వెండియు. 365

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ గృధ్రజంబుకోపాఖ్యానము సెప్పుట

సీ. గాంగేయుఁ డిట్లనుఁ గౌంతేయపూర్వజునకు విదిశాపట్టణమున నొక్క
బాలుండు మృతుఁ డైన బంధులు ప్రేతభూమికిఁ గొనిపోయి యమేయశోక
వివశాత్ము లై పలవింపఁగా గ్రద్ధ యొక్కటి వచ్చి మీర లిక్కడ భయంబు
దక్కి యేడ్చుచునుండఁ దగ దిదె క్రుంకెడుఁ బ్రొద్దు రాక్షసులును భూతములుఁ బి
తే. శాచములు ప్రచ్చి తిన నిపు డేచి వచ్చు, జననమరణముల్ వింతలె చన్నశిశువు
తోన యందఱుఁ జనుటకుఁ బూని యుండు,వారలే పొందుపీనుంగు వైచివేగ.

క. తెగి పోయినవా రేడ్చిన, మగుడుదురే వెఱ్ఱులార మానుఁడు మీరుం
దెగుదురు దడసిన నావుడు, నగు నట్టిద కర్జ మనుచు నందఱు భీతిన్. 367

వ. శవంబు విడిచిపోవం జూచిన నొక్కనక్క [1]బొక్కలో నుండి వెడలి వారలతోడ

1. బ్రొక్క.

సీ. గ్రద్ధమాటల కేల కడుభీతిఁ బొందితి రక్కటా బాలుని నబ్జవదను
నిటు వైచి పోవఁ గా నెట్లాడె నేడ్వఁడు శోకంబు వోవ నిచ్చోటఁ గొంత
ప్రొద్దంతలో విధిక్రూరుండు గాకున్నఁ బ్రాణంబు గ్రమ్మఱ రాక గల్గు
నో యెఱుంగుదురే యినుండును నస్తాద్రిఁ [1]జేరఁడు వెఱవక మీరు నిలువుఁ
తే. డనిన వారును మనమున నాస పుట్టి, మగిడి వచ్చిన గ్రద్ధ యిమ్మందబుద్ధి
గైననక్కమాటలు విన నగునె విస్మృత,మయ్యెఁ బీనుంగు వచ్చునే యసువు లింక.
క. కడుఁబెట్టిదుండు కాలుఁడు, మిడుక మిడుక నపహరించు మీ రీయాసల్
విడువుఁడు బాలునికి సుగతిఁ, బడయుఁడు దానాదు లైన బహుధర్మములన్.
వ. అని పలికిన నాగృధ్రంబువచనంబు లాక్షేపించి యజ్జంబుకంబు వారల నుద్దేశించి.
క. క్రూరంబు గృధ్ర మిట్టిదు,మారకునిం జూచి చూచి మసలక పోవన్
మీ రెట్లోర్చెదరో కన్నీ రిటు ననుబోఁటులకును నిలువ కొలికెడున్. 372
క. దయ మాలి పోవ నేటికిఁ, బ్రయత్నమునఁ బొదువ దైవబలమున మీకుం
బ్రియ మెసఁగ బ్రదుకు బ్రదుకం, డయినను మఱిపోవరాదె యని చెప్పుటయున్.
వ. గ్రద్ధ యిట్లనియె. 374
ఆ. ఏను బుట్టి వేయు నిన్నాఱు మున్నాఱుఁ, గలవు వత్సరములు గాన నెందు
బాలు యౌవనస్థుఁ బ్రౌఢుని వృద్ధునిఁ, జచ్చి పోయి మగిడి వచ్చువాని. 375
క. ఒకటి గలదు వత్తురు వే, ఱొకగర్భంబునకు మృతులు [2]నుక్కివ మాన
క్కకు నేటిబుద్ధి పీనుఁగు,నకు బ్రదు కెటు గలుగు నిట్టినవ్వులు గలవే. 376
సీ. అనవుడు [3]నెగ వెక్కి యాబిడ్డ వైచి పోయెడువారలకు నడ్డపడుచు నక్క
వినుఁడు రాఘవుఁడు నేర్పున బ్రదికింపఁడే మృతుఁ డైనభూసురసుతుని మగుడ
సృంజయుకొడుకు నచ్చిన నారదుఁడు ప్రభావంబునఁ గ్రమ్మఱ వానిఁ దేఁడె
యట్టులయొకసిద్ధుఁ డమరుండు మీయేడ్పు లాలించి దయ బాలు నసువులొసఁగె
ఆ. నేని మేల కాదె యిది యేల పోయెద, రనిన వారు మగిడి యరుగుదెంచి
శిశువుశవముచుట్టుఁ జేరి పెల్లేడ్చిరి, పనవి పనవి యంత నినుఁడు గ్రుంకె. 377
వ. ఆగృధ్రంబును జంబుకంబును నాఁకలిచేత వందురుచుండి తానతానబాలశవంబు
నాహారంబు గొనుటకై యివ్విధంబునం దమతమపల్కునేర్పున నజ్జనంబుఁ
గ్రమ్మఱించెఁ బ్రొద్దు గ్రుంకినం దా నచ్చోట నిలువ నోడదు గావున గ్రద్ధ
యటమున్న వారు వోవునట్టితెఱంగు మాట లాడె రాత్రియైనం దనకు మేలు
గావున నక్క వారలు దడయుటకుం దగినచందంబుఁ జెప్పె నది వానితెఱంగు
ప్రేతవనవిహారనిరతుం డగుశంకరుండు కరుణాకింకరుం డగుట నప్పుడు. 378
ఆ. అట్లు పనవి యేడ్చు నజ్జనంబునకు బ్రత్యక్షమై వరంబు లడుగుఁ డనిన
సంప్రమోదభక్తి సంభ్రమభరితు లై, చక్క నవనిఁ జాఁగి మ్రొక్కి వారు. 379

1. జేరదు. 2. యుక్తి నిజమె నక్కకు. 3. నెక వెక్కి; వెకి వెక్కి.

క. బాలమరణశోకంబునఁ, దేలక యుండంగఁ గావు దేవోత్తమ నీ
పాలించిన బ్రదికితిమి దయాళుహృదయ పార్వతీప్రియా చంద్రధరా. 380

వ. [1]అనుచు లేచి నిలుచుటయు శివుం డాశిశుప్రాణంబు లొసంగి వీఁడు శతాయుస్సంపన్నుం డగువాఁ డని యాన తిచ్చి యాగృధ్రజంబుకంబులకు నాఁకలి యెన్నండును లేక యుండం బ్రసాదించి యంతర్హితుం డయ్యె సంతోషంబున నంతరంగంబులు నంగంబులుం బొదల నజ్జనంబులు బాలు నెత్తికొని పలుమఱుం జూచుచుం గౌఁగిలించుచుం జనిరి గృధ్రంబును జంబుకంబును ముదంబునం బొంగుచుం బోయి తమతమకులంబులలోఁ బ్రభూతంబులై ప్రవర్తిల్లె నార్తజనబాష్పప్రమార్జనంబు ప్రభువునకుం గర్తవ్యం బగుటకును నిజకార్యార్థు లగు కపటుల నేర్పుమాటల తెరువు లెఱింగికొనుటకును నుదాహరణం బైన యీ గృధ్రజంబుకోపాఖ్యానంబు. 381

క. వినినఁ బఠించిన వ్రాసినఁ, గొనియాడిన దురితపీడకుం దొలఁగి నరుం
డనుపమధర్మములకు భాజన మగు నాయుఃప్రవృద్ధి సంపద నొందున్. 382

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు బవనశాల్మలీతరుసంవాదంబులు సెప్పుట

సీ. అని వినతుం డగునాధర్మసుతునకు ముదమునఁ జెప్పి భీష్ముండు మఱియు
నిట్లను నిది యొక్క యితిహాస మధిప యాకర్ణింపు హిమవన్నగంబునందుఁ
గల దొక్క బూరువు గడుఁ బెద్దకాలంబు ముదురు శాఖాశోభిమూలదృఢము
నారదముని యొక్కనాఁ డత్తరువుపొంతఁ జని చని వేడ్క ని ట్లనియె నెమ్మి

తే. బూరువా యింతపఱపును బొడవుఁ గల్గి, నీవు మృగపక్షిసంశ్రయణీయ మగుచు
నునికి గని ప్రీతి నడిగెద ననిలుచేతఁ, బడు [2]నొకప్పుడు తరులు నీపడమి యెట్లు.

క. పవనునకును నీకును బాంధవము గలదొ యతఁడు నిన్ను దయ రక్షింపన్
సవినయవృత్తిని బ్రతికితొ, చెవులకు నిం పెసఁగ నిజము సెప్పుము నాకున్. 384

క. అనిన విని బూరు విట్లను, ననిలునిబల మస్మదీయ మైనబలముతోఁ
నెన గా దేర్పడ విను పదునెనిమిది యగునంశమునకు నెనయ దరయఁగన్. 385

వ. అని పలుకుటయు నమ్మునీంద్రుండు. 386

ఆ. అమ్మచెల్ల యిట్టు లనకుము కొండలు
లోను గాఁగఁ బవనుచే నవాప్త
[3]మహిమ గలుగు టెఱుఁగుమా భూతములచేష్టి
తములు వాయువశగతములు గావె. 387

క. అనుటయుఁ బెలుచనియెలుఁగున, ఘనమూలప్రబలశాఖికాదుర్జయు న
న్నను దాఁకిన నతని ప్రభంజనుఁ డనునామంబునకు నసత్యత వచ్చున్. 388

వ. అని గర్వంపుమాట లాడినయాశాల్మలిం జూచి సురమునిప్రవరుండు. 389

---

1. అని యనేకవిధంబుల వేఁడుటయు శివుం. 2. మహీజము లెల్ల నీ. 3. మహిమము లగు టెఱుఁగు.

చ. మఱవక యుండు నీబిరుదుమాటలు నీ విటు లంట మారుతుం
డెఱిఁగెడు నెట్లు నంచు వెస నేఁగి సమస్తముఁ జెప్ప నాతఁ డే
డ్తెఱఁ జనుదెంచి నీ వలె కడిఁది మగండవు నిన్నుఁ దాఁకినం
జెఱు తలె వేరు బూరుగ నశించితి గా కిట పల్కు లేటికిన్. 390

మ. అని కోపంబునఁ బల్క నప్పవనుతో నాభూరుహం బింత పె
ల్పున నీ [1]వాడెడునంతతక్కువనె బేలా లోకసామాన్యవృ
క్షనికాయంబును నన్ను నొక్కటిగ నిచ్చం జూచితే యన్న న
ల్లనిన వ్వొప్పఁగ నాసమీరణుఁడు హేలాస్ఫారుఁ డై యి ట్లనున్. 391

క. ఒకనాఁ డజుండు నీనీడకు డబ్బా టరుగుదెంచుటయు నమ్మే లా
త్మకు ప్రేఁగ్రై మన్నించిన, మెకమెకపడి తిట్లు పలుకు మీ తగ రేఫున్. 392

వ. అని పలికి బలుమొగంబుతోడం బోయిన నబ్బూరువు దలంకి. 393

చ. మనుగడ దప్పునొక్కొ మునిమాటలు గైకొన నైతి నాబలం
బన నది యెంత యుగ్రత మహాబలురాకకు నోర్వఁజాల నా
తని నొకభంగి గెల్తు నని దాఁ దలపోసి హరించె నాకులుం
గొనలును జొంపముల్ నిడుదకొమ్ములు రే యగుదుర్క రయంబునన్. 394

వ. అట్లు తన్నుం దాన విఱుచుకొని యున్నంత వేగుటయు. 395

చ. ప్రతిసకు నీడు గా భయదభంగిఁ బ్రభంజనుఁ డేఁగుదెంచి యా
క్షితిరుహముం గనుంగొని యిసీ యిది నాపని నీవ చేసి [2]తి
ధృతి మతి సంతసింపు మిట తేజముఁ బొందుము నీకుబాంధవ
ప్రతతికి నివ్విధంబునదుపాయము మే లెఱిఁగింపు పెంపునన్. 396

వ. అని యుల్లసంబాడి సముల్లసద్గతి నాసదాగతి సనియె నట్లు శాల్మలి పవనుచేత
భంగంబు నొంది వగం గుందెఁ బ్రబలునితోడ దుర్బలుండు పోడరి మత్సర
గ్రస్తుం డయిన నహాస్తవిభవుం డగు నని తెల్పు నప్పవనశాల్మలీసంవాదంబు
పుణ్యప్రదం బయినయుపాఖ్యానం బని చెప్పిన. 397

ఆ. పాండవాగ్రజుండు పాపంబునకు నధిష్ఠాన మెద్ది భరతసత్తమాగ్ర
గణ్య దాని నెఱుఁగఁగాఁ జెప్పు మనుడు నాతనికి భీష్ముఁ డిట్టు లనియెఁ బ్రీతి.

సీ. వినుము పాపముల కెల్లను నధిష్ఠానంబు లోభంబ యది కామలోలతయును
క్రోధంబు మత్సర ద్రోహంబులును బరధనదారవాంఛలు దైన్యపాటు
వ్రీడాకుమాసత్యవిముఖభావంబును గలిగించి ధర్మంబు గలఁచి నరునిఁ
బ్రయి మాలి యేమిటి కయినను [3]గర్దించు వానిఁగా సమకట్టుఁగాన లుబ్ధ
ఆ. జనులఁ బొఱఁగి లోభ మనుతిరిం బడనిస, త్యవ్రతులను బరమధార్మికులను

---

1. వాడెద వంతతక్కువనె. 2. తిమ్మతి నిఁక సంతసింపు మిటు మన్ననఁ బొందుము. 3. నర్థించు;
బొంకించు.

బాపభీతమతులఁ బనిగొను లోభంబుఁ, జెంద నీకు నీదుచిత్తవృత్తి. 399

వ. అనిన విని యజాతశత్రుం డజ్ఞానం బాపదలకును దుర్గతికిని మూలం బని విందు దానితెఱం గెఱింగింపు మనిన నాపగాతనయుం డమ్మనుజపతి కిట్లనియె. 400

క. రోషము శోకము రాగ, ద్వేషము లభిమానదర్పవేగాలస్యా
శ్లేషము లజ్ఞాన మని మ,నీషిజనము సెప్పు మాననీయచరిత్రా. 401

క. విను లోభము నజ్ఞానం,బును సత్కృశఫలప్రదముల పుట్టును లోభం
బున నజ్ఞానము గావున, జననాయక లోభ ముడుగ సౌఖ్యము లొందున్. 402

ఆ. అనిన ధర్మపుత్త్రుఁ డనఘు ధర్మంబు నా,నా ప్రకారగతి వినంగఁ బహు మ
దీయచిత్తమునకుఁ దేటపడంగ వి,శిష్టధర్మ మెద్ది సెప్పు మనుడు. 403

వ. ప్రియం బంది భీష్ముం డతని కిట్లనియె. 404

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు దమంబుప్రభావం బెఱింగించుట

క. తమతమ కలవడువిజ్ఞా,నముల తెరువు లాదరించి నానాగతులన్
సుమతులు ధర్మము దెలిపిరి, దమము పరాయణము ధీరతమ యన్నిటికిన్. 405

తే. దమము నిశ్శ్రేయసము పుణ్యతమము ధర్మ
సార మది వెలిగా ధర్మసంచయంబు
సిద్ధిఁ బొందునె దమముతో బుద్ధి పొందు
గనినఁ బొందనిఁకున్నతుల్ గలవె యధిప. 406

క. తమముం గడచినసద్ధ,ర్మము లే దని విందు నాశ్రమము లన్నిటికిన్
దమవంతుఁడు గామముఁ గ్రో,ధము లోభము మత్సరంబు దర్పము గెల్చున్.

క. శీలంబు మైత్రి కరుణ య, లోలుపభావము తితిక్ష లో నగుమునిలో
కాలంబనీయసద్గుణ, జాలంబు దమంబురూపసంపద యధిపా. 408

క. గుహాయందు నిహిత మనియెడు, మహనీయబ్రహ్మపదము మహితదమత్వో
పహితుం డగువానికి స,న్నిహితం బని చెప్పుదురు మనీషిజనంబుల్. 409

వ. అని విశదంబుగా వివరించె. 410

ఆ. అట్లు దమముమహిమ యాదరంబున విని, యమృతసేవ సేసి నట్లపోలె
హర్షమయమనస్కుఁ డై భీష్ము నడిగె నా,ధర్మనందనుండు దపమువిధము. 411

వ. అడిగిన నతం డతని కిట్లనియె. 412

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ దపంబువిధము సెప్పుట

క. తపము నిదానము ధర్మ,ప్రపంచమున కెల్ల దానిఁ గ్రమమున వ్రతతం
త్రపరాయణు లొనరింతు ర,ధిప ఫలమూలాంబువృత్తిఁ దృప్తిఁ బొరయుచున్.

క. విను మశననిగ్రహము దప, మనునభిధానంబు గలమహాధర్మము త
ద్ధనవంతుచిత్తవశగతిఁ, జను నఖిలస్థావరమును జంగమతతులున్. 414

తే. పంచవిధవృత్తు లగుమహాపాతకములు, లోనుగాఁ గిల్బిషము లెల్ల లుంఠితంబు

లగుఁ దపంబున సత్యశౌచాదు లొలయు, నఖిలసిద్ధులు నఱిచేత నావహిల్లు. 415

వ. అనిన విని దేవపితృభూదేవగణంబులు సత్యంబు ప్రశంసించుఁ దదీయస్వరూపం బును నది దొరకొను తెఱంగును నెఱింగింపు మని యడిగిన నజాతశత్రునకు శంతనుపుత్త్రుం డి ట్లనియె. 416

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సత్యస్వరూపాదులు సెప్పుట

క. సమతయు దమముఁ దితిక్షయు, నమత్సరము హ్రీయు ధృతియు ననసూయార్య
త్వములు నహింసాదాన, క్షమాత్యజనసూనృతములు సత్యముమూర్తుల్. 417

క. సత్యాకృతు లగుగుణములు, నిత్యానుష్ఠితసమగ్రనిర్మలయోగ
స్థిత్యభిముఖునకు సులభము, లత్యంతసుఖప్రదంబు లవికార్యంబుల్. 418

చ. కుదురు సమస్తధర్మములకున్ విను సత్యము యోగమోక్షస
త్ప్రదములు సత్యకార్యములు పాప మసత్యముకంటె నొండు లే
దు దలఁప నశ్వమేధములు దొమ్మిదినూఱులు వెండి నూఱునై
యొదవిన నీడుగావు భరతోత్తమ సత్యముతోడ నారయన్. 419

వ. అనిన విని ధర్మతనయుం డరిషడ్వర్గం బేమిట నుదయించు నెట్లు సమయు నెఱిం గింపవే యనుటయు ననిమిషనదీనందనుండు ధర్మనందనున కి ట్లనియె. 420

భీష్ముఁడు ధర్మజున కరిషడ్వర్గాదులు దెలుపుట

సీ. మనుజేంద్ర సంకల్పమునఁ బుట్టు గామంబు రూపఱు దేహనిరూపణమునఁ
బరులదోషంబునఁ బ్రభవించుఁ గ్రోధ మక్షీణక్షమాయుక్తిఁ జేసి పొలియు
భూతాస్థిరత్వంబు బుద్ధిఁ గానమి లోభమనఘ జనించుఁ గాంచిన నడంగు
నజ్ఞానమున మోహ మావహిల్లు నధర్మ లేపవర్జనమున లేక తక్కుఁ

తే. గులమునను విద్య ధనమునఁ గలుగు మదము
మరలి వానిపెం పూహింప మ్రందిపోవు
సాత్త్వికుఁడు గామిఁ బొడము మాత్సర్య మిదియుఁ
జెడుఁ గురూత్తమ సాధుసంసేవనమున. 421

క. ఈయాఱింటను సకలా,పాయంబులు మానవులకుఁ బాటిలు వీనిం
బాయఁగ జడియ నోపిన, ధీయుతునకు శుభము సద్గతియు సమకూరున్. 422

క. ఇవి దోఁడేళులభంగిం, గవియుఁ బురుషు ధైర్యహానిఁ గనుగొని ధైర్యం
బవలంబించినవరుఁ జే,రవు వీనికి నిదియ తెఱఁగు రాజవరేణ్యా. 423

తే. అధిప యివి ధార్తరాష్ట్రులయందుఁ జాలఁ
గలిగియుండు నీబుద్ధి నొక్కండుఁ జొరదు
సారధీరతాసంపదుదారమతివి
గాన యింకను నిర్జింతు వీని నెల్ల. 424

వ. అని వెండియు. 425

క. హింసావిహారి యైనన్, శంసుం డీయాఱుం గలుగుజనుకంటెను గీ
డంసప్రదేశలలితో, త్తంసీకరణోపలాల్య ధరణీవలయా. 426

క. మే లనుభవించుఁ జుట్టము, లాలోకింపంగఁ గుజనుఁ డవియు నృశంసా
శీలను పంచి కుడుచునతఁ, డేలోకంబునను బేర్మి యెసఁగ సుఖించున్. 427

వ. అని చెప్పి వెండియు. 428

ఆ. వినుకుటుంబభృత్యజనజీవనంబుఁ ద్రి, వర్షములకుఁ గల్గువాఁడు నధిక
మొదవినట్టియతఁడు సుర్వీశ యజ్ఞాలు, మాననీయసోమపానమునకు. 429

క. క్రతువు లొనరించుభూసుర, తతికిఁ గ్రియాశేష యోగదానాదులు దు
ర్గతిఁ గొఱఁతవడిన ధరణీ, పతి నెఱసఁగవలయు వానిఁ బరికించి తగన్. 430

క. ధనధాన్యపశుసమగ్రుం, డనఁ బరఁగెడునట్టివైశ్యుఁ డధ్వరముం జే
యనినాఁడు బ్రాహ్మణాధ్వర, మునకు నతనిసొమ్ము రాజు పుచ్చి యిడఁ దగున్.

క. కుడువక పెట్టక శూద్రుఁడు, కడునెక్కుడు గూర్చినట్టికనకముఁ గొలుచుం
బుడమిపతి ధర్మకృతులకు, నిడునది సగము గొని మేదినీశ్వరవర్యా. 432

క. విను విప్రులు పేద లగుట, మనుజేంద్రునిఁ బుద్ధిలేమి మాతాపితృభా
వన నతఁడు వారిఁ బ్రోచినఁ, గను మేలున కెల్ల గలదె కౌరవనాథా. 433

క. ఆమద్రవ్యము మఱియును, రామయు శుచు లగుటఁ గాదె రామారత్నా
రామత దగ నగు దుష్కుల, మైమె మెచ్చుమి దోఁచెనేని ననిరి మునీంద్రుల్. 434

క. అమృతము విద్యయుఁ బరమహి, తము సేయుటఁ బుచ్చికొండ్రు దానిని దానిన్
సుమతులు విషమునఁ గలనైన, మహీశ్వర నీచ మగుజనముచే నైనన్. 435

క. భూపాలక విను పంచమ, హాపాతకకరులుఁ బతితు లక్కడుసులు ప్రా
ణాపాయాంతప్రతికృతిఁ, బాపుదు రత్యధికపుణ్యపరతను బాయున్. 436

క. యానాసనాన్నపానవి, ధానాదులఁ బతితు బెరసి తాఁ బతితుఁ డగున్
మానవుఁడు దపోముఖధ, ర్మానుష్ఠానములఁ బాచు నక్కిల్బిషమున్. 437

క. అనృతము పాతక మగు నైనను నవితలరెడెదను బెండ్లి [1]నవ్వున మృతి వ
చ్చిన సర్వధనముఁ జెఱుచో, విను మఱ పాపంబు గాదు విమలచరిత్రా. 438

క. ఏపాపమేని లేనిది, కాపురుషత నొకనిమీఁదఁ గలిగించిన న
ప్పాపము సేసినవాఁ డగు, నాపాలున యనంగ విందు మార్యులచేతన్. 439

ఆ. తల్లిఁ దండ్రిఁ బాయఁ దగ దకారణమునఁ, బాసెనేని వాఁడు పతితుఁ డాస
నంబు సెజ్జ భోజనము చీర వటుకుమాం, గులకుఁ బ్రీతి నొసఁగఁ బోలియుంగీను.

వ. అనియె నట్టియెడం గృపాణరణనిపుణుం డగునకులుండు సకలాస్త్రశస్త్రసార
విశారదుం డైనయబ్భాగీరథీసుతునకు సవినయంబుగాఁ బ్రణమిల్లి ధను వృత్త
మాయుధం బని చెప్పుదు రది సర్వజనసమ్మతంబు ధనువునకు బాణంబులకు

1. నాఁడును.

వైకల్యంబు వాటిల్లినయెడం బరవీరప్రహారణంబునకు నాత్మత్రాణంబునకుం గృపాణంబు మే లని యుందును నాతలం పెట్టిదియో తెలిసికొనవలయుఁ దత్ప్రభవప్రభావంబులుం దదీయపూర్వాచార్యునిం జెప్పవే యని యడిగిన. 441

భీష్ముఁడు నకులునకు ఖడ్గప్రభావంబు తెఱంగెఱింగించుట

సీ. అతనికి నాతఁ డి ట్లను బ్రహ్మ జగములు సృజియించి భూతసంసృష్టి సేయ
దివిజమర్త్యాదిజంతువు లమ్మహాత్మువిధించిన తెరువులఁ దిరిగి బ్రదుకు
చుండ దైత్యులు సముద్దండత నన్యాయవర్తు లై సురమునివ్రాతములకు
బాధ లొనర్ప నప్పరమేష్ఠి హిమశైలతటమున వేయువత్సరము లధిక

తే. నియతిమెయిఁ దప మొనరించి నిష్ఠఁ గ్రతువు, [1]సేసె నయ్యగ్నిఁ బుట్టె నశేషలోక
భీతికర మగునుగ్రంపుభూత మొకటి, ప్రాంశుకృష్ణ మై దంష్ట్రలు ప్రజ్వరిల్ల.

ఆ. అప్పు డినుఁడు మాసె ననిలుండు సుడివడి, వీచె నుల్క లురిలె వెఱఁ దలంకు
సురల మునులఁ జూచి సరసిజభవుఁ డిది, నాదుమతము యొండు గాదు వినుఁడు.

వ. ఇది రాక్షసనాశంబునకుం దోఁచినయుత్పాతంబు [2]లోకంబుల రక్షింపను రాక్షసుల వధియింపను సాధనంబుగా ఖడ్గంబుఁ గల్పించితి నని పలుక నాభూతం బారూపంబువిడిచి ఖడ్గాకృతిఁగైకొని తనమెఱుంగులుదిక్కులదీటుకొనంబొల్చిన.

క. కమలాసనుండు నిజచిత్తము భక్తిమయంబు సేసి తలఁచె హరునిఫా
లముకంటిమంటతో నయ్యమరవరదుఁ డేఁగుదెంచె నచటికి నెమ్మిన్. 445

ఉ. వచ్చినఁ దత్పదాంబురుహవందనపూర్వము గాఁగఁ బద్మజుం
డిచ్చెఁ గృపాణ మవ్విభుఁ డహీనసముద్యమలీలఁ గ్రాలుచుం
బుచ్చుకొనంగ నాసభ యపూర్వమనఃప్రమదంబు [3]తోడిపే
రచ్చెరువాటు నొందె నటు లయ్యసిఁ గైకొని మేను వెంచుచున్. 446

తే. హరుఁడు బెట్టుగ నవ్వి పెల్లార్చుటయును
విని సముద్ధతరయమున దనుజకోటి
మునుఁగఁ బఱతెంచి తాఁకిన మునుముకొని వ
ధించి యిల యెల్ల నెత్తుట ముంచె నతఁడు. 447

ఉ. దైత్యుల నిట్లు గీ టడఁచి ధర్మము నిల్పి ప్రసన్నమూర్తిసాం
గత్యము నొంది యప్పరమకారుణికుండు త్రిలోకరక్షణౌ
దాత్త్యమునన్ వెలుంగుహరిఁ దద్దయువేడుకఁ బిల్వఁ బంచి సం
ప్రీత్త్యభిరాముఁ డై యొసఁగెఁ బెంపుగ నమ్మహనీయఖడ్గమున్. 448

వ. అట్లొసంగినం గైకొని దుష్టదమనం బాచరింపుచునుండెడు నవ్విష్ణుండు మహాస్త్రరూపం బగునయ్యాయుధంబు పదంపడి మరీచి కొసంగె మరీచి భార్గవునకు భార్గవుం డనేకమునులకు మును లింద్రునకు నింద్రుండు లోకపాలురకు నొసంగె.

1. సేయ నయ్యగ్ని. 2. సురల రక్షింపను. 3. తోడఁ జే, రచ్చెరువాటు.

క్రమంబున మనుప్రభృతు లైనమానవేంద్రులు వడసి నిజసంతతికి నిచ్చుచు వచ్చి రందు దుష్యంతుండు భరతున కిచ్చె నాభరతువంశంబునందు ఖడ్గసంప్రదాయంబు గలిగి వచ్చె నొకముని యనుగ్రహింప ద్రోణుం డధిగమించి కృపున కిచ్చెఁ గృపునిచేత మీ రేవురుం బడసితిరి విశేషించి యీవిద్యయం దత్యంతాదరణవంతుండ వగుటం జేసి దీనివలన వెలసితివి నిస్త్రింశంబునకు నక్షత్రంబు గృత్తిక యగ్ని యధిదేవత గురుండు రుద్రుం డని చెప్పి వెండియు నిట్లను నసి విశసనంబు ఖడ్గంబు [1]తీక్ష్ణధారంబు దురాసదంబు శ్రీగర్భంబు విజయంబు ధర్మపాలం బన నెనిమిదిపూజ్యనామంబులం బరఁగి కృపాణంబు ప్రహరణంబులలోనం బ్రధానం బై నెగడుచుండు. 449

క. సుమహిత మగుసీఖడ్గా,గమ మగుపుణ్యకథ వినఁగఁ గాంచినపురుషుం
డమితయశంబును నధిక, ప్రమదంబును సద్గతియును బడయుం గుమారా. 450

క. అని యిట్లు నకులునకు భీ,ష్మునిచెప్పినకథ సుచిత్తమున విని కుంతీ
తనయాగ్రజుండు పురికిం, జనియెసు ప్రాద్ధగుడు వినయసంభృతుఁ డగుచున్.

వ. సముచితంబుగా నమ్మహాత్ముని వీడ్కొని చని యోగ్యవర్తనంబు లాచరించి వినోదగోష్ఠి నుండి విదురునిం దమ్ముల నుపలక్షించి ధర్మార్థకామంబులయం దుత్తమమధ్యమాధమత్వనిరూపణంబు సేయుం డదు చూత మని పల్కిన నవ్విభునకు విదురుం డి ట్లనియె. 452

ధర్మజునితో విదురాదులు ధర్మార్థకామంబులతారతమ్యంబు సెప్పుట

క. విను ధర్మంబున ధన మగు, ధనమున సిద్ధించుఁ గామతంత్రం బటు గా
వున మధ్యమంబు నధమము, ధనకామము లుత్తమంబు ధర్మం బధిపా. 453

చ. అనవుడు బార్థుఁ డిట్టు లను నర్థము మూలము ధర్మకామవ
ర్తనముల కట్లు గాకయు విరక్తత నొంది జటాదిధారణం
బునఁ జరియించువారికిని భూవర యర్థము దేహకృత్యసా
ధన మను రేజ్యకణ్వులును దానిన మే లని పూని చెప్పరే. 454

వ. కావున నర్థంబు ప్రధానం బనుటయు నకులసహదేవు లేకవాక్యత ని ట్లనిరి. 455

తే. అర్థధర్మంబు లితరేతరాశ్రయములు, గాన వానిలో నొకఁడూఁదుమానవేంద్ర
జగము [2]వోకలఁ బుచ్చునసంభృతార్థుఁ, డైనవానికిఁ గామమప్రాప్య మరయ. 456

క. తమలో సరి ధర్మము న,ర్థము నర్థంబునకుఁ గామతంత్రము ఫలరూ
పము గావున నప్పురుషా,ర్థములుం గొనియాడ వలయు ధరణీనాథా. 457

వ. అనిన విని పవననందనుం డి ట్లనియె. 458

క. దధిసారముచందంబున, నధిపా ధర్మార్థసార మగు కామరసం
బధమ మనుతలఁపు సుఖసు,విధానబాహ్య మని నీవివేకమ యెఱుఁగున్. 459

1. తీక్ష్ణవర్మంబు. 2. 'పోకులఁ' అని పెక్కుప్రక్కుప్రతులు.

క. విను మఱి యలరునఁ దేనియుఁ, గొనుగతి నత్యంతసుఖము గొన నగుఁ గామం
బున నధికసుఖము లొందని, జనుసిరి [1]దాఁ గొల్చు లేనిసస్యము కాదే. 460

తే. అనఘ ధర్మార్థకామంబులందు నొకట, నర్థిఁ దగిలినమానవుం డధముఁ డొకటి
మాని వర్తించునాతఁడు మధ్యముండు, నడపు నన్నింటి నుత్తమనాయకుండు.

క. అని యిట్లందఱుఁ జెప్పఁగ, విని చిఱునవ్వున ముఖారవిందము చెలువం
బినుమడిగా ధర్మజుఁ డి, ట్లను వారలఁ గలయఁ జూచి యాదర మెసఁగన్. 462

వ. ఏ నడిగిన తెఱంగునకు విదురునివాక్యంబు సిద్ధాంతంబు దక్కటివారివచనంబులు
నొక్కొక్కమెయి నాదరణీయంబు లవి యట్లుండె నామతంబు వినుండు. 463

క. భూతములు జరామరణో,పేతంబులు గాన మోక్ష మెదఁ గోరుట మే
లాతతవర్గత్రయసం,జాతమనోదుఃఖభారసహుఁ డగుకంటెన్. 464

వ. అది గోరిన దొరకొను నే యందు మేని. 465

క. మనమున ధర్మము నర్థం,బును గామముఁ గీలుకొనక పొరపొచ్చెము లై
చన సుఖదుఃఖంబుల మద,మున దైన్యముఁ బొందకునికి మోక్షకర మగున్. 466

వ. అనిన విని వార లందఱు నభినందించిరి మఱునాఁడు నుపేంద్రునుం గొలిచియుండి
ధర్మనందనుండు నరపతులకు వలయువారును వలవనివారును నెట్టెట్టి వా రని
యడిగిన నమ్మహీపతి కి ట్లనియె. 467

ఉ. తాలిమిఁ జేయువారలును ధర్మవిధిజ్ఞులు సత్యవంతులున్
లోలత లేనివారు మదలోభనిరర్థకకోపహీనులు
న్శీలసమేతులుం బలుక నేర్చుట కార్యము కొనుప్ప పెంపునైఁ
జాలుట గల్గుభృత్యులును సంపద సేయుదు రాత్మభర్తకున్. 468

ఉ. క్రూరుఁడు లోభియున్ శఠుఁడుఁ గొండెయుఁడున్ జడుఁడుం గృతఘ్నుఁడున్
నేరనివాఁడు బొంకరియు నిందకు నోర్చునతండుఁ బందయున్
ధీరత లేమి దుర్నయమతివ్యసనత్వము గల్గువారలుం
జేరువ నున్కి భూపతికిఁ జెట్ట యొనర్చు నరేశ్వరోత్తమా. 469

క. ఒప్పనిగుణములఁ బరగెడు, నిప్పురుషాధములలోన నెల్లఁ గృతఘ్నుం
డొప్పఁడు గడు నిట్లగుటం, జెప్పెదు నితిహాస మొకటి సెప్పెద నధిపా. 470

వ. అది కాశ్యపగౌతమాఖ్యానం బనం బెద్దలగోష్ఠిం బ్రవర్తిల్లు. 471

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు నాడీజంఘునిచరిత్రంబు సెప్పుట

చ. విను మొకబ్రాహ్మణుండు కులవృత్తము [2]పెంపుఁ దొఱంగి బోయెడా
ని నొకతఁ గర్తఁ జేసికొని నెమ్మిఁ గిరాతులఁ గూడి వేఁటకుం
జనుఁ దిను మాంస మద్దురితసక్తుఁడు భోగపరుండు గావునన్
ధనము ఘటింపఁగాఁ దగువిధం బని చూచి వణిగ్జనంబుతోన్. 472

1. యెనుకొలుచు లేని; యెనుకోలు లేని. 2. లెల్లఁ...గల్సి; గల్చి.

వ. చెలిమి చేసి కొందఱు గోమట్లు బేహారంబువెంట దేశాంతరంబునకుం జనఁ దానును వారితోడం గూడి పోవం బోవ గిరిగహనదుర్గమస్థలంబున నొక్కవన గజంబు. 473

ఆ. సాతులోని కుఱికి జనముల నున్మద, లీల నేలఁ బెట్టి కాలఁ జమరఁ
జొచ్చుటయును భీతి విచ్చి నల్దిక్కులఁ, బఱచి రెల్లవారుఁ బటురయమున. 474

క. ఆయనయుఁ గాండిశీకుం, డై యుత్తరదిక్కు వాతె నతిదూరముగా
నాయెడ నొకమార్గము గని, పోయెను దాను నట పోవఁ బోవం గెలనన్. 475

తే. పాదలతలచున జొంపమై పాదవుఁ బఱపుఁ,గలిగి వట్రువందనమునఁ జెలువు మిగిలి
యున్నవటభూరుహముఁ గని యుల్లమదట, నిలువఁ గోరిన నాప్రూనిసీడఁ జేరి.

క. వనలతలకుసుమగంధము, గొని సుడివడుగాడ్పు దప్పిఁ గొండొక దేర్పం
దను పారు నచటఁ గూర్చుం,డె నతం డట్లుండ నచ్చటికి లలితగతిన్. 477

వ. ఒక్కమహాబకంబు వచ్చి నది పద్మభవునకుం బ్రసాదపాత్రం బగుచు నాడీజంఘుండను రాజధర్ముండు ననుపేళ్లం బరఁగు నాకొక్కరకు నమ్మఱ్ఱి నివాసం బై యుండు నప్పటి యల్లతెంచి యవ్విప్రునిం గాంచి ప్రియంబు దలకొనుచూడ్కి నాచరించి. 478

క. ఎం దుండి యేమిపనికై, యెందుల కరిగెదవు భూసురేశ్వర ప్రీతిం
బొందితి నినుఁ గని తగియెదు, విందవయితి నాకు నీదువిధముం జెప్పుమా. 479

వ. అని యడిగిన నతం డేనుమధ్యదేశీయుండ గౌతముండ నొక్కమహానీయచరిత్రునిపుత్రుండ నాలస్యంబున వేదాధ్యయనాదిప్రకర్మవిరహితుండ నయి కామలోలత్వంబున బోయత యిల్లాలుగా బోయలం గలసి యుండి వేసఱికంబునకు నలసి [1]బేహారంబువెంట నొక్కసాతుం గూడి పరదేశంబున కరుగుచోట గిరిగహనదుర్గమప్రదేశంబున. 480

క. వనకరి యొక్కటి యాసాతునకుఁ గవిసి జనచయంబుఁ ద్రుంపఁ దొడఁగుడుఁ
విను మెల్లవారునుం గను,కనిఁ బఱచిరి భీతి నేను గాననభూమిన్. 481

ఆ. పఱచి దిక్కు దప్పి భాగ్యంబుకల్మి నీ, నైననిలయమునకు నరుగుదేరఁ
గంటి ననిన మేలు గాక నీదారిద్ర్య,మపనయింతుఁ జింత యపనయింపు. 482

వ. అంతకు నియ్యాతిథ్యంబుఁ గయికొను మని రుచిమంతంబు లగుమందాకినీమీనంబులు సుపక్వంబులు నేసి మధురంబు లగువన్యఫలంబులు దెచ్చి తృప్తి యగు నట్లుగా నతనికి నాహారవిధి యొనర్చి రాత్రి యగుటయుం బల్లవపుష్పసాంద్రం బగుశయనంబు గల్పించి యబ్బకపతి యద్ధరణీసురునితోడి సముచితసల్లాపంబులను సుఖనిద్రను నారాత్రి గడపి వేగుటయు నవ్విప్రుని నాలోకించి. 483

క. విను మిత్త్రుండును రజతముఁ, గనకము బుద్ధియును నాల్గు గారణములు మ

---

1. బేహారులవెంట.

ర్త్యనిదారిద్ర్యము వాయుట, కని దేవగురుండు సెప్పె నన్నిటిలోనన్. 484

క. మిత్రుం డెక్కుఁడు కాశ్యపపుత్త్రుఁడ నగు నేను నీకు భూసురవర స
న్మైత్రి యనుష్ఠించెద నటె, పాత్రము గాకుండుదే యపారశ్రీకిన్. 485

తే. నాసఖుండు విరూపాక్షనామధేయుఁ, డతనిపురము మధువ్రజ మదియు మూఁడు
యోజనము లిచ్చటికి దాని [1]కుల్ల తెరువు, వట్టి వేచని యాదైత్యభర్తఁ గనుము.

క. కాంచి యతనితో నేఁ బు, త్తెంచితి నని చెప్పు మతఁ డతిప్రీతుం డై
కాంచనమును రత్నంబులు, నంచితుగాఁ జేసి యిచ్చు నప్పుడ నీకున్. 487

క. అని యప్పురి దెస సెప్పినఁ, జని యాతం డతనిఁ గాంచి సముచితభంగిన్
వినిపించె రాజధర్మున, కనుగల మగుసఖుఁడ ననియు నతనిపనుపునన్. 488

తే. అరుగుదెంచితి ననియు ధర్మార్థి ననియు
నిట్లు వినిపించుటయు రాక్షసేశ్వరుండు
దేఱకొనఁ జూచి యాత్మ నిప్పాఱుఁ డధముఁ
డగుట దోఁచుచు నున్నది యడుగ వలయు. 489

వ. అని తలంచి. 490

క. కులమును విద్యయు వృత్తముఁ, గలరూ పెఱిఁగింపు మనినఁ గలఁగక తన్నుం
దెలియంగఁ జెప్పె విప్రుం, డలఘుం డగునసురపతియు నవికృతుఁ డగుచున్. 491

క. ఇతఁ డెట్టిఁడైన నే మగు, నతనికి సఖుఁ డట్టె బక మహాత్తరసఖ్యం
బితనిం బాత్రముఁ జేయదె, యితనికిఁ దృప్తి యగునట్టు లిత్తు ధనంబుల్. 492

వ. అని నిశ్చయించి యతనికి నాహార[2]సంఘాదనంబులు సమీచీనంబులుగాఁ నిర్వర్తిం
పఁదగువారి నియోగించి మఱునాఁడు కార్తికపౌర్ణమాసి యైన భూసురసహస్రం
బులు దనగృహంబున బసిండిపళ్లెరంబుల భోజనంబులు సేయను బహుళదక్షి
ణలు ప్రతిగ్రహింపనుం గలనైమిత్తికక్రియానుష్ఠానంబులు గలిగిన నమ్మహాజనం
బులలోఁ గలపి యత్యంతాదరంబున. 493

క. మహనీయబహుళపూజా, సహితంబుగ భోజనంబు [3]సంతృప్తిగ న
మ్మహితాత్ముండు నడపి దు, స్సహభారము గాఁగఁ గనకరాశియు మణులున్. 494

చ. కుడిచినపళ్లెరంబును నకుంఠితహర్షముతోడ నిచ్చినం
గడు ముద మంది యెత్తికొని గాఢభరంబున మార్చి మోవఁగా
మెడయును వీపు మూఁపులును మిక్కిలినొవ్వఁగఁ గొంకు వోవ నె
క్కుడు వెస నేఁగుదెంచెఁ గని కొక్కెర సమ్మద మంద మట్టికిన్. 495

తే. అట్లు సంతోషమునఁ దేలి యతని డప్పి, వోవ బకవల్లభుఁడు పక్షపుటయుగమున
నల్ల వీచి యాహారసమర్పణంబు, సేసి నిసి యైన సుఖనిద్ర సేయు చుండ. 496

---

1. ఉన్న తెరువు. 2. సంభారంబులు. 3. సంప్రీతిగ.

నాడీజంఘుఁడు దుష్టబ్రాహ్మణుచే మృతుం డై మరల జీవించుట

వ. ఆదుర్బ్రాహ్మణుండు దన రేపటిపయనంబునకు నాహారంబు చింతించి యిమ్మహా బకంబుశరీరంబు గ్రొవ్వి యున్నది దీనియందు మాంసంబు సాలం గల దిది యేమఱి నిద్రపోయెడుఁ జావ నడిచి చెండికొని పోయెదం గాక యని పాప నిశ్చయుం డై చీర సక్కం గట్టికొని యొక్క కాష్ఠంబు గరయుగంబునం జిక్క నమర్చికొని. 497

క. అందంద మెడయుఁ దలయు న, మందాటోపమునఁ బెక్కుమారు లడిచి చా వుం దెలియఁ జూచి యలరెడు, డెందముతో నీక లన్నిటిని వెస [1]నూడ్చెన్.

తే. [2]ఊడ్చి బొందువు వ్రచ్చి పే వురివి నంజు డంతయును బుచ్చి పొదుకగా నమరఁ గట్టి కొనుచు వేగుఁ బో కగుటయుఁ జనియె నట్టి సమయమున మేలుకని దనుజప్రభుండు. 499

క. పాల వలచె నేమిగిఁ జో, కలిగెఁ నని తలఁచి మనసు గలఁగఁగఁ దనవా రలతోడ నుగ్గడించుచుఁ, జలియించుచు నుండఁ బ్రొద్దు జా మెక్కుటయున్.

వ. రాజధర్మునిం దలంచి. 501

ఉ. నిచ్చలు వచ్చు రేపకడ నెయ్య మెలర్పఁగ మత్సఖుండు నేఁ డిచ్చటి కేల రాఁడు గుణహీనత విప్రునియందుఁ గల్మి నా యుచ్చఁ దలంచితిం దులువ యేమి దలంచెనో యక్కటా మదిం బొచ్చెము లేదు నమ్ము బకపుంగవుఁ డెట్లగునొక్కొ దైవమా. 502

క. అని తూర వగచి యారయఁ, బనిచెం బని గఱపి భటులఁ బలువుర వారుం జని బకముడొక్క యేర్పడఁ, గని యతనికిఁ జెప్పి పుచ్చి కడువేగమునన్. 503

వ. అవ్విప్రునిచొప్పు వట్టి. 504

చ. పరిమెయిఁ బాఱి వానిఁ గనిపట్టి వడిం బెడగేలు గట్టి తె చ్చి రసురభర్త సూచి యిటు సేరఁగఁ దే వల దీకృతఘ్నునిం బొరిగొని వే తినుం డనినఁ బోకడ మాలినవారమయ్య యి ద్దురితశరీరముం దినఁగ దోసము మా కని వార లొల్లమిన్. 505

వ. అతండు. 506

క. తినుఁడు తినకుఁ డొం డే మైనను జేయుఁడు వీని నేల నాముందటికిం గొని వచ్చితి రని పలికిన, దనుజులు పురి వెడలఁ దెచ్చి తద్గాత్రంబున్. 507

క. వెడగోఁతల నెత్తు రొలుకఁ, బడఁ ద్రోచిన వచ్చి కుక్కపదుపు వెనుకకుఁ జడిసెఁ గబళింప నొల్లక, కడుపులు నకనకఁబడంగఁ గౌరవముఖ్యా. 508

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు. 509

---

1. నూచెన్. 2. ఊచి బొందువు... మే నురివి.

క. విను మది యుట్టిద కుక్కలుఁ, దినఁగా రోయుం గృతఘ్ను దేహముమాంసం
బని చెప్పు నాగమంబులు, మనుజేశ్వర తెల్ల మయ్యె మన కిచ్చోటన్. 510

వ. అని పలికి వెండియు ని ట్లనియె. 511

క. పురపురఁ బొక్కుచు బకపతి, కరంకముం దేరఁ బనిచి గారవమున నె
య్యురుఁ దాను నగ్ని యిచ్చి యసురపతి యున్నంత వచ్చె సురపతి నెమ్మిన్.

క. కని యతఁడు సంభ్రమంబును, వినయంబును బెరయ గారవించి యడిగె నా
తని రాజధర్మ సీవే, యని దైన్యము దోఁప వగచి యశ్రులు దొరఁగన్. 513

వ. అడిగిన నమరవిభుండు సీసఖుండు చతుర్ముఖునకు సఖుం డగుట యెఱుంగవే
వానికి వగవ నేల యవ్వారిజాసనుండు దనపాలికి ననుదినంబు వాఁడు వచ్చుటం
గోరుచుండుం గావున. 514

క. పలుమాఱును రామికి ను, త్తలపడియెను దాన నిట్టిదశ నతఁ డొందెం
జెలి యగుట నితనిడొక్కకు, నలఘువిధిన్ వహ్ని యిచ్చి తది మేలకదా. 515

వ. అట్లగ్నిసంస్కారంబు సేసి నీవు వచ్చినయనంతరంబ తచ్చితాసమీపంబున. 516

క. కడు నర్మిలిఁ గ్రేపుం జను, గుడుపఁ దొడఁగె నొక్కసురభి[1]గుఱుపా ల్బెరయం
బడువత్సవక్త్రఫేనము, సుడిగాలిం దూలి పడియె సొదపై ననఘా. 517

వ. దానం జేసి యన్నాడీజంఘుండు సంజీవితుం డయి యెప్పటియట్ల యొప్పెడు
నాకారంబుతో నరుగుదెంచుచున్నవాఁ డి ట్లగుటకుం గారణంబును నద్దేవుని
దివ్యచిత్తంబు మహానుభావంబ. 518

క. అని చెప్పి నంత బకపతి, సనుదెంచెను దనుజపతికి [2]సమ్మద మెసఁగన్
మును వాసవుఁ డజువాక్యము, నన పాశనిబద్ధుఁ జేసినాఁ డవ్విప్రున్. 519

క. ఆనాడీజంఘుండును, దాని నెఱిఁగి భూసురునకుఁ దనకతమున న
ద్దీనదశ యగుట కోర్వక, వానివిడుపు గోరి వేఁడె వరముగ నింద్రున్. 520

చ. అతఁడును దివ్యబోధమున నాసమయంబున బ్రహ్మసత్కృపా
న్వితుఁ డగు టేర్పడం గని వినీతతముం డగురాజధర్మవాం
ఛిత మొనరించె విప్రునకుఁ జేర్చిరి తెచ్చినవారు తద్ధన
ప్రతతియు దైత్యనాయకుఁడు వంప బకాధిపుఁ బ్రస్తుతించుచున్. 521

వ. అవ్విప్రుండు ధనసంచయంబు మోచికొని మరలి మరలి చూచుచు సంభ్రమం
బునం బోయెఁ దదనంతరంబ. 522

క. సురపతియుఁ ద్రివిష్టపమున, కరిగె బకాధీశుఁడును నిజాలయమునకున్
గరిమంబు మెఱయఁ జనియెం, బరితుష్టుం డగుచు దైత్యపాలుం డనుపన్. 528

క. అని చెప్పి తాత యి ట్లను, మనుమనితో నాదరమున మఱియును బ్రహ్మ
ఘ్నునకును నిష్కృతి గలుగును, వినుము కృతఘ్నునకు లేదు విమలచరిత్రా.

---

1. గురిపా ల్బెరయం; గుచివా ల్బెరయం; గురువా ల్బెరయం. 2. సంతస మెసఁగన్.

క. ఆరయ మిత్త్రద్రోహము, దారుణ మగుపాతకము గృతఘ్నతకంటెన్
వైరము గొని విడువవలయు, నారెండు దెఱంగులవారి నాప్తుల నైనన్. 525

క. మిత్త్రుం డైహికములు నా, ముత్త్రికములు నైనభద్రములు దలకొలుపున్
మిత్త్రధనంబులలోనను, మిత్త్రుండ యెక్కుడనుమాట మెత్తురు ప్రాజ్ఞుల్. 526

క. ఉత్తమకులజుండు సుగుణా,యత్తుండు సస్నేహమతియు నగుమిత్త్రునకుం
జిత్త మెలర్పు దెలుంగున, [1]బొత్తు మనంగ వలయు శుభముం బొందవలసినన్. 527

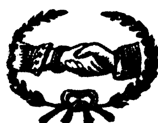
వ. అని యిట్లు కృతఘ్నతయు మిత్త్రద్రోహంబును నధికపాతకంబు లగుటయు సన్మిత్త్రుం బాటించుట శుభంబుం జేయుటయు భీష్ముండు భీమాగ్రజునకుం జెప్పె ననిన విని యయ్యుత్తమపురుషులయడుగులుటలును సుత్తరం బిచ్చుటలును నింత లెస్సలై చెల్లెడునే యటమీఁద జెప్పిన తెలుంగు లెఱింగింపు మనుటయు. 528

చ. స్మయభయదర్పితక్షుభితసామజమర్దనదక్షిణక్రియా
శ్రయణవిలాసభాసురభుజాచరణప్రణతామరవ్రజా
జయ[2]విభవప్రభుత్వధనసంపదుదాత్తచరిత్రకీర్తివ్యాపా
నయనకృతార్థసేవకజనా మునిసంభృతయోగవృజనా. 529

క. తరణిశశినేత్ర జగదుప,[3]కరణవణచరిత్ర బోధగాత్ర తపస్సం
భరితశమమునిమనోజ్ఞా,భరణీయప్రాజ్ఞ విశ్వధారవిధిజ్ఞా. 530

మాలిని. వరదచరణలీలా వైకృతాగమ్యశీలా
విరతినిరతసేవ్యా వేదవిద్యావిభావ్యా
నిరవధికవిభూతీ నిశ్చయాతీతరీతీ
భరితకరుణదృష్టీ భక్తమాధ్వీకవృష్టీ. 531

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.



1. బొత్తున మనవలయు. 2. విజయ...ఘన. 3. కరణీయచరిత్ర.

శ్రీ

శ్రీ గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

శాంతిపర్వము - చతుర్థాశ్వాసము



శ్రితవక్షస్స్థలగౌ
రీశ్రితవామాంగసుభగరేఖాసంప
త్త్యశ్రాంతతనూలలిత స
మాశ్రితజననిత్యఫలిత హరిహరనాథా. 1

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సర్వోత్తమం బగుధర్మంబు సెప్పుట

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు బహుప్రకారంబుల శాంతనవుండు వివరింప రాజధర్మంబులు విని ధర్మనందనుండు దమ్ములుం దానును బ్రియంబందె నమ్మందాకినీనందనుం డతనితో నాయెఱింగినతెఱంగునం బ్రజ్ఞాకరంబు లగువాక్యప్రకరంబు లుపన్యసించితి నింక నేమి విన [1]నిచ్ఛసేసెద వనిన నాదేవవ్రతునకు నన్నరదేవోత్తముండు వినయం బెసఁగ వినతుం డై. 2

క. రాజోచితధర్మంబుల, యోజ విశదభంగిఁ జెప్పి తుజ్జ్వలవిసర
త్తేజోధన నాకు సకల, భూజనపరమహితధర్మముం దెలుపు దయన్. 3

క. ఉత్తమ మెయ్యది నావుడు, నత్తటినీనందనుండు సమాదరసమ్య
క్చిత్తుఁ డగుచు నక్కురుభూ, పోత్తమునకు నిట్టు లనియె నుర్వీనాథా. 4

తే. విను మనేకవిధంబుల విస్తరిల్లు, ధర్మములయం దొకండును దలఁప నిష్ఫ
లంబు లేదాత్మ మోహావలంబి యైన, ధర్మ ముత్తమ మండ్రు తత్త్వజ్ఞు లధిప. 5

క. ప్రియములు నప్రియములును హృ
దయమునఁ బొరయమియ మోక్షదం బగుధర్మం
బయమహితా తదుద్భవవి
షయ మగునితిహాసముం బ్రసన్నాకృతిగన్. 6

వ. చెప్పెద నాకర్ణింపుము [2]సేనజితుం డనురాజు పుత్రశోకార్తుం డయి యున్న యెడఁ దదాప్తుం డగువిప్రుం డతని కిట్లనియె. 7

---

1. బృచ్ఛసేసెద. 2. సేనజిత్తనురాజు.

క. ఇది యేమి శోకమున వం,దెదు పుట్టినవారి కెల్ల దెరు వారయఁ గా
నిదియె భవత్సుతుఁ డొకనికె, వదలు వనట మాధుసట్లు వనరం దగునే. 8

వ. అనిన విని యజ్ఞనపతి నీ వేమిటం జేసి వగపు వారిం తనవుడు నతం డతని
కి ట్లనియె. 9

క. కదియుం గాష్ఠముఁ గాష్ఠము, నదిలో మఱి కొంతసేపునకుఁ బాయును నె
మ్మది నట్లుగఁ దలఁపఁగ వల,వదె పితృపుత్త్రాదిబంధువర్గము నధిపా. 10

క. తనకుం దా నెరవనినను, విను బంధులు సతమె [1]యన్వివేకంబున నే
జనులపయిఁ జేయ నర్మిలి, నను వగ వొంద నది కారణముగ నరేంద్రా. 11

క. నరనాథ సుఖము దుఃఖముఁ, బరువడి మెయిఁ బొరయుఁ గాక పన్నుగ నరునిం
బొరయునె యందొక్కటి యవి,పొరసిన వల దూఁద మోదమును ఖేదంబున్.

క. ఇది నాయది యనుమూఁత, న్నది నెయ్యది పట్టుకొల్పినను వాసితమై
తుదిఁ జేటు నొంది వానికి, నది శోకము నావహించు నత్యంతంబున్. 13

క. వినుము పురాతనజన్మం,బునఁ జేసినయట్టికర్మములఫలములు ప్రా
జ్ఞునినైనఁ బొందు వానికి, మనుజేశ్వర మందు ధైర్యమహిమయ చుమ్మీ. 14

క. పరమసుఖము దృష్ణ యుడుగు, టరయఁగ ని ట్లగుట పింగళాలాపములం
బరిబోధిత మగు ధరణీ,శ్వర చెప్పెదఁ దెలియ వినుము వానితెఱంగున్. 15

వ. పింగళ యనువేశ్య దనకూర్పువానిరాక వార్చి పెద్దయుం బ్రొద్దు వోవునంతకు
నుండి వాఁడు రా కుండుటయును. 16

ఆ. ఏను వేదు అగుడు వాని నిర్వేదుఱ,[2]పట్టఁ జదురు గలదె భ్రాంతి దొఱఁగి
యొంటికంబ మొప్పు నింటివాకిళులు దొ,మ్మిదియు నెఱయ మూసి నిదురవోదు.

క. పొంతకు వచ్చినవానిన, కాంతునిఁగాఁ గొనుచు నొరునిఁ గాంక్షింపక యే
నెంతయు నూఱడి మనమునఁ, జింత యొకఁడు లేక యున్నఁ జెందు సుఖంబుల్.

క. ఆశయ యింద్రియజయము వి,నాశముఁ బొందించుఁ గావునం దొఱఁగెద నే
నాశను సౌఖ్యము నిచ్చు [3]ని,రాశయ యని పలికి యట్టిదై నిద్రించెన్. 19

వ. అని విప్రుం డుపదేశించినవాక్యంబులం గలంక దేఱి సేనజిత్తు సుఖి యయ్యె
నీవును నంపలితాత్పర్యం బనుసంధించి శాంతి నొందు మని చెప్పినఁ గుంతీతన
యాగ్రజుండు శాంతనవుతో భూతక్షయావహం బగుకాలం బతిక్రాంతం బగు
చున్నయది యట్లుండ జనంబుల కెయ్యది కర్తవ్యంబు లుపదేశింపు మనిన నమ్మ
నుజపతిం బ్రీతిం గనుంగొని యమ్మహాత్ముండు పితాపుత్త్రసంవాదం బను
నితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము దాన నీయడిగినయది దేటపడు నని పలికి
యి ట్లనియె. 20

---

1. యన్వివేకంబున. 2. పట్టఁ జదువు గలదె; పట్టి చదుపఁ గలదె. 3. ని, రాశక.

మేధావి యను బ్రాహ్మణకుమారుఁడు దనతండ్రితోఁ జేసినసంవాదము

సీ. వేదవిదుం డగువిప్రనందనుఁడు మేధావినామకుఁడు మేధావివరుఁడు
సత్సమయంబున జనకుతో నాయువు జనులకు వేగంబ చనుచు నుండు
దీనికైఁ గసు వెట్టి ధీరత దలకొల్పి మేలు వాటిల్ల నెమ్మెయిఁ జరించు
వారొకో యనవుడు వానికి ని ట్లనుఁ దండ్రి యాలును నసత్యంబుఁ గలుగు

ఆ. తెఱఁగు నడపి యజ్ఞతృప్తనిర్జరుఁ డయి, శమము నొంది కాననమున కేఁగి
సౌమ్యవృత్తి ముక్తి సాధించి మృత్యువు, నలఘునియతి గెలువవలయు ననఘ.

వ. అనిన విని మేధావి దండ్రి కి ట్లనియె. 22

సీ. నిక్కము కాలంబు నీకుఁ గొంత గలట్లు వలికెదు నీవు గర్భంబు సొచ్చి
నప్పటనుండియు నన్వేషణము సేయుఁ గొనిపోవుటకు మృత్యు వని యెఱుంగు
మివి రెదు [1]నీటిమీనవు గావె దారపుత్రాదిసక్తుం డగునతనిఁ గాన
నమున సుప్తుం డైననరుఁ బులి గొనుపోవునట్టులు సూ మృత్యు వపహరించుఁ

తే. జేసినది సేయుచున్నది సేయవలయు, నది యనం గలకార్యంబులందుఁ దగులు
వాని మృత్యువేపునఁ దనవశముఁ జేయుఁ, గాన కాలంబు [2]నేమనఁగాదు తండ్రి. 23

క. భీరుఁడు శూరుఁడు జడుఁడు వి, శారదుఁ డబలాత్మకుఁడు సబలుం డన లే
దేరి నయిన మృత్యువు దు, ర్వారం బై యుపహరించు వైదికవర్యా. 24

క. విను సంసృతి మృత్యువున, ట్టనఘా నిస్సంగవృత్తి యమరగృహము నె
ట్టన ని ట్లగుటం గనికొని, తునుముము సంసారరజ్జు దురితవిదూరా. 25

క. అమృతము మృత్యువు నన స, త్యము మోహము గాన విను మహాత్మా యే స
త్యమునన మృత్యువు గెల్చెద, సమసుఖదుఃఖుండ నగుచు శాంతిపరుఁడ నై. 26

తే. నాకుఁ బ్రజ గతి నిచ్చు ననంగ వలవ, దేన ప్రజనయి పొడమెదఁ గాన యేను
నన్నుఁ గనుచున్నదిమోక్షణంబుసేయు, నాశపడనట్టులగుటఁ బ్రజాభియుక్తి. 27

క. విను పశుయజ్ఞము హింసన, మనంతఫలదంబు గా దహంకృతిసహితం
బనఘా వాఙ్మనస [3]నియమ, మనుయాగం బిచ్చు నవ్యయానందంబున్. 28

వ. కావున నీవును. 29

క. కామక్రోధాద్యము లగు, నీమానసవికృతు లుడిపి యేకాంతగుహా
రాముఁడ వై నిను వెదకుట, సూ మే లొం డెల్ల నుడుగు సులభవివేకా. 30

క. అని పుత్త్రుం డుపదేశిం, చిన జనకుం డట్ల చేసి చెందె సుఖంబుల్
మనుజేంద్ర యవ్విధముఁ గని, గొని యూఁదుము సత్యధర్మకుశలత్వంబున్. 31

వ. అని చెప్పిన నజాతశత్త్రుండు శంతనుపుత్త్రునితో జగంబున ధనవంతులు నధను
లుం గలిగి యుండుదురు వారలలోన సుఖు లెవ్వరు దుఃఖు లెవ్వ రని యడిగిన
నిక్కురుపితామహుండు శమ్యాకుం డనునొక్క శాంతిపరాయణబ్రాహ్మణుండు.

---

1. నిట్టమీనవు; నింటమీనవు. 2. నేమఱఁ. 3. యమం, బను.

సంసారంబు వదల విడిచి కూడు సీరకు నవసి యుండునట్టివాఁడు దొల్లి నాకడకు
వచ్చి గోష్ఠీప్రసంగంబున నుపదేశించినవచనంబులు గలవు వాని విను మని భవ
త్ప్రశ్నంబునకు నుత్తరంబు లై యుండు నని పలికి యి ట్లనియె. 32

తే. ధనము కలిమియు లేమియుఁ ద్రాసునందు, నిలిపి యొత్తంగములుసూపె నిర్ధనత్వ
మెక్కుడై దానికిక్కున నెట్టు లన్న, వినుము గుణదోషములభంగి విస్తరింతు.

క. ధనము గలవాఁడు మృత్యువ,దనమున నున్నట్లు భయము దనచిత్తమునం
దనుకఁగ నుల్లల నుడుకును, విను శిఖిచోరాదిముఖ్యవిషయాపదకున్. 34

క. కోపంబును లోభంబును, నేపారి మనంబు గలఁప నెప్పుడుఁ జింతా
తాపంబు నొందు సధనుం, డాపద గా కవ్విధము సుఖావహ మగు నే. 35

క. ఎచ్చోట నైన నధనుఁడు, విచ్చలవిడి నుండు లేదు వెఱపించుకయుం
బొచ్చెపుఁ జంపం బొల్లఁడు మెచ్చరె నుర లైనఁ బలుకు మృదువై యుండున్. 36

క. లోకముచందము గనికొని, యీకానఁగ నగుధనాదు లెల్లను గాల
వ్యాకులతఁబొందఁ గలయవి,గాకుండమి యెఱిఁగి విడుపు గడుఁ జను రెండున్.

క. ధనవత్త్వము దుఃఖకరం, బని కని తత్కాంక్ష విడుచు నతని కధనతా
జనితాత్మాధీనత్వం, బనుపమసౌఖ్యంబు సేయు నక్షీణముగన్. 38

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు మంకి యనుబ్రాహ్మణునిచరిత్రంబు సెప్పుట

వ. అని చెప్పె ననిన విని ధర్మతనయుండు పితామహునితో ధనతృష్ణాభిభూతుం
డగు పురుషుం డేమిట సుఖి యగు ననుటయు నయ్యమరనదీనందనుండు ధనా
ర్జనంబుతోడివిడుపుటం బుట్టినవిడుపున సుఖంబు గలుగు నయ్యర్థంబుఁ దెలిపెడు
నది యొక్కయితిహాసంబు గలదు విను మని యి ట్లనియె. 39

సీ. మంకి నాఁ బరఁగుబ్రాహ్మణుఁడు ధనేచ్ఛమై వర్తించు శిక్షింప వలయునట్టి
గుజ్జుదోయిని జట్టిగొని ప్రీతి లంకించి యుండ లంకియతోన గండు మీఁటి
పాఱె నక్కోడియల్ పడి యున్న గనపలొట్టెనుంగుపై నది యొగసి పఱవ
నుభయపార్శ్వంబుల నురిపోసిన ట్లవి వ్రేలి చచ్చినఁ జూచి విప్రుఁ డడలి

తే. రత్నములుఁబోని వత్సతరంబు లకట
వ్రేలు చున్నవి లొట్టెస్గువెంటఁ దవిలి
యనుచు నిర్వేద మొంది యి ట్లనియెఁ దన్నుఁ
గరుణతోడఁ గనుంగొనునరులతోడ. 40

తే. సారమతిఁ బరికింపంగఁ బౌరుషంబు,కంటె దైవంబు ముఖ్యంబు గార్యసిద్ధి
కెచట నేనియుఁ బౌరుష మెసక మెసఁగె,నేని యది దైవదత్తంబ యింత నిజము.

వ. కావున. 42

క. మనమునకు సుఖము గోరెదు, జనులకు నర్థక్రియావిశారదభంగుల్
పొనుపడ విడిచి భరము లే, కునికియ యూహించి చూడ నుర వెబ్బంగిన్. 43

వ. అని పలికి యుద్దామం బైనకామంబు విడుపు వడ కున్నఁ జిత్తంబునకు నిర్వృతి గలుగునే యనువిచారంబు పుట్టి తదీయోత్సారణం బూహించి యాచిత్త ధర్మంబు నుద్దేశించి. 44

క. నీమూలం బే నెఱిఁగితిఁ, గామమ సంకల్పమునన కలిగెదు సంక ల్పామర్శరహిత మగుచే,తోముద్రం డాల్తు నేను దుది యది నీకున్. 45

వ. అని కామం బనునది గోర్కి గావునఁ గోర్కి యొప్పమి దేటపఱుపం దలంచి. 46

తే. సొమ్ము గోరినయంతన సుఖముగలుగ, దది యుపార్జింప గా సిద్ధి యగుట నిజమె కలిగెనేని యనేకచింతల నొనర్చుఁ,జెడుట చావుతోఁ దుల్య[1]మయ్యెడును యేల. 48

వ. ఇచ్ఛానిరసనంబు సుఖం బని వెండియు.

క. శోకశ్రమతృష్ణలకుఁ, నీకలిమియ యొల మగుట నీ కగపడువాఁ డేకర్తవ్యము గానం, డో కామమ నిన్నుఁ దొఱఁగి యుండెద సుఖినై. 49

క. నీ వాసపఱుప ధనములు, గావించెదఁబో [2]వినాశకముల నుడుపఁగా నీవశమె [3]కాన నీచెడు, టేవగపుం దేదు పెనుప దేదైన్యంబున్. 50

చ. సులభమొ దుర్లభంబొ యని చూడ నెఱుంగవు గన్నదానిపై నలముదు కామమా యిడుమ లందఁగ జేయుదు నిండు టేమిటం గలుగదు నీకు నీతెఱఁ గగాధరసాతలభంగి నీవు స న్నొలమునఁ బోవ కుండి నినుఁ బుచ్చెద బచ్చెనరూపుపోకులన్. 51

తే. ధనముచేటున విసివి నామనము నిన్ను, నీడ విడిచె నో కామమ యేను శాంతి దాంతిసత్యక్షమాభూతదయలఁ జెంది,నాఁడ లోభాదు లొందవు నన్నునింక. 52

తే. కామసుఖదివ్యసుఖములు కాంక్ష దొఱఁగు, మేలిపోడశాంశంబునఁ బోలలేవు గాన కామమ నిను శత్రుకరణిఁ జంపి, బ్రహ్మపురమున నుండెద రాజుఁబోలె. 53

అజగరచరితప్రశ్నము

వ. అని పలికి మంకి యివ్విధంబునం గోడెలు సచ్చినం బుట్టిననిర్వేదనంబున సకల కామంబులం బరిత్యజించి దేవసముండై యుండె నని చెప్పిన విని పాండవాగ్ర జుం డేమివర్తనంబున నరుండు వీతశోకుం డగుచుఁ జరించు నెద్దానం జేసి పరమ గతి వడయు ననుటయు ననిమిషనదీనందనుం డజగరచరితం బనునితిహాసంబు వినుము దాన నీయడిగినయర్థంబు దేటపడు దానిం జెప్పెద నాజగరనామధేయుం డగునొక్క బ్రాహ్మణునిఁ బ్రహ్లాదుండు శమప్రకారం బుపదేశింపు మని యభ్య ర్థించిన నతం డతని కిట్లనియె. 54

క. అనిమిత్తము భూతంబుల, జననం బని రూపు సెడుట సంపన్నములై యునికి విషాదము మోదం,బును జేయఁగ లే వనిత్యములుగ నెఱిఁగినన్. 55

---

1. మయ్యెడునదేల. 2. వినాశకత నుడుపంగా. 3. కామమా చెడ, వేతగవుఁ లేదు పెనుపదైన్యంబుఁ.

తే. [1]వఱఁగ గొష్ఠముల్ గూడిన పసుల బంధు, సంగముం బవి వాసినచాడ్పు తద్వి
యోగ మింత సూచిన వాని నుమ్మలికము, వారయ నేరదు దానవవరతనూజ.

వ. ఈ తెఱంగు లే నెఱుంగుదు నాదెసఁ బ్రశాంతిం గని కాదె నీవు శమోపదేశం
బర్థించితివి వినుము. 57

క. మే లర్థింపను గీడును, జాలింబడి తొలఁగఁ ద్రోవ సరిఁ దూష్ణీంభా
వాలంబిమనస్కుఁడ నై, యాలంబుగఁ జేసి నడతు నయ్యరు దెఱఁగున్. 58

క. సరసాన్నముఁ బిణ్యాకము, సరిగాఁగఁ భుజింతు మృదులశయ్యాతలముం
ధరణియు శయనరుచికి నా, కరయంగా నొక్కరూప యసురప్రవరా. 59

ఆ. నారచీర యేనిఁ జారుచీనాంబరం, బైనఁ గట్టుకొనినయపుడు హృదయ
మొప్ప దొప్పు ననక యుండు రూపాదుల, నలమికొనవు చక్షురాదికములు 60

వ. అని వెండియు. 61

ఆ. చలన మేది పుట్టఁ జావుసుం బిరువెట్టి, యామిసార్థిజనుల నపహసించు
చెలిమితోడ లేమి కలిమి వాటింపని, సమణ మునికి యజగరవ్రతంబు. 62

ఆ. అనియతంబులైన యాహారవిహరణ, శయనముల విధాతృసంప్రయుక్త
భంగిఁ బరఁగు నంతరంగ [2]నిర్బాధన, ర్తనము కలిమి యజగరవ్రతంబు. 63

ఆ. నిత్యతృప్తి శౌచనిరతితాల్మి సమత్వ, మారఁ గలిగి చిత్సుఖానుభవము
ప్రచుర మగుట యజగరవ్రత మది విను, యజ్ఞదుర్లభంబు ప్రాజ్ఞభూమి. 64

వ. ఇది శమప్రకారం బనియె నని చెప్పి భీష్ముండు. 65

క. అజగరచరితము దనకును, నిబఁడుగ నలవఱుప నేర్చునిర్మలమతికిం
వృజినభయమన్యుశోకము, లజేయములు గావు మోక్షమాయత్త మగున్. 66

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు బంధుమిత్త్వాకర్మవిత్త్రప్రజ్ఞలయం దెయ్యది నరునకు
సుప్రతిష్ఠం జేయు నని యడిగిన నాపగాతనయుం డతని కి ట్లనియె. 67

క. ప్రజ్ఞయ ప్రతిష్ఠ లాభము, ప్రజ్ఞయ నాకం బనంగఁ బ్రజ్ఞయ చువ్వే
ప్రజ్ఞయ [3]కైవల్యంబును, బ్రజ్ఞాసాధ్యములు గానిపనులుం గలవే. 68

వ. బలి ప్రహ్లాద మంకి ప్రభృతులు ప్రజ్ఞన కాదె సమాధానసంపన్ను లయిరి కాశ్యప
నామధేయుం డగుధరణీసురోత్తముం డొక్కయుద్ధతపురుషునిరథంబు దాఁకి పడి
తదవమానదూయమానమానసుండై యసుపరిత్యాగపరవ్యవసాయుం డగుటయు
నింద్రుండు సృగాలరూపంబున నమ్మహాద్విజునిపాలికి వచ్చి ప్రజ్ఞా[4]సంబోధకం
బగుసంవాదంబునం జిత్తప్రసాదంబు కావించె నని విందు మెల్లభంగులఁ బ్రజ్ఞ
యుత్తమాధికారం బనిన విని ధర్మతనయుండు. 69

క. నరవర దానముఁ దపమును, గురుశుశ్రూషయును యజ్ఞకోటియు నెల్లెం

---

1. వఱుతఁ. 2. నిర్బాధవ. 3. కైవల్యదమును. 4. సంపాదకం.

పరిణతిఁ బొందం గలయవి, పురుషున కిత్తెఱఁగు దెల్లముగ విన వలతున్. 70

వ. అనుటయు దేవవ్రతుం డన్నరదేవోత్తమున కిట్లను మేలు లనుబంధించు మేలు లట్ల కీళ్లును ననుస్యూతంబు లయి తొడరు నాకర్ణింపుము. 71

క. కలువుపయిఁ గలువు వారయుచు, వెలుపుసయిన్ వెలుపుదోఁప విడువనియిడుమం దొలఁగమిపైఁ బురుషుఁ డిడుమఁ, దొలఁగమిఁ జేర్చుడు చునడచు దుష్కర్మములన్.

వ. అని మఱియును. 73

ఆ. ఉత్సవంబుమీఁద నుత్సవ మందుచు, సుఖముమీఁద సుఖము సొప్పడంగఁ బుణ్యపదముమీఁద బుణ్యపదంబున, కరుగు నరుఁడు సుకృతి యైన నధిప. 74

క. పులుఁగులలోఁ బూత్యండక,ములు సారము లైనధాన్యములలోనం బొ ల్లులుఁబోలెను జూవె మను,ష్యులలో ధర్మహితాత్ము లుర్వీనాథా. 75

క. చనినఁ జను నున్న నుండు, న్మనుజుఁ డొకటి సేయఁ జేయు [1]నరనాయక తో డన తగిలి నీడవోలెను, విను చేసినకీడు మేలు విడువవు వానిన్. 76

క. సమయం బైనను గుసుమఫ,లము లెట్టులు దోఁచుఁ దరువులం దటితోఁ గ ర్మములం బొడమున్ సుఖదుఃఖము లట్టుల నిష్ప్రియత్నకలితోద్భూతిన్. 77

క. తెలిసికొనఁ బడయ రొరు లా,ర్యులపోయెడితెరువు లరసియును జవలం బ క్షులు నీళ్లలోన మీనం,బులు వోయెడుత్రోవ లెఱుఁగఁ బోలునె యధిపా. 73

క. ఐనను గాథనిరూపణ,మానసుఁ డై యార్యజనుల మహితవచనముల్ వీనుల [2]నినుచుచు ధర్మము, లైనవి సేయంగఁ దప్పకగుఁ దత్ఫలముల్. 79

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితో భూతసృష్టి యెవ్వానివలన నెబ్భంగి నైనయది యెఱింగింపు మనవుడు నతం డిదియును మఱియుం గొన్ని యర్థంబులు భరద్వాజుం డడిగిన భృగుండు సెప్పె నప్పరిపాటి యుపన్యసించెద నాకర్ణింపు మని యతని కిట్లనియె. 80

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ బృథివ్యాదిభూతోత్పత్తిక్రమం బెఱింగించుట

సీ. కైలాసశైలశిఖరమునఁ దేజోవిరాజితు భృగు భరద్వాజుఁ డధిక
వినయంబుమైఁ జేరి మునినాథ భూతసృష్టిప్రకారము నాకుఁ జెప్పు మనిన
నమ్మహితాత్ముఁ డి ట్లను విను నారాయణుం డవ్యయుం డనంతుండు భూత
సృజనంబు దలఁచి మున్ సృజియించెఁ దనదు సహస్రాంశకమున నవ్యక్తుఁ డనఁగ

తే. మనసునన యజరామరు ననుపమాను
నతనివలన మహత్తత్త్వ మావహిల్లె
నతఁడు దివ్యతేజోమయం బైనపద్మ
మొకటి గలిగింప బ్రహ్మయం దుద్భవించె. 81

తే. అతని తలఁపునఁ బ్రభవించె నాకసంబు, దానియందు జలంబు లుద్భవము నొందె

1. మనుజాధిప. 2. నూనుచు ధర్మము.

సలిలమున నగ్ని మారుతజనన మొనరె, ననలపవనయోగమున మేదిని జనించె.

వ. ఆబ్రహ్మ యఖిలభూతాత్మకుం డె ట్లనిన నతనికి శైలంబు లస్థులు మేదిని మేదో
మాంసంబులు సముద్రంబులు రుధిరం బాకాశం బుదరంబు పవనుండు నిశ్వాసం
బగ్ని తేజంబు సరిత్తులు సిరలు రవిచంద్రులు నయనంబు లూర్ధ్వలోకంబు
శిరంబు పాతాళంబు పాదంబులు దిశలు బాహువు లి ట్లనంతాత్మకుం డగు
వాఁడు విష్ణుం డి త్తెఱంగున విశ్వంబు విష్ణునివలనం గలిగె ననిన విని భరద్వా
జుం డాకాశాదిభూతంబు లేనింటి ప్రమాణంబులు నడిగిన భృగుం డవి యనం
తంబులు దేవతలకుం గొలఁది వెట్ట రాకుండు నొక్కచోటు నిరూపించి యీ
భూతం బింతనుండి యట లే దన రాదు పంచభూతంబులు నిరవధికంబు లది
యు త్తెఱం గనిన విష్ణునకు గౌణం బై యనంతుం డనునామంబు గలదు గాదె
విష్ణుండు జగన్మూర్తి విష్ణుతనుభూతం బయినమహాభూతపంచకం బప్రమేయంబు
గాక తక్కునే యని యెఱింగించిన. 83

సీ. విని భరద్వాజుండు మునినాథ పుష్కరంబునఁ బుట్టె నన్నద్ద పుష్కరంబు
బ్రహ్మకు నాది నాఁ బట్టయ్యె నెట్లొకో నావుడు విష్ణుమానసభవుండు
బ్రహ్మయాద్యుఁడు పుష్కరముదదాసనరూపముగఁ గల్పితంబయ్యె మున్ను పిదప
ననునిశ్చయంబు లేకునికిఁ బద్మజుఁ డన వలసియు నుండు నయ్యలఘుతేజుఁ

తే. బద్మమది భూతధాత్రి యప్పద్మమునకు, గగనమూర్ధిత మగు మేరునగము రుచిర
చారుకర్ణిక యందుండి సకలజంతు, సృజనధుర్యత్వమహిమ నయ్యజుఁడు వెలుఁగు.

వ. అని భృగుండు సెప్పిన విని భరద్వాజుండు భూతంబు లై దగుట యేమిట నని
యడిగిన నతం డతని కి ట్లనియె. 85

క. వాయువు చేష్టారూపము, వ్యోము నెడ నభంబు ద్రవము మునివర జలమూ
ష్మాయిత మనలము గాఁడి, న్యాయితము ధరిత్రి యిట్టు లైదు దెఱంగుల్. 86

వ. ఈయయిదింటనకాదె జంగమంబులు స్థావరంబులు నైనయవి యనుటయు
భరద్వాజుండు స్థావరంబులయందు భూతగుణంబు లేమిటం గంటి మని యడిగిన
భృగుం డి ట్లనియె. 87

సీ. అశనినిర్ఘోషంబు నాకర్ణనము లేక వికృతి నెట్టులు వొందు వృక్ష మాక
సము శక్తిసూవె శ్రోత్రము నిదాఘుంబుచోఁకునవాడుఁ జోఁ కెఱుంగుటసమీర
శక్తిమార్గముఁ గని చాఁగెడుఁ గనుట తేజశ్శక్తి పాదపసంజ్ఞఁ బరఁగుఁ
బాదజిహ్వలఁ గొని పానంబు సేయుట జలశక్తి జిహ్వ నైజంబు లైన

తే. కుసుమధూపాదిగంధముల్ గొనుట నెలమిఁ
దాల్చు నని చెప్పఁ దరువు వేదంబు ఘ్రాణ
ముర్విశక్తి యి ట్లయిదును నుల్లసిలుట
ననఘ భూజంబు పంచభూతాత్మకంబు. 88

వ. శైలాదులయందు నిట్లు యూహింపఁ బెఱభంగులం గలిగి యుండుఁ బంచభూతాత్మకంబు గానిభూతంబు లే దనుట వేదనిశ్చయం బనిన విని భరద్వాజుండు.

క. భూముఖ్యం బగుభూత, గ్రామంబుగుణంబు లైనగంధాదులఁ దే
జోమహిత యనుభవించుట, [1]యేమెయి నెద్దాని కావహిల్లుచు నుండున్. 90

తే. అనిన భృగుఁ డిట్టు లను విషయములు నింద్రి
యములు మనసును గ్రమసాధనములు గాఁగ
నంతరాత్మ ప్రదర్శి యై యనుభవించి
తత్కృతము లగుమోదఖేదములఁ బొందు. 91

వ. అప్పురుషుండు. 92

క. క్షేత్రజ్ఞుం డనఁగ నిఖిల, గాత్రవ్యాప్తత్వమహిమ గలిగి సమీరా
సూత్రణమున జీవుం డను, గోత్రము నై [2]సర్వవర్తకుం డగుచుండున్. 93

క. అగు నీతత్త్వము సత్త్వా, దిగుణత్రయవికృతి [3]కత్యతీతం బై పూ
ర్వగురుత్వంబునకుం జన, విగతత్వంబునకు నెలవు విమలవిచారా. 94

ఆ. బుధుఁడు సూక్ష్మవిమలబుద్ధి నప్పురుషుని, నరసి కాంచి యతనియంద మనసు
డిగ్గ విడిచి యెగ్గు లగ్గును బొందక, శుద్ధశాంతిఁ బరమసుఖము బొందు. 95

వ. అని వెండియు. 96

భృగుమహాముని భరద్వాజునకుఁ జెప్పినవర్ణాశ్రమాచారక్రమము

సీ. ఆగమసత్యధర్మాచారతపముల కునికిపట్టులు గాఁగ వనజభవుఁడు
గలిగించె మును బ్రాహ్మణుల మఱి కల్పించె నృపవైశ్యశూద్రుల నిర్మలాత్మ
బ్రాహ్మణాదికముగఁ బరఁగునన్నాలుగు జాతుల యుజ్జ్వలచ్ఛాయ లొలి
నొంపారుఁ దెలుపును గెంపును బసపుచాయయుఁ గప్పు నయ్యు నంద్రాహ్యవర్య

ఆ. లాత్మకర్మ మెడలి యనులోమవృత్తి నెజ్జాతి నొచ్చు నన్యజాతిపనికి
దాని కట్టిభంగి దలకొనుఁ బెక్కులు, పనులఁ జేసి జారతనము వచ్చు. 97

క. సితరక్తపీతనీలము, లతులమతీ మొదలు వొడఁగి యం తంతకు హీ
నతఁ దాల్చుఁ గాన యెఱిఁగిం, చితి నీపరిపాటిఁ గర్మశీలతకొఱకున్. 98

వ. అని మఱియును. 99

క. సత్యమ[4]బ్రహ్మము దపమును, సత్యమ ప్రజలను సృజించు సత్యమ లోక
[5]స్థిత్యాథానముఁ జేయును, సత్యం బనృతంబుచేత సంపిహిత మగున్. 100

వ. అట్లుం గాక ధర్మాధర్మంబు లనఁ బ్రకాశతమంబు లన బోధాజ్ఞానంబు లన స్వర్గనరకంబు లన సుఖదుఃఖంబు లనఁ బరఁగు బుధజనవ్యావహారికశబ్దంబులకు నర్థంబు లై సత్యానృతంబులు ప్రవర్తిల్లుం గావున. 101

క. అనఘా దుఃఖాత్మక మగు, ననృతం బడఁగించుటకుఁ బ్రయత్నమున సుధీ

1. యేమిట. 2. సర్వవర్మకుం. 3. గత్యతీతం. 4. ధర్మము. 5. స్థిత్యాధారముఁ.

జను లాచరింతు రనిశం,బును మోహవిఘాతినియమములు నిష్ఠమెయిన్. 102

క. ఒలయు జరావ్యాధిప్రభృ,తులు శారీరములు గాఢతోదకశోకా
దులు మానసములు దుఃఖం,బులు రెండువిధముల నిట్లు పురుషు నలంచున్. 103

క. శారీరమానసము లగు, నీరెండువిధములు దన్ను నేపక యుండం
గోరికొని నియమములఁ బ్రతి,కారం బొనరింపఁగా సుఖం బొందు నరున్. 104

క. విను దుఃఖంబులఁ దెగఁ ద్రో,చినపురుషుఁడు సౌఖ్యసక్తచిత్తుఁడు గా [1]కా
రినవైరాగ్యముఁ జెందిన, ననుపమ మగుపరమపదము నమ్మెయి నేర్చున్. 105

వ. అనిన విని భరద్వాజుం డాశ్రమధర్మప్రకారంబులు సువ్యక్తంబులుగా నెఱిం
గింపు మనుటయు భృగుం డిట్లనియె. 106

సీ. గురునకు భక్తుఁడై పరమాదరమున వేదాభ్యాస మెప్పుడు నాచరించు
చును శౌచశీలత వినయంబు త్రిషవణస్నానంబు భాస్కరానలసపర్య
పాటించు చుండుట బ్రహ్మచారికవృత్తి ధనధాన్యములు గర్హితంబు గాని
తెరువునఁ బడసి యతిథిపూజ మున్నుగా నన్నపానాదిభోగానుభవముఁ

తే. బొందువాఁడు గృహస్థుండు గందమూల, శాకఫలము లాహారంబుశయ్యభూమి
వననివాసికి నిస్సంగవర్తనమున, భిక్షఁబ్రదుకుట యతిశాంతిఁ బేర్చి యుండు.

క. ఫలకాంక్ష గాక నియతిం, జలిపిన నీయఖిలకర్మజాతంబును ని
ర్మలమోక్షపదముఁ జేర్చుట, గలుగు నవశ్యంబుఁ బుణ్యకరణప్రవణా. 108

వ. అనిన విని భరద్వాజుండు పరలోకం బన నొకండు గలదండ్రు లోకంబునకును
నాలోకంబునకును విశేషం బెట్టిది యెఱింగింపవే యని యడిగిన భృగుం డతని
కిట్లనియె. 109

క. ఇది కర్మభూమి భోగా,స్పద మాలోకంబు ధర్మపరులకు సులభం
బది సత్యశౌచసౌజ,న్యదయాదులు లేనివారి కప్రాప్య మగున్. 110

క. ఈలోకము దుఃఖబహుళ, మాలోకము భూరిసుఖనిరంతర మందే
జాలియును లేక యుండొరు,తో లెస్సగఁ బొంది యుండుదురు జను లనఘా.

తే. హస్తిమశకాంతమును గల దరసి చూడ, వాసగృహశయనాసనవసనగంధ
మాల్య[2]తౌర్యత్రికారామ మానినీజ, నాదిసుఖసాధనములకు నందు నిందు. 112

వ. అని వెండియు. 113

క. ఇవి పుణ్యలోకవిషయ, వ్యవసితవచనంబు లధమ మగులోకము ధ
ర్మవిదూరజనులు వొందుదు, రవిరతబహుదుఃఖనిలయ మది విప్రవరా. 114

క. విను మమకారవివర్జిత, మనస్కులకుఁ బుణ్యపాపమార్గంబులు లే
మిని లోకంబులఁ ద్రిమ్మర, [3]రనఘా పొందుదురు శాశ్వతానందంబున్. 115

వ. అని చెప్పి భృగుండు బ్రహ్మవిహితంబు లగుధర్మంబులు సంక్షేపరూపంబున

1. కాదినవైరాగ్యము; కాదినవైకార్యము...నమ్మెయి సేర్చున్. 2. తూర్యత్రయా. 3. కనఘా.

నెఱింగించితి ననిన భరద్వాజుండు ప్రముదితాత్ముం డగుచు నమ్మహాత్ముం బ్రశం
సించి వినతుం డై వీడ్కొనియె నతనిచేత విన్నంతపట్టును నీకుం జెప్పితి నీ వింక
నెయ్యది విన వలతు ననుటయు ననిమిషనదీనందనుతో ధర్మనందనుం డాచారవిధి
వినువాంఛ నామనంబునం జేర్చియుండు ననవుడు నతం డతని కి ట్లనియె. 116

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు నాచారవిధి నెఱింగించుట

సీ. సజ్జను [1]లందు రాచారవంతుల దురాచారంబు గష్టత్వకారి యట్లు
గావున నాచారగతి వింట గడు లెస్స రాజమార్గంబున రచ్చ మంద
మూత్రపురీషవిమోక్షంబు సేయమి శౌచి యై వార్చి నిష్ఠను జలంబు
సొచ్చుట సంధ్యల సూర్యు సేవించుట యర్కోదయాస్తమయముల నిద్ర
తే. వోవకుండుట పంచార్ద్రభావ మొంది,కుడుచు టన్నంబు దెగడమి దడిపదములు
గలుగ నిదురకుఁ జొరమి సత్కర్మ వేవి, నారదుఁడు వివరించె నాచారములుగ.
తే. ఉదయ మగుసూర్యుఁ గనుఁగొను టొప్ప దన్య
వనిత నగ్న యై యుండంగ వలదు చూడఁ
దనపురీషంబు సూచుట ధరణినాథ
కీడు నిజపాపగుప్తి యకృత్య మరయ. 118
క. సురతంబు గుప్త మగుటయు, గురుశుశ్రూషయును బ్రహ్మకులభజనము నా
యురవాప్తిఁ జేయు లక్ష్మీ,కరంబు లగు నూర్ధ్వలోకగతియు నొనర్చున్. 119
వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుం డధ్యాత్మవిద్య విన వలతుం జెప్పవే యనిన నతనికి
దేవవ్రతుం డి ట్లనియె. 120
సీ. జలధితరంగలచాప్పునఁ బొడముచు నడఁగుచు నుండు భూతాత్మునందు
భూమిప్రభృతిభూతములు వానిగుణములు గంధాదు లింద్రియగ్రాహ్యకోటి
యనఘ శ్రోత్రం బాది యగునింద్రియశ్రేణి దర్విఁయుఁబోలె సాధనత నొందు
మన సింద్రియములకుఁ బెనుఁ బ్రాపు బుద్ధితన్ముఖమున నిశ్చయంబునకుఁ దేరఁ
తే. బురుషుఁ డవ్విషయంబులఁ బొందు నిట్లు
గాక యుండ నింద్రియములఁ గ్రమ్మఱించి
మనసుతోఁ గూర్చి బుద్ధిలోనన యడంప
బుద్ధి నిర్విషయస్థితిఁ బురుషు నొందు. 121
క. విను మాత్ముఁడు క్షేత్రజ్ఞుం, డన భూతాత్ముఁ డనఁ బురుషుఁ డనఁ బరమేశుం
డన బుద్ధిసాక్షి యన [2]నం, జనరహితుం డనఁగఁ బరఁగు శాంతిప్రవణా. 122
క. తనయందఁ దోఁచువిషయము, లనుభవగోచరము లగుట [3]యదిమాయాసం
జనితస్వప్నం బై యాత్మునికిం దనుఁ గాన [4]లేని మోసము దెచ్చున్. 123
క. విను గుణములు మాయకు నొడ,లని యెఱిఁగి తమోరజస్సు లడఁచి సుసత్త్వం

1. లంద డాచార; లంద నాచార. 2. ఁగా, జనరహితుఁ డనఁగ. 3. నది. 4. లేమి.

బున నిలిచి సద్వివేకంబున నదియుం ద్రోచి విమలబోధాత్ముఁ డగున్. 124

తే. అరసి చూడ సత్త్వంబు సుఖాత్మకంబు, సాంద్రదుఃఖమయంబు రజస్సు బోధ
మాంద్యపూర్తితమస్సుసమత్వ మూఁది, యీయవస్థలఁబొరయమి మాయపోక.

వ. అని యథ్యాత్మప్రకారంబు నిర్దేశించి భీష్ముండు వెండియు, యోగంబు సెప్పెద
నాకర్ణింపు మని యమ్మనుజపతి కి ట్లనియె. 126

ధర్మజునకు భీష్ముఁడు యోగప్రకారంబు సెప్పుట

సీ. తెలివొంది మనసు నిశ్చలవృత్తి నేకాగ్రమై యున్కి గోరి నిష్ఠాతిశయము
కలిమి కృత్యంబు మేఘంబున మెఱుఁగును నలినపత్త్రంబున సలిలకణముఁ
బోలె మంతవ్యంబు పొంతఁ జరించుమనంబు దానికిఁ బవనంబుగతియ
గతి గాన హితము మారుతధారణము పవమానంబు గ్రమమునఁ గాని నిలువ

ఆ. దలయ విసువఁ గాదు తలకొని యమనియమాదు లెనిమిదియును నభ్యసింపఁ
గావిచార మొలయుఁ గలుగు వితర్కంబు, మఱివివేక మనిలు నెఱికిఁ దెచ్చు.

క. విను మంతర్నాడిం జనఁ, బనుపడి పవనంబు బ్రహ్మపద మొందఁగ శాం
తినిరూఢ మైనచిత్తము, గను నానందంబు నంద కలయుం బిదపన్. 128

వ. అనిన విని కురుపతి కురుపితామహునితో జపవిధిప్రకారంబును జపశీలు రగు
వారు పోవుగతియును నెఱింగింపవే యనుటయు నమ్మహీవిభునకు నమ్మహాత్ముం డి
ట్లనియె జప్యంబువిషయంబుగా యమకాలమృత్యుభూసురేక్ష్వాకులకు సంవా
దంబు ప్రవర్తించె నయ్యితిహాసంబునుం జెప్పెద మున్ను నాయెఱింగిన తెఱం
గునుం జెప్పెద నాకర్ణింపుము. 129

యమకాల మృత్యు భూసు రేక్ష్వాకుల సంవాదము

సీ. వేదాంతవిదు లనుమోదించునట్టిది జపకర్మ మత్యంతశౌచశాలి
యై కుశాస్తీర్ణసమావనతలమున గుశముష్టి నేకొని విశదచిత్త
వృత్తి నింద్రియములు విషయసక్తంబులు గాకుండ నిలిపి తదేకపరత
మత్సరాహంకారమానదంభాపగమంబును బ్రహ్మచర్యంబుఁ గలిగి

తే. జపము సెల్లించుపురుషుండు సర్వలోకవిజయ నిస్పృహుఁ డగుజపవిధివిశోక
హర్షరాగాదికంబును నవ్యయంబు, నైనపదముఁ బొందించు నృపాగ్రగణ్య. 130

క. శౌచాదిగుణము లెడలుట, నీచత్వము వాటిలంగ నిశ్చలమతి దు
ష్టాచరిత మైనజపవిధి, నాచెప్పిఁసుగతిఁ దేదు నరకముఁ దెచ్చున్. 131

వ. అని చెప్పి వెండియు ని ట్లనియె. 132

సీ. వేదవేదాంగసంవేది గౌశికుఁ డను ధరణీసురుఁడు సంహితాజపంబు
విహితశీలతఁ జేయ వేయు వత్సరములు సనిన సావిత్రి యమ్మునివరునకుఁ
బొడసూపి తనుఁ జెప్పఁ గడు భక్తితో నతం డెఱిఁగిన నిచ్చెద నిష్ట మడుగు
మనిన నాతండు జపాతినిష్ఠయ కోర నది యిచ్చి దేవి నీ కత్యుదాత్త

తే. గతియు నగుధర్మ మర్థి నీకడకు వచ్చు
యముఁడుఁ గాలుండు మృత్యువు నరుగుదెంతు
రనఘ నీకును వారికి నావహిల్లు
వాద మని చెప్పి చనియె భూవరవరేణ్య. 133

క. ధరణీసురుఁడును జపతత్పరుఁ డై దివ్యాబ్దములు శతంబు గడపె న
ప్పురుషవరుకడకు ధర్మము, పరమప్రీతిఁ జనుదెంచెఁ బౌరవముఖ్యా. 134

తే. అట్లు సాకార మై వచ్చి యతనితోడ, నీజపంబున సిద్ధించె నిరతిశయము
లైనపుణ్యలోకములునీవందుఁ జనుము,తనువుఁ [1]జిత్తంబువిడిచి యుత్సవ మేర్ప.

వ. అనిన విని యమ్ముని ధర్మంబున కిట్లనియె. 136

క. తనువు దొఱఁగి సనులోకము, లనఘా యే నొల్ల మేల గైనను దుఃఖం
బున కోర్చి నాతలంపున, కనుగుణమై యుండ దీని నగునె తొఱంగన్. 137

వ. అనుటయు ధర్మంబు. 138

క. ఒడ లెట్లు విడువ వలదే, కడుఁ గామ్యము నాక మింత గానవొకో నా
వుడు మేను వెలిగ నట వో, నొడఁబడ నని పలికె బ్రాహ్మణోత్తముఁ డధిపా.

వ. అని పలికిన ధర్మం బతనితో నీ వొడలు విడువ నొల్లవు పో యమకాలమృత్యు
వులు వీరె వచ్చిరి చూడు మనియె నయ్యవసరంబున వారలు వచ్చి యమ్మహీ
సురవరుముందఱ నిల్చి తమ్ముం బేర్కొని రాతని నుద్దేశించి యముండు నీజపంబు
ఫలంబు సిద్ధించె ననియుఁ గాలుండు నీకు నాకలోకారోహణంబునకుం గాలం
బైనం దోఁచితి ననియును మృత్యువు గాలచోదిత నై నిన్ను నేఁడు గొనిపో
వచ్చితి ననియుం బలుకుటయు నమ్మాటలు గిటునం బుచ్చుచు వారలవదనం
బులు విలోకించి సవినయవ్యాహృతస్వాగతుం డయి యవ్విప్రుం డేను మీకు
నెప్పని సేయువాఁడ నని పలికె నట్టియెడఁ దీర్థయాత్రాపరుం డై నయిక్ష్వాకుం
డచ్చటికి నేతెంచి వారలందఱకుం బ్రణతుం డయ్యె బ్రాహ్మణుం డతిథిం గా
నిరూపించి యాదరభరితుం డై. 140

కౌశికునకు నిక్ష్వాకుమహారాజునకు నయినసంవాదము

క. నాకలిమితోడ నిచ్చెద, నీ కెయ్యది యిష్ట మనిన నృపతి నృపులు దా
నైకపరులు గొనువారలె, యేకామ్యము లైన నిత్తు నీ వడుగు తగన్. 141

వ. అనిన విని విప్రుం డవ్విభున కిట్లనియె. 142

క. కొనువారు ప్రవృత్తులు గాక నివృత్తులు గొందు రయ్య కామ్యంబులు నా
మనమున లేవే నేమియుఁ, గొన నిత్తున కాన యధిప కోరుము తగఁగన్. 143

వ. పూజారూపంబున నిచ్చినయది యతిథి కై కొనుట యొగ్గు గా దనుటయు నమ్మనుజ
పతి నీ విచ్చువాఁడవయేని నీసకలజపంబుఫలంబును నిమ్మనిన నమ్మహీదేవుండు.

1. జింతయు.

క. జపఫలమున సగ మిచ్చెద, నృప యంతయు నైనఁ గొనుము నీ వనవుడు న
జ్జపముఫలం బెయ్యది యని, నృపుఁ డడిగిన నాతఁ డేను నిరపేక్షుండన్. 145

క. కావున ఫల మిట్టిది యని, భావింప నెఱుంగ నొరులఁ బనివడ యడుగన్
నీ వా ఫలంబు గొను మది, దా వినఁబడుఁ బిదప ధర్మతత్త్వజ్ఞులచేన్. 146

వ. అనుటయు నయ్యినతనయుండు ఫలం బిట్టి దని యెఱుంగవేనిం గొన నొల్ల నన
వుడు నతం డతని కిట్లనియె. 147

క. నీ వడిగి తేను నిచ్చితి, భూవల్లభ యింక సత్యమున కూనము గా
దే వరియింపమి నావుడు, నావసుధాధీశుఁ డద్ధరామరవరుతోన్. 148

వ. రాజులకు యుద్ధంబు సుకర్మంబు గావున నీతో వివాదయుద్ధంబు సేసితి ననిన
నతండు నీ వేమి సేసి తేమి యది యట్లుండ నిమ్ము. 149

క. విను మిచ్చెద నని యీమియుఁ, గొనియెద నని పలికి పిదపఁ గొన కునికియు న
త్యనృతంబులు సత్యవ్రత,మునకుం దొలఁగంగ మనకు భూవర తగునే. 150

క. సత్యమ తపమును యజ్ఞము, సత్యమ వేదంబు దాంతిశాంతులు నగుటన్
సత్యము దొఱఁగుట నిర్మల,నిత్యానుష్ఠానములును నిష్ఫలము లగున్. 151

వ. అనిన విని ధర్మంబు వారల నుద్దేశించి యమాదులు విన వీరికి వివాదంబు వలదు
విప్రుండు దానఫలంబును రాజు సత్యఫలంబునుం బొందువా రనియె నట్టియెడ
నాకంబు నరాకృతి దాల్చి వచ్చి తన్నెఱింగించి యయ్యిరువుర నాలోకించి వా
దేల మీరిద్దఱుం దుల్యఫలప్రాప్తుల రయ్యెద రిట్లు సేయుం డని పలికె నవ్విభుం
డట్లేని నితండును నాయిచ్చినది గొనవలయు ననుటయు నమ్ముని యేను దప
స్స్వాధ్యాయనిరతుండం బరిగ్రహవిధియందు విరతుండ. 152

క. అనవుడు నరనాథుఁడు నాకును నీకును సరియ కాఁగఁ గోరెద సత్క
ర్మనిరూఢి మత్సుకృతఫల, మనఘా కొనవే యనుగ్రహంబు దలిర్పన్. 153

వ. అని ప్రార్థించె నప్పుడు వికృతవేషు లగుపురుషు లిరువురు దమలో వివాదంబు
సేయుచు వచ్చి యవ్విభుండు మనల శాసింప నొడయుండు వొమ్మనుచు నిక్ష్వాకు
ముందఱ నిలిచిరి వారితెఱంగు వినుము. 154

తే. ఒకఁడు గోదాన మొనరింప నొక్కరుండు
తత్ఫలము వేఁడఁ బ్రీతి నాతండు నొసఁగఁ
గొనినవాఁ డిది దక్కువ దనకు నని త
లంచి యుత్తమగోయుగళంబు విలిచి. 155

వ. సత్పాత్రదానక్రియ నిర్వర్తించి తత్ఫలంబు మున్ను దనకు గోదానఫలం బిచ్చిన
యతని కిచ్చువాఁ డయిన నతండు గొనువాఁ డయి యుండి కొనక యెడ సేసి
తిరుగం దిరుగ నప్పుడు ముట్టం బట్టినవాఁడు పుట్టిన వచ్చినవారై రత్తెఱంగెల్ల
నుక్తిప్రత్యుక్తుల నప్పుడమితేనికి నేర్పడం జెప్పి రట్లు సెప్పి వినిన యవ్విభుని

తోడఁ దోలుత నొసంగినవాఁడితం డడిగిన నెమ్మిం బ్రతిగ్రహింపఁగా నొసం
గితిఁ బ్రతిగ్రహం బొల్లనినన్ను నితండు నిర్బంధింపం దగునే యని చెప్పినఁ బిద
పటియాతం డితండు గొనియెద నని యొడంబడి కొనమి పాతకం బగుట కర్త
కాండవిదు లెల్ల నెఱుంగుదు రనవుడుఁ గౌశికుం డిక్ష్వాకు నుద్దేశించి వింటె
యప్పురుషునివచనంబు లని పలికి వెండియు. 156

క. నృప నీవు మదీయం బగు, జపముఫలం బడిగి తేను సమ్మతి నీఁగా
విపరీతభణితు లాడిన, శపియింతుఁ జుమీ యెఱుంగఁ జాటితి నీకున్. 157

తే. అనిన నాతఁడు భయ మంది యాత్మలోన
నొరులయీఁగికి సకట చేయొడ్డ కుండు
నట్టినా కిది వలసెనే యనుచుఁ గరము
సాఁచె నవ్విప్రుదెసకు నిశ్చయముతోడ. 158

వ. [1]అతండు ననేకవర్షంబులు సేసినజపంబుఫలం బంతయు నీ కిచ్చితి ననుచు ధార
వోసిన నమ్మహీసురవరునాననం బాలోకించి భూపాలుండు నాకరంబున జలంబులు
వడియె మనకు నిద్దఱకును సత్కర్మసమత్వంబు గలుగవలదే నాయది యైనయాగ
ఫలం బేనును నీ కిచ్చెదఁ గైకొను మని పలికె నట్టియెడ వికృతవేషు లగునప్పు
రుషు లిరువురు నన్నరనాథు నుద్దేశించి యేము కామక్రోధులము ధర్మయమా
దులచేతను మాచేతను మీరిద్దఱుం బరీక్షితుల రైతి రింతియ కాని యిచ్చు
టయుఁ గొనుటయును నివి దైవాచరితంబులు మీకుం బని గా దని పలికిన విని
యవ్విప్రుండు భూవిభునితో ని ట్లనియె. 159

ఆ. శ్రద్ధయును బలంబు జపవిధియందు సావిత్రి నాకు నిచ్చె వేఱ జపము
నాచరింపఁ [2]దగదు నైనను నిందఱు, యెదుగ నీవు గోరి తివ్విధంబు. 160

క. కావునఁ బ్రార్థన సెఱుపం, గా వెఱచెద [3]నట్లు కాక గైకొంటి ధరి
త్రీవల్లభ నీసుకృతం, బేనెంటం దిగిచె నరుగు మీ వగ్గతికిన్. 161

వ. అనియె నయ్యిరువురసత్కర్మనిష్ఠావిశేషంబునం బ్రీతు లయి బ్రహ్మాదిదేవతలు
వారలమీఁదం బుష్పవృష్టి గురియించుచు నయ్యెడకు నరుగుదెంచి యభినందిం
చిరి దేవతూర్యంబులు మొరయ నప్సరోగణంబు లాడుచుం బాడుచు నుల్లసిల్లె
నయ్యవసరంబునం గౌశికు నిక్ష్వాకు నుద్దేశించి నాకంబు. 162

తే. అనఘులార సంసిద్ధుల రైతి రింకఁ, దడయ నేటికి నిర్మలోదాత్తగతికి
నుత్సహింతురు గాక న్నమత్సరాది, బంధకంబులఁ బోఁ ద్రోచి బ్రాహ్మణుండు. 163

వ. ధర్మయమాదులను నాదిత్యసంఘంబును సవినయప్రణామసహితంబుగా నా
మంత్రితులం జేసి. 164

---

1. ఇట్లు సాఁచిన నాభూసురోత్తముండు ననేక. 2. దగునె యైనను. 3. నట్లు గాన...
నాకద్గతికిఁ.

కౌశికేక్ష్వాకులు బ్రహ్మపదప్రాప్తి లగుట

క. వాయువుల నియతవృత్తిమ నోయంత్రణ బొమలనడుమ నూల్కొలిపి విచే
ష్టాయితశరీరుఁ డై మూర్ధాయోజితములుగఁ జేసి యత్తలఁ జేర్చెన్. 165

వ. అప్పుడు తదీయబ్రహ్మరంధ్రోద్గతుండును మహాజ్యోతిర్జ్వాలాకృతియుం బ్రాదేశమాత్రుండును నగుపురుషు నెదుర్కొని పరమేష్ఠిసమాధానంబున వచ్చితే యని పలికి వెండియు. 166

తే. జాపకులకు యోగులకును సమము పుణ్య,గతివిశేషంబు ప్రత్యక్షకలిత మందు
జాపకులు [1]నిర్భరోత్థాన శక్తి నధికు, లనుచు వక్త్రంబు విచ్చి రమ్మనియె నధిప.

వ. అనుటయు. 168

తే. బ్రహ్మరంధ్రనిర్గతుఁ డైన బ్రాహ్మణుండు, బ్రహ్మవదనంబు సొచ్చె భూపతియు నట్ల
వెడలి తద్వక్త్ర మెప్పటి[2]వికసనంబుఁ, బొంద నందుఁ బ్రవేశించె భూపవర్య. 169

క. దేవత లచ్చెరువడి యద్దేవుని నయ్యుగ్రపురను నుతించి రజుఁడు సం
భావించె ధర్మమును నవ,నీవర యప్పరమవిభుఁడు నిరుపమలీలన్. 170

వ. తదనంతరంబ యంతర్హితుం డయ్యెఁ దక్కినవారును నిజస్థానంబుల కరిగిరి జాపకప్రకారంబును దదీయసుగతవిశేషంబు నెఱింగించితి నీ వింక నెయ్యది విన వలతు నవుడు నాపగాసుతునితోడం గుంతీతనయాగ్రజుండు నిరతిశయజ్ఞానయోగంబు విధంబు వినువాంఛ నాకుం గలదు సెప్పవే యనిన నప్పురుషుం డప్పురవోత్తమున కిట్లనియె మనుబృహస్పతిసంవాదం బనునితిహాసంబు గల దది యడిగిన యర్థంబునకు బోధకం బయి యుండు నాకర్ణింపుము మను వాత్మీయగురుం డగు దేవగురునకుం బ్రణమిల్లి. 171

మనుబృహస్పతి సంవాదము

సీ. జ్ఞానయోగము కృపాసంపన్నబుద్ధి నా కెఱిఁగింపవే యన్న నెలమి నాతఁ
డతనికి నిట్లను ననఘ సత్కర్మయోగశ్రద్ధ దానికిఁ గారణం బ
నిష్టంబు ద్రోవను నిష్టంబు దేరను నరుఁడు గర్మాచరణం బొనర్చు
నెయ్యవి సుఖము లొక్కింతకాలమునకు నవియ దుఃఖంబు లై యావహిల్లు

ఆ. నింత యెఱిఁగి ఫలమునెడ నిరపేక్షుఁ డై, [3]నతఁడు సౌఖ్యదుఃఖయమముఁ ద్రోచి
కామముఖ్యవిపదకంపితజ్ఞానవి,శేషబుద్ధిఁ బరమసిద్ధిఁ బొందు. 172

వ. అని వెండియు. 173

క. అసమాలంబ మశబ్దము, రసగంధస్పర్శరూపరహితం బగుటం
బ్రసరించునింద్రియములకు, వసంబు గా దొందఁ బరమవస్తువు పుత్రా. 174

క. స్త్రీపున్నపుంసకత్వము, లాపరతత్త్వమున లేమి నది విను తత్త
ద్వ్యాపారాపేతం బయి, దీపించుచు నుండు బోధ దేహాత్వమునన్. 175

1. నిర్భరోదారశక్తి. 2. వికసనంబుఁ. 3. నతుఁడ సౌఖ్యదుఃఖచయముఁ.

తే. వెలుఁగు చుండెడిదీపంబు వేఱ వస్తు
వులఁ బ్రకాశింపఁ జేయున ట్లలఘునిత్య
బోధనజ్యోతి యింద్రియంబులను మాన
సమును దనప్రభ విగతజాడ్యములఁ జేయు. 176

క. విను పురుషున కింద్రియములు, మనంబు గలిగించుఁ గ్రియల మను జేశునకుం
దనతన తెఱఁగునఁ గార్యము, లనేకములు సూపుసచివు లట్టుల వత్సా. 177

వ. అని మఱియును. 178

చ. అనలము దోఁచునే తరువునందుఁ గుఠారముఖంబు వ్రైనసా
ధనములఁ [1]బ్రవ్వ సజ్జనహితా తగఁ దర్చినఁ గాక యట్ల యి
త్తసువు నలంగఁ జేసి పరతత్త్వముఁ గాంతు మనంగ రాదు వి
న్నను వున నాగమోక్తమథనం బొనరించినఁ గాని యారయన్. 179

క. డెందమున కింద్రియములకు, నొందఁగ రాకున్న లేక యున్నే తత్త్వం
బెందు నపరభాగంబుసఁ, బొందవు చూడ్కు లది లేక పోవునె సుమతీ. 180

క. వల యరి యోదము గాలము, గలిగి కదా మృగముఁ బక్షి గజము ఝషము ద
క్షులు వట్టుదు రట్టుల తజ్జ్ఞులు విజ్ఞానంబు కలిమిఁ జూతురు పురుషున్. 181

క. పా మెఱుఁగుఁ బాముకాళులు, ధీమంతుం డెఱుఁగ నేర్చు ధీసాక్షిత్వ
శ్రీమంతుఁ బరమపురుషుని, ధీమలసిర్లోచనంబు తెఱఁగు నెఱిఁగినన్. 182

క. కలుగుం దోఁపమి యమవసఁ, గలుగునె యంతటన యమృతకరునకు నాశం
బలఘుపరవస్తువునకుం, గలదె యభావంబు మనసు గాననికలుచన్. 183

క. రవిబింబము రాహువు పయిఁ, గవిసినఁ, బాసినను దోఁపకయుఁ దోఁచియు నుం
డువిధమ యజ్ఞానంబున, యవిరతివిరతులయధీనుఁ డగు[2]టాత్మునకున్. 184

క. విను మానసప్రసన్నతఁ, దనుఁ గనుపురుషుండు గలుషతం గానఁడు దే
ఱిననీట రూపు సూడఁగ, నను వై కలఁక నది లేని యట్టులపోలెన్. 185

తే. ఇంద్రియంబులు దమయిచ్చ నిట్టునట్టుఁ, విరిగెనేనియుదుఃఖముల్ దెచ్చునవియ
కట్టువడిసుఖ మొనరించుఁగానయాత్మఁ, గావవలయునింద్రియచోరగణమువలన.

క. పాపక్షయమున బోధం, బాపాదింపఁబడి మెఱుఁగుటద్దముకరణిం
జూపునకు వచ్చుఁ దనుఁ దా, నాపురుషుఁడు గాంచుపనికి నై తన్మయతన్. 187

తే. ధ్యానయోగనిశ్చల మగు నంతరంగ, మెడల విడుచు గుణంబుల నిద్ధశాంత
మైననిర్గుణవస్తువునందుఁ గలయుఁ, బరమపద మది దానికిఁ బరము లేదు. 188

వ. అని పలికి సమ్యగ్జ్ఞానంబునకు మాయ మాటు గావున దాని మొఱంగు తెఱంగు
దేటపఱుపు దలంచి యిట్లనియె. 189

1. బ్రవ్వ...ద్రచ్చినఁ గాక. 2. నాత్మునకున్.

బృహస్పతి మనువున కుపదేశించిన మాయాప్రకారము

క. విను మాయావిధ మిట్టిది, యని యారయ వెరవు గలుగ దవనిం జననం
బనఘా మోహనిజంతువు, సనుచో ప్పరయంగ రానిచందం బొందున్. 190

క. గుణమూర్తి మాయ దానిని, గణుతించెద నన్నఁ దెగడు గ్రాహ్యత్వంబుల్
గుణములఁ బెడఁబాపంగా, గణనాతీత మగు వెలుగు గనుఁ [1]దాన తనన్. 191

తే. వినుము నృప సత్త్వమును రజస్సును దమస్సు
ననఁగ గుణములు ముప్పిరి గొనుచు నాత్మఁ
జుట్టుకొను నొందుమెయిఁ దెగ విట్టలముగ
నొలయు వైరాగ్య మనుకొడవలిన కాని. 192

వ. అని నిర్దేశించి వెండియు. 193

ఆ. మణిమయములుఁ గనకమయములు రజతమ
యములు మఱియు మృణ్మయాదికములు
నైన పెక్కుపూసలందుఁ ద్రాడున్నట్లు
భూతకోటియందుఁ బురుషుఁ డుండు. 194

క. ఏకరసమయ క్షేత్ర మ,నేకౌషధిరసమయం బయినయట్లు సుమీ
యేకవిధ మైనబుద్ధి య,నేకము లగుకర్మములమెయిం బోక నృపా. 195

ఆ. జలము పృథివికంటె జలముకంటెను దేజ, మంతకంటె వాయు వాకసంబు
దానికంటెఁ బెద్ద వాని కెల్లను బెద్ద, మనసు బుద్ధి పెద్ద మనసుకంటె. 196

తే. ధరణి మొదలైన పంచభూతములకంటె
మనసుకంటెను బుద్ధికంటెను మహత్త
రంబు గాలంబు గాలతత్త్వంబు మిగిలి
యుండు విభుఁ డిజ్జగంబుల కొడయుఁ డతఁడు. 197

క. ఆదియు మధ్యము నంతము, నాదేవేశునకు లేమి నవ్యయుఁ డతఁ డీ
వేదములకు నానావిధ, వాదములకుఁ [2]జేరుగడ భవక్షేపి నృపా. 198

క. అనుభవము మ్రింగు శాంతిం, గనునది నిర్భేదసత్ప్రకాశం బది దా
విను తలఁపునకును బలుకున,కు నగమ్యము గర్మముల కగోచర మనఘా. 199

క. మనసు గొని మనసు బుద్ధిం, గొని బుద్ధిని దర్శనంబు గొని దర్శనముల్
విను క్రమమున నొదిఁగించినఁ, గను బుధుఁ డక్షరుని విష్ణు ఘనబోధమయున్.

క. అమృతం బచ్యుత మమలం, బమేయ మవ్యయ మనంత మవ్వెలుఁగు యమా
ద్యముల నలవడినచిత్తము,శమాతిరేకమునఁ బొంద సంవేద్య మగున్. 201

క. అని గురుఁ డుపదేశించిన, విని మనువు గృతార్థుఁ డయ్యె విద్వన్నుత నీ
వును నలపరింపుమీ మన,మున నివ్వాక్యములయర్థముం దత్పరతన్. 202

---

1. దాన తనుఁ. 2. దేఱుగడ.

వ. అనిన విని పరమహర్షంబునం బాండవాగ్రజుండు పితామహుం బ్రశంసించి మహాత్మా మహనీయుండగుకృష్ణునిమాహాత్మ్యంబు విన వలతుం జెప్పవే యని యడిగిన నతం డమ్మహీపతితో నారదజామదగ్న్యమార్కండేయవ్యాసవాల్మీకి ప్రభృతిమునీంద్రులు సెప్పవినినతెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె.

క. కృష్ణుండు ప్రభవిష్ణుం డగు, విష్ణుం డనిలాగ్నితోయ వియదిలలఁ గ్రియా నిష్ణాతత్వవినోదన, తృష్ణం గల్పించెఁ దనదుదివ్యవిభూతిన్. 204

తే. అట్లు కల్పించి జలములయందు భవ్య,తల్పగతుఁడైన నాభిఁ బద్మంబుదోఁచె నందజుఁడు వుట్టి సృజియించె నందనుల మ,నంబునన సప్తసంఖ్యులనవరేణ్య. 205

వ. మరీచియు నత్రియు నంగిరసుండును బులస్త్యుండును బులహుండును గ్రతువును దక్షుండు ననం బరఁగువారలయందు మరీచికిం గశ్యపప్రజాపతి జన్మించె నతని వలన సురాసురగరుడనాగాదిజాతిసంభవంబునుం గలిగె నతనికి సూర్యుండును నత్రికి సోముండును నుదయించి రాజవంశంబులకుఁ గూటస్థులైరి సూర్యసోమాన్వయజాతులైననృపతు లనేకు లనేకదేశంబు లేలిరి దేశకాలవిశేషంబులనృప కులంబులు బహుశాఖంబులై వర్తిల్లు వానినెల్లం దనవలసినయప్పుడు విష్ణుండు పరస్పరవిరోధజనితసంగ్రామంబులు నిమిత్తమాత్రంబులుగాఁ గలవిశేషప్రకారంబుల నుపసంహరించు నద్దేవుండు వాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాత్మకంబు లగుచతుర్విధదివ్యస్వరూపంబులు గలిగి జగద్భరణం బాచరించుచు నిట్లు లీలాజన్మంబులం బొంది క్రీడసలుపు నని కృష్ణునిం జూపి యీభూతేశ్వరు మానుషసామాన్యదృష్టిం జూచుట యజ్ఞానంబు గృష్ణుండు భక్తపరతంత్రతం జేసి యుత్కృష్టచరితుల యారాధనంబునకు భాజనం బయి భోగమోక్షంబులు గరుణామయకటాక్షంబుల నొసంగు ననినం బ్రీతుండై భీష్మునకుం బ్రణమిల్లి యుధిష్ఠిరుండు. 206

క. మునిజనవినుతచరిత్రా, మనుజుం డెవ్వనిఁ దలంచి మహనీయనిరం జనసిద్ధిఁ బొందఁ గను నే, యనువు దలఁపు నలవరించు నని యడుగుటయున్. 207

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు విష్ణుమంత్రప్రభావంబు తెఱంగెఱింగించుట

వ. ఆధర్మతనయుతోడ నద్దేవవ్రతుం డిట్లను నారదునిచేత వినిన తెఱంగు వివరించెద నాకర్ణింపుము. 208

తే. పరము నక్షరు విష్ణునిఁ బ్రస్తుతించి, నారదమునీంద్రుఁ డంజలి నమితమైన మస్తకముఁ జేర్చి భక్తిసమగ్రచిత్త,వృత్తి నల్లన యిట్లని విన్నవించె. 209

క. దేవా మోక్షార్థిజనము, లేవెరవున నిన్నుఁ దలఁతు రేజప్యము సం భావింతురు నా కానతి, యీవే భక్తపరతంత్ర యేర్పడఁ గరుణన్. 210

తే. అనిన నద్దేవమునిపలు కాదరించి, వరదుఁ డగువిష్ణుఁ డిట్లనుఁ బరమభక్తి నిరలశ్రద్ధ యింద్రియనిగ్రహంబు, మన యథ్యానమునకు నమాత్యకోటి. 211

క. విను వీతకల్మషుఁడ వవని, పయనఘుఁ గల్మషము లెల్లఁ బాపఁగ నామె
చ్చినయట్టిపరమసాధన, మనుస్మృతి జపించునది నియతిమెయి దానిన్. 212

తే. ప్రణవపూర్వక మగునమగపదముపాంత, షష్ఠ్యైశ్వర్యవాచకసర్వవసన
నిర్వచనశబ్దములు క్రమనిష్ఠమెయిఁ జతుర్థిఁ గూర్పంగ మంత్రంబుతోఁచు బెరసి.

క. తొలితొలి యిమ్మంత్రము నిశ్చలమానసుఁడై జపించి జపియింపంగా
వలయు ననుస్మృతి దానం, గలుగుఁ జతుర్వర్గసాధకత పురుషునకున్. 214

క. అని మఱియు దయ ననుస్మృతి, యనుపేరం గలుగుదాని నమ్మునిపతి కి
ట్లని చెప్పె నచ్యుతుఁడు నిజ, మనఃప్రియం బైనయట్టిమహితస్తవమున్. 215

సీ. అవ్యక్తు శాశ్వతు నఖిలప్రభవభూమి భక్తవత్సలు విష్ణుఁ బరమపురుషు
నక్షయుఁ బ్రాంజలి నై యాశ్రయించెదఁ బుండరీకాక్షుని భువనసాక్షి
నిత్యుఁ బురాణు వర్ణించెదఁ బసు సహస్రాక్షు నక్షరుని లోకైకనాథు
భవ్యుఁ గొల్చెద [1]భూతభవ్యభవత్ప్రభు సర్వతోముఖు భూతసంప్రవర్తి

ఆ. నమృతు నచ్యుతుని ననంతు హృషీకేశు, రవిసహస్రనిభు హిరణ్యగర్భు
నబ్జనాభు సత్యు నాద్యంతరహితు భూ, గర్భుఁ బ్రభువు భక్తగమ్యుఁ దలఁతు.

తే. అచలు సూక్ష్ము [2]వరేణ్యు సహస్రశీర్షు, నభయకారి సశీర్షు నారాయణుని స
నాతనుని యోగమూర్తిలోకాతిరిక్తు, ధ్రువునీశ్వరు హరిభక్తితోడఁ గొలుతు.

క. [3]ఎవ్వఁడు సచరాచరగురుఁ, డెవ్వనినాభీసరోజ మీనె విధాతన్
నివ్వటిలు జగము లన్నియు, నెవ్వనిచే నమ్ముకుందు నెప్పుడుఁ గొలుతున్. 218

తే. స్థావరములు జంగమములు ధాత లోను, గాఁగఁ బ్రళయంబు నొందినకాలమునను
నిలుచు నెవ్వఁడొకం డయానిత్యసత్యు, లలితు శార్ఙ్గప్రసన్నుఁ గాఁ గొలుతు నియతి.

క. కాలముఁ బర్జన్యుండును, నేలయు సస్యంబుఁ గ్రియయు నిష్క్రియయును ధ
ర్మాలోకము నై మహిమ, న్నిల సలుపువాసుదేవునిం బ్రణుతింతున్. 220

క. అనలునకు రవికిని శశాంకునకును గ్రహతారకములకును దేజం బె
వ్వనివలన నావహిల్లెడు, ననుపాధికతేజుఁ గొల్తు నవ్విశ్వాత్మున్. 221

తే. నాలుగింటను వెండియు నాలుగింట, రెంట నైదింట మఱియును రెంట వేల్చి
యజ్ఞశీలు [4]రారాధించునట్టివిష్ణుఁ, డిష్టదాయి ప్రసన్నుఁ డయ్యెడును నాకు. 222

ఆ. యజ్ఞధరుఁడు పంచయజ్ఞుండు లక్ష్మికి, నునికిపట్టు యోగమునకు నెలవు
సర్వమునకు నిష్టసదనంబు గా నొప్పు, వాని నాశ్రయింతు వరదుఁ బరము. 2.3

క. [5]అగమనునిం బొంధు నఖిల, జగద్భరణపరు నమూర్తి సాగరనిభబో
ధగరిష్ఠుఁ బంచకాల, జ్ఞు గుణాత్మకు నిర్గుణత్వశోభితుఁ గొలుతున్. 224

క. వ్యక్తమునకుఁ ప్రభవం బవ్యక్తం బాతత్త్వమునకు నవుల యనువచో

---

1. భూతభవ్యజగత్ప్రభు. 2. శరణ్యు. 3. ఎవ్వండు చరాచరగురు; ఎవ్వండు చరాచరగురు. 4. రారాధింతు రట్టి. 5. అగమను నబోధ్యుని నఖిల.

యుక్తికిఁ బరాయణం బగు, భక్తపరాధీను భవ్యభావ్యు నుతింతున్. 225

క. జ్ఞానధ్యానపరాయణు, లైనమహాత్ములు జితేంద్రియత్వమహితు లె
వ్వానిం బొందిన మరలరు, వాని శరణుఁ జొచ్చి బ్రదుకువాఁడ సుకృతి నై.

క. లోకం బంతయు నెవ్వం, డేకాంశంబునన నిర్వహించుచు నగ్రా
హ్యాకారుం డై వెలుఁగు ద,యాకరు నప్పద్మనాభు నభివర్ణింతున్. 227

తే. అయిదుదెఱగులఁ బ్రకృతిఁ బంచాననముల, ననుభవించు క్షేత్రజ్ఞసత్త్వాదిగుణచ
యంబులీల భుజించుమహత్త్వకలితు, సంశ్రయింతు [1]మదాత్మప్రసక్తిఁ గోరి. 228

క. మతిగలసాంఖ్యులు యోగా,న్వితులు నగుమహాత్ము లెవ్వనిం గని పునరా
గతి లేనిసుగతి వడయుదు, రతర్క్యవైభవునిఁ దలఁతు నప్పరమాత్మున్. 229

క. ఇనునడుమ వెలుంగుచు సో,మునిమధ్యమునం జలత్వముం బొందనిని
ల్పున వెలయుదీప్తి యగువా,ని నిరంజను నంతరాత్మునిం బాటింతున్. 230

క. సోమార్కాగ్నిమయముఁ దా,రామయమును నిత్యసుస్థిరంబును నగుతే
జోమయతత్త్వము నాత్మా,రామత్వంబున నిరంతరంబును జూతున్. 231

క. గుణములకు నాదియై ని,ర్గుణమ్ములకు నాద్యుఁ డగు[2]నరూపుని లక్ష్మీ
ప్రణయపరము నజు సూక్ష్మునిఁ, బ్రణుతింతుఁ బ్రసన్నుఁ గాఁ బరముసర్వగతున్.

క. కలయంగ నెల్లయెడలుం, దలలును లోచనములును వదనములు నగుని
ర్మలు నిర్వికారు నిన్నుం, గొలిచెద సర్వైకసాక్షి గోవింద హరీ. 233

క. నిను నెఱుఁగ కున్న సంసా,రనిమగ్నత [3]వోదు గోచరము గావు మనం
బునకు నఖిలేంద్రియములకు, నను నే మనువాఁడ వింక నారాయణుఁడా. 234

క. రోషముఁ గామము రాగ, ద్వేషములును లేక భక్తి దిర మై యేకా
శ్లేషిణిగాఁ గొలుతు రవి,శ్లేషమనోనిలయవృత్తి సిద్ధులు నిన్నున్. 235

క. ఫలములు గోరక కర్మం,బులు నడపుచు వాని విమలబోధాగ్ని [4]హుతిం
బొలియించుచు నిర్ద్వంద్వత, నెలకొను నేకాంతిజనులు నినుఁ గందు హరీ. 236

క. దేహస్థు నదేహు నఖిల, దేహిసముం గాఁ నిన్ను భక్తిఁ దెలుతురు దురిత
వ్యూహముఁ బుణ్యచయము న,మోహాత నిరసించు యోగిముఖ్యులు కృష్ణా. 237

చ. ప్రకృతియు బుద్ధ్యహంకృతులు భావము భూతచయంబు నింద్రియ
ప్రకరముఁ గేశవా భవదుపాశ్రయభావితవర్తనంబు లా
సకలమునందు నీవును బ్రసన్నత నిల్తది నీకు నీవు దా
నికి నిలువంగఁ బట్టగుట నిక్కము గా దిటు లై వెలుంగుదే. 238

క. ఏకత్వం [5]బన్యత్వ మ,నేకత్వము గలుగునీమహిమచందం బా
లోకింప నిపుణు లగుసు,శ్లోకులకుం బరమపదము సులభము శార్ఙ్గి. 239

1. మదాత్మఁ బ్రశాంతిఁ గోరి. 2. స్వరూపుని... ప్రణయపరు నజుని... గాఁగఁ బరుసర్వగతున్. 3. బొందు. 4. వడిం. 5. బహులత్వ మనే.

తే. అచరములును జరంబులు నైనభూత, సముదయంబులు మణులు సూత్రమున నున్న
కరణి నీయంద యున్నవి గాన సమత, నేకభక్తి నేఁ గోరెద నిమ్ము దేవ. 240

క. హేతురహితుఁడ వకర్తవు, భూతస్రష్టవు సమస్తభోక్తవ తత్త్వం
బై తత్త్వము నగుదు జగ,న్నేతవు కూటస్థుఁడవును నీవ ముకుందా. 241

సీ. ద్వేష్యంబుఁ బ్రియ మను వేర్పాటు లేదు భూతములయం దెల్లను సముఁడ [1]నాకు
భూతసంయోగంబు బుద్ధ్యహంకారయుక్తియు గుణత్రయసంగతియును లేవు
ప్రారంభణంబు ధర్మాధర్మములు నింద్రియములపొందు విషయాభిరతియుఁ
బరిహృతంబులు జరామరణమోహార్థి నై శరణంబు వేఁడెదఁ గరుణ నాదు

తే. ఘ్రాణజిహ్వలు మహి నుదకమున దృక్కు
త్వక్కు దేజంబునందును వాయువునను
శ్రోత్ర మాకాశమునఁ గ్రమసూత్రితముగఁ
బొందఁ జేసి గోవింద యానంద మిమ్ము. 242

సీ. ఇల జలంబుల జలంబులు శిఖి శిఖి వాయువున వాయు వంబరంబునను నంబ
రంబు చిత్తమునఁ జిత్తం బహంకృతి నహంకృతి బుద్ధిఁ దగ నొదిఁగించి యింత
వట్టును గూడ నవ్యక్తంబుఁ జేర్చి యవ్యక్తంబు నిజభంగి నైనఁ ద్రిగుణ
సామ్యవ్యవస్థితి సడిసన్నఁ గారణభూతతన్మాత్రలు పొదువ కుండఁ

తే. దొలఁగఁ బెట్టుట కొరకొనవలయు దానఁ, బరమమున కేవలమున గుపదము గలిగి
యేన నీ వను నైక్యంపు బలుకు వాదముఁ, గాత గమనాగమనములు గ్రాఁగిపోవ.

క. హరియం దేనును నాయం, దరయం గా హరియుఁ గలము హరి నాకును నా
హరి కేను [2]ననశ్వరులము, హరిప్రసాదోదయము మహత్తరమహిమన్. 244

తే. బుద్ధియును బ్రాణమును నిన్నుఁ బొరయఁ జేయఁ
జాలుభక్తి నా కొసఁగుము జలధిశయన
పూర్వకర్మఫలంబులు పొందఁ గాక
యవి ఋణంబులు గడతేఱు నై సుఖింతు. 245

తే. నిన్ను నెప్పుడుఁ దలఁచెద నన్ను నీవు, వత్సలుఁడ వయి వీఁడు నావాఁ డనంగ
వలయుఁ జుమ్మయ్య మఱవక వాసుదేవ, దేవదేవ మునీశ్వరభావనీయ. 246

క. తనుఁ దనయంద నిలిపి పే, రనువున బుద్ధికడ వెలుఁగు నచ్యుతుని సనా
తను నగ్రాహ్యునిఁ జిన్మయు, ననుస్మరించునది యపునరావృత్తికినై. 247

క. పరమాత్ముని నారాయణుఁ, జిరంతనుని భక్తశేముషీనిష్ఠాస్వీ
కరనైకాయనుని నమస్కరణంబునఁ దలఁతు నతులషడ్విధభూతిన్. 248

తే. అని జపించి సర్వావస్థలందు నను వి, శిష్టభక్తిననుస్మరించినయతండు
సకలపాపంబులను బాసి శాంతి నొంది, యవ్యయానందపదమున నతిశయిల్లు. 249

1. నాఁగ. 2. నధీశ్వరులము.

తే. వైష్ణవియుఁ గల్మషప్రధ్వంసినియును, నైన యీయనుస్మృతిప్రాజ్ఞుఁడైన నజ్ఞుఁ
డైననెవ్వాఁడు పఠియించు యజ్ఞదాన, సమయములవాఁడు తత్ఫలశతమువడయు.

క. సురపితృపూజలఁ బావక, పరిచర్యలయందు నన్ను భక్తిఁ దలఁచుచుం
బరమనియతి నివ్వాక్యో,త్కరముఁ బఠించినయతండు గనుఁ బుణ్యగతిన్. 251

క. వినిపించునది యనుస్మృతి, నను భక్తిం గొలుచుబహుజనముల కమావా
స్యను బున్నమ బారసిని స,వినయంబుగ దాన నెల్ల విభవముఁ గలుగున్. 252

క. జనము లనుస్మృతిఁ జదువఁగ, విని మ్రొక్కినయంత్యజునకు విశ్రుతగతి గ
ల్గు ననిన సద్భక్తి జపిం,చినయుత్తమ జాతిజునకుఁ జెప్పఁగ నేలా. 253

ఆ. అఖిలకర్మఫలము నంతవంతంబు మ,ద్భక్తులకు ననంతపదము గలుగు
నట్టు లగుటఁ దలఁపు మమర మునీంద్ర ని,న్నది మదీయపదమహార్థిఁ జేయు. 254

క. జ్ఞానము గేవలకృప న, జ్ఞానికి నుపదేశవిధిఁ బ్రజనితము సేయం
గా నది సకలధరిత్రీ, దానంబునకంటె నధికతరఫలద మగున్. 255

క. కావున నీ కేఁ జెప్పినఁ, యీవిధ మంతయును శుద్ధహృదయులకుఁ గృపా
శ్రీ వెలయఁ జెప్పుమీ పు,ణ్యావహశీలురకు సులభ మగు సర్వంబున్. 256

తే. అశ్వమేధసహస్రంబు లాచరించి, పడయ రానిమహోన్నతపదము నస్మ
దీయభక్తిరసైకపరాయణుండు, వడయ నేర్చు సుకరంబుగ బ్రహ్మపుత్త్ర. 257

సీ. అని చెప్పి నిట్టు లయ్యనిమిషమునిపతి యడుగంగ శంభుఁ డెయ్యది సమాద
రంబున నెఱిఁగించె రాజవంశోత్తమ తెల్లంబుగా నదియెల్ల నీకుఁ
జెప్పితి నేకాగ్రచిత్తుండ వై పరమాత్ము నన్నారదునట్ల భక్తి
సంభృతశ్రద్ధానుషంగతాత్పర్యంబుతోఁ దలంపుము కృతార్థుండ వగుదు

తే. [1]పరమవరదరహస్యానుభావపూజ్య,మానమూర్తి యనుస్మృతి దీనిజపము [గు.
బుద్ధిఁ బెనుచు దుఃఖంబులఁ బోవఁద్రోచు, బంధములఁ బాపు నిత్యశుభంబు నొసఁ

క. అని భీష్ముం డుపదేశిం,చిన నని యానందభరితచిత్తుం డై పాం
డునృపాత్మజుఁ డిప్పుణ్యా,త్మునకుం బ్రణమిల్లె వినయమునఁ దను వొప్పన్. 259

వ. ఇట్లు ప్రణామంబు సేసి యాధరణీవరుండు గురుపితామహునితో మోక్షమార్గ
బోధనప్రపంచం బుపదేశింపవే యని యడిగిన నతండు వార్ష్ణేయాధ్యాత్మం బను
నితిహాసంబు గల దాతంత్రంబు నీయడిగినది యై యుండు నని పలికి వినుము
వార్ష్ణేయనామధేయుం డగువాఁడు. 260

భీష్ముండు ధర్మజున కధ్యాత్మవిద్యాప్రకారం బెఱింగించుట

క. మానితముని యొకఁడు సుఖా,సీనుం డై యున్న నతనిశిష్యుఁడు వినయం
బూని నిలిచి మోక్షము తెఱు, వానతి యీవే దయామయా నా కనుచున్. 261

---

1. పరమధర్మరహస్యానుభావ.

వ. పాదములకుం బ్రణమిల్లినం బ్రబోధమహితాత్ముం డగునమ్మహాత్ముండు. 262

ఆ. భక్తి గలవు నాకుఁ బ్రజ్ఞానఘనుఁడ వ, ట్లగుట నీవు యోగ్యుఁడవు కుమార
సదుపదేశమునకు సమవధానుండ వై, వినుము నాదువాక్యవృత్తి తెఱఁగు. 263

వ. అని పలికి యి ట్లనియె. 264

తే. కాలచక్రంబు నిరవధికంబు దీని
సర్గములుఁ బ్రళయంబులుఁ జనుచు నుండుఁ
బ్రళయమునఁ బరమాత్ముఁడు ప్రకృతిఁ బొంది
యఖిలమును సృజియించుఁ గల్పాదియందు. 265

తే. భూతజాలంబులతో మునిపుంగవులును
దోఁచి మును ప్రళయంబునఁ దోఁ పడంగి
చనినసర్వవేదంబులు శాస్త్రములును
బడసి రద్దేవుదివ్యానుభావమునను. 266

క. న్యాయాద్యనేకతంత్రము, లా యంచితమతు లొనర్చి యఖిలజనాను
ష్ఠేయాచారములుఁ బరి, జ్ఞేయములుగ విశదభంగిఁ జేసిరి పుత్రా. 267

క. అవి వినఁగ నెఱుఁగఁ జేయను, నవుఁ బరమబ్రహ్మబోధ మమరులకు ముని
ప్రవరులకును దుర్లభ మ,య్యవగతము జనార్దనునక యలవడి యుండున్. 268

ఆ. సకలదుఃఖభేషజం బగున ట్టేది, యప్పురాణపురుషు నగ్గలంపుఁ
గరుణ నతనివలనఁ గనిరి మునీంద్రులు, గ్రమముతోడ నవ్వాగమ్య మయ్యె. 269

క. చైతన్యశక్తిఁ బురుషు,మేతత్త్వవిశేషమున వహించుఁ బ్రకృతి త
జ్జాత యగును బుద్ధి తదు,ద్భూత మహంకార మదియుఁ బొరయుం జిత్తున్. 270

క. కలిగె విను మహంకారము,వలన నభము దానఁ జేసి వాయువు గ్రమసం
కలితజనములఁ దేజము, జలము నిలయుఁ దత్తదాత్తజన్యత్వమునన్. 271

వ. బుద్ధికి మహత్తనుతత్త్వనిర్దేశంబునుం గలిగి యుండు. 272

క. వికృతులు మహదాదికస,ప్తక ముభయవిధేంద్రియములు పదియు విషయపం
చకమును మనసును గూడఁగ, వికారషోడశక మిది వివేకాభ్యర్థీ. 273

క. ఈసర్వము దేహాత్మా,భాసిత మిది దేహి యైన పరమాత్మునివి
న్యాసమునకుఁ గా నొదవి యు,పాసించుం గరణరూపమై యాకర్తన్. 274

తే. పుత్త్ర వినుము నవద్వారపుణ్యపురము,నం దచింత్యసంవ్యాపకుఁడై శయించు
నీసమస్తభావంబుల నెనసి యట్టు,లగుటఁ బురుషుండు నాఁ జను నవ్విభుండు. 275

క. అమరుం డవ్యయుఁ డజరుం, డమేయుఁ డమలస్వభావుఁ డప్పురుషుఁడు దే
హమున మహీజమునం దన,ల మున్నగతి నుండు మథనలభ్యుం డగుచున్. 276

ఆ. వినుము యోగమథనమునఁ దోఁచు న త్తేజ, మది ప్రబోధసాంద్ర మఖిలభూత
గణసమాశ్రయంబు గావున శ్రవణద,ర్శనముఖక్రియాకరంబు దాన, 277

క. భూతము లవ్యక్తంబున, జాతము లగు నంత పెరుఁగు సమయుఁ దదీయ
స్థితతత్త్వమునన పురుషుం, డేతద్విధసాక్షితాసమిద్ధుఁడు వత్సా. 278

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ గాలచక్రప్రభావం బెఱింగించుట

ఆ. వ్యక్తసప్తధార మవ్యక్తనాభంబు, షోడశకవికార సుపరిమండ
లంబు ధ్రువ మధిష్ఠితం బాత్మచేతఁ జక్రంబు దిరుగుచుండుఁ గాలవశత. 279

క. ఈచక్రంబున సకలచరాచరమయ మైనలోక మవశానిష్ఠా
గోచర మై చరియించుట, సూచికొనఁగ వలయుఁ దత్త్వశోధనదృష్టిన్. 280

తే. పొందుసత్త్వరజస్తమంబులు విశుద్ధ, నంతరాత్ముఁ బొందు క్రోధ మనిలుఁ జెందు
నట్లు సద్వివేకమునఁ దదంతరంబు,బుధుఁడు గాంచి యద్గుణములఁ బొరయకుండు.

క. వేదాంతవిదుఁడు దుర్లభుఁ, డాదరము ప్రవృత్తిలక్షణాన్విత మగుధ
ర్మోదయమంద కలుగు నవి, లే దనయ నివృత్తిసౌఖ్యలీనత్వమునన్. 282

క. ఆర్యులుఁ బ్రవృత్తిలక్షణ, కార్యంబులచేతఁ జేసి గ్రాహ్యము నగుత
ద్ధుర్యత్వమందు విడువ ర,నార్యము లగుమదనమదభయక్రోధాదుల్. 283

తే. వినుము దేహాభిమానికి వీనినెల్లఁ, బోఁడిగ బొరకొన దెంతశాంతునకు నైనఁ
గాన యేమిట దేహాభిమాన మెడలు,నట్టిమా పభ్యసించు వేదాంతవిదుఁడు. 284

ఆ. అడవి సొచ్చి యంతకంతకు నవులకు, నతికుతూహలమున నరిగి యరిగి
చూచుచుండునట్లు సూవె సంసారకాననమునందుఁ దిరుగుజనులనడపు. 285

క. విను తెవు లుడుపఁగ భేషజ,మునకుం బలకొనినచందమున మది సత్యం
బును శౌచము శమమును దమ,మును నెలకొలుపంగవలయు మోహచ్యుతికిన్.

తే. భూమి మొదలుగఁ గలభూతములకు నింద్రి
యముల కన్నింటికిని సత్త్వమాది యైన
గుణములకు నెల్ల జగములకును దదీశ్వ
రునకు నహంకార మునికిపట్టు. 287

తే. స్మృతియు సంప్రీతియును బ్రసన్నతయు మఱియు
[1]నీదృశములును సత్త్వగుణోదితములు
రాగలోభరోషాదులు రాజసములు
దర్పశోకప్రముఖములు దామసములు. 288

క. జ్ఞానమునకు నగ్గుణసంతానం బడ్డంబు గాన తత్ప్రతిహతికై
పూని మును సాత్త్వికమునను, మానసమేమాన్పంగ వలయు మహనీయధృతిన్.

క. విను సాత్త్వికములు మది నెలకొని రాజసతామసములకును వినతత్వం
బొనరించుఁ బదంపడి సత్వనిరూఢత బోధసంపదకు హేతు వగున్. 290

తే. క్రియలహంకారమునఁ గల్గుఁ గ్రియలవలన, దేహసంబంధ మెడలక తిరుగవలయు

1. నీదృశములగు. 2. మునుపంగ.

జన్మపర్యాయములయందు జన్మ మనఁగ, మిళితనవశుక్లశోణితకలితవృత్తి. 291

ఆ. మూత్రమునఁ బురీషమున నూనుచును గర్భమునఁ బ్రవర్ధనమ్ముఁ బొంది వెడలి
సంతతానుబంధసంసారదుఃఖని,మగ్నుఁ డగుచు నుండు మానవుండు. 292

క. ఇంతకు మూలము తృష్ణా,తంతులతయ వత్స వినుము దానికి నడరం
గాంతాజనంబు దోలుప్రా,కింత యెఱిఁగి తృష్ణ వోఱఁగు, టెచ్చు విముక్తిన్. 293

క. జ్ఞానాజ్ఞానంబులకుం, దాన యుపాశ్రయము బుద్ధి తత్త్వాహంకా
రానూనలక్షణాఖ్యం, బైనయెఱుక దాని జీవుఁ డని చెప్పు శ్రుతుల్. 294

ఆ. అతఁడు కాలకలిత మైనకర్మమున సం,సారవర్తనంబు సలుపు చుండు
స్వప్నసంప్రవృత్తి సలిపెడునరుమాడ్కి, నింద్రియములతోడ నెనయ బెరసి. 295

క. రాగపరిలిప్తమానస,యోగంబున నింద్రియంబు లుల్లసితము లై
భోగు లగుట యుడిపిన నప,రాగతసంసారదుర్విరామము సేయున్. 296

క. పురుషు లఖిలభూతములను, బురుషులలో భూమిసురులు భూమిసురులయం
దరయంగ మంత్రవేదులు, వరు లధికులు బోధయుతులు వారలకంటెన్. 297

క. జ్ఞానంబు దృష్టి నరునకుఁ, గాన నయనహీను నడవుకరణి యగుటఁ బ్ర
జ్ఞానవిహీనునినడవడి, దీని నెఱుఁగ వలయు నెఱుక దెచ్చికొనంగన్. 298

క. క్షమయును సత్యంబును శౌ,చమును సుధర్మములు బ్రహ్మచర్యం బత్యు
త్తమధర్మము వానికిఁ జి,త్తము నలవఱుపంగవలయు ధైర్యము పేర్మిన్. 299

క. పరిహాసము భాషణమును, నిరీక్షణము లోను గాఁగ నింద్యంబులు సుం
దరులయెడ దీని [1]కేమని, చోరఁ దగ దట్లైన మనసు సోత్తురు సుకృతుల్. 300

క. విను మాంసాస్థిమయం బని, వనితాంగము సద్వివేకభావమునఁ గాం
చిన నందు మది దగుల దా, పనికిని నాడీవిశుద్ధి ప్రాపగుఁ బుత్రా. 301

క. శారీరస్థితికిఁ బ్రథమ, కారణ మై యుండు నాడికాదశకము సం
చారిక లగు నింద్రియముల కారయ నాడికలు మఱియు నై దమలమతీ. 302

తే. స్థూలభంగులు పదియును సూక్ష్మభంగు
లైదు నివి వీనికంటె నత్యంత సూక్ష్మ
భంగి హృదయంబు నడుముగాఁ బఱఁగి యున్న
నాడి యది సర్వగత యగుఁ జూడఁ జూడ. 303

క. ఆచూపు మరిగి చిత్తం, బేచవికిం [2]బోదు పోయె నేని మరలుపఁగ
గోచర మగు వెలిచవులం, బాచిన లోచవిన నిలిచి పరమాత్మఁ గనున్. 304

క. ఆవిధము శుక్లగతి గను, భావమునకుఁ గాని పట్టు వడదు వినుము శు
క్లావేశము సంకల్పజ, మావాసము శుక్లమునకు నఖిలాంగకముల్. 305

1. కేమఱి. 2. జొరదు చొచ్చె నేని.

క. అరయఁగ సంస్పర్శమునన, తిరుగుడువడు శుక్ల మనుట తెలిఁగే సంక
[1]ల్పరతిం గలదే చోఁకెడఁ, జరింప కుండంగ వలయు సంకల్పంబుల్. 306

తే. అత్రిముని యింద్రదైవత్య మని జనులకుఁ
దెలిపె నది కారణముగ నింద్రియ మనంగఁ
బరఁగు జూవె నృబీజంబు పరమ మెల్ల
ధాతువుల కది విను పుత్ర దానివిధము. 307

ఆ. శుక్లమునకు మనసు సూక్ష్మరూపము మనో, బలము నిల్వరింపఁ బక్వబుద్ధి
యొప్పుఁ దరుణవృద్ధ లోప రజ్ఞానదౌర్బల్యమూషవికలభావు లగుట. 308

క. కావున శుక్లస్థితికిం, గావించినయట్టిపుణ్యకర్మము లగుస
త్సేవితయమనియమాదుల, త్రోవ[2]సొరఁగవలయు విషయదూరాత్మకుఁడై. 309

క. అరయఁగ విషయము లెంతయు, దురంతములు వానియందుఁ దొడరినఁ జేటుం
బొరయుదురు దొడర కున్నం, బరముపదవి యమ్మహానుభావులకు నగున్. 310

క. జననము జరయును మరణం, బును మొదలుగఁ గలుగుదుఃఖములు లోకమునం
గనుఁగొని బుధుండు మోక్షం, బున కుద్యోగించు నియతిఁ బూతహృదయుఁడై.

తే. వాఙ్మనఃకాయములు శౌచవంతములుగఁ, జేసికొని యనహంకారశీలశాంత
బుద్ధియై నిరపేక్షతఁ బొంది యఖిల, భూతదయ గల్గి మెలఁగంగ బోధ మొందు.

క. మనసును వాక్కును గాయం, బు నియంత్రితములుగఁ జేసి పొందుదురు ధనం
బునకై న్రుచ్చులు దానిం, గనుఁగొనఁగా వలదె మోక్షకాంక్షికి వత్సా. 313

ఆ. బుద్ధిఁగొని మనంబు పోనీక నిలిపి [3]మనోభయుక్తి నింద్రియముల నాఁగి
విషయసమితి నెడల విడిచినవానికి, ననిమిషులు ప్రసన్ను లగుదు రనఘ. 314

క. విను దేవతాప్రసాదం, బున నిర్మలయోగతంత్రములు పసుపడున
య్యనువున నిశ్చలమతి నిల్చునది శిథిలితాన్నపానసుఖతృష్ణుండై. 315

క. శాకకణమూలఫలపిణ్యాకాదుల భైక్ష మైనయన్నంబున ని
శ్శోకత నాఁకలి పుచ్చుచు, లోకాలోకంబున నచలుఁడు గావలయున్. 316

క. జ్ఞానమ యింధనముగ విజ్ఞానాగ్నిం బ్రబలఁ జేయ జరయు మరణముఁ
నానావిధదుఃఖంబులు, లేనియమృత మక్షరంబు లెస్సైన తోఁచున్. 317

క. విని నిద్రాదోషంబునఁ, గనుకలల రజస్తమోవికారంబులచే
మనసు దిరుఁగబడఁగాఁ గఱచినవి మఱచి యపుడ దుష్టశీలుండ యగున్. 318

వ. అది యోగి కొప్పదు గావున. 319

క. వినుతజ్ఞానాభ్యాసంబున సమధికజాగరత్వముం బడసి సకృ
జ్జనితం బగునిద్రాభరమునఁ బొందును యోగి యదియుఁ బోఁ ద్రోచుఁ దుదిన్.

వ. అని వెండియు. 321

---

1. ల్పరతి గలదె సోఁకెడలం. 2. జొరనువలయు. 3. మనమునశక్తి.

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు స్వప్నావస్థలతెఱం గెఱింగించుట

క. విలయంబింద్రియములకుం, గలుగఁగ విషయానుభవము గలిగినభంగిన్
మెలఁగును స్వప్నంబున మెయి, గలయట్టుల దేహిభావగతి [1]యెయ్యదియో.

క. అని యిట్లాలయువితర్కం,బునెడ హృషీకేశుఁడైనపురుషోత్తముఁ డ
ర్జునమును గ్రమమున నెఱిఁగిన, మునివర్గము శిష్యవర్గముఁ బోధించున్. 323

క. [2]శ్రమమున నింద్రియములు లీనము లగునది నిద్ర కల యనం దత్సంస్కా
రము మిథ్యావిషయస్ఫూర్త మగుట యప్పుడును దేహి చా సాక్షి యగున్. 324

తే. అనిలముఖదోషములను సత్త్వాదిగుణవి
కారముల జాగరంబునఁ గలుగునట్లు
తోఁపు వెరయంగఁ గల యయి తోఁచు నది శు
భాశుభములకు సూచక మనియుఁ గలదు. 325

క. స్వాపావస్థం బ్రకృతి క,దీపిత వాటిల్లునపుడు వెలి వెడలక తా
దీపించుఁ బురుషుఁ డిట్టెయి, చూపు ప్రబోధంబుపరమ[3]సూక్ష్మత పుత్రా. 326

తే. తెలియ మేల్కని యుండుట గలలు నిద్ర, యనునవస్థాత్రయంబును నవులఁబెట్టఁ
జాలు [4]విజ్ఞాన నిర్మలసత్యబోధ, రూప నిర్భరానందస్వరూపుఁ డనఘ. 327

తే. వ్యక్త మవ్యక్తమును రెండు నవగతములు
గాక మోక్షంబుమార్గంబు గాన రాదు
వ్యక్త మది మృత్యు వవ్యక్త మమృత మనియె
నతులవిజ్ఞానఘనుఁడు నారాయణుండు. 328

క. అనఘా విను మవ్యక్తం, బనునది త్రైలోక్యమునకు నాధారము గా
ని నివృత్తిలక్షణం బగు, ననుపమధర్మ మని చాటు నాగమఫణితుల్. 329

తే. వినుము బ్రహ్మోదితంబు ప్రవృత్తిధర్మ, మది గతాగతవ్యాప్తుల నావహించు
బ్రహ్మమంత్రు నివృత్తిధర్మంబు నమ్మహాశ్రయము మోక్షదం బనునాగమములు.

క. కట్టినచీరయునుం బైఁ, బెట్టినచీరయును మఱలి బిగి యాఁకంగాఁ
జుట్టినచీరయుఁ బోలెను, నెట్టన పొదివినది దేహిని గుణత్రయమున్. 331

క. విను సత్త్వరజస్తమముల, తెనఁగువ కపుల వెలుఁగొందు పెంపు గలుగుతు
ర్యనిరంజనతత్త్వము పర, మనఘా యది భావనీయ మను వేదంబుల్. 332

క. వాకును మనసును గాయము, నేకాయనవృత్తి శౌచ మెడలనితపముం
జేకొనునది యది బోధ, శ్రీకి ఘృతంబునకు వెన్న క్రియ జనక మగున్. 333

తే. బ్రహ్మచర్య మహింస నాఁబరఁగుపరమ,ధర్మములు రెండును వ్వేయుత్తమతపంబు
దానిఁ గలవాఁడు నిర్మలజ్ఞానయోగ,వంతుఁడై చూడ నేర్చు సర్వంబు ననఘ.

ఈ. ఆతతసంసారము తృష్ణాతంతుస్యూతిబంధనంబున దృఢమై

1. యెట్టిదియో. 2. క్రమమున. 3. సూత్రత పుత్రా. 4. విజ్ఞాని నిర్మల.

చేతస్సంగతిఁ బాయమి, కాతెఱఁగుతపంబు పుత్ర యాపథము సుమీ. 335

క. వికసితతృష్ణాలతికకు, నకుటిల మగుతపము దాత్ర మై నఱకంగా
వికృతులఁ బ్రకృతినిఁ బురుషుని, నకలంకజ్ఞానదృష్టి నవలోకించున్. 336

క. అని యమ్ముని వలు దెఱఁగులఁ, దను బోధించినఁ గృతార్థతం బొందెఁ దపో
ధనుఁ డాశిష్యుఁడు నీవును, గనికొను మేతద్వచోనికాయార్థంబుల్. 337

తే. అనిన విని ప్రీతుఁ డై పాండవాగ్రజన్ముఁ, డాపగాసూనుతో మిథిలాధినాథుఁ
డై నజనకుండు మోక్షంబునకఘ యేమి,కృత్యమునఁ గాంచె నది యెఱింగింపుమనుడు.

వ. అతం డతని కి ట్లనియెఁ దత్సంబంధి యైనయితిహాసంబు సెప్పెద. 339

క. విను మాచార్యులు నూర్వురు, జనకనృపాలునకు వారు సతతంబును న
జ్జనపతి వినిపింతురు త, త్త్వనిరూపకశాస్త్రమును పృథగ్విధములుగన్. 340

క. ఏవాఁ డెమ్మెయిఁ జెప్పిన, నావసుధాధిపుఁడు దాని నను మోదించున్
భావము సంతోషశ్రీ, భావిత మగు చుండఁ గురునృపాలప్రవరా. 341

వ. అట్టియెడఁ దత్త్వజ్ఞానఘనుండును నిర్ద్వంద్వుండును సంశయరహితుండును నగు పంచశిఖుం డనుమునివరుండు మహిం దిరుగుచుండి మిథిలకుం జనుదెంచె నతండు కపిలాభిధాన యగుగురుకుటుంబినిచన్ను గుడిచి పెరిఁగినవాఁ డగుటం గాపిలేయుండు నానంబరఁగు నమ్మహాత్ముండు హేతుమద్వాక్యవిశేషంబుల నయ్యాచార్యులనూర్వుర నయ్యుర్వీపతిసన్నిధిన నిరుత్తరులం జేసిన నాతం డతని విశేషజ్ఞత యెఱింగి వారల విడిచి తన్నుం బ్రబోధించుటకై ప్రార్థించి యతనికిం బ్రణతుం డైన నమ్మాననీయుం డనూనదయాయత్తచిత్తుండు గావున నాభూవల్లభునకు మోక్షోపాధిబోధప్రదంబు లగువాక్యంబు లి ట్లని యుపదేశించె. 342

పంచశిఖుం డనువిప్రుఁడు జనకునకుఁ దత్త్వోపదేశంబు సేయుట

ఆ. విను మవిద్య గామమునకుఁ గామము గర్మ,మునకుఁ బుట్టఁ బట్టు లనఘ యింత
వట్టుఁ గారణముగ వచ్చుఁ బునర్జన్మ,మంద్రు తత్త్వవేదు లైనమునులు. 343

ఆ. [1]ఒలసి లోభ మోహములు దోషసంసేవ,నం బొనర్పఁగా ఘనతృగాథ
యగునవిద్య భూమి యై బహుకర్మబీ,జముల కంకురావళిక్తు లొసఁగు 344

క. ప్రియములు నప్రియములును హృ
[2]దయమును జిక్కువడఁ దివ్వఁ దత్తదనేక
క్రియలకుఁ జొచ్చు నరుఁడు మే
వ్రయ మగు టెఱుఁగఁడు వితతజరావ్యాధులచేన్. 345

క. ధనములు బంధులు భోగము, లనియెడునస్థిరము లెల్ల నాత్మ కెరవు సే
సిన శాంతి యలవడును మన,మున శాంతిశ్రీసమృద్ధి మోక్షము నిచ్చున్. 346

వ. అనిన విని జనకజనవల్లభుం డమ్మునివల్లభునితోడ. 347

---

1. ఎలసి. 2. దయమునఁ...ద్రిప్పఁ...వ్యయ...జరాదివ్యథలన్; జరాదివ్యాధిన్.

క. కేవలవైరాగ్యము మో,క్షావహ మగు నేని యట్టు లైన విరక్తిన్
భావమున నరుఁడు దాల్చెడి, బో నాఁ డవ్యయపదంబుఁ బొందునె యనుడున్.

వ. అవ్విప్రవరుం డతని కి ట్లనియె. 349

క. విను నృప హర్షంబు ప్రియం, బనూనసుఖము తృప్తి నిర్భరానందము శాం
తినిరూఢి యనఁగ మనమునఁ, బనిగొను నవి సాత్త్వికాఖ్యభావంబు లగున్. 350

క. పరితాప మనభితోషము, నరేశ్వరా శోచనము జనవ్యాపారా
దర మక్షమ యనియెడునివి, యరయంగా రాజసంబు లగుభావంబుల్. 351

క. తలఁపులు గ్రందుగఁ బొడముట, గలగను లేమఱుట భ్రమము గదురుట జాడ్యం
బలసత యనునీభావం, బులు దామసకోటి యంద్రు బుధులు నరేంద్రా. 352

క. కారణము గలిగియును ని,ష్కారణకలితంబు లయ్యు జనియించు ధరి
త్రీరమణ మూఁడు దెఱఁగులు, నారయ నివి యస్థిరంబు లై తిరుగఁబడున్. 353

చ. జనవర సౌఖ్యముం బొరసి సాత్త్వికభావసముద్గమంబు సు
మ్మనియును దుఃఖముల్ గదిరినప్పుడు రాజసభావభంగి సు
మ్మనియు జడత్వసంగసమయంబునఁ దామసభావవృత్తి సు
మ్మనియును దోఁచి వానఁ బడ కాత్మరతిన్ నిలు పిచ్చు మోక్షమున్. 354

వ. ఇవ్వెరవునకు వైరాగ్యంబు మూలం బని చెప్పి వెండియు. 355

తే. వినుము సత్త్వాదిగుణముల ననఘ యాత్మ,తత్త్వమున లీనములఁ జేయఁ దన్మయత్వ
దర్శనము దాన నవి మహోదధి నడంగు, నేఱులట్టుల రూపులు వేఱు లేక. 356

తే. నరుఁడు సుఖదుఃఖములవెంటఁ బొరయనీక, మరలించి యాత్మునిఁ జేర్చిన మానసంబు
లీన మగు నంద జలములలోన నిడిన, లవణకణముచందమ్మున నవనినాథ. 357

క. తోలు దిగవిడిచి నాగము, లీలఁ బొలుచుమాడ్కిఁ గర్మలేపముఁ దనతోఁ
గీలుకొననీక వెలుఁగు ని,రాలంబనబోధఘనుఁడు రాజవరేణ్యా. 358

వ. అని బోధించె నిట్లు పంచశిఖునిచేత బోధితుం డై కాదె జనకుండు దనపురం
బైన మిథిల గాలునప్పుడు దుఃఖంబులం బొరయమింజేసి తన కేమియుం గాల
దని పలికెం గౌంతేయాగ్రజా యాకర్ణింపుము. 359

క. అమలం బగునీయితిహా,సము భక్తిం బఠించినం బ్రశాంతి యొలసి దుః
ఖములం దొఱఁగి మనుష్యుం,డమృతత్వావాప్తిమహితుఁ డై వెలుఁగొందున్.

వ. అనిన విని ధర్మతనయుండు దేవవ్రతుతో నెట్టివాఁడు సుఖియును మంగళవం
తుండును నిర్భయుండును నై వర్తించు నని యడిగిన నప్పుడమితేని కప్పురుష
వరుం డి ట్లను దమసంపన్నునకు నీచెప్పినచందంబు గలుగు నాకర్ణింపుము. 361

తే. సర్వవర్ణాశ్రమములకు శమము దమముఁ, గలిగి యునికి విశిష్టప్రకార మగుట
బ్రాహ్మణునకు విశేషించి రాజవర్య, దమసమాహితవృత్తి పెద్దయును వలయు.

వ. దమంబు సద్గుణంబులరాశి యవి యెయ్యవి యం టేని. 363

సీ. శౌచ మక్రోధంబు సంతోష మార్జవ మనసూయ విగతదైన్యత్వవృత్తి
యప్రమాదంబు దురభిమానరాహిత్య మతివాదవర్జన మఖిలభూత
దయ గురుపూజ నిందాస్తుతిప్రణతాత్యాగం బపైశునత్వంబు సాధు
జనసంగమం బమృషాభాషణంబు నిస్స్పృహత యహింస సుశీలభావ

తే. మింద్రియగ్రామజయ మివి యొల్ల దమము
నాకృతులు వీనిఁ గలపుణ్యుఁ డభయుఁ డైహి
కములవలనను నాముష్మికములవలన
శాంతిమంగళనిధి బోధసౌమ్యమూర్తి. 364

వ. అనినం బితామహునితోఁ బాండవేయాగ్రజుండు వ్రతస్థు లొక్కొక్కయెడ భోజనంబులు సేయుదురు వారలకు వ్రతహాని లేకుండునే యని యడిగిన నతనితో నతండు. 365

తే. వినుము విప్రకామార్థభోజనము లోను, గాఁగఁ గలుగువేదోక్తప్రకారభోజ
నములు వ్రతహానిసేయవు నరవరేణ్య, యని నిరూపించి పలికి యిట్లనియె మఱియు.

వ. సదోపవాసియు సదా బ్రహ్మచారియు నమాంసభోజియు విఘసాశనుండును నమృ
తాశియు నస్వప్నుండునుం గావలయుఁ దత్స్వరూపంబు లెట్టి వంటేని. 367

సీ. ఇరుప్రొద్దు గుడుచుచు నెడనెడఁ గుడువక యుండునాతండు సదోపవాసి
ఋతుకాలమున నాత్మసతియందు రతి సల్పు భవ్యశీలుఁడు సదా బ్రహ్మచారి
దేవపిత్రతిథిపూజావిధులం దిడి మఱి నంజుపురుషుఁ డమాంసభోజి
దనయట్లు పంక్తివారును భుజింప భుజించు నంచితాత్ముఁడు విఘసాశనుండు

తే. భృత్యవర్గంబు గుడిచినపిదపఁ గుడుచు, నాతఁ డమృతాశి దివసంబునందు నిదుర
వోనిపుణ్యుఁ డస్వప్నుఁ డిష్ఫలము లగు మహాధిక వ్రతములు దేహబాధకములు.

ఇంద్రప్రహ్లాదసంవాదప్రకారము

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితోడఁ గర్మంబులు సంస్కార
యోగంబున శుభాశుభంబులం బురుషుం బొందించు వానికిం గర్త యప్పురు
షుండ యగుట గాకుండుట నిశ్చయింప రాకుండు నా కేర్పడం జెప్పవే యను
టయు నప్పుణ్యుం డక్కురువరేణ్యున కి ట్లను నింద్రప్రహ్లాదసంవాదసమాకర్ణనం
బున నది దేటపడు నాకర్ణింపుము సత్త్వస్థుండును సంయమనిరతుండును ననహం
కారుండును నమర్షక్రోధదూరుండును దుల్యనిందాస్తుతియును సమలోష్టకాంచ
నుండును నారాయణధ్యానపరాయణుండును నగు ప్రహ్లాదుం డొక్కయెడ
నొక్కరుండ యాసీనుం డై యుండ నింద్రుం డతనియంతరంగం బారయ
వేఁడి చేరం బోయి. 369

క. సంపద లేమికి మది శో,కింపవు శత్రువులచేతికిని లో నగు టూ
హింపవు [1]నిను నూర కునికి, పెం పని పాటించె దిట్టిబేలవు గదవే. 370

---

1. నీకూరకునికి...దిట్టిబేలయుఁ గలఁడే. దిట్టిబేలవుఁ గలవే.

వ. అనిన విని హిరణ్యకశిపునందనుం డప్పురందరున కి ట్లనియె. 371

ఆ. కలిమి లేమి యనఁగఁ గల వొక రెం డవి, యత్నగౌరవము వియత్నతయును
గలుగ వచ్చు ననుట గాదది సూ బేల, తనము వినుము తెలియ ననిమిషేంద్ర.

క. తేరక యుండఁగ జేరుం, దేరంగాఁ బోలియు విధియధీనంబులు గా
కారయ విత్తంబులు పురు,షారంభాయత్తము లె మహాబుద్ధినిధీ. 373

క. [1]శత్రుజనులు చెఱుచుటయును, మిత్రులు బ్రతికించుటయును మిన్నక యావ
త్పాత్రతయును సంపదయు వి,ధాత్రుఁడు సంధించుఁ జూవె తఱితోఁ బురుషున్.

ఆ. భావములు నిజస్వభావంబునన తోఁచు, నడఁగు నట్లు గాన యస్థిరతకు
నెలవు లని యెఱుంగ నేర్చినభావంబు, లందుఁ దగులు నెట్లు డెంద మనఘ. 375

ఆ. ఏను గర్త ననుట యెఱుఁగమి డాఁ గర్త, యేని నేమిఫలము నెడల కుండ
నఖిలకర్మములును నాచరించుచు నున్న, వాఁడె కాన కర్త గాఁడు దాను. 376

వ. అని పలికి వెండియు. 377

క. అనఘా విధివిహితంబుం, దనచేతఁగఁ బలఁప ఫలము దగులు నహంకా
రనిరూఢున కనహంకా,రున కది లేమి ఫలయుక్తిఁ ద్రోవం జాలున్. 378

క. విను [2]విధికృత్యము లుంరక, కనుఁగొనుచును సిద్ధ్యసిద్ధికల్పితసుఖదుః
ఖనిరూఢిఁ బొంద కుండఁగ, మనముం బొలఁగించు నెవ్వు మహనీయ మగున్.

క. కావున భూతానిత్యత, భావించుట యెప్పుడుఁ గలిగి బంధచ్ఛేద
ప్రావీణ్యము సంపదతో, పావనముగ నున్నవాఁడ నమరప్రవరా. 380

క. దాంతుఁడుఁ బ్రజ్ఞావంతుఁడు, శాంతుఁడు నగువానిమానసం బాయాస
శ్రాంతము గా దెమ్మెయి ని,శ్చింతుఁడ నై యుండుదును విశిష్టవిచారా. 381

క. అనవుడు ననిమిషపతి యే, య్యనువున నీశాంతి నీకు నగపడియె మహా
జనపూజ్య చెప్పవే నా, కని యడిగిన నిట్టు లనియె నతఁ డాతనితోన్. 382

తే. ఆర్జవంబు ప్రసన్నత [3]యాత్మవత్త్వ, మప్రమాదంబు వృద్ధసేవాభినిరతి
మేలు నేయుఁ బ్రజ్ఞాశాంతిశాలి యగుట, కాలపాకంబుతోఁ దాన కలుగు ననఘ.

క. అనిన విని విస్మయము నెమ్మనమునఁ దళుకొత్తఁగా నమరపతి యభివం
దన మొనరించి పొగడుచుం, జనియె నిజవాసమునకు జగతీనాథా. 384

వ. అని చెప్పిన విని యప్పాండవాగ్రజుండు భూపాలునకు లక్ష్మీభ్రంశం బేమిటఁ
గలుగు ననుటయు నయ్యాపగానందనుం డతని కి ట్లనియె. 385

తే. వాసవునకును బలికి సంవాద మనఘ, కలిగె నయ్యితిహాసంబు గర్ణగోచ
రంబు సేయుము నీ దగు ప్రశ్నమునకు, నుత్తరం బది సెప్పెదఁ జిత్త మలర. 386

సీ. ఇంద్రుఁ డబ్జజుకడ కేతెంచి వినతుఁ డై బలి మహాసంపద వెలుఁగుచుండె

1. శత్రుజనులఁ జెఱు...మిత్రుల...త్పాత్రత సంపద యనఁగ విధాత్రాజ్ఞం గలుగుఁ జూవె తఱిఁ బురుషునకున్. 2. విధికృతంబు. 3. యాత్మతత్త్వ.

నముచిసంవాదంబనునితిహాసంబుహృదయప్రసాదకరంబు దాని నాకర్ణింపుము. 411

ఇంద్రనముచిసంవాదప్రకారము

సీ. సిరిఁ బాసియును నొక్కచింతయు లేక వీచులక్రందడంగినజలధివోలె
నముచి యేకాంతస్థలమున నుండఁగ నింద్రుఁ డచటికి నేతెంచి యతనిఁ జూచి
పేదవడ్డాఁడవు ప్రియజనంబును బరివారంబు లే దియ్యవస్థ కెంత
వగచెదవో దానవశ్రేష్ఠ నావుడు నాతండు వగపు నిరర్థకంబు
తే. వలయువస్తువు వగచిన వచ్చునయ్య, రామి యొక్కటియె శరీరంబు నెదయుఁ
దాపమునఁ [1]బొందు వగపున ధర్మ మేదు, నింత యెఱుఁగుదు వగవ నే నేమిటికిని.
తే. సకలభూతంబులకును శాసకుఁడు గలఁడు, గాదె యొక్కరుఁ డాతనికల్పనమునఁ
బ్రాప్త మైనది నీళ్లులు పల్లమునకు, వచ్చుక్రియఁ దాన వచ్చు గీర్వాణముఖ్య.
క. ఇది నా కయ్యెం గాఁ గల, యది గ్యె యనుగాథనిశ్చయం బెవ్వనినె
మ్మదిఁ గలుగు నుబ్బు నగ సం,పద యాపద గలుగ నట్టి భవ్యున కింద్రా. 414
క. ధైర్యంబున వీర్యంబున, శౌర్యంబునఁ బ్రజ్ఞఁ బడయఁ జాలునె నరుఁ డె
క్కార్యము నప్రాప్య మయిన, నార్యం డది యెఱుఁగుఁ గాన యడలఁడు శక్రా.
తే. మేలుఁగీడును నరుఁబొందుఁ గాలములను, నవశ్యమును వానిఁ గోరినవచ్చుటయును
వినుము త్రోచినఁ బోవుటయును సురేంద్ర, కలదె వానికిఁ గావున వలదు చింత.
క. అని యిట్లు నముచి పలికిన, విని మెచ్చుచు దివికి నమరవిభుఁ డరిగెం బా
వనచరిత యింక నెయ్యది, వినవల తనవుడును భరితవినయుం డగుచున్. 417
క. ఆనరపతి శాంతనవుని,తో ని ట్లను నెద్దియేని దుర్దశ యైనన్
మానవుఁ డెట్టిఁ డగుట మే, లానతి యీవే దయామయా తేటపడన్. 41
వ. అని యడిగిన నయ్యుధిష్ఠిరునకు బుధశ్రేష్ఠుం డిట్లనియె. 419
క. ఏవిధమున దుర్దశలకు, భూవర ధైర్యంబ మందు భూరిధృతిమెయిం
జేవ గలుగు దృఢనిశ్చయ,భావము [2]నెవ్వగలఁ దొట్రువడ దెబ్బంగిన్. 420
క. ధృతి యారోగ్యము నొసఁగును, ధృతి యుజ్జ్వలలక్ష్మిఁ దెచ్చు ధృతి కీర్తిసము
న్నతిఁ జేయుఁ గాలగత్యవ,గతి గలిగినఁ గలుగు ధృతివికారవిదూరా. 421

ఇంద్రబలిసంవాదప్రకారము

వ. ఏతద్విషయం బైనయది యొక్కటి యింద్రబలిసంవాదం బనునితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము దేవాసురులకు సమరంబు సెల్లిన నందు విష్ణునిమహానుభావంబున దేవతలకు గెలుపైన రుద్రాదిత్యమరుద్వసుగంధర్వసిద్ధాదులు పరివేష్టింప నింద్రుండై రావతారూఢుం డై లీలం ద్రైలోక్యంబును జరించుచుండి యొకప్పుడు సముద్రో పాంతంబున నొక్క గిరి[3]గహ్వరంబున యంగణంబున వైరోచనుం డగుబలిం గని చేరం జని యద్దనుజపతి దన్నుం జూచి నిస్సంభ్రముండును వైమనస్యరహి

1. గుందు. 2. ఇవ్వగల; తొడఁబడ; (దొడరువడ. 3. గహ్వరాంగణంబున.

తుండును నై యునికి నిరూపించి యతనితో ని ట్లనియె. 422

క. హీనస్థానమున విభవ, హీనత ని ట్లుండి విపులయోలమిఁ గనియు నీ
మానసమున శోకింపమి, దానవకులనాథ యెవ్విధంబునఁ గలిగెన్. 423

ఆ. శౌర్యముననొ వృద్ధసంసేవవలననొ, తపముననొ యుపాత్తశాంతినిరూఢి
గలిగి మమ్ము సరకుగాఁ గొన కున్నాఁడ, వేమికతము దీని నెఱుఁగఁ జెపుమ. 424

వ. అనిన విని బలి యతని కి ట్లనియె. 425

ఆ. సరకుసేయ వసు చసద్దమాటలు గొన్ని, యాడినంత నేమియయ్యె నింద్ర
నీదుశక్తి వింతయే దైవవశమున, నెట్టిపాటివారు నెట్లుఁ గారె. 426

క. నీవు మును హీనుఁ డగుటయు, నావలనం గాదు నీకు నను హీనదశా
భావితునిఁ జేయ రా దిది, దైవకృతము లట్లు గాన ధైర్యము వలయున్. 427

క. విను పర్యాయంబున సుఖ,మును దుఃఖముఁ జెందు జనులఁ బురుషుఁడు ధైర్యం
బున గర్వంబు విషాదం,బు నడంగింపఁ దగు నంద్రు బుధు లది వినమే. 428

క. చెలులుం జుట్టలును సహా,యులు విభవము [1]సెం పకాలయుక్తి నవస్థం
దొలఁగించుట గలదె మదిం, దెలిసి [2]మనుము మనికి యుట్టిదియకా దెపుడున్. 429

క. నిను నే గెలుచుట కాలము, నన నీవును గాలయుక్తి నను గెలిచితి గా
వున నశుభమునకు శుభమున,కును గాలము మూవె కర్త కుశికతనూజా. 430

ఆ. నాకు నీకు నేల నాకేశ శత్రుత్వ, మేరికైనఁ గలదె యెందుఁ బాక
మునకుఁ దెచ్చుచుండు జనులఁ గాలము వృక్ష,ఫలవిధముగ రజ్జులకు లుడుగు.

వ. అని చెప్పి యంత నిలువక. 432

క. కా దిది విక్రమకాలము, లే దిప్పుడు నాకు నలుక లీలాత్మక రో
షాదరము గలిగినను నిను, నీ దగుపరిజనముఁ గూల్ప నే పడసేతన్. 433

వ. అని పలికి వెండియు. 434

క. పరిపెంపునఁ గడు నొప్పెదు, సురనాయక యిపుడు మీఁదఁ జూచెదు నీకుం
బరిభవము దెచ్చుటకునై, కరము వెసఁగ వచ్చుచోటు కాలము తెఱుఁగున్. 435

తే. ఇంద్రు లెందఱు పోరిం ద్రు లేల బ్రహ్మ
లుందురు రె తఱితోఁ దెగుచున్నవారు
గాక దానవసంఘంబు గాలవశతఁ
బొందు పేటికి [3]సెగ్గింపఁ బొమ్ము నీవు. 436

క. క్రతులు సేతయు దేవ,వ్రతములు సల్పుటయు వృత్తవంతుఁ డగుటయుం
గతమే కాలము ద్రోచుట, కతర్క్యవర్తనము గాల మదిగొనదు సుమీ. 437

క. అని యి ట్లాడినమాటలు, విని దనుజునిఁ జూచి యమరవిభుఁ డుల్లములో
నన సంరంభంబు నుడిపి,కొనుచు నతని కిట్టు లనియెఁ గురువంశవరా. 438

1. సేర్ప. 2. మనువు మనికి యుట్టిదియ కా సెపుడున్. 3. శంకింప.

క. అకట భవచ్చిత్తము నిర్వికార మై భరితధృతివివేకవినయశాం
తిక మగుచు వెలిఁగెడు దీనికిఁ గారణ మైననిష్ఠనెఱి యెట్టిదియో. 439

క. అనిన నతఁ డతని కిట్లను, విను మనిమిషనాథ యేను వే ఱొకచోటం
గొని వచ్చితినే చిత్తంబున కవికృతిధృతివివేకముఖ్యగుణంబుల్. 440

వ. కాలప్రకారం బెఱుంగుదుం గావునఁ గలంగఁ గుందుదు. 441

తే. చెప్పుచున్నాఁడఁ గాలంబుచేత నెల్ల, విధముఁ జొప్పడు జనులకు వినుము కాల
మప్రమాదవర్తన మధికప్రమాద, సంగమత్తులు వా రెట్లు భంగపడరు. 442

క. కళలుం గాష్ఠలు లోనుగఁ, గలచిదురలఁ గూర్చుకొనుచుఁ గాలంబు జనం
బుల వడ్డి కిచ్చునాతని, [1]వల నలవడఁ బొదివి తనకు వశ్యులఁ జేయున్. 443

క. కాల మడఁగించు జనుఁ గ,ల్లోలిని గిరిఁ ద్రెంచుకరణి లోభక్రోధా
శీలత్వకామభయములఁ, దేలుజనుఁడు కాలవృత్తితెఱఁగు నెఱుఁగుదే. 444

క. ఇంతకు మును సూచితి నతఁ, డెంతయు నొప్పుగొని యుండె నిది గదుఁ జిత్రం
బెంతవెస జచ్చె ననుఁ దనుఁ, జింతింపఁడు జనుఁడు మూఢచిత్తత్వమునన్. 445

క. వినుభావాభావంబులు, గని యత్యుత్తమతపంబు గైకొనువిద్వ
జ్జనుఁడు గనుఁ గాలగతి యెల్లను గరతలశోభితామలకముంబోలెన్. 446

క. కాలగతి గనుట శాంతికి, మూలంబై యంతరంగమున కాత్మమయ
త్వాలంబనంబు నిచ్చుఁ ద,దాలీనుం డైనపురుషుఁ డక్షోభ్యుఁ డగున్. 447

వ. అనిన విని పాకశాసనుం డతనివివేకపాకంబున కచ్చెరువొంది యభినందించి యతని
కి ట్లనియె. 448

ఆ. దనుజనాథ యివ్విధంబునఁ గాలచారిత్రవేది వై పవిత్రశీల
యుతుఁడ వైతి నీవు కృతకృత్యుఁడవు నీదు, వృత్తి గోర నలయు నుత్తములకు.

తే. లోక మెల్లను నఱచేతిలోన నున్న
యట్లు [2]గనికొని సత్త్వాదు లైనమూఁడు
గుణములను బాయఁ బెట్టి నిర్గుణత వెలుఁగు
నాత్మఁ గనుచున్నవాఁడ వే మందు నిన్ను. 450

క. కెలనికిఁ జూడఁగ దైన్యా, కలనం బగుచున్నయిపుడు గదిరినదశయుం
దొలఁగుం గావుతఁ గడుమే, లెలసి పరమసుఖముఁ బొందు మిచ్ఛావృత్తిన్. 451

క. అని పలికి యుచితముగ వీడ్కొని [3]విభవం బెసఁగ నభ్రకుంజరముపయిన్
వినువీథిఁ జనియె సురలును, మునులును వేష్టింప భూతములు వినుతింపన్. 452

తే. అమృతపానంబుఁ జేసినయంతకంటె
నద్దనుజపతిమధురవాక్యామృతమున
సంభృతానందుఁ డై సురేశ్వరుఁడు దనదు

---

1. వలెనలవడ. 2. గనుఁగొని. 3. విభ్రమ మెసఁగ.

పురమునకు నేఁగి సుఖ ముండెఁ గురువరేణ్య. 453

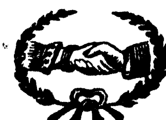
వ. అని యిట్లు ధర్మతనయునకు భీష్ముండు పురర్యాఖ్యాతం బైనయింద్రబలిసంవాదంబు సెప్పె నని చెప్పిన విని మఱియేమిసత్కథలు సెల్లెఁ జెప్పు మని యడుగుట యు. 454

చ. పరమమునీంద్రసంయమనపక్వవివేకవిభూతిరమ్య వి
స్తరమహనీయతార్కికవచఃకలనానభిగమ్య దేవతా
సురపరిరక్షణోన్మథనశోభికటాక్షవిహార నిత్యసుం
దరశుభకాంతిపూర దురితప్రవిదారణ పీతకారణా. 455

క. ఆదిత్యమరుద్వసురుద్రాది సకలదేవతామయాత్మక శ్రీసం
పాదనవిధావిచక్షణ, పాదసరోజా మహర్ద్ధి భక్తసమాజా. 456

మాలిని. అమలహృదయవేద్యా హవ్యకవ్యప్రసాద్యా
శమసుఖమయమూర్తి సర్వలోకప్రవర్తీ
కమలభవనిషేవ్యా కామదూరానుభావ్యా
యమనియమవికాసీ వ్యాసచేతోనివాసీ. 457

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.



శ్రీ

శ్రీ గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

శాంతిపర్వము - పంచమాశ్వాసము



కరణనిపుణచరణ
వ్యాకోచాంభోజనిత్య వాసముదితసు
శ్లోకమునిచిత్తభృంగ మ
హాకరుణామిళదపాంగ హరిహరనాథా. 1

— శ్రీశక్రసంవాదప్రకారము —

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లింద్రబలిసంవాదరూపం బునం గాలప్రకారంబు విని యుధిష్ఠిరుండు దేవవ్రతునితోడ. 2

క. ఏమిట రూపగుఁ బురుషుం, డేమెయి రూపు సెడు నాకు నెఱిఁగింపుము తే
జోమహిత యనిన నతఁడా, భూమిపతికి నిట్టు లనియె భూపప్రవరా. 3

వ. ఇవ్విషయంబునకు నొక్కయితిహాసంబు శ్రీశక్రసంవాదం బనం గలదు దానిం జెప్పెద నాకర్ణింపుము నారదమునీశ్వరుం డెందును నిజేచ్ఛం జరియించుచుండి యొక్కనాఁడు మందాకినికిం జని కృతస్నానుం డై. 4

క. ఆనదియం దాచరితస్నానుం డై నియతి నున్నశక్రుం గని య
చ్చో నయ్యిరువురు సల్లా, పానందముఁ బొందుచుండ నాకాశమునన్. 5

తే. బాలభానుబింబము గెడ్పుఱచునట్టి
దీప్తిమండలి దోఁచె నద్దేవపతియు
మునిపతియుఁ జూచుచుండ గ్రక్కున విమాన
మవతరించి యాసన్న మై యతివ యొ(?)త్తు. 6

క. పురుహూతుని కభిముఖ యై, కరములు మోడ్చుటయు నతఁడు గౌరవమున నె
వ్వర వబ్జానన యెచటికి, నరిగెద వెం దుండి రాక యనియె నరేంద్రా. 7

సీ. అనవుడు నద్దేవి యాదరభరిత యై బాలార్కబోధిత పద్మజాత
యైనట్టిదాన శ్రీ యన లక్ష్మి నా భూతి యనఁగ వెలుంగుదు ననఘ యేను

స్వాహాస్వధా మతి శ్రద్ధా ధృతి స్మృతి మేధల దనుజుల మెచ్చి వారి
కడ నుండి మెచ్చ కిప్పుడు నీకడకు నేగుదెంచితి ననిన నద్దివిజనాథుఁ

తే. డేమి కారణమున మెచ్చి తేకతమున, మెచ్చవైతి దానవుల నీ మెచ్చుచొప్పు
మాకు నెఱిఁగింపు మనిన నమ్మానినీయ, వాక్య యి ట్లని చెప్పె నవ్వాసవునకు. 8

క. దానాధ్యయనాతిథిస, న్మానాదివిశిష్టగుణసమగ్రతకలిమిం
దానవుల నియ్యకొంటిని, వాని విడిచి గర్వు లగుట వారి విడిచితిన్. 9

వ. సత్యధర్మపరుండ వగుటం జేసి నీపాల వసియింప దలఁచి వచ్చితి నని చెప్పి
వెండియు. 10

సీ. గురుభక్తినిరతులు సురపితృపూజనపరులును సత్యసంభాషణులును
దానశీలురుఁ బరధనపరదారపరాఙ్ముఖచిత్తులు బ్రాహ్మణప్రి
యులు దివానిద్రావియుక్తులు వృద్ధదుర్బలదీనయోషిత్కృపారతులును
శౌచులు నతిథిభోజనశిష్టభోజులు నేను మెచ్చుజనంబు లిట్లు గాక

తే. ధర్మ మెడలి కామంబు గ్రోధంబుఁ జాలఁ, గలిగి గర్వులై బలసి క్షేత్రంబు నిడక
పరుషవాక్కులఁ గ్రూరంపుఁజరితములను, మిగిలి వర్తించువారు నామెచ్చుగారు.

క. బుద్ధియు ధృతియును నీతియు, శ్రద్ధయు సన్నతియు క్షమయు శాంతియు ననఁగా
వృద్ధశ్రవ యేన్వురు మ, న్వృద్ధిప్రదదేవతలు శ్రుతిస్మృతికథితల్. 12

క. అష్టమి యగు దేవత నేఁ, గష్టాత్ము లసురులందుఁ గని విడిచితి మ
త్తుష్టికరచరితు లగుటం ద్రి, విష్టపపతులకడ నిలిచి వెలసెద ననినన్. 13

క. అభినందించిరి దేవ, ప్రభుఁడును నారదుఁడు నపుడు పవనంబును సౌ
రభసుఖసంస్పర్శంబుల, నభిరామం బగుచు వీచె నల్లన యచటన్. 14

ఆ. కురిసెఁ బుష్పవృష్టి మొరసె గీర్వాణదుం, దుభులు సిరి వరింప నభినవోజ్జ్వ
లత్వ మొంది దివిజులకు నేత్రపర్వమై, పొలిచి యింద్రుఁ డాత్మపురికి నరిగె. 15

క. శతమఖకమలావాసా, ప్రతిమసమాగమవిశేష బహుళమత మగునీ
యితిహాసము శ్రుత మైనఁ బఠిత మైనను నెఱయ సంఘటించును లక్ష్మిన్. 16

క. ఇందులతాత్పర్యము నీ, డెందము నొందించి యతిదృఢీకృతశీలా
స్పందితుఁడ వగుము తిర మై, యిందిర నీకడ వసించు నిభపురనాథా. 17

క. అనిన విని ధర్మజుఁడు శాం, తనవుని తో జనుల కెవ్విధము నాచారం
బున నెట్టిపాటిశీలం, బున నేవిద్యను మహాత్మ ముక్తి వొరయదున్. 18

క. అనవుడు నతనికి నతఁ డి, ట్లను విను మితిహాస మొకటి యది నీప్రశ్నం
బున కుత్తర మగు నేర్పడ, వినిపించెద గాఢతరవివేకనిరూఢా. 19

—o దేవలజైగీషవ్యసంవాదప్రకారము o—

వ. అసితుం డగు దేవలుండు జైగీషవ్యుం డనుసంయమితోడ నీవృత్తం బెఱింగికొన
వలయు నెఱింగింపవే యనిన నమ్మహాత్ముం డమ్మునివరున కి ట్లనియె. 20

ఆ. శాంతిమంతు లైనసౌమ్యుల కెయ్యది, నిష్ఠ దానియందు నిరతిశయసు
మాదరంబు గలదు నాదుచిత్తంబున, వినుము తద్విధంబు విస్తరింతు. 21

క. వినుతించిన నిందించిన, ననఘా మనమునఁ బ్రియంబు నప్రియమును లే
కునికియు వ్రేసిన నైనను, గనలు వొడమమియుఁ బ్రబుద్ధగణ్యగుణంబుల్. 22

ఆ. ఒకటి గోరి దాని కుల్లంబు [1]గందంగ, జాలిఁ బడమి యేమి సంభవించె
నేని దానఁ దృప్తి నూనుట దప్పిన, పనికి వగవ కునికి భవ్య [2]గుణము. 23

క. హర్షంబును మానంబు న,మర్షము నపరాధమును సమదభావము ను
త్కర్షాపకర్ష చింతలు, నార్షసమాచారమున నిరస్తగుణంబుల్. 24

క. అవమానమునకుఁ దృప్తుం,డవు నమృతము ద్రావినట్ల యంచితసన్మా
నవిధికి నుద్వేగముఁ బొం,దు విషంబునఁబోలె శమరతుఁడు మునినాథా. 25

క. చుట్టము పగ యనుభేదం, బెట్టిజనులవలనఁ దగుల దెల్లప్పుడు నె
ప్పట్టున నద్దానను మదిఁ, బుట్టదు సంతోషహాని బుద్ధాత్మునకున్. 26

ఆ. ఇంద్రియముల గెల్చి హృదయంబు శాంతిసు,ఖంబుఁ బొంద నిర్వికారవృత్తి
గైనవానిపొందు మానితగతి దేవ,తలకుఁ బొంద నరిది ధర్మనిరత. 27

క. అని చెప్పె ననుడుఁ గుంతీ,తనయాగ్రజుఁ డాత్మసమ్మదముఁ బొంద నదీ
తనయునితో నెవ్వఁ డఖిల, జనప్రియుఁడు సకలసత్త్వసమ్మతుఁ డనినన్. 28

ఉగ్రసేనశ్రీకృష్ణసంవాదప్రకారము

వ. అమ్మహాత్ముం డమ్మహీపతి కిట్లను నారదునివిషయంబుగా నుగ్రసేనునకుఁ గేశవునకు సంవాదంబు గలిగె నది నీయడిగినయర్థంబుఁ దేటపఱుచు దాని నాకర్ణింపుము 29

క. నరనాథ యుగ్రసేనుఁడు, హరితో నిట్లనియె జనము లభిపన్నత
త్పరు లగుదురు నారదునెడ, నరయఁగ నతఁ డంతవాఁడె యంబుజనాభా. 30

వ. అనుటయు నాకృష్ణుం డగ్గురుమతి కిట్లనియె. 31

సీ. శ్రుతము నాచారంబు నతిశయవంతంబు లెడ నహంకార మొక్కింతయేని
లేదు శీలము గడు లెస్స వేషము నిర్వికారం బమత్సరగర్వమదుఁడు
[3]జననంబుఁ దపము దేజంబును బుద్ధియు వినయంబు నయమును విశ్రుతములు
ధైర్యంబు వచనమాధుర్యంబు శౌర్యదైన్యక్రోధలోభనిరాసకత్వ

ఆ. మోజ యతనియందు నైజంబు లీర్ష్యయు, నుద్ధతియు నసూయయును నవజ్ఞ
యును నెఱుంగఁ డట్టిమునివరు నారదు, నఖిలజనులుఁ బొగడు టరుదె యధిప.

వ. అని చెప్పె నగ్గుణంబు లఖిలప్రియకరంబులు సకలసత్త్వసమ్మతంబు లనిన విని ధర్మతనయుండు శంతనుతనయుతోఁ గాలావయవప్రకారంబులును యుగప్రమాణంబులును భూతవిధంబులు నెఱింగింపవే యని యడుగుటయు నతండు శుకుం

1. గుందంగ. 2. విధము. 3. జ్ఞానంబుఁ.

డడుగ వేదవ్యాసమునీశ్వరుండు సెప్పినయర్థంబులు నీయడిగినవియును మఱియు
ననేకంబులుఁ గలవు సెప్పెద వినుమని యజ్ఞనపతి కిట్లనియె. 33

క. అనఘుఁ బరాశరసూను స,వినయంబునఁ జేరి భక్తివినతుం డై త
త్తనయుండు బుద్ధిసంపన్నుఁడు శుకుం డిట్టు లనియెఁ గౌరవనాథా. 34

తే. కాలవిధములు భూతసంఘప్రకార,ములును లోనుగ నెఱుఁగంగవలయు వాని
బహుళకారుణ్యసంపద పల్లవింప, నాకు నెఱిఁగింపవే మునినాథవర్య. 35

వ్యాసుఁడు శుకునకుఁ జెప్పినకాలాదియుగనిరూపణము

వ. అనిన విని భరితాదరుం డై వేదవ్యాసమునీశ్వరుం డమ్మహనీయున కి ట్లనియె. 36

క. కాలములకు భూతములకు, నాలంబనభూత మగుమహామహిమఁ గ్రియా
లీల వెలింగెడునప్పర, మాలోకం బెందు నిష్క్రియాత్మక మయ్యెన్. 37

వ. అది భావనీయంబు. 38

క. వినుము నిమేషంబులు పది,నెనిమిది యగుఁ గాష్ఠ గాష్ఠ లిరువదియుం దో
డనపదియుం గళయగు నవి,యును ముప్పఁదుఁ గళలై ముహూర్తమునడచున్.

తే. మూఁడుపదులు ముహూర్తముల్ మోహదూర
యగు నహోరాత్ర మట్టివి యన్ని గూడ
మాస మవి రెండు ఋతు వనుమహితసంజ్ఞఁ
బరఁగ ఋతువు లాఱైన వత్సరము వత్స. 40

తే. అందు మూఁడేసిఋతువుల కయననామ,కంబు లగు నుత్తరాఖ్య మొకండు దక్షి
ణాభిధాన మొక్కటియు గుణాభిరామ,యవియహస్సురాత్రియు ననఁగఁ బరఁగు.

వ. అది యోగిజనంబుల నిర్దేశంబు. 42

తే. అనఘ యుత్తరదక్షిణాయనములమ్మ,హాత్ములగ్నియు ధూమంబు నంద్రు మఱియు
వినుము శుక్లంబుఁ గృష్ణంబు ననుటగలుగు, [1]సుగతికగతికి హేతువు లగుటఁ జేసి.

క. నరులనెలలు నేఁడులుఁ బితృ,సురులకు దినము లగు నంద్రు సూరులు వరుసం
బరఁగుకృతత్రేతాద్వా,పరకలియుగవత్సరములభంగిఁ దెలిపెదన్. 44

వ. ఆకర్ణింపుము. 45

చతుర్యుగసంవత్సరపరిమితిప్రకారము

సీ. విబుధులపండ్రెండువేలేండ్లు సనునంత నాలుగుయుగములు నోలి నడచుఁ
గృతయుగమ్మున కందుఁ జతురంశకములుఁ ద్రేతకు మూఁడుపాళ్లును ద్వాపరంబు
భాగద్వయంబునఁ బర్యవసిత మగుఁ గలియుగ మంశ మొక్కటన తీఱు
నిబ్భంగిపాళ్లగు నిన్నియుగముల కంబరయుగ్మవసువార్ధిపరిమితములు

తే. ఖస్వయుర్తుగుణంబులు గగనయుగళ
వేదనేత్రంబులును నభోద్వితయకరసు

1. సుగతి దుర్గతిహేతువు.

థాంశలును వచ్చుమున్నాట యఱువదింటఁ
బెంప మానుషాబ్దంబు లై పేర్చి యుండు. 46

వ. ఇట్లు కృతయుగంబునకుఁ బదియేడులక్షలు నిఱువదియెనిమిదివేలును త్రేతాయుగంబునకుఁ బండ్రెండులక్షలుఁ దొంబదియాఱువేలును ద్వాపరంబునకు నెనిమిదిలక్షలు నలువదినాలుగువేలును గలియుగంబునకు నాలుగులక్షలు ముప్పదిరెండువేలును మనుష్యవత్సరంబు లయ్యె నిందులోన సంధ్యలును సంధ్యాంశంబులు ననువేళ్లఁ గొంతేసికాలంబు సెల్లు. 47

క. క్రమమున సంధ్యలు సంధ్యాం,శములు ననం బరఁగు బుత్ర సకలయుగాద్యం
తములును యుగయుగమునకుం, దమలో న[1]వి సరియు కాలతత్త్వం బరయన్. 48

వ. అది యెట్లంటేని దేవసంఖ్యం జెప్పెద. 49

క. నన్నూఱులు మున్నూఱులు, నిన్నూఱులు నూఱులును మహితవర్షము ల
య్యన్నియుగములకును గ్రమా,న్నత సంధ్యలను వానిసంధ్యాంశములన్. 50

వ. ఇట్లు కృతయుగంబునకు సంధ్య లక్షయు నలువదినాలుగువేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ త్రేతకు సంధ్య లక్షయు నెనిమిదివేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ ద్వాపరంబునకు సంధ్య డెబ్బదిరెండువేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ కలియుగంబునకు సంధ్య ముప్పదియాఱువేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ యివి మానుషవత్సరంబులు. 51

క. వరుసఁ గృతత్రేతాద్వా,పరకలియుగములఁ బసంబు ధర్మజ్ఞాన
స్ఫురణము యజనము దోషా,పనయము మానవులకుం [2]ప్రధానతఁ గలుగున్. 52

క. న్యాయంబులు ధర్మంబులు, నాయువులుఁ దనూబలములు నంతంతకు వ
త్త్సా యెంతయుఁ దఱుఁగుం ద్రే,తాయుగముఁ బొడంగి మనుజతతి కరయంగన్.

తే. ఆయుగంబులు నాల్గు మహాయుగంబు
నాఁగఁ జనుఁ దత్సహస్రంబు నలువ పగలు
దానికొలఁదియ రేయును దీని నెఱుఁగు
ప్రౌఢజనములు సు మ్మహోరాత్రవిదులు. 54

తే. అతఁడు రాత్రి నిద్రించు నిద్రావసానమ
ప్రళయ మగు లోకములకుఁ బ్రభాత మగుడు
మేలుకను దివమున భూతజాలసృష్టి
పరతఁ బొందుఁ బర్యాయ మిప్పాటఁ జెల్లు. 55

వ. అని వెండియు. 56

తే. అనఘ బ్రహ్మంబు తేజోమయంబు శుక్ల, మగ్రభాసిత మెద్దానియతులసార
రసము విశ్వంబు నది యహర్మహితకాల, బుద్ధమై చేయు బహువిధభూతసృష్టి.

1. విపర్యకాల. 2. ప్రధానగుణంబుల్.

వ. తత్ప్రకారం బెట్టి దనిన నమ్మహనీయతత్త్వంబువలన. 58

ఆ. విను మహన్మనోగగనపవనానల, సలిలభూము లనఁగ సంభవించు
మహితవిభవములు క్రమంబున నేడు రూపములు జన్యజనకభావ మొంది. 59

క. క్రమయుక్తిని శబ్దస్పర్శములను రూపరసగంధసద్భావములుం
దమగుణములుగా నాకాశము మొద లగుభూతములు ప్రశస్తి వహించున్.

క. నరనుత విను మీ సప్త, స్వరూపములు పురుషు లండ్రు సంయమివరు లీ
పురుషులు గూడిన సృష్టికి, [1]వెరవగు లది సంఘటిలమి వేర్పడి రేనిన్. 61

వ. ఇట్టిమహిమ గలిగి. 62

క. తేజోరూపము బ్రహ్మము, ప్రాజాపత్యం బనంగఁ బరఁగి పురుషుఁ డు
ద్భ్రాజిష్ణుసత్యనిత్యా, వ్యాజమహిమ వెలుఁగు చుండు నకలంకమతిన్. 63

క. వ్యాపకుఁడు స్రష్ట బ్రహ్మ ప్ర, జాపతి నాఁ బరఁగి నిత్యసత్యాత్మత్వో
ద్దీపితుఁ డై పురుషుఁడు నిర్లేపుఁ డనిర్దేశముం గలిగి వెలుఁగొందున్. 64

క. సురసంయమిగరుడోరగ, నరకిన్నరగిరిసరిద్వనయోధులఁ ద
త్కరణీయములం జేయుం, బురుషుఁడు దివ్యాంతరంగమునఁ దలఁచి సుతా. 65

వ. ఇట్లు గలిగి వర్తిలుచున్నలోకంబులందు. 66

ఆ. పౌరుషంబు సూవె ఫలద మండ్రు గొంద, ఱనఘ దైవమిచ్చు నండ్రు కార్య
ఫలము గొంద ఱెల్ల ఫలము భూతస్వభా, వంబ యండ్రు గొంద ఱమితతేజ. 67

వ. ఇవి కర్మస్థుల తెఱంగులు సత్త్వస్థులు సమదర్శను లయి యుండుదురు విశేషంబు
వినుము. 68

క. శివకరము దమము మేధా, ధవ సకలజనంబులకును దానికి మూలం
బవిరళశమదమసంపద, లవుట నిది మనంబుతోడ నలవడ వలయున్. 69

వ. స్వాధ్యాయంబు దమంబునకు బలం బిచ్చి తత్ఫలంబు గావించు. 70

క. అరయంగా [2]శబ్దంబును, బరంబు నన రెండు సూవె బ్రహ్మములు గుణో
త్తర శబ్దబ్రహ్మభజన, పరుఁడు పరబ్రహ్మమహితపదముం బొందున్. 71

క. పరమబ్రహ్మము భూతో, త్కరముం గలిగించు మ్రింగు, దా నిష్క్రియతా
స్ఫురితం బయ్యును బ్రకృతి, స్ఫురణను శబలత్వ మొంది పురుషవరేణ్యా. 72

వ. సృష్టితెఱంగు మున్నెఱింగించితి సంహారప్రకారంబు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. 73

తే. స్థావరములు జంగమములుఁ దన్నుఁ గలయ
విలయ మొందిన ఘటపృష్ఠవిధము దాల్చు
భూమి నంబువుల్ మ్రింగు నంబువుల నగ్ని
యగ్ని ననిలుం డనిలు, ద్రావు నాకసంబు. 74

ఆ. ఆకసమును మనసు హరియించు గంధాది, యగుగుణాళితోడ నఖిలభూత

1. వెర వగు నది. 2. శబ్దం బనఁ.

ములును నిట్లు లయముఁబొందినఁగ్రసియించు, మనసునాత్మగుణమునెనసివిధుఁడు.
క. ఆతనిఁ బొదువు సంకల్పం, బతులజ్ఞానంబు దాని నడఁచును విజ్ఞా
నితఁ దద్బలముఁ బురుషదే,హితనుం గాలంబు వరుస నెడలం జేయున్. 76
క. కాలం బెడలిన విద్యో,న్మీలిత మగుబోధ మన్యమిశ్రత్వంబుం
దూలించి వెలుఁగుచుండు న,కాలమతిఁ బ్రహ్మ మని ప్రశస్తము శ్రుతులన్. 77
క. విను మీసంహారణంబును, దనరస మాతత్త్వ మవ్విధంబున దివసం
బును రాత్రియు భూతములకు, జననము విలయమును జేయు సంక్రీడమెయిన్.
వ. అని చెప్పి పారాశర్యుం డాన్యవర్యుం డగు శుకునితో వెండియు నిట్లనియె.
సీ. జనియించి విప్రుండు జాతకర్మంబును జౌలంబు సుపనీతి సంస్కృతియును
బడసి యాచార్యునిపాల నధ్యయనంబు సేసి తా నాతనిచే ననుజ్ఞ
గాంచి తక్కటివి మూఁ డంచితాశ్రమములయందు నొక్కటి వూననగు గృహస్థ
ధర్మమాశ్రయ మండ్రు తక్కినమూఁటికిఁ గావున నది పూని దైవపైతృ
తే. కంబు లైనఋణంబులఁ [1]గ్రాఁచు వడుగు
నాఁటినడవడి ఋషులఋణమ్ము దీర్చి
వచ్చి కాన కాషాయపక్వతఁ [2]బ్రశుద్ధిఁ
బొంది మఱి యుత్తమాశ్రమ మొందు టొప్పు. 80
తే. క్రతువు సేఁత సేయించుట శ్రుతులు గాఢ
నియతిఁ జదువుట చదివించుటయును ధనము
లీగి కొనుట షట్కర్మంబు లింతవట్టు
నర్హకృత్యంబు లండ్రు ధరామరులకు. 81

దానగుణంబు సర్వవర్ణసామాన్యంబుగా నిరూపించుట

వ. దానానుష్ఠానంబు సర్వజాతిసామాన్యం బయినయుత్తమధర్మంబు పుణ్యపను లను దాతవ్యంబు గానివస్తువు లేదు కాశ్యుం డనురాజు దనప్రాణంబు లిచ్చి బ్రాహ్మణప్రాణంబులు గాచె నౌశీనరుం డగుశిబి యాత్మాంగంబుల నౌరస పుత్త్రునిని బ్రాహ్మణార్థంబుగా నొసంగెఁ గాశీపతి యగుప్రతర్దనుండు బ్రాహ్మణు నకై నిజనయనంబు లిచ్చె విదేహుండును జామదగ్న్యుండును గయుండును నొక్కొక్కతఱి సకలవసుంధరయును బ్రాహ్మణుల కిచ్చిరి పాంచాల్యుం డగుబ్రహ్మ దత్తుండు శంఖనిధి విప్రోత్తములకు దానంబు సేసె మఱియును బ్రాహ్మణులకుఁ బ్రాణశరీరమణిహిరణ్యకన్యాగవాదిప్రశస్తవస్తువు లనేకు లర్హుల కొసంగిరి వారలకెల్లను సమకూరినసద్గతులవిశేషంబులం జెప్పం బెద్ద యని వెండియు. 82
క. దానాధ్యయనయజనముల, నానావిధపాపములు వినాశముఁ బొందుం
గాన యవి మేలు హింసా,హీనత ధర్మవిధి లేనియెడఁ గడు వలయున్. 83

1. గ్రాఁచి...వచ్చెఁగాన; గ్రచ్చువడక...2. బ్రసిద్ధిఁ.

ఆ. ధూతపాపుఁ డైనభూతాత్మకుండు లఘ్వాశి యగుచు నింద్రియముల గెల్చి
మనసులోనఁ గామమును గ్రోధమును జొరనీక బ్రహ్మపదము నిచ్చఁ గోరు. 84

ఆ. ఇట్టివాఁడు వెడల నీదు నింద్రియజల, మన్యుపంకలోభమయతటాది
ఘోరరూప యగు నపారసంసారవిశాలనదిఁ బ్రశాంతశాలిహృదయ. 85

తే. ఘనతరప్రజ్ఞ యను తెప్ప గలుగువాఁడు, సంసరణనది గడవంగఁ జాలుఁగాక
కామమును గ్రోధమును మిడిఁగలిగి ప్రజ్ఞ, వించు నేసి నక్కడచుట చిక్కువడదె.

క. గతహర్షభయక్రోధుఁడు, ధృతిమంతుఁడు నప్రమత్తధీమహితుఁడు సం
శ్రితధర్ముఁడు శాంతుఁడు నగు, నతఁ డపసాదంబు నొందఁ డతులవివేకా. 87

క. ధర్మ మధర్మమువోలె స్వధర్మము దా ధర్మవిధివిధంబునఁ దోఁచుం
గర్మసమితి నొక్కొక్కయెడ, ధర్మగతి యెఱుంగవలయుఁ దచ్ఛాస్త్రములన్. 88

వ. అని యుపదేశించి మఱియును. 89

క. జ్ఞానంబు వడయుటకు వ్యాఖ్యానసములు సునియతములు గావింతురు స
మ్మానితశాంతికొఱకు విజ్ఞానంబున నాత్మనియతి సల్పుదురు బుధుల్. 90

క. ఈ తెరువున వేదవిదుఁడు, పీతామ్నాయుండు ధర్మవేదియుఁ బాప
స్ఫీతుఁడు సరి గ్రమ్మి కడతు, రనాతురత జరామరణమహాంభోరాశిన్. 91

వ. ఆచారనేమియుఁ బ్రాణయుగంబును నపానాక్షంబును [1]హ్రీవరూథంబును సుపాయాపాయకూబరంబును ఘ్రాణశ్రవణవాహనంబును జ్ఞానసారథికంబును సర్వతంత్రప్రతోదంబును ద్యాగరశ్మియును నగు యోగరథంబు నెక్కి వెరవు గలవాఁ డక్షరపదంబు నొరం జనఁ జాలు నారథికుం డాతంత్రంబు ప్రభావంబునం జేసి. 92

క. వరుసన ధరణీపవనాంబరజలతేజముల గెలుపుబల మెక్కి యహం
కరణంబు ద్రోచు బుద్ధిం, బరువడి నడఁగించుఁ బ్రకృతిపనిఁ బెడఁబాపున్. 93

ఆ. భూమిజయము వొడఁగి పురుషుఁ డంతంతకు, వృద్ధిఁ బొంది యోగసిద్ధిఁ బొందుఁ
బొగయు మిడుఁగుఱులును బొసఁగు లేనిశిఖియు, బహులశిఖలు నైనపగిది ననఘ.

తే. విను మహంకారజయము పృథ్వీముఖంబు, లైనవానిని బుద్ధిప్రధానమును జ
యించునట్టిసంస్కారంబు నిచ్చుదాన, వగు మహానుభావంబు సంయమివరులకు. 95

వ. ఇది యోగప్రకారంబు. 96

తే. అనఘ యింద్రియముల విషయములమీఁద
నిగుడనీక మనంబుతో మగుడఁ దిగిచి
యాత్మఁ గూర్చుట సాంఖ్యులయనువు సాంఖ్య
యోగములు రెండు నారయ నొక్కతెరువ. 97

క. ఈ రెండుప్రకారంబుల, వారలకును మమత విడువ వలయుట సరి ని

1. హృత్కూబరంబును శ్రవణదర్శనవాహంబును...ధర్మప్రతోదంబును.

స్సారపుసంసారమునకుఁ, గారణము మమత్వ మగుటఁ గవిజనముఖ్యా. 93

వ. భూతతారతమ్యంబులు సెప్పెద నాకర్ణింపుము జంగమస్థావరంబులయందు జంగమంబులు లెస్స యవి జరాయువు నండంబును నుద్భిజంబును స్వేదంబును నను జనకవిశేషంబుల జనియించి బహుపాదంబులును ద్విపాదంబులును నై యుండు నందు మనుష్యులు మేలు మనుష్యులయందు జాతిధర్మోపధానకు లెక్కుడు జాతిధర్మోపధానకులయందు విప్రు లుత్తములు విప్రులయందు వేదజ్ఞు లుదాత్తులు వేదజ్ఞులయందుఁ బ్రవచనశీలు రుత్కృష్టులు ప్రవచనశీలురయం దాత్మజ్ఞు లధికులు వారలు సర్వధర్మవిదులు సత్యసంకల్పులు నఖిలభూతాధిదైవవేదులు నగుదురు వారలం జూవె దేవతలు బ్రాహ్మణు లంద్రు వా రెల్లవారికి నమస్కారాద్యుపచారాచరణీయులు వారికి సరి లేదు వా రాధారంబుగా సమస్తజగంబులుఁ బ్రవర్తిల్లుచున్నవి యని చెప్పి యమ్మహాత్ముండు వెండియు. 99

తే. బ్రాహ్మణునకుఁ బ్రధానవర్తనము వినుము, నిర్మలజ్ఞానయుక్తుఁ డై కర్మసమితి
నలఘునిష్ఠమైఁ జలుపంగవలయు జ్ఞాన,సంశయము లెల్లఁ బాయుఁ బ్రసాద మొందు.

క. ఇయ్యఖిలము సృజియింపఁగ, నెయ్యది ప్రభు వమ్మహామహితభూతముపాం
దయ్యదిశుభంబు దానమునఁ, జయ్యన సిద్ధించు నది విసంశయ మనఘా. 101

క. మైత్రిం బోలెడు ధర్మము, ధాత్రిదివిజులకు లేదు దాని నడిపినం
బుత్రా యేకర్మంబు పవిత్రతయును వలన వడి వివేకముఁ జేయున్. 102

వ. అనిన విని శుకుం డాసంయమివరున కిట్లనియె. 103

వ్యాసుఁడు శుకున కుపదేశించిన పరబ్రహ్మప్రాప్తిసాధన ప్రకారము

క. పరమబ్రహ్మపదము నధ్వరముననో ప్రజ్ఞ పెంపునలననో యోగా
చరణముననో సాంఖ్యసమా,దరణముననో పొంద వచ్చుఁ దత్త్వజ్ఞవరా. 104

చ. అనుటయు నమ్మునిప్రవరుఁ డాతని కిట్లను నీవు పేరు గ్రు
చ్చినయవి యెల్ల మేల సవిశేషతపంబును నింద్రియప్రవ
ర్తనముల నిగ్రహించుటయు రాగము లోభముఁ ద్రోవఁ జాలు నే
ర్పును వృషవిద్యయుం గలుగుపుణ్యుఁడు పొందఁగ నోపు బ్రహ్మమున్. 105

క. విను మందు నొకవిశేషం, బనఘా బుద్ధీంద్రియంబు లై దును బరముం
గనువెలుఁగున కద్దము వా,ని నడంగింపంగ మనసునిపుణత యొప్పున్. 106

క. మనసు నియమింప భూతా,త్మని యత్నం బోపు నియమమునకుఁ లోనై
మన సింద్రియములఁ గుదియిం,చిన శబ్దాదులు దొఱఁగి సిద్ధి దొరకొనున్. 107

ఆ. కనుట వినుట యాదిగాఁ గలయింద్రియం,బుల కగోచరంబు బుద్ధి దీప
రూపుగాఁగఁ దోఁచు రూపశబ్దాదిగు,ణత్త్వరహిత మైనతత్త్వ మనఘ. 108

చ. వినయము విద్యయుం గలుగువిప్రునియందును గోవునందు నొ
ప్పు నేలయు హస్తియందు నొకపోఁకకుఁ బోవనికుక్కయందు దా

ని నడిచి తెచ్చి వండి తినునీచపుమాలనియందుఁ దుల్యద
ర్శనులు దదంతరాత్ముని నిరంజనునిం గనునప్పండితుల్. 109

క. స్థావరముల జంగమముల, నావిభుఁడు వసించు నతనియందు నవి నిస
ర్గావాసత నుండును ద,ద్భావన మెఱుఁగుట తదైక్యపదముం జేర్చున్. 110

తే. క్షరము నక్షరమును ననం గలవు రెండు
మూర్తు లాత్మ కఖిలభూతములను బూర్వ
మొలయు మృత మన దివమున నుండు నమృత
మనఁగ నపరంబు రెంటిని గను బుధుండు. 111

క. ఈలోకంబుల నెల్లం, గాలము పక్వంబు సేయఁగా నెవ్వాఁ డ
క్కాలము పక్వము సేయం, జాలు నతం డమృతు నజరు సత్యుఁ గనుటకున్.

తే. విను నవద్వారపురమున వెలుఁగుచుండు
హంసుఁ డతనిన యక్షరుఁ డమృతుఁ డంప్ర
పరమయోగు లాతత్త్వంబుభంగిఁ గాంచు
యోగ్యసత్క్రియాభ్యాసవైరాగ్యపరుఁడు. 113

వ. అని చెప్పి యవ్వారాశిశయ్యుండు వెండియు. 114

తే. అనఘ విను కామమును గ్రోధమును భయంబు
నిద్రయును లోభమును జాల నిందితములు
యోగిజనులకుఁ గావున నుడుగ వలయు
వీని నైదింటి నచలావధానవృత్తి. 115

శా. కామంబుం బెడఁబాచుఁ బండితుఁడు సంకల్పంబు వర్జించి ని
ద్రామోహంబు నడంచు సత్త్వగుణచింతన్ లోభముం బ్రాజ్ఞసే
వాముద్రం దొలఁగించుఁ గ్రోధము శమవ్యాప్తిన్ మగుడ్చున్ మతి
శ్రీమాన్యా భయ మప్రమాదమున నిర్జించున్ దృఢస్వాంతుఁ డై. 116

తే. శిశ్నము నుదరమును ధృతిఁ జేయుఁ గాలుఁ,జూడ్కిఁ జూడ్కిని వినికిని శుద్ధమాన
సమున మానసవాక్కుల విమలవిద్య, ననహితుండు రక్షించుఁ గులాగ్రగణ్య.

వ. మఱియు నొక్క తెఱంగు సెప్పెద. 118

తే. ఇంద్రియములలో నొక్కటియేనిఁ బట్టు,వడక వెడలిన నాగంటిఁ బ్రజ్ఞ గాఱు
నట్లుకావున మనసు మున్నాఁగివినికి,యాదియగు నైదుఁ గ్రమమున నాఁగవలయు.

క. మనసును నింద్రియములునుం, దనయం దొదుగంగఁ [1]జేయుఁ దానుఁ దెలివి నొం
ది నిరంజనత్వసిద్ధిం, గని [2]యపధూమానలంబుకరణి వెలుంగున్. .20

మ. మన సేకాగ్రతఁ బొందఁ జేయ జనసమ్మర్దంబు వర్జించి శూ
న్యనికేతాద్రిగుహావివిక్తవనదేవాగారముఖ్యంబు లై

---

1. జేయుఁ దాను; జేయుఁ దానఁ. 2. గతధూమా.

ననివాసంబుల నుండఁగా వలయుఁ ద న్మన్నించినం గీసు నే
సిన హర్షంబు నమర్షముఁ హృదయముం జెందింప కక్షోభ్యుఁ డై. 121

క. సమదృష్టిని ఱాయియుఁ గన,కముఁ జూచుచు సత్సమాధికలితం బగువృ
త్తము నడపిన శబ్దబ్రహ్మము, ష,ణ్మాసముల యోగి [1]యతివర్తించున్. 122

క. సుత విను శబ్దబ్రహ్మము, నతివర్తించి భువనత్రయమునను యోగా
స్వాతుఁ డగుమునిగను నజాశా,శ్వతు నచలుఁ బురాణతము నజరుఁ బరమాత్మున్.

వ. అనిన విని శుకుండు వేదవ్యాసమునీశ్వరునితో ని ట్లను వేదంబు గర్మముల నాచ
రించుటయుం బరిత్యజించుటయుం జెప్పు నివ్విధంబులు పరస్పరవిరుద్ధంబు లై
యున్నయవి యిం దెద్దాన నెట్టిగతి సిద్ధించు నేర్పడ నెఱింగింపవే యనుటయు
నతం డి ట్లనియె. 124

ఆ. విను ప్రవృత్తి కర్మ మనఘ నివృత్తి ని,ష్కర్మ మరయ బంధకంబు మోక్ష
దంబు నగుట బోధనత్వసంపన్నులు, సొరరు కర్మతంత్రకరణమునకు. 125

క. కొందఱు కర్మకరణ మభి,నందింతురు వారికి జననమరణములం
బొందక పోరాదు మహా,నందముఁ బొందుదురు నిత్యనైష్కర్మ్యపరుల్. 126

ఆ. చిత్తశుద్ధిమాత్రఁ జేసె నేనియు నవి,ద్యాత్మకంబ చూవె యరయఁ గర్మ
మది దొలంగు టంచితాత్మవిద్యాత్మక, ధర్మ [2]మదియ మోక్షదంబు సుమ్ము. 127

ఉ. గుమ్మడిపువ్వుఁ దేనియయుఁ గూపము నైందవరేఖకాంతియుం
జు మ్మరయంగఁ గర్మఫలశోభనసంపద జున్ను నేలుః బూ
ర్ణ మ్మగుచంద్రబింబము ననం దగు నిర్మలవిద్య గాఢపా
కమ్ము ఫలోదయం బది యఖండసుఖాత్మపదంబు పుత్రకా. 128

వ. కర్మంబునం గానిది గాని విద్య నయ్యేడునట్టితెఱం గెఱింగించెద. 129

క. విను రేఖామాత్రపుఁ జం,ద్రునియట్టులజీవుఁ డతనిదుష్కృతముఁ బో
లినయజ్ఞానము నపగమ,మున బోధానందసాంద్రపూర్ణతఁ బొలుచున్. 130

బ్రహ్మచర్యంబు బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తికి ముఖ్యకారణం బని చెప్పుట

వ. అని చెప్పిన విని విద్య యెట్టివారికి నలవడు నెఱింగింపవే యనిన నందనునితో
గంధవతీనందనుం డి ట్లనియె. 131

తే. బ్రహ్మచర్యసమేతతపంబు విపుల, కాననమున వానప్రస్థగణముపొంత
నిలిచిచేయుచుఁ బర్ణశాలలకు నుచిత,కాలమునఁ జని యెత్తి భిక్షలు భుజించి. 132

క. నుతియును [3]నమస్కృతియును లేక తిరిగి శుభ మశుభ మనువగం బొందక గో
ష్ఠి తెరువు సొర కుండుట సు,వ్రత మది యధ్యాత్మవిద్యఁ బ్రచురముఁ జేయున్.

ఆ. అనుదు నతఁడు కర్మ మఖిలంబు నీడఁబో,విడుచు టొప్ప దండ్రు వేదవిదులు
దాని నాదరింపఁ దగ దొకో సంయమి,ప్రవర సందియంబు వాపవలయు. 134

---

1. మతివర్తించుక్. 2. మాత్మమోక్షదంబు. 3. (దిరస్కృతియును.

వ. అనినం గర్ణంబు విమనమియు విమచుటయుం గలిగి యుండుఁ దదీయయోగ్యతా
విశేషంబు లెఱింగించెను. 135

సీ. విను మని ముని యిట్టులను బ్రహ్మచారి గృహస్థవానప్రస్థయతులు విహిత
కర్మనిష్ఠత సిద్ధిఁ గాంతు రాశ్రమచతుష్కము: జతుష్షష్టికాఘటిత మైన
నిఃశ్రేణి తుదిముట్టునెల వెక్కుటకు నిట్టి క్రమవర్తనమె సుకరంపుమార్గ
[1]మాయాపుమొదలి నాలవుపాలు గురుపాల దాసునియట్ల సంతతముఁ బసులు
తే. ప్రీతిఁ జేయుచుఁ గుడిచినపిదపఁ గుడిచి, శయ్యఁ జెందిన నాతనిచరణయుగము
కరయుగంబున నొత్తుచుఁ గలితనిద్రుఁడైన నిద్రించు బ్రహ్మచర్యాన్వితుండు.
క. రసగంధప్రముఖంబుల, దెస వేడుక లేక గురుమతికి వచ్చినయ
ట్టిసమయములఁ దగ వేదాభ్యసనంబులు సేయుచుండు నాతఁడు నియతిన్. 137
వ. ఇది బ్రహ్మచారిప్రకారం బాతం డాశ్రమాంతరగతుం డయి వర్తించువిధంబు
సెప్పెద. 138

సీ. సవినయంబునఁ దనశక్తితో గురునకు దక్షిణ యిచ్చి యాతండు వనుపఁ
గా సమావర్తనకార్యంబు నడపి వివాహమై హవ్యకవ్యముల నతిథి
తోషణబాంధవపోషణంబుల సత్యభాషల నిజదారపరతఁ బుత్ర
సంతతిఁ గ్రతువిశేషంబుల నొకయాయురంశంబు గడపి గృహస్థధర్మ
తే. వృత్తిఁ గృతకృత్యుఁ డగు నగ్ని విడువ కడవిఁ
బూరిపంటల ఫలమూలములను భిక్షు
పూజ సలుపుచుఁ బరిశిష్టములు భుజించి
తపము సేత వానప్రస్థధర్మసరణి. 139

క. వానప్రస్థప్రక్రియ, దా నొకపాలాయువునఁ బవంపషి తుదిపా
లైనను సన్న్యాసాశ్రమమునకుఁ జొచ్చువాఁడు శాంతాత్ముఁ డై. 140
వ. ఇట్లాయురంశంబులు నాలుగుం జెల్లుట యుత్తమధర్మస్వరూపం బంశత్రయ
కాలాచరితం బైనయాశ్రమత్రితయంబు ప్రవర్తనంబులఁ గషాయపక్వం బగు
టయుఁ జతుర్థాశ్రమంబుఁ జెందుట కృత్యంబు దానితెఱం గెఱింగించెద నవ
హితుండ వై యాకర్ణింపుము. 141

సీ. ఆత్మయం దగ్నిసమారోపణము సేసి యజనమాంతరముగ నకృతసంధి
విగ్రహుం డగుచుఁ బరిగ్రహవిముఖుఁడై ముందుండు ననికేతనుండు వృక్ష
మూలవాసియును గపాలధారుండు నేకాకియు నక్రోధకామశోకుఁ
డును గాఁగవలయు భిక్షునకు నిందాస్తుతుల్ దనయందు యడఁగంగఁ దాను బరుల
తే. దిక్కువలుకక దివియెల్లఁ బిక్కటిలఁగఁ, దాన యున్నట్లు గనుచు నేమేనిఁ గుడిచి
యెద్దియేనియుఁ గట్టి యెందే శయించు, నతని దేవతల్ బ్రాహ్మణుఁ డండ్రుపుత్ర.

1. మాయువుమొదల నాలవుపాలు.

క. జననికరములకుఁ దొలఁగును, ఘనభుజగంబులకుం బోలెఁ గనుఁ బీనుఁగుం గా
వనిశం దనుఁ బోటించిన, ననఘా నరకముగఁ దలఁచు నతఁడు మనమునన్. 143

తే. ఆతనివలన భూతములకు నభయ మగుట
భూతములదెస నభయంబ యాతనికిని
బుత్ర యాగు లెల్లవియును భూతములకు
నభయ మిచ్చుటఁ బోల వంద్రార్యజనులు. 144

ఆ. జంతుపదము లెల్ల దంతిపదంబులో, నడఁగుక్రియ నహింసయందు సకల
ధర్మములు నడంగుఁ గర్మసంత్యాగికి, నైన భూతదయ సమగ్గుణము. 145

వ. కావున. 146

క. జగముల కెల్ల శరణ్యుం, డగుచు నమృతసిక్త మైనయాత్మమనసుతో
విగతాఖిలలేపస్థితి, గగనమున ట్లుండు నతఁడు గణనాధికుఁ డై. 147

వ. అని చెప్పి యప్పరాశరనందనుండు వెండియు నిట్లనియె. 148

వ్యాసుఁడు శుకున కుపదేశించిన యంతర్యాగప్రకారము

తే. హృదయవేదికయందు సమిద్ధమూర్తి, వెలుఁగుచుండు తేజమునందు వేల్చుఁ బ్రాణ
ములను యాజి యట్లంతరమున నొనర్చు, యాగమున వీతకల్మషుం డై వెలుంగు.

క. విను మాత్మతీర్థసంస్నానము తెఱం గెఱుఁగునట్టివానికిఁ దిరుగం
జన వలయునె పెఱచోటుల, కని చెప్పుదు రాత్రితులను సధ్యాత్మవిదుల్. 150

తే. అవనిఁ బొందదు దివమున నప్రమేయ, మండజంబు హిరణ్మయమండమధ్య
మున వెలుంగు సుజ్జ్వలపక్షఘనత దాని, నెఱుఁగు సంతతయోగసమేతుఁ డనఘ.

క. విను మూఱంచులుఁ బండ్రెం, డనుపమధారలును నై నిజాస్యము విశ్వం
బును బొదువఁ దిరుగు కాలం,బనుచక్రము దురవబోధ మది యడఁగు గుహన్.

ఆ. మనసు నింద్రియములఁ బనిగొని పురుషుండు, ప్రచురశక్తి లేనిరథ్యసమితి
నడపు రథికుమాడ్కి నడవడి నవి యీడ్చు, నట్టులైన నశుభ మావహిల్లు. 153

క. తనకు మహితప్రసాదం, బొనరక యున్నెనిఁ గీళ్లు లోలయు నది దృఢ
త్వనిరూఢ మైనఁ జేకులు, ననంతపదసిద్ధి దాని కను వెఱిఁగింతున్. 154

తే. సర్వసంకల్పరహితుఁ డై సత్త్వమున వి,నిశ్చలంబుగఁ జిత్తంబు నిలుపవలయు
సత్త్వసక్తచిత్తంబు ప్రసాద మొసఁగు, దానఁ గాలంబు నడపు టుత్తమవిధంబు.

క. వినుము నివాతస్థానం,బునఁ గంపనరహితదీపము వెలింగెడు చా
డ్పున నంతరాత్మ వెలుఁగుచు, మునికి ప్రసాదంబుభంగి యుత్తమధిషణా. 156

క. విను తత్ప్రసాదవంతుఁడు, దనయందు నిరంజనముగఁ దన్నని శంబుం
గనుఁగొనుచు నియతి నియతా,శనుఁ డై యుండుట యొనర్చు శాశ్వతపదమున్.

తే. అతులవేదాంతశాస్త్రమహాంబురాశి, ద్రచ్చి పుచ్చిననవనీత మిచ్చితిని స
మాదరంబునఁ గైకొని మనుసరించు, నిర్మలాత్మతపస్వికి నీవు నొసఁగు. 158

ఆ. సకలరత్నపూర్ణసర్వవసుంధరా, చక్రదానవిధియు సరి యనంగ
రాదు విశ్వవేదరాశిసారార్థ్యాత్మ,విద్య యిచ్చుటకు వివేకధుర్య. 159

వ. అని యుపదేశించి యింక నేమి వలయు ననిన శుకుండు దీనికంటె విన వలయు
నది గలదె దీని నతిసువ్యక్తంబుగా ననుగ్రహింపవే యనుటయు ననుకంపావిధేయుం
డగుసాత్యవతేయుం డతని కిట్లనియె. 160

క. భూతంబులఁ బచరించుచు, భూతాత్ముఁడు హానిఁ దనవిభూతి నడంచుఁ గా
భూతాపహరణంబు నిజ,ద్యోతనము విధేయవృత్తి దుర్గశ పుత్రా. 161

క. అవయవము లెట్లు కూర్మము, నివిడించును లోని కడంచు నెఱి నట్టుల భూ
తవితతి భూతాత్ముఁడును, బ్రవర్తననివర్తనములపాల్పడఁ జేయున్. 162

క. మాయాశబలుం డై యటు, సేయక పోరాని భూతసృష్టి యొనర్చుఁ గా
మాయఁ బెడఁబాప భూతని,కాయాంభవ మగు నదియ కవిజనముఖ్యా. 163

తే. గగనపవనతేజోజలక్ష్మాగుణములు, సూవె శబ్దాదికంబును శ్రోత్రముఖ్య
కంబునై చెల్లువిషయచయంబు నింద్రి,యవ్రజంబును సర్వంబు నడఁచు శమము.

క. విను మై యింద్రియములకును, మనంబు షష్ఠంబు సప్తమత్వము బుద్ధిం
[1]బనుగొను భవ్యక్షేత్ర,జ్ఞునియం దష్టమత గల్గు సుగుణాభరణా. 165

తే. తలఁచు మనమందు నిశ్చయదశ యొనర్చు
బుద్ధి సర్వైకసాక్షిత్వమున వెలుంగు
నంతరాత్ముండు క్షేత్రజ్ఞుఁ డనఁగ వాని
మెఱపు సత్త్వాదిగుణము లై మెఱయు వత్స. 166

తే. స్వస్థతయు దుఃస్థతయు జడత్వమును గ్రమపు
గణన సత్త్వరజస్తమోగుణము లవి స
మీరితము లగు టడఁగుట యింద్రియంబు
లడరు టొదుఁగుట బుద్ధికృత్యములు పుత్త్ర. 167

తే. అనఘ యింద్రియములు విషయములు మనసు
బుద్ధియును నాత్మయును గ్రమంబునన యొక్కఁ
డాత్మ బుద్ధి యనంగ నల్పాంతరంపు
వస్తువులు బుద్ధి [2]యిన్నింట విస్తరిలుట. 168

క. కనుఁ గన్నై వినుఁ జెవినై, కొనుఁ జవి జిహ్వయయి మూరుకొను నాసికనై
తను వై స్పర్శము గైకొను, ననవద్య బుద్ధి యాత్మయందు నిలుచుచున్. 169

క. ప్రీతిం గడుఁ బొదలు విషా,దాతురతఁ గ్రుక్కుఁ దద్ద్వయము లేక సమ
త్వాతిశయంబున నిలుచును, నేతృత్వంబునను బుద్ధి నెఱపు గుణములన్. 170

ఆ. తత్స్వభావ మెఱిఁగి తా నింద్రియాదిస,ప్తకము వెంటఁ బోక తన్నుఁ గనుచు

1. బనిగొను. 2. యన్నింట.

నున్నవానిఁ బొందఁ డోపునె దుఃఖవైద్యంబు సుఖమదంబు నప్రమత్త. 171

ఆ. జలములందు నిలిచి జలపక్షి మునుఁగదు, మేడిపండు మశకపీడఁ బొరయ
దట్లు విషయసమితియందుఁ దా నది దనయందు నుండు వికృతి నొందఁ డాత్మ. 172

వ. అని చెప్పి మఱియును. 173

క. విను మూర్ణనాభితంతువు, జనియింపఁగఁ జేసినట్లు [1]సత్త్వము గుణసం
జనకం బగు నది పురుషుఁడు, గనుట యుదాసీనతన వికారము గలదే. 174

ఆ. ఆదిని ధనరహితుఁ డగునిరంజనుఁ జెంది, గుణము లెడల విడిచి క్రోధలోభ
ములకుఁ జొరవయీనిముని హృదయగ్రంథి, విరియ నడఁచిమోక్షవిభవ మొందు.

క. శమసంపద బ్రాహ్మణజన్మమునకు సామగ్ర్య మవ్వినయసారము చి
త్తమున కలవడ్డమునికి భయము శోకము మదము హర్ష మనునివి గలవే. 176

క. శమనిరతియు నాత్మజ్ఞానముఁ [2]జువ్వే బుద్ధలక్షణంబులు పర్యా
ప్తము లివి రెండు నరయ మోక్షము సాధించుటకు వేఱ కల్పన లేలా. 177

వ. అనిన విని శుకుండు ధర్మంబుల కెల్లఁ బరమం బయినధర్మం బెఱింగింపవే యను
టయు వాత్సల్యపరాయణుం డగునబ్బాదరాయణుండు సనాతనంబును ముని
సత్తమసంస్తుత్యంబును నగునుత్తమధర్మంబు సెప్పెద నేకాగ్రచిత్తుండ వయి
యాకర్ణింపు మని పలికి యిట్లనియె. 178

ఇంద్రియనిగ్రహం బుత్తమధర్మంబుగ నిరూపించుట

తే. ఎల్లకడలకు వెలువడునింద్రియముల, బాలపుత్రులఁ దండ్రియుఁ బోలె నాఁగు
మవియు మనమును నిశ్చలైకాగ్రభావ, మొందు టుత్తమతపమది యుజ్జ్వలాత్మ.

క. అది ధర్మంబుల కెల్లం, దుది యగుధర్మంబు మనసుతో దానిఁ దగం
గుదిగుంచి మేధతోడం, గదియింపుము నియతిఁ బుత్ర కడు గాఢముగన్. 180

తే. ఇంద్రియంబుల నాఱింటి నిట్లు విషయ
ములకు నొలయక యుండంగ నిలువరించి
తలఁపు లుడిగి [3]తేనియుఁ బ్రమదమున నాను
భంగిఁ దృప్తుఁడ వై యుండు పరముఁ గాంతు. 181

వ. అని వెండియు. 182

చ. తనకుసుమంబులఁ ఫలవితానము మూర్ధ్నాన నాన మ్రాను నే
రన్నిక్రియఁ గాన నేరదు పరం బగుతత్త్వము నైజభంగి వి
న్ననువున నంతరాత్మ గను నైష్ఠికతం గను మింతవట్టుఁ బా
మెనసినతోలు వాయుక్రియ నీవు దొఱంగుదు పాపపుంజమున్. 183

వ. ఇవ్విధంబున శాంతి నొంది యవ్యక్తసంభవయు సంకల్పకూలయుఁ గ్రోధపంకయు

---

1. సత్వగుణము సం. 2. మంజూవె బుధలక్షణం. 3. తే నాత్మ మోదమున నాను...యుండు పదము.

నింద్రియగ్రాహయుఁ గామభుజంగయు మోహతృణచ్ఛన్నయు సంసారసాగర
గామినియు నై ఘోరప్రకార యగుచు నకృతాత్ములకుం గడవ గానియట్టి
లోభవాహిని సత్యతీర్థంబున నుత్తరించి. 184

క. సుత నీవు సుప్రసన్నా,త్మతఁ బొంది నగాగ్రగతుఁడు మహివారలఁ జూ
చు తెఱంగున నీభూత, ప్రతతిం గనుఁగొనుచు నుండు పరితృప్తుఁడ వై. 185

క. శాంతము ధర్మప్రచయం, బంతటికి విశిష్ట మిమ్మహావిద్య మదీ
యాంతరగకరణము సాక్షిగ, నెంతయు సంప్రీతి నీకు నిచ్చితిఁ బుత్రా. 186

వ. అని యిట్లుపదేశించి పరమసంవిదేకాయనుం డగుకృష్ణద్వైపాయనుండు
కృతార్థీభూతచేతస్కుం డగునందనుప్రతిపత్తికి నభినందనవిశేషంబుగా నధ్యాత్మ
విద్యావిలాసవిషయంబు లగువాక్యంబులు మఱియుననుగ్రహించె వానిం జెప్పెద.

క. వేదములుఁ దదంగములు స,మాదరమునఁ జదివినను సుయజమానత్వా
పాదకుఁ డైనను బ్రాహ్మణ, తాదశ దక్కునె ప్రశాంతిఁ దక్కఁ గుమారా. 188

క. ఒరులకుఁ దా వెఱవక తన, కొరులు వెఱవ కుండునట్టి యొప్పెడుసమతం
దిర మైననడవడిం గల, పరిణతచిత్తుండు సూవె బ్రాహ్మణుఁ డనఘా. 189

తే. బంధనంబులలో నెల్లఁ బరమబంధ
నంబు గామంబు దద్వర్జనమున నాత్మ
యభ్రపటలంబు వాసినయమృతకిరణ
పూర్ణమండలము బోలెఁ బొలుచు ననఘ. 190

క. పరతత్త్వోపాసనత, త్పరుఁ డై సత్క్షీణకామభావత నున్నం
బురుషుసుఖ మొందు వృద్ధిం, బొరయుచు వపు వమృతకిరణుఁ బొందినమాడ్కిన్.

క. పోరిఁ బోరి భూతముల గుణో,త్కర మవిశేషాన్వితముగఁ గనుఁగొనుసంవి
త్పరుదుఃఖంబు సుఖముచే, విరియుఁ దరణిచేతఁ దమము విరిసినభంగిన్. 192

ఆ. తనది యనక యేమిధనమునఁ బ్రియ మందు, నెద్ది గుఱువకుండ నెసఁగుఁ దృప్తి
యిచ్చఁ బొందు లేక యెయ్యది బల మిచ్చు,దానిఁ గనుట శ్రుతులతలఁపు గనుట.

క. పరిపాటిఁ గర్మ మెడలఁగ, వరుస గుణము లడఁగ విషయవర్గము పొందుం
బొరయక యుండెడుబ్రాహ్మణు,జరయును మృత్యువును బొరయఁ జాలవు వత్సా.

తే. అనఘ దేహంబుకంటె వేఱయిన దేహి
సూక్ష్మరూపము శాస్త్రోక్తసుకృతములఁ బ్ర
శాంతజనములు గాంతురు సాధనముల
నాదరింపరు దర్శనానంతరమున. 195

క. ఇనురూపము జలములఁ దోఁ,చినక్రియ బుద్ధిఁ బ్రతిబింబసిద్ధత వెలుఁగొం
దినయాత్మను బరమార్థతఁ, గనుసత్త్వస్థులకు నిజము గానంగ నగున్. 196

క. అనఘ దివసంబు రాత్రియు, ననునివి భానునకు లేనియట్టులు సతతం

బును బరమయోగయుతుఁ డగు, మునికి వివేకావివేకములు లేకుండున్. 197

క. కరణంబులు దొడరిన నిష్కారణత నున్నను శమంబు గలయోగికి సు
స్థిర మగు సమాధి యని ముని[1]వర శాండిల్యుండు శిష్యవరులకుఁ జెప్పెన్. 198

సీ. విను మోహబీజసంజనితంబు గామద్రుమంబు ప్రమాదజలంబు దనకుఁ
బరిషేచనంబుగఁ బెరుఁగు నజ్ఞానస్థిరాధారకలిత మై యం దసూయ
పత్త్రసంపద యది చిత్రతరంబు మానస్కంధదృఢత నున్నతి వహించు
శోకశాఖంబు ననేకచింతోపశాఖంబు బురాకృతకర్మసార

తే. ఘనముఁ దృష్ణాలతాపరిగతము నగుచుఁ
బొలుచుఁ దత్ఫలములకు లుబ్ధులు గడంగి
ప్రాఁకి పడుదురు విడువు శస్త్రముగ నది వి
ఖండితము సేసి బుధుఁడు దుఃఖములఁ బొఱఁగు. 199

సీ. పురము శరీరంబు [2]బుద్ధి తత్స్వామిని సర్వార్థచింతన సచివపదవి
నడచుచు నుండు మనంబు శబ్దాద్యంబు లై చెల్లువిషయంబు లైదుఁ దగు పు
రోహితవర్గంబు శ్రోత్రాదు లగునింద్రియంబులు పౌరజనంబు లిట్లు
పరఁగెడురాజ్యంబు పరిభోగమునకు దూషకు లైనవారలు రజస్తమములు

తే. [3]వారికలపులఁ బడు బుద్ధి నేర కుండి
మనసుతోడ వేర్పడినఁ దానును మనంబు
నేకముఖతఁ గార్యము సూచునేని దుష్టు
లడఁగుదురు భోగ మవ్యయ మగుఁ గుమార. 200

వ. అని చెప్పె ననిన విని పాండవాగ్రజుండు భీష్మునితోఁ గాయబలంబును వీర్య బలంబును మనోబలంబునుం గలుగునుత్తమక్షితిపతు లనేకు లీకయ్యంబున మృతు లైరి నిజప్రాణంబునకు నొక్కరుండ నొడయుండు లేక తక్క మృత్యు వనునది యెయ్యది యేమిటం గలిగె నెట్లు ప్రజల సంహరించు నెఱింగింపవే యనుటయు నతం డిట్లనియె. 201

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు మృత్యుదేవత తెఱం గెఱిఁగించుట

సీ. [4]విను మకంపనుఁ డనుమనుజేంద్రుఁ డాత్మజుఁ డాహవంబున మృతుఁ డైనవగపు
గదురంగ నుండి నారదు నలవోక వచ్చినవానిఁ గని సవిశేషభక్తి
యుతముగా నాతిథ్య మొనరించి తనవగ పెఱిఁగించుటయు నమ్మునీశ్వరుండు
గరుణ శోకనిరాసకారణం బైనయాఖ్యాన మొక్కటి సెప్పె దాని తెఱఁగు

తే. దేటపడునట్లుగాఁ బరిపాటితోడ, నఖిలమును నెఱిఁగించెద నవహితుండ
వై వినంగ నీయడిగినయర్థమునకు, బోధకం బగు నది కురుభూపవర్య. 202

వ. అజుండు జగంబులు సృజియింప జంతుసంతానంబు వెరిఁగి సమృద్ధం బధికం బై

---

1. వరుఁ డగు శాండిలుఁడు. 2. బుద్ధియ తత్స్వామి. 3. వారిక ఱపులఁ. 4. అనుకంపకుండను.

యూర్పు వోవనియ ట్లయిన నద్దేవుండు సంకటపడి సంహారప్రకారంబు విచా
రింపం దదీయచిత్తంబు కార్యదాహంబున మహాదహనుండు జనియించి జగంబులు
దహింపం జొచ్చిన. 203

తే. త్రినయనుఁడువచ్చి యాతనిఁ దేర్చెనాతఁ, డాతెఱం గెఱిఁగించి యయ్యగ్ని నుడిపె
నపుడు పుట్టెఁ దదీయేంద్రియవ్రజమున, నొక్కయంగన రక్తాక్షి యుజ్జ్వలాంగి.

వ. పుట్టి దక్షిణాభిముఖియై పోవం గని కమలసంభవుండు పిలిచి మృత్యువ ప్రజలఁ
బ్రబలదుర్బలభేదంబు లేక సంహరింపు మనుటయు నవ్వనిత వనటం గన్నీరొలుక
నీ కుద్భవించి క్రూరకర్మంబు సేయుదునే ధర్మకార్యంబునకుం బనుపు మని
పలికిన నయ్యశ్రుబిందువులు దోయిటం బట్టి యద్దేవుం డమ్ముదితతో నిదియ
పనిగా నుదయించినదానవు నీవు ప్రజాసంహారంబు సేయ వలయు ననవుడు
నాబాల గాలిం దూలుతీవయుంబోలెఁ గంపంబు నొందుచు. 205

క. మనుజుల హరించి బాంధవ, జనమున శోకంబుఁ జూడఁ జాలుదునె తపం
బున కేఁగెద సదయంబుగ, ననుజ్ఞ సేయంగ వలయు నని ప్రణమిల్లెన్. 206

వ. దానికి నరవిందసంభవుండు మందస్మితంబుతో నిట్లే లగు జంతుసంహారంబు
నీ కవశ్యకర్తవ్యంబు దానిం జేయమి సువ్వె యధర్మం బని నిర్బంధించిన నూర
కుండి యన్నాతి పదంపడి యల్లన సురిఁగి ధేనుకాశ్రమంబున కరిగి యత్యంత
దీర్ఘకాలంబు ఘోరతపంబు సేసి కౌశికి గంగ నంద యనునదులకుం బోయి వాయు
వాహారంబుగా నతిదుష్కరవ్రతంబు లనేకవర్షంబు లాచరించి హిమశిఖరిశిఖరంబు
నకుం జని చతురాననప్రీతికరం బగునిష్ఠాతిశయంబున సంయమంబు దాల్చియుండ
నద్దేవుండు. 207

క. సన్నిధి సేసి తపము మెఱు, సున్నఁ బ్రయోజనము గలదె యుడుగుము పుత్రీ
యన్నశరణంబు వేఁడెద, నన్ను దయం గావు మనియె నాతి యతనితోన్. 208

వ. అనిన విని యమ్మహాత్ముండు. 209

తే. ప్రజల హరియించు టిది నీకుఁ బరమధర్మ, మేను బొంకెదనే దీని నెల్లభంగి
నాచరింపన వలయు మత్ప్రార్థనంబు, భగ్న మొనరించు టొప్పదు పద్మనయన. 210

వ. మఱియు నొక్కవిశేషంబు సెప్పెద నీయశ్రుజలంబు లే నంజలిపుటంబునం బట్టు
టెఱుంగుదు గాదె యవి నానావ్యాధిరూపంబుల మానవుల బాధించుఁ గామ
క్రోధంబులు వానికిం దోడుపడు వారు దానన తెగుదురు నీవు నిమిత్తమాత్రం
బింతియ నీకు వరం బిచ్చెదను. 211

తే. పురుషుఁడును నంగనయును నపుంసకుండు, నగుము పుత్రిక పురుషునినంగనను న
పుంసకునిఁ జంపువేళలఁ బొంద కుండు, పాపమును నిది ధర్మమై పరఁగు నీకు. 212

వ. అని పలుకుటయు నప్పొలంతి శాపంబునకు వెఱచియు నది యట్టిద కాక యను
తలంపు దోఁచియుఁ బ్రజాసంహారంబు సేయునధికారంబు పూనె మృత్యుదేవత

ప్రాణాపహారిణి యగుఁ బ్రాణిజాలంబు దేహంబులం బాసి దేహాదిభావంబులం
బొందుచు మగుడ మనుష్యత్వంబు నొందు చుండు. 213

తే. భీమనాదుండు భీముఁ డుద్దాముఁ డప్ర
తర్క్యతేజోమయుఁడు జగత్ప్రభుఁ డొడలు
మనుపఁ జెఱుపంగ నొడయుండు సనుట మగుడ
నరుగు దెంచుట వింత గా దతని కెందు. 214

వ. అనినం దొల్లియు నిది వింటి నాఁ డత్యంతశోకాక్రాంతుండ నగుట నన్నిటికి రిత్త
పోయె నేఁ డీయుపాఖ్యానంబునయర్థంబు పరిజ్ఞాతం బయ్యె. 215

క. అని పలికి యధిప కుంతీ, తనయాగ్రజుఁ డిట్టు లనుఁ బితామహుతో స
జ్జనకోటి ధర్మమునకును, మనమున వెఱచు నది యింతమాన్యం బగునే. 216

వ. ధర్మంబు తెఱం గిట్టి దని నిరూపించి యనుగ్రహింపుము. 217

సీ. అనుటయు నతఁ డిట్టు లనియె వేదంబులమీఁదిభక్తియు దృఢస్మృతియు సమ్య
గాచారమును రుచిరాకారములు ధర్మమునకుఁ గొందఱు బుధజనము లర్థ
మగుఁ జతుర్థాకారమం ద్రయినను బొడి దప్పియు బొంకియు ధనము గూర్చు
టెల్లపాపములకు నెక్కుడు బొంకమి పరులసొమ్ముల కాస పడమి సర్వ

ఆ. ధర్మములకు నధికతరములు విధివిహితంబు గానియట్టిధర్మ మనఘ
చవుట నిడినవిత్తు[1]చాడ్పున రూపించి, చేయ నిహపరములఁ జెందు సుఖము. 218

వ. ధర్మంబు తెఱంగు సూక్ష్మంబు ధర్మంబులు బహువిధంబు లట్లు గావున [2]ధర్మ
సర్వస్వనైజస్వరూపనిరూపణంబు సేసి కరతలామలకంబుగాఁ బలికెద నాక
ర్ణింపుము. 219

క. ఒరు లేమేమి యొనర్చిన, నరవర యప్రియము దనమనంబున కగుఁ దా
నొరులకు నవి సేయ కునికి, పరాయణము పరమధర్మపథముల కెల్లన్. 220

వ. అని చెప్పినఁ బ్రీతుఁడై తాతకుం బ్రణమిల్లి పాండవాగ్రజుండు ధర్మస్వరూప
నిరూపణం బింత యొప్పునే యని యభివర్ణించి యాగ్రహంబున నేమేనియు
నడుగుచున్నవానింగా నన్నుం దలంపవలదు వలవనియట్టిది యడుగం దెలిసికొను
టకై వలయునది యడుగుదు నట్లుంగాక యడిగినదానిని యడుగుటయుం గలుగుఁ
గృప నాదరింపుము సమ్యగాచారంబు ధర్మాకారం బని నిర్దేశించితి వుత్తమా
చారప్రకారం బెఱింగింపవే యనుటయు నమ్మనుజపతికి నమ్మహాత్ముం
డి ట్లనియె. 221

తే. వేదమాచారములఁ జెప్పువివిధగతుల, సకలహిత మగునట్టియాచార మరయ
ననఘ వేఱొండు గలదె మహాత్ము లెద్ది, యాచరించిరి దానిఁ జేయంగవలయు.

వ. అని పలికి తొల్లి జాజలి యనుమునికిఁ దులాధారుం డనువణిగ్వరునితో సంవా

1. చాడ్పు నిరూపించి. 2. ధర్మస్వరూపనిరూపణంబు గరతలా.

దంబు గలిగె నది యితిహాసరూపంబునఁ జెల్లు నేతద్విషయం బయి యుండు దానిం జెప్పెద నాకర్ణింపుము. 223

జాజలితులాధారుల సంవాదప్రకారము

సీ. చలనంబు లేక జాజలి తపోనిష్ఠ నాసీనుఁడై యుండఁ బిచ్చికలు గూఁడు
గావించెఁ దన్మస్తకంబున నమ్మిథునము గారణముగ నండజములు గలిగి
పిల్లలై వర్తించి యెల్లెడ కేఁగ గొన నరుగుచు మరలుచు నవియు నవియు
నగ్గూఁట వసియింప నతఁడు దయాళుఁడై వానిఁ జోపక యుండి వత్స తనదు
తే. నియతి కెద మెచ్చి యీధర్మనిష్ఠ యెందుఁ
గలదె యనుటయు మ్రోసె నాకాశవాణి
ధర్మపరుఁడైన యత్తులాధారుఁ డింత
యాడఁ డిట్లాడ నే లని యద్భుతముగ. 224

వ. అట్లు మ్రోసిన విని వెఱఁగుపడి యత్తులాధారుం గాన వలయు నని తలంచినం దులాధారుండు వారాణసీపురంబున నున్నవాఁ డనువాక్యంబును నంబరంబున వీతెంచె నమ్మునియును మత్సరభరితుఁ డగుచు నప్పురంబునకుం బోయి జనసంపూజ్యవాణిజ్యంబునం బ్రవర్తిల్లునతనిం గాంచిన నతండు సముచితసత్కారం బాచరించి యి ట్లనియె. 225

తే. పిచ్చికలు గూఁడు శిరమునఁ బెట్టి తారుఁ, బిల్లలును సుఖలీల వర్తిల్లుచుండఁ
జిత్తవికృతి లే కెట్టులు సేయు దయ్య, తపము సంభావనీయవర్తనుఁడ వీవు. 226

వ. అనినఁ దదీయబోధనంబునకు విస్మయం బందుచు విప్రోత్తముఁ డిది నీవు వణిగ్వృత్తనంబున నుండ నెవ్విధం బగుధర్మంబున నివ్విశేషంబు గలిగె ననవుడు నతం డతని కి ట్లనియె. 227

సీ. విలుచుట నమ్ముట కొలయదు వంచన యక్పాలాభంబున యనుభవింతు
సరి సిద్ధసిద్ధులు సగలోష్టకాంచనమై యుండు మనసు నిందాభినుతులు
హింసయు నాత్మప్రశంసయు లేవు భూతంబులయం దెల్ల దయ ఘటిల్లు
నభయదక్షిణ మగు నంచితసత్యయాగము సెల్లుఁ గోర భోగమును యశము
తే. నెవ్వరికి మేలు సేసిన నింత సేసి, నాఁడ ననుబుద్ధి మమత యెన్నండు నాకుఁ
గలుగ దేమిట నేనియు వలపు నొల్ల,మియును బుట్టదు నిక్కమింతయు మహాత్మ.

క. లోకం బెల్లను నే జిత్రాకారము గాఁగఁ జూతు నట్లగుట మనం
బేకార్యములం దగులదు, కోకనదదళాంబుబిందుగుణ మొనరంగన్. 229

వ. అనిన విని జాజలి తులాధారున కి ట్లనియె. 230

తే. తపములును యజ్ఞములు నీవు ధర్మములుగఁ,బలుక వైతివి యార్యసంభావనీయ
పదము లగుకర్మములలోనఁ బరిగణింపఁ, బడవొకో వేదశాస్త్రతత్పరులచేత. 231

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లను నహంకృతియు క్తముఁ గామసంశ్రితం

బును నగు నేని నట్టితపముఁ ఫలకాంక్ష యొనర్చుయజ్ఞముఁ
ఘనతరలోభవృత్తి యనుకొన్పన మెచ్చదు దేవకోటి వా
న నగు [1]గతాగతంపుభ్రమణంబులు గీల్గులు గాక మేలులే. 232

ఆ. నిత్యతృప్తుఁడైన సత్యయజ్ఞునియెడ, దేవతలును నధికతృప్తు లగుదు
రమనతృప్తివలన నక్షయానందంబు, సంఘటిల్లుఁ జూవె సంయమీంద్ర. 233

తే. అనిన జాజలి యక్లని ననఘ నీవు, కర్మ ముడుగమి కెయ్యది కారణంబు
మాకు నెఱిఁగింపు మనుటయు మహితబోధుఁ, డగుతులాధారుఁ డిట్లనునతనితోడ.

క. ధర్మారాముఁడు సంతత, ధర్మసఖుఁడు నై యసంగతానిష్ఠ మతిఁ
నిర్మలుఁ డగువానికి ని, ష్కర్మత్వానందసిద్ధి గలుగు మునీంద్రా. 235

ఆ. నగము లెల్లఁ బుణ్యనగములు నదు లెల్లఁ, బుణ్యనదులు వినుము భూసురాగ్ర
గణ్య [2]యకలుషం బకర్దము మనఁ జాలు, నాత్మతీర్థ మెఱుఁగు నకలుషునకు 236

క. కారణములవలనఁ గృత, ప్రారంభం బైనకర్మ మంచితగతికిం
గారణమే కర్తవ్య, త్వారబ్ధక్రియలయట్లు లనఘచరిత్రా. 237

వ. అని చెప్పి యంత నిలువక. 238

క. విను మంచివారిచే నై, నను నితరులచేత నేని నాయెఱిఁగినయీ
యను వొప్పవొ మేలో యను, నసుమానము వొప్పునమె మహాధర్మనిధీ. 239

వ. అప్పుని మనచేత నయ్యెడి నీవు దండ్రివోలె బెనిచిన మరగి నీతో నరుగుదెంచి నీశిరంబు చక్కటిచదలం జేరువం బోలయుఁనిప్పులుఁగులం బిలిచి కరంబుల ధరియించి యుపలాలింపుమా యనుటయు జాజలి వానిం బిలిచిన నవి దివిన నిలిచి యతనితో ని ట్లనియె. 240

చ. మునివర ధర్మదేవత మముం బనుపన్ నిను నారయంగ వ
చ్చినభటసంఘ మేము విను చెప్పెద మీను గలంక పోరితం
బునునివి మత్సరంబు గలయట్టిమనంబునఁ బుట్టు హింస వీ
నన జనియించు సంయమిజనంబు విమత్సర మైన మే లగున్. 241

తే. స్పర్ధ సద్ధర్మమునకు నాశని సుధర్మ, నాశనమునఁ జేసి నరుఁడు వినష్టభావ
మొందుఁ గావున సంస్పర్ధ యుడుగవలయు, నిర్మలశ్రద్ధఁ గైకొని నిపుణుఁ డనఘ.

క. శ్రద్ధ [3]సవితతనయ సాత్త్వికి, బోద్ధవ్యావాప్తి శుభముఁ బొనరించు మన
శ్శుద్ధస్వరూప దానిఁ బ్రబుద్ధుఁడు వాటించుఁ జూవె పురుషాత్మికఁగన్. 243

క. అమరులు విమలశ్రద్ధా, సమేతములు గానితాపసత్వముఁ గ్రతు మ
త్త్వము గైకొన రాసువిశే, షము గలిగిన మెత్తు రది ప్రశస్తం బనఘా. 244

క. విను మునివర వాగ్వృత్తియు, మనగప్రవర్తనముఁ [4]గాచు మహితశ్రద్ధా
ధనసంపద శ్రద్ధ యనం, జనునది జీవాత్మసుప్రసన్నత సుమ్మీ. 245

---

1. గతాగతంబు భ్రమణంబులు. 2. యపరుషం. 3. ఋషితనయ. 4. గాంచు.

తులాధారుఁడు జాజలికిం జెప్పిన బ్రహ్మగీతలు

వ. అని మఱియు నిట్లను బ్రహ్మగీత లనువాక్యంబు లాకర్ణింపుము. 246

క. యాగంబునందు శ్రద్ధా,యోగము గలయశుచి శ్రద్ధ యొనరనిశుచి పు
ణ్యాగమసంపదఁ దుల్యులు, గా గణుతించిరి నిరూపకత నమరవరుల్. 247

క. విను మజుఁడు శ్రద్ధ యతిపా,పని యది గలవాఁడు గౌరవశ్రేష్ఠుం డా
తనియన్నము భోజ్యతరం, బని నిర్దేశించె నెల్లయమరులు వినఁగన్. 248

ఉ. వారక వడ్డి కిచ్చి కుడువన్ వెర వారినదానశీలు నె
వ్వారికిఁ జేయుఁ జూపక ధ్రువంబుగ లోభగుణంబ పట్టి ని
స్సారత నుండువేదవిదు సామ్యముఁ జేర్చి రమర్త్యు లందు న
వ్వారిజసూతి దాని యగువాఁ డధికుం డనియెన్ హవిర్విధిన్. 249

ఆ. దానగుణము శ్రద్ధ లేనివానికి లేదు, గాన యివ్విధమునఁ గమలభవుఁడు
నిశ్చయించె నీవు నిర్మలశ్రద్ధాభి, పూతమతివి గమ్ము పుణ్యచరిత. 250

ఆ. వినుము శ్రద్ధ గలుగుమనుజుండు పాపంబుఁ, బొలఁగఁ ద్రోవ నేర్చుఁ దోలు డిగ్గ
నూడ్వ వెరవు గలుగునురగంబుచాడ్పునఁ, గాన మేలు శ్రద్ధధానుఁ డగుట.

వ. అని వెండియు. 252

ఆ. మత్సరాదిచిత్తమాలిన్యములు శ్రద్ధ, గలమనంబునందు నిలువ నేర
వనినఁ దేఁటి యిట్టు లనియె జాజలి తులా,ధారుతోడ [1]నిభృతిఁ గౌరవేంద్ర. 253

క. మునులవలనఁ దత్త్వం బే, విన కుండుటఁ జేసి యిట్టివిధము గలిగె నా
కినఘా నీవాక్యంబుల, మనంబు దెలి వొందె శాంత మరగెద నింకన్. 254

వ. అనిన నభినందించి తులాధారుండు. 255

క. తనతన తెరువునఁ గర్మం, బనుష్ఠితం బైన మేల యనఘ నివృత్తిం
గని శ్రద్ధఁ గూర్పఁగా నే,ర్పనయంగా వలయు దాని [2]యొడయం డతఁడున్.

ఆ. అట్లు కాక యని ప్రియంబుమై వీడ్కొని, జాజలియును జనియె రాజవర్య
యిహపరముల నెసకమెసఁగ సౌఖ్యముతులా, ధారుఁడును సమున్నతత్వ మొందె.

క. అవనిజుఁడు ధర్మస్థితి, దేవతలును మెచ్చునట్లు దెలియఁగఁ బలికెన్
నీ వీవాక్యము లన్నిట, భావం బలవఱిచి కనుటు వాపుము వత్సా. 258

వ. అని చెప్పినం బ్రమదంబు నొంది. 259

క. సురసరిదాత్మజుతోఁ గురు, నరపాలోత్తముఁడు వినయనమ్రుం డగుచుం
జిరమోక్షార్యసమీక్ష య,చిరమో వలయునది కరుణఁ జెప్పు మనవుడున్. 260

వ. అతం డతని కిట్లనియె. 261

క. త్వరితము సేయక కార్యము, చిరంతనవిమర్శనముగఁ జేసి యొనర్పన్
ధరణీశ్వర యోటువడఁడు, పురుషుఁడు సిద్ధియును వానిఁ బొందు దృఢముగన్.

---

1. బ్రీతి. 2. యొడయను డతఁడున్.

క. తాలిమి లేనిజనంబులు, మే లెఱుఁగక యట్టివానిమీఁదను జాడ్యం
బాలస్యం బిది యని దో,షాలోచన మాచరింతు రది మతి యగునే. 263

వ. అని చెప్పి వెండియు ని ట్లను నీయడిగినయర్థంబు మేధాతిథి యనుమునిసుతుండు
చిరకారి యనువానివృత్తాంతంబు వినినం దెలియు దానిం జెప్పెద. 264

— చిరకారియనుమునికుమారునిచరిత్ర —

క. అతఁడు చిరకాలసువిచా,రితంబుగాఁ జేసి యాచరించుం గురుభూ
పతివర్య యెద్దియును నది, గతముగఁ జిరకారినామకంబునఁ బరఁగున్. 265

సీ. విను మొక్కకారణంబున ముని పత్నిపైఁ గోపించి చంప నక్కొడుకుఁ బనిచి
యెటయేని వెడలి పోవుటయును బను లెల్లఁ జిరవిచారముతోడఁ జేయుఁ గాన
యచ్చిరకారి యి ట్లని విచారించె జనకుపంపు సేత మానంగ రాదు
తల్లిఁ జంపుటయును దగదు తండ్రితలంపు దప్పింతుఁ గా కని తలఁతు నేని:

తే. గల్మషం బంత్రుదాని సత్కర్మవిదులు, మాతృరక్ష గర్తవ్య మెన్నడిక్కైనఁ
బుత్రభావ మస్వాతంత్ర్యమునకు నెలవు, పాప మడఁగింప నెవ్వలనోపునొక్కొ.

క. జననీవధంబు సేసిన, ననుమానమె నరక మగుట యని యుడిగితిఁ బో
జనకావమాన మొనరిం,చిన వానికి నరకమున వసింపఁగ వలదే. 267

తే. తల్లి [1]భస్త్రిక బీజంబు తండ్రి వెట్టు, వంశధరణార్థముగ నిది వారిభంగి
యేను బొత్తులవాఁడ నయ్యుదవుగకును, వీరలం దిప్పు డెవ్వరి విడుచువాఁడ. 268

వ. అని విచారించి తలంచుకొని. 269

క. జనకుఁడ యే నై జన్మిం,చినవాఁడను జనకుపంపు సేసినఁ బాయుం
దనయునిపాపము లనియును, విని యుండుదుఁ దలఁపు లింక వేయును నేలా.

క. జనకుఁడు దపమును ధర్మం,బును విద్యయుఁ బరమదైవమును గావున నా
తనికిఁ బ్రియం బగుపని సే,సిన దేవత లెల్లఁ బ్రీతిఁ జెందుట గల్గున్. 271

వ. అని వితర్కించియుఁ దల్లి తెఱంగుఁ దలంచి. 272

చ. కరచరణాదిసంఘటితకాయము సంజననంబు వహ్నిపు
ట్టరణికిఁబోలెఁ దల్లి వెస నైనది గావొకో యట్లుఁ గాక దు
ర్భర మగుగర్భఖేదమును బట్టికి నై నిజదేహచింతపై
భర మొకయింత లేక పడుపాటులు నక్కట యెక్కు [2]డింతకున్. 273

ఆ. వచ్చి పోయి చూచువాఁడు గాకిపుమలఁ, బడునె తల్లిపోలెఁ బట్టితోడఁ
దండ్రి చెప్పె నిట్లు ధర్మశాస్త్రంబులు, నంబ గౌరవమున నధిక యగుట. 274

ఆ. బాలుఁ డైనఁ గొడుకు ప్రౌఢుఁడైనను వృద్ధుఁ,డైన నొక్కవిధమ యర్మిలియును
నరయుభరముఁ దల్లి కాపదార్థంబు జ,గంబుకలిమి కెల్లఁ గారణంబు. 275

ఆ. క్షుద్రజంతువులకు గురులకు నెమ్మెయిఁ, దలఁప నొక్కరూప తల్లి వలయు

---

1. ధాత్రిగ; ధాత్రిక. 2. డెంతయున్.

నూఱుఁడిల్లఁ గలదె యొండుసోటుల సుత, స్తవ్య నివాస మైనచోటఁ గాక. 276

క. అప్పుడ యసమర్థుం డగు, నప్పుడ దుఃఖి యగు శూన్యమై తోఁచు జగం
బప్పుడ మాతృవియోగం, బెప్పుడు వాటిల్లె నపుడ యెంతయుఁ దూలున్. 277

క. కలవాఁడు లేనివాఁడు న,బలుఁ డబలుఁడు మూఢబుద్ధి ప్రౌఢుం డనఁగా
వల దెవ్వరి కైన జనని, కలిమియ యత్యంతసౌఖ్యకరమై యుండున్. 278

తే. ఇట్టిజనని వధించుట యెల్లభంగి, నధికపాపరాశియందు ముంచు
దీని నెఱుఁగండె పసులవాఁడైన వధకు, నేల తెంపువాటిలుఁ జేతు లెట్టు లాడు.

వ. అని యిట్లు పెక్కుభంగుల నూహించుచుఁ జిరకారి యగుట నతండు శీఘ్రకారి
గాక యుండం దడ వెంతయేనియుం గలిగె నంతకుం దదీయజనకుండు. 280

క. వెడపనికి నాలిఁ జంపం, గొడుకుఁ బనిచి వచ్చినాఁడఁ గ్రూరత్వమునం
గడవంబడునొకొ పని యని, కడువేసఁ జనుదెంచె నశ్రుకణములు దొరఁగన్.

వ. అట్లు సనుదెంచునప్పుడు. 282

క. చిరకారి [1]యెట్లునుం దన, చిరకారితఁ జూపుఁ గాక శీఘ్రపుఁ జేతఁ
దురటిల్లఁ జేయునే నను, వెరవరి వాఁ డిట్టిపనికి వేగిరపడునే. 283

వ. అని పుత్త్రు నుద్దేశించి. 284

చ. చిరముగ గర్భవాసమునఁ జెందితి పుత్త్ర చిరంబు గాఁగ ని
న్నరసెఁ గదయ్య తల్లి మనయంబును నేఁ బనుపంగఁ బూనియుం
జిర మగునట్టి యిట్టెఱఁగు నేఁత దలంచితయేని సత్కృపా
పర చిరకారి నాఁ బరఁగు భాసితనామము సార్థకం బగున్. 285

ఆ. నాకు నాతపంబునకు నింద రాకుండ, దురితభయము నిన్నుఁ బొరయకుండ
నెమ్మిఁ జేసి తన్న నీచిరకారిత, సకలభూతములును సంస్తుతింప. 286

వ. అనుచుం జనుదెంచి నివాసంబు ప్రవేశించినం గని చిరకారి నిజకరంబున నున్న
వధసాధనంబు డిగ్గ విడిచి యగ్గౌతమువంశవర్యు చరణంబులు శిరంబు సోఁకఁ
బ్రణామంబు సేసెం బత్నియుం జాఁగి మ్రొక్కె నయ్యిరువుర నెత్తి శోక
బాష్పంబు లానందాశ్రువులు గా నమ్మునివరుండు దనయుని గాఢాలింగనం
బును మూర్ధఘ్రాణంబునుం జేసి దీవనలం బొగడ్తల నభినందించి దానును
వారును సుఖాసీను లై యుండి యిట్లనియె. 287

క. కార్యవిచారము చిరముగ, ధైర్యముతో నడపవలయుఁ దత్తత్క్రియలం
దార్యుఁ డనార్యుఁడు వీఁడని, యార్యులు సేయుదురు నిశ్చయమును [2]జిరముగన్.

క. మిత్త్రత్వము శత్రుత్వముఁ, బాత్త్రతయు నపాత్త్రతయును బరికించు సుచా
రిత్త్రుఁడు చిరతరగణనా, సూత్త్రతముగ దాన నెల్లశుభములు నొందున్. 289

వ. అని నిర్దేశించెన ట్లాచిరకారిచిరకారిత్వంబు సఫలత్వంబునొందివినుతింబొందె. 290

---

1. యెప్పుడుం. 2. దిరముగన్.

క. కావునఁ గురువంశోత్తమ, నీవును సదసత్ప్రకారనిశ్చయము చిరం
బై వలఁ జేయుమి యని, గావించుం జిరము లైన కార్యఫలములన్. 291

క. విను మచిరవృత్తిఁ జేసిన, పని కర్తను నావహించుఁ బశ్చాత్తాపం
బనఘా చిరభావితశుద్ధనిరూపణకృతము శుభముఁ దేజముఁ దెచ్చున్. 292

వ. అనిన విని ధర్మపుత్త్రుండు ప్రజల శిక్షించువెరవెట్టి దని యడిగిన నాపగానం దనుండు దొల్లి ద్యుమత్సేనుం డను రాజునకు నిజతనూజుం డగుసత్యవంతుతోడ సువాదంబు గలిగె నది నీయడిగినయర్థంబునకుం బ్రకాశకం బగుఁ జెప్పెద నాకర్ణింపుము వారిద్దఱుం బ్రజాశిక్షతెఱంగు మాట లాడుసమయంబున. 293

సీ. వధము ధర్మంబుగా బుధులు సెప్పుదు రని యను శాసనము సేయుజనకుతోడ
సత్యవంతుఁడు హింసకృత్య కర్మం బగు నేని నకృత్య మిం కేది యనుడు
ద్రుంచులు ప్రల్లదుల్ సచ్చువారల యట్లు గాకున్న [1]బాధలు లోకమునకుఁ
బుట్టవె యనిన నబ్భూపతి యమ్మాట కతఁడు సొంపుట దక్క నన్యదండ

తే. విధిన శిక్ష సెల్లించుట వెరవుగాదె, నాప్రుడును బతి యక్లిల నడచు దృష్టి
దండవాగ్దండధనదండతనువికార, దండములు సేయునది తప్పు [2]దల మెఱింగి.

క. విను చంపఁ దగినతప్పున, కనఘా చంపుటయు వలయు నాప్తుఁడు బంధుం
డనుజుఁడు దనుజుఁడు ననుమ, న్ననయును దుష్టునెడ రాజునకుఁ బాప మగున్.

తే. తాను మున్ను వినీతుఁడై తనదుమంత్రి
వరులఁ బుత్త్రుల భృత్యుల వరుసతోడ
వినయవంతులఁ జేసి భూవిభుఁడు ప్రజకుఁ
రక్షణము సేయ నిహముఁ బరంబుఁ గల్గు. 296

క. దోష మరసి కామంబును, రోషంబును లేక తగినరూపునఁ జేయం
బోషక మగు ధర్మమునకు, వైషమ్యవిహీన మైనవధము గుమారా. 297

క. చంపఁగఁ జూచియు లోభము, పెంపునఁ గ్రోధమునఁ గామపీడను మది శం
కింపక దుష్టులు గీడొనరింపఁగఁ జూడమె కలంకరేఁగు నహింసన్. 298

ఆ. విను మహింస విప్రజనులకు నెల్లభంగులను వలయుఁ బ్రజలవలనఁ గరుణ
గలిగి వారిఁ గీడు గదురక యుండంగఁ, గాపు పతి కహింసకత్వ మనఘ. 299

కపిలగోసంవాదప్రకారము

వ. అనియె నని చెప్పిన విని యజాతశత్రుండు తాతతో నవశ్యకర్తవ్యంబు గృహస్థ ధర్మంబో పరిత్యాగంబో నిరూపించి చెప్పవే యనిన నతండు రెండును మాననీయధర్మంబుల కపిలగోసంవాదం బనునితిహాసంబు వినుము దాన నీవి తర్కంబు వినిశ్చయదశం బొందు నని పలికి యిట్లనుఁ గపిలుం డనుసంయమి సత్తముం డుత్తమాకృతియు భీతిరహితయు నవహుషసంభావితయు నగునొక్క.

1. నాథులు. 2. తల మెఱింగి; దల యెఱింగి.

గోవుం గాంచి నీవు వేదస్వరూపవు గావే యని పలికె నమ్మాట వేదంబులవలని యాదరంబు లేమిం జేసి వెడలనడిగా నూహించి యప్పుడు గెలన నున్నస్యూమరశ్మి యనుముని సూక్ష్మరూపంబున నగ్గోవునందుఁ బ్రవేశించి. 300

క. వేదములు డాంబికత్వా, పాదనములు గాఁగ యతులు వలుకుదు రవి స
ర్వాదరణీయంబులు నీ, కాదరపాత్రములు గావొ యని పలుకుటయున్. 301

వ. అగ్గోవున కతం డి ట్లనియె. 302

క. వేదములవలన నాకు న, నాదరమును నాదరమ్ము నను రెండును లే
వేది గతంబుగ నడిగితొ, నీదుతలం పెఱుఁగుననట్టి నేరిమి గలదే. 303

వ. అయినను నాయెఱింగినంత సెప్పెద నాకల్పింపుము బ్రహ్మచర్య గృహస్థధర్మవానప్రస్థప్రవృత్తి పరివ్రజనంబు లనునాలుగాశ్రమంబులు దేవయానంబుల యత్తెరువుల నడచుట సంసారులకు గర్తవ్యంబు గావున. 304

క. వారలకు వేదవిహితా, చారంబులు వలయునది ప్రశస్తము హింసా
ప్రారంభ మాచరించుట, యారయఁగా మేలొ కీడొ యందితమూర్తీ. 305

వ. అనుటయు స్యూమరశ్మి యతని కి ట్లనియె. 306

క. అలఘుమతిని యజ్ఞాంగం, బులుగాఁ బశువులను ధాన్యములఁ గల్పించెన్
జలజభవుం డదిగాకయుఁ, దలకొని యజ్ఞంబు లతఁడు దాఁ జేయఁ డొకో. 307

క. విను మజ్ఞునకును బ్రాజ్ఞున, కును గలయది దివ్యసుఖము గోరుట దివ్య
త్వనిరూఢి యాగకరణం, బునఁ దక్కఁగ నొంటఁ గలుగఁ బోలునె చెపుమా. 308

క. అమలినగృహస్థధర్మో, త్తమమును గర్మమహానంబు దైవతసంభా
వ్యము నైనయజ్ఞ కర్తృ, త్వము మునివర హింస గాఁగ దలఁపం దగునే. 309

చ. అనుటయు ని ట్లనుం గపిలుఁ డాత్మసుఖైకపరాయణుండు మె
చ్చునె పెఱసౌఖ్యకోటి గతశోకుఁ డకాముఁ డనంగ శీలుఁ డా
తని కవి యెల్ల నేటికి మదప్రదలోకము లొల్లమిన్ సనా
తన మగుమోక్షముం [1]గోరి తా విడుచున్ గృహధర్మవర్గమున్. 310

వ. అనిన విని స్యూమరశ్మి యాసిద్ధప్రవరున కి ట్లనియె. 311

ఆ. ప్రజలు దల్లిఁ జెందుపగిది గృహస్థధ, ర్మంబు నెల్లయాశ్రమములుఁ జేరి
కాచె జీవనంబు గావించుకొను గృహ, యుక్తుఁ డోషధులకు నొడయుఁ డగుట.

క. విను మోక్షము గార్హస్థ్యం, బునఁ గా దని యెన్నఁ డెచటఁ బురుషుం డెవ్వం
డు నిరూపించి పలికె స, ర్వనిధానము గృహము వేదవాక్యఫలజ్ఞా. 313

క. అలసులు ధనహీనులు నై, సొలసి క్రియలు విడుతు రది విసూత్రత దానం
గలదే సద్గతి వేదం, బులు విడిచి [2]యఘంబుపరతఁ బోవరె తండ్రీ. 314

క. విదితము గర్భాధానము, మొదలుగ శ్రుతికలితమంత్రములు నిర్మలసం

1. గెరలి. 2. యఘుంబు నణుత.

పద లెల్లను బ్రాహ్మణునకు, నొదవించుట దగునె శ్రుతుల నొల్లకయుండన్. 315

ఆ. అనినఁ గపిలుఁ డిట్టు లని వివరించు నా,చారములను దేవసమితి నెల్ల
భూమిసురులు దృప్తిఁబొందింతు రమృత మూ,నంగఁ బ్రీతి నిచ్చుభంగి యొలయ.

వ. అని యట్లుండె వినుము చెప్పెద. 317

క. పాణి యుపస్థం బుదరము, వాణి యనఁగ మూయ రానివాకిళ్లివి గీ
ర్వాణులకు వీని బుధుఁడు పు,రాణపురుషరక్షకై తిరంబుగ మూయున్. 318

తే. పుచ్చికొనఁడు ముందటఁ బైఁడి ప్రోక యున్న
నలుక వొడమియుఁ బొడువను నడువఁ దొడఁగఁ
డట్టియానైష్ఠికునిచేత నడఁగ కున్నె
పాణి యనియెడువాకిలి బంధురముగ. 319

క. ఏవిధము కాంత నైనం, దా విహారణమునను నెపుడుఁ దార్పఁడు తనయుం
దావిష్టము భార్యావ్రత, మావెర నద్ధం బుపస్థ మనువాకిటికిన్. 320

క. తనుయాత్రకుఁ గా నశనము,గొనుఁ బూర్ణముగాఁ గొనండు గోరఁడు తాల్యం
బన రానిదాని నమ్మెయి, ముని యుదరద్వార మోపి మూసెన కాదే. 321

క. పలుకఁ డసత్యము దూఱం, బలుకఁడు బెట్టిదము గాఁగఁ బలుకఁడు వాదం
బులకుఁ జొరఁడు వాణి యనం, గలవాకిలి యట్టిబుధుఁడు గప్పం జాలున్. 322

తే. ద్వారములు నాల్గు మూయంగ దక్షుఁ డైన
వాఁడ చూవె బ్రాహ్మణుఁ డట్టివాని కేల
తపములును యజనంబులు దానములును
వ్రతములును వేదకింకరత్వంబు [1]వొడఁకు. 323

తే. ద్వంద్వములు లేక పేర్మికి వ్రస్సి పడక
ప్రకృతి వికృతులఁ గనుచుండు బ్రాహ్మణత్వ
శాలి యాసదాచారంబు సలుప లేని
వాఁడు ఫలకాంక్షి యై కర్మవశతఁ బొందు. 324

వ. అని నిర్దేశించిన గోపునం దడంగి యునికిదక్కి సన్నిహితుండై స్యూమరశ్మి తన పేరు సెప్పి యేను ధర్మనిర్ణయం బెఱింగికొనవలసి గోవిలీనుండనై పలుకుచుం డితిఁ గాని యొండు గాదు మహాత్మా నిన్నాశ్రయించితి వేదంబులు ప్రమాణంబు లగుట యూఁది వర్ణాశ్రమవిహితాచారంబులు నడపుటయుం బరిత్యాగంబునుం గల దెయ్యది యత్యంతవిధేయంబు సువ్యక్తంబుగా నెఱింగింపవే నీవు ధర్మసూక్ష్మత్వదర్శి యేను శుశ్రూషకుండ నన్ననుశాసింపు మనవుడుఁ గపిలుండు ప్రీతుం డై యతని కిట్లనియె. 325

క. జ్ఞానంబు నాశ్రయించిన, వానికి నేపనులఁ గీడు వాటిల్లదు ప్ర

1. తొడసు.

జ్ఞానరహితుండు గామా, ధీనతమెయిఁ గర్మసమితి ద్రిప్పనఁ జిక్కున్. 326

క. అనహంకారుఁడు నక్రో,ధనుఁడు నతృష్ణుండు నై నతఁడు శుభ మశుభం
బను భేదముఁ బొరయఁడు విడు,వున సమతాసుఖమయత్వముం గనుచుండున్.

క. విను మేలుక గలర మీ రెల్లను నేకాత్మత్వసిద్ధిలాభం బెందే
ని నొకని కలవడు నాతం, డనుమానింపఁ డఖిలక్రియలుఁ బోఁ ద్రోచున్. 328

వ. అనిన విని స్యూమరశ్మి యమ్మునివరున కి ట్లనియె. 3.9

ఆ. వేదశాస్త్రసరణి విడుచు టుస్మాకన, స్తనము మోక్షపదము రాదు దాన
ననఁగ విందు నంచితాత్మ వేదంబులఁ, గైకొనమియ కీడు నాకుఁ జూడ. 330

వ. నామనంబుసందియంబుఁ బాపవే యనినం గపిలుం డమ్మహాద్విజునితో వేదంబుల
నేల కైకొన కుండ వచ్చు నవియ చూవె లోకంబులకుం [1]బ్రమాణంబు లని
పలికి యి ట్లనియె. 331

కపిలుఁడు స్యూమరశ్మికి వేదంబులు ముఖ్యప్రమాణంబులుగాఁ జెప్పుట

క. అరయంగా శబ్దంబును, బరంబు నన రెండు సూవె బ్రహ్మములు గుణో
త్తర శబ్దబ్రహ్మభజన, పరుఁడు పరబ్రహ్మమహితపదముం బొందున్. 332

క. మనమున నెద్దియుఁ గోరం, డనసూయయు శమము దమము నతులజ్ఞానం
బును గలగృహపతి ధర్మం, బని నడపును వేదచోదితాచారములన్. 333

క. భూతదయయు ననహంకా,రాతిశయముఁ గలుగువిమలుఁ డప్రాయశ్చి
త్తాతురుఁడు సూవె విధులు సు,నీతము లైనను దృఢాత్మనిష్ఠకతమునన్. 334

క. విను శాంతు లైన విప్రులు, మనుజేంద్రులు గృహమునందు మహితవ్రతసం
జనితపరిజ్ఞాననిరం, జను లై పడయుదురు సూవె శాశ్వతపదమున్. 335

తే. బ్రహ్మచర్యాదు లగునాల్గుఁ బాదమహిమ
గాఁగఁ బరఁగెడు ధర్మ మొక్కటియ చూవె
యెవ్వఁ డెందు వర్తించిన నేమి సకల
కర్మఫలరూపకత్వ మొక్కటియ కాదె. 336

క. సంతోషామృతసుఖిత, స్వాంతుం డగు నేని నట్టివాఁడు గృహంబుం
గాంతారదేశమును నొ,క్కంతగ నిశ్చింతవృత్తి నక్షోభ్యుఁ డగున్. 337

క. విను తృష్ణారాహిత్యం, బున నాలవునాశ్రమంబుఁ బొందుదురు మహా
జను లది యుపనిషదుక్తం, బనక యవైదిక మనంగ నగునే నీకున్. 338

క. జ్ఞానము ధర్మమున కధి,ష్ఠానము మూలంబు పరమసంతోషము భ
వ్యానూనత్యాగము రూ,పానందము ప్రాఁకు దాని కను వేదంబుల్. 339

క. ఏదియుఁ దలఁప నసేవ్యము, గా దాశ్రమసమితిలోనఁ గావున శుచు లై
యేదాన నున్న సంసా, రోదధియాదరికిఁ బోవనోపుదురు బుధుల్. 340

1. బ్రామాణ్యం బని.

క. సంతోషంబున నేగతి, శాంతాత్మున కొదవు దాని సద్గతిగా వే
దాంతవిదులు గొనియాడుదు, రింత నిజము దీని నీవు నెఱుఁగు మునీంద్రా. 341

తే. వేదతాత్పర్య మారసి వేదితవ్య, మెఱుఁగువారలు వేదజ్ఞు లిట్లు గాని
వారు వేదపాఠకులు సత్యంబు నయ్య, వేదపరినిష్ఠితము సూవె విప్రవర్య. 342

క. త్యాగ మొకనెలవు శమసం, యోగం బుత్తరము దాని పూర్వము సంతో
షాగమము మోక్షలాభో, ద్యోగికి నివి గమ్యభూము లుత్తమధిషణా. 343

వ. అని యిట్లుపదేశించి. 344

సీ. వేదితవ్యం బన విదితంబు నా బుతం బనఁగ సత్యం బన నతిశయిల్లి
సంభృతస్థావరజంగమం బనఁగ సర్వాత్మకం బన శుభం బనఁగ వెలసి
యవ్యక్త మనఁగ బ్రహ్మంబు నా నుత్తర మనఁగ శివం బన వినుతి కెక్కి
[1]ప్రభవం బనంగ నివ్యయ మన శాంతి నాఁ దేజంబు నా నెందుఁ దేజరిల్లి

తే. క్షమ యనఁగ నంబరం బనఁగా ధ్రువంబు,నా ననామయ మన నొప్పి లీనరూప
బుద్ధిసంప్రాప్యమగుతత్త్వమునకు వేద, మాసిత బ్రాహ్మణులకు నమస్కరింతు. 345

వ. అని పలుకుటయు స్యూమరశ్మి ప్రీతుం డగుచుఁ గపిలునిం బ్రశంసించె నియ్యితిహాసంబుతాత్పర్యంబు నీవుం గనికొను మని చెప్పినం దద్దయుఁ బ్రియం బంది ధర్మనందనుండు ధర్మార్థకామంబులుమూఁడును [2]వేదశంసితంబులు వీనిలో నెద్దానిలాభంబున విశేషంబు గలిగియుండు నెఱింగింపవే యనిన గాంగేయుండు గుండధారుం డనువాఁడు నిజభక్తున కుపకారంబు సేసినప్రకారం బితిహాసరూపంబునం బ్రవర్తిల్లు నది భవత్ప్రశ్నంబునకు నుత్తరంబై యుండు వినుము చెప్పెద నని యప్పుడమితేని కి ట్లనియె. 346

కుండధారుం డనుదేవానుచరునివృత్తాంతము

సీ. యజ్ఞార్థ మొక్క బ్రాహ్మణుఁడు ధనార్థియై తపము సేయఁగఁ గుండధారుఁ డనఁగఁ
బరఁగెడుదేవానుచరుఁ డచ్చటికివచ్చి యభిలాష మేరూప మనుడు నర్థ
సిద్ధిఁ గోరెద నని చెప్పినఁ బ్రీతి నాతఁడు మాణిభద్రుని ధనదభృత్యు
నియతిఁ దలంప సన్నిధి సేసె నయ్యక్షుఁ డతఁడు మదాశ్రితుం డైనయితని

తే. ధనసమగ్రునిఁ జేయవే యనిన నెంత, ధనము వలసిన నిచ్చెద ననియె మాణి
భద్రుఁ డమ్మహాత్ముఁడు మర్త్యభావ మస్థిరత్వదూషిత మనువిచారంబు వుట్టి.

క. ధన మేటికి నీవిప్రుని, మన మొలయఁగ వలయు ధర్మమార్గంబున దా
నన సర్వసంపదలు నగు, నని నిశ్చయ మొంది వినయ మతిశయమందన్. 348

ఆ. యక్షవరునితోడ నవ్విచారము మృదు, వచనరచనఁ జెప్ప వాఁడు దాని
కాత్మఁ బ్రీతిఁ బొంది యనుమతి సేయంగ, నధికభక్తినిరతుఁ డై యతండు. 349

క. దేవతలను బ్రార్థించిన, నావసుధామరునిచిత్త మాప్రార్థ తప

---

1. వైభవంబనఁగ నవ్యయ మన. 2. వేదశాసితంబులు.

స్సేవనతత్పర మగుచు, న్దేవానుచరునకు ని ట్లనియె నతఁ డధిపా. 350

క. అనఘా భవదీయదయ,న్మనంబు దెలి వొందె నిపుడు నా కే నొల్లన్
ధనము తపంబ యొనర్పఁగ, ననుజ్ఞ సేయంగ వలయు నాదరణమునన్. 351

ఆ. అనిన నట్ల కాక యాచరింపుము ధర్మ, మనుచు నరిగె నిర్జరానుచరుఁడు
భూసురుండు మూలములును బత్త్రములు నా,హారములుగఁ జేసె నధికతపము.

క. క్రమమున జలపవనము లశ, నములు గఁ గొని తపము సేసినం గాయముఁ జి
త్తము మానుషంబు లగుచం,దములు విడిచి దివ్యమహిమధామము లయ్యెన్.

వ. అట్లు సిద్ధుం డగుటయు. 354

క. నను నెవ్వ రాశ్రయించిన, ధన మొసఁగుదు రాజ్య మిత్తుఁ దద్దురితములం
దునుముదు ననునగ్గలికలు, మనమున జనియింపఁ జొచ్చె మనుజాధీశా. 355

వ. అవ్విధంబున మహానుభావుం డై. 356

తే. ఆతఁ డతిభక్తిఁ దలఁచె దేవానుచరుని, నపుడ యక్కుండధారుఁడు నరుగుదెంచె
నరుగుదెంచిన నతఁడు నిజానుభావ, జనితగంధపుష్పములఁ బూజన మొనర్చె. 357

ఉ. చక్కఁగఁ జాఁగి మ్రొక్కుటయుఁ జయ్యన నెత్తి మనం బెలర్పఁ గా
నక్కునఁ జేర్చి యి ట్లనియె నద్దివిజానుచరుండు శంక దాఁ
దక్కి ధనంబుఁ గామమును ధర్మముతోఁ గలయంగ నెన్ని నే
యక్కట యిట్లు వేద మవి యప్పురుషార్థము [1]నోలి మే లగున్. 358

వ. అని ధర్మం బగ్గించి. 359

క. [2]ఆసుకృతము గడయెద్దు మ,హాసత్త్వా యోగసేవనారామత ను
ద్భాసితుఁడ వగుచు [3]నిష్ఠా, వ్యాసంగవిహారి వగు మనామయలీలన్. 360

క. అని యతఁడు నిజనివాసం,బున కరిగెను విప్రవరుఁడు మునిజనములు పూ
జనము లొనరింప ఖేచరు, లనుమోదింప విహరించె నప్రతిహతుఁ డై. 361

నారదప్రవర్తితం బగునితిహాసము

వ. అని చెప్పి యప్పురుషవరుం డప్పాండవాగ్రజుతో వెండియు ని ట్లను నొక్క ధర్మసూక్ష్మత సెప్పెద నాకర్ణింపు ముంఛవృత్తి యగువిప్రుం డొక్కరుండు భార్యాసహితుం డై వనంబున నుండి యజ్ఞాచరణంబునకుం దొడంగి యహింసాపరుం డగుటం బశువిధి యుడిగి ఫలమూలంబుల హవిస్తంత్రంబు నడపం జూచె నది విహితాచారంబు గామి యెఱింగియు శాపభయంబునం దత్పత్ని యమ్మహీసురవరు నెదుర నిలిచియుం బలుకకుండెఁ బాకశాసనాదులు హవిర్భాగంబులు గొనం గడంగమి నగ్నియుం బచనశక్తిం దొఱంగె నట్టియెడ నాసమీపంబునం దిరుగు హరిణంబు మనుష్యవచనంబులం దత్పత్ని దూఱి యమ్మహీసురవరు నెదుర నిలిచి తన్ను హింసించి యాగంబు సెల్లింపు మనిన నతం డట్లు సేయం

1. నూఁద. 2. నాసుకృతము. 3. నిష్టవ్యాసంగ.

బ్రాహ్మణవృద్ధుం గొన్ని యడుగులు వోయి మగిడి యాకృష్ణమృగంబు నాయిచ్చ
దివ్యదృష్టిం గనుంగొని మేను జెప్పినట్లు సేసిన నిన్నభినందించువారై యప్సరగ
కాంతలును గంధర్వులును వీరె విమానంబుల నేతెంచినవా రనుటయు నవ్వి
ప్రుండు విలోకించి దివ్యత్వసిద్ధికై దానిహింసించువాఁ డగుటయు దానం దదీయ
తపంబునకు సుత్పాతంబులు పుట్టె నేణరూపంబున వర్తించునాధర్మదేవత
యాభూదేవునకు సన్నిధిసేసి నీయజ్ఞశ్రద్ధకు సంతోషించి ధర్మసూక్ష్మత్వంబు
దెలుప వచ్చితి నర్హ్యాం బగుహింసావిశేషం బహింసావ్రతహానిం జేయదు క్రతువు
గదా యని యనర్హ్యహింసగర్తవ్యంబు గా దని నిర్దేశించి తత్పత్నీసమాధానంబునం
దపశ్శక్తిప్రత్యాసత్తియుం జేసి యాగవిశేషవిధానంబు వరప్రదానంబున నిర్వ
హించె నయ్యితిహాసంబు నారదప్రవర్తితం బని చెప్పినవప్పుడమిఱేఁడు ప్రీతుండై.

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు ముక్తిమార్గము దెల్పుట

క. పురుషుం డేమిటఁ బాపా, చరణమునకుఁ జొచ్చు ధర్మచర్యకు మూలం
బరయఁగ నెయ్యది రెంటిం, బొరయం డెద్దాన నెట్లు వొందును ముక్తిన్. 363

వ. అని యడిగిన నతనికి భీష్ముం డి ట్లనియె. 364

సీ. [1]గంధరసాదులకాంక్ష లోభము మోహమును దెచ్చు నద్దోషమునకు మనసు
లోనైన ధర్మవిలోపంబు వాటిల్లు దానఁ బాపము సేయుతలఁపు లొదవుఁ
బ్రజ్ఞ నక్కీడులు భావించి సద్గోష్ఠిఁ బరఁగంగ విషయతత్పరత మాను
నది ధర్మబుద్ధికి నాలవాలం బగు ధర్మాచరణములఁ దనివి సనక

తే. హృద్గతద్వంద్వముల నెల్ల నెడల [2]విడుచు
ననఘ యనపాయ మగునుపాయమున ముక్తి
వడయుఁ బవడి యేను నీయడిగినంత
వట్టుఁ దెలిపితి ధర్మనిర్వాహి వగుము. 365

తే. అనుడు ననపాయ మగునుపాయం బనంగఁ
జెప్పి తొక్కటి మోక్షంబుఁ జెందు తెఱఁగు
దానిఁ దెలియంగ నెఱిఁగింపవే నరేంద్ర
ముఖ్య యనియె నక్కురువంశముఖ్యుఁ డధిప. 366

వ. అనుటయు నమ్మహీకాంతునకు శాంతనవుం డి ట్లనియె. 367

క. వినుము ఘటము సేయుట సాధనములు లేకున్న నగునె ధరణిప పూర్వాం
బునిధికిఁ జనుమార్గ మపర, వనరాశికిఁ జనునె [3]వెరవు వలయుం దెలియన్. 368

వ. అడిగి మేలు సేసి తాకర్ణింపుము. 369

సీ. క్షమఁ గ్రోధ మకృతసంకల్పతఁ గామంబు చిరనిద్ర సత్త్వసంసేవనమున
గాఢధైర్యమున రాగద్వేషము లుభయ మప్రమాదమున మోహంబు భ్రమము

1. గంధసారాదులకాంక్ష. 2. విడిచి, యనఘ. 3. చెప్పవలసెం.

వినివర్తనాభ్యాసమున రోగములు నుపద్రవములు హితమును మితంబుఁ గాల
యోజితంబును నగుభోజనంబున జీవసంవర్ధనమున నిశ్శ్వాస మఖిల

తే. విషయములు నంతవిరసతావేక్షణమున, నిత్యసంతోషమున లోభనికతి కృప స
ద్ధర్మ ముచితకృతావేక్షధర్మమవులఁ, ద్రోవ నేర్చుట ముక్తికిఁ ద్రోవ యధిప. 370

తే. తాను గ్రోధాదులెడలించుఁగాని ముక్తి, దెచ్చియియ్య వొకభంగి ముక్తికిఁ బథంబు
నగుట ననపాయ మగునుపాయం బనంగ, వలసె [1]నీనేర్పు వేరిందువంశవర్య. 371

చ. అనుడు నజాతశత్రుఁ డిటు లన్నలు నమ్ములు లోను గాఁగఁ దృ
ష్ణ నఖిలబంధుకోటులను జంపెను తెం పొలసెన్ మహాత్మ యే
యనువున దృష్ణ త్రోపు వడు నట్టిసమంచితచిత్తధర్మముం
బనుపలుపంగఁ జాలుకలభాషణపంక్తి ననుగ్రహింపవే. 372

క. అనుటయు దేవవ్రతుఁ డమ్మనుజపతికి నిట్టు లనియె మాండవ్యునితో
జనకుఁడు సెప్పినమాటలు, విను మవి తృష్ణ నడఁగించు వెరవు నొనర్పున్. 373

జనకరాజమాండవ్యమహామునులసంవాదప్రకారము

వ. జనకునికడకు మాండవ్యుండు వచ్చి వితృష్ణత్వాశక్తిఁ గోరిన నమ్మేదినీశ్వరుం
డాదరభరితుం డై. 374

సీ. అర్థముల్ దుఃఖహేతుకరంబులు విను మే మిటికైన నాశ లేమిఁ జేసి
పొరయవు నను దుఃఖములు మునినాయక మిథిల గాలంగ నేమియును నాకు
గాలని యట్లుండెఁ గామసుఖంబును దివ్యసుఖంబును దృష్ణ విడుచు
సుఖముఁ బోలునె యర్థసులభతతోడన గోవుతోఁ బెరిఁగెడుకొమ్ములట్లు

తే. తృష్ణ దానును పెరుఁగుఁ [2]దదీయసక్తి, మమత గలుగు మాబంధులు మాధనములు
మానివాసంబు లనమి మమత్వమెనఁ దిరంబు గాకున్న నింకుఁ దృష్ణాంబురాశి.

క. దొరకొన్న ననుభవించుచు, దొరకొనమికిఁ జింత నొంది దురపిల్లక ని
ర్భరుఁ డై యున్నను దృష్ణకుఁ, జొర వచ్చునె యతనిమనసు సువ్రతశీలా. 376

తే. విడువరాదు దుర్మతులకు నొడలు ముదియఁ
దాను ముదియదు ప్రాణాంత మైనరోగ
మనఘ తృష్ణ వర్జిత కాముఁ డైనతండు
దానిఁ బోఁద్రోచి సౌఖ్యసాంద్రత్వ మొందు. 377

క. శోకప్రమదాదిద్వంద్వాకులుఁడవు గాక శాంతి నంతఃకరణ
శ్రీకిఁ బరిరక్ష సేయుము, నీకు వితృష్ణత్వసౌఖ్య [3]నిత్యత గలుగున్. 378

క. అని చెప్పిన నమ్ముని యమ్మనుజపతిం బ్రస్తుతించి మనము ప్రశాంతిం
బనుపడఁగఁ బ్రీతి వీడ్కొని, చని వర్తిల్లెను వితృష్ణసరణిఁ గుమారా. 379

1. నీనేర్పు సెలఁ గురువంశ. 2. దదీయశక్తి, మమత గలిగి మాబంధులు. 3. నిష్ఠత.

పితాపుత్రసంవాదము

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు శంతనునందనుతో సర్వభూతభయావహం బగుచుం గాలం బతిక్రమించు చుండఁ బురుషుం డెద్ది యాచరించుట మేలు దీని మున్ను నడిగి విన్నవాఁడ నిదిపెద్దయు వినవలయునది గావున నడిగెదం జెప్పవే యను టయును నమ్మహాత్ముం డీయర్థంబు దెలియుటకు ముంద రేను జెప్పినపితాపుత్ర సంవాదం బనునితిహాసంబు లెస్స యందుఁ గొన్ని వాక్యంబు లప్పుడు సెప్పనియవి యునుం గలవు చెప్పెద విను మధ్యయనపరుం డగునొక్క-బ్రాహ్మణపుత్త్రుం డన్వర్థ నామధేయుండు మేధావి యనువాఁడు దండ్రి కభిముఖుం డై. 380

సీ. ఆయువు దఱుఁగు నంతంతకు ధీరుఁ డెయ్యది సేయువాఁ డన్న నతఁడు బ్రహ్మ
చర్యంబు వేదాభ్యసనమును సంతాన సంపాదనంబు యజ్ఞప్రవర్త
నంబును జేసి వానప్రస్థధర్మంబు నడపి యాచరితసన్న్యాసుఁ డగుట
కృత్యం బనుడు జరామృత్యువుల్ జనన మాదిగ వెనుతగులంగ దిగులు లేమి

తే. మీను వల దన్నుఁ బొదువుట గాన క్షిప్తవృత్తి విహరించుచుండెడువిధమ కాదె
యెల్లి సేసెద ననక మే లిపుడ చేయు, మనఘ వార్చునె మృత్యువు జనులపనుల.

వ. అని పలికి పుత్త్రుండు వెండియు. 382

క. కృత మిది యకృతం బిది, కృతాకృతం బనుచు నరుఁడు గింకర్తవ్య
త్వతిరోహితాత్మతసం, స్మృతిగ్రైనఁ గృతాంతుఁ డతనిఁ జేర్చుఁ దనపురిన్. 383

క. అనఘా మృత్యువు నమృతం,బును దేహమునంద కలవు మోహము మృత్యు
త్వనిరూఢ మున్నరూపుం, గను టమృతత్వోపహితము గాఁగ నెఱుఁగుమీ.

క. ననుబోటికిఁ బశుయజ్ఞం,బున హింసకుఁ డగుట దగునె భూసురవర హిం
సనరహిత మైనశాంతియ,జనమున బ్రహ్మాధ్వరంబు సలిపెద నియతిన్. 385

క. యోగంబుఁ దపంబుఁ బరి,త్యాగంబును గాక యొంపు లగునె హితంబుల్
రాగముసరిదుగఖంబును, ద్యాగముఁ బోలెడిసుఖంబు నరయం గలవే. 386

క. ప్రజ యేన కాన నన్నుం, బ్రజ సుగతికిఁ బుచ్చు నని భరంపడి కోరం
బ్రజ విడిచెద నాయం నది, యజేయమును నవ్యయంబు నగుపద మిచ్చున్. 387

ఉ. కావున లోకసంక్షయము గన్గొని యెల్లెడ నిస్పృహుండ వై
నీవును శాంతియుర్ సమతనిష్ఠయుఁ బూని గుహాప్రవేశసం
భావన నాత్మదర్శనవిభాసివి గమ్మనినం దదీయవి
ద్యావచనంబులం జనకుఁ డట్టిఁడ యై వెలిఁగెం గృతార్థతన్. 388

క. నరనాథ యమృత మగును, న్నరూపు గను దీవు మరగు నాచెప్పినయి
ప్పర మేతిహాసవాక్యో,త్కరంబు నర్థంబు చిత్తగత మగు చుండన్. 389

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుం డెవ్విధంబుశీలంబు గలవాఁడు బ్రహ్మపదంబు నొందు నని యడిగిన భీష్ముం డత్యాదరంబున. 390

తే. అధిప లఘ్వాశి యై యింద్రియప్రపంచ
జయము గలిగి మోక్షార్థోక్తసారధర్మ
నిరతి నుండెడివానికిఁ బరమ మగుప
దంబు తంగేటిజున్నుచందంబు నొందు. 391

వ. అని పలికి మఱియు నిట్లను హారీతగీతి యనువాక్యసంచయం బాకర్ణింపుము దాన మోక్షధర్మంబులు దేటపడం జెప్పెద హారీతుం డనుమునివరుండు విద్వజ్జనంబులు దనవలనం బ్రవ్రజనంబు సమీచీనప్రకారంబుగా నెఱుంగ నపేక్షించిన. 392

హారీతుండు విద్వజ్జనుల కుపదేశించినతత్త్వప్రకారము

సీ. [1]వారి కిట్లనియె నిష్ప్రారంభమతి నిలువెడలి కోర్కుల కెల్ల విముఖుఁ డగుచు
జనములకీడు వాక్చక్షుర్మనోవర్తనములఁ గూర్పక మైత్త్రి సమత గరుణ
గలిగి నిందాప్రశంసల ఖేదమును నుబ్బు లేక పాడింటను నేకతంపు
గుడిస్రానిపొంతను గుహాలోన నుండుచు డంపకములకు వంటకములకును

తే. భోజనములకుఁ దఱిగ్గైనప్రొద్దు గడపి, భిక్షగొనుఁ బ్రీతి మన్నన పెద్దవెట్టు
నట్టియెడఁ దక్కఁగ్రొత్తగా నరుగు యతి నిరంతరంబు నాత్మారాముఁ డై చరించు.

తే. అనిన వారు కృతార్థులై యతనిఁ బ్రస్తు
తించి రని చెప్పి విని నరదేవవరుఁడు
దేవతటినీతనూజుతో భావశుద్ధి
కలిమి యొప్పంగ దే యని పలికె మఱియు. 394

తే. రాజభావంబు[2]తోడుసునఁ గ్రచ్చుకొన్న
మనసుతో నుండ కెన్నఁడో మరలి యింద్రి
యముల నిర్జించి సత్త్వాదు లవులఁ ద్రోచి
యేను శాంతిసుఖంబున కెలఁయు టనఘ. 395

చ. అనుటయు నాతఁ డిట్టు లను నక్కురుభర్తను వేగ మేటికిఁ
ఘనభుజ యెల్లచందములుఁ గాలముతోడిచ చుమ్ము వర్ణధ
ర్మనిరతి చిత్తపాకము గ్రమంబునఁ దెచ్చుఁ గషాయపక్వతం
బనుపడ కస్గఁ డే లగు నృపాలకుమారుఁడు సన్న్యసింపఁగన్. 396

వ. ఇవ్విషయంబున వృత్రగీత యనునితిహాసంబు గలదు వినుము వృత్రుండు భండనంబునం బడిన నెత్తికొని పోయి పెట్టుకొని యున్నయెడ నయ్యవస్థ నొందియు విషాదంబు లేక యున్నయద్దనుజవిభునితో శుక్రుండు వైరిహృతవిభవుండ వైన నీకు మనోవ్యథ లేమికిఁ గతం బేమి యని యడిగిన నతం డతని కిట్లనియె. 397

1. హారీతుఁ డనియె నిరాలంబమతి (నిరారంభమతి). 2. తొడకున గ్రందుకొన్న.

వృత్రగీత

తే. కలిమియును లేమియును విను కాలవశగ,తములు బోధవిహీనుల దర్పదైన్య
కలితసుఖదుఃఖములఁ బెట్టుఁగాక యర్థ,ములయనిత్యత యెఱిఁగినఁ గలదె వికృతి. 398

వ. అర్థంబులయస్థిరత్వంబ కాఁ డాకర్ణింపుము. 399

క. దైవతమానుషతిర్య,గ్భావంబులఁ బొందుచును వికారిణి యై భూ
తావలి దిరిగినవెంటన, వేవిధములఁ దిరుగుఁ గర్మవివశత్వమునన్. 400

క. ఏ నిది యంతయు నెఱుఁగుదుఁ, గాన నగవు నుబ్బు నాకుఁ గలుగ వనుదు ని
ష్ఠానవిహీనపుమాటలు, దానవకులనాథ నీకుఁ దగు నే యాడన్. 401

వ. అని యతని మనశ్శుద్ధి యెఱుంగుటకు నై భార్గవుండు. 402

క. అనయము నీను వొనర్చిన, విని యతనికి నిట్లు లనియె వృత్రుఁడు విజయం
బునకునయి తపముసేయనె, మును తత్సుకృతమునఁ గొననె మూఁడుజగములున్.

క. ఆమైశ్వర్యము గ్రమ్మఱ, మాయుటకుం గారణంబు మాన్యచరిత లే
దే యొకదుష్కృత మది యిటు, సేయుం గా కేమి యేల చింతింపంగన్. 404

క. విను మనఘ యింక సుకృతం,బునకుం జొరఁ దుష్కృతంబుపొంతకుఁ బో నే
ననుపము నచ్యుతు నవ్యయు, ననంతుఁ జెందెద ననామయత నవ్విష్ణున్. 405

చ. అనిమిషనాథుతోడియనియప్పుడు గంటి ననంతు నాద్యు వి
ష్ణుని నలవోకఁ దన్మహిమ సువ్రత నా కెఱిఁగింపు కర్మసం
జనితవిశేషతం గలుగుచాయలలోపల నెద్ది యవ్విభుం
గనుటకు నర్హ మయ్యెయొకొ గల్గఁగఁ జేయుము నాదుబుద్ధికిన్. 406

ఆ. అనిన నట్ల కాక వినుము చెప్పెద నని, యసురగురుఁడు పలుకునవసరమున
నచటి కరుగుదెంచె నఖిలమునీంద్రస,న్మాన్యుఁ డగుసనత్కుమారుఁ డధిప. 407

వ. వచ్చి యభిపూజితుండై సమున్నతాసనంబున నున్నయమ్మహాత్మునితో శుక్రుండు విష్ణునిమాహాత్మ్యంబును వర్ణవిశేషంబులు నిద్దానవేంద్రునకు నెఱింగింపవే యనిన నతండు ప్రసన్నవదనుం డగుచు ని ట్లనియె. 408

ఆ. వినుము దనుజనాథ విష్ణునియందఖి,లంబుఁ గలుగు నిలుచు లయముఁ బొందు
నతనిభక్తి నింద్రియజయంబునను బోలె, దానధర్మవిధులఁ గానరాదు. 409

వ. అవి ప్రయోజనపడుటయుం గలిగి యుండు నదియునుం జెప్పెద మున్ను విష్ణుని మహిమ యాకర్ణింపుము. 410

తే. ధరణి పాదంబు లతనికి శిరము దివము
దిశలు బాహు లతఁడు సర్వదేవమయుఁడు
భూతవిక్షేపసంహారములు దదీయ
మానసస్వైరలీలలు దానవేంద్ర. 411

వ. వినుము జీవావస్థలు ఛాయలై యుండుఁ గృష్ణంబును ధూమ్రంబును హారితంబును

హారిద్రంబును రక్తంబును శుక్లంబును నైనవి యాఱు గలవద్దశావిశేషంబులు. 412

తే. అనఘ విష్ణువిహారంబు లైనవిషమ, వివిధవిక్షేపసంహారవృత్తులందు
భ్రమణ మొందెడిజీవుని బహుళకర్మ,ములవశంబున నాతనిఁ బొందుచుండు. 413

తే. తన్ను నుత్తమమధ్యమాధమము లైన
ఛాయ లొందంగఁ బ్రచురపర్యాయవృత్తి
జీవుఁ డమరత్వముఖ్యనానావిధముల
నొంది యెక్కుచు డిగ్గుచు నుండుఁ జూవె. 414

క. మే లొనరింపఁగ దొరకొను, మేలిమి గలచాయ కీడు మెయికొని చేయన్
లోలత్వరహిత చాయకుఁ, జాలం గీడ్పాటు వొలయుచందము వచ్చున్. 415

వ. కావున. 416

క. రసకర్మజ్ఞుఁడు దారము, పసిండి నేతకుఁ బ్రయత్నపరుఁ డై శుద్ధ
త్వసమగ్రము సేయుక్రియ, న్విసువక పరిశుద్ధి జీవునికిఁ జేయు టురున్. 417

క. విను కుసుమంబుల వాసిం,చిన నొప్పనికంపు విడిచి చెందును సౌర
భ్యనిరూఢిం దిల లట్టుల, యనఘా సుకృతముల జీవుఁ డకలంకుఁ డగున్. 418

క. అంతంతకు సత్కర్మము, లెంతయుఁ బెను పొంద జీవుఁ డెక్కుడుచాయం
జింతాకలుషము వాయఁగ, సంతోషామృతము నాని సంశుద్ధుఁ డగున్. 419

వ. ఎక్కుడుచాయ శుక్లత్వంబు. 420

క. జీవుఁడు శుక్లచ్ఛాయా, భావితుఁ డై నపుడు విష్ణు భావించుటకుం
దా వెరవరి యగుఁ దద్గత, భావ మొసఁగు గుఱుము లేనిసం డగునెలవున్. 421

వ. అనిన విని వృత్రుం డదీనంబులు నమృతస్వరూపంబులు నగుభవదీయవచనం
బులు వినికింజేసి విశుద్ధుండ నైతి నని పలికి ప్రాణంబులు విడిచి విష్ణునిం
బొందె నని చెప్పుటయు నప్పాండవేయాగ్రజుండు వృత్రుని విజ్ఞానంబును విష్ణు
భక్తియు నింత యొప్పునే యని యగ్గించి యతండును నాఖండలుండును
భండనంబు సేసినతెఱం గెఱింగింపవే యనుటయు ననిమిషనదీనందనుం డతని
కి ట్లనియె. 422

ఇంద్రవృత్రాసురులయుద్ధప్రకారము

సీ. ఇంద్రుఁ డుజ్జ్వలరథం బెక్కి దేవానీకసహితుఁ డై వృత్రుపైఁ జన నతండు
దనుజసైన్యముఁ గొని తాఁకెఁ దత్సంగర మవ్వాసవునకు భయం బొనర్చెఁ
బర్వతప్రతిమరూపమున నయ్యసురయుగ్రతఁ జూచి వడఁకుదైవతకులేంద్రు
నద్దానవుండు మాయాబలంబున మోహితునిఁజేయ సొగయుడు మునిసమాజ

తే. సంస్తుతముగ రథంతరసామశక్తిఁ
జేసి యమ్మూర్ఛ దేర్చె వసిష్ఠుఁ డతని
తోడ నజుఁడును హరియు రుద్రుండుఁ బోరు
గనుఁగొనంగ వచ్చినవారు గడఁగు మనుడు. 423

చ. అతఁడు గడంగ దేవగురుఁ డిప్డు మునీంద్రులుఁ దాను నమ్మరు
త్పతివిజయంబు గోరి హరుఁ బ్రార్థన సేయఁ దదీయతేజము
ద్ధతచటులజ్వరం బగుచు దైత్యపతిం బొదివెన్ సురేశ్వరో
ద్యతకులిశంబుఁ బొందె హరి దత్సమయంబునఁ గౌరవేశ్వరా. 424

తే. ఇంద్రునకు రుద్రుఁ డత్తఱి నిట్టు లనియె, నసఘ యరువదివేలుదివ్యాబ్దములు మ
హాతపం బొనరించె నీయసుర పీసి, కొసఁగెఁ బద్మజుఁ డధికమహోగ్రబలము. 425

క. అని చెప్పి యబ్బలము నా, ఘనతేజముచేత నడఁగు గడఁగు మనుడు న
య్యనిమిషనాథుఁడు వజ్రంబున వైవ నతండు వడియె మునిగణ మలరన్. 426

క. సుర లార్చిరి తూర్యంబులు, మొరసె ననేకంబు లపుడు మోదమున మునుల్
[1]హరిహరులం గీర్తించిరి, సురేంద్రు నగ్గించి రధికశుభవాక్యములన్. 427

క. విను విష్ణునిసంస్పర్శంబున నప్పుడ మాంవె కసటు వోయిన పతనిం
గనుటయు శాంతిం బొందుట, యును గుసుపర కలిగె వృత్రునుల్లంబునకున్. 428

వ. అని పలికి భీష్ముండు వెండియు నవ్విభున కిట్లను నట్లు వృత్రుని జయించి. 429

చ. హరునను మ్రొక్కి మీకరుణ నార్తి దొఱంగి యనూనసౌఖ్యముం
బొరసితి నంచు [2]వీడుకొని పోయె మహేంద్రుఁడు బ్రహ్మహత్య యా
సురపతి నప్డు వెన్కొనియెఁ జొచ్చె బిసాంతర మాత్రఁ డుందునుం
బరిగొని యుగ్రవృత్తి నది పట్టెఁ జలంబున నమ్మహాత్మునిన్. 430

ఆ. బ్రహ్మహత్య దన్నుఁ బట్టిన నమరేంద్రుఁ, డజునికడకు నేఁగి ప్రార్థనంబు
చేసి దీనిఁ బాయఁ జేయవే యన నతం, డది దొలంగఁ జేయునను దలఁచి. 431

వ. అగ్నినోషధివృక్షతృణంబులను వనితాజనంబులను జలంబులను దలంపున రావించి వృత్రునివలన వాసవునకుం బాటిల్లిన బ్రహ్మహత్య చతుర్భాగంబులు నేసితి మీర లొక్కొక్కపాలు గైకొనుం డని పనిచెఁ బనిచిన వారు దేవా నీపంపు నేసెదము మాకు నిష్కృతి యెట్టిది దాని నీచిత్తంబున నవధరింప వలయు నని పలికిన నగ్నికిని నోషధివృక్షతృణంబులకును వనితాజనంబులకును జలంబులకును నరంబులుగాఁ గ్రమంబున నీవు ప్రజ్వాలింపక హవిఃప్రదానంబు సేయువానియందును మీకుఁ బర్వకాలంబుల భేదనచ్ఛేదనంబు లాచరించువాని యందును మీరు రజస్వల లై యుండ మీతో సురతంబు సలుపువాని యందును మీలో మలమూత్రశ్లేష్మంబులు విడుచువానియందును మీమీకడ నున్న బ్రహ్మహత్య ప్రవేశింపంగలయది యని నిర్దేశించిన దానికిం బ్రియం బంది యగ్నిప్రముఖంబులు శతమఖుబ్రహ్మహత్యపాళ్లు ధరియించి రిట్లు విరించి ప్రసాదంబునం గల్మషంబు దొఱంగి యాఖండలుండు దదనుమతి నశ్వమేధంబు నేసి నాకసామ్రాజ్యంబున సర్వలోకపూజ్యత్వంబు నొంది వెలింగె ననిచెప్పి వెండియు నిట్లనియె. 432

---

1. హరుని హరిం. 2. వేఁడుకొని...సురపతి నంటె.

తే. ఒదవు వృత్రురక్తమునబుద్బుదము లెసఁగి, [1]పుట్టకొక్కులై యవి జనభోజ్య భావ
మొంది విప్రాదికద్విజయోగ్యతాభి, పన్నములు గావు ధర్మసంపన్నచరిత. 433

క. ఆవాసవుచందంబున, నీవును శత్రుజయకీర్తనీయుఁడ వగుచుం
భూవిబుధుల కెపుడుం బ్రమో, దావహుఁడవు గమ్ము భారతాన్వయముఖ్యా.

తే. పర్వములయందు విప్రసభను సభక్తికంబుగా నెవ్వఁ డీశక్రకథఁ బఠించు
వానిఁ బాపము లొందవు మాననీయ, ధర్మములయందు రతుఁడగు ధర్మతనయ.

వ. అనిన నతండు ప్రీతుండై వృత్రుండు జ్వరంబుచేతం బొదువంబడియె నని వింటి దానిజననంబును దత్ప్రకారంబును నెఱిఁగింపవే యనుటయు భీష్ముం డాభూపతి కిట్లనియె. 436

దక్షమఖధ్వంసంబు నప్పుడు శివునివలన జ్వరం బుద్భవించిన ప్రకారము

సీ. రజతాచలంబున రత్నతటంబున నంబికాసహితుండై హరుఁడు పేర్మి
నమరమునీంద్రయమాదులు గొలువంగ నుండు నట్లుండంగ నొక్కనాఁడు
దేవర్షికోటు లతిప్రమదంబునం జనఁ జూచి వీ రేమి పనికి నెచటి
కరిగెద రని పతి నడిగె భవాని యాతఁడు దక్షుచేయునధ్వరమునందుఁ

తే. దమహావిర్భాగములు గొనుఁడాని కనినఁ, బొలఁతి నీవేల పో వనుపలుకు పలికె
నాకు మును భాగపరికల్పనంబు లేమి, నతఁడుఁ బిలువఁ డేసును బోవననియె భవుఁడు.

క. తనపతికి భాగకల్పన, మొనరింపఁడు దక్షుఁ డని మహోగ్రపుఁగోపం
బున బొమలు ముడివడఁగ న, వ్వనిత పలుకు మాని యుండె వసుధాధీశా. 438

సీ. దేవిచిత్త మెఱింగి దేవుండు ప్రమథసంఘంబులు దాను నాక్రతువు నెఱుప
నరిగె యజ్ఞాంగంబు లన్నింటఁ బ్రమథులు గాసి సేయుచును రక్తములు సల్లి
యార్వంగ మృగరూప మై గగనంబున కెగసె నధ్వరము ము న్నీశునుదుట
నలుకఁ బుట్టినఘర్మ జలకణ మిలఁ బడ్డఁ జెనుమంట లెగసిన జనితుఁ డయ్యె

ఆ. నందుఁ బురుషుఁ డొకరుఁ డరుణనేత్రకము నీలంబు నూర్ధ్వరోమకంబు ఘోర
భంగికంబు నైనయంగంబుతో సక్త, సంతుదాహి యగుచు ధరణినాథ. 439

క. సురలు మునులు భయమునఁ బఱచిరి నలుగడ బ్రహ్మ వచ్చి శివుఁ గని వినయో
త్తరముగ మ్రొక్కుచు నమరులు, పరికల్పించెదరు నీకు భాగము భక్తిన్. 440

వ. స్వామీ కోపం బుపసంహరింపుము. 441

క. నావుడు నల్ల నగుచు న, ద్దేవుఁడు గరుణించి మునుల దేవతలను సం
భావింప భాగకల్పన, గావించిరి వార లాజగత్ప్రభువునకున్. 442

వ. అప్పరమేశ్వరుండు సుప్రసన్నుం డై యనిమిషులకు మునిగణంబులకు నానందం బొసంగె శతానందుం డయ్యిందుశేఖరునితో దేవా నీనుదుటిచెమటం బుట్టిన యప్పురుషుండు జ్వరం బనునామంబునం బ్రశస్తుం డయి యెందునుం జరియించు

1. పుట్టకూళులై.

నీజ్వరం బేకముఖత్వంబునం బృథివికి దుర్భరం బగు బహువిధంబుగా సృజియిం పవే యనుడు నగ్గిరిశుండు గురులకు శిరస్తాపనంబును భుజంగంబులకు నిర్మోకం బును గోవులకు ఖురాంతర్బాధనంబును మృగంబులకు నైజస్వరూపదర్శన ప్రత్యవరోధనంబును దురగంబులకుఁ బార్శ్వశోషణంబును మయూరంబులకుఁ బత్త్రోద్భేదనంబును గోకిలంబులకు నేత్రరోగంబును శుకంబులకు హిక్కయు గజంబులకుఁ జిత్తభ్రమణంబును శార్దూలంబులకు శ్రమంబును మనుష్యులకు జననమరణాదులయెడ వేదనావేశంబునుం గా విభాగించె నివి జ్వరప్రకారంబు జ్వరంబు మాహేశ్వరం బగు తేజంబు గావున సర్వజనంబులకు [1]నమస్కార్యం బును మాననీయంబును నై యుండు. 443

క. జ్వరకథ వినినఁ బఠించినఁ, బురుషుం డారోగ్యసిద్ధిఁ బొదలుం దేజ స్స్ఫురణముఁ జిత్తసమాధియు, నొరకొను గోర్కులు ఫలించు దురితము లడఁగున్.

క. అని చెప్పి యమరతటినీ, తనూభవుం డాదరమున ధర్మసుతునితో ననఘా నీ విం కెయ్యది, వినవల తనవుడు నతండు వినయానతుఁ డై. 445

శాస్త్రతత్త్వం బెఱుంగనివాఁడు సేయవలసిన విధము

తే. శాస్త్రతత్త్వ మెఱుంగక సంశయాత్ముఁ, డగుచుఁ బరమార్థ మిట్టిది యనఁగ లేని యట్టివాఁ డేమికర్మంబు నాచరించు, వాఁడు సెప్పవె ధర్మప్రవర్తనజ్ఞ. 446

వ. అని యడిగిన నమ్మహామతి యతని కిట్లను గురుపూజయు వృద్ధోపసేవనంబును విద్యాశ్రవణంబు నవశ్యకర్తవ్యంబులు మఱియునుం జేయవలయు నవి నారద గాలవసంవాదంబు వినినం దెలియు వినుము చెప్పెద నారదు నాశ్రయించి గాలవుండు. 447

క. నానాశాస్త్రంబుల నర్థానేకత్వంబు గనుచు నప్రాప్తసువి జ్ఞానపరినిష్ఠ మగుమ, న్మానసముం దేర్పవె సమగ్రవివేకా. 448

వ. అని యభ్యర్థించిన నద్దేవముని యమ్మహాద్విజున కిట్లనియె. 449

క. చతురాశ్రమములవృత్త, స్థితులు పరీక్షించి యందుఁ జెంద [2]దలఁచి త ద్గతి సూక్ష్మదృష్టిఁ గనుఁగొని, సతతంబుఁ ద్రివర్గచరిత [3]సౌమ్యుం డగుచున్. 450

తే. పాపకర్మంబు లెల్లను బాయఁ బెట్టి, పుణ్యకృత్యంబు లగువానిఁ బురుషుఁ డోపి నట్లు శుద్ధమనస్కుఁ డై యాచరించు, వాఁడు సజ్జనసంగతి వలయు నెపుడు. 451

క. విను సర్వభూతములయం, దును మార్దవయుక్తుఁ డై మధురవాగ్వృత్తిం బనుపడఁగ వలయు నార్జవ, మనూనముగ దేవపితృసమర్చకుఁ డగుచున్. 452

క. అనహంకారము నప్రా, ర్థనమును విషయములఁ బెద్ద దగులమియును మే లనఘా పరు నిందించుట, దను వర్ణించుకొను టనుచితము లెయ్యెడలన్. 453

క. విను మలసుండును గర్వియు, ననర్థభాషియును మత్సరాలీఢుఁడుఁ గ్రో

1. నమస్కారార్హంబు. 2. దలఁచె. 3. సౌమ్యుం.

ధనుఁడును గా వలవదు శ; క్త్యనురూపతఁ జేయ వలయు నాతిథ్యంబున్. 454

క. వేదాధ్యయనంబుఁ బదం, గాదరణము యజ్ఞవిధిసమారంభము ధా
త్రీదైవతసమ్మానము, నేదేశమునందుఁ గలుగు నిర వది నిలువన్. 455

క. ఇత్తెఱఁగునఁ బురుషుం డ,త్యుత్తమచరితముల నడచు చుండఁగఁ బాయుం
జిత్తంబుకలఁక బోధో,త్పత్తికి నవి మూల మగు నధర్మవిదూరా. 456

క. అని చెప్ప ననుడుఁ గుంతీ, తనయాగ్రజుఁ డనుకతటినితనయునితో ని
ట్లనుఁ [1]గాలపాశసంఘే, దనమును ననుబోఁటి యెవ్విధంబునఁ జేయున్. 457

వ. అని యడిగిన నతం డతని కి ట్లనియె. 458

అరిష్టనేమి యనుముని సగరున కుపదేశించిన ధర్మప్రకారము

ఆ. విను మరిష్టనేమి యనుముని నడిగె నీ, యడిగినట్ల సగరుఁ డమ్మహాత్ముఁ
డన్నరేంద్రునకుఁ బ్రియంబునఁ జెప్పెన, సౌమ్యవాక్యములు ప్రశాంతిఁ జేయ.

వ. వానిం జెప్పెద నవహితుండ వై వినుము సగరుం బ్రబోధించుటకు నరిష్టనేమి
యి ట్లను ధనధాన్యపశుకళత్రపుత్రాదిసంపదం బాసి డెందం బాకులం బగు
నేని ముక్తిమార్గంబు దుర్గమం బై యుండు. 4 0

సీ. వృద్ధకళత్రంబు బుద్ధిమత్పుత్రుల విడిచి నిర్భరత వివిక్తదేశ
మునకుఁ బోవలయు సపుత్రుం డపుత్రకుం డనువిశేషంబు లే దతులశాంతి
వైరాగ్యములు గలవానికి విను నృపవర్య బంధులఁ బ్రోవ వలదె యనుత
లంపున సంసారలంపటుం డగువాఁడు బేల దామృత్యువుపాలు వడిన

ఆ. [2]యపుడ వారి నరయ నబ్బునే యద్దశఁ, దలఁచి ముక్తి గోరఁ దగదె యట్లుఁ
గాక తనకు వారు గలుగుదురే యప్పు, డదియుఁ దలఁప వలయునదియ కాదె.

తే. భూతములపుట్టుఁ జేష్టయుఁ బోలియుటయును
జూచు నేర్పు గలుగు వాఁడు సూడ. నేర్చు
మోక్షమార్గంబు చిత్తంబు మూఢ మైన
సక్తుఁ డగు లోకగతి నెట్లు ముక్తి గలుగు. 462

క. అనఘ దురన్నము శాల్యో, దనమును భూమియును మృదులతల్పము నజిన
మ్మును సురుచిరచీనాంబర,మును సరి యెవ్వనికి నతఁడు ముక్తిం బడయున్. 463

తే. నేల యెల్లను నేలిన నృపులపుట్టు, నీగిపోకయుఁ జూపాది గాఁగఁ గలుగు
శక్తు లెడలినఁ జెడు మేనిచందమును ద,లంప నేర్చునతఁడు మోక్షలక్ష్మిఁ జెందు.

క. ధనయోగము దుర్లభ మని,యును క్లేశము సులభ మనియు నూహించుచు నె
మ్మనమున మర్త్యత్వము గీ, డని యెఱుఁగునతండు గను మహానందంబున్. 465

క. కావున గృహస్థవృత్తిన్, నీ వతిలోలుఁడవు గాక నెఱిఁ జేయుము ర
క్షావిధి ధరణీప్రజకుం, గైవల్యము దాన నీకుఁ గలుగుం జులుకన్. 466

---

1. సంగపాశ. 2. వారి నప్పు డరయ వచ్చునే.

క. అని బోధించిన సగరుం, డనయముఁ దెలివొంది నియతుఁడై ప్రజ రక్షిం
చె నరేంద్ర నీవుఁ దద్వ, ర్తనమున నెగడుము జనాభిరంజన మొప్పన్. 467

తే. అనినఁ బ్రియ మంది పాండవేయాగ్రజుండు, ధర్మవిద్వేషు లగుదానవులకు
మంత్రియైయుండు శుక్రత్వమహిమయెట్లు, గలిగెభార్గవునకుఁ బుణ్యగణ్యచరిత.

శుక్రనామంబు భార్గవునకుం గలిగినవిధము

చ. అనవుడు భీష్ముఁ డిట్లనియె నాతఁడు యోగబలంబు పెంపునన్
ధనదుని మోసపుచ్చి తదుదాత్తధనం బవలీలఁ గొన్న నె
మ్మనమున నొచ్చి చెప్పెఁ బురమర్దనుతోడ నతండు దానికిం
గనలున నమ్మహేశ్వరుఁడు గన్నుల నిప్పులు రాలు చుండఁగన్. 469

ఆ. శూల ముగ్రత నెత్తి యెచ్చోట నున్న, వాఁడు భార్గవుఁ డనుచు దుర్వారకోప
వివశుఁడగుటయునాతఁడు వెఱచిచాల, దూరముగఁబోయి[1]తుప్పలఁదూలియుండె.

క. అమ్మెయి నిలుచుటకును జి, త్తమ్మోర్వమిఁ దల్లడంబు దనికినఁ గడు వే
గమ్మునఁ ద్రిపురహరునిహ, స్తమ్మునఁ [2]జొప్పడియెఁ గని యతఁడు వెసమ్రింగెన్.

ఆ. కడుపులోన నుండి కలగొనఁ బాటెడు, విబుధవైరిగురుఁడు వెడల కుండ
నట్లుగాఁగఁ దేవు లన్నియు మూసి శి, శ్నంబు మూయ కంగజన్మరిపుఁడు. 472

క. వెడలు మని తెరువు సూపిన, వెడలెను భృగునందనుండు వెండియుఁ గోపం
బడరఁగ నాతనిఁ గనుఁగొని, యెదురుద్రునిఁ జూచి దేవి యి ట్లనియె నృపా.

క. నీకడుపున జన్మించుట, నాకుం గొడుకయ్యె నితఁడు నాసుతునకు సు
శ్లోకా యలుగం దగునే, నీకు సుఖం జేయు మీతనిం గృపతోడన్. 474

తే. అనినఁ దేజస్విఁ జేసి చంద్రార్ధమౌళి, శిశ్నమున నిర్గమించుటఁ జేసి యితఁడు
శుక్రుఁ డనుపేర వర్తించు నువలిసీకుఁ, బ్రియ మొనర్చితి ననియె సంప్రీతితోడ.

తే. అనఘ యిది భార్గవుఁడు శుక్రుఁ డైనతెఱఁగు
నావుడును ధర్మజుఁడు శాంతనవునితోడ
నీదువాక్యామృతమున నానెమ్మనంబు
తృప్తి సనదు సద్ధర్మంబుఁ దెలుపు మనియె. 476

వ. అనవుడు నమ్మహానుభావుం డమ్మహీనాథుతోఁ బరాశరగీతాశ్రవణప్రవణుండ
వగు మది ధర్మప్రబోధకం బగు నని పలికి యి ట్లనియె. 477

జనకునకుఁ బరాశరముని యుపదేశించినధర్మప్రకారము

సీ. జనకభూపతి యడిగినఁ బరాశరముని ధర్మసంబోధనతానిరూఢి
ని ట్లని యెఱిఁగించె నిహపరసౌఖ్యముల్ ధర్మకార్యము నని తలఁచి నరుఁడు
ఫలము బీజంబునం బడయునట్టుల ధర్మమున సౌఖ్యసంసిద్ధిఁ బొందవలయు
సుకృతదుష్కృతములు సుఖమును దుఃఖంబుఁ గుడువఁ జేయక నరు విడువ వధిప

1. తుప్పలఁ దూఱి యుండె; తుప్పలు దూలి నిలిచె. 2. బొదువంబడియె నతఁడు.

తే. వాఙ్మనోదృష్టికలితప్రవర్తనములఁ, గాయచేష్టితములను నన్యాయపథముఁ
బొరయ నీ కున్న సత్పథనిరతి గలుగు, సత్యశమదమహింసలు సత్పథములు.

క. అనఘుం డింద్రియహయభృత, మనోరథపథంబు నాఁగు మహితజ్ఞాన
త్వనిరూఢరశ్మిశక్తిని, జనపాయక దుష్పథమునఁ జన కుండంగన్. 479

ఆ. పడయ రానియాయు వొడలికిఁ గలిగినఁ, బ్రాకృతుల హానిఁ బడటఁ గలుప
నగు నె పుణ్యవిధిసమాచరణములఁ దగ్గి, సేయ వలయుఁ గాక చెలువు మిగుల. 480

క. [1]దురితంబులు దొడరుమహిత, కరణంబున మేలు వడయఁ గాఁ గోరుట భూ
వర దుస్సలిలస్నానా, దరము తెఱఁగు సూవె యెవ్విధంబునఁ దలఁపన్. 481

క. సమదర్శి వై యఖిలభూ, తములను దనయట్ల కాఁగఁ దలఁచుచు నెవ్వం
డమలన్యాయపరుం డగు, నమరు లతని వందనీయుఁ డంద్రు నరేంద్రా. 482

క. ధన మించుకేని ధర్మం, బునఁ బడసినయట్టి దైన భూవర పాత్రం
బున నిడిన నది మహాఫల, జనకం బగు నంద్రు వేదసంవేదిజనుల్. 483

తే. మునులఋణ మధ్యయనమున ననిమిషులఋ
ణంబు క్రతువున నతిథిఋణంబు పూజఁ
దీర్చునది శ్రాద్ధమునఁ బితృదేవతలఋ
ణంబు నరులఋణము [2]సంజనవ్రతమున. 484

క. నారదపర్వతదేవల, భారద్వాజాదు లైనపరమమునులు ధ
ర్మారంభంబునఁ బడసిరి, గారవ మట్లగుట ధర్మకరణము వలయున్. 485

క. విను మష్టాఁ డగు నన్నష్టాం, డనఘా విష్ణుస్తుతిక్రియం దపమున ధ
ర్మనిరూఢి నివి మనంబున, ఘనపరిబోధంబుఁ గూర్చుఁ గావున నధిపా. 486

ఆ. ఆహితాగ్నిఁ బుణ్యుఁడను శ్రుతి జననియు, జనకుఁడును గురుండు సద్గతియును
దేజమును బలంబు ధృతియును బుద్ధియు, నగ్ని యగుటఁ జేసి యమలచరిత. 487

తే. సుజనసంగతి [3]కర్తవ్య కుజనుఁ డైన, దాన నిర్మలుఁ డయ్యెడుఁ గాన వినుము
శూద్రజాతిభూదేవశుశ్రూషఁ గాదె, యిహముఁ బరమును బడయుట మహితవృత్తి.

క. అనఘా మర్త్యులజీవన, మనిత్య మని యెఱిఁగి సుఖమునప్పుడు దుఃఖం
బున యపుడు ధర్మ మేమఱ, కునికియ యెజ్జాతి కైన నుర వూహింపన్. 489

తే. పాప మించుక దొడరినపనియు నెట్టి, ఫలము గలిగిన వల దల్పఫలవిధాయి
యైనపుణ్యమిశ్రితకార్య మాచరించు, నది శివం బగు దాన నిహమ్ముఁ బరము. 490

తే. యజ్ఞపరుఁడు రక్షకుఁడు సుపార్జకుండు, విప్రశుశ్రూషకుఁడు గాని విప్రరాజ
వైశ్యశూద్రులు దక్కటివాని నెట్టి, ధర్మములఁ జేసిరేని నధర్మపరుల. 491

ఆ. ధర్మలబ్ధమైనధనము పాతిక యేని, బహుళఫలము నిచ్చుఁ బాప[4]వృత్త్యు

---

1. దురితంబునఁ దొడఁగుమహిత; దురితంబులు దొడరునహిత. 2. సు దానవ్రతమున.
3. కృత్యంబు కుజనుఁ. 4. మత్యు,పార్జితంబు.

పార్జితంబు కోటి గైన నిష్ఫల మండ్రు, దానశాస్త్రవిదులు మానవేంద్ర. 492

క. నృపధర్మవైశ్యధర్మము, లపాపకర్మములు జీవనాభావముపా
లుపడిన బ్రాహ్మణునకు నర, కపాత మగు శూద్రకర్మకర్తృత్వమునన్. 493

క. రాజునకును ధర్మము శ, స్త్రాజీవిక యొకఁడ వైశ్యుఁ డాపద గైనన్
రాజవర మధువు మాంసముఁ, దా జట్టి యిడంగఁ బొందు దౌర్గత్యంబున్. 494

క. జనవర కృషిఁ బశుపాలన, మున నేనియు బ్రదుకు ధర్మముగ నార్యులు శూ
ద్రునకు విధింతురు జీవన, వినాశమున వాన వృత్తి విసిహాత గామిన్. 495

సీ. విను తొల్లి ధర్మవర్తనము లసహ్యంబు లైన దానవులు మహాగ్రహమున
నరులయం దెలసిన నరవర వారలు దర్పరోషముల నధర్మవృత్తిఁ
దగిలినఁ గలఁగ వేదములును గ్రతువులు సురలు విప్రులై పురహరునకు
నంతయు నెఱిఁగింప నతఁడు త్రిశూలంబుఁ బరుప దైత్యావిష్టభావ మడఁచె

తే. నది మహామునుల్ మృడునిఁ బ్రజాభిరక్ష
ణమున కై నిల్ప శ్రుతులు జన్నములుఁ బొంటి
చందమునఁ జెల్లె నమరులు సంతసింప
ననఘ నీవును బాలింపు మట్లు ప్రజల. 49.

క. అని చెప్పి తపముపెంపును, వినిపించుట కిట్టు లనియె విద్యాధరస
న్మునిదేవతాగణంబులు, వినుతతపంబునన మహితవిభవముఁ బొందెన్. 497

చ. కనులభవుండు దాఁ దపముకల్మిన కాదె సృజించె నెల్లలో
కములను నాదిరాజు లధికం బగు పెంపు వహించు టెల్లను
త్తమతప మాచరించుటన తద్దయుసౌఖ్యకరంబు లైనభో
జ్యములును గంధమాల్యములు శయ్యలు భవ్యతపఃప్రభూతముల్. 498

తే. దారధనమిత్రపుత్రకాద్యంబు లగుప,దార్థములసంగమునఁ జిత్తమలఁతఁ బొంది
విసివినప్పుడు నిర్మలవిపులతపము, గారణం బగు నుపశాంతికలిమి కనఘ. 499

క. విను లోభము సంతోషం,బును దుఃఖసుఖప్రదములు పురుషున కవి సం
జనితము లగుట తపము లే, కునికిని గలుగుటను జూవె యుర్వీనాథా. 500

తే. అనఘ సుఖదుఃఖములు వచ్చినపుడు మదవి
షాదములు లేక సంప్రాప్తసముపభోగ
రతుఁడు నప్రాప్యవాంఛానిరాసకుండు
నగుట సాతతపోరూప మండ్రు బుధులు. 501

క. వరధర్మము నర్థంబును, సరసం బగువిషయసుఖము సద్గతియుఁ దపః
పరిపాకమునన కలుగున్, నరునకుఁ దత్తద్విధాత్త నైపుణుఁ డైనన్. 502

వ. అనిన విని జనకుండు వర్ణంబులయుత్కర్షాపకర్షత్వంబులకు మూలం బెయ్యది

దానిని దాన పుత్త్రుం డై జన్మించు నందుఁ దియు [1]విసంశయం బగుట నెఱిం
గింపవే యనుటయుం బరాశరుం డతని కి ట్లనియె. 503

తే. బ్రహ్మభవముఖబాహూరుపాదసంభ,వములు గాన భూసురరాజవైశ్యశూద్ర
భావములు తారతమ్యసంప్రాప్తి నొందె, జననదేశగుణంబుల మనుజనాథ. 504

క. తాన సుతుఁ డగుట దెలియం,గా నగు ముని యాత్మవీర్యకలనం బెచ్చో
నైనం జేయఁగ మునిభా,వానూనత ఋశ్యశృంగుఁ డాదిగఁ గనుటన్. 505

ఆ. అనిన జనకుఁ డిట్టు లను వినినవి గ్గియున, వలయుఁ దెలియ వినఁగ వర్ణధర్మ
సమితిఁ గలవిశేషసాధారణత్వంబు, లేర్పరించి చెప్పవే మునీంద్ర. 506

వ. అనుటయుఁ బరాశరుం డిట్టు లనియె. 507

సీ. వినుము ప్రతిగ్రహంబును యాజనంబును నధ్యాపనమును ధరామరులకుఁ
బ్రజరక్ష నృపునకుఁ [2]బశుపాలనము గృషి వాణిజ్యమును నివి వణిజులకును
శూద్రజనులకు శుశ్రూషయు శ్రుతులు విశేషధర్మములుగఁ జెప్పు సత్య
శౌచంబులును నహింసయు ననసూయయు శ్రాద్ధంబు నతిథిపూజనము నాత్మ

తే. దారపరతయు సర్వసాధారణంబు, లనఘ వీనను నిజవృత్తులను సమస్త
జాతులును నిహపరసౌఖ్యసంపదలకు,నాస్పదము లగు నిందవ్యంబు లన్యవిధులు.

క. భూవర నాకుం జూడం,గా విష్ణుఁడు దైవ మట్లు గావున నతనిఁ
భావించు టెల్లనారికిఁ, గావించును మోక్షమయసుఖము [3]పెన్నింటన్. 509

క. అనిన విని జనకభూవిభుఁ, డనఘ యహింసనము లైనయవి యెయ్యవి య
ప్పను లెఱుఁగఁ జెప్పవే నా, కనుఁడు నతని కిట్టు లనియె నమ్ముని యధిపా. 510

జనకునకుఁ బరాశరముని వివరించినహింసాహింసలప్రకారము

ఆ. శమము దమము లేమి జనులకు హింస నోఁ,నర్చుఁ గాన ధరణినాథ విను మ
హింస శమదమములు హృదయంబునకు నెప్డు, నలవడంగఁ జేత యండ్రు బుధులు.

వ. అని చెప్పి వెండియుం బరాశరమునీశ్వరుం డి ట్లనియె. 512

క. దురమున జయము గొనుటకై, నరపతులకు వలయు హింసనం బెట్లును ద
త్పరిహారణస్థానములును, ధరణీశ్వర కలవు సెప్పెదను విను వానిన్. 513

క. పడినం బాఱినఁ గైదువు, వడినను వాహనము వడినఁ బార్థివముఖ్యా
పొడువఁ దగదు శత్త్రుని నె,య్యెడల నహింసనముఁ బోల వేసుకృతములున్. 514

క. న్యాయమున సంగరంబుం, జేయఁగ శస్త్రాగ్ని దన్నుఁ జెందిన దానం
గాయంబు విడుచుపురుషుఁడు, వే యేటికి మోక్షలక్ష్మివిభుఁ డగు నధిపా. 515

క. తనతోఁ దుల్యుం డైనను, మనుజాధిప యధికబలసమగ్రత్వము గ
ల్గిన నని శత్త్రుని వధియిం,చిన నరపతి పుణ్యలోకసిద్ధిం బొందున్. 516

వ. అని మఱియును. 517

---

1. నిస్సంశయంబుగా నెఱిం. 2. బాహుపాల్యము. 3. లన్నింటన్; లెన్నింటన్.

క. భూతంబులు నింద్రియసం,ఘాతము సత్త్వాదిగుణనికాయముఁ గాయం
బై తోఁచు నెఱిఁగినను ధ, ర్మేతరకృత్యములు సేయునే నరుఁ డనఘా. 518

క. జాతుఁడు మృత్యుఁ డగుట ధ్రువము, భూతోల్లాసము లనిత్యములు విను సద్యగ
పాతి యగుశరీరంబున, కైతో నగునె ధర్మపథము నార్యుం డనఘా. 519

తే. ఉత్తరాయణమును సంగరోత్సవాది
కారణంబులుఁ గలుగు సత్కర్మపరుని
మరణమునకు దుష్కాలంబు గరళరజ్జు
జలముఖములుఁ బాటిలు దుష్టచరితుమృతికి. 520

క. మానవులకుఁ దలఁపఁగ న,జ్ఞానమునట్టిపగ లే దసంగతకృత్యా
ధీనుం డై రూపు సెడును, దానం గావున నుదాత్తధర్మవిధిజ్ఞా. 521

క. మానుషజన్మము మేలతి, హీనపుజాతిని జనించె నేనియు నన్యం
బైనజననంబుకంటెను, దాన సుగతి వడయ నగుటఁ దత్త్వప్రవణా. 522

క. దానములఁ బుణ్యతీర్థ, స్నానంబుల నతిథిపూజనంబులను ఫలా
దానిరతుండు గాఁ గీ, మానుష్యము గారవించు మతి నిత్యుఁ డగున్. 523

వ. అనిన విని జనకజనేశ్వరుండు పరాశరమునీశ్వరునితో మే లెయ్యది పరమగతి యెయ్యది కృతం బైన నెద్దానికి నాశంబు లేకుండు నెఱింగింపవే యనవుడు నమ్మహీపతి కమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె. 524

ఆ. అరయ మే లసంగ మంచితజ్ఞానంబు, పరమగతి మహాతపంబు చేటు
లేనికృత్య మిట్లు గా నెఱుంగుట సర్వ, వేదవాక్యతత్త్వవిత్త్వ మనఘ. 525

వ. అని చెప్పి వెండియు. 526

క. విను సుమతి విషయముల నం, దునికి గలిగె నేనిఁ బొందఁ డుదకంబులఁ బొం
దనిబిసరుహపత్త్రముచా, డ్పున నది విజ్ఞానఫలము భూపవరేణ్యా. 527

తే. అనఘ మూఢాత్మచిత్తంబునందు విషయ,జాల మత్యంతగాఢసంసక్తి నొందు
లక్కరసము దండాదులఁ జిక్కఁబట్టు, చందమున దీనిఁ గనుట ప్రశాంతికరము.

క. ఇనరుచిఁ బాషాణము రశ్మినిరూఢం బైనయట్లు చిత్తము సద్భా
వనమున సదాత్మకం బగు, ననామయస్థితికి మూల మది మనుజేంద్రా. 529

క. అరయఁ గదళీగర్భా,సారము సంసార మిట్టిచంద మెఱిఁగినం
జేరవు జననమరణములు, గారించుచు దీనిభంగిఁ గానక యున్నన్. 530

క. ఒరులపనికిఁ గా నిజహిత, విరహితుఁ డగునట్లు గాదె వివిధేంద్రియకా
ర్యరతుం డై యాత్మసము, ద్ధరణంబును జేయ కునికి ధరణీనాథా. 531

క. తనగృహమున నభ్యాసం,బున మెలఁగెడునంధుచందమున సంసారం
బునఁ దిరుగుమూఢుఁ డెఱుఁగఁడు, వినుతం బగుమోక్షపదము విమలవివేకా.

క. వినుము మృణాళంబున నం,టినరొంపి జలంబులం గడిగినను బెడఁబా

సినక్రియ విమలజ్ఞానం, బున సంసారంబు వాయుఁ బురుషు నరేంద్రా. 533

క. నరనాయక శిశ్నోదర, పరాయణుం డగుచు నొండు పరికింపనిదు
ర్నరుఁ డెలుకఁ బిల్లి వాఁబడిన, పగిదిని జర వాఁ మున మృత్తిఁ బడయఁక పొలియున్.

తే. ప్రేఁగు [1]పెద్దైన నోడ వారిధిఁ దరింప, లేనిభంగి మనోభవాలీఢవృత్తి
యగుచు నుండుజీవుండు భవాబ్ధి యుత్తరింప లేఁ డిది నిజము గరిష్ఠచరిత. 535

క. పడియెడుదుఃఖము లనయం, గడుఁ బెక్కల్పములు గనుసుఖంబును వీనం
బడయఁగ నగు మే లెయ్యది, [2]విడుప యునవు శుభముపొందు విద్యాప్రవణా.

క. మిత్రులు భార్యలు భ్రాతలుఁ, బుత్రులు నిజకార్యపరులు బోధము సుస్వా
త్మత్రాణమునకు మూలము, ధాత్రీపతివర్య యొవ్విధంబునఁ జూడన్. 537

ఆ. ధీరుఁడై యభేదదృష్టియ పాటించు, చుండు నట్టిపురుషు నొక్కమాటు
విడువ దక్కనంతవిభవంబు చొప్పున, బోధలక్ష్మి పెంపు భూపవర్య. 538

క. అని యిట్లు పెక్కుభంగుల, మునివరుఁడు పరాశరుం డమోఘప్రజ్ఞా
ఘనత యొలయఁగఁ జెప్పిన, జనకుఁడు ముద మందె భరతసంతతివర్యా. 539

హంసగీత

సీ. అనిన ధర్మసుతుండు హర్షము దనదుచిత్తమున నిండార శాంతనవుతోడ
దమమును సత్యంబు క్షమయును నెల్లెడ వినుతింపఁబడు నార్యజనులచేత
నవి యంత లెస్స లే యనవుడు నతనికి నతఁ డిట్టు లను విను హంసగీత
యది యుత్తరం బగు నధిప నీప్రశ్నంబునకు దానిఁ జెప్పెద నలినభవుఁడు

తే. పసిఁడిరాయంచ యై కేలిపరత నొంది, తిరుగ నొక్కెడ సాధ్యు లద్దేవుఁ గాంచి
పక్షివర నీవు విద్యలఁ బ్రౌఢుఁ డగుట, సెప్పఁగా విందు మాశ్రయించెదము నిన్ను.

వ. ఏము సాధ్యుల మని పలికి సవినయంబుగా ని ట్లనిరి. 541

తే. ఉత్తమం బెద్ది నీచిత్తమొలయు నెందుఁ, బురుషు డెయ్యది గల్గినఁ బొందునఖిల
కర్మబంధమోక్షము నట్టిధర్మ మెఱుఁగఁ, జెప్పవే కరుణాలత చిగురు లొత్త. 542

వ. అని యడిగిన నాదరించి యయ్యంచ వారల కి ట్లనియె. 543

క. క్షమయును దమమును సత్యము, నమేయమహిమాస్పదంబు లన విందుము ధ
ర్మములం దెల్లను నభిగ, ణ్యము లవి హృద్గ్రంథిభేదనప్రౌఢంబుల్. 544

వ. అని చెప్పి వెండియు. 545

క. పరమర్మ[3]భేదులును నయ, విరహితములు ధర్మకార్యవిముఖంబులు ని
ష్ఠురములు నగుమాటలు స, త్పురుషుం డాడఁ డవి సత్యములు గా కునికిన్. 546

క. జనములు దను నవమానిం, చిన నిందించినను మాఱు సేయక సైరిం
చినశాంతాత్ముఁడు వారల, మును చేసినయట్టిసుకృతముల నాఁచికొనున్. 547

---

1. పెల్లైన. 2. విడుపయుఁజును భవముపొందు. 3. భిదంబులు నయ.

క. కీడాడిన మేలాడుచుఁ దాడన మొనరించిరేని దరహాసముతో
నీడం బోదును గ్రోధో, త్పీడ వారయ దెప్పుడును మదీయహృదయమున్. 548

తే. వేదసారంబు సత్యంబు వినుఁడు సత్య, సారమూర్తి దమము దమసారమనసు
లార మోక్ష మీపరిపాటి గారవమున, నాదరించుజనంబుల కందు ముక్తి. 549

క. దమమునఁ గర్మేంద్రియముల, శమియింపఁగ జేత యది నిసర్గగుణం బై
రమియించు నెప్పురుషుచి,త్తము దాన నతండు సర్వధర్మకరుఁ డగున్. 550

క. ఆతెఱఁ గఘములఁ బాచును, బాతకములు వాయ మొగులు వాసిన సంప్ర
ద్యోతితుఁ డగునమృతాంశుని, భాతి వెలుఁగు నాత్మ మోక్షపద మది సుండీ. 551

క. మనసును వాక్కును రక్షం, బనుపడు నెవ్వానికి శ్రుతితపస్త్యాగము లా
తనిచేతిలోని వగు నని, మునిజనములచేత విందుము నిరంతరమున్. 552

క. పలుకు వడినతనిఁ బాపం,బులు విడుచుం బలికినతనిఁ బొందును బాపం
బులు నోరుపాపము దనపై, నొలయింపఁగ నేల నింద యుడిగినఁ గాదే. 553

క. కుపితుఁ డగువాని వ్రతమును, జపమును దేవార్చనంబు శ్రాద్ధక్రియయుం
దపమును దానము యజనము,నపగతములు గాఁగఁ జేయు నంతకుఁ డలుకన్.

చ. పలుకక యుండుకంటెఁ దగఁ బల్కుట మేలు వినుండు సత్యముం
బలుకుట ధర్మమార్గమునఁ బల్కుట సర్వజనప్రియంబుగాఁ
బలుకుట యోలి నెక్కు డగుభంగులు వీని నెఱింగి యొండుమైఁ
బలుకక నాల్గుచందములఁ బల్కఁగ మెత్తురు వాని దేవతల్. 555

క. సత్యక్షమాదమంబులు, నిత్యపదంబునకు నెక్కునిచ్చెన యవి స
గత్యపగతములు సత్సాం,గత్యం బటు గాన ముఖ్యకార్యము సుండీ. 556

వ. అని సత్యక్షమాదమప్రకారవిషయంబు లైనవాక్యంబులు సెప్పిన విని కృతార్థు
లై సాధ్యులు సంతోషించి వెండియు హంసంబున కి ట్లనిరి. 557

క. ఏమిట లోకం బావృత, మేమిటఁ దా వెలుఁగ కుండు నేమిట మిత్త్ర
స్తోమంబు విడుచుఁ దనుఁ గా, దేమిట మోక్షంబు మాకు నెఱిఁగింపు దయన్.

వ. అనుటయు. 559

ఉ. ఆనతవైరి యిట్టు లను హంసము వారలతోడ లోక మ
జ్ఞానముచేత నావృతము సంభృతమత్సరుఁ డైన వే ఱగుం
దాను బ్రకాశసంపదకుఁ దఱ విడుచుం దెగి మిత్త్రకోటి లో
భానుగతిన్ విమోక్షపద మందదు సంగముకల్మి నెమ్మెయిన్. 560

వ. అనిన వారు మరాళంబున కి ట్లనిరి. 561

క. ఎవ్వఁడు రమించు నొక్కఁడ, యెవ్వఁడు పెక్కండ్రఁ బ్రీతి నెసఁగఁగఁ జేయుఁ
నివ్వటిలు నెవ్వనికి బల, మెవ్వఁడు కలహంబు [1]వెంట కెంతయుఁ దొలఁగున్.

---

1. వెట్ట కెంతయు మెలఁగున్.

వ. అని యడిగిన హంస యి ట్లనియె. 563

క. ప్రాజ్ఞుఁడు రమించు నొక్కఁడ, ప్రాజ్ఞుఁడు పెక్కండ్రఁ బ్రీతిఁ బరఁగఁగఁ జేయుం
బ్రాజ్ఞుఁడు బలవంతుం డగుఁ, బ్రాజ్ఞుఁడు [1]కలహమునఁ జొట్టుపడక తొలంగున్.

వ. అని చెప్పినఁ గా యంచతో సాధ్యు లి ట్లనిరి. 565

తే. విప్రుఁ డేమిట దేవత్వవిభవ మొందు, నేమికతమున సాధుత్వ మెపక మెసఁగు
సతని కెద్దియసాధుత్వ మావహించు, మానుషుం డగు నెద్దానమహితమూర్తి. 566

చ. అనుటయు హంస మిట్టు లను నధ్యయనంబున దేవభావముం
గను వ్రతవృత్తి సాధు వనఁగాఁ జరియించు జనం బసాధు నాఁ
జనుఁ బరివాదశీలమున శౌచవిహీనత మృత్యుభీతి నొం
దిన మవిలోన నెక్కొనిన దీనత విప్రుఁడు మానుషుం డగున్. 567

క. అని పలికి సాధ్యులకుఁ దన, తనువిభవము సూపి సమ్మదంబున వారల్
దనుఁ గొలువ నిజనివాసంబున కేఁగె నజుండు నగవు మొగమున నెఱయన్. 568

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు. 569

ఉ. సాదరవృత్తి సాధ్యులఁ బ్రహర్షసమేతులఁ జేయఁ బూని సం
వాదము సేసె దేవమునివంద్యుఁ డజుం డిది సేయు నాయురు
త్పాదన మిచ్చు సంతతశుభంబులు గీర్తి యొనర్చుఁ బుత్రపౌ
త్రోదయ మావహించు భరతోత్తమ తత్ వినినం బఠించినన్. 570

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు శంతనునందనుతో సాంఖ్యయోగంబుల తారతమ్యం
బులుం దత్స్వరూపంబులు నెఱింగింపవే యనుటయు నమ్మహీపతికి నమ్మహాత్ముం
డి ట్లనియె. 571

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు యోగతంత్రప్రకారము చెప్పుట

క. తెలుపుదురు సాంఖ్యులును యో, గులుఁ దమతమ తెఱఁగు మే లగుట కారణసం
కలితముగ నాకుఁ జూడఁగఁ నలఘుగుణా యొక్కరూప యయ్యిరు దెఱఁగున్. 572

క. ప్రత్యక్షహేతువాదులు, సత్యపరా యోగపరులు సాంఖ్యులు శాస్త్రా
ర్థాత్యంతనైపుణులు స, ద్గత్యాకలనంబు సరియ తదుభయమునకున్. 573

క. ఆతెరువులు రెంటికి వే, తై తోఁచుట దర్శనంబునంద నరేంద్రా
భూతహితము సద్వ్రతచ, ర్యాతిశయము శౌచమును నియతకృత్యంబుల్. 574

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు భూతదయయును సద్వ్రతధారణంబును శౌచంబును
దుల్యంబు లై సాంఖ్యయోగంబులకు దర్శనంబు వేఱగుట యెట్లు వివరింపవే
యనుటయు నన్నరదేవునకు దేవవ్రతుం డి ట్లనియె. 575

క. యోగులకు యోగబలమున, రాగము మోహంబునుం జిరస్నేహముఁ గా
మాగమముఁ గ్రోధము గుణా, యోగము వరుసఁ బెడఁబాప నున్నతి యొలయున్.

1. కలహంబు తోడఁ బడక; కలహంబు తోడిఁ బడక.

చ. ఘనరఘుమర్మ సముద్ధతమృగంబును జాలము ద్రచ్చి వాగురా
వినిహతిఁ జేసి యిష్టపదవిం జనుచాడ్పున యోగతంత్రరో
ధన మగులోభజాతదురితవ్రజముం బెడఁబాచి సత్పథం
బునఁ జరియించు యోగి సుఖమూర్తిత సుస్థితగా వహించుచున్. 577

ఆ. యోగబలము లేనియొకభంగియోగి బల, ద్రోపు లేనిమీను నేపులేని
మృగము వలయు నురియుఁ దెగిపోవ నులుకంగ, లేనియట్ల భవములోన నడఁగు.

ఆ. అల్ప మైనయగ్ని యడఁగు నింధనములు, మీఁద వైవ బలము మిగుల లేని
యోగి యట్లు తనకు [1]నురునట్టిదానన, సాద మొందు సకలజనమనోజ్ఞ. 579

ఆ. ఇద్ధ మైనయగ్ని యింధనసంపద, నతిశయిల్లునట్టు లధికబలస
మగ్రసారయోగమహిమయు నంతంత, కగ్గలించు వ్రతము లగ్గలింప. 580

క. స్రోతోవేగము పటుగతి, వీతబలుం దిగుచునట్లు విషయము లీడ్చుం
జేతోబలసంభృతయో, గాతిశయుఁడు గానివాని నంచితచరితా. 581

క. నవిరయము వారణేంద్రుఁడు, గుదియించినయట్లుపోలెఁ గురువర దైన్యా
స్పద మగువిషయోల్లాసముఁ, గుదియించును యోగస్థిగురుహృద్బలుఁడున్. 582

తే. కుపితుఁ డగునంతకుండును గ్రోధఘోర
మృత్యువును నైన నియమసమృద్ధయోగ
బలునిదెస వోవఁ జాల రప్రతిహతముగ
నెందుఁ జరియించు నతఁడు నరేంద్రముఖ్య. 583

క. భోగంబుఁ దపముఁ బోరిఁబోరి, రాగవిరాగతల హృదయరంగమునకుఁ గే
లీగతులఁ [2]దెచ్చి యార్చుచు, యోగి యనుభవించుఁ దగిలియుండం డెందున్.

క. జగతీవర యోగస్థూ,లగతులు సెప్పితి వినం గలదు సూక్ష్మవిధం
బగుమార్గప్రచయము ద, న్నిగదన మవధానమున వినిన మతి దేలున్. 585

క. ఏమిగతి లక్ష్యభేదముఁ, దా మేలుగఁ జేయు ధన్వి దత్పరుఁ డై యో
గామలచిత్తుఁడు మోక్షం, బామెయి సాధించువాఁ డహంకృతిదూరా. 586

ఆ. నేతికుండ మోచియే తెలివున నోబ,నాలు ప్రాఁకునైపుణంబు గలుగు
పురుషునట్లు యోగపరిణతుండును నాత్మ, నేమఱక విముక్తి కెక్కవలయు. 587

తే. రథికునకుఁ గలమరికి సారథియుఁ గర్ణ, ధారుఁడునుబోలె నాత్మకుఁ దాను సుపథ
వర్తనైకవిధాయి గా వలయు యోగ, ధారణానిశ్చలుం డగుధీరుఁ డధిప. 588

క. శిరమును నాభియుహృదయము, నురమునుగర్ణములుఁబార్శ్వయుగళము నాత్మా
దరణీయస్థానము ల, య్యిరవులఁ గను యోగి యాత్మ నిభపురనాథా. 589

వ. అనిన నజాతశత్రుండు దాపగాపుత్రునితో ని ట్లనియె. 590

తే. యోగియెట్టియాహారంబులు డుగవలయు, నాతఁ డెబ్భంగి భోజ్యంబు లనుభవించి

1. నురునట్టిదాన న,సాధ్య మొందు. 2. జేర్చి.

బలము వడయువాఁ డిది నాకుఁ దెలియఁ జెప్పవే జనస్తవనీయసమిద్ధబుద్ధి. 591

సీ. అనవుడు నతనితో నతఁడు సుస్నిగ్ధంబు లైనయాహారముల్ మానువాఁడు
యోగి నీరసముల నుదకంబులను జాల నాఁకలి వుచ్చుచు నవియు నుదర
మధికపూర్ణం బగునట్లుగాఁ గొనక వర్తించుట బలము వర్ధింపఁ జేయు
ననిచెప్పి వెండియుననుఁ గామమును గ్రోధమును నిద్రయును దృష్ణయునుభయంబు

తే. రతియు నరతియుఁ బవనంబుగతియు నుడిపి, ధారణానిశ్చలుం డయి తన్నుఁ దాన
కనుచు నుండెను యోగి దుర్గంపుఁ జోటు, వెడల నరిగి సుఖస్థానవిభవ మొందు. 592

క. జనవర యసిధారావ్రత, మనఁ దగియెడు ధారణానియతి పనుపడు నె
వ్వనిచిత్తంబున నా యోగనిరూఢున కరిది గైనకార్యముఁ గలదే. 593

క. యోగనిరూఢుఁడు సంగ, త్యాగానందైకరతుఁ డతనికి జననసం
యోగము మృతిదైన్యంబును, భోగాభోగసుఖదుఃఖములు లే వధిపా. 594

క. అతనికి సరిత్సముద్ర, క్షితిభృద్ద్వీపములు గేలికిం బట్టులు దా
మతిఁ దలఁచెనేనిఁ బరిశాంతత నున్నను గుడియు గుహయుఁ దగుమందిరముల్.

క. విముఖుం డగుటయుఁ గీడులు, దమయంతన చెందు జనులఁ దా వారలకుఁ
సుముఖుం డగుటయు శుభములు, సమహాయను శివునియట్ల చరితము లెల్లన్. 596

వ. అని చెప్పి వెండియు. 597

తే. యోగతంత్రంబు సకలశాస్త్రోదితంబు, విను విశేషించి లోకైకవిభుఁడు సెప్పె
దీని నారాయణుఁడు మునిమానసీయ, మిది మనంబునఁ దెలిసికో మిద్ధచరిత. 598

వ. అనిన విని ధర్మతనయుండు యోగతంత్రప్రకారంబు భవత్ప్రసాదంబునం బ్రబుద్ధం బయ్యె సాంఖ్యస్వరూపం బెట్టిది యెఱింగింపవే యని యడిగిన నతనికి దేవవ్రతుం డిట్లనుఁ గపిలాదిమహామునివర్ణితం బైనమార్గంబున వివరించెను. 599

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సాంఖ్యస్వరూపనిరూపణంబు సేయుట

సీ. వినుము దృఢజ్ఞానమున విషయంబులభంగి లెస్సగ నారయంగ వలయు
నవియుఁ దిర్యఙ్మనుష్యామరపితృసిద్ధగరుడగంధర్వకిన్నరులయందు
వేఱుచందంబు లై విలసిల్లు శ్రుతివాక్యదృష్టంబు లగు [1]దానఁ దెలియ నరయు
పరిచయంబున భేదపరబోధ మేమిటి కనరాదు తోఁచినయప్పు డవియు

తే. దురితకరముల యని వానిఁ దోడర, కుండ, వలదె[2] లెస్సగ నెఱిఁగినవచ్చుఁ దొలఁగ
నేమఱమి దక్కనొం డొకం డేల చోరజనులఁ జిట్టంగ నడచుట కనఘచరిత. 600

చ. తలఁపఁగ నాయు వింతియ కదా యని సౌఖ్యము దుఃఖముం బొరిం
గలుగవె కాలవృత్తి నని కర్మము లిట్లని వేదచోదనం
బులబహుభంగు లిట్టి వని బుద్ధికి సత్త్వరజస్తమోగుణం
బులకుఁ బ్రవర్తనంబు లివి పొమ్మని కాంచుట చాల మే లగున్. 601

1. దానఁ; దానిఁ; దాను-దెలియు నరయ; దెలియఁ నవియు. 2. మేలుగ.

సీ. ఇంద్రియార్థంబుల నేనింట నైదింద్రియములును గోష్ఠంబునందు వహ్ని
పవనుండు బయలను బావకునందుఁ దోయములును భూమిదోయముల బలము
గౌశికునందును గ్రాంతి యుపేంద్రునియందును నర్థంబునందు లోభ
మును దమస్సున బుద్ధియును రజస్సునఁ దమస్సును సత్త్వమున రజస్సును గరంబు

ఆ. దగులు సత్త్వ మాత్మఁ దగులు నాత్ముండు నా
రాయణుఁడు మహేశుఁ డనఁగఁ బరఁగు
పరముఁ దగులు నతఁడు పరము మోక్షంబునఁ
దగులు మోక్ష మెందుఁ దగుల దధిప. 602

క. ప్రకృతి బదాఱువికారము,లకు నాశ్రయ మాత్మ కది నెలవు విను మాత్మం
డకుటిలతేజోరూపతఁ, బ్రకృతియు వికృతియును గాక ప్రస్ఫురితుఁ డగున్. 603

తే. ఆత్మునకు రెండురూపంబు లనఘ కలవు, విషయసంగతి నొక్కటి విస్తరిల్లుఁ
దదుపభోగంబులేక మధ్యస్థభావ, మొంది యొక్కఁడు వెలుఁగుచు నుండుఁజూవె.

క. పవనం బేకము ప్రాణా,దివిభేదము లైదు విను తదీయంబులు వా
నివిధంబు లరయ నిశ్చల, మవు నవి యానుకృత మంతరాత్ముని జూపున్. 605

క. విను గర్భవాసదుఃఖం,బును జన్మవ్యథయు బాల్యము విమూఢత్వం
బును రాగక్లేశజరా, జనితకృశతలును జూపు సంగముఁ బాపున్. 606

ఉ. చెందుచు నుండుఁ బుణ్యములు నేసి సురత్వము మధ్యకర్ముఁ డై
యొందు నరత్వముం దురితయోగమునం బశుకీటభావముం
బొందు సుఖంబు దుఃఖమును బొందఁగ జీవుఁడు దీనిభేదశ
క్తిం దెలియంగ నేర్చినమతిం గలయాతఁడు గోరు మోక్షమున్. 607

క. క్షయవృద్ధులఁ జంద్రుఁడు నబ్ధియు లోనుగఁ బొందుచుండఁ దెలియఁడు బంధు
క్షయమునకు వగచు నజ్ఞుం, డయమహితా దీని నెఱుఁగు టలమతఁ దెచ్చున్. 608

క. తనదేహము దోషములం, [1]గని వేవురలో నొకండు గలుగు విముక్తిం
గనుపని కుద్యోగించుట, కనఘా పెక్కండ్రు లే రహంకృతికతనన్. 609

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు దేహదోషంబు లెవ్వి యెఱింగింపవే యనుటయు నని
మిషనదీనందనుం డతని కిట్లనియె. 610

క. విను కామముఁ గ్రోధము భయ,మును నిద్రయు నిశ్వసనము భూవర దేహం
బునఁ గలదోషము లయ్యై,దును బాపెడితెఱఁగు సెప్పుదుం దెలియంగన్. 611

సీ. క్షమ క్రోధమునకు సంకల్పవర్జనము గామమునకు నప్రమాదము భయంబు
నకు సత్యసంసేవనము నిద్రకును లఘుభోజిత నిశ్వాసమునకు వైరు
లని చెప్పి వెండియు నసు ననేకము లగుదోషముల్ దొలఁగంగఁ ద్రోచువెరవు
లును బెక్కు లవి గనికొను వివేకము గలపురుషుండు దన్మార్గపరిచయమున

1. గనుఁగొన వేవురకు నొకఁడు గలుగు.

తే. విష్ణుమాయను దోఁచునీవిష్టపములు, భిత్తిచిత్రంబువిధంబున ఫేనభంగి
బుద్బుదాకృతిగాఁగను బుధుఁడు దీని, సరకు సేయక మోక్షంబు తెరువు వెదకు.

ఆత్మ పరమపదంబుఁ బ్రాపించెడు ప్రకారము

వ. ఇది సాంఖ్యప్రకారంబు బహిస్సర్గంబులు దపోదండంబునం ద్రోలంగఁ
జడిసి యానపాత్రరూపంబుగా దీని నవలంబించినయాత్మ్యుండు ప్రజ్ఞాకర్ణధార
సామర్థ్యంబున దుఃఖోదకంబును వ్యాధిమృత్యుమహాగ్రాహంబును భయోర
గంబును హింసావేగంబును రాగపంకంబును దృష్ణా[1]వర్తంబును నానాప్రీతి
రత్నంబును సత్యతీరంబును నగుసంసారసాగరంబు నుత్తరించు నాసుకృతి నట
సూర్యుండు దనరశ్ములవహించి నడపుపద్మతంతుసన్నిభం బైనమార్గంబు ప్రవే
శించి చనంజన సూక్ష్ముండును శీతలుండును సుగంధియు సుఖస్పర్శుండును
సప్తమారుతశ్రేష్ఠుండును నగుపవనుం డెదుర్కొని నభగపరమగతిం జేర్చు
నభంబు రజగపరమగతిని రజస్సు సత్త్వపరమగతిని సత్త్వంబు నారాయణుని
నారాయణుండు పరమంబునం జేర్ప నందుం గలసి తన్మయుం డై యమృతత్వ
నిత్యుం డగు నని చెప్పిన విని పాండవాగ్రజుం డ ట్లమృతస్వరూపశాశ్వతుం
డగు నమ్మహాత్ముండు దనపూర్వవృత్తంబు దలచునో తలంప కుండునో దాని
నిశ్చయం బతిగహనంబు మోక్షంబు దలంచి పరమజ్ఞానమగ్నుం డగుటం బుధ
షున కెద్ది దశయో యనువితర్కంబున నది ప్రవృత్తిధర్మంబునకంటె మే లన
రాకున్నది యీరెండు దెఱంగులుం దెలుప నీవ కాక యీలోకంబున నొరులు
గలరే యనుటయు నజ్జనపతికి జాహ్నవీనందనుం డి ట్లనియె. 613

క. అడిగితి లెస్సగఁ బ్రశ్నము, గడుసంకట మెట్టిదొలుక గలవారలు నె
ప్పుడు సంశయించుచో టిది, దడయక యుత్తరము సెప్పెదం దేటపడన్. 614

వ. కపిలదర్శనవిదు లగుమునీంద్రులపరమమతం బిది యవహితుండ వై యాకర్ణిం
పుము. 615

సీ. పురుషుని నింద్రియంబు లెఱుఁగ వవి మనస్థములుగావున మనస్సంగమమునఁ
గను వాని నతఁడు ముక్తత్వంబు లేనియప్పుడుఁ గల్గినను నవి పురుషునందు
సమమ నిర్విషభుజంగము లట్ల నిశ్చేష్ట సున్న యింద్రియములఁ గన్నఁ గాన
కున్నను నేమి యయ్యుదితవిజ్ఞానామృతస్వరూపునకు నాతండు దోఁచఁగ

తే. గాష్ఠకుడ్యకుసూలాదికములచంద, మొందు నట్లుగాకయు నింద్రియోత్కరంబు
శరధిఫేననిభం బయి విరియు నవ్వి,భూతి యీశ్వరు తెఱఁ గాత్మఁ బొందకున్నె.

క. విను మింద్రియసహితముగా, మనుజాధిప బోధపూరమగ్నత్వము గ
ల్గినను దత్సూక్ష్మగతులఁ, గనుఁ బుధుఁడు గనియు నిర్వికారత నుండున్. 617

తే. భూతములను గుణంబుల బుద్ధి మనసు
నడఁచికొని జీవుఁ డొందు నారాయణునిఁ ద

---

1. తరంగంబును.

దీయమాహాత్మ్యమున మానసీయపరమ
పదము గనుఁ గాన నిష్పుణ్యపాపుఁ డతఁడు. 618

క. పునరావృత్తిరహితుం, డనఘా పరమాత్ముఁ జెందినట్టిపురుషుఁ డ
వ్వినుతావస్థను మోక్షం, బని చెప్పుదు రంతకంటె నధికము గలదే. 619

వ. అని చెప్పి వెండియు. 620

క. గురునివచనంబు తెఱఁగునఁ, బరమార్థనిరూపణంబు [1]పని నియతిం ద
త్పరుఁడై నడపం జాలిన, పురుషునిఁ దడయక ప్రశాంతి వొందు నరేంద్రా. 621

చ. జనవర సాంఖ్య మిట్టిది ప్రజాపతిపూజ్యము బ్రహ్మభావభా
జనత ఘటింప దీనిసరి సమ్యగుపాయము లెందు లేవు నె
మ్మనమున సంశయింపక సమాహితచిత్తత దీని నూఁదు ని
స్తనుఁ డగు నమ్మహేశునకుఁ దాఁ దను వింకిట వేయు నేటికిన్. 622

తే. వేదశాస్త్రపురాణసంవేదితంబు, లైనబహువిధసంపరిజ్ఞానములను
నెల్ల నిది సేరుగడసూవె యేఱులకు స,ముద్రమునుబోలె నుపశాంతిభద్రచిత్త.

వ. యోగ్యులును సాంఖ్యులును జూచువెరవు లాకర్ణించితి కాదె యిది యిట్లగుటం
జేసి దర్శనభేదంబు గల దంటి నదియును నల్పాంతరం బదియును గాక. 624

ఆ. యోగిచూచుభంగి నుర్వీశ సాంఖ్యుండుఁ, జూచు సాంఖ్యుఁ డరయుచొప్పు యోగి
వరుఁడు నరయుఁ గాన వారిద్దఱును నొక్క, తెరువువార యంద్రు పరమమునులు.

క. విను సాంఖ్యమ్మును యోగము, నను [2]పేళ్లల కాని దీనియం దదియును దా
న నిదియుఁ దోఁచుచు నుండుం, గనుఁ దత్త్వవిచారి యొకఁడ కా నీరెంటిన్.

క. ఈతెరువునఁ జరియించుచు, నేతెఱఁగున నైనఁ దప్పె నేనియుఁ బురుషుం
డాతతనాకసుఖము గనుఁ, దోఁతెంచును మగుడ సద్బుధులవంశమునన్. 627

ఆ. మఱియు నిత్తెఱంగు మనసున నెలసిన, వినుతమోక్షలక్ష్మివిభుతఁ గాంచు
నిట్టితెరువు సూప [3]నెవ్వారి కలవి నా,రాయణునక కాక యమలచరిత. 628

వ. నారాయణప్రణీతంబై యుక్తప్రదర్శకం బైనయిత్తెఱంగుఁ జిత్తంబున నలవ
రింపు మని దేవవ్రతుండు ధర్మనందనునకుం జెప్పె నని యిట్లు వైశంపాయ
నుండు జనమేజయునకుం జెప్పిన నటమీఁద వర్తించినవిశిష్టసల్లాపంబులు
సెప్పవే యని యడుగుటయు. 629

శా. లీలాస్వీకృతచక్రశూల వినతాళీరక్షణాలోల దు
శ్శీలస్వాంతవిదూర వేదజలదశ్రేణీమయూరా సమి
త్కేళీఖండితదైత్యనిర్జరగణక్షేమక్రియానిత్య ని
స్త్రైలోక్యత్వనిరంజనాగ్రవిహృతీ సంస్థాపకవ్యాహృతీ. 630

---

1. భంగినియతిఁ. 2. పేళ్లవి కాని. 3. నెవ్వరి కలవు.

క. సురమకుటఘటితరత్న, స్ఫురితచరణ పింఛదామ భుజగాభరణా
కరుణామయదివ్యాంతగ, కరణ జరామరణనోదకపదస్మరణా. 631

మాలిని. జపయజననిషేవ్యా సంగనిర్ముక్తభావ్యా
విపులదురితభేదీ విశ్వలోకప్రమోదీ
యపరిమితవిభూతీ [1]యప్రమాణ స్వరీతీ
యుపనిషదవగమ్యా [2]యోగభావైకరమ్యా. 632

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ బంచమాశ్వాసము.



1. యప్రమాణావ్యతీతీ; యప్రమాణాధ్యరీతీ. 2. యోగిభావైకరమ్యా.

శ్రీ

శ్రీ గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము - షష్ఠాశ్వాసము



సంధానప్రౌఢన
యాసంభృతభక్తమోదన యఖిలజగద్ర
క్షా [1]సక్తివినోద శమా
ధ్యాస [2]నిరతనిర్విభేద హరిహరనాథా. 1

భీష్ముని ధర్మజుండు ప్రశంసించి యక్షరక్షరంబుల నడుగుట

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు యోగసాంఖ్యవిదు లక్షరంబు నొంది యానందస్వరూపు లగుదు రని చెప్పిన విని ధర్మతనయుండు దేవవ్రతునితో నీవు పరమజ్ఞాననిధి వని వేదసంవేద్యు లగువిప్రులు సెప్ప నప్పలుకులును నిన్ను సాంఖ్యయోగప్రవీణు లయినయతులును మునిపతులును వర్ణింప నవ్వచనంబుల నాకర్ణించుచుం బ్రమోదంబునం బొందుచుండుదుము దక్షిణాయనశేషదినంబు లింక నల్పంబు లయ్యెం డుత్తరాయణంబు డాసినం బరమగతిం బ్రాపించెదవు మఱి మే మెవ్వరిచేత వినువారము కురువంశంబునకుం బ్రజ్ఞాఘృత [3]ప్రదీపితం బగుదీపంబు గావె భవత్తేజంబు నాశ్రయించెద మని తనవారలం గలపికొని పలికి నీవు నిర్దేశించినయక్షరం బనునది యెట్టిది క్షరం బెయ్యది యెఱింగింపవే యనుటయు నతం డిందు వసిష్ఠజనకసంవాదం బనం బరఁగువిశిష్టేతిహాసంబు గలదు దాన నీయడిగినయవియును మఱియును నెఱుంగవలయునట్టివి యనేకార్థంబులును దెలివిపడ విను మని సుప్రసాదభరితుం డై. 2

సీ. అనఘు సుఖాసీనుఁ డై నవసిష్ఠసంయమిఁ గాంచి భక్తిఁ బాదముల కెఱఁగి
జనకభూనాథుండు వినయంబుతోడ నుపాసించి మునివర యక్షరం బ
నాది శివం బన నపునరావృత్తిసిద్ధిద మగుచుండు నెయ్యది యెఱుంగఁ
జెప్పవే యనుడు నాశ్రితవత్సలుం డగునమ్మహాత్ముఁడు దెలియంగఁ జెప్పె

---

1. శక్తివినోద. 2. నిరతినిర్విభేద. 3. ప్రేరితం.

తే. నద్దయాళుని చెప్పిన యర్థెలంగు, ప్రస్ఫుటంబుగఁ జెప్పెదఁ బాండవాగ్ర
జన్మ నీ కని పలికి యజ్ఞాహ్నవీత,నూజుఁ డిట్లను నాననాంభోజ మలర. 3

వసిష్ఠజనకరాజసంవాదప్రకారము

వ. జనకజనేశ్వరు బోధించుటకై వసిష్ఠమునీశ్వరుం డిట్లనియె. 4

క. నయనముఖపాణిపాదము, లయమహితా యెందుఁ గలిగి యాద్యంతపరి
క్షయవృద్ధిరహిత మై ని,ర్ద్వయ మగుతత్త్వంబు నక్షరం బండ్రు బుధుల్. 5

క. క్షర మండ్రు దానివలనను, క్షరియించినతత్త్వములను జనవత్సల యి
య్యిరువదినాల్గింటిని దగ, తరమ విభాగించి చెప్పెదం దెలియంగన్. 6

తే. అక్షరము విక్రియాశబలాత్మకత్వ, మొందు నవ్వి క్రియకును బేళ్లొలనెఁ బ్రకృతి
యనఁ బ్రధానంబు నాఁగ నవ్యక్త మనఁగ, దానఁ బుట్టుమహాన్నామతత్త్వ మనఘ.

తే. విను మహంకార మాతత్త్వమున జనించు, దాన భూతపంచకమును దద్గుణంబు
లైనశబ్దాదివిషయంబు లైదు నింద్రి,యములుఁ బదియును మనసును నావహిల్లు.

క. క్షర మియ్యిరువదినాలుగు, నరనాథా యక్షరంబునకు నెయ్యెడలన్
క్షరభావము లే దయ్యు, క్షరము విలాసములు సూవె క్షరతత్త్వమ్ముల్. 9

వ. ఈచతుర్వింశతితత్త్వంబులును విజ్ఞానగోచరంబులు పంచవింశతితమం బై యక్షరం
బనం బరఁగునిప్పరమతత్త్వంబు విను మవిజ్ఞేయం బవ్యయం బకలంకం బనా
మయం బమృతంబు. 10

క. జననాథ యక్షరం బెం,దును గ్రీడఁ జరించుఁ ద్రిగుణదోహలపర మై
తనకుఁ బ్రబోధము లేకు,న్నను నానాయోనిగతజననముల వెంటన్. 11

క. విను సత్త్వరజస్తమముల, యనుసరణమువలన వివిధ మగుయోనిగణం
బున నెలసినయాతత్త్వము, దనుఁ జూడఁగ లేక యనియ తా నని యుండున్.

ఉ. సత్త్వరజస్తమోగుణవశస్థితి నక్షర మర్త్యధర్మసం
గిత్త్వము మధ్యకర్మతయుఁ గిల్బిషకృత్యము నొంది [1]యొంది ది
వ్యత్త్వనరత్వగోమృగఖగాదికతిర్యగనేకహీనజం
తుత్త్వములన్ సుఖంబులును దుఃఖములున్ నరకంబులుం గనున్. 13

క. జనవర శుక్లము లోహిత,మును గృష్ణము నైనవర్ణముల నక్షర మొం
దును సత్త్వరజస్తమముల, యనుసారంబున నవర్ణ మయ్యు వికృత మై. 14

క. అగుణం బయ్యును నిమ్మెయిఁ, బ్రగుణతఁ బ్రాపించు నక్షర మహంకార
స్థగుణం బూఁదిన విడిచినఁ, దెగు నన్నియు నిర్వికార[2]దీప్తంబు నగున్. 15

వ. అని చెప్పి వెండియు. 16

చ. క్రతువులఁ దీక్షయాత్రలను రాత్ర్యశనంబుల భూమిశయ్యలన్
• వ్రతపరినిష్ఠలన్ జడలు వల్కలముల్ వివిధంపుదండముల్

1. యుండి. 2. దీపంబు.

సతతముఁ దాల్చుటన్ వపువు సంకటవాటున బెట్టు నాద్య మ
చ్యుత మమలంబు దాను దనుఁ జూడక యక్షర మప్రబుద్ధ మై. 17

క. అమృతము నభయము నజరము,నమలము నగుతన్ను మృతము నాహితభవముఁ
సమధికజరమును మలసహి, తముఁగా నక్షరము మమతఁ దలఁచు నరేంద్రా. 18

ఆ. తనకుఁ దాన బంధ మొనరించుకొనియెడు, పొత్తినూలి కాయపురువుభంగి
నగుణమయ్యు సగుణతావాప్తిఁ బొందున,క్షరము ప్రకృతిగుణము సంక్రమించి.

ఆ. అమలవాయుసేవనము నిర్మలత్వంబు, గలుగఁగాఁ బదాఱుకళలఁ బూర్ణుఁ
డగుసుధాంశుమాడ్కి నక్షర మమలినా, ఖండశాంతిబోధఘనత వెలుఁగు. 20

వ. అనిన విని జనకుం డమ్మునీశ్వరున కిట్లనియె. 21

క. వనితకుఁ బురుషునకుం దన, తనయంతన రూపొకం డొదవఁ జేయఁగ వి
న్ననువు గలుగ దొండొరులను, నెనయుటఁ గాని శ్రుతిమతము నిట్ల మహాత్మా.

క. వనితగుణంబులు చర్మంబును మాంసము శోణితంబుఁ బురుషగుణతతిన్
విను మజ్జాస్థిస్నాయువు, లనఘతపోవిభవ యిట్ల యని శ్రుతి సెప్పున్. 23

వ. అది తిర్యఙ్మనుష్యాదు లైనసకలయోనులయందును జన్యంబు లావహిల్లెడి
తెఱంగు. 24

క. నరనారీసంబంధము, పరుసగదా పురుషునకును బ్రకృతికి నన్యో
న్యరమణ మది సర్వజనన, కర మిట్టులు శ్రుతులు సెప్పుఁ గారుణ్యనిధీ. 25

క. వినుము ప్రకృతిపురుషులభంగి నిరూపింపంగ ముక్తికిని మార్గంబుం
గనువెరవు లేక యున్నది, మునినాయక యెఱుఁగఁ జెప్పు మోక్షపదంబున్. 26

క. అనుపమ మజర మతీంద్రియ, మనామయ మనంత మమల మన వెలుఁగు నొకం
డని వేదశాస్త్రములచే, విని యుండుదు దానిఁ దెలుపవే కృప నాకున్. 27

వ. అని వేఁడిన నమ్మునివరుండు సాదరంబుగా నతని కిట్లనియె. 28

వసిష్ఠుఁడు జనకున కక్షరక్షరతత్త్వంబుల తెఱంగెఱింగించుట

సీ. గ్రంథంబు [1]ధరియింతు గాని నీ కర్థబోధంబు లే దర్థబోధవ్యపేత
మగు గ్రంథధారణ మప్రయోజన మర్థనిశ్చయ మెఱిఁగింతు నిపుణబుద్ధి
నవధరింపుము సాంఖ్యమనుసరించును యోగతంత్రంబు నదియును దాని తెరువు
నొందదుఁ గావునసాంఖ్యయోగంబు లేకంబ యని కందురు ప్రాజ్ఞులు మనుజనాథ

తే. సాంఖ్యమునకు యోగమునకు జనని శ్రుతియ
పురుషవనితానపుంసకంబు లనఁ బ్రకృతి
లింగములు గల వాత్మం డలింగుఁ డతనిఁ
జెంద దది [2]యొద్దియును నని చెప్పు శ్రుతులు. 29

క. విను బీజంబున బీజం,బును దేహమునందు దేహమును నింద్రియముల్

1. ఖరియింతు గాని. 2. యేమియును నని.

దనతనవలనఁ దానులు, మనంబునకు మనసు పుట్టు మహితవిచారా. 30

తే. ఇతఁ డబీజుం డదేహుం డనింద్రియుండు, వీతమానసుఁ డని యాత్మవిధము సెప్పు
వేదములు భవదుఃఖకర్త్రాదిగములు, నాతనికి లేవు నిర్గుణుం డగుటఁ జేసి. 31

చ. ప్రకృతి యలింగ తజ్జనితభంగులు లింగము లట్టు లయ్యు రం
జకగుణశీల లింగచయసంగతిఁ దాను సలింగ యయ్యె మూ
ర్తికలన లేక యుండియుఁ బరిస్ఫుటపుష్పఫలాదిసూచక
ప్రకరముచేత మూర్త మయి రంజిలదే ఋతువేళ సూడఁగన్. 32

క. కావున గుణములు ప్రకృతివ, యేవిధమునఁ జూచినను మహేశ్వరుని గుణి
త్వావేశము పొరయ దస, ద్భావము సద్భావ మగునె భరితవివేకా. 33

వ. ఇది యక్షరక్షరవివేకం బేకం బనేకంబు దర్శనం బదర్శనంబు నిస్తత్త్వంబు
దత్త్వం బపవర్గంబు వర్గం బని యక్షరక్షరంబులపర్యాయనిర్దేశంబు లక్షరంబు
నప్రబుద్ధులు గానను ప్రబుద్ధు లగుసాంఖ్యులును యోగులును బుద్ధికిం బరం బై
పంచవింశతితమం బయినయాతత్త్వంబు నాలోకింతు రని చెప్పిన వసిష్ఠుతో
నవ్వసుమతీవల్లభుండు. 34

సీ. కలదు నానాత్వ మేకత్వ మాత్మునకు నవిద్యయు విద్య నావిందు నదియు
నదియును నెఱుఁగింపు మక్షరక్షరభేద మీవు సెప్పితి బుద్ధి యెంతయేని
నస్థిర గాన నయ్యవబోధమును మానె సాంఖ్యయోగంబుల చందములును
దెలియంగఁ జెప్పఁగావలయు నా కనుడు నమ్ముని యిట్టు లనియె నమ్మనుజపతికి

తే. యోగ మనఁగను ధ్యానంబు రాగరహిత
యదియు వినుము ప్రాణాయామ మనఁగ నొకటి
మనసు నేకాగ్రతావృత్తి యనఁగ నొకఁడు
పరఁగు సగుణత్వనిర్గుణభావగతుల. 35

వ. తదనుష్ఠానప్రకారంబు సెప్పెద. 36

క. మలమూత్రంబులకాలం, బుల భుక్తి కనంతరమున భూవర యోగం
[1]బలవఱుచు రెండుమార్గం, బులును నిషిద్ధంబు లండ్రు పూర్వాచార్యుల్. 37

సీ. కొంచెపుటశనంబు గొనుచు సంగంబులఁ బాసి యింద్రియములపజ్జఁ జనమి
శబ్దాది యైనవిషయజాత మంతరంగంబున సందడి గాక యుండ
సద్బుద్ధి దృఢ మగుసాధనంబుగఁ గొని మరలిచి యాత్మన మనసు నిలిపి
యపగతసంకల్పుఁ డై యుపలస్థాణు [2]భంగికస్థితిఁ బనుపడి దివంబు

తే. రాత్రియును యోగసేవానురతి నివాత
దీపమునుబోలె వెలుఁగునాత్మీయమూర్తిఁ
గనుచు నెడనెడ [3]నుపరమకాలములు స

1. బలవడదు రెఁడు. 2. భంగిఁస్థితి పనుపడి. 3. నుపశమకాలములం.

నంగ వర్తించి యోగి యానంద మొందు. 38

వ. ఇది యోగప్రకారంబు సాంఖ్యంబు తెఱం గెఱింగించెద. 39

తే. ప్రకృతివాదు లవ్యక్తంబు ప్రకృతి యండ్రు
ప్రసవధర్మిణి యైనయాప్రకృతి దన్ను
బుద్ధ్యహంకారములఁ బంచభూతములును
విషయముల నింద్రియములఁ గా విస్తరించు 40

వ. పురుషునివలన నివి యెల్లనుం గలుగుఁ బురుషుం డింతకు నధిష్ఠాత యైయుండు.41

క. అనులోమంబున సృష్టియు, జనవర ప్రతిలోమవృత్తి సంహారముఁ గ
ల్గును జననప్రళయంబులఁ, దనకు బహుత్వంబు నేకతయు శోభిల్లున్. 42

వ. క్షేత్రం బన నవ్యక్తం బనం బ్రకృతి యనం బ్రధానం బనం బరఁగుతత్త్వం బొక్కటియ దానిని సత్త్వంబునండ్రు జీవుం డాక్షేత్రంబు నెఱింగెడివాఁడు గావున క్షేత్రజ్ఞుఁడును నవ్యక్తపురంబున వసియించుటం జేసి పురుషుండు నన వెలుంగు క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులు వే అగుట ప్రస్ఫుటం బవ్యక్తంబు జ్ఞానంబు పురుషుండు జ్ఞేయుండు ప్రకృతి సగుణాత్మికపురుషుండు నిర్గుణుం డిది సాంఖ్య ప్రకారం బిట్లు పరిసంఖ్యానరూపంబునఁ జతుర్వింశతితత్త్వంబుల నేర్పరించి పురుషుండు దన్నుఁ దాన చూడం గైవల్యంబు సిద్ధించు నిట్టిది యపునరావృత్తి పదంబు తత్త్వసమూహం బప్రబుద్ధం బది క్షరంబు పంచవింశతితత్త్వవిశిష్టుం డగుపురుషుండు ప్రబుద్ధుం డక్షరం బనం బరఁగు నిత్తెఱం గెఱింగినవా రెల్ల వలనను నిశ్చయులు భూవర యోగంబును సాంఖ్యంబును నక్షరంబును క్షరం బును జెప్పితి విద్యావిద్యలు సెప్పెద నాకర్ణింపుము. 43

విద్యావిద్యలప్రకారనిరూపణము

ఆ. విద్య యనఁగఁ బంచవింశతితమతత్త్వ,మైనయక్షరంబు మానవేంద్ర
విను మవిద్య నాఁగఁ జనుఁ బ్రధానము దేట, పఱిచెదను విశేషభంగులెల్ల. 44

వ. కర్మేంద్రియంబులకు బుద్ధీంద్రియంబు విద్య బుద్ధీంద్రియంబులకు మనస్సును మనస్సునకు భూతపంచకంబును భూతపంచకంబునకు నహంకారమును నహం కారంబునకు బుద్ధియు బుద్ధికి నవ్యక్తంబును నవ్యక్తంబునకుం బంచవింశతి తమతత్త్వంబును విద్య లని చెప్పి వెండియు నమ్మునివరుం డి ట్లనియె. 45

తే. క్షరము నక్షరమును ననఁగలుగు రెంటి,నేర్పఱిచి మున్ను సెప్పితి నింక నొకటి
సెప్పఁగలదు సమగ్రవిశేషకలిత, మవహితుండ వై విను విదేహాధినాథ. 46

సీ. జీవుండుఁ బ్రకృతియు భూవర యక్షర క్షరము లీరెంటిని క్షరము లనియు
నార్యులు సెప్పుదు రక్షరంబులు నందు రాద్యంతరహితంబు లగుట యీశ్వ
రత్త్వంబు గల్గుట తత్త్వాదికము లనఁ జనుట రెంటికి సదృశంబు సూవె
ప్రకృతిగుణంబు లై పరఁగెడుమహదహంకారాదికంబులఁ గలసినపుడు

ఆ. క్షర మనంగ వచ్చుఁబురుషుని బ్రకృతిఁ దా,ననితలంచుఁగానయదియుఁ బురుషుఁ
బొంద గుణవికారములు లేమి నిర్గుణ, మక్షరం బనంగ నగును దాని. 47

వ. ఎప్పుడు పురుషుండు ప్రబుద్ధుం డయ్యె నప్పు డతండు. 48

ఆ. ఇంతకాలమేని యెఱుఁగక సంగాభి,భూత యగుచు నప్రబోధకలిత
యైనయట్టిప్రకృతి యే నంటి నిన్నంగ, బోధమహిమ గానఁ బోలదయ్యె. 49

క. ప్రకృతికి నాకును నుదకము,నకు మత్స్యంబునకుఁబోలె నైసర్గిక మై
ప్రకటం బైనది వేర్పా, టకట యహంకారవశత నది యే నంటిన్. 50

క. ప్రకృతి గుణంబులఁ గొని బహు,వికృతరూపముల నట్లు వెలిఁగొలిపె నే
నకలంకుండ నరూపుఁడఁ, బ్రకృతి దొఱఁగి నిలిచెదను నిరంజనమహిమన్. 51

తే. ప్రకృతి సేసెనె యీయపరాధ మరయ
నాయదియ కాక వేఱొకండే యనంగ
కలితుఁ డగునేను దానితోఁ గలయ నేల
కలిగె బహురూపములు దానఁ గాదె నాకు. 52

క. మమతం గాదే బహుజ,న్మము లయ్యెడు దీని విడిచి నానాయోని
భ్రమణంబుం బాసెద న, త్యమలుఁడ నగునాకుఁ బ్రకృతి యాశ్రయ మేలా. 53

తే. ఎన్నిరూపులు గొనివచ్చియెట్లు పొడవు, సూపెనేనియు దాని నేఁ జూడ మమత
నా నహంకార మనఁ గల్గు వానిఁ జేర,నీక త్రోచినఁబ్రకృతి దా నెట్లు దోఁచు.

క. నిశ్చేతనయును నెంతయు, దుశ్చేష్టయు నైనప్రకృతి దొఱఁగి సముద్య
న్నిశ్చయవృత్తి నిరామయ, నిశ్చలనిర్మలపదైకనిరతుఁడ నగుదున్. 55

వ. అని యిట్లు పరమసంబోధనంబునంజేసి క్షరం బగునవ్యక్తంబు దొఱంగినపంచ
వింశకుం డక్షరం బనం బరఁగు నక్షరంబునకుం బరం బైనదానిం బెక్కుం
డ్రెఱుంగరు సాంఖ్యసూక్ష్మతత్త్వదర్శకులు గాంతురు క్షరాక్షరపరంబు లప్రబుద్ధ
బుధ్యమానబుద్ధంబు లనునిర్దేశంబులు గలిగి యుండుఁ బరతత్త్వనిర్దేశంబునం
బొల్చుషడ్వింశకంబు బుద్ధంబును విమలంబును నప్రమేయంబును సనాతనంబును
నై పంచవింశంబును జతుర్వింశంబునుం గనుచు వెలుంగు ననిచెప్పి వెండియు. 56

క. విను దృశ్యంబు నదృశ్యం,బును నగుజీవపరతత్త్వములు బ్రహ్మసమా
ఖ్యను నెగడుఁ బ్రకృతి కది లే, దనఘా యక్షరము తెఱఁగు నభివర్ణింతున్. 57

ఆ. ప్రకృతి దొఱఁగి తన్నుఁబరికించుజీవుండు,పరముగాంచు నపుడు ప్రకృతి సగుణ
తాసిరూఢి యడఁగి తన్మయత్వమునొంది, జీవకేవలత్వసిద్ధి యొలయు. 58

క. విను కేవలుఁ డగుజీవుఁడు, దనుఁ బరముం గాఁగఁ జూచి తల్లీనత్వం
బున వెలుఁగు నది నిరామయ, మనంత మగుపదము సూవె యతులవివేకా. 59

క. ఈనెఱి పురుషునకుం గల, నానాత్వైకత్వములును నరనాయక శా
స్త్రానూనదృష్టిఁ గనుఁగొనఁ, గా నగుఁ దాత్పర్యశుద్ధికలితాత్మునకున్. 60

క. అనఘా మోక్షము తెఱఁగిది, విను మోక్షణ మిట్లు పంచవింశకునకుఁ గాఁ
గనినది యతండు ప్రకృతిం, దనుఁగాఁ గొని తద్గుణములఁ దగులుటవలనన్. 61

తే. తగులు వాసి షడ్వింశకత్వమునఁ గలయఁ,దనకు మును లేని కేవలత్వమును నిర్మ
లత్త్వశుచితాస్వతంత్రత్వసత్త్వపరత,లొందుఁ దద్ధర్మసమవాయమొలసి యధిప.

వ. అని యిట్లు ప్రబోధించి. 63

క. శివమును బరమబ్రహ్మము, నవికృతియు సనాతనంబు నగుపదమును భూ
ధవ యెఱిఁగించితి నిర్భయుఁ,డవు గమ్మలవఱుపు మిది దృఢంబుగ నాత్మన్. 64

తే. దీని నెఱిఁగించునపుడు భక్తియును శమము
దమము సంశ్రయమును వేదతత్పరతయుఁ
గలుగఁ జూచి యెఱింగింపు కానివాని
కీకు మీవిద్య పాత్రదానైకనిరత. 65

ఆ. అఖిలరత్నపూర్ణ యగువసుంధర యెల్ల, నొసఁగితేని నొసఁగు యోగ్యతాభి
యుక్తిలేనివాని కొసఁగకు మీవిద్య, తగినపాత్రమైనఁ దడయ కిమ్ము. 66

క. అని చెప్ప నియతుఁడై విని, జనకనృపాలుఁడు గృతార్థజన్ముం డయ్యెన్
మనుజేంద్రవర్య నీ కే, వినిపించితిఁ బదితిహాసవిధ మేర్పడఁగన్. 67

వ. అని పలికి భీష్ముఁడు పాండవాగ్రజున కిట్లనియె. 68

క. ఇది బ్రహ్మ వసిష్ఠునకు, సదయుండై చెప్పె నతఁడు నారదునకు సం
విదితంబు సేసె నమ్ముని, మదాత్మకుం దేటపఱిచె మహనీయకృపన్. 69

క. ఏను వసిష్ఠువచనముల, కా నెఱిఁగించితి మనంబు కలఁక విడిచి యీ
జ్ఞానం బలవఱుపుము పర,మానందప్రదము కౌరవాన్వయముఖ్యా. 70

క. క్షరమును నక్షరమును దత్పరమును నెఱిఁగితి విశోకభయమోహుఁడవై
కురువర యానిశ్శ్రేయస, కరప్రబోధంబు నూఁదు గాఢాదరతన్. 71

వ. అని చెప్పి వెండియు. 72

సీ. వేటవేడుక నడవికిఁ జని వసుమంతుఁ డనువాఁడు జనకుని తనయుఁ డొక్క
చో భృగువంశతేజోవర్ధనుం డగు నొకమునీశ్వరుఁ జూచి యుచితవృత్తిఁ
జేరి వినమ్రుఁడై చిత్తానువృత్తిమై నిహపరంబుల కెద్ది హితము సెప్పు
వే యన్నఁ గృప నతం డిట్లను భూతహి[1]తాహితాచరణంబు లధిప సౌఖ్య

ఆ. దుఃఖముల నొనర్చు దుర్వారతృష్ణత, న్నిరసనంబు మేలు నరులు జుంటి
చవియకాని నెగులుఁ జఱిరయంబున నెక్కి, తారు విఱుగఁబడుటఁ దలఁపలేరు. 73

క. ధర్మంబుఁ బరిజ్ఞానము, నిర్మలమతి నభ్యసించి నృప యనిశంబున్
ధార్మికసంగతి గలిగినఁ, బేర్మి యుభయలోకముల నభీష్టత్వ మగున్. 74

వ. అని మఱియును. 75

1. తాచరణం బెక్కు డధిప.

తే. బ్రాహ్మణప్రార్థితము లైనపనులుసేయు, మిమ్ము ధనముపాత్రములకు నిచ్చి వగవ
కుండు మక్రోధకామత్వ మొలయఁ జేయు,మతికి ధృతిసాలఁగల్గుము మనుజనాథ.

వ. ధృతిలేమిం గాదె మహాభిషాఖ్యుం డగునృపముఖ్యుండు త్రివిష్టపంబుననుండి విభ్రష్టుం డయ్యె ధృత్యాలంబనంబునం గదా యయాతి యాపద నిస్తరించె. 77

క. అనిన విని యానృపతి య, మ్మునివచనము లూఁది కామమునకుం గ్రోధం
బునకుం దొలఁగించి తనదు, మనము ధృతికి ధర్మమునకు మరుగం జేసెన్. 78

వ. అని చెప్పినం బ్రియం బంది మందాకినీనందనుతో ధర్మనందనుండు ధర్మాధర్మవియుక్తంబును సర్వసంశయవిముక్తంబును జన్మమృత్యురహితంబును నిత్యంబును శుచియును శివంబును నవ్యయంబును బరంబును [1]ననాయాసంబును నగు నట్టిదాని నెఱింగింపవే యని ప్రార్థించిన నతండు యాజ్ఞవల్క్యజనకసంవాదం బితిహాసరూపంబునం బ్రవర్తిల్లు నది వినిన భవదభ్యర్థితంబైనయర్థంబు ప్రతిభాసించు మఱియు వలయునవి యెఱుంగ నగుం జెప్పెద నని పలికి యతని కిట్లనియె.

యాజ్ఞవల్క్యజనకరాజసంవాదప్రకారము

ఆ. వినుము సకలలోకవిశ్రుతవిజ్ఞాన, ఘనుని యాజ్ఞవల్క్యుఁ డనుమునీంద్రు
వినయ మొప్పఁ గాంచి వినతుఁడై మిథిలేశుఁ, డైనజనకనృపతి యతనితోడ. 80

వ. ఇంద్రియంబులు నవ్యక్తంబును బ్రహ్మంబును బరంబును భూతసర్గప్రళయంబులును దత్కాలసంఖ్యలును దేటపఱచి భవదీయదయాళుత్వంబు నెఱపవే యనిన నమ్మునివరుం డమ్మహీవరున కిట్లనియె. 81

సీ. అధిప సర్గముఁ బ్రళయంబు నవ్యక్తంబు దా నొనరించుఁ దత్కాలసంఖ్య
విను కల్పములు పది దినమున కంతియ రజనికాలంబు సర్గంబు పగలు
సేయు రే ప్రళయంబు సెల్లించుఁ దొలుత న శేషభూతములకు జీవనముగ
నోషధికల్పన మొనరించుదానికై హైరణ్య మైనమహాండమున వి

తే. ధాతఁ బుట్టించు నతఁడు భూతముల నెల్ల
జనన మొందించు భూమ్యాదిసారభూత
గంధముఖ్యగుణోత్కరగ్రాహకములు
శ్రోత్రముఖములు దత్స్వామి సూవె మనసు. 82

వ. అది యెట్లంటేని. 83

క. వినుటకును గనుటకును సాధనము లయినచెవియుఁ గన్నుఁ దనదనయంతన్
విననుం గానను నేర్చునె, మనఃప్రభావమునఁ గాక మనుజాధీశా. 84

తే. ఇంద్రియము లెల్ల నట్టివ యెలసి యొందు,వలన మనసున్నఁ దమతమవర్తనముల
నిగుడ నేరమి దెల్లంబు నృపవరేణ్య, యిట్టు లగు టజ్ఞులకునైన నెఱుఁగవచ్చు.

తే. మనసుచేతివ యింద్రియమహిమ లెల్ల
నుపరతం బైన మనసుతో నుడిగి మడఁగు

---

1. ననామయంబును.

నింద్రియము లుపరమ మొందెనేని దాన
మనసు మగుడదు విషయతృష్ణన చరించు. 86

క. కావున నింద్రియచేష్టల, నేవనికిం బోవ నీని యింతకుముఖ్యం
బై వడిగొనుమనసు దిగువఁగా వలయును మగుడ దీనిఁ గనుఁగొను మనఘా.

వ. ప్రళయప్రకారంబు వినుము రాత్రి యగుటయు నవ్యక్తం బహంకృతి పురుషు
బోధించిన నతండు పండ్రెండుమూర్తులు గైకొని రశ్మిజాలంబుల జరాయుజ
ప్రభృతిసర్వభూతంబులను రూపుమాపినం గూర్మపృష్ఠంబునుంబోనిపృథివి జల
మయం బగుజలంబు లోకంబు లెల్లం దనమయంబు కాఁ బేర్చి తన్నుం గాలాగ్ని
మడియింపం గుదియుఁ బ్రజ్వలజ్జ్వాలాభీలం బగునయ్యనలం బనిలంబుచేతం
జెడు నెందునుం దాన యై పరఁగునమ్మహాబలు నాకసంబు మ్రింగు నతివితతం
బగు నవ్వియత్తత్త్వంబు మనంబు గ్రసియించు మనంబు నయ్యహంకారాధి
ష్ఠితపురుషుండు గబళించు నయ్యహంకృతి నవ్యక్తంబు లోఁగొను నిట్లు రేయి
వోయిన నెప్పటివిధంబు ప్రవర్తిల్లు. 88

క. ప్రీతిగ నధ్యాత్మము నధి, భూతము నధిదైవతంబు భూవర సంప్ర
ద్యోతితములుగాఁ జెప్పెద, నా తెఱఁగు ప్రబోధకారి యగు నూహింపన్. 89

ఆధ్యాత్మాధిభూతాధిదైవతప్రకారము

సీ. పాదపాయూపస్థపాణివాక్కులు విను మధ్యాత్మములు దత్క్రియానుయుక్తి
గంతవ్యమును విసర్గంబు నానందంబుఁ గర్తవ్యవక్తవ్యకములు నయ్యె
నధిభూతములు వాని కధిదైవములు వరుసన విష్ణుమిత్రప్రజాపతులును
శక్రపావకులును జక్షువు జిహ్వయు ఘ్రాణంబుఁ ద్వక్కు శ్రోత్రంబుఁ జూవె

తే. యనఘ యధ్యాత్మములు రూపమును రసంబుఁ
జాలుపడ గంధసంస్పర్శశబ్దములును
దదధిభూతంబు లధిదైవతములు సూర్య
జలమహీవాయుదిశ లంద్రు శాస్త్రవిదులు. 90

క. మన మధ్యాత్మము దానికి, ననఘా మంతవ్య మందు రధిభూతము చం
ద్రుని నధిదైవతముగ బుధ, జనములు సెప్పుదురు శ్రుతివచఃప్రతిపత్తిన్. 91

తే. బుద్ధి యధ్యాత్మ మనఁ జనుభూతవర్య, దాని కధిభూత మండ్రు బోద్ధవ్య మైన
దానిఁ బొల్పుతదీయాధిదైవతంబు, వినుము క్షేత్రజ్ఞుఁ డని చెప్పు వేదచయము.

క. ఆరయ నధ్యాత్మ మహం, కారం బధిభూతనామకం బభిమానం
బారూఢయశఃపరమో, దారా [1]రుద్రుఁ డధిదైవతం బన నెగడున్. 93

తే. ధరణివల్లభ చిత్త మధ్యాత్మ మనఁగఁ, బరఁగుఁ జేతయితవ్యంబు భావితాత్మ

---

1. 'బుద్ధి యధిదైవతం' బని మూలము.

లైనమహనీయులధిభూతమంత్రు బ్రహ్మ, మంచితాధిదైవత మను నాగమములు.

వ. అని చెప్పి ప్రకృతిపురుషప్రకారంబులు వినుట మనోనిర్వికారత్వకారణం బగు ననుపలుకు వలికి యి ట్లనియె. 95

క. ప్రకృతి దనయిచ్చఁ గ్రీడా, ర్థకముగ సత్త్వాదిగుణవితానము నానా
వికృతులఁ బొందింప నసం, ఖ్యకవిధ మై పరఁగు చుండునది మనుజేంద్రా. 96

క. దీపమున ననేకము లగు, దీపములు పరంపరానుదీప్తాకృతు లై
వ్యాపించుచందమున గుణ, రూపంబులఁ బరపుఁ బ్రకృతి రోషవిదూరా. 97

సీ. సత్త్వగుణంబులు సంతోష మానంద మారోగ్య మక్రోధ మార్జవంబు
శుద్ధిప్రకాశత సుస్థిరత్వ మహింస నిర్మలశ్రద్ధ వినీతి లజ్జ
సత్యంబు శౌచంబు సమత యాచారం బకార్పణ్యమై శూన్యకామవృత్తి
విను రజోగుణములు విగ్రహదర్పాభిమానకామక్రోధమత్సరములు

ఆ. కరుణ లేమి భోగకాంక్ష యహంకార,ముమ్ములిక తమోగుణమ్ము లప్ర
కాశమోహబహుళతరాశనవాదప్ర,మాద [1]మౌర్ఖ్యమరణఖేదనములు. 98

క. ప్రకృతికిని గుణములం గొని, యకలంకుం డైన యంతరాత్ముని వేవే
ల్వికృతులఁ బొందించుట వా, యక కలుగుం దత్స్వభావ మని యరయంగన్.

క. పురుషుఁడు చైతన్యాత్ముఁడు, నరనాయక ప్రకృతి చేతనారహిత జగ
ద్ధురఁ బురుషునివెలుఁగునఁ దా,ధరియించుం బురుషుఁ దిగుచుఁ దన మెయిఁదిరుగన్.

ఉ. సత్త్వరజస్తమోగుణవశస్థితిఁ గేవలపుణ్యమిశ్రకా
రిత్త్వవిరుద్ధకర్మములఁ బ్రేరిత మైకనుఁ నూర్ధ్వలోకసే
విత్త్వము మానుషత్త్వపదవీకలనంబును రౌరవంబు నా
తత్త్వము దన్నెఱుంగమి ప్రధానముచేతల నావహిల్లినన్. 101

క. తను నెఱిఁగిన నవ్యక్తము, [2]చనవునఁ బోఁ డాత్ముఁ డజరశాశ్వతవిగతాం
జనవిమలాచ్యుతపదముం, గని యక్షరుఁ డగు నిజప్రకాశస్థిరతన్. 102

వ. అనిన విని జనకపతి యమ్మునిపతితో ననాదినిధనంబులు నమూర్తంబులు నచలంబులు నగ్రాహ్యంబులు నగుపురుషప్రకృతితత్త్వంబులయం దొక్కటి సచేతనం బై యుండఁ దక్కినయది చేతనారహితం బగుటకుం గతం బేమి యెఱింగింపవే యనుటయు నతం డతని కి ట్లనియె. 103

క. సగుణం బగుణం బగునే, యగుణము సగుణ మగు నెట్టు లవ్యక్తము ని
త్యగుణసమవేత మై జడ,త గలిగి యుండంగఁ బురుషధర్మము గలదే. 104

క. పురుషునికలరూ పెఱిఁగెడు, పరిబోధము లేక యుండుఁ బ్రకృతికిఁ బ్రకృతిం
బురుషుఁ డెఱుంగును దనకుం, బరంబు లే దనియుఁ గను శుభస్థిరదృష్టిన్. 105

క. కావునఁ బ్రకృతి యచేతన, భూవల్లభ చేతనుండు పురుషుఁడు సమ్య

1. మాంద్య. 2. చనవులఁ.

గ్భావన యలవడినమునీం, ద్రావలి యిమ్మెయి సునిశ్చయంబుగఁ బలుకున్. 106

వ. అని వెండియు. 107

ఆ. తాను బ్రకృతిఁ బ్రకృతి దనయందు నిల్చు ని,ల్చినను దాన వికృతిఁజెంద కుండుఁ బురుషుఁ డుదకమత్స్యముల యుదుంబరమశ, కములసంగమంబుకరణి గలుగ.

ఆ. జలముఁ గదిసి యుండ జలముచే నార్ద్రింబు, గాక యుండునట్టి కమలదళము భంగి నంతరాత్మ ప్రకృతిఁ బొందియును ద, ద్వికృతిఁ బొంద కుండు వీతదోష.

వ. ఇది సాంఖ్యానుభావంబు యోగంబుతెఱం గెఱింగించెద. 110

క. విను సాంఖ్యసమజ్ఞానం, బును యోగసమానబలము భూవర లే వెం దును నవి రెండును వేఱుగఁ, గను బాలిశుఁ డొక్క తెరువకా [1]నేఁ గందున్.

క. జననాథ మనోధారణ, యును బ్రాణాయామవిధియు నుపయోగ్యము లై చను నిర్గుణమును సగుణం, బును నన,గా రెండుతంత్రములు యోగమునన్. 112

క. ప్రాణాయామము గ్రమమునఁ, బ్రాణోత్పీడనము గానిభంగి నడుపు చుఁ గ్ఘ్రోణాగ్రస్థితి విషయ, శ్రేణి దొఱఁగి యుండి యోగసిద్ధతఁ బడయున్. 113

వ. ఎట్లం టేని. 114

తే. కరము నియతుఁడై కొంతేపికాలముల శ, రీరధర్మావిరోధిగా రేయుఁ బగలుఁ బ్రాణసంయమనము నడపంగ వలయు, దానచిత్తంబు దనువు శుద్ధత వహించు.

వ. అది సిద్ధత్వసంపదకు మూలం బిది సగుణతంత్రంబు తెఱఁగు నిర్గుణతంత్ర ప్రకారం బెఱింగించెద. 116

తే. ఇంద్రియంబులు మనమునం దివురఁజేసి, మనసుఁ దిగిచి యహంకారమున నడంచి బుద్ధిలోన నహంకృతిఁ బుచ్చి బుద్ధి, ప్రకృతిఁ గలపఁ దద్ధ్యానతత్పరత గలుగు. 117

క. ధ్యానైకతత్పరాత్ముఁడు, గానఁ బడయు నజరు నిర్వికల్పు విమలు ని త్యానందసత్యశుద్ధ, జ్ఞానమయుం బరము నచలు శాశ్వతుని శివున్. 118

చ. ఉదితసమగ్రబోధుఁ డగు యోగికి నిశ్చలదీపరూపసం పద సుఖసుప్తభంగి ఘనపంక్తులు లేనివియత్తలంబు నో ప్పిద మొదవుం దరంగములపెల్లునఁ బాఁ జలితంబు గానివా ర్ధిదశ నతం డకంపుఁ డగు ధీపరివృత్తులు గల్గె నేనియున్. 119

క. భేరీశంఖాదికనా, నారవములు వొడమెనేని నాతఁడు దానం గారింపఁబడఁడు వీతవి, కారస్థితిఁ బొలిచి యుండు గగనముభంగిన్. 120

క. తేనియకుండఁ గొనుచు సో, పానము లేమఱుట లేక ప్రాఁకినక్రియ నా త్మానందరసం బొక కణ, మైనఁ జిలుక నీక తుదికి నాతం డెక్కున్. 121

క. అనఘ యిది యోగపథ మిం, దనలసుఁ డై చనఁగఁ జాలునతఁడు కృతార్థుం డనితరసులభపదప్రా, ప్తినిరూఢుఁ డనామయుం డభిష్టుతుఁ డెందున్. 122

1. నే మందున్. 2. శుద్ధత్వ.

వ. అని యుపదేశించి వెండియు. 123

సీ. నరనాథ యుత్క్రమణప్రదేశంబులు పాద జంఘా జాను పాయు గుహ్య
ములు నూరు పార్శ్వనాభులు బాహువక్షో గళానన శ్రోత్రనాసాంబకములు
భ్రూఫాల మస్తకంబులు నోలి విష్ణుండు వసుసాధ్యమిత్రులు వసుధయును బ్ర
జాపతి మరు దిందు సంక్రందనస్థాణులును నరుం డనుమహామునియు విశ్వ
తే. దేవదిగ్గంధవహులును బావకుండు, నశ్వి పిత్రు శతానందులు నందు వెలుఁగు
చుండ్రు హృన్మయపవనక్రమోత్క్రమముల, నొందునదైవతంబుల యోగివరుఁడు.

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు జనకునితో మరణసూచకంబులఁ జెప్పుట

వ. అని చెప్పి మఱియు నిట్లను నరిష్టంబులతెఱం గెఱుంగ వలయుం గావున నెఱిం
గించెద నాకర్ణింపుము. 125

సీ. ధ్రువమండలమున నరుంధతిఁ గనుశక్తి గంటికిఁ గలుగంగఁ గానకున్న
ముక్కునవలపటఁ జెక్కవాసినయట్లు దోఁచినఁ బూర్ణచంద్రుండు మలినుఁ
డై కాన వచ్చిన నాయువు సంవత్సరంబునఁ గడచను రాజముఖ్య
కాంతి దొల్లిటియట్లు గాక యంతకు నెక్కుడైనను గడుఁ జెడ్డనట్లు ప్రజ్ఞ
తే. క్రొత్తగాఁ బెద్దయైనను గొంచెమైన, నాఱునెలల మరణదశ యగుట గలుగు
నిందుమండలమున రవియందు నడుమఁ, దెఱపి గాంచినఁ బదునేడుదివసములకు.

క. విను గుడిలో నున్నసమయమున సురభిద్రవ్యములను బోల వల్చుట గ
ల్గిన నాఱుదివసములఁ గల్గును మృత్యుసమాగమంబు గుణరత్ననిధీ. 127

తే. ముక్కు వ్రాలుట కర్ణముల్ మ్రొగ్గఁబడుట
రదనవైవర్ణ్య మక్షివిరాగభావ
మంగ మతికృష్ణ మగు టుల్ల ముడరఁ జెడుట
సూచకములు సద్యోమృత్యుగోచరతకు. 128

తే. కారణము లేక దాపలికను స్రవించు, నెత్తిచక్కటి ధూమంబు నెగయు నపుడ
మరణదశ యావహిల్లెడుమానవునకు, జనకనృప ఋషి బ్రహ్మసెప్పినవిధములు. 129

క. విను యోగివరుఁ డరిష్టము, కనుఁగొని యనిశమును యోగగతియుతసాంఖ్యం
బనపాయత నడపుచు నాత్మునిఁ బరముం జేర్చి కాలముం గబళించున్. 130

వ. ఇవ్విధమున నతండు. 131

ఆ. కాలకబళనైకశీలుఁ డై మృత్యువు, గెలిచి శాశ్వతము నచలము శివము
నచ్యుతము ననామయము నమృతము నవ్యయంబు నగుపదంబునందు నిలుచు.

వ. అని పలికి యాజ్ఞవల్క్యమునీశ్వరుండు జనకజనేశ్వరుతోఁ బరంబు దేటపఱుపు
మని నీ వడిగి తాప్రశ్నంబు సూక్ష్మం బుత్తరం బవహితుండ వయి విను మని
యిట్లనియె. 133

సీ. మహనీయతపమున మార్తాండు నాకుఁ బ్రసన్నుఁగాఁ జేసితి సదయదృష్టి
నను జూచి యద్దేవుఁ డనఘ వరంబు నీ కిచ్చెద నీకోర్కి యెద్ది సెప్పు
మనవుఁడు బ్రణతుండ నై యజుస్సంప్రాప్తి గోరెద ననిన నవ్వారిజాప్తుఁ
డట్లని వాగ్దేవి నావహించెద వివృతంబుగాఁ జేయు మాస్యంబు విప్ర

తే. యనియె నవ్వచనము విని యాననమ్ము
సంతసమున విచ్చితి సరస్వతియు నాదు
తనువుఁ జొచ్చెఁ బదంపడి దాహ మొంది
తన్ను నెఱుఁగక వెగ డొందు నన్ను నినుఁడు. 134

క. కనుఁగొని యించుక సేపున, దనువడు నని పలికెఁ బిదపఁ దనువడుటయును
[1]బనుపడియె నప్పు డద్దేవునివదనాబ్జమున నాచెవుల కింపారన్. 135

క. భూసురవర వేదము ప్రతి, భాసిల్లుచు సంతతప్రవృత్తి గలుగు సు
ల్లాసంబు బుద్ధి నొందు స, మాసన్నంబు లగు సాంఖ్యమతయోగంబుల్. 136

ఆ. యోగసాంఖ్యసిద్ధి నొందు నిష్టావాప్తి, ననుము సమ్మదమున ననుమృదూక్తు
లుద్భవించె మోద ముత్కట మయ్యె నా, కమృతవృష్టిఁ దోఁగినట్టు లైతి. 137

వ. తదనంతరంబ యద్దేవుం డస్తాచలంబువలని కరిగ నేనుం బరమానందకందళిత
మనస్కుండ నగుచు మందిరంబున కేతెంచి సరస్వతిం దలంచు చున్నంత. 138

క. వినుము వినుతస్వరవ్యం, జనభూషిత యగ్రభాగసంస్ఫురదోంకా
ర నితాంతహ్రస్వమధుగ, ర్ఘ నిజాకృతి విశదముగ సరస్వతి దోఁచెన్. 139

విశ్వావసునకు యాజ్ఞవల్క్యుఁ డుపదేశించినతత్త్వప్రకారము

వ. తోఁచిన నత్యంతభక్తిం బ్రపత్తి సేసి సూర్యప్రసాదలబ్ధయుఁ బంచదశశాఖాసమన్వితయు నిఖిలోత్తరసంహితయు నగు నయ్యజుర్వచోమూర్తి ధరియించి శిష్యులం బరిగ్రహించి వారల నధ్యయనంబు సేయించుచు నివ్వాఙ్మయబ్రహ్మంబునందు వేదితవ్యం బెయ్యదియో యని విచారింప విరోచనుమహానుభావంబునం జేసి యోగసాంఖ్యరూపోపాయప్రకాశంబు దోఁచెఁ బదంపడి తదుపేయం బగు వేదవేద్యంబును నద్దేవునికరుణావిశేషంబునం బ్రతిభాసించెఁ గొండొకకాలంబునకు విశ్వావసుం డనుగంధర్వేశ్వరుండు నాకడకుం జనుదెంచి తన్నెఱింగించి యేను జేయునతిథిపూజనం బత్యాదరంబునం గైకొని విశ్వావిశ్వంబులు మిత్రావరుణులు జ్ఞానజ్ఞేయంబులుఁ దపోతపంబులు సూర్యాతిసూర్యులు విద్యావిద్యలు వేద్యావేద్యంబులుం జలాచలంబులు ననునవి వేదోదితంబులు వానిం దేటపఱుపవే యనియడిగిన నవహితుండనై వినుమనిపలికి విశ్వంబు [2]భూతభవ్యభవత్కారం బగు వ్యక్తిం బవ్యక్తనామప్రకృతియ యవిశ్వంబు నిర్గుణుండగుపురుషుండుమిత్రావరుణులు పురుషప్రకృతులు జ్ఞానజ్ఞేయంబులుఁ దపోతపంబులు సూర్యాతిసూర్యులును

1. వినఁబడియె. 2. భూతభవ్యభయంకరం.

ప్రకృతిపురుషుల కా నెఱుంగుము విద్యావిద్యావేద్యావేద్యాచలచలంబు లను
శబ్దంబులు వరుసం బురుషునకుం బ్రకృతికిని వాచకంబు లని చెప్పి వెండియు
ని ట్లంటి. 140

ఆ. అజము లవ్రణంబు లక్షయంబు లతీంద్రియములు ప్రకృతిపురుషు లనఁగఁ బరఁగు
రెండుతత్త్వములు నఖండరూపతఁ బొంది, నపుడు ప్రకృతి పురుషునట్ల కాన. 141

వ. అని తెలిపి మఱియును. 142

క. విను వేదవేద్యము నెఱుం, గనియాతని వేదపాఠకలనంబు సుధీ
ధన వేదభారవహనం, బనఁ జను నింతియ నిరర్థకాయాసం బై. 143

ఆ. క్షరము నక్షరంబుఁ గానంగఁ బోలు వే,దార్థచింతనమున నమ్మిథునము
నందుఁ బూర్వ మురివి యపరంబు నేపట్టి, నిలుప నలయు నధికనిష్ఠ గలిగి. 144

తే. అక్షరం బగుపంచవింశాఖ్యతత్త్వ, తత్పరత నున్నఁ గేవలత్వము ఘటిల్లు
వినుము కేవలత్వమున షడ్వింశదర్శ,నంబు పురుషున కొదవి తన్మయత గలుగు.

క. పురుషుని నవ్యక్తము రెం,డురూపులుగఁ జూచు టొప్పెడు తెఱం గతఁడుం
బురుషోత్తముండు నరయఁగ, నిరుపురుగా రతఁడ యాతఁ డిది నిజము సుమీ. 146

క. పురుషోత్తమషడ్వింశక, పరమేశ్వరనామకములు పరఁగును విను మా
పరమునకు నవియు నిష్కళ, నిరంజనానందబోధనిత్యం బనఘా. 147

వ. అని చెప్పిన విశ్వావసుండు పంచవింశకతత్త్వంబునకుం బరంబు గలుగుటయు నది
చూపింప నేకం బగుటయు నారద జైగీషవ్య దేవల కపిల శుక సుమంతుపైల్యాదు
లైనపరమమునులగోష్ఠీవిశేషంబుల విందు వినినను నిస్సంశయం బగుబోధం బుది
తంబు గామి నిన్నాశ్రయించితి నీవు సంయమిలోక సురలోక బ్రహ్మలోక
ప్రఖ్యాత ప్రజ్ఞానసంభావనీయుండవు మదీయసందేహాపనయంబు నేయవే యను
టయు నాదరాయత్తచిత్తుండ నై. 148

క. మునిగోష్ఠివలనికొఱంతయొ, విను భవదీయాంతరంగవృత్తి కలుష మై
నిను సంశయాత్మునిం గా, నొనరించుచు నున్న యది సముజ్జ్వలతేజా. 149

వ. ప్రసన్నైకాగ్రచిత్తుండ వై యాకర్ణింపు మని యి ట్లంటి. 150

క. పురుషున కవ్యక్తపరి, స్ఫురణ శబలవృత్తి గలుగఁ బోయిన నతనిం
బురుషోత్తముఁ డనరు జనన, మరణాదివికారయుక్తి మాటయి యజ్ఞుల్. 151

వ. అని వెండియు. 152

తే. ప్రకృతి పురుషునిఁ గానదు ప్రకృతిఁ గనుచు
నునికిఁ బురుషుండు పరమునిఁ గనుట లేక
యుండుఁ గనుఁ దద్ద్వయముఁ బరముండు పరమ
[1]వీక్షణము పురుషున కగువెరవు వినుము. 153

---

1. వేక్షణము.

క. స్నేహసహవాసములు స,మ్మోహము దలకొలుపఁ గాలమున మునుఁగుచు గా
ఢాహంకారమమత్వము, లీహఁ బెనుపఁ బ్రకృతిఁ బురుషుఁ డేనను చుండున్. 154

ఆ. అది లెస్సగ విడిచి ప్రకృతి, కుదకనిభాకలనమును ఝషోపమ దనకుం
బదిలుఁ డయి చూడ నేర్చిన, విదితం బగు దానితోడివేర్పా టనఘా. 155

ఆ. ప్రకృతి నొలఁగి తన్నుఁ బన్నుగాఁ జూచువి,వేకదృఢతఁ బంచవింశకుండు
సంగరహిత మైనషడ్వింశపదము ని,స్సంశయముగఁ గాంచు వంశవర్య. 156

క. జననజరామృత్యుభయం,బున యోగసమేతసాంఖ్యముం దిరముగ నూఁ
దినయతులు నిర్మమత్వం,బునఁ బడయుదు [1]రప్పదంబుఁ బొం దచలముగన్. 157

వ. అపునరావృత్తిపదం బగునప్పదంబు నూవె పరం బని చెప్పి వెండియు. 158

క. నెట్టన చూడమి నగమ్యుఁడు, నట్టిది యొకరూపునం బరానందంబుల్
గట్టిగఁ జేయఁగ వికృతులు, పుట్టక పురుషుండు తత్ప్రబోధాత్ముఁ డగున్. 159

క. పురుషోత్తముండుఁ బురుషుఁడు, నిరువు రగుట గలదు గలిగెనేనియుఁ బురుషుం
బురుషోత్తమునందుఁ గలవు, వెరవున నేకత్వమహిమ విజ్ఞాత మగున్. 160

క. ఇది విజ్ఞానము కృత్యము, తుది విజ్ఞానాత్ముఁడు నగు దుర్లభము ప్రశాం
తివశాహీనాత్ముల క,ప్పద మది మోక్షంబు మమత వాసినఁ గల్గున్. 161

వ. అని యుపదేశించిన విని విశ్వావసుండు ప్రమోదంబు నొంది పథ్యంబును హితం
బును దథ్యంబును నగు తెఱం గనుగ్రహించితి భవదీయప్రసాదంబునం గలంకదేఱి
నిర్మలుండ నయితి నని పలికి సభక్తికంబుగాఁ బ్రదక్షిణంబును బ్రణామంబునుం
జేసి నిజస్థానంబున కరిగె నని చెప్పి యాజ్ఞవల్క్యమునినాథుండు జనకజననాథుతో
వెండియు ని ట్లనియె. 162

క. మానవపతిసత్తమ యీ, జ్ఞానము బ్రహ్మాదివిబుధసంయమిమత మె
వ్వానికి మోక్షంబునకుం, దాన తెరువు తెరువు లొండ్లు దలఁపం గలవే. 163

ఆ. జ్ఞానమునన కాని జన్మజరామృత్యు,వుల జయించునట్టియలఘుమోక్ష
పదము గల్గ నేర దది కారణముగ సు,జ్ఞాన మెల్లభంగి సాధ్యతమము. 164

క. గురుఁ డెవ్వఁ డైన నగు ని, వ్వెర వుపదేశించువాఁడ వేల్పుగ శ్రద్ధా
పరమతి గావలయు జనన,మరణంబులు శ్రద్ధ లేనిమనుజునిఁ బొదువున్. 165

క. విను మజ్ఞానంబునఁ గ,ర్మనిరూఢత గలుగు దాన మలఁగవు జననం
బును మరణము సమ్యగ్జ్ఞా,ననిత్యుఁ డగువాఁడు మోక్షణముఁ జుల్కఁ గనున్.

క. ఈవెర వూఁదుము నృప నను, నీవడిగినయంతయును వినిశ్చయకృతి సం
భావితముగాఁగఁ జెప్పితిఁ, బో విడువుము శోకమోహమును నిలుపు ధృతిన్. 167

క. అని చెప్పిన ముదితుం డై, జనకుఁడు శోకాదిభావసంగవిరహితం
బును బ్రహ్మధ్యానపరం,బును నగుచిత్తంబుతోడ ముదితుం డగుచున్. 168

1. రప్పురంబు.

వ. ఉండెం బాండవాగ్రజా యీయాజ్ఞవల్క్యమునివరువాక్యరూపంబున నయే నిమ్మహనీయజ్ఞానంబు నీ కుపదేశించితి నని చెప్పి భీష్ముం డతనితో నీ విందుల తాత్పర్యంబు గలిగి యాశ్వగర్హితంబు లగుశోకమోహాదిప్రాకృతభావంబులం దొలంగి సుఖి వగు మనిన విని యక్కౌంతేయాగ్రజుండు సంతుష్టాంతరంగుం డై యగ్గాంగేయునకుం బ్రణమిల్లి గృహస్థధర్మంబు పరిత్యజింపక మోక్షంబు వడయుట గలుగనోపునే మదీయచిత్తంబు సంశయాయత్తం బగుచుండు నిక్కాలుష్యంబు వాపవే యని యభ్యర్థించిన నతండు జనకసులభాసంవాదం బనునితిహాసంబు గలుగు దాన నేతత్సంశయంబు వాయు దానిం జెప్పెద విను మని పలికి యతని కి ట్లనియె. 169

భీష్ముండు ధర్మరాజునకు జనకసులభాసంవాదంబు సెప్పుట

క. సులభాభిధాన యగునొక, లలన విమలయోగధర్మలంపటు జనకుం
గెలన విని యతనిబోధము, కొలంది పరీక్షింపఁ దనకుఁ గోర్కి వొడమినన్. 170

వ. నియమాచరణకృశం బగుశరీరంబు యోగప్రభావంబున డాంచి సుందరసుకుమారం బగునాకారంబు వహించి జనకుం గాంచి భిక్షావృత్తిత్వసూచకంబు లగువచనంబు లుపన్యసించిన నతం డాసనపాద్యార్చనంబు లాచరించి మహనీయం బగుభోజనం బొనర్చిన సంతృప్తిం బొంది యవ్విదేహపతికి నాసన్నం బగునుచితాసనంబున నాసీన యై యుండి యాతండు ముక్తుం [1]డగుగామి గనికొనుతలంపున నిజానుభావంబున నతనిచిత్తంబు ప్రవేశించి మారవికారంబు భావించి. 171

క. తనలోచనదీప్తుల న, మ్మనుజపతి మొగంబునందు మల్లడిగొనఁ జే
సిన నమ్మహాత్ముఁ డప్పు, ద్మనయనతలఁ బెఱింగి జనితమందస్మితుఁ డై. 172

ఆ. ఎచటనుండి యొచటి కేఁగెద వెవ్వరి, దాన వేమి వెంటఁ దగిలి నడతు
సుదతి నాకుఁ జెప్పు మది యట్టు లుండె నా, మాట లీవు విను సమాదరమున. 173

సీ. పంచశిఖుం డనుపరమమునీశ్వరుశిష్యుండ నతనిచే శిక్షితంబు
గమలాక్షి సాంఖ్యయోగక్షితిపాలనంబులఁ ద్రివిధం బగుమోక్షధర్మ
మట్లు గావున సంశయము లేక ముక్తకామస్థితి నమ్మూఁడు మార్గములను
నడచి పరంబున కెడపడ కుండుదు ముక్తి వైరాగ్యైకమూల సూవె
తే. విను విరక్తి దృఢజ్ఞాన జనిత గాన, దీపితజ్ఞానమున విరక్తియు ధరింపఁ
బడిన బుద్ధి నిర్ద్వంద్వతఁ బరఁగు నిట్టి, యంద నిల్చి నిస్సంగుండ నై చరింతు. 174

క. వనితా చందనమునఁ బూ,సినఁ గత్తిని వ్రేసినను సుచిత్తత నా క
జ్జను లిరువురయందును సరి, కనకము లోష్టమును సమము గాఁ గనుఁగొందున్. 175

తే. జ్ఞానమును గర్మమును రెంటిసంగమంబు, నిష్ఠలుగ మోక్షవిదులు వర్ణింతు రాత్మ
శాస్త్రములు గని మద్గురుశాసనంబు, సుగమపథమ దృతీయంబు సూవె యబల. 176

1. డగుటయుం గామియు.

ఆ. కీడు గని యొకండు గృహధర్మ ముడిగి సమాశ్రయించు నాశ్రమాంతరంబు
దాన సంగ ముడుగఁ గానేర దది యెల్ల, నియును వలపు గాన మీననయన. 177

క. దండముఁ గాషాయంబును, ముండితయుఁ గమండలువును మోక్ష మొసఁగ వె
ట్లుం డేని లింగములకు న, ఖండజ్ఞానప్రదత్వకలనము గలదే. 178

క. మగువా దుఃఖము శిథిలం, బగు నని లింగములు దాల్తు రమ్మెయి లేదె
[1]ట్లు గొడుగునందుఁ గావున, వగవఁగ మోక్షదము గాఁగ వలయుఁ గొడుగున్.

ఆ. జ్ఞానమునన కాని మానిని లింగమాత్రమున ముక్తి యగునె రాజ్యబంధ
రాగబంధనిఖిలభోగబంధములఁ బ్రజ్ఞాసిఁ దునిమినాఁడ నది గతముగ. 180

వ. ఇట్లు ముక్తుండ నై యున్న నాయెడ ముక్తత్వాముక్తత్వంబు లారయ వేఁడి వచ్చి
మచ్చిత్తంబు మెత్తన చొచ్చి తదీయప్రయోజనం బట్లుం గాక. 181

తే. బ్రాహ్మణని యోగినివి పరభార్య వబల, [2]భర్తృప్రోషితుఁ డేను నృపాలసుతుఁడ
వినుము గృహమేధి నాచారఘనుఁడ నిట్టి, నేను నీవు రమించుట నింద దేదె. 182

వ. స్వతంత్ర వై నీవు చేసినయీయవివయంబున నెయ్యది వాటిల్లిన నది నీయంద
నిలుచుం గాక యని పలికి వెండియు. 183

క. నావలని రాగమున నే, నీ విశ్లతి నను గెల్చు నిపుణతకుం గా
కీవెడమాయల నిప్పుడుఁ, బోవిడువవు యోగశక్తిపాలుపుకలిమి నే. 184

క. నిను డాఁచి కుటిలభావం, బున దుష్టచరిత్ర వైతి ముక్తులతెఱఁగే
వనిత యిది యే బయలుపఱచిన నైనను మానవలదె చెన్నఁటిచూపుల్. 185

క. అని తన వైరాగ్యంబును, ఘనబోధము మహిమయుం బ్రకాశింప మనం
బున సరకుగొనక యిట్లు, న్వనితఁ బలికి యన్నరేంద్రవర్యుఁడు మఱియున్. 186

క. తను వొప్పెడు నది యౌవన, మును నూతన మిట్టిసీకుఁ బొలఁతీ యోగం
బున నింతచొరవ యెమ్మెయిఁ, బనుపడియెం జెప్పుము దాఁపఁ బని లే దింకన్. 18

వ. అనుచు. 18

క. తను సరకుసేయ కిట్లు, జ్జననాథుఁడు పలుక నవ్వచనములు దెలియన్
విని సులభ చతురముగ ని, ట్లను నించుక గొంకు లేక యవ్విభుతోడన్. 18

క. శ్రోతకుఁ దనకుం బ్రియ మగు, నే తెరువున నట్టిమెయి సమీరిత మైనం
జూ తగు వాక్యం బది నృప, సూతీ వెఱపలుకు బాలిశులచొప్పరయన్. 1

వ. భవదీయవాక్యవైదగ్ధ్యం బట్లుండె నీవు నన్నెవ్వరిదాన వెచ్చటనుండి వచ్చితి
తొలుత నడిగి తవహితుండ వై వినుము చెప్పెద. 1

జనకుని ప్రశ్నంబులకు సులభ ప్రత్యుత్తరంబు లిచ్చుట

క. విను పాంసూదకములచాడ్పున జతుకాష్ఠములభంగి భూతంబులకున్
మనుజేంద్ర కలుగుఁ బొందా, పని నన్యోన్యసమధీనభావము గలదే. 1

1. ట్లుగఁ గోరఁ దగదుగావున, వగవను మోక్షదముగాఁగ వలదేఁ గోరన్. 2. భర్తృపోషితవే

ఆ. ఒక్కమేనియందె యుర్వీశ పంచభూ,తములు దశవిధేంద్రియములు మనసు
బుద్ధియును బ్రధానమును గల వివియొక్క, డొకటియనియె యేల యుండు సెప్ప.

వ. నిక్కంబునకు నెవ్వరు నెవ్వరివారుం గామి దెలియవే యని పలికి వెండియు. 194

తే. సకలలోకములను సదశ్వంబుకరణి, ధావనము సేయుచుండుఁ బ్రధాన మింత
యెఱింగి జననాథ యెవ్వరి నెచట నుండు,వార లనువారు మమ్మాటవలను సెపుమ.

తే. నీవు నీయందు నినుఁ గను నెఱియయొరుల,యందుఁ గానంగవలవదే యధిప తన్ను
నొరుల నొక్కటిగాఁజూచుపురుషుఁ డెచట,మీఁద నుండుదు రెవ్వరివార లనునె.

తే. అరులు మిత్త్రు లుదాసీను లనుచు సంధి, విగ్రహాది షడ్గుణములవెరవు లోకరుఁ
దలవరించుచువిజయంబునాసపడుచు, నుండునటె ముక్తిలేలెఁ గిటులున్నె యరయ.

ఉ. కావున నీవు ముక్తుఁడవు గా విటు గాకయు నిన్ను ముక్తుఁగా
భూవర చూచె దిక్కలఁకబుద్ధులు సెప్పి తగం దొలంగఁగాఁ
ద్రోవఁగ బాడి [1]బంధులకు దుర్మతి పుట్టిన యట్టిమత్త్యు వా
రేవిధి నైన మందు లిడి యెప్పటిబుద్ధి ఘటించుచాడ్పునన్. 198

వ. ఏ నెట్లు ముక్తుండఁ గాఁ గంటిని విను మింకనుం జెప్పెద. 199

సీ. వర్గత్రయంబునవలనను సప్తాంగములయందుఁ జిత్తంబు మెలఁగుచుండ
రాజులు మజ్జనభోజననిద్రావసరములు లోనుగా జనులు సేయు
విజ్ఞాపనము విని యాజ్ఞాపనం బొనరించుచు మంత్రులఁ బ్రేమపాత్ర
తరుణులు నస్వతంత్రతఁ జేయ నర్థుల [2]కొసరితిండియు ధనగుప్తిమీఁది

తే. భరముఁ దమలో విరోధులై పట్టి మనసుఁ
జిక్కువఱుపంగఁ బెక్కుండ్రు సిరికి నష్టవఁ
బరిహరించుచు బహుదుఃఖపరులు నల్ప
సౌఖ్యులును నగుచునికి రాజ్యంబు తెఱఁగు. 200

వ. వారలు ముక్తులు గామి దెల్లం బది యట్లుండె నీకు విశేషించియు. 201

చ. సదయమనీషఁ బంచశిఖసంయమి మోక్షము దెల్ప నంటి నీ
హృదయము నాదువొచ్చుటకు నెంతయు రోసితి ముక్తచంప మే
యిది నిరపేక్షుఁ డైన విను మెయ్యది యెట్లయినం బ్రశాంతిసం
పద నొకయింతయుం గలఁగఁ బాఱక యుండఁడె నిర్వికారుఁ డై. 202

క. విను శూన్యస్థానంబున, నునికి యతికిఁ గృత్య మగుట నుర్వీశ్వర ము
క్తునిమానసంబు శూన్యం, బని చొచ్చితి ముక్తి లేమి నది దప్పయ్యెన్. 203

వ. అట్లుం గాక. 204

ఆ. కాలుఁ జేయు మొదలుగాఁ గలనాయంగ, కములలోన నిన్నుఁ గలయ దొకటి
యేని రిత్త యిప్పు డేటికిఁ గటకటం, బడుచు నిట్లు దూఱఁ బలికె దధిప. 205

---

1. బంధు లొకదుర్గతి...దా, రేవిధి. 2. కొసఁగి తిండియు; కోసి తిండియు.

వ. అని యమాత్యులదిక్కు సూచి. 206

ఆ. వీరు పెద్దవారు వీరలు విన నిట్టి, తులువమాట లాడ దొరకుఁ దగునె
యెదిరిఁ దూలఁబుచ్చు టే మంచివెరవు గాం,భీర్యహాని దలఁచు పెంపు లేవె. 207

క. వనితలపురుషులయెడఁ బుట్టినయది వెల్లివిరిసేఁత డిమ్మరితన మె
ట్టినికృష్టం బైనను నిప్పనికిఁ జొరఁడు దగునె యిది నృపాలసుతునకున్. 208

చ. బిసరుహపత్త్రలగ్నజలబిందువుచాడ్పున సంగవర్జితో
ల్లసనమునన్ వసించితి నిలావర నీమది నిట్టిదానిఁ గాఁ
బొసఁగ నెఱుంగ వైతి నను బొంకఁగ నేర్పడియెన్ విముక్తిదో
ష్పు సదయవృత్తి నీకు మునిపుంగవుచెప్పుట మాట లేటికిన్. 209

క. నీవు గృహధర్మపరతయుఁ, బోవిడిచితి నీకు మోక్షము విదితము గా
దేవలనికిఁ గా కిట్లు ధ,రావర మిథ్యాప్రబోధరతుఁ డై తరయన్. 210

క. ముక్తులు ముక్తులఁ గలయుట, యుక్తమ యది నభము నభమునొందు తెఱఁగు నీ
ముక్తత బొంకని దీనిని, సక్తతగా నీవు గనుట సాలదె తెలుపన్. 211

వ. మనము ముక్తులము గా కున్నను మనకు సాంగత్యంబు గలుగుట నింద్యంబు
గా దెట్లంటేని. 212

సీ. నిఖిలజనశ్రోత్రసుఖకరం బగు చరిత్రమునఁ బెంపారెడు ప్రథననృపతి
కులమునఁ బుట్టితి సులభ నాపేరు మత్పూర్వులు శతశృంగమునను ద్రోణ
మునను శక్రద్వారమున మహాధ్వరములు సేసిరి విను పాకశాసనుండు
దమపాలి కేతేఁ దద్గోష్ఠిఁ బరమార్థచింత సేయుదురు భూకాంత యేను

తే. నాకు నెన యైనపురుషుండు లేకయునికి, మోక్షధర్మప్రవర్తనమునఁ జరింతుఁ
గాన నీచూచువర్ణసాంకర్య మస్మ,దీయసాంగత్యమున లేమి దెల్ల మరయ. 213

క. నను డాయ నేల దానం, గనియెడునది గలదె ముక్తి గలదో లేదో
జనకున కరసెదఁ గా కని, చను దెంచితిఁ దప్పె యది విచారింపంగన్. 214

క. అని యిట్లు వలుకుపలుకులు, విని పలుకక యున్న జనకవిభునాననముం
గనుఁగొని సులభ నగుచు ని, ట్లనియె నతనితోడఁ గౌరవాన్వయముఖ్యా. 215

తే. అగ్ని వెచ్చనో చల్లనో యని మనమునఁ, గరముసందియ మందుటగాదె నిన్ను
నధిప ముక్తుండవో కావొ యనితలంచు,టది మదీయబాలిశభావ మని తలంపు.

చ. జనవర నీసుభాషల నసత్య మొకండును లేదు నీవు స
న్మునిగణకీర్తనీయుఁడవు మోక్షము నీ కఱచేతిలోనిదై
యునికి దృఢంబుగాఁ గనియు నొండొకచందము మాటలాడితిన్
నిను [1]నగుపింపఁగా వలసి నీదగుమన్నన శంక వాసినన్. 217

క. అవియెల్ల నసత్యంబుల, యవనీశ్వర యరయ వచ్చు టది యొక్కఁడు ని

1. అ. ప్ర. నగియింపఁగా.

దున్కఁవ విశాయపరాధము భవ, దవిరళసౌజన్యమగ్న మగుం గాక తగన్. 218

క. సులభానామము సంస్కృతి, పొల మొల్లక తిరుగుటయును భూలోకవరా
కలరూప నేఁటి కిచ్చట, నిలిచెద నీవు మునిసేవనీయుఁడ వగుటన్. 219

తే. అనినఁ దానునుమంత్రులు నవ్విధుండు, సులభఁ గొనియాడె నాఁడెల్లనలఘుగోష్ఠిఁ
బ్రియము రెట్టింపన య్యోగినియును దారు, నెమ్మినొక్కఁడై యుండిరి నృపవరేణ్య.

వ. మఱునాఁ డజ్జనపతి యనుమతిసేయ నమ్మహాభావ నిజేచ్ఛం జనియె నని
చెప్పిన నప్పౌరవోత్తముండు ప్రమోదాయత్తస్వాంతుం డయి శాంతనవునితో
శుకుని కెవ్విధంబున వైరాగ్యంబు పొడమెఁ జెప్పవే యనుటయు నతం డా
ధర్మసుతున కి ట్లనియె. 221

వేదవ్యాసుఁడు శుకున కుపదేశించిన వైరాగ్యప్రకారము

సీ. ప్రాకృతజనులవర్తనములవెంటఁ జిత్తమున జరామరణములకలిమి
దలఁపక యేమఱి మెలఁగెడుశుకుఁ జూచి విపులధర్మజ్ఞాననిపుణధిషణుఁ
డైనవేదవ్యాసుఁ డాతని కి ట్లను మనసు నింద్రియములు మర్దితములు
గాఁ జేయు ముత్పథగాములు గా నీకు మక్రోధసత్యశమార్జవములుఁ

తే. దపము దమము నహింసయు ధర్మమునకు
నాకృతులు వీనిఁ బాలింపు మాఁదలియును
నీరువట్టును దగియెడునెఱి నడంచి
దేవతాతిథిశేషోపజీవి వగుము. 222

క. నురువున నొనరించినపం,జరంబులో నున్న పులుఁగుచాడ్పున మేనం
బురుషవర జీవ ముండుట, పరికింపక యేమఱంగఁ బాడియె నీకున్. 223

తే. ఎన్నికొనుచుండఁ జనుచుండు,నేండ్లు లివ్వి,ధమున నాయువు దోడ్తోడఁ దఱఁగి జీవ
హాని వాటిల్లఁగాఁ బుత్త్రయనవధాన, నిత్రమోహితుఁడై యున్కి నీకుఁ దగునె.

క. విను మాంసశోణితవివ,ర్ధన మగునైహికమునందుఁ దత్పరులు పరం
బని యొకటి కలిమి దలఁపరు, గొనరు బుధులమాట నాస్తికులు వినయనిధీ. 225

తే. బుద్ధిమంతుల తెరువునఁ బోక యుత్ప
థప్రవర్తులనడచుపథంబునందుఁ
జనుట విను మప్పటికిఁ జూడఁ దనకుఁ జాల
నించి యుండు నాపద యొనరించుఁ బిదప. 226

చ. తనతనధర్మముల్ నడపి దానన సంతస మంది శాంతభా
[1]వనరతి నుండువారిఁ గని వారలచెప్పెడుధర్మవృత్తి ని
చ్చనయుఁగ నూఁది సత్పదముఁ జెందుట కెక్కుడు పాత్తినూలి [2]పు
వ్వనెనయుఁ గాకు బంధకుఁ డవుం దన కజ్ఞుఁడు దాన [3]యమ్మెయిన్. 227

1. వనిరతి. 2. పుర్వున కెన గాదు. 3. యెమ్మెయిన్.

తే. అస్థిరేంద్రియసలిలసంయుతంబుఁ గామ, రోషదారుణగ్రాహప్రదూషితంబు
నైనసంసారసాగర మతులధైర్య, పోతపాత్రిక నిస్తరింపుము కుమార. 228

క. కామాదితృష్ణుఁడై నరుఁ, డేమఱి యుండంగ గొఱియ నెత్తెడుపులియు
ద్దామత మృత్యువు గొని చను, నామూఢునియట్లు గాకు మతులవివేకా. 229

తే. బ్రాహ్మణత్వంబు గడు దుర్లభంబు దాని, నెట్టకేలకుఁ గని [1]కడ యెద్దుఁ జేయ
వలదె తపము దమంబు నిశ్చలవివేక, సంపదయునూఁది నరుఁడు దుస్సంగ ముడిగి.

క. విను విప్రశరీరము సుఖ,మునకే బహునియమదుఃఖముల నిహమునఁ జెం
దను నిత్యసౌఖ్యముం బర,మునఁ బొందను బుట్టెఁ గాక బోధప్రవణా. 231

క. బలితపుటురి గ్రామంబున, నిలుచుట యారజ్జు ద్రెవ్వ నీలిగి సుమతుల్
వెలువడి చని సుఖు లగుదు ర,వ్వల నెఱుఁగరు పడుదు రంద వత్స దురాత్ముల్.

తే. తాను దెగునేని బాంధవదారపుత్ర, మిత్త్రులనుసజ్జనంబు లేమిటికి విగత
చింతుఁడై గుహ సొచ్చి [2]యశ్రాంతబుద్ధిఁ, దడవికానంగవలవదె తన్నుఁ దాన. 233

తే. జరయు మరణంబు మర్త్యునిజన్మమాది,గాఁగ వెనువెంటఁదగులు [3]నగ్గంబువేచి
యెల్లి సేసెద ననక మే లిపుడ చేయు, తనయ వార్చునె మృత్యువుజనులపసులు.

ఆ. ఆశ్మశానగమను లంతియ చుట్టంబు, లగ్నిఁ గలపి మరలు నఖిల మైన
జ్ఞాతిజనము దీనిఁ జర్చింప కంటఱి, యందు మమతఁ బెనుచు నజ్ఞుఁ డనఘ. 235

క. లోకము గాలముచే ని,ట్లాకులపడు చునికి గాంచి యధికధృతిని ధ
ర్మైకాంతతానిరూఢిం, గైకొని త్రోవంగ వలదె కాలవికృతులన్. 236

క. మానుషము దుర్లభము సో,పానం బగు నది విముక్తిపదము గనుటకున్
దానిఁ గని తొంటిచందము, రా నీక సముద్యమమునఁ బ్రాఁకఁగ వలదే. 237

క. అనఘా తపోవనమునన, జననంబును మరణదశయు సంప్రాప్తము ల
య్యెనయేని వాఁడు ముక్తుఁడె, మనంబు బహుకామవికృతి మగ్నం బైనన్. 238

తే. భోగములు సంపరిత్యక్తములుగఁ జేసి, కేవలాంగుఁడై నిర్మలభావయుక్తిఁ
దపము గృహమున[4]నేనియుఁదత్పరతఁ జ,రించి సంసారజలధిఁ దరించునరుఁడు. 239

క. విను దారపుత్త్రమిత్త్రులు, సనిరి కొడుక మున్ను చనినజన్మంబుల నీ
కును వారు వారలకు నీ,వును మఱుపుట్టువులఁ గొఱ యవుట గల్గెనొకో. 240

ఆ. ఏన కలను నాకు నెవ్వరివానిఁ గా, నాత్మఁ దలఁతు నన్ను నట్టివాని
నెందుఁ గానఁ గాన యెవ్వరివాఁడను, గా ననంగ వలదె మానసీయ. 241

క. దారాపేక్షం గష్ట, ప్రారంభముఁ బూని యిహమునందుఁ బరమునన్
వారని సంక్లేశంబుల, గూరు నరుఁడు దానిఁ జేయ గొనకొండ్రె బుధుల్. 242

చ. ధన మది యేల భోగమును దానము లే దగు నేని శత్రుమ
ర్దన మొనరింపఁ డేని బలదర్పము లేల సధర్మవృత్తికిన్

1. కరమేదఁజేయ. 2. నిశ్చింతబుద్ధి. 3. నంగంబు. 4. నేనిఁ దత్పరత నాచ.

గొనకొనఁడేని విన్కి మునికుంజర యేల జితేంద్రియుండు గాఁ
డనఁ జను నేని నాత్మవిధ మారయు [1]నాశ్రమ మేల చెప్పుమా. 243

క. అని యిట్లుపదేశించిన, విని శుకుఁడు విముక్తిమార్గవిదుఁడై చనియెఁ
జనకుఁ దొఱఁగి నిశ్చలదీ,పనిభాత్ముం డగుచుఁ గురునృపాలవరేణ్యా. 244

క. అనిన విని దేవతటినీ, తనయునితోఁ బాండురాజతనయాగ్రజుఁ డి
ట్లనుఁ బ్రీతియు వినయము నా,ననమునఁ దళుకొత్త నరతనయవంశవరా. 245

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు శుకునిజన్మప్రకారంబు సెప్పుట

వ. కృష్ణద్వైపాయనపుత్త్రుం డనుమాత్రమకాని శుకునిజన్మంబు తెఱంగును నతని తల్లిని నతండు బాల్యంబున మహానుభావుం డగుటకుం గతంబును నతండు సిద్ధి వొందినభంగియు నెఱుంగ నవి యెల్ల నెఱింగింపుము. 246

సీ. అనవుడు నతఁ డిట్టులను నాతనికిఁ గర్ణికారవనం బనఁ గలదు మేరు
తటమున సం దద్రితనయయుఁ దానును బశుపతి లీలమైఁ బ్రమథగణము
గొలువ నుండఁ దనూజుఁ గోరి వేదవ్యాస సంయమి తత్ప్రదేశమున యోగ
బల మూర్జితముగఁ దపం బొనరించె యోగమునకు రాజసూయములు నశ్వ

ఆ. మేధములును నపరిమితము లైనను సరి, గావు సూవె వినుము కౌరవేంద్ర
తత్తపోవిశిష్టతకు మెచ్చి శివుఁడు ప్రత్యక్షమై యభీష్ట మడుగు మనిన. 247

వ. అమ్మునీశ్వరుండు భక్తిసంభ్రమభరితుం డగుచుం దండప్రణామంబు సేసి. 248

క. జలపవనాంబరవసుధా, నలసమవీర్యుఁ డగుపుత్త్రు నాకొసఁగంగా
వలయు ననుడు నిచ్చితి నని, పలికి చనియె నమ్మహాకృపామూర్తి నృపా. 249

వ. ఇట్లు లబ్ధవరుం డగుచు సత్యవతీసుతుం డగ్నికార్యపరుం డై యరణి వుచ్చికొని మథింపం దొడంగిన ఘృతాచి యనునప్సరోవనిత లోచనగోచరం బగుటయుఁ దానునుం గామగోచరత్వంబు నొందిన నయ్యిందువదన యమ్మునితెఱం గెఱింగి వంచనం జిలుక యయి యుండె నతండును ధైర్యం బవలంబించి యరణికార్య ప్రవణుం డై యుండం బ్రబలుం డగునంగజునిచెయ్ది నప్సరోరూపాతిశయసక్త చిత్తుం డైన యాసంయమిశుక్లం బయ్యరణియందుఁబడియె నవ్విప్రుండు [2]నిర్వి శంకం బగునంతగకరణంబుతో నరణిమథనం బొనరించిన. 250

తే. అయ్యరణిఁ బుట్టి జనకసమాకృతియును
భూతికాంతియు వెలుఁగంగఁ బొలిచె శుకుఁడు
యాగకాలసుసంభృతహవిరవాప్తి
మహితతేజస్కుఁ డగుహుతవహునిమాడ్కి. 251

సీ. అపుడు మందాకిని సాకార యై వచ్చి మంగళస్నానసమన్వితుఁడుగ
నొనరించె నాకసంబుననుండి పడియెఁ గృష్ణాజినదండంబు లతనియెదుర

---

1. నాగ్రహ మేల. 2. నిర్వికారం బగు.

దివ్యదుందుభులును దేవాంగనాగానములును వీతెంచె నద్భుతము గాఁగఁ
గుసుమవర్షంబులు గురిసె నింద్రాదిదేవతలు గారవమున వచ్చి రంబి

తే. కాసమేతుఁ డై యేతెంచి కామవైరి, యతని నుపనీతుఁ గావించె నమరనాథుఁ
డుజ్జ్వలంపుఁగమండలువొసఁగె నిచ్చి,రమరు లెన్నండు మాయనియంబరములు.

క. మృగపక్షిసమూహము లా,దిగఁ గల్గుచరాచరముల దివ్యప్రభవుం
డగుశుకునిపుట్టొనర్చెం, బ్రగాఢతమసంప్రమోదభరితంబులు గాన్. 253

క. జనియించినమాత్రన య,మ్మునిపకిశోరమును వేదములు వొందెను ద
జ్జనకు మునుఁ పొందినతెఱఁ,గున నబ్బాలుఁడు వరించె గురుఁడుగ ధిషణున్. 254

వ. ఆచారపరిపాటి యవలంబించి యి ట్లుపాధ్యాయవరణంబు సేసి. 255

తే. అతఁడు సదివింప వేదవేదాంగధర్మ
శాస్త్రరాజనీత్యాదికసకలవిద్య
లును గ్రమంబునఁ జదివి యమ్మునికుమారుఁ
డచ్చటన యుండె వ్రతచర్యలందుఁ దగిలి. 256

వ. దేవతలకు లోనుగా మంత్రణీయుండును మాననీయుండును నగుచు న ట్లుండు
నయ్యారణేయుండు నిజాశ్రమంబున నున్నతండ్రి పాలికిం జనుదెంచి తదనుసరణ
ప్రక్రియం బ్రవర్తించు నెడ నచ్చేసువం జరియించుమునికుమారులతోడియాటలు
మఱిగి లోకంబుతోడిపాటి గ్గాని యాత్మానుసంధానంబు సేయ లేక మెలంగు
చున్నం జూచి యాసత్యవతీసుతుండు సాంఖ్యయోగశాస్త్రంబు లతనికి నధిగతం
బులు గావించె మఱియు దేహంబునందలియహంకారంబంతయు బంధులవలని
మమతయుం బాయునట్టివాక్యంబు లుపదేశించె దానం బ్రబోధం బుదయిం
చుటం జేసి యమ్మహామతికి బ్రహ్మచర్యగార్హస్థ్యవానప్రస్థధర్మంబు లనునాశ్ర
మంబులు మూఁటను బుద్ధి రమింపదయ్యె నయ్యెఁ బరమపరుం డప్పారాశర్యుతో
మోక్షప్రదం బెయ్యది దాని నెఱింగింపవే యనుటయు. 257

ఆ. అతఁడు మోక్షదర్శి యగుట నిరూపించి, యమ్మహామునీంద్రుఁ డతనితోడ
వత్స కానఁ బొమ్ము వై దేహుఁ డగుజనక, క్షితీశు వినయగౌరవమున. 258

క. గగనంబునఁ జను టుడుగుము, తగంగఁ బొదప్రచారితన చను మిథిలా
నగరమునకు నమ్మునిమా,న్యగుణుం గను మోక్షధర్మ మతఁ డెఱిఁగించున్. 259

క. ఆరాజన్యు నెడ నహం, [1]కారిత మమకారితయును గర్తవ్యముగా
దేరికి నైనను బూజ్యుం, డారయ నాతఁడు వినీతియ తగుం జుమ్మీ. 260

ఆ. అనిన నట్ల కాక యని మేరుముఖనగం,బులు ననేకనదులుఁ బలు దెఱఁగుల
దేశములను వివిధతీర్థంబులును జుల్కఁ, గడచి వచ్చె భరతఖండమునకు. 261

వ. వచ్చునప్పు డెయ్యెడ నేపదార్థంబులఁ జూచినం జూడనివాఁడపోలె వచ్చె నిట్లు

1. కారము మమకారరహితకర్తవ్య.

వచ్చి విదేహాజనపదంబు సొచ్చి మిథిలాపురంబు నుపవనంబు దఱిసి చని తదీయ ప్రాకారద్వారదేశంబు సేరినసమయంబున. 262

ఆ. ద్వారపాలు రచట వారింప శాంతిమై, నూర కున్నఁ జూచి వారు వెఱచి
లోని కెఱుక చేసి లోఁగుచు వారు ద, న్ననుప నరిగె నృపగృహంబు సేర. 263

క. అచటఁ బ్రతిహారు లాఁగిన, నచలితశమవృత్తి నుండె నవ్వేత్రధరుల్
ప్రచలితమతులై యాతెఱఁ, గుచితంబుగఁ జెప్ప నృపతియుఁ బురోహితునిన్.

తే. అరయఁ బుత్తెంచె నాతఁడు నరసి పోయి
నిజ మెఱింగింప భక్తివినీతిసంభ్ర
మములు ముప్పిరిగొనఁగ నమ్మనుజనాథుఁ
డఖిలమంత్రులు బుధులుఁ దో నరుగుదేర. 265

చ. శిరమున నర్ఘ్యపాత్ర గొని చెచ్చెర వచ్చి ప్రియం బెలర్ప న
గ్గురుసుతుఁ గాంచి యంతఃపురికోటకు లోనగు నొక్కసౌమ్యమం
దిరమున కమ్మునిం గొనుచు దేవసమప్రతిపత్తి నేఁగి ర
త్నరుచిరకాంచనాసనమునం దగ నుంచి సునీతపాద్యుఁడై. 266

క. లలితాక్షతములఁ గుసుమం,బులఁ బూజితుఁ జేసి యర్ఘ్యమును గోవును న
క్కులపతికి నిచ్చె విధిపరి, కలనజ్ఞుం డైన యతఁడుఁ గైకొనియెఁ దగన్. 267

వ. జనకుండు సవినయంబుగా నిలుచుండి యమ్ముని యనుమతి సేసిన మఱి మహి యందు సమాసీనుం డై తానును మంత్రులు విద్వజ్జనంబులు గొలిచి యుండె నట్టియెడ నన్నరపతిపరివారజాతం బెల్లను గౌతుకంబునం జనుదెంచి యంతంత మ్రొక్కుచుం జూచుచుండ. 268

తే. రూపవిభ్రమముల నప్సరోజనంబుఁ, గ్రేణి సేయువారాంగనాశ్రేణి గీత
నృత్యనిరతి నారాధింప నిర్విశేష, యోజితేంద్రియుఁ డై యతఁ డుండె నధిప.

చ. అతనికి నన్నపానముల నంచితభక్తి నొనర్పఁగఁ బురో
హితు నియమించి యవ్వసుమతీశ్వరుఁ డద్దినశేష [1]యామినుల్
చతురము భక్తియుక్తమును సంభ్రమదంబును గా నయించె స
స్మితమృదుసారభాషణసమీరణతం దదుపాంతవర్తి యై. 270

వ. మఱునాఁ డమ్మహీపాలుండు గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి కృతకరణీయుండును సుఖాసీనుండును నై యున్న యమ్మునిపాలికి సూరిజనసమేతంబుగాఁ జని పరివేష్టించి యుండి కేలు మోడ్చి మీ రిట విచ్చేయుటకుం గతం బేమి యని సవినయంబుగా నడిగిన నమ్మహాత్ముండు మాతండ్రి పంపున మోక్షమార్గబోధార్థి నయి వచ్చితి విప్రునకుం గర్తవ్యం బెయ్యది మోక్షం బేమిటం బడయ వచ్చు నెఱింగింపవే యనుటయు నతండు సవిశేషసమాదరుం డై. 271

---

1. యామముల్.

జనకుండు శుకున కుపదేశించిన మోక్షధర్మప్రకారము

సీ. విను ముపనీతుఁ డై విప్రుండు బ్రహ్మచర్యంబు [1]వేదాభ్యసనంబు నడపి
దారసంగ్రహము సంతానసంపాదనంబును నధ్వరక్రియయును నొనర్చి
దేవపిత్రతిథిపూజావిధిపరుఁ డగుచుండి వనమునకు హుతవహప్ర
యుతముగఁ జని యందు నతిథులఁ గొనియాడి వ్రతము [2]గషాయపక్వత నొనర్ప
ఆ. నగ్ను లాత్మ యంద యారోపితములుగఁ, జేసి వీతరాగచిత్తవృత్తిఁ
బరమశాంతిఁ బొంది బ్రహ్మాశ్రమపదంబుఁ, బొందువాఁడు లోకపూజ్యచరిత.

వ. అనిన విని యమ్మునివరుండు. 273

క. జ్ఞానోదయ మై యుండఁగ, మానక వెండియును నాశ్రమత్రయవాసుం
డై నిలిచి తత్క్రియానుష్ఠానము గ్రమవృత్తి నడపుటయు వలయునొకో. 274

తే. జ్ఞానవిజ్ఞానదృష్టి శాశ్వతికతత్త్వఁ
డయ్యె నేనియు విడువ రా దాశ్రమములఁ
గ్రమసమారూఢి యనునె వేదములు దీనిఁ
దెలియఁ జెప్పవె మోక్షవిత్తిలకజన్మ. 275

వ. అనవుడు నతం డతని కి ట్లనియె. 276

తే. జ్ఞానవిజ్ఞానములు మోక్షసాధనములు, గురునియుపదేశమున నవి దొరకొనంగ
హానమోక్షంబు గాంచినవాఁడు విడుచు, నయ్యుపాయద్వయంబును నతులబుద్ధి.

క. లోకోచ్ఛేదముఁ గర్మ, వ్యాకులతయుఁ గాక యుండ వలయుట్కై సు
శ్లోకా చతురాశ్రమములు, గైకొని నడపిరి దృఢంబుగాఁ బూర్వమునుల్. 278

తే. అందుఁ దుద ముట్ట నడచిన నందవచ్చు
ముక్తి బహుజన్మసంసిద్ధమోక్షకార
ణముల శుద్ధుఁ డై ప్రథమాశ్రమమునయంద
కాంచు మోక్ష మెందేని నొక్కరుఁడు మునిప. 279

క. వానికి మూఁ డాశ్రమముల,లో నిలువఁ బ్రయోజనంబులుం గలవె తమో
హీనతను రజగిపరత, స్మాన చలయుఁ గాక సత్త్వనైష్ఠికమతి యై. 280

తే. సత్త్వమార్గాభిరతి యాత్మతత్త్వదర్శ
నంబు గావింపఁ దనుఁ దాన నరుఁడు గాంచు
విశ్వమునఁ దాను దనయందు విశ్వమును వ
సించుటయుఁ జూచుచును ముక్తిఁ జెంది యుండు. 281

వ. ఇవ్విషయంబున యయాతివాక్యంబులు గల వాకర్ణింపుము. 282

ఆ. జ్యోతి యాత్మయంద యున్నది గాన్ప శక్యము సమాహితాత్ముఁ డైనమునికి
నొరులవలనఁ దనకు నొరులకుఁ దనదెస, భయము లేకయున్నఁ బరముఁ గాంచు.

1. వేదాధ్యయనంబు. 2. గాషాయపక్వత.

క. కోరికయును నొల్లమియును లే, కేర్పాటున భూతములకు నెగ్గగు తెఱఁగుం
జేరక యకామవృత్తిఁ ద,పోరతి నున్నతఁడు బ్రహ్మముం బ్రాపించున్. 284

క. వినఁ జూడం బడునం, దెల్లను సమతం బరముఁ గనుచు లౌల్యనిరసనం
బున సుఖదుఃఖాదిద్వం, ద్వనిర్మూఢుఁడు గాక యున్నతఁడు ముక్తిఁ గనున్. 285

క. ఇనుమును గనకము నిందయు,వినుతియుసమములుగఁగొనుచువివిధాంగకముల్
దనలోన నడఁచుకమఠము, ననువున నింద్రియము లడఁచునతఁడు గను శివున్.

వ. అని చెప్పి. 287

తే. అవ్విశేషంబు లెల్ల నీయందుఁ గలుగు, టనఘ భవదీయజనకదయాసమృద్ధి
సిద్ధదివ్యబోధంబునఁ జేసి తోఁచె, నవ్విధముకంటె నీవంద మధికతరము. 288

క. నీ వట్టిఁడ వగు టెఱుఁగవు, భావంబున సంశయమును భ్రమమును బాల్యం
బావేశింపఁగఁ జేయ న, భావితనిశ్చయుఁడ వగుటఁ బరమమునీంద్రా. 289

క. జ్ఞానము విజ్ఞానము నీ, మానితగుణము లగు నవి సమగ్రము లైనం
గా నేనదు మోక్షపదము, గానుపు దృఢనిశ్చయుండు గా కున్నేనిన్. 290

తే. ఒక్క కొఱఁతయు లేదు నీప్రవిదితమోక్ష,బోధుఁడవు సంశయము లెల్లఁ బోవవిడిచి
నిశ్చయింపుము నీ కన్న నెలవు శాశ్వ,తంపునెలవుగ విషయావికంపితాత్మ. 291

శుకుఁడు హిమవంతంబున నున్న వ్యాసునియొద్దకు వచ్చుట

క. అని బోధించిన జనకువ,చనములు విని శుకుఁడు విగతసంశయుఁ డై శాం
తినిరూఢిఁ బరమసౌఖ్యం,బు నొంది తనుఁ దాన కనుచుఁ బోవుచు నుండెన్. 292

తే. మారుతముతో సమానధర్మత్వ మొంది
యతఁ డుదఙ్ముఖుఁ డై నిఖిలామరులును
మునులు గరుడగంధర్వాదులును గుతూహ
లమున వసియించుశిశిరశైలమున కరిగె. 293

సీ. కురువంశముఖ్య యగ్గిరి పుణ్యవిభవస మేతంబు విను మమ్మహీధరమునఁ
బరమేశ్వరుండు దపం బేకపాదస్థుఁ డై బహువర్షంబు లాచరించెఁ
బుత్త్రలాభార్థిత్వమునఁ గృష్ణుఁ డుత్కృష్ట నియమాచరణములు నిష్ఠ సలిపె
షణ్ముఖుఁ డాత్మీయశక్తిప్రభావంబు దెలిపి దేవాధికతేజుఁ డయ్యె

తే. మఱియుఁ బెక్కండ్రు మునులు నమర్త్యులును సు
చరితములఁ బెంపు నొంది రా శైలమావృ
షాంకునకుఁ గూఁతు నిచ్చె యా గాంగ యోని
యగుట నజుఁడు దదాత్మత్వ మర్థిఁ బొందె. 294

వ. అట్టిమహామహిమ గలుగునాహిమవంతంబునకు మున్న వచ్చి సుమంతువైశం
పాయనజైమినిపైలనామధేయు లగుశిష్యులం గరుణావిధేయుం డగుసాత్యవతే
యుం డధ్యయనంబు సేయించుచుండం బుణ్యతమం బగుతదాశ్రమంబు భాను

ప్రభానిధం బగునిజకాంతివిసరంబున వెలుంగ నయ్యారణేయుం డమ్మునిపాలికిం జని తానుయోగబలంబున ననేకంబు లైనగిరిసరిదరణ్యంబులు గడచి యెందునుం దగులువడక కార్ముకజ్యానిర్ముక్తశరంబుచందంబున నేతెంచుటకుం బ్రీతుం డగు నప్పరాశరనందనుపాదంబుల కభివందనంబు సేసిన నతం డభినందింప నాసన్న క్షమాసీనుం డై జనకజననాథసంవాదవిధంబు విన్నవించి విశేషసమ్మదం బావ హించె ని ట్లరణిసుతుసమాగమంబు నొంది. 295

క. అమ్మునియును శిష్యులతో, నమ్మహితాత్ము నునిచికొని యధ్యాపనశీ
లమ్మగుచిత్తముతోడ సు,ఖమ్ముండఁగ నొక్కనాఁడు గౌరవ మొప్పన్. 296

వ. కొలిచి యుండు సుమంతుప్రభృతులు నలువు రతనితో దేవా శుకుండు మొదలు గాఁ గలయే మేవురము వేదవిషయప్రఖ్యాతి నెల్లవారికంటె నెక్కుడు గా వలయు మమ్ముంబోలె నొడ్ల నాదరాధిక్యంబున భరంపడి సవిశేషంబుగా నధ్య యనంబు సేయింప కుండుట మాకు వరం బని విన్నవించిన వీతపక్షపాతచిత్తుం డగునత్తాపసోత్తముండు. 297

తే. భక్తుఁ డగుబ్రాహ్మణునకు వాగ్బ్రహ్మ మఖిల
మును బ్రియంబున నిచ్చుసజ్జనునిచేతి
లోనియది బ్రహ్మలోకంబు దీని మీఱ
లేర్పడఁగ నెన్నఁడును విని యెఱుఁగ రెట్లు. 298

క. వినుఁ డెల్లవారు దుర్గం,బును గడచి శుభంబు నొంది పురుషార్థములం
గనువార కాక యనియెడు, ననుగ్రహము వలదె యిట్టు లనఁ దగ వగునే. 299

చ. అనుటయు వార లొండొరులయాననముల్ గనుఁగొంచు నవ్వి యి
ట్లని రటు లేనిఁ బోదుమె దయాపర శైలము డిగ్గి భూమి నెం
దును జరియించి యధ్యయనదోహలులం జదివించి యాజనం
బు నడపి నీకృపారసముపొంగు నిగుడ్చుమె యెల్లచోటులన్. 300

చ. అనవుడు మున్న యిట్టు లన రైతిరి పోవఁగ నీను మిమ్ము నెం
దును గడు వెడ్డు వెట్టితిరి దోహల మిమ్మెయి నుండ జాణ లై
నను నిటు వే డ్రోకం డడిగి నావచనంబులు మీమనోరథం
బున కిటు సాధనంబులుగఁ [1]బోకలఁ బోయితి రంచు నవ్వుచున్. 301

తే. తమ్ము సంప్రీతిఁ గనుఁగొను నమ్మునీంద్రు
చరణకమలంబులకుఁ జక్కఁ జాఁగి మ్రొక్కి
రన్నలువురును వారల నతఁడు దివిచి
కరుణ సిగు రొత్త బిగి యారఁ గౌగిలించి. 302

వ. దీవించి యెయ్యది సేసిన నప్రమాదాయత్తచిత్తుల రై చేయుండు త్రిలోకంబు

1. బోకలఁ బోయితి; బోకులుఁ బోయితి.

లందును, మీకుం బ్రియం బైనచోటుల వర్తిల్లుం డని వీడుకొలిపిన జని వార లధ్యాపనయాజనవిశేషంబుల నశేషదేశంబులు నలంకరించు చుండి రట్టియెడ.

క. నారదుఁడు వచ్చి ప్రీతిం, బారాశర్యమునిఁ గాంచి బ్రహ్మనినాదం
బీ రున్నచోట లేమికిఁ, గారణ మేమియొకొ యనుడు గారవ మెసఁగన్. 304

క. అతఁ డతనితోడ శిష్య, ప్రతతి యిచట లేమి యనుడు బ్రహ్మర్షివరా
సుతుఁడును [1]నీవైనను దద్వ్రతంబు సెల్లించు చుండ వలదే యనినన్. 305

క. నారదునివచనములుఁ బెం, పారం గొనియాడి భువన మంతయు నాదా
పూరితముం జేసె నమ్ముని, పారాధ్యయనమునఁ బుత్రసంయుక్తుం డై. 306

వ. ఇ ట్లియ్యిరువురు నధ్యయనంబు సేయ మహావాయువు బెట్టువీచిన నవ్విశేషజ్ఞుండు పుత్రుతో ననధ్యయనసమయం బగుట సెప్పి తదధ్యయనంబు వారించి తానును నూర కున్న నయ్యారణేయుండు నియ్యత్యధికమారుతం బెక్కడిది యని యడిగిన నఖిలభూతవేది యగు వేదవ్యాసుండు దేవయానంబున విష్ణుండును బితృయానంబున భానుండును నూర్ధ్వాధోగమనపర్యాయరూపంబునం బ్రవర్తిల్లుదు రది పవనాలంబనకలితం బై చెల్లుఁ బవనుల వినుము చెప్పెద సమానుండు దైవతసంఘసంభవుం డతనికి నుదానుండును నుదానునికి వ్యానుండును వ్యానునికి నపానుండును నపానునికిఁ బ్రాణుండును జనియించిరి జగంబులు వీరిచేత సంవ్యాప్తంబు లై యుండుం బ్రవహుం డావహుం డుద్వహుండు సంవహుండు వివహుండు పవహుండు పరావహుం డనం బవనులు సప్తసంఖ్య లదితిపుత్రు లఖిలభువనవ్యాప్తు లై చరియింతురు వారు సమానాదిపవనపంచకమహితాత్ములు వారలవలన వర్షంబులకుం బ్రవర్తననివర్తనంబులు గలుగు చుండు వివిధదైవత విమానంబులకును మహితయానం బావహిల్లు నొక్కొక్కనాఁడు విష్ణుని నిశ్వాసవేగంబు. 307

క. అప్పవనములను గలఁచిన, నిప్పరు సగుపికృతవాయు వివి దీనిరయం
బిప్పుడు మహానీయం బగు, నిప్పర్వతమును జలింప నెసకం బెసఁగెన్. 308

తే. ఇట్టియప్పుడు సదివిన నెల్లభంగి, నెడరు పుట్టుఁ గావునఁ జదు వుడుగ వలసె
ననియెఁ బదపడి ప్రకృతిస్థమయ్యెఁ బవన, మఖిలభూతంబులకు సౌఖ్య మావహిల్లె.

వ. స్నానకాలం బయ్యె నని పలికి పుత్రునకు నీవు సదువుచుండు మని చెప్పి యప్పారాశర్యుం డాకాశగంగా[2]ప్రపాతప్రదేశంబునకుం జనియె నయ్యారణేయుండును నారదుం డాకర్ణింపఁ గొంతసే పధ్యయనంబు సేసిన నద్దేవముని మెచ్చి యతనితో నీకు మే లొనర్చెద నిష్టంబు సెప్పు మనిన నితం డీలోకంబునం బుట్టినవానికి హితం బెయ్యది దానిం జెప్పవే యనుటయు నమ్మహాత్ముండు వొల్లి సంయములకు సనత్కుమారుండు సెప్పినవాక్యంబు లేతత్ప్రయోజనంబు లయి యుండు వానిం జెప్పెద విను మని యి ట్లనియె. 310

1. నీవును సైనను, వ్రత మది సెల్లించు. 2. ప్రవాహప్రదే.

నారదుఁడు శుకున కుపదేశించిన తత్త్వప్రకారము

తే. తపము సత్యంబ కన్ను విద్యయ సుఖంబు
విడువ దుఃఖంబు రాగంబ వినుఁడు నరుఁడు
ముక్తి కుత్సహింపక భవసక్తుఁ డైన
నొందుఁ బుట్టువునం దది యొంద రాదు. 311

క. ఆరయఁ గామముఁ గ్రోధము, వైరులు ముక్తి కవి రెండు వారించిన సం
సార మహాకారం బగు, నేరిమి యొం డేల ముక్తి నెలవు గనుటకున్. 312

క. అపరిగ్రహసర్వారం, భపరిత్యాగములు గలుగుపండితునకు దుః
ఖపుఁ దెరువు వాటిలదు మోక్షపదము [1]సొప్పడి తదాత్మకసుఖం బొందున్. 313

క. భూతంబుల దర్శింపమి, భూతాస్పర్శనము భూతముల[2]యెడ సంభా
షాతరలత నొందమి సూ, రే తెరువు విమోక్షసుఖగరిష్ఠత నడయన్. 314

ఆ. హింస లేక యునికి యింద్రియజయము నై, రాశ్యమచపలత్వమనుగుణములు
నాల్గుఁ గలుగునట్టివరునకుఁ గరతలా, మలక మంతరాత్మమహిమ యెల్ల. 315

క. అమ్మునిపతివాక్యములవి, ధమ్మివి దీనిం బ్రగాఢతత్వరతం జి
త్తమ్మున నిడి తెలిసి నడవు, మిమ్మెయి సమకూరు నీకు నిహపరసుఖముల్. 316

వ. అని చెప్పి వెండియు. 317

ఆ. పుత్త్రదారబంధుమిత్త్రసక్తుఁడు రొంపిఁ, బడినగజమునట్ల యెడరు నొందు
భోగజాలపరుఁడు వాగురాజాలసం, పతితమృగఝషములభంగిఁ దలరు. 318

వ. ధర్మాధర్మంబులును సత్యాసత్యంబులును దొఱంగ నలయుఁ దొఱంగు టెట్లు
సొప్పడు నంటేని. 319

సీ. విను మధర్మం బహింసనమున నెడల ధర్మంబు సంకల్పవర్జనము చేత
నవ్యాప్తిఁ బొందు సత్యాసత్యములు బుద్ధిఁ గొని త్రోవ నగు నని మునివరుండు
మఱియును జెప్పు నాత్మవిభావనంబున బుద్ధి విలీనతఁ బొందు శోక
భయహేతువులు నిచ్చఁ బనివేలు వాటిల్లుఁ బండితుం డందుఁ బొందఁడు భూత
తే. ములను నింద్రియములు నొక్క ప్రోవుగట్టి, యున్నవీనికి వగఁ బొందుటూరివారి
కోలయు నెడరుల కెల్లఁ దా నుమ్మలికము, గట్టికొని కుందునట్టులు గాదె వత్స.

చ. అన విని సంశయం బురివి యమ్మునితో నరణీతనూజుఁ డి
ట్లను భవదీయదివ్యవచనామృత మాని యరోగ[3]చిత్తతం
గని కృతకృత్యతం బొరయఁ గాంచితిఁ బొందెద యోగసిద్ధి సూ
ర్యనిమహితప్రసారమున నూని సమస్తము డిగ్గఁ ద్రావెదన్. 321

క. అని పలికి యమ్మునీశ్వరు, ననుజ్ఞ గొని తండ్రికడకు నరిగి వినతుఁ డై
తననిశ్చయంబు సెప్పిన, విని యతఁ డలరెం దదీయవిజ్ఞానతకున్. 322

---

1. సొప్పడఁ దదాత్మసౌఖ్యం బొందున్. 2. గెడ. 3. చింతతం.

ఆ. సంప్రమోద మందు సాత్యవతేయుని, గని ప్రదక్షిణంబుగాఁగ వచ్చి
నరుగ నుత్సహించె నారణేయుఁడు దాని, గాంచి వత్సలత్వగౌరవమున. 323

వ. ఆబ్రహ్మర్షిసత్తముండు. 324

క. ప్రమద మొనర్చెదు నానయ, నములకు నంత కటు నిలుము నాఁగా నిఃస్నే
హము నిస్సంశయముం దన, యమలమతిం బల్లవింప నాశ్శుకుఁ డరిగెన్. 325

ఆ. జనకు విడిచి యిట్లు సని సిద్ధచారణ, సముదయోపసేవితమును యోగ
సేవనార్హవిధము నై వెలుఁగొందు కైలాసశిఖరితట మలంకరించె. 326

సీ. విను మందు సమము వివిక్తంబు నగుచోటఁ బ్రాఙ్ముఖాసీనుఁ డై పరమయోగ
రతిఁ బదప్రభృతిగాత్రములఁ గ్రమంబుగ నాత్మధారణము సేయంగ నంత
నినుఁ డుదయించినం గని పాణిపాదసంయమ మొప్ప నద్దేవు నాశ్రయించి
నిర్విషయం బగుసర్వాత్మతత్త్వంబు గాంచి విశిష్టయోగక్రమంబుఁ

తే. బొంది నారదముని యలవోక యచటి, కరుగుదెంచినవినతుఁ డై యాత్మయోగ
సిద్ధి యెఱిఁగించి నీకృపఁ జేసి తెరువు, గంటి నరిగెద విగతసంగత్వ మొంది. 327

క. అని పలికి విమలయోగంబున నాకసమునకు నెగసి పోయె గరుత్మం
తునిభంగినపుడు సాధ్యులు, మునులుం గని విస్మయమున మునుఁగుచుఁ దమలోన్.

తే. అచిరకాలంబునన యమ్మహాత్ముఁ డిట్లు, యోగసిద్ధిఁ బ్రాపించునె యుల్ల మెంత
నిర్మలమొ పితృభక్తివినిశ్చలత్వ, [1]సంపదన చూవె యీతఁ డీపెంపు వడసె. 329

వ్యాసుఁడు వెనుకొన శుకుఁడు యోగమార్గంబున నదృశ్యుం డగుట

వ. అని మఱియు ననేకభంగులం బ్రస్తుతించుచుండి రట్టియెడ శుకుండు మృగపక్షి
శైలసరిత్సరసీతరుగుల్మలతలం గలయం గనుంగొని మాతండ్రి నావెనుకం జను
దెంచి నాదగుపేరం బిలిచెనేని మీరెల్ల నో యన వలయుం జుండీ యనిన నవి
యట్లచేసెద మనియె నాబ్రహ్మర్షివరుండు దమోరజస్తత్త్వంబులం గ్రమంబున
డిగ్గఁద్రావియు యుత్తరాభిముఖుండయి పోవ నొక్కమహాపర్వతంబుశృంగంబులు
రెం డత్యంతపీతశ్వేతంబు లై మేరుహిమవంతంబులం దెగడుచుం గదిసి యనేక
యోజనాయామవిస్తారంబులు గలిగి మార్గంబున కడ్డపడి యుండె నతం డప్రతి
హతగమనంబునం జన నవి దుత్తుము రై రాలె నద్భుతభంగి యగునాసిద్ధపుంగ
వుపైఁ బుష్పవర్షంబు గురియుచు నమరగణంబు బహువిధంబులం బ్రణు
తించె నప్పారాశర్యపుత్త్రుం డయ్యెడం బ్రవహించుమందాకినిమీఁదం జదలఁ
జేరువం జనియె నట్లు సనుసమయంబున. 330

తే. నగ్న లై యప్సరస్స్త్రీజనములు సలిల, కేలి సలుపుచు నుండి శంకింప కమ్మ
హాత్ముఁ [2]గనుఁగొను చెప్పటియట్ల నిర్వి, కారవృత్తి వర్తించిరి కౌరవేంద్ర. 331

వ. ఆయ్యవసరంబున సత్యవతీసుతుండు నిజసుతువెనుక మహాయోగగమనంబు

---

1. సంపదనొ, 2. గనుఁగొని యెప్పటియట్ల.

గైకొని తగిలె నంతకు న [1]య్యారణేయుండు వాయుపథం బతిక్రమించి సర్వ
భూతాత్మకుం డయ్యె నప్పుడు. 332

తే. వెనుక నరుగుచు నున్న యవ్వేదమూర్తితోడ సిద్ధచారణులు దత్సుతుఁడు శైల
శృంగవిధ్వంసియై పోక సెప్ప నెలుఁగు, పెంపు మిగుల శుకా యని పిలిచె నతఁడు.

వ. పిలిచిన నాసర్వగతుండు [2]నిజప్రకారం బంతర్హితం బగుటఁ దేటపడ బయలనో
యనునాదంబు నిగుడునట్లు సేసెం దదనంతరంబ. 334

తే. సకలజంగమస్థావరసమితు లెల్ల
నో యనిన నద్భుతం బెద్ద నుద్భవింప
సత్యవతికొడుకు కొడుకువిశాలమహిమ
దెలిసి యప్పర్వతముమీఁద నిలువఁ బడియె. 335

వ. ఇట్లు నిలిచిన యవ్వేదవ్యాసమునీశ్వరుం గాంచి జలవిహారంబు సలుపునయ్యప్స
రోజనంబులు సిగ్గునగ్గలిక గ్రందుకొన నందఱు నంబరంబులు ధరియించి రద్దివ్య
బోధమహనీయుండు నిజతనయు చనునప్పుడు వారు శంక లేక యునికి గని
యతనిముక్తతయుఁ దనసక్తతయు నిరూపించి ప్రియంబును లజ్జయు నొక్కటఁ
బొడమ నున్నంత. 336

క. సురమునిసిద్ధగణంబులు, పరివేష్టింపంగ నతనిపాలికి గంగా
ధరుఁ డేఁగుదెంచి నెవ్వగఁ బొరయునతనితోడఁ గరుణ వొంపిరివోవన్. 337

వ. అనునయపూర్వకంబుగా ని ట్లనియె. 338

క. జలపవనాంబరవసుధా, నలసమమీయ్యఁ డగుపుత్రు నాకొసఁగంగా
వలయు నని యడిగి తెచ్చితి, నలఘుతపోవిభవ యేమ నట్టికుమారున్. 339

వ. వాఁడును మత్ప్రభావంబునను భవత్తపోవిశేషంబునను బ్రహ్మతేజోమయుం డై
దేవతలకుం బొంద రానిపరమగతిం బ్రాపించె దీనం జేసి మోదంబు నందవలదె
విషాదంబునకుం బని యేమి యని పలికి వెండియు. 340

తే. ఇలయు గిరులును శరధులు నెంతదాఁకఁ, గలుగు నంతకాలంబును వెలయుచుండు
శుకునికీర్తియు నీదుయశోవిభూతియును జనంబులవీనుల కుత్సవముగ. 341

వ. అని నిర్దేశించి వలయునేని బుత్రసదృశయైనఛాయ నిన్నెప్పుడు ననుగమింపదర్శిం
చువాఁడవుగా కనియె నిట్లనుగ్రహించి యాబ్రహ్మర్షిప్రవరుని సంప్రీతునిం జేసి
వీడుకొల్పి విశ్వేశ్వరుండు నిజేచ్ఛం జనియె నింతవట్టు నారదుండు నాకుం జెప్పె.

క. ఇది యితిహాసవరము దనుఁ, జదివినవారలకు వినిన జనముల కాయుగ
ప్రద మగు లక్ష్మీకీర్త్యభ్యుదయంబుల నిచ్చు సుగతియును గావించున్. 343

వ. అనియె నద్దేవమునిచేత నావినినచొప్పున నీకుం జెప్పితి నీ వింక నేమి వినవలతును
టయును ధర్మతనయుండు శంతనుతనయుతో బ్రహ్మచర్యాదు లగునాలుగాశ్రమం

---

1. సాత్యవతేయుండు. 2. నిజప్రచారం.

బులవారును దమకు నుత్తమపదసిద్ధిం గోరి యారాధించు దైవం బెయ్యది
దయ పల్లవింప నా కెఱింగింపుము. 344

క. అనియె నని చెప్పి గురుభ, క్తినిరూఢుఁడు లోకమాన్యతేజుఁడు విద్యా
ఘనుఁ డగునావైశంపా, యనమునివరుఁ డిట్లు లనియె నాతనితోడన్. 345

తే. వ్యాసమునినాథు షడ్గుణైశ్వర్యధుర్యు, నాగమవ్యాసకర్తృ నమితతేజుఁ
గొలిచి తత్ప్రసాదంబున వలనుఁ బెంపుఁ, గలిగియేను నారాయణుకథ ఘటింతు.

వ. అని భక్తిపూర్వకంబుగాఁ బలికి జనమేజయున కిట్లనియె నట్లజాతశత్రుం డడిగిన నయ్యాపగాపుత్త్రుం డతనితో నారాయణనారదసంవాదం బనునితిహాసంబు మాతండ్రి నాకుం జెప్పె దాన నీయడిగినయర్థంబు దేటపడం జెప్పెద. 347

క. అని పలికి యాదరంబున, మనంబు మేదురము గాఁగ మనుజేశ్వర య
జ్జనపతివీను లమృతరస,మున నించినయట్టిచందముగ నిట్లనియెన్. 348

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు నారదనారాయణసంవాదంబు సెప్పుట

సీ. విను మవ్యయుఁడుసనాతనుఁడు విశ్వాత్ముఁడు నైననారాయణుండనుమునీంద్రు
బదరికాశ్రమమున భక్తిమైఁ గొలిచి నారదుఁ డెద్ది సిద్ధికి నారాధనీయ
మానతి యిమ్మన్న నతఁడు ధ్రువం బచలం బింద్రియాగోచరంబు సూక్ష్మ
మనుపమ మన సర్వమున కంతరాత్మయై వెలుఁగుతత్త్వము దక్క వేఱ కలదె
తే. యరయ నారాధ్య మై యజుఁ డాది గాఁగ
సకలభూతంబులకును బూజ్యంబు దాన
యనియె నిట్లన్న నరసఖుఁ డతికృపార్ద్ర
భావుఁ డై చెప్ప నప్పద్మభవసుతుండు. 349

వ. సంప్రీతుం డై సవిశేషవినయంబున నమ్మహాత్మున కిట్లనియె. 350

క. లోకేశ నీవు ధర్మ, శ్రీకావలిగాఁగ నవతరించుట విశ్వ
ల్లోకంబు సెప్పు నమ్మూ,లాకృతి యెట్లుండునో[1] దయాత్మకమూర్తీ. 351

క. శ్రుతిపరతయు గురుభక్తియు, మతిఁ గల వాకకొంత కొంత మన్నింపఁగఁ బా
త్రత గలిగెనేని నా కొసఁగు తదీయాలోకనం బగు తెఱంగు కృపన్. 352

వ. అని వేఁడిన భక్తపరాధీనుం డైనయమ్మహానుభావుం డద్దేవసంయమితోఁ బరమైకాంతి వగుము నీ కట్టిపెంపు సంపాదించెదం బొమ్మని యత్యాదరంబున వీడుకొలిపినం బ్రీతుం డై వియద్వీథిం జని యమ్ముని గనకనగంబునందు నియతాత్ముం డయి యుండి దుగ్ధార్ణవంబునుత్తరంబు చేరువ నున్న శ్వేతద్వీపంబునం దనాహారులు నింద్రియవృత్తిరహితులు నస్వేదులు సుగంధిశ్వేతాంగులు నగుపురుషులం గాంచె ననిన విని ధర్మపుత్త్రుఁ డవ్విశేషంబులు ముక్తలక్షణంబు లై యున్నయవి యప్పురుషులతెఱం గెఱింగింపవే యని యడిగిన శంతనునందనుం డతని కిట్లనియె. 353

---

1. దయాపరమూర్తీ.

క. వారలకథ మాతండ్రికి, గారవమున బుధులు సెప్పఁగా నే వింటిం
గౌరవముఖ్య విశిష్టా,చారుఁడు నృపుఁ డొక్కఁ డుపరిచరవసు వనఁగన్. 355

ఆ. [1]కలిగెఁ దొల్లి భూమి గలయంతయును నేలు, సత్యమును సమంబు శమము విష్ణు
భక్తియును నయంబుబలిమియుఁ గ్రతుకుతూ,హలము బ్రాహ్మణప్రియంబుఁ గలఁడు.

వ. అమ్మహాత్ముండు. 356

చ. అలఘుతపంబు గోరి వసుధాధిపతిత్వము డిగ్గఁ ద్రావి కా
నలఁ జరియించు చుండ సురనాయకుఁ డాతని పాలి కేఁగి నె
చ్చెలి వయి నాకడం దగ వసింపుము వచ్చుచుఁ బోవు చున్న మే
దిలయును నేలు దివ్యతయు నిచ్చితి మెచ్చితి నీదునిష్ఠకున్. 357

తే. దేవభావంబునకుఁ దగ దీని నెక్కి, తిరుగు మెల్లెడ నని రత్నదీప్త మైన
యొకవిమానంబు సంప్రీతి నొసఁగె నతఁడు, నతని[2]మాటకు మిగులక యట్లచేసె.

వ. దానం జేసి వసునామధేయుం డైనయతం డుపరిచరుం డనం బరఁగె నదియునుం
గాక వేఱొక్కటి యవ్విభునివిశేషంబు వినుము కల్పాదియందు మరీచి
యత్రి యంగిరసుండు పులహుండు పులస్త్యుండు క్రతువు వసిష్ఠుం డనియెడు
మహామునులు చిత్రశిఖండినామధేయులు స్వాయంభువుం డనుమనువుం దారు
ననేకవర్షంబులు విష్ణు నుద్దేశించి తపంబు సేసిన నద్దేవుం డదృశ్యరూపంబున
వారలకట్టెదుర నిలిచి వారితో మీరు ధర్మశాస్త్రకరణప్రవణుల రై న
న్నాశ్రయించితిరి భారతి మీయందు నిలువ నియోగించితి మీచేతం బ్రణీతం
బై సకలజగంబులకు హితంబును మర్యాదాప్రవర్తకంబును నై శాస్త్రంబు
వెలుఁగు నంగిరసువలన బృహస్పతి యనునొక్కమహామతి జన్మించు వానియం
దాసందర్భంబు ప్రతిష్ఠించునది యని యానతిచ్చి వెండియు. 359

తే. ఉపరిచరవసు వనునొక్కనృపతి పుట్టు,నాతఁ డప్పుఁ డాశాస్త్రంబు నధిగమింప
నాబృహస్పతి సెప్పంగ నధిగమించి, తత్సమాచారనాయకత్వము వహించు. 360

వ. అమ్మహాత్ముండు మద్భక్తుండు మీకు సంభావనీయుం డని పలికి చనియె
నట్టిలంగునన యాపెంపు నొందినయట్టి యవ్వసువు హయమేధంబునకుం
బ్రవర్తించిన నమ్మరీచ్యాదు లగుసప్తసంఖ్యులును మఱియునుం దత్సము లగు
మహానుభావులును ఋత్విక్కరణంబు లాచరించిరి బృహస్పతి యుపద్రష్టయంబు
నడపెఁ బ్రజాపతిపుత్రు లగునేకతుండును ద్వితుండు త్రితుండును నను ముని
సత్తములు సదస్యు లై రిట్లు సెల్లునయ్యధ్వరంబునందు. 361

తే. అన్నరేంద్రుం డహింసకుం డగుటఁ జేసి,పశువిశసనంబు లేకుండఁ బరమనిష్ఠ
నాతఁ డారణ్యకోద్గీత మైనవాక్య, సంచయము విష్ణుగుఱిచి పఠించె నధిప. 362

క. కరుణావిధేయుఁ డగునా, హరి యతనికిఁ గాన వచ్చునట్టులుగాఁ జె

1. కలిగి తొల్లి. 2. మాటల మిగులక.

చ్చెర వచ్చి హావిర్భాగాహరణం బొనరించి చనుఁడు నతికుపితుం డై. 363

వ. దివ్యధిషణుం డగుధిషణుండు గన్నీ రొలుక నన్నరపతితోఁ దనకై యెత్తినపురో డాశభాగంబు విష్ణుం డెల్లవేలుపులుంబోలె నాకు దర్శనగోచరుం డై కొనక యదృశ్యుం డై కొనియె నని యుగ్గడించిన నయ్యుపరిచరుండు భరితవినయుం డై యతని ననునయించె సదస్యులు సంభ్రమంబు లేక యన్నాకేశమంత్రితో ని ట్లనిరి. 364

ఏకతద్వితత్రితులు బృహస్పతికి విష్ణుదేవుమహిమ సెప్పుట

సీ. అలుక మానుము హరికై సముద్యత మైనభాగంబు హరి గొన్నఁ బదర నేల యతని దర్శింప శక్యమె నీకు మాకును నజునిమానసపుత్రు లైనయేము హరిదర్శనము గోరి యధికతపం బాచరించు చుండఁగ నశరీరవాణి దుగ్ధార్ణవంబునందు విశాలరమణీయ మగునొక్కదీవి దె ల్వారి యుండు

ఆ. నచటి కరుగుఁ డచట నతిసితవర్ణు ల,న్వేదు లింద్రియప్రవృత్తివిముఖు లధికసురభిదేహు లాహారరహితులు, హరిపరాత్ము లైననరులు గలరు. 365

క. వారలనుఁ జూపు నిజతే,జోరూపము విష్ణుఁ డపుడు సూడఁగ నైనన్ మీరును జూతు రనినఁ బ్రియ, మారినచిత్తములతోడ నందఱము వెసన్. 366

వ. శ్వేతద్వీపంబునకుం జని యశరీరవాణి సెప్పినచందంబుమానవులం గంటి మ్మత్తి దీప్తివిశేషంబు లేలోకంబుల నెజ్జాతులకు లేవు వారలు మానసజపపరాయణు లై యున్నవా రే మయ్యెడ నేకాంతిజనుల కింత నంత నున్నంత భానుసహస్ర ప్రభాభాసితం బగునొక్కదివ్యతేజోరూపంబు వారియగ్రభాగంబునం దోఁచిన వారు గూడుకొని భక్తిమయప్రణామంబులు సేయుచుం జేరి జయ పుండరీకాక్ష జయ హృషీకేశ జయ విశ్వభావన నమస్తే నమస్తే యనునెలుంగులు నింగిముట్టం గొల్చి రట్టియెడ. 367

క. మానయనంబులు దత్తే,జోనిహతము లగుడుఁ దెలియఁ జూడ నశక్యం బైనం జేష్టుడి యుండం,గా నొకభూతంబు వలికె గగనతలమునన్. 368

క. ఈదేవునిఁ గన్నట్టుల, కాదే యిప్పురుషవరులఁ గాంచుట మీరున్ ఖేదంబు వలదు నియమత,పోదానము లితనిఁ జూపఁ బూఁట వడియె నే. 369

క. ఏకాంతికభక్తిరతి న,నేకము లగువత్సరముల కివ్విష్ణుని నా లోకింపంగా దొరకొనుఁ, గా కిటు వేగపడ మీకుఁ గానఁగ వశమే. 370

క. అని పలికిన విని క్రమ్మఱఁ, జనుదెంచితి మేము విష్ణుచందం బిది నీ కనఘా యలుగం బని లే, దనూనములు గాఁగ నడపు మధ్వరవిధులన్. 371

వ. అని యి ట్లేకతద్వితత్రితులు సెప్పినం బ్రశాంతుం డై పురుహూతపురోహితుం డయ్యాగంబు సుప్రయోగంబుగాఁ జెల్లించె నాభూవల్లభుం డట్లు పుణ్యపరుం డగుచుఁ బ్రజాపరిపాలనం బొనరించె నట్టియెడ నాలోకంబునన సురమునిగోష్ఠి

యందు సుర లధ్వరంబుల నజంబుల విశ్వసింప వలయు ననిపలికి మును లజంబు
లన్నంతన యెల్లయుగంబులను ఛాగంబులఁ గాఁ గొనరాదు కృతయుగ విష
యంబుగా వేదంబు జలంబు లోషధు లని చెప్పెం గాన యని యిట్లు వివాదం
బైనసమయంబున నలవోకవోలె నుపరిచరవసు వయ్యెడకుం జనిన నా రెండు
దెఱంగులవారును జయహాపజయంబులకు నతనియోాట పాటిగా నూఁది యడిగిన
నాతండు. 372

క. ఛాగము విశసనయోగ్యము, యాగంబుల నెల్లయుగములందును ననియెం
దా గీర్వాణులపక్షం, బై గెలు పది యప్పుడు వారి కగుటకు నధిపా. 373

వ. అనిన విని వేదార్థాపలాపంబునకుం గోపంబు నొందిన మునులశాపంబున నతండు
భూవివరపతితుం డయి యుండ నమను లేతెంచి యతనియంతరంగంబునకుం
దెలివును నంగంబునకు డప్పి లేకునికియు నొసంగి విష్ణుప్రసాదంబునఁ బ్రత్యా
పన్నుం డవగు దని యూఱడించి యరిగి వసునరవరుండును విష్ణుధ్యానజపపరా
యణుం డగుచుండ నచిరకాలంబునను విష్ణుండు విహగపతిం బుత్తెంచి యెత్తించి
కొని పోయి శరీరంబుతోడన బ్రహ్మలోకగతుం గావించి సంభావించిన నమ్మహాను
భావుండు పరమానందంబు నొంది వెలింగె. 374

క. కురునాథ యుపరిచరవసు, చరితంబు ప్రసంగకలన సంప్రాప్తం బై
బెరసెను నీ వడిగినయప్పురుషులదివ్యానుభావముం జెప్పంగన్. 375

వ. అని పలికి భీష్ముం డాభూపతితో నారదువృత్తాంతంబు వివరించెద నాకర్ణింపుము.

సీ. అని చెప్పి యిట్లను నధిప నారదుఁ డట్టు లద్దివియును నద్భుతాంగు లైన
యమ్మానవులుఁ దనయంతరంగంబునఁ దోఁచినఁ బ్రీతి నందులకు నేఁగి
యమ్మహాత్ములు దన్ను నాత్మల నాదరింపంగఁ దా నత్యంతభక్తిఁ బ్రణతుఁ
డై పరమైకాంతు లగువారి కింతింత నిలిచి దుష్కరతపోనిష్ఠఁ బూని

తే. యూర్ధ్వబాహుతఁ గదలకయుండి వివిధ,గూఢదివ్యనామోక్తిసంప్రాప్తి యచటి
సకలజీవుల నానందసంభృతములఁ, జేయు చుండ విష్ణుస్తుతి సేయు చుండె. 377

వ. ఇవ్విధంబున నేకాంతియై సంస్తుతింప సితాసిత పీతారుణ పిశంగహరితవర్ణంబులను
బహుశిరోబాహుపాదంబులను వేదికమండలుస్రుక్స్రువాగ్నిధారణంబున నోం
కారసావిత్రీచతుర్వేదోచ్చారణంబులను మహాద్భుతం బయిననిజదివ్యరూపంబు
నారదునకు దర్శనగోచరంబుగా నిలిచి విష్ణుండు వినయసంభ్రమోపేతభక్తిప్రణతుం
డగునప్పరమముని నాదరించి యిట్లనియె. 378

శ్వేతద్వీపవాసి యగునారాయణుండు నారదున కుపదేశించినతత్త్వము

క. ననుఁ గానఁ బడయ రెవ్వరు, ననఘా యేకాంతికులక యర్హము మద్ద
ర్శన మీ వేకాంతికుఁడవు, ననహంకారుఁడవుఁ గాన యబ్బెం జూడన్. 379

వ. అని పలికి వరంబు వేఁడు మనుటయు నతండు దేవా భవద్దర్శనంబుకంటె మిగుల

వరంబునుం గలదే యనుటయు నద్దేవుండు సవిశేషప్రసాదభరితుం డై. 380

సీ. ఇంద్రియంబుల కందఁ డెల్లభూతంబులుఁ దెగినను దెగకుండుఁ ద్రిగుణరహితుఁ
డఖిలంబునకు నాత్మ యన సర్వసాక్షి నా నజుఁ డన నిష్కలుం డనవెలుంగు
క్షేత్రజ్ఞుఁ డాతండు జీవుండు వాసుదేవుండును సంకర్షణుండుఁ జూవె
వాఁడు మనం బహంకారంబు వరుసఁ బ్రద్యుమ్నానిరుద్ధనామోపహితము

తే. లింతయును మన్మయంబ యే నిరువదియును
నాల్గు నగుతత్త్వకోటికి నాథుఁ డైన
పంచవింశకాభిఖ్యుండఁ బరమపురుషుఁ
డనియు నాపేరు మఱి పర మరయ లేదు. 381

క. విను మేకాంతికుఁ డెవ్వనిఁ, గని నిత్యానందపదము గను నప్పరమా
త్ముని వాసుదేవు నిష్కలు, ననుఁ గముగా నను నెఱుంగు టాత్మహిత మగున్.

క. భూతాత్మక మైనయఖిల, ధాతుచయము వెలిగ లేదు తను వామూర్తం
బాతతజీవవ్యాప్తిన, మేతము గాకున్నఁ జేష్ట నెసఁగదు వత్సా. 383

క. జీవశరీరములు పృథ, గ్భావాకలితములు గాఁగఁ గనుటయు నలయున్
జీవునిఁ గంటి ననుట మాయావిలసన మస్మదీయ మది మునివర్యా. 384

క. జీవుండు [1]మత్సమవేతుఁడు, గావు నెఱుఁగ వలయు దృఢముగా భక్తిమయం
బై వఱలునాశ్రయంబున, నేవాఁ డొందు నను వాని కిత్తు విముక్తిన్. 385

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు, ద్రాదిదివిజగణము నంబుజాసనుఁడు జతు
ర్వేదములు దదాత్మకతం, గాదే తత్తద్విశేషగౌరవ మొందున్. 386

తే. కమలగర్భు సృజించి సకలజగద్ధు, రానియుక్తునిఁ గావించి యే నివృత్తి
పరత నేకాకి నై దివ్య భవ్య సుగుస,హాయముగ సంచరింతు మధ్యస్థవృత్తి. 387

వ. ఒక్కొక్కకాలంబున జగద్ధితంబుగా జన్మకర్మంబులం బూనుదు వినుము వారాహ
రూపంబు దాల్చి హిరణ్యాక్షుని నారసింహమూర్తి ధరియించి హిరణ్యకశిపుని
భృగువంశంబున జామదగ్న్యుం డని జనియించి సర్వక్షత్రంబును దశరథుం
డనురాజునకు రామనామంబునం బుట్టి రావణాసురుం బరిమార్పం గలవాఁడ
భూభారంబు వాపుటకై యాదవకులంబున బ్రభవించి పురందరనందనుం డై
యవతరించిననరుండు దోడ్పడ నక్కార్యంబు నిర్వహింతు నేను దొల్లి నర
నారాయణు లనియెడునామంబుల మూర్తిద్వయంబును బుషిత్వంబును వెలయ
నొలసి లోకరక్షణం బాచరించు చున్నవాఁడ నమ్మూర్తుల పదంపడి కేలీమానుష
త్వంబు గైకొని యిట్లు సేయునయ్యవతారంబునఁ గంస కాలయవన ముర నరక
బాణప్రముఖు లైనకంటకులం జెఱుతు నందు బాణాసురుం గాతు నని పూని
మహాదేవుండు మహాసేనాదిసహితుం డై యడ్డపడ నమ్మహాత్ముని జయించి

---

1. మత్సమపేతుఁడు.

భానునిం బరాభవింతు నింతకు మున్ను మత్స్యత్వకూర్మత్వంబుల నొంది నిఖిల చ్ఛందోబృందారకహితం బొనర్చితి మచ్చరితంబులు నీకుం గర్ణగోచరంబులు గాకుండెడునే మఱియు ధర్మరక్షణార్థంబుగా నేమేమి సేయవలయు నవి యెల్లనుం జేయువాఁడఁ గృత్యంబులు గృతంబు లైన మదీయప్రకృతిన పొందుదుఁ బరమేష్ఠినందనా నీ వేకాంతికుండ వగుట నీకు నాతెఱం గెల్ల నెఱింగించితి నని చెప్పి యమ్మునిం గని యనాహారులు ననింద్రియులు నస్వేదులు సుగంధిశ్వేతదేహులు నగుసమ్మానవులం జూపి వీ రేకాంతికులు మన్మయధ్యాన పరులు నై యున్నవారు వీరలకు సమ్మర్దంబుగా మెలంగం దగదు నీవింకం బొమ్మని పరమాదరంబునం బలికి వీడ్కొలిపిన నద్దేవమునిసత్తముండు పరమానంద భరితుండై బదరికాశ్రమంబునకుం జనుదెంచి నరనారాయణులం గాంచి. 388

తే. భక్తి వీడ్కొని చని మునిప్రతతి కెందు
నచ్యుతాననోద్గతము వేదార్థమయము
యోగసాంఖ్యాత్మకము నైనవాగమృతము
గర్ణపుటపేయముగఁ జేయు గారవమున. 389

వ. నారదుం డట్లు విష్ణునిదివ్యవాక్యవితతి విద్వజ్జనంబులకు వినిపించుచు బ్రహ్మసభ కరిగి యందునుం బ్రకటించె ననుటయు నప్పద్మభవునకును నది వింతయే యనిన యక్కౌంతేయాగ్రజుతో శాంతనవుం డాశతానందునకు నపరిజ్ఞాతంబునుం గలదే యతనిం గొలువ వచ్చినట్టి సిద్ధసాధ్యాదులకు వినిపించెదం గాన యని పలికి వెండియు ని ట్లనియె. 390

క. క్రమమున వాఙ్మయ మగున,య్యమృతము లోకమునఁ బరఁగె నది మజ్జనకుం
డమితదయఁ జెప్పె నాకును, శమయుత యేఁ జెప్పితిని విశదముగ నీకున్. 391

క. మునులును సురలును దీనిని, విని కొనియాడుదురు విష్ణు వినుతింతురు భ
క్తినిరూఢు లై జపింతురు, మనమునఁ జర్చింతు రతిసమాహితు లగుచున్. 392

తే. నీవు నిట్టుల చేయు వినీతిపరుఁడు, విష్ణుభక్తుండు శమదమాన్వితుఁడు నైన
యట్టివానికిఁ జెప్పుమీ యచ్యుతాన, నోద్గతం బైనయిప్పురాణోత్తమంబు. 393

క. నీవినినయుపాఖ్యానము, లేవియు సరి గావు దీని కిది దీర్ఘాయు
శ్శ్రీవిభవారోగ్యములం, గావించుఁ బఠించినం దగం దను వినినన్. 394

క. అని శాంతనవుఁడు సెప్పిన, విని మోదము నొంది పాండవేయులు దీనిన్
వినుచుఁ బఠించుచు విష్ణుం, గొనియాడుదు రధికభక్తిఁ గురువంశవరా. 395

వ. అని చెప్పి వైశంపాయనుండు వెండియు. 396

ఉ. సాత్యవతేయుఁ డీపరమజప్యము భక్తిఁ బఠించుచున్ వియ
ద్గత్యభిరాముఁ డై నియమతత్పరతం జను దుగ్ధవార్ధికిన్
నిత్యము విష్ణుఁ గాంచి మహనీయతరం బగుపూజనంబు సం

స్తుత్యము గాఁగ జేతకుఁ గుతూహలసంపద పల్లవింపఁగన్. 397

వ. అనిన విని జనమేజయుండు మోదంబు నొంది యమ్మునిసత్తమునితోడ నీవు మోక్షం బత్యంతసుఖం బని చెప్పుదు సకలజనంబులు నభ్యుదయకరంబు లైన కర్మవిశేషంబులం దగిలి యుండుదు రొరుల నన నేల దేవతలును దద్ధర్మంబు వాటించక హవ్యభోజనపరత్వం బూని యుండుదు రమ్మహాత్ము లట్లగుట యెట్లొకో యని యేను విచారించుచుండుదు నర్థం బంగు దేటపడ నెఱింగింపవే యని యడిగిన నప్పారాశర్యశిష్యుం డాభూవరున కిట్లనియె. 398

క. విమలాత్ముఁడు పారాశ,ర్యమునీంద్రుఁడు శిష్యులను మహాభారతపం
చమము లగువేదముల మే,రుమహీధరవాసి నైగ కరుణఁ జదివించెన్. 399

వ. అట్టియెడ నేనును సుమంతు పైల జైమినులు నీ విప్పుడు నన్నడిగినచందంబున నమ్మహాత్ము నడిగితిమి దానికి సుముఖుం డయి సర్వజ్ఞుండును సదయహృదయుం డును నగుసాత్యవతేయుండు మాకు నిట్లని యానతిచ్చె. 400

తే. ఏ నతీతంబులును వర్తమానములు న, నాగతమ్ములు నగుజగదఖిలవర్త
నంబులును గనుదివ్యబోధంబు గోరి, పాలకడలితీరమునఁ దపంబు సేసి. 401

వ. నారాయణప్రసాదంబునం జేసి సిద్ధమనోరథుండ నైతిం గావునం గల్పాదియందుఁ గమలసంభవప్రముఖబృందారకు లాచరించినకృత్యంబులు గాన వచ్చువానిం జెప్పెద డాన మీ రడిగినయర్థంబు దేటపడు వినుండు. 402

క. ఆదిత్య మరు ద్వసు రు, ద్రాదిసురులు మునులు నంబుజాసనుఁ గని మా
కేది కరణీయ మీశ ద,యాదృష్టిని మమ్ముఁ జూచి యానతి యీవే. 403

వ. అని విన్నవించిన విని భరితాదరుం డగుచు నప్పరమేష్ఠి వారితో మీ కెయ్యది కర్తవ్యంబో యనుతలంపు మున్న నాచిత్తంబునం బొడమి యున్న యది మీరు నిమ్మాట సెప్పి మేలు సేసితిరి మీకును నాకును బ్రబలత్వం బెద్దానం గలుగు దాని నుపదేశించుటకుం బురుషోత్తము శరణు సొత్తము రం డని పలికి వారునుం దానును దుగ్ధవారాశితీరంబునకుం బోయి ఘోరం బగుతపంబు బహుసహస్ర సంఖ్యంబు లగుదివ్యవర్షంబు లాచరించిన వారలకు గంభీరమధురప్రకార యగు వాణి యిట్లని వీతెంచె. 404

విష్ణుఁ డదృశ్యరూపంబున బ్రహ్మాదిదేవతల కుపదేశించినహితప్రకారము

క. మీవచ్చినపని యెఱుఁగుదు, నీవనజభవుండు జగము లిన్నిటికి గురుం
డేవిధిఁ బనిచిన నది శ్రుతి, భావితకర్మంబు దానఁ బరఁగుదు దగఁగన్. 405

వ. ఏనునుం జెప్పెద వినుండు వేదహితం బగునొక్కయాగంబు సేయుం డందు భాగంబు నాకుం గల్పింప వలయు ననిన వాగుం బ్రీతిఁ బొంది. 406

క. కమలజుఁ డంచినక్రియ యా,గము వైష్ణవ మనఁగఁ జేసి కల్పించిరి భా
గము విష్ణున కం దతఁ డ,య్యమరుల మునివరులపై దయను గగనమునన్. 407

వ. అదృశ్యుం డై నిలిచి వారలతో ని ట్లనియె. 408

క. నాపంపునను బ్రవృత్తి, వ్యాపక మైనట్టిసత్క్రియం జేసితి రి
ట్లీపుణ్యంబునకును ఫల,రూపం బగుదాని నే నిరూపింతుం దగన్. 409

వ. మరీచి యంగిరసుం డత్రి పులస్త్యుండు పులహుండు క్రతువు వసిష్ఠుం డనువీర
లవ్వారిజభవునకు మానసపుత్త్రు లిమ్మహాత్ములు నట్టివార వేదాచార్యులు యజ్ఞ
కార్యధుర్యులు వీరు విధింప సర్వయజ్ఞంబులును మానవులు మాననీయంబులుగా
నడప మీ కెల్లను నయ్యాగంబుల భాగంబులు గలిగి తద్భాగంబుల నాప్యా
యితు లై యుపబృంహణంబు నొందువారలు సన సనక సనందన సనాతన కపిల
సనత్కుమారులు పరమేష్ఠిమనోనిర్మితులు సహజజ్ఞానవిజ్ఞానులు నివృత్తిపరులు
నై సాంఖ్యయోగంబులకుం బ్రవర్తకు లగుచుండుదురు వీరలచేత మోక్ష
ధర్మంబులు సువ్యంజితంబు లగుమీకుం దల్లియుం దండ్రియు గురుండును నివ్వి
రించియ మదీయానుశాసనంబున నితండు సర్వానుశాసకుం డై వర్తిల్లువాఁడు
మత్ఫలప్రభవుం డైనరుద్రుండు సర్వలోకారాధనీయుండును సకలవరప్రదుం
డునుం జుండీ మీరు వొందు వేదోదితకర్మంబు లిక్కమలభవుండును మరీచ్యాది
ప్రజాపతులునుం బంచినట్లు నడవం గలయవి యిది కృతయుగం బనుపేరింటి
యుత్తమకాలంబు దీనియందుఁ బశువులు హింస్యంబులు గావు సంశయంబు
వలవ దని నిర్దేశించిన. 410

క. మునులును సురలును విష్ణు, న్వినుతించి నమస్కరించి నిజపదములకుం
జనిరి పరమేష్ఠి [1]యొకరుఁడ, చన కచ్చట నిలిచె హరియు సన్నిహితుం డై. 411

తే. హయశిరోభాసితుండును హస్తకలిత,లలితదండకమండలూజ్జ్వలుఁడు సాంగ
వేదముఖరముఖుండు నై యాదరార్ద్ర,దృష్టి నిగుడంగ నిలిచి యద్ద్విజముఖ్యు.

వ. కౌఁగిలించుకొని నీవు సర్వంబునకును విధాతవు గురుండవు ప్రభువవు నయి నడ
పుము నీయందు సర్వభారంబునుం బెట్టి సుఖి నై యుండెద నడపుట నీ కెప్పుడేనిం
గడిందిగ్గా తోఁచె నప్పు డేను దోఁచి సమస్తంబును సునీతంబు సేయంగలవాఁడ
ననియెఁ దదనంతరం బావిష్ణుం డంతర్హితుం డయ్యె నిట్లు యజ్ఞంబులం దగ్ర
భాగార్హుండును యజ్ఞధారియు నైనయప్పద్మనాభుండు ప్రవృత్తిధర్మంబు బ్రహ్మా
దులకుం గృత్యంబు సేసి నివృత్తిధర్మంబునందు నిష్ఠుండును విద్యాసహాయుండును
నై సర్వగతుం డగుచుఁ జరియించు నని చెప్పి యప్పారాశర్యుండు. 413

క. మొదలఁ గలిగించి జగములఁ, బదిలంబుగ నునిచి వానిఁ బదపడి తనయం
దొదిఁగించి మఱియు నెమ్మెయి, నుదారగతి నడపుచున్నయుని గొలుతు హరిన్. 414

ఆ. అజుని విశ్వరూపు నమరుని సర్వామ,రాధినాథు నాద్యు సాంగవేద
వేదితవ్యు నాత్మవేద్యు నీశాను న,వ్యయుఁ దపగఫలాత్ము నాశ్రయింతు. 415

---

1. యొక్కఁడ.

వ. అని మఱియు ననేకప్రకారంబుల నప్పరమమునియప్పుడు భావంబున నెలకొన్ననారాయణుం బ్రస్తుతించి మమ్ముం గలయ నవలోకించి పూర్వవృత్తాంతంబు ప్రజ్ఞాదృష్టిని నాకన్నయది మీ కెఱింగించితి విష్ణునిదివ్యవచనంబులచొప్పున నడచునది యప్పరమేశ్వరుం గొలువుండు వేదవాక్యంబులం దత్ప్రికీర్తనంబు సేయుం డనియె నేము నట్ల కాక యని ఋగ్యజుస్సామంబుల నాత్రిధాముం బ్రస్తుతించి మనంబుల నారాధించితి మని చెప్పి వైశంపాయనుండు వెండియు. 416

సీ. సర్వజ్ఞుఁ డగుపరాశరనందనునిచేత భాషితం బైనయిప్పరమపుణ్య
వృత్తంబు సదివిన విన్నను విప్రుండు వేదవేదియు రాజు విజయశాలి
యును వణిజుండు లాభోపేతుఁడును శూద్రుఁ డత్యంతసుఖియును నగునరేంద్ర
కన్య సద్వరకరగ్రహణంబు వడయ గర్భిణి యైనకాంత సద్గుణునిఁ బుత్త్రుఁ
ఆ. గాంచుఁ బ్రసవకాలకలయందు నెఱి దప్పి, యున్న బిడ్డ గలుగు సువిద సుఖక
రప్రసూతినిర్భరత నొందు వంధ్యయుం, తానసిద్ధి సమ్మదంబు నొందు. 417

భగవన్నామనిర్వచనప్రకారము

వ. మఱియు నెవ్విధంబుమనోరథంబు లైనను సఫలంబు లగు ననిన విని జనమేజయుండు గూఢంబు లగువిష్ణునామంబు లనిర్వచనంబులు వినవలతు వివరింపవే యనుటయు వైశంపాయనుం డమ్మహీనాయకునితో నర్జునుం డడుగం గృష్ణుండు వివరించిన నిజనామంబుల నిరుక్తితెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపు మప్పార్థుని బోధించుట్కై యద్దేవుం డి ట్లనియె. 418

తే. నరుఁడు నారాయణుండు ననంగఁ బరఁగు, నిత్యపురుషులు నీవును నేనుఁ జుమ్ము
భువనహిత మాచరింపఁగాఁ బూని వేడ్క, వచ్చి [1]యిమ్మహిఁ బుట్టినవార మనఘ.

వ. గూఢంబు లగుమదీయాభిధానంబులయర్థంబులు దేటపఱిచెద నాకర్ణింపుము. 420

క. నారము లనఁగా జలముల, పే రయనం బనఁగ నెలవు ప్రీతిగ నాకున్
నారము లయనం బగుటను, నారాయణుఁ డండ్రు జనులు నన్నుఁ గిరీటీ. 421

క. వసియింతు నే జగముల, న్వసియించున్ జగము లెల్ల నాయం దిమ్మై
పొసఁగి వెలుంగుచు నుంటను, నసదృశగుణ వాసుదేవుఁ [2]డనఁగఁ బరఁగుదున్. 422

క. వ్యాపించి రోదసీకుహ, రాపూర్ణత్వమున నునికి నధికక్రమణ
శ్రీపొలుపున విష్ణుం డను, దీపితనామంబునను [3]బ్రతీతుఁడ నగుదున్. 423

తే. దమమునాఁగలయుత్తమధర్మ మెడఁద, నలవఱిచి నన్నుఁ గామించునార్యజనము
దివియు భువియు నానడుమన తేజరిల్లు, నట్టు లగుట దామోదరుఁ డండ్రు నన్ను.

ఆ. అన్నమును జలంబు నమృతంబు వేదంబుఁ, బృశ్ని యనఁగ నొప్పు పేరఁ బరఁగు
నది మదీయగర్భ మగుట విద్వజ్జను, లనఘ పృశ్నిగర్భుఁ డండ్రు నన్ను. 425

క. ఇనరశ్ములుఁ జంద్రాంశులు, ననలశిఖలు, గేశసంచయము నాకుం గా

1. యిమ్మెయిఁ. 2. డందురు నన్నున్. 3. బ్రదీప్తుఁడ నగుదున్.

పునఁ గేశవాభిధానం, గొనియాడుదురు ననుఁ బ్రబుద్ధజనంబుల్. 426

క. క్షత్త్రము బ్రహ్మము నై లో,కత్త్రాణన మాచరింపఁ గావలసి పృథా
పుత్త్రా యగ్నీషోములు, చిత్త్రస్థితి వెలుఁగుదురు ప్రసిద్ధాకృతులన్. 427

వ. అని చెప్పి బ్రహ్మక్షత్త్రపదంబులు విప్రరాజనిర్దేశంబు లగుట దేటపడం బలికి విప్రులరాజులమహానుభావంబులు విలసిల్లినయెడలు నివర్ణనంబులుగా నిరూపించి యుపన్యసించి యవియెల్ల నగ్నీషోమమాహాత్మ్యంబు గావు లెఱింగించి. 428

తే. బోధనస్థాపనంబులు బుధవరేణ్య, యగ్నియును సోముఁడును జేసి యఖిలజగము
నఖిలహర్షముఁ బొందింతు రవ్యయప్ర,వర్తనత్వంబు దమయందు వఱలుచుండ.

క. అనఘా యగ్నీషోముల, ననుఁ గా భావింప జగమునకు నెపుడు హితం
బొనరింతుఁ దత్సుకృతములఁ, బొనరినమద్భవ్యనామముల వివరింతున్. 430

ఆ. పరమవరద లోకభావ నేశ్వర హృషీ
కేశ నామకము లహీనచిత్త
యనియు మఱియు నిట్టు లను యాగములభాగ
మాహరింతుఁ గాన హరియు నండ్రు. 431

సీ. గోవనమహి యది గుహలోనఁ బడకుండఁ జెందియెత్తుటను గోవిందుఁ డనియు
[1]పీతంపురోమంబుచేత నొప్పార నావిష్టుం డగుట శిపివిష్టుఁ డనియుఁ
గర్షణక్రియ భూమిఁ గావింతుఁ జాయయుఁ గృష్ణంబు గావునఁ గృష్ణుఁ డనియు
నలవడ సదసద్ద్వయంబును నాయందు సమవేత మై యున్కి సత్యుఁ డనియుఁ

తే. దాత్త్వికం బైన నాకు జాతత్వవికృతి, లేమి నజుఁ డనియును నది లేకపోయి
నపుడు తదనంతరక్షయ మందకునికి, బుధు లధోక్షజుఁ డనియుఁ జెప్పుదురు నన్ను.

క. సత్త్వముననుండి తొలఁగమి, సత్త్వము నాచేతఁ జేసి సత్త్వఁ బొరయుటఁ
సత్త్వమయజన్ముఁ డగుటను, సాత్త్వతుఁ డనునామ మయ్యె జనవర నాకున్. 433

తే. చ్యుతము లేకున్కిఁ జేసి యచ్యుతుఁడ వాత
ముఖ్యధాతుత్రయాకారమున శరీర
ధారకుండ నై యున్కిఁ ద్రిధాతువును న
నంగఁ బరఁగుదు మునివచనంబులందు. 434

క. ఘృత మర్చిస్సంపద యగు, ఘృతార్చిరభిధాన మొందెఁ గ్రీడి వృషము వి
శ్రుతధర్మము ధర్మమయ, స్థితికతమున వృషుఁ డనం బ్రసిద్ధి వహింతున్. 435

తే. ఆదిమధ్యాంతములు నాకు నరయ లేమి,నై యనాది యమధ్యుఁ డనంతుఁ డనఁగఁ
జెల్లుపేళ్లు శుచులు నాచెవులకింపు, లగుట మునులు శుచిశ్రవుఁ డండ్రు నన్ను.

ఆ. ఒక్కశృంగమునన యుర్వి యెత్తితి వరా,హావతారలీల యతిశయిల్ల
నట్టు లగుటఁ జేసి యార్యజనప్రియ, నాకు నేకశృంగనామ మయ్యె. 437

1. పీతలోమంబుల చేత.

క. వినుత మగులోక రచన,మున నన్ను విరించుఁ డండ్రు బుధనుత [1]రవియం
దనుపాధికవిద్యాస్థితి, సునికిం గపిలాభిధాన ముల్లసిత మగున్. 438

క. విను యోగంబు హిరణ్యం, బనఁ బరఁగును యోగగర్భుఁ డగుటను విద్వ
జ్జనములు హిరణ్యగర్భుం, డని ననుఁ గొనియాడుదురు మహాగుణశాలీ. 439

తే. నరుఁడు నారాయణుండు ననంగ లోక, రక్షణార్థంబు గాఁగ ధర్మమున కేను
బుట్టినాఁడఁ గావునఁ బాండుభూపతనయ, నాకు ధర్మజుఁ డనియెడునామమయ్యె.

వ. ఇట్లు పుట్టి గంధమాదనంబున నేను దపంబు సేయుచుండ నక్కాలంబునఁ గాలాంతకుండు దక్షునియజ్ఞంబున కలిగిన నవి భీతిం బఱతెంచి నాయురస్స్థలంబు నొందిన మదీయకేశంబులు ముంజనిభంబు లగుటంజేసి ముంజకేశుం డనుపేరు గలిగె నారుద్రుండు రౌద్రాకారంబున నయ్యజ్ఞంబు వెనుకొని నాపయిం గవిసిన నొక్కయిషీక పరశురూపంబుగా నభిమంత్రించి యితనిపయిం బ్రయోగించిన నతండు దాని [2]ఖండితధారంబు సేయుటంజేసి ఖండపరశు వనునభిధానంబునుం గలిగె ననుటయు. 441

క. విని పార్థుఁ డిట్లు గలిగిన, యనియం దారుద్రునకొ జయము నీకో క
ల్గెను దానితెఱం గేర్పడ,వినఁ గౌతుక మొలసెఁ జెప్పవే విశ్వాత్మా. 442

శివకేశవుల పరస్పరకోపప్రసాదములవిధము

వ. అనిన విష్ణుం డర్జునున కిట్లనియె. 443

సీ. రుద్రనారాయణరూపప్రవర్తిత మూర్తిద్వయము రణమునకుఁ జొచ్చి
పరమసంరంభంబు వాటింప నుద్వేజితములయ్యె నఖిలభూతములు శ్రుతులు
మునులకుఁ దోఁపవయనలంబులాహుతుల్ గొనవయ్యెఁ బగిలె దిక్కులు నభంబు
ధరణి వడంకె భూధరములు దర్దిరం దిరిగె దేవతలకు దిగులు పొచ్చె

తే. [3]నాననము పల్లటిల్లంగ నజుఁడు గలఁగె, నిట్టు లెందును సంక్షోభ మెసక మెసఁగ
నావిధాత మునీంద్రులు దేవతలును, దన్ను వేష్టింప వచ్చె సత్వరము గాఁగ.

వ. వచ్చి రుద్రునకుం బ్రణమిల్లి సంప్రార్థనంబు దోఁప నిట్లనియె. 445

క. శివుఁడవు నీవు జగములకు, శివ మొనరింపంగ వలదె చేయుము క్రోధ
ప్రవిహతి విష్ణుం డనఁగా, శివుఁ డన నొకఁడౌట దివ్యచిత్తము లెఱుఁగున్. 446

తే. నిగమవేద్య మద్వంద్వంబు నిర్గుణంబ,మూర్త మనియెడుతత్త్వంబు మూర్తిభేద
కలనమున లోకమున ద్విధాకారి యయ్యెఁ,గాక హరి యన నీవనఁ గలదె వేఱు.

వ. అని బోధించి వెండియు. 448

క. నరనారాయణు లనఁగాఁ, బురహర జగదాది నైనపురుషులు మనము
బరికింపఁ దన్మయత్వ,స్ఫురితులము ప్రపన్నదివ్యబుద్ధిం గనుమా. 449

ఆ. [4]తెలుపు మితని ననుచుఁ దేటి కోపంబు వో,విడిచి నన్నుఁ గెలిచె మృడుఁడు పార్థ

---

1. కపియం. 2. ఖండీభూతంబు. 3. నాసనము. 4. తెలపు.........నన్నుఁ దెలిపె.

యేను నతనితోడ ని ట్లంటి మృదుసత్య, [1]పథ్యమునిమనోజ్ఞభంగికముగ. 450

క. నిను నెవ్వఁ డెఱిఁగె నాతఁడు, నను నెఱిఁగినవాఁడ నిన్ను నమ్మిగ సేవిం
[2]చిన నదియ నన్నుఁ గొల్చుట, [3]యనువాదిత లేదు భేద మరయఁగ మనకున్.

క. శ్రీవత్సము శూలాంకిత, మై వెలయుం గాక యిప్పు డావిగ నాకున్
నీవును మత్పాణ్యంకో,ద్భావన శ్రీకంఠుఁ డనఁగఁ బరఁగుము శర్వా. 452

వ. అని ఇవ్విధంబున. 453

క. ఇతరేతరమతిసంభా,వితలక్షణకలన మొంది వృషవాహనుతో
నతనిర్మలసఖ్యము సేసితి బ్రహ్మాదులును సంతసిల్లిరి విజయా. 454

వ. మదీయనామనిర్వచనంబులును రుద్రునితోడిరణంబున నైనజయంబు తెఱంగును
నీ కెఱింగించితి. 455

క. నానారూపంబుల ని, ట్లేను బ్రవర్తింతు జగము లిన్నింటను నీ
శానుఁడు నభవుఁడు నమృతుఁడు, నైనశివుని నీవు గొలువు మర్జున యెపుడున్.

తే. ఏను రక్షింప జయము నీ కెసక మెసఁగె, సమరమున శూలపాణి యై శత్రుకోటి
నీదుమునుమున వధియించునిరుపమాన,తేజు రుద్రుఁగా నెఱుఁగుము ధీరచిత్త.

వ. అనియె నని చెప్పిన విని జనమేజయుండు. 458

క. అరుదే సర్వేశ్వరుఁ డగు, హరితోడుగ జయము గొనుట యర్జునునకు న
ప్పురుషోత్తముబాంధవు లై, పరఁగిరి పెఱవినుతు లేల పాండుసుతులకున్. 459

వ. అని పలికి యి ట్లనియె. 460

క. నారదుఁడు పరమపురుషుని, కారుణ్యము వడసి వచ్చి కృష్ణుల నరునిన్
నారాయణునిం గాంచుట, సారమతిం జెప్పి తీవు సంయమివర్యా. 461

నరనారాయణనారదసల్లాపప్రకారము

వ. తదీయసల్లాపవిశేషంబులు విన వలతుం జెప్పు మనిన నప్పుడమిఱేనికి వైశంపా
యనుం డి ట్లనియె. 462

క. నారదుఁడు వచ్చి నరునిన్, నారాయణుఁ గాంచి భక్తి నమ్రుం డైనన్
వా రతనికి నాతిథ్యము, గారవమున నడపి యడుగఁ గా వారలతోన్. 463

వ. అద్దేవముని యి ట్లనియె. 464

క. శ్వేతద్వీపంబున భవ,దాతతకృపఁ గానఁ బోలె నచ్యుతుఁ దద్రూ
పాతిశయము మీచందమ, యాతనికడఁ గంటి మిమ్ము నద్భుత మెసఁగన్. 465

క. శ్వేతులు నింద్రియవర్జిత, చేతస్కులు నైననరులఁ జెలువుగ [4]మానో
పేతులఁ గంటి నచట వా, రాతేజోమూర్తికిని దయాపాత్రంబుల్. 466

వ. అద్దేవుండు వత్సలుం డయి వారలతోడం గూడి విహరించు చుండు నామీఁదం
గృపసేసి క్షేత్రజ్ఞప్రకారంబు సకలంబును దేటపడ ననుగ్రహించి యాగామి

1. పదము నురుమనోజ్ఞ. 2. చినయతఁడు. 3. యనుపాధిత; యనువాసిగ. 4. మాని,వ్రాతులఁ.

నిజప్రాదుర్భావంబుల తెఱం గెల్ల నెఱింగించె శ్వేతద్వీపం బనునది శాంతిస్వరూపం బందు సూర్యసోమాంశువ్యాప్తియు వాయుసంచారంబును లే దాలోకనాథునకు నేకాంతికజనంబులం గడచిన ప్రియులు లేకునికి యెఱింగి యేకాంతినై యుండితి నవ్విభుండు వీడుకొలుప మీకడకు వచ్చితి నిచ్చట మీకుం గారుణ్యభాజనంబ నై యుండెద ననుటయు వార లతని కి ట్లనిరి. 467

తే. వడసి తద్దేవుఁ గానఁ దద్భాషణములు, వింటి వీవు ధన్యుండవు గంటి మేము
నచట నీయున్న తెఱఁ గెల్ల నిచట నునికి, మేల కాక యుండుము పరమేష్ఠితనయ.

క. దైవముఁ బిత్ర్యంబును ద, ద్దేవసమారాధనంబు దెల్లము శ్రుతిసం
భావిత మది తత్పరతఁ, నీ వేకాంతి వయి నిలుచు నిర్మలహృదయా. 469

ఆ. అనిన సంతసిల్లి యద్దేవముని వేయు, దివ్యవత్సరములు భవ్యతపము
నియతి నాచరించెఁ బ్రియమున వారు ద, న్నాదరింపఁ గాఁ దదాశ్రమమున. 470

వ. అ ట్లేకాంతి యై తపంబు సేసి యత్యంతశాంతి నొంది నారదుండు నరనారాయణుల వీడ్కొని హిమవన్నగంబునకుం జని తన[1]యాశ్రమంబునందు బృందారకాది విశిష్టపూజితుం డై యుండె నని చెప్పిన విని సుప్రీతుం డైన జనమేజయుతో వెండియు వైశంపాయనుం డి ట్లనియె. 471

ఉ. పాండవవంశవర్య పటుపాపవినాశని యైనయిక్కథఁ
నిండుమనంబుతో వినుట నీవు కృతార్థుఁడ వైతి శాశ్వతా
ఖండసుఖాత్ము విష్ణు నధికస్థిరభక్తి సమాశ్రయింపు నీ
కొండొకఁ డేల యిమ్మెయి మహోన్నతిఁ జేయు జగత్త్రయంబునన్. 472

క. లే వుభయలోకములు హరి, పై విద్వేషంబు గలుగు పాపాత్ములకున్
భూవర యట్టిజనుల పితృ, దేవతలకు నరక మగుటఁ దెలుపును శ్రుతులున్. 473

క. హరి యాత్మ యెల్లవారికి, నరవర తనయాత్మపై మనంబున దృఢత
త్పరభావము లేనికుజనుఁ, బొరయవె యాపదలు వేఱ బోధన మేలా. 474

క. మునివరుఁడు గంధవతినం, దనుండు నాగురుఁడు కరుణ దళుకొత్తఁగఁ జె
ప్పినవాక్యంబులయర్థము, లనఘా యివి నీవు వీని నలవఱుపు మదిన్. 475

శా. విద్వన్మోదవిధాయి నిర్మలవచోవిస్ఫూర్తివిఖ్యాతుఁ గృ
ష్ణద్వైపాయను నీ వెఱుంగుము విభుఁ నారాయణుం గా విప
శ్చిద్వంద్యుం బగుభారతాధ్యయనముం జేయుంగ శక్తుండు ధ
ర్మాద్వైతుండు సరోజలోచనుఁడ కా కన్యుండు తద్వాచ్యుఁడే. 476

క. బహువిధధర్మంబులు లో, కహితంబుగ నిట్లు సెప్పఁగా నిర్మలతా
మహనీయధిషణుఁ డగున, మ్మహాత్మునక [2]తీరుఁ గురుసమాజవరేణ్యా. 477

---

1. యోగాశ్రమంబు. 2. చెల్లు.

హయగ్రీవదేవమాహాత్మ్యాభివర్ణనము

వ. అనిన విని సవిశేషసమ్మదుం డై జనమేజయుండు వైశంపాయనుతో హయశిరో
భాసితుం డగువిష్ణుండు వేదకు సన్నిహితుం డయ్యె నని చెప్పితి నప్పురుషోత్త
ముం డప్పు డేమిటికై యామూర్తివహించె న త్తెఱం గెఱింగింపు మని యడిగిన
నమ్ముని యమ్మనుజపతి కి ట్లనియె. 478

సీ. ప్రళయకాలంబున జలముల విష్ణుండు యోగనిద్రారతి నొంది మేలు
కాంచి లోకంబులు గావింపఁ దలఁప నహంకార మెసఁగె బ్రహ్మాభిధాన
కలిత మై తన్నాభికమలంబునం దిట్లు జనియించి యాబ్రహ్మ సకలసృష్టి
కాదిభూతములుగ వేదముల్ నాలుగు గలిగించె నప్పు డక్కమలనాభు

ఆ. నందు ముసలయించినట్టిగుణంబులు,మూఁటఁ దొలుత సత్త్వమునకుఁ దోఁపు
కలిమి [1]దాన నుండెఁ గమలోద్భవుఁడు రజ, స్తమము లసుర లయ్యె ధరణినాథ.

క. [2]విను కైటభుండు నా మధు, వనఁ బేర్చినయద్దురాత్ము లవ్వేదములం
గొని వేగ చని రసాతల,మున వైచిరి గాఢబంధములు సేసి నృపా. 480

వ. దాన నవ్వేధ విహ్వలించి. 481

క. లావును దృష్టియు గతియును, నావేదచయంబ నాకు నవి యడఁగిన నే
నేవిధి సృజింతు లోకము, లేవాఁ డీయెడకు దలఁగు నిం కెట్లొకో. 482

వ. అని పలవించి. 483

ఆ. విష్ణు బహువిధముల వినుతింప నజ్జల, శాయి హయశిరంబు సకలవర్ణ
భాసురంబు నైనపరమాద్భుతంపురూ,పంబు దాల్చి వేదపరత నొంది. 484

క. పాతాళమునకుఁ జని యం, దాతత మై ప్రణవరూప మగునాదం బు
ద్ద్యోతితము సేసె నది యా, దైతేయులు విని పటుప్రతాపం బెసఁగన్. 485

క. ఆనాదము దెసకుం జన, దానవరిపుఁ డొందువలనఁ దా నరిగి తదీ
యానూనబంధపీడిత, లైన శ్రుతులు విడిచి తెచ్చి యజునకు నిచ్చెన్. 486

తే. ఇచ్చియెప్పటియట్ల యహీంద్రతల్ప,శయనుఁ డై యుండె నట తమచనినచోట
నెవ్వరినిగానకాదైత్యు లెచట శ్రుతులు,దారు మును వెట్టి రందు సత్వరముగాఁగ.

ఆ. అరిగి యచట వాని నరసి కానక రభ,సమునఁ గలయఁ దిరిగి శార్ఙ్గిఁ గాంచి
యుద్ధమునకుఁ బిల్వ నద్ధరణీధరుం, డడరి సమయఁ జూచె నసురయుగము. 488

వ. ఇట్లు విష్టరశ్రవుండు సృష్టికార్యంబు నిర్విఘ్నంబుఁ జేసిన విధాత యప్పని సునీ
తంబు సేసె నాఁటనుండియు హయశిరోమహితయగునమ్మూర్తి దక్కినమూర్తుల
కంటె నెక్కుడయ్యె నాజగత్కర్తను వేదంబులు నాశ్రయించి యుండు నని
చెప్పి వెండియు. 489

క. హరిసత్త్వాదిగుణంబులఁ, బొరిఁబొరిఁ గలిగింపఁ బెంపఁ బొలియింపఁగ భూ

1. దాననుండి కమలో°. 2. విను కైటభుండు మధువును, ననఁ బేర్చిన.

వర యవి యెక్కువఁ దక్కువఁ, బొరయుచుఁ బరివర్తనంబుఁ బొందుచు నుండున్.

క. గుణవంతుఁడు గుణరహితుఁడు, గుణకల్పనతత్పరుండు గుణనాశనసై
పుణశాలి గుణనిబద్ధుఁడు, గుణమోక్షణకరుఁడు శార్ఙ్గి కురుకులముఖ్యా. 491

క. విను నారాయణపరములు, జననాయక వేదములును యజ్ఞంబులుఁ ద
క్కినపుణ్యసమారంభము, లును రసముఖగోచరంబులును భూతములున్. 492

వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనుతో నేకాంతికజనులు లోకోత్తరు లని చెప్పి తదైకాంతికత్వం బెట్టిది యెఱింగింపవే యనుటయు నతం డతని కి ట్లనియె. 493

ఆ. సాంఖ్యయోగపరమసారభూతం బిది, మున్ను వింటి యుద్ధమునకుఁ జొరక
కరుణ నార్జునుఁ డైనగాండీవి బోధింపఁ, గృష్ణు చెప్పినట్టి గీతలందు. 494

వైశంపాయనుఁడు జనమేజయున కేకాంతికధర్మ మెఱింగించుట

క. నిర్మల మగు నేకాంతిక, ధర్మము నారాయణోదితం బై క్రియలం
గర్మఠుఁ డగు బ్రహ్మమతిని, ధార్మికవర యొలసె నతఁడు దయ సిగురొత్తన్. 495

క. దక్షునకు నెఱింగించిన, దక్షుఁడు బోధించెఁ దనదు దౌహిత్రు జగ
చ్చక్షుని నాసవిత్రుండు మ,నుక్షితిపతి కిచ్చె నవ్వినుతధర్మంబున్. 496

క. మను విక్ష్వాకున కొసఁగె న,తనివలనఁ దదీయయోగ్యతాకలితులు స
జ్జనములు వడసి రనేకులు, విను నారాయణునిచేత విని నారదుఁడున్. 497

క. తగియెడుశిష్యుల కొసఁగెను, జగతీశ్వర యిట్టు లది ప్రశస్తం బై యి
జ్జగములను గలిగె విను మ, య్యగాధధర్మంబు దుష్కృతాప్రాప్య మగున్. 493

క. దాని కహింసయ మూలము, దానన హరి ప్రీతుఁ డగు నతం డన ధరణీ
జానీ క్షేత్రజ్ఞుం డనఁ, గా నొక్కఁడ యగుట దెలియఁగా వలయుఁ గడున్.

క. ఏకద్విత్రిచతుర్వ్యూ, హాకారతఁ దోఁచు చుండు హరి భక్తజనా
లోకమున వాసుదేవా, ద్యేకగప్రాప్తముగఁ దత్తదుచితస్ఫూర్తిన్. 500

తే. వాసుదేవుండు ప్రథమంబు వసుమతీశ
మౌళి సంకర్షణుండుఁ బ్రద్యుమ్నుఁడును ద్వి
తీయకంబుఁ దృతీయంబుఁ దెల్ల మచ్చు
తుర్థ మనిరుద్ధుఁ డిట్లు చతుర్విధములు. 501

క. ఈనెలవులఁ దోఁచును హరి, దా నొక్కఁడ యింద్రియప్రతతి కందం దే
శానూనభక్తి గగపడు, దానికిఁ దపమును శమంబు దమమును వలయున్. 502

క. శాంతిపరినిష్ఠునకు నే,కాంతికధర్మంబు గరతలామలక మగుం
జింతాతంతుత్రుటనా, త్యంతవిదగ్ధంబు సూవె యది మనుజేంద్రా. 503

క. అనిన నతఁ డిట్టిధర్మము, గొనియాడక వ్రతము లొండు గోరి నడపఁగాఁ
బని యేమి యెఱింగింపుము, జనములచందంబు నాకు సంయమివర్యా. 504

క. అని యడిగిన వైశంపా,యనుఁ డతనికి నిట్టు లనియె నది గల దధిపా
వినుము సాత్త్వికమును రాజస,మును దామసమును వికారములు మానసముల్.

తే. వికృతులందును సత్త్వస్థవిధము మేలు,దాన హరిఁ బొంతవచ్చు నతండు నడపుఁ
దత్ప్రకారులకుశలంపుఁదంత్ర మెల్ల, వార లేకాంతికులు పెఱవారి వినుము.

క. కలగొన రాజసతామస,ము లయినభావములు వికృతిఁ బొందింపఁగ మ
ర్త్యుల కేకాంతికవృత్తిని, నెలకొనఁగా నెట్లు వచ్చు నిర్మలధిషణా. 507

క. వారికిఁ బ్రవృత్తిలక్షణ, తారూఢం బైనధర్మ మలవడు హరికిం
గారుణ్యపాత్రములు గా, రారయ వా రన్యపథసమాశ్రితు లగుటన్. 503

క. ఏకాంతిజనంబులు సు,శ్లోకుం డగుహరిమనంబులో నుండుదు రా
లోకింప వారి కతనికి, నేకత్వము గలదు దెల్ల మిది వేదములన్. 509

క. ఈతెరువు మద్గురుఁడు సం, ప్రీతిని దయ నన్ను నాదరించుచుఁ జెప్పెం
జేతశ్శుద్ధికలనమెయి, వీతదురిత మైనభంగి విన్నది యధిపా. 510

క. చాలిన నీవును హరి ని, ట్లాలోకింపుము నిరంతరానందశ్రీ
శాలి వగు దనిన నాభూ,పాలోత్తముఁ డాతపస్విపతి కి ట్లనియెన్. 511

తే. వేదములు సాంఖ్యమును యోగవిధియుఁ బాశు
పతముఁ బాంచరాత్రంబు నా బహువిధములఁ
జెల్లుబోధసాధనముల కెల్ల నిష్ఠ
యొక్కటియొ యివి భిన్నసిద్ధాంతములొ. 512

వ. నా కెఱింగింపవే వీనికిం బ్రవర్తకు లెవ్వరు వారలం జెప్పు మని యడిగిన జనమే
జయునకు వైశంపాయనుండు. 513

ఉ. ద్వీపమునం బ్రబోధపరిదీప్తుని వేదనిధానమూర్తి జగ
ద్వ్యాపకతేజు గంధవతియందుఁ బరాశరసంయమీశ్వరుం
డేపురుషోత్తముం [1]బడసి యీడ్యతమోన్నతి నొందె లోకశ
తాపహరు భారతాధ్యయనకారకుఁ గొల్చెద నమ్మహాత్మునిన్. 514

వ. అనుచుం గృష్ణద్వైపాయనధ్యానపరాయణుం డగుచుం బలికి యాభూవిభున
కభిముఖుం డై. 515

క. విను మీతంత్రంబుల కెల్లను నరయఁ బరాయణం బలఘుతరసంవి
త్తనుఁ డగునారాయణుఁ[2]డ య,తని బొందఁగ ఋజువులగుపథము లివి యధిపా.

వ. వేదంబులకుం బ్రవర్తకుండు నారాయణనందనుం డపాంతరతముం డనుపేరం
బ్రసిద్ధుం డగువేదవ్యాసుండు సాంఖ్యంబునకుం గపిలుండును యోగంబునకు
హిరణ్యగర్భుండును బాశుపతంబునకు శివుండును బాంచరాత్రంబునకు విష్ణుం
డును బ్రవర్తకులు పాంచరాత్రంబు వైష్ణవంబనం బరఁగు ననిన విని యజ్జనపతి

1. బడసె నీడ్యతమోన్నతి నొప్పులోక. 2. డా,తని బొందఁగ.

యమ్మునిపతితో వేదవ్యాసుండు పరాశరపుత్త్రుం డని చెప్పి తప్పరమమునికి
నారాయణనందనత్వం బెట్లు వచ్చె ననుటయు నతం డతని కి ట్లనియె. 517

సీ. హిమవన్నగంబుపాదమున మహాభారతం బొనర్చి పరిశ్రమంబు దోఁప
భావించి శిష్యులు గావించుపరిచర్యఁ దద్వేదనపరత్వమున నొంది
వారికి వేదార్థభారతార్థంబులు సాత్యవతేయుండు సదయబుద్ధి
నెఱిఁగించు చున్నట్టియెడ నేను లోనుగాఁ గొందఱు తత్పావనంబు

తే. భక్తిఁ జేసి నారాయణప్రభువుఁ డంఘ్రు, నిన్నుఁ గృపఁ జెప్పవే మాకు నిర్మలాత్మ
యత్తెఱం గని యడిగిన నమ్మహాను,భావుఁ డత్యంతకరుణార్ద్రభావుఁ డగుచు. 518

వ. మాతో ని ట్లనియె. 519

వేదవ్యాసునకు నారాయణనందనత్వంబు గలిగినప్రకారము

సీ. ఆదికాలమునఁ బ్రజాభిసర్గమునకు నారాయణుండు నిజనాభిపద్మ
మున బ్రహ్మఁ గల్పింప భూతసంఘమ్ముల నెల్ల నాతఁడు సృజియించె నతని
ముఖమున బహువేదములు ప్రసరింపఁగఁ జేసి వానికి మేలు సేఁత బుద్ధిఁ
దలఁచి యవ్విష్ణుండు నలఘుబోధుని నపాంతరతముం డనియెడుతనయుఁ జిత్త

తే. మునను గల్పించి యతిభక్తి మ్రొక్కి నిలిచి
యున్న యక్కుమారుని శ్రుతు లన్నియును దృ
ఢావధానుండ వై విని నీవు వాని
నంచితవ్యాస మొందింపు మనియెఁ బ్రీతి. 520

ఆ. అనిన నట్లకాక యని యయ్యపాంతర, తముఁడు వేదభేదనము నొనర్చె
దాని కవ్విభుండు దద్దయుఁ బ్రీతుఁ డై, వత్సలత్వగౌరవం బెలర్ప. 521

క. వేదవ్యాసుఁడ వమ్మని, యాదరమునఁ బిలిచి నాకు నాత్మజుఁ డై సం
పాదించువాఁడ వధికా, హ్లాదము మన్వంతరంబు లన్నిటియందున్. 522

క. అని యానతిచ్చి మఱియును, జననంబులు నీకుఁ గల్గు సంయమిమాన్యా
యనియుఁ బలికి వెండియు ని, ట్లనియెను విష్ణుండు పేర్చునర్మిలితోడన్. 523

క. నాచరితంబులుఁ ద్రైలో, క్యాచరణంబులును ధర్మ మఖిలంబు మదిం
జూచి త్రికాలజ్ఞత్వస,మాచీనత వెలయుమునులు మేటి యనంగన్. 524

క. ఉత్తరకాలంబున లో,కోత్తరుఁడు వసిష్ఠపౌత్త్రుఁ డుదితజ్ఞానో
దాత్తుఁడు పరాశరుం డను, నుత్తమసంయమికిఁ బుట్టు దుర్జ్వలతేజా. 525

క. నీవలనను గలిగి కురు, క్ష్మావలయం బేలునట్టిజనపతు లన్యో
న్యావిష్టరోషు లై రణ, నేవనమునఁ గులము తఱచు నెఱుతురు వత్సా. 526

తే. కాలములకీడుకతమునఁ గలఁగఁబడిన, వేదముల నీవు నాఁడును విమలబుద్ధి
నంచితవ్యాస మొందించి యఖిలదివిజ,మునిగణముల కొనర్తుసమ్మోదమనఘ. 527

తే. ధర్మసందేహములు నీవు నిర్మలంపు, వాక్యములఁ బాపి జగములవార లెల్ల

నఖిలసంశయచ్ఛేత్తపుణ్యాత్మకుండు, లోకహితవాణి యనఁగ సుశ్లోకుఁ డగుదు.

క. రాగిత్వము విడువదు నిను, రాగవిదూరుఁ డగుసుతుఁడు ప్రభవించును నీ
కాగమవిధానబుద్ధియు, యోగము సాంఖ్యంబు మది సముదితంబు లగున్. 529

వ. అని నిర్దేశించి నీవు నిజేచ్ఛం బ్రవర్తింపు మని పలికి యద్దేవుం డంతర్హితుం
డయ్యె నిది మదీయనారాయణసంభవత్వంబు తెఱం గేను యమనియమనిరూఢి
నిర్మలతపః[1]కలనంబు చిరకాలం బాచరించి యప్పురుషోత్తముకారుణ్యంబు
నామీఁద నంతకంతకు నెక్కు డగునట్లు సేసితి నని మద్గురుండును త్రికాల
వేదియు నగువేదవ్యాసుండు సెప్పె నని చెప్పి వైశంపాయనుండు జనమేజ
యునితో వెండియు నిట్లనియె. 530

సీ. అట్లు ధర్మజుండు నారాయణనారదసంవాదకథ విన్నసమయమునను
నారదుఁ డచ్యుతుకారుణ్య మమ్మెయిఁ బడసి క్రమ్మఱ వచ్చి బదరికాశ్ర
మమున నారాయణు మన్ననతోడిసంభాషణంబును గాంచి పరమతపము
దాఁ జేత యెఱిఁగించి తదనంతరంబ యయ్యమరమునీంద్రుఁ డే మడిగినట్లు

ఆ. యడుగ ధర్మనందనాదులుఁ గృష్ణుండు, వినఁగ మద్గురుం డతనికిఁ జెప్పె
సురలు మోక్షధర్మపరులు గా కధ్వరా, యత్తచిత్తు లైనయత్తెఱంగు. 531

వ. ఇట్లు సెప్పి. 532

క. వేదవ్యాసుఁడు సుముఖత, నాద్వైతమునికిఁ జెప్పె హయశిరుఁ డగుదా
మోదరునిదివ్యలీల స, మాదరమున ధర్మనందనాదులు వినఁగన్. 533

వ. అని చెప్పి వెండియు. 534

క. నిజనామనిర్వచనములు, విజయుం డడుగంగ నెల్లవియు నెఱిఁగించెం
ద్రిజగద్భజనీయపదాం, బుజుఁ డగుకృష్ణుండు భరితపుణ్యచరిత్రా. 535

వ. ఇట్లగుట మున్నెఱింగించితి. 536

క. వేదాదు లైనపథము ల, భేదప్రాప్యంబు లగుట ప్రియ మెసఁగఁగ న
వ్వేదవ్యాసుఁడు సెప్పె స, మాదరమునఁ బార్థుఁ డడుగ నంపలు వినఁగన్. 537

క. ఏకాంతికధర్మము సు, శ్లోకుం డగునాతఁ డడుగ లోకోత్తర యా
లోకారాధ్యుఁడు సెప్పె ద, యాకరమతి కృష్ణధర్మజాదులు వినఁగన్. 538

క. దైవవశంబున నేఁడును, నీ వడుగఁగ నింతవట్టు నిస్సందేహం
బై వఱలఁగ నేఁ జెప్పితిఁ, బావన మిది యసదృశంబు పౌరవముఖ్యా. 539

వ. అని పలికి నారాయణనారద[2]సంవాదాదికం బైనయవ్వాఙ్మయం బంతయుం
చెర్కొని. 540

క. నారాయణీయ మగునీ, సారాఖ్యానంబు వినిన, జదివిన సంప
త్తారోగ్యాయుస్సన్నతు, లేరికి నైనం గురుక్షితీశ్వర కలుగున్. 541

---

1. కరణంబు. 2. సంవాదం బైన; సంవాదితం బైన.

వ. అనిన విని యత్యంతాహ్లాదభరితాంతఃకరణుం డయి నయ్యమరవేంద్రుతో న
మ్మునీంద్రుం డిట్లను నిట్లు సకలలోకసంభావనీయసత్కథ లాకర్ణించి సముదీర్ణ
సంప్రీతుం డగునప్పాండవాగ్రజుండు. 542

తే. అమరతటినీసుతున కిట్టు లనియె రాజధర్మ ముఖ్యంబు లగుసర్వధర్మములను
దాత్తకృప నెఱిఁగించి తత్యుత్తమంపు, ధర్మ మెయ్యది చెప్పుము ధర్మనిత్య. 543

వ. అనుటయు నాదేవవ్రతుం డన్నరదేవోత్తమున కిట్లనియె. 544

చ. అరయఁగ ధర్మతంత్రములయందు నిరర్థము లేదొకండు నె
వ్వరిమది యెందు వ్రాలెఁ దగ వారలు దానిన పూని యాచరిం
తు రదియ వారి కిష్టఫల[1]దోహనకార్య మొనర్చు నెల్లెడం
బురుషులఁ జూడ మే తమకుఁ బోలినధర్మముల౯ వెలుంగఁగన్. 545

ఇంద్రునకు నారదుఁడు సెప్పిన భృగునామకవిప్రుని చరిత్రము

వ. అది యట్లుండె నప్రతిహతగతినై చరించుచుండి యొక్కనాఁడు నారదుం డాఖం
డలుపాలికిం జనిన నతం డతనికి సముచితసత్కారంబు లాచరించి సుఖాసీనుం డై
యున్న మమ్మునివరునాననంబునం జూడ్కి నిలిపి నీవు మెలంగునెడ నెద్దియేనియు
నాశ్చర్యంబు గన్నయది గలదే యని యడిగిన నమ్మహాత్ముం డమ్మహేంద్రునకుం
జెప్పినకథ సెప్పెద నది భవత్ప్రశ్నంబున కుత్తరం బైయుండు దాని వినుము
భాగీరథీదక్షిణతీరంబున మహాపద్మం బనియెడుపురవరంబునఁ గులశ్రేష్ఠుం డగు
భృగుం డనువిప్రుండు గలం డప్పురుషవరుండు. 546

సీ. ధర్మనిత్యుండు సత్యవ్రతపరుఁ డహింసాశాలి యింద్రియజయవిభాసి
నిజకర్మతృప్తుండు నిష్కాముఁ డంచిత న్యాయసంప్రాప్తధనముల దేవ
పిత్రతిథిజ్ఞాతి మిత్రకార్యములు నిర్వర్తించు సువినయవంతు లైన
తనయులఁ గన్నాఁడు దన్నెల్ల వారును వినుతింప మన్నాఁడు దనమనమున

తే. నెట్టికృత్యంబు మేలొ యే నెద్ది సేసి
కృతపరాయణధర్మతా స్థితి వహింతు
నొక్కొ యని చింతఁ బొందుచు నుండు నాత్మ
నిష్ఠ యలవాటు కాంక్షించి నృపవరేణ్య. 547

వ. అట్లుండ నొక్కనాఁడు. 548

తే. తనగృహంబున కతిథియుదాత్తుఁ డొక్క, బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చె వచ్చినఁ బరమభక్తి
యుక్తినాతిథ్య మొనరించి యున్నయప్పు, డమ్మహాద్విజుతోడ నిట్లనియె భృగుఁడు.

సీ. అనఘ నీమధురవాక్యంబులఁ జేసి మిత్రత్వంబు వొంది మద్భాగవతము
నీ కెఱింగించెద నీవు నెయ్య మెలర్ప హిత ముపదేశింపు మేను నియతి
నాత్మావలోకన మాచరించెద నని తొడఁగుదు నది యలవడదు నాకు

1. దోహలకార్య.

లోకసామాన్యగుణాకలనంబున బద్ధుండ నగుట నెబ్భంగి నాత్మ

ఆ. నాత్మయందు కని యనామయత్వముఁ బొంది
ఖండరహిత మగుసుఖమున మునిఁగి
యుండువాఁడ భూసురోత్తమ చెప్పవే
యనిన నతని కిట్టు లనియె నతఁడు. 550

క. ఏనును నిట్టుల మోహఘనుఁడ నై యాత్మ గాంచు తెఱఁగొలయుటకుం
బూని పడుదు నెయ్యదియో, కానం దెవు వాశుభప్రకలనంబునకున్. 551

ఉ. కొందఱు బ్రహ్మచర్యమునఁ గొందఱు భవ్యగృహస్థధర్మముం
బొందుటఁ గొంద ఱిద్ధతపమున్ వనభూమిఁ దగం జరించుటం
గొందఱు నిష్క్రియత్వమునఁ గొందఱు యజ్ఞవిధానశాలితం
గొంద ఱనూనదానములఁ గోరి యొనర్తురు నిత్యసౌఖ్యమున్. 552

క. జననీజనకారాధనమున గురుభక్తిని సువృత్తమున శాంతిని దాం
తిని సత్యమున నహింసను, విను కాంతుఁడ మోక్షపదము వేర్వేఱ జనుల్. 553

వ. అట్లు బహువిధంబు లగుధర్మద్వారంబులు గలవు గలిగినకలుచ నెల్లవారికి నాత్మానందం బలవడ నేర్చునే యొకటి యుపదేశించెద నాకర్ణింపుము. 554

తే. నైమిశారణ్యమునయందు గోమతి యనఁ
బరఁగు నుత్తమనది [1]మహాపద్మ మనఁగఁ
గలదు [2]పుణ్యప్రదము దానియలఘు[3]తటత
లంబు నెలవుగా నుండు నాగం బొకండు. 555

క. ఆతీర్థోత్తమమున మాంధాతృఁడు లోనుగ విశిష్టతపముల నిహలో
కాతిశయముఁ బరలోకద్యోతనముం బడసినారు దొల్లి యనేకుల్. 556

వ. అప్పుణ్యక్షేత్రంబున. 557

తే. పద్ముఁ డనఁ బేరియన్నాగపతి యుదాత్తుఁ
డఖిలధర్మజ్ఞుఁ డతులదయాన్వితుండు
సుజనసంభావ్యమానుఁ డస్తోకపుణ్య
నియతనిత్యుఁ డాగంతుకప్రియతముండు. 558

ఉ. ఆతనిఁ గానఁ బొమ్ము ప్రచురాదరణంబున నీదుకోర్కి సం
ప్రీతిగఁ దీర్చు నాగుణగరిష్ఠుఁడు నాపలు కూఁదు మన్న మో
దాతిశయంబు నొంది భృగుఁ డాధరణీసురవర్యుతో మహా
త్మా తెలి వొందె నామనము తావకపావనవాక్యసంపదన్. 559

క. అని పలికి యి ట్లనియె ని, ద్దినశేషము రాత్రియును మదీయనివాసం

---

1. అ.మహాప్రథితి ననఘ. 2. పుణ్యపురము. 3. తరతటంబుతలమున నాగాహ్వయం బొకండు.

బున నిలుపు నిలిచి మత్పా, సనుండవు గావలయు గౌరవశ్రీభరితా. 560

క. అనిన నతఁ డట్లు చేయ న, తనిఁ బూజించుటను మధురతరసల్లాపం
బున ధర్మసత్కథావ, ర్తనమున నక్కాల మతఁ డుదాత్తతఁ గడపెన్. 561

క. వేగిన నామంత్రితుఁ డై, యాగుణనిధి వీడుకొలిపి యతఁడు ప్రయాణో
ద్యోగంబు సమీచీనవి, ధాగరిమప్రౌఢవృత్తి దగ నొనరించెన్. 562

భృగుం డనువిప్రుండు పద్మం డనుసర్పరాజుం గనవచ్చుట

వ. ఇవ్విధంబున నుద్యుక్తుం డై భృగుండు బంధుమిత్త్రజనసమ్మతం బగు తెఱంగునం గదలి యెడనెడ బహుతీర్థసేవనంబు సేయుచుం జని పుణ్యం బగు నైమిశారణ్యంబు సొచ్చి గోమతీతీరంబునేరి సుప్రసిద్ధం [1]బగుమహాపద్మహ్రదంబు తటంబునం బోలుచుభుజగేంద్రమందిరంబు గాంచి తగం బ్రవేశించి నట్టియెడ. 563

తే. భర్తృతోడ నన్నాగేంద్రుపత్ని యెదురు,వచ్చి తోడ్కొని చని యర్ఘ్యలిచ్చి మీర
లిందు రాకకుఁ గారణ మేమి సెప్పుఁ, డెద్ది పనిచినఁ జేసెద నిద్ధచరిత. 564

వ. అనుటయు నమ్మహీదేవుండు దేవీ భవదీయపతిం గాన వచ్చితి నెచ్చో నున్నవాఁ డవ్విభుం గానిపింపు మనిన నతని కాభుజంగాంగన యి ట్లనియె. 565

క. తనకు నెలవరుస వచ్చిన, నినరథవహానమున కాతఁ డేఁగినవాఁ డే
డెనిమిదిదివసములకు నిట, సనుదెంచుం దథ్య మిది ప్రసాదప్రవణా. 566

క. అతని తెఱం గిట్టిది వాం,ఛిత మెయ్యది యిత్తు ననఘ చెప్పు మనుడు నా
సతి కిట్లను భృగుఁడు భవ,త్పతిఁ గనుటయు కాక వాంఛ దక్కొను గలదే. 567

వ. అయ్యురగవల్లభువచ్చునంతకు నుల్లవనంబున నిలిచెద నవ్విభుండు వచ్చినప్పుడ మఱువక నాతెఱం గెఱింగింప వలయు నని పలికి పోయి భృగుండు గోమతీతట పుణ్యారణ్యంబున జప్యపరుండును నిరాహారుండును నై యుండె నట్లుండ నాభుజంగపతిబాంధవులు దదీయపత్నీపుత్త్రసహితంబుగా నమ్మహీసురవరుపాలికిం జనుదెంచి మృదుమధురవాక్యంబుల ననునయించి నీ వాహారంబు గొనక నిలువం దొడంగిననాఁటికి నేఁ డాఱవదినం బయ్యె నే మతిథిపూజాపరులము మాకు ధర్మవిరోధంబు గాకుండ మాచేయునాతిథ్యంబు నాదరింపు మస్మత్ప్రార్థనంబున నన్నంబుఫలంబు మూలంబు మఱియు నెయ్యదియైనను భుజించి మమ్ము రక్షింపవే యనిన వారలతో నాసువ్రతశీలుం డి ట్లనియె. 568

ఉ. ఇం తన నేల యేను భుజగేశ్వరురాకయ వార్చినాఁడ నా
[2]కం తవునంతకుం గుడన నాఁకలి నీళ్లును ద్రావఁ దృష్ణ యి
క్కింతయు లేదు గా కలిగి యే యటవీస్థలి కేఁగుదెంచి యే
కాంతమ యున్నవాఁడ నియమాభిరతుండ నను నేప నేటికిన్. 569

క. మీకును ధర్మవిరోధము, గా కుండుట కేన పూఁట గారవమున నా

---

1. అ. బగునాగాహ్వయపురంబునం బోలుచు. 2. కంతకు నన్నముం గుడువ.

లోకింపుఁ డింక దివసేయు, గాకలనముఁ గల్గ వ్రతసమాప్తియుఁ గలుగున్. 570

క. వినుఁ డష్టమ మగుదివసం,బున ముద మారంగ నిందు భుజగేంద్రుఁడు రా
కునికి గలిగెనేనియుఁ బర, దినమునఁ గుడిచెద భవన్మతిం బ్రియ మెసఁగన్. 571

వ. మీర లిత్తెఱంగున కనుజ్ఞ సేయ వలయు నని సంప్రార్థనీయస్వరంబునం బలికిన
వార లంతయు నొడంబడి నిజనివాసంబులకుం జని రయ్యష్టమదివసంబున. 572

క. పరుసదినంబులు [1]దీఱిన, నరవిందాప్తుండు దనకు ననుమతి సేయం
గురువంశముఖ్య తగ న,య్యురగాధీశుండు విభవ మొప్పఁగ వచ్చెన్. 573

ఉ. వచ్చిన [2]సంభ్రమంబుగరువంపుటెలర్పున [3]నుల్లసిల్లి మే
నచ్చుపడంగ జేయఁ జెలు వాభుజగేశ్వరుపత్ని యాతనిం
జెచ్చెరఁ దా నెదుర్కొని విశిష్టసమాదర యై యుపాయనం
బిచ్చి తదీయచిత్తమున కిం పెసలారఁగఁ బాద్య మిచ్చినన్. 574

వ. సంప్రీతుం డై సముచితప్రకారంబున నుండె నట్లున్న యన్నాగేంద్రుండు సమీ
పాసీన యైనయద్దేవి నాలోకించి. 575

తే. అతిన సేమమె తగ దేవతాతిథిప్ర,పూజనంబులు నడచునే పూర్వవృత్తి
యొడలి యేను లే కునికి నేమేని వికల,మయ్యెనో చెప్పు మనవుడు నామృగాక్షి.

ఉ. ఆతనితోడ ని ట్లనియె నంతయెఱుంగమి రాదు నీదుశి
క్షాతిశయంబుకల్మి భుజగాధిప నాకుఁ దగఁ సమస్తదే
వాతిథిపూజనంబులు సమగ్రము లై నడచెఁ సుహృజ్జన
ప్రీతియు మున్నపోలె నవిభేదత యొప్పఁగ నిర్వహించితిన్. 577

వ. అని వెండియు. 578

సీ. గురుభక్తి శిష్యులకును వేదపరత విప్రులకును జనరక్ష భూపతులకు
న్యాయార్జనంబు వైశ్యజనంబులకుఁ ద్రివర్ణారాధనంబు శూద్రావలికిని
బతివాక్యకరణంబు భటులకు సర్వోపకారక్షమం బైనసారభూత
మనఁగఁ బెం పొందుగృహస్థాశ్రమంబుపై వారని ప్రియ మెల్లవారలకును

తే. లోక మేల యేనేల యిట్టేకతంబ, యింద్రియంబులఁ గుదియించి యిచ్చ నడఁచి
యుండువాఁడఁ గాకనుమతి యోగికిని బ,తివ్రతాత్వంబుభార్యకును వ్రతములు.

వ. కావున ధర్మసూక్ష్మసంవేది వగునీదుచిత్తంబున ఖేదం బొక్కింతయేనియు దొడకు
నట్టివిధంబున వర్తింతునే యొకండు విన్నపంబు సేయం గల దవధరింపుము
పరమపావనమూర్తి యొక్కమహీసురోత్తముం డిచ్చటికి వచ్చి యభ్యర్చితుం
డై భవత్పతి దర్శింప వచ్చితి ననియెఁ గార్యం బేమి యని యడిగిన నాకుం జెప్ప
కుండె నేన్నీ వట సనుటం జెప్పిన విని యట్లైననాభుజంగవిభుండు వచ్చునంతకు

1. దరిగిన. 2. సంభ్రమంబు గరువంపుటెలర్పును. 3. నుల్లసిల్ల మే; నుల్లసిల్లుమై.

నుల్లవనంబుననుండెద నతండు వచ్చిన నాతెఱం గెఱింగింపు మని చని యేడెనిమిది నాళ్లేని జపవ్యపరుండును నిరాహారుండును నై యున్నవాఁడు నీ వచ్చుటి కరిగి యతని సంభావింపవలయు నని చెప్పిన నాసర్పగ్రామణి గుపితచిత్తుం డై. 580

క. ఏనలు యొక్కెడ కొక్కరుఁ, గానఁగఁ బోదు నలు దేవగణము నసురలుఁ
లోనుగ న న్నే చందము, మానుగ నడపుదురు తలఁపుమా చతురమతీ. 581

తే. అనిన నీరాక వార్చి మహాశతోడ, నున్నవిప్రునియభిలాష మొక్కభంగిఁ
దీర్ప కుండుట ధర్మవే ధీరశాంత, చిత్త నీయట్టియాచారవిత్తమునకు. 582

క. ధరణీసురునాస సెఱిచినఁ, బొరసినపాపాగ్నిఁ గాల్పఁ బూనెదవే నీ
పురుషార్థంబును సముచిత,పరత్వమును గృపయు ధర్మపాండిత్యంబునన్. 583

క. విను మాశావిచ్ఛేదన,మునఁ బాటిలు బ్రహ్మహత్య భుజగోత్తమ ధ
ర్మనిరూఢుఁ డైనపురుషున,కును దద్ద్విజునాస దీర్పఁ గోరుట వలదే. 584

క. మానమున దృఢజ్ఞానము, దానంబున నభ్యుదయము ధర్మనిరత యా
శానిర్వహణంబున నర, కానీకనివారణసౌఖ్య మగు నండ్రు బుధుల్. 585

తే. చాతకము వానఁ గోరెడుచంద మొంద, నెదురుచూచుచు నున్నవాఁ డిందు నీదు
రాక కక్కటయడవిలో బ్రాహ్మణుండు, రోషముడుగుము ధర్మనిరూఢహృదయ.

వ. అని పత్ని బోధించిన. 587

చ. అనయముఁ దేటి నాగపతి యక్కమలాననమోము సూచి యి
ట్లను నోరుఁ గానఁ బో మ్మనినయంతన రోషము వచ్చి యిట్టు లో
ప్పనిపలుకుల్ సగర్వమునఁ బల్కితి దానికి శంక లేక చె
ప్పినజతనంపు[1]ధర్మమునఁ బేర్మియు నాకు నొనర్చి తుగ్మలీ. 588

ఆ. కార్తవీర్యదశముఖప్రముఖులు జమ,దగ్నితనయరాఘువాదు లైన
పురుషవరులచేతఁ బొలియరే సక్రోధ,వృత్తిఁ గాన యలుకవిడుపు మేలు. 589

క. నీయట్టిభార్య గలుగుటఁ, దోయజదళనయన యిట్లు దొలఁగితి దురితా
పాయంబునఁ బొరయక యేఁ, బోయెద నవ్విప్రుకోర్కి పూర్ణము సేయన్. 590

క. అని పలికి సత్వరంబుగఁ, జని భృగునిం గాంచె వినయసంభ్రమములతో
జనపాలోత్తమ యతఁడు న,తనిఁ గని యుల్లమునఁ బ్రియము దళుకొత్తంగన్. 591

పద్మఁ డనుసర్పరాజు భృగుఁ డనువిప్రుని గానవచ్చుట

వ. అంగంబులు వొదల నెదురుకొనియె ని ట్లిరువురు సుసంగతులై సుసంగతపత్త్ర ప్రకరతరుచ్ఛాయాశీతలసికతాతలంబున సుఖాసీనులై రయ్యహీంద్రుం డామహీసురవరునితో మధురస్వరంబున ని ట్లనియె. 592

తే. అనఘ నారాక వార్చి నీ వధికనిష్ఠ, నిట్టు లునికికిఁ గారణ మేమి గోర్కి
యొవ్విధంబైన దాని నే నిపుడ నిర్వహించి పుచ్చెద నత్తెఱం గెఱుఁగఁ జెపుమ.

1. ధర్మమును బేర్మియు నాకు నొనర్చె నుగ్మలీ.

వ. స్వజనంబులచేత నిచ్చట నీయునికి విని యభిగమ్యుండ వగునీకడకుం జనుదెంచితి
ననవుడు నద్ధరామరవరుండు ధర్మారణ్యంబుననుండి నిన్నుం గాన వచ్చితి మాన
నీయమహీసురసూనుండ భాను నారాధింప నీచనుట భవదీయవల్లభవలన నెఱింగి
వాడినచేనివాఁడు వాన కెదురుచూచునట్లు భవదాగమనంబు వార్చి నియతవృత్తి
నున్నవాఁడ మదీయమానసక్లేశంబు నిరసింప నీవ యర్హుండ వనుటయు. 594

తే. నీవు కల్యాణమూర్తివి నీమనోర,థంబు సఫలంబు సేసి కదా మదీయ
జననసఫలతఁ గలిగింతు నను భుజంగ,మాధిపతి మోముఁ జూచి యిట్లనియె నతఁడు.

క. నాకోర్కి పిదపఁ జెప్పెద, లోకనుతా యొకటి యడుగ లోలత్వము చి
త్తాకలిత మయ్యెఁ బ్రార్థన, సేకొని యది నాకు మున్ను చెప్పఁగవలయున్. 596

వ. అనుటయు నయ్యురగవల్లభుం డది యెయ్యది యడుగు మనిన భృగుండు నీవు
రవిరథంబు వహింపం జనినయెడఁ గనినవినినయట్టియాశ్చర్యంబులు గలవేని
వాని నాకెఱింగింపవే యనిన నతం డతని కిట్లనియె. 597

సీ. ఆశ్చర్యముల కెల్ల నాస్పదం బాదిత్యుఁ డాతనివలనన భూతజాల
మఖిలంబుఁ [1]జరియించునది యచ్చెరువు గాదె యద్దేవునంశువులందుఁ బ్రీతి
నమరులు వాలఖిల్యాదిమునీంద్రులు సిద్ధులు శాఖలఁ జెంది యుండు
విహగకులంబులవిధమున వసియింతు రంతకంటెను [2]నెక్కు డద్భుతంబు

ఆ. గలదె యమ్మహాత్మువలనన వాయువు, వెడలి యతనినడిమివిపులవర్త్మఁ
బొంది వృష్టిగురియు నెందును నట్టిచో,ద్యములు గలవె భూసురాగ్రగణ్య. 598

క. రవి సృజియించును వర్షము, రవియ మగుడఁ గిరణతతులరస మంతయుఁ దాఁ
దివుచును విస్మయకారక, మవనీసురవర్య దాని కధికము గలదే. 599

క. ఇనువేఁడిమి శోషించిన, జనములయం దాత్మనిష్ఠశాశ్వతికత్వం
బున వెలుఁగుచుండు దానికి, ననఘా మిగులంగఁ జిత్రమైనది గలదే. 600

తే. సూర్యువలనన బీజంబు ధార్యమాణ, మగుఁ జరాచరధారిణి యైనధరణి
చేత నంతకు మిగులఁ జర్చింప నక్కజంబు లెందును గలవె నిష్ఠానిరూఢ. 601

క. పరముండు నిరంజనుఁ డ,క్షరుఁ డజరుం డవ్యయుండు శాశ్వతుఁ డగున
ప్పురుషుఁడు రవియంద వెలుఁగు, నదు దంతటికంటెఁ గలదె యగ్రిమవర్ణా. 602

వ. అని వెండియు. 603

ఉంఛవృత్తి మహిమము

క. విను మత్యాశ్చర్య మొకటి, మనుజోత్తమ యొక్కనాఁడు మధ్యాహ్నమునం
దనవెలుఁ గినునివెలుఁగుతోఁ, నెనగా గగనమునఁ నొక్కఁ డేతెంచె వడిన్. 604

క. [3]అంబరపాటనమునఁ బో,లెం బెద్దయు మెఱయుతనదులీలాగతి క
య్యంబరమణి యధికప్రమ,దంబున నభిముఖుఁడుగా నుదగ్రస్ఫూర్తిన్. 605

1. జనియించునది. 2. నొక్కయద్భుతంబు. 3. అంబరపాటనమును బో,లెం.

చ. కదియఁగఁ బాఱుతెంచిన వికాసవిభాసిముఖారవిందుఁ డై
యెదురుగఁ జేయి సాఁచె దివసేశుఁ డతండును [1]లీలఁ గేలు నొ
ప్పిదముగఁ బట్టి రూప మభిన్నతఁ బొందఁగఁ జొచ్చె బింబమున్
సదనముఁ జొచ్చునట్లు విలసద్గతి నిం కిట యేమి సెప్పుదున్. 606

వ. అట్టియెడ, 607

చ. అరదము మీఁద మున్ పొలుచు నాతఁడొ యిప్పటియాతఁడో దివా
కరుఁ డనుసందియంబు భుజగంబులచిత్తములందుఁ బుట్టి యొం
డొరువులతోడ వారు గడు నొయ్యన పల్కఁగ నే వినీతిసు
స్థిరమృదుభాషి నై యడిగితిం బ్రభువున్ ధరణీసురోత్తమా. 608

క. ఇతఁ డెవ్వం డని యమ్మెయి, నతిచకితాత్ముండ నగుచు నడుగుటయు నహి
పతి నామీఁదఁ గృపాసంగత మగుతనచూడ్కి వోలయఁ గా వత్సలుఁ డై. 609

సీ. సురయక్షగంధర్వగరుడోరగాదులలోన నెవ్వఁడు గాఁ డలోలుపాత్ముఁ
డుంఛవృత్తిమహీసురోత్తముం డస్ఖలనియముండు ఫలమూల నీరమారు
తాహారుఁ డగుముని యాకాంక్ష సేయఁడు ప్రాప్తంబు గానిపదార్థములకు
సర్వభూతహితత్వశాలి యిమ్మెయి సిద్ధిఁ బ్రాపించె నని చెప్పెఁ బ్రకటఫణితి

తే. ననఘ యిట్టివిశేషంబు గనుఁగొనంగ, వినను గాంచితి ననిన నవ్విప్రవరుఁడు
ప్రమద మెద నిండిపొంగారఁ బొఁడతేని, యాననముసూచి యిట్లనుమానవేంద్ర.

క. ఇవి యన్నియు నాశ్చర్యము, లవుఁ దెరువును నాకుఁ జూపి తన్వర్థత నొ
ప్పువివిధశబ్దంబుల బోధవరేణ్యా పోయి వచ్చెదం బ్రియ మొందన్. 611

క. నను మఱవక పనుపం దగు, పను లెల్లను బనుపు శిష్యభావశుభము నా
కనఘా కలిగెను నీదెస, ననూనభద్రములు నీకు నయ్యెడు మెపుషున్. 612

చ. అన విని నన్నుఁ గాంచితి ప్రయత్నమునన్ వినిపింపు మీవు వ
చ్చినపని నాకు నీ కొకటి సేసితినే యిటు వృక్షమూలవా
సునిక్రియ లేచి పోక తగుచొప్పగునే భవదీయవాంఛ సె
ప్పిన నది యేను దీర్తు మఱి పెం పెసఁగం జను భూసురోత్తమా. 613

వ. అని వెండియు. 614

తే. అనఘ నాయందు నీవు నీయందు నేనుఁ, గలము నీకు నీసర్వలోకంబుఁ గలదు
చింత కవకాశ మెద్ది నిశ్చింతభావ, మొందు మనియె నాదందశూకోత్తముండు.

వ. అనిన విని భృగుండు పద్మున కిట్లనియె. 616

తే. భోగివర యిది యిట్టిద భూతములను, నీవు నేనును సర్వగతావిశిష్ట
విధములము వేదితవ్యంబు విదిత మయ్యె, నిట్టిసందర్శనము వ్రత మింక నాకు.

క. ఈవిధమునిశ్చయము నే, భావింపఁగఁ గంటి నీకృపారతివలనన్

---

1. గేలు గేల నొప్పి.

నీవు కృతార్థుఁడవు సుజన, సేవిత యామంత్రణంబు సేసినవాఁడన్. 618

వ. అని పలికి యివ్విధంబునఁ గృతనిశ్చయుం డై భృగుండు భుజంగవిభు నీడ్కొని దీక్షావిశేషకాంక్షుం జేసి భార్గవకులపవిత్రుం జ్యవనుం గాంచి నిజవృత్తాంతంబు సెప్పి తత్కృతసంస్కారంబునం గృతకృత్యుం డయ్యె నిప్పుణ్యకథ యబ్భార్గవుండు జనకసదనంబున నారదునకు వివరించె నద్దేవమునివరుండు దేవతావరునకు వినిపించె నమ్మహాత్ముండు వసువులకుం జెప్పె జామదగ్న్యుతోడిసంగ్రామంబున నుద్దామచిత్తుండ నైననన్నుం దేర్చుటకై వసువులు సకలభూతసమదర్శిత్వసంపాదకం బైన యీయితిహాసంబు నాకుం జెప్పిరి నీవు పరమధర్మం బెయ్యది యని యడిగిన నేను నీకుం జెప్పితి సర్వసమతాసముపహితం బైనయనాకాంక్షిత్వంబు ధర్మోత్తమంబు నిరతిశయానందంబునకు నిధానంబు. 619

క. అని యిట్లు ధర్మసుతునకు, ననిమిషతటినీతనూజుఁ డధికప్రేమం
బునఁ జెప్పుట వైశంపాయనుఁడును జనమేజయునకు నర్థిం జెప్పెన్. 620

వ. చెప్పిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనుతో నిత్తెఱంగునఁ బితామహుండు హితోపదేశంబు సేసిన నమ్మహీశుం డెవ్విధంబు దశావిశేషంబు నొందె మునీంద్రా చెప్పవే యనుటయు. 621

ఉ. ఆగమపుష్పసౌరభశుభాంగనివాసబుధాంతరంగ వి
ద్యాగృహమేధితాసుభగతామహనీయ సురార్చనీయ ని
ర్భోగసభోగసంపదనిరూప్య సుసంవిదవాప్య భక్తిల
క్ష్మీగురునిత్యయోగిజనసేవిత శాంతిసుధైకభావితా. 622

క. అభిమతఫలసంపాదన, విభవమహీయఃప్రసాదవిశ్రుతవేదా
ఋభువిభువిలోచనాంబుజ, శుభ దరవిత్త్వాహారిత్వ సుభగహరత్వా. 623

మాలిని. వరబహునుతవేదవ్యాస విఖ్యాతభాసా
నిరుపమతనులీలానిత్య సత్యాధికృత్యా
నిరతిశయపమతోద్యన్నిద్రకారుణ్యభద్రా
భరితభువనవర్గా భాస్వదానందమార్గా. 624

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వమునందు సర్వంబును షష్ఠాశ్వాసము.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునందలి
శాంతిపర్వము సమాప్తము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము—1961

పద్యకావ్యములు.

	రూ.	అ.
అచ్చతెనుఁగు రామాయణము	2	8
అనంతునిఛందము, (ఛందోదర్పణము)	2	0
అనిరుద్ధచరిత్రము, అబ్బయామాత్యునిది	1	0
అనుభవసారము, పాలకుర్కికి సోమనాథప్రణీతము	1	0
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక	0	8
ఆంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	0	4
అన్యవాదకోలాహలము, ద్విపద, లఘుటీక	0	12
ఆంధ్రమహాభారతము:—		
ఆదిపర్వము	1	8
,, టీక (పాతది)	8	0
ఆదిపంచకము	11	8
యుద్ధపంచకము, స్త్రీపర్వం	8	0
శాంతిసప్తకము	7	8
ఆది సభాపర్వములు గలసంపుటము	4	0
ఆరణ్యపర్వము	4	0
విరాటోద్యోగపర్వములు	4	0
భీష్మద్రోణపర్వములు	4	0
కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	4	0
శాంతిపర్వము	4	0
ఆనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మౌసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు	4	0
ఆనందరంగరాట్ఛందము	1	8
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, మూలము	0	4
,, టీకతో	0	12
ఆంధ్రభాషాభూషణము, విమర్శతో	0	8

	రూ.	అ.
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, ఆంధ్రనామశేషము, సాంబనిఘంటువు (నిఘంటుత్రయము) కాలికో	2	0
ఆంధ్రచంద్రాలోకము, సటీక	1	8
ఉత్తరరామాయణము, చక్కనికూర్పు	6	0
కవికంఠోక్తి	0	4
కవిజనాశ్రయము	1	4
కవిసంశయవిచ్ఛేదము, అడిదము సూరకవి	1	4
కవిరాజమనోరంజనము	1	4
కవిజనరంజనము	0	12
కళాపూర్ణోదయము, సూరనార్యునిది	4	0
డిటో టీకతో	6	0
కృష్ణదండకము	0	2
కవిగజాంకుశము	0	4
కృష్ణరాయవిజయము	1	0
కాశీఖండము, శ్రీనాథునిది	3	8
క్రీడాభిరామము, శ్రీవల్లభరాయప్రణీతము	1	8
కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతము)	0	8
కుమారసంభవము, నన్నెచోడకృతము	7	0
గజేంద్రమోక్షము, సటీక	0	12
గద్యపద్యసంగ్రహము, విద్వాన్ జ. వే. సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారిది	1	0
గయోపాఖ్యానము, ద్విపద (కృష్ణార్జునసంవాదము) గోపమంత్రిది	0	8

	రూ.	అ.
గయోపాఖ్యానము, రామనామాత్యకవి	1	0
గరుడాచలము - యక్షగానము, పెద్దచ్చు	0	8
గణికాగుణప్రవర్తనతారావళి	0	4
గీతమంజరి, శ్రీచిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము	0	4
చిత్రభారతము, చరిగొండ ధర్మనగారిది	2	8
చెన్నపురీవిలాసము	0	8
చెన్నబసవపురాణము	2	8
ఛందోదర్పణము (అనంతుని ఛందస్సు)	2	0
జైమినీభారతము	3	0
తెనుఁగుసమస్యలు	0	4
దసరాపద్యములు	0	3
దండకరామాయణము, చక్కనిశైలి	4	8
దేశింగురాజుకథ (జంగంకథ)	0	8
ధనాభిరామము	1	0
ధర్మఖండము, స్కాందపురాణాంతర్గతము 1, 2 భాగములు	5	0
ధ్రువోపాఖ్యానము, సటీక	0	12
నరసభూపాలీయము, సటీక (కావ్యాలంకారసంగ్రహము)	3	0
,, 3-వ ఆశ్వాసము, వెల్లాల సదాశివశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్య	3	0
నలోపాఖ్యానము, సటీక	1	0
నలచరిత్ర, ద్విపద, క్యాలికోబైండు	2	8
నాచికేతోపాఖ్యానము, మల్లికార్జునకవి	1	0
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	2	8
నిరంకుశోపాఖ్యానము	1	0
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటిప్పణము	0	8
నీలాసుందరీపరిణయము	1	0
నృసింహపురాణము, ఎఱ్ఱాప్రగడది	3	0
పంచతంత్రము, నారాయణకవిది	2	8
డిటో వేంకటనాథరాజకవి కృతము	2	8
పల్నాటివీరచరిత్రము	3	8
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, పింగళి సూరన	2	8
పరమయోగివిలాసము, ద్విపద, తాళ్లపాక తిరువేంగళనాథుడు	2	8
పారిజాతాపహరణము, చిన్నసైజు	1	8
,, సాంధ్రటీకాతాత్పర్యము	7	0
బ్రహ్మోత్తరఖండము	3	0
బసవపురాణము, ద్విపద, చిన్నసైజు	4	8
బిల్హణీయము	1	8
బేరిజుపద్యములు	0	4
భగవద్గీతా కంఠార్థములు	1	8
,, శ్రీగోపీనాథ వెంకటకవి కృతము, పద్యకావ్యము	1	4
భారతసావిత్రి	0	2
భీమేశ్వరపురాణము, శ్రీనాథునిది	3	0
భోగినీదండకము	0	2
భోజరాజీయము, అనంతామాత్య కృతము	4	0
మనుచరిత్ర, సటీక, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానముతో చిన్నసైజు	8	0